

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Журнал заснований у 1918 році

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Філологія. Соціальні комунікації

Том 31 (70) № 2 2020

Частина 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2020

Головний редактор:

Казарін Володимир Павлович – доктор філологічних наук, професор, в.о. ректора Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Члени редакційної колегії:

Гадомський Олександр Казимирович – доктор філологічних наук, доктор габілітований гуманітарних наук в області мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень Інституту славістики Опольського університету (Ополе, Польща);

Досенко Анжеліка Костянтинівна – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Свенцицька Еліна Михайлівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Семенець Ольга Сергіївна (відповідальний секретар) – кандидат філологічних наук, завідувач кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Сеітяг'ясва Таміла Решатівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Статкевич Лариса Павлівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Ткаченко Тетяна Іванівна – доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

**Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
(протокол № 9 від 05.06.2020 року)**

Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського.
Серія: Філологія. Соціальні комунікації» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 15711-4182Р від 28.09.2009 року)

***Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
зі спеціальностей 035 – Філологія, 061 – Журналістика відповідно до Наказу МОН України
від 17.03.2020 № 409 (додаток 1)***

***Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)***

Сторінка журналу: www.philol.vernadskyjournals.in.ua

**ISSN 2663-6069 (Print)
ISSN 2663-6077 (Online)**

© Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2020

ЗМІСТ

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

Анастасьєва О. А.

МОВЛЕННЄВА РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ POLITICS
(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ АФОРИЗМІВ).....1

Ваубакова І. М., Наско О. Л.

TIME MANAGEMENT SKILLS AS PART
AND PARCEL OF ESP DISCOURSE MASTERING.....6

Баланик І. Д., Бялик В. Д.

ТРУДНОЩІ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ.....11

Бездітко А. Р.

ЯВИЩЕ ТЕЛЕСКОПІЇ ЯК НОВІТНИЙ МЕТОД СЛОВОТВОРЕННЯ
В АНГЛОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....16

Бехта І. А., Матвієнків О. С.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТИПИ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ
В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПРОЗОВОМУ ТЕКСТІ.....22

Білик О. І., Гернер Ю. І.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ
ТА РЕАЛІЙ РОМАНУ АРУНДАТІ РОЙ «МІНІСТЕРСТВО ГРАНИЧНОГО ЩАСТЯ»
В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ.....29

Бойван О. С., Ковтун О. В.

АНТРОПОНІМИ ТА ЇХ КЛЮЧОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
У КНИГАХ ДЖ. К. РОУЛІНГ «ГАРРІ ПОТТЕР».....35

Вашист К. М.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ДЕВІАЦІЇ БЛЕНДИНГОВИХ ВЕРБАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ
АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ.....42

Hlavatska Yu. L.

RUMOURS AS A PROTOTYPE OF FAKE NEWS: LEXICAL LEVEL.....50

Гордієнко О. В.

ЕЛЕКТРОННА ЛЕКСИКОГРАФІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ
(КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНИХ МЕДИЧНИХ СЛОВНИКІВ).....55

Гром О. І.

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТУ
«РОЗУМОВА ДІЯЛЬНІСТЬ» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....60

Гуменюк І. І.

МОДИФІКАЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ, СЕМАНТИЧНІ
ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЇХ УЖИВАННЯ.....65

Humeniuk N. H.

STYLISTIC ASPECT OF THE BORIS JOHNSONS REALIZATION
OF THE DISCREDITING OPPONENT TACTICS WITHIN
THE UK PRIME MINISTER QUESTION TIME DISCOURSE (09.04.2019).....73

Данилюк Е. В., Кійко Ю. Є.

НЕОЛОГІЗМИ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ХХІ СТ.:
ТЕМАТИЧНИЙ АСПЕКТ.....80

Деркевич Н. А. СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЄСЛІВ ІЗ НЕВІДОКРЕМЛЮВАНИМ ПРЕФІКСОМ VER-.....	86
Задорожна І. П., Трубчак О. О. “VERBA DICENDI” У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ТА МОВЛЕННІ.....	92
Ivasiuk N. A. DYNAMIC ADAPPTNESS OF NATIONAL ASPECTS FOR MARITIME ENGLISH TEACHING THROUGH UNIFIED COMMUNICATION PLATFORM.....	98
Карпенко Г. М. МУЗИЧНИЙ СПОСІБ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ПОСИЛЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	103
Книшова Я. О., Михайлова К. В. МОВЛЕННЄВИЙ АКТ КОМПЛІМЕНТУ В АНГЛОМОВНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	108
Ковбасюк Л. А. КОРОНАВІРУС COVID-19 ТА НОМІНАТИВНИЙ СКЛАД СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	113
Колісниченко Т. В. АДРЕСАНТ У РЕКЛАМНОМУ ТУРИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	119
Коропатніцька Т. П., Гуцул І. П. АНТРОПОМОРФНА КОГНІТИВНА МОДЕЛЬ ПОРІВНЯННЯ.....	124
Коротка Л. А. АНГЛОМОВНІ СУДНОВІ ІНСТРУКЦІЇ ЯК ЖАНР МОРСЬКОГО ДИСКУРСУ.....	129
Kostenko V. G. TENSE AND ASPECT IN INFORMED CONSENT TEMPLATES FOR DENTAL TREATMENT IN FUNCTIONAL DIMENSION.....	135
Кришталь С. М. ПЕРЕХІД ІМЕННИКІВ-НАЙМЕНУВАНЬ КУХОННОГО ПРИЛАДДЯ В МЕТАФОРИЧНІ ДІЄСЛОВА В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	143
Кулина О. В. ХАРАКТЕРИСТИКИ СИНТАКСИЧНИХ СТРУКТУР КОМПЛЕМЕНТАЦІЇ В ЗАПОВІТАХ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПОВІТІВ СЕРЕДИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ).....	148
Labunets Yu. O. THE INFLUENCE OF ARTISTIC DISCOURSE ON THE FORMATION OF STUDENTS’ MOTIVATION TO LEARN A FOREIGN LANGUAGE THROUGH THE REPRESENTATION OF THE AUTHOR’S WORLDVIEW.....	152
Лівицька І. А. СУЧАСНА ПОСТКЛАСИЧНА НАРАТОЛОГІЯ У СВІТЛІ НАРАТИВНИХ ПІДХОДІВ.....	158
Луцьова Т. В. ФРЕЙМ «ЗУСТРІЧ ІЗ ПОВ’ЯЗАНОЮ З МИСТЕЦТВОМ ЛЮДИНОЮ» В ЕКФРАСТИЧНОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ЕСЕ ПРО ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АНАЛІЗ.....	164
Матієнко-Сільницька А. В. РОЛЬ МЕЛОДИЧНОГО КОМПОНЕНТА ІНТОНАЦІЇ В РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ ПЕРЕКОНУВАННЯ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ПРОПОВІДНИЦЬКОГО ТА СУДОВОГО ДИСКУРСІВ).....	170

Матішин А. Я. МУЛЬТИМОДАЛЬНІСТЬ У РОМАНІ ВІЛЛА АЙСНЕРА «КОНТРАКТ З БОГОМ»: ВЗАЄМОДІЯ ВЕРБАЛЬНОГО І ВІЗУАЛЬНОГО КОМПОНЕНТІВ.....	176
Мирошниченко В. М., Самаріна В. В. АФОРИСТИКА НІМЕЦЬКОЇ МОВИ В ҐЕНДЕРНОМУ АСПЕКТІ.....	183
Мусієнко Ю. А. ІНТОНАЦІЙНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПОВЧАЛЬНОСТІ У ПРИТЧОВОМУ ДИСКУРСІ.....	189
Нечипоренко В. А. ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ ВОЗДЕЙСТВИЯ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ РЕКЛАМЫ.....	195
Полонская И. П. СОКРАЩЕНИЕ КАК СПОСОБ ОБРАЗОВАНИЯ НОВЫХ ЛЕКСИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ.....	201
Попович Ю. В., Бялик В. Д. ПОНЯТТЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ТЕРМІНОСИСТЕМИ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ.....	206
Revenko Ye. S. FAKE NEWS ANALYSIS: LEXICAL AND SEMANTIC DECEPTION CUES.....	212
Савченко О. В. КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ І СКЛАД ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ.....	218
Сазонова В. С., Анатайчук І. М. ЗАСТОСУВАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	225
Svyrydjuk V. P. AUSTRIAZISMEN IM DEUTSCHUNTERRICHT FÜR DIE ENTWICKLUNG DER SPRACHKOMPETENZ BEI DEN STUDENTEN-PHILOLOGEN.....	232
Сеньків О. М., Петриця Л. І. МОВЛЕННЄВИЙ ПОРТРЕТ ГЕРОЯ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ ДЕНІЕЛА КІЗА «КВІТИ ДЛЯ ЕЛДЖЕРНОНА» ТА ВІНСТОНА ГРУМА «ФОРЕСТ ГАМП».).....	239
Сусіденко Є. М., Баранова С. В. ВІДТВОРЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ТЕКСТУ В ПЕРЕКЛАДІ.....	243
Усова І. В., Хант Г. О. ЗАПОЗИЧЕННЯ ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНИХ АВІАЦІЙНИХ ТЕРМІНІВ.....	249
Yurko N. A., Styfanyshyn I. M., Protsenko U. M., Romanchuk O. V. DENUMERALS IN THE ENGLISH TOURISM TERMINOLOGY.....	254
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	258

CONTENTS

GERMANIC LANGUAGES

Anastasieva O. A.

SPEECH IMPLEMENTATION OF THE CONCEPT POLITICS
(BASED ON THE ENGLISH LANGUAGE APHORISMS)..... 1

Baybakova I. M., Hasko O. L.

TIME MANAGEMENT SKILLS AS PART
AND PARCEL OF ESP DISCOURSE MASTERING..... 6

Balanyk I. D., Byalyk V. D.

DIFFICULTIES AND WAYS OF TRANSLATING
OF SOCIAL AND POLITICAL CULTURE-BOUND WORDS 11

Bezditko A. R.

THE PHENOMENON OF TELESCOPING
AS THE MODERN METHOD OF WORD FORMATION IN ENGLISH 16

Bekhta I. A., Matviienkiv O. S.

STRUCTURAL-SEMANTIC TYPES OF PHRASEOLOGISMS IN ENGLISH LITERARY TEXT. 22

Bilyk O. I., Gerner Yu. I.

PECULIARITIES OF REPRODUCTION OF STYLISTIC MEANS
AND REALIA OF THE NOVEL «THE MINISTRY OF UTMOST HAPPINESS»
BY ARUNDHATI ROY IN THE UKRAINIAN TRANSLATION..... 29

Boivan O. S., Kovtun O. V.

THE ANTHROPONYMS AND THEIR KEY FEATURES
IN THE J. K. ROWLING'S BOOKS "HARRY POTTER" 35

Vashyst K. M.

TRANSLATION DEVIATIONS OF BLENDING VERBAL UNITS
IN ENGLISH ADVERTISING MESSAGES 42

Hlavatska Yu. L.

RUMOURS AS A PROTOTYPE OF FAKE NEWS: LEXICAL LEVEL..... 50

Gordiyenko O. V.

E-LEXICOGRAPHY IN THE CONTEXT OF GLOBAL DIGITALIZATION
(CRITICAL ANALYSIS OF ENGLISH MEDICAL DICTIONARIES)..... 55

Hrom O. I.

SEMANTIC FEATURES OF THE CONCEPT «MENTAL ACTIVITY» IN ENGLISH 60

Humeniuk I. I.

MODIFICATIONS OF PHRASEOLOGICAL UNITS, SEMANTIC
AND STYLISTIC FEATURES OF THEIR USE..... 65

Humeniuk N. H.

STYLISTIC ASPECT OF THE BORIS JOHNSONS REALIZATION
OF THE DISCREDITING OPPONENT TACTICS WITHIN
THE UK PRIME MINISTER QUESTION TIME DISCOURSE (09.04.2019)..... 73

Danilyuk E. V., Kiyko Yu. Ye.

NEOLOGISMS IN GERMAN LANGUAGE OF THE 21-th CENTURY:
THEMATIC ASPECT 80

Derkevych N. A. SEMANTIC CHARACTERIZATION OF VERBS WITH A NON-SEPARABLE PREFIX VER-	86
Zadorozhna I. P., Trubchak O. O. “VERBA DICENDI” IN THE GERMAN LANGUAGE AND SPEECH	92
Ivasiuk N. A. DYNAMIC ADAPTNES OF NATIONAL ASPECTS FOR MARITIME ENGLISH TEACHING THROUGH UNIFIED COMMUNICATION PLATFORM.....	98
Karpenko H. M. MUSICAL WAY OF LEARNING ENGLISH AS AN INNOVATIVE METHOD OF STRENGTHENING COMMUNICATIVE COMPETENCE	103
Knyshova Ya. O., Mykhailova K. V. SPEECH ACT OF COMPLIMENT IN ENGLISH DIALOGUE DISCOURSE	108
Kovbasyuk L. A. CORONAVIRUS COVID-19 AND NOMINATIVE SYSTEM OF MODERN GERMAN	113
Kolisnychenko T. V. ADDRESSER IN ADVERTISING TOURISM DISCOURSE.....	119
Koropatnitska T. P., Hutsul I. P. ANTHROPOMORPHIC COGNITIVE MODEL OF COMPARISON	124
Korotka L. A. MARITIME ENGLISH SHIP INSTRUCTIONS AS A GENRE OF MARITIME DISCOURSE	129
Kostenko V. G. TENSE AND ASPECT IN INFORMED CONSENT TEMPLATES FOR DENTAL TREATMENT IN FUNCTIONAL DIMENSION.....	135
Kryshtal S. M. CONVERSION OF THE NOUNS THAT NAME KITCHEN UTENSILS INTO METAPHORICAL VERBS IN ENGLISH	143
Kulyna O. V. FEATURES OF SYNTACTIC STRUCTURES OF COMPLEMENTATION IN LAST WILLS AND TESTAMENTS (BASED ON ENGLISH LAST WILLS AND TESTAMNETS OF THE MID XIX – EARLY XXI CENTURY).....	148
Labunets Yu. O. THE INFLUENCE OF ARTISTIC DISCOURSE ON THE FORMATION OF STUDENTS’ MOTIVATION TO LEARN A FOREIGN LANGUAGE THROUGH THE REPRESENTATION OF THE AUTHOR’S WORLDVIEW.....	152
Livytska I. A. MODERN POST-CLASSICAL NARRATOLOGY IN THE LIGHT OF NARRATIVE APPROACHES.....	158
Lunyova T. V. FRAME “MEETING AN ART PERSON” IN THE EKPHRASTIC SPACE OF MODERN ESSAYS ON FINE ART WRITTEN IN ENGLISH: A LINGUO-COGNITIVE ANALYSIS	164
Matiienko-Silnytska A. V. THE ROLE OF THE MELODIC COMPONENT OF INTONATION IN THE IMPLEMENTATION OF THE FUNCTION OF PERSUASION (BASED ON THE MATERIAL OF ENGLISH PREACHING AND TRIAL DISCOURSE).....	170

Matiishyn A. Ya. MULTIMODALITY IN THE NOVEL “A CONTRACT WITH GOD” BY WILL EISNER: INTERPLAY OF VERBAL AND NON-VERBAL COMPONENTS	176
Myroshnychenko V. M., Samarina V. V. APHORISM OF THE GERMAN LANGUAGE UNDER THE GENDER ASPECT	183
Musiienko Yu. A. INTONATIONAL MEANS OF CONVEING MORAL IN THE PARABLE DISCOURSE	189
Nechyporenko V. A. EMOTIONAL ASPECT OF ENGLISH-LANGUAGE SOCIAL ISSUE ADS IMPACT	195
Polonska I. P. SHORTENING AS A WAY OF FORMING NEW LEXICAL UNITS IN MODERN ENGLISH	201
Popovych Yu. V., Byalyk V. D. DIFFICULIES AND WAYS OF TRANSLATING OF SOCIAL AND POLITICAL CULTURE-BOUND WORDS	206
Revenko Ye. S. FAKE NEWS ANALYSIS: LEXICAL AND SEMANTIC DECEPTION CUES.....	212
Savchenko O. V. COMPETENCE APPROACH IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING AND COMPOSITION OF PROFESSIONAL-COMMUNICATIVE COMPETENCE	218
Sazonova V. S., Anataichuk I. M. THE USAGE OF NON-TRADITIONAL FORMS OF CONDUCTING THE ENGLISH LANGUAGE LESSON FOR THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATION SKILLS AMONG STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES.....	225
Svyrydjuk V. P. AUSTRIAZISMEN IM DEUTSCHUNTERRICHT FÜR DIE ENTWICKLUNG DER SPRACHKOMPETENZ BEI DEN STUDENTEN-PHILOLOGEN.....	232
Sen’kiv O. M., Petrytsia L. I. SPEECH PORTRAIT OF A CHARACTER WITH SPECIAL NEEDS (IN ‘FLOWERS FOR ALGERNON’ BY DANIEL KEYES AND ‘FORREST GUMP’ BY WINSTON GROOM).....	239
Susidenko Ye. M., Baranova S. V. CONVEYING THE PECULIARITIES OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL TEXT IN TRANSLATION	243
Usova I. V., Khant G. O. BORROWING AND INTERNATIONALIZATION UNDER THE FORMATION OF ENGLISH AVIATION TERMS	249
Yurko N. A., Styfanyshyn I. M., Protsenko U. M., Romanchuk O. V. DENUMERALS IN THE ENGLISH TOURISM TERMINOLOGY.....	254
INFORMATION ABOUT AUTHORS	258

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

УДК 811.111:81'42(089.3)

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/01>*Анастасьева О. А.*

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

МОВЛЕННЄВА РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ POLITICS (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ АФОРИЗМІВ)

Інтерпретативний аналіз ціннісно-маркованих висловлювань (прислів'їв, афоризмів тощо), які актуалізують певні лінгвокультурні концепти, є важливим компонентом їх опису. У пареміях відображаються аксіологічні концепти, тобто такі, що оцінюються носіями мови як найбільш важливі. У статті розглянуто особливості об'єктивної концепту POLITICS в англійських афоризмах. З цієї точки зору цікавим є вивчення концептосфери англійського афоризму. Проаналізовано способи вербалізації понятійного, образного та ціннісного структурних складників концепту як багатовимірного ментального утворення в афористичних текстах. Для виявлення специфіки концепту проведено багатоаспектний концептуальний аналіз у такому обсязі: аналіз етимології імені концепту; аналіз синонімічного та антонімічного ряду імені концепту; семантичний аналіз значень, наведених у словниках; семантичний аналіз значень, які не репрезентовані в словниках, але актуалізуються в англійських афоризмах; аналіз асоціативних, конотативних та аксіологічних компонентів концепту, які об'єктивуються в англійських афоризмах. Крім того, для аналізу концептосфери англійського афоризму застосовано функціональний аналіз та інтерпретативний метод. Встановлено, що поняттєвий складник концепту POLITICS знаходить відображення переважно у твердженні: «політика – це управління». При цьому образний компонент представлений метафорами: «політика – це сила», «політика – це гра», «політика – це компроміс», «політика – це війна», «політика – це маніпулювання», «політика – це брехня», «політика – це відсутність моралі» тощо. Ціннісний складник концепту POLITICS в англійських афоризмах репрезентований широким спектром оцінок: від іронічно-негативних до піднесено-позитивних та стриманих, при цьому в кількісному відношенні (більш 50% проаналізованого матеріалу) переважають негативні та іронічно-негативні оцінки політики як явища та політиків як людей, які її реалізують.

Ключові слова: *концепт, ім'я концепту, англійський афоризм, мовленнєва реалізація, поняттєвий складник, образний складник, ціннісний складник.*

Постановка проблеми. Основним завданням лінгвістичного дослідження в межах когнітивно-дискурсивної парадигми є аналіз і розуміння алгоритмів концептуалізації дійсності та засобів мовної репрезентації. Тому когнітивний аспект дослідження англійського афоризму нерозривно пов'язаний із прагматичним у плані розуміння побудови концептосфери, способів вербалізації концептів, які входять до неї, реалізації прагматичних настанов тощо. Застосування елементів когнітивного аналізу є необхідним для розуміння того, як концепти формують концептосферу текстів певного жанру.

Інтерпретативний аналіз ціннісно-маркованих висловлювань (прислів'їв, афоризмів та цитат), які актуалізують певні лінгвокультурні концепти,

є важливим компонентом їх опису [4, с. 32; 8, с. 46; 9, с.109]. У пареміях відображаються аксіологічні концепти, тобто такі, що оцінюються носіями мови як найбільш важливі. З цієї точки зору цікавим є вивчення концептосфери англійського афоризму.

Афоризм має специфічну, розгорнуту концептосферу, яка утворена як вербалізованими, так і невербалізованими концептами. За А. М. Приходьком, під концептосферою розуміється об'єктивно існуюча сукупність вербально визначених і вербально невизначених, національно маркованих ментальних одиниць лінгвокультури, упорядкованих за принципом системності й організованих за принципами множинності, цілісності, зв'язку та структурованості [9, с. 206].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Афоризми завжди займали особливе місце у свідомості людей. Ці лаконічні вислови однієї людини нескінченно відтворюються іншими людьми, впливають на них та формують певний світогляд. Природа й механізм цього лінгвістичного та культурного феномену викликали глибоку зацікавленість представників різних наук. Зокрема, афоризм неодноразово розглядався з позицій лінгвістики.

Останнім часом позначилася тенденція дослідження афоризмів в аспекті лінгвокультурології [2] та лінгвоаксіології. Крім того, аналіз мовленнєвої реалізації концептів у афористичних одиницях є майже обов'язковим компонентом досліджень окремих концептів як важливий компонент їх опису [4, с. 38; 8, с. 46; 9].

Сучасна наука досить широко використовує термін «концепт». Він присутній у термінології багатьох наук: у філософії, психології, психолінгвістиці, лінгвокультурології та ін. Та навіть у межах лінгвістики концепт трактується неоднозначно, тому для його дослідження використовуються різні методи.

У нашому дослідженні ми розуміємо концепт як багатовимірне ментальне утворення, в якому виокремлюються образно-перцептивний, поняттєвий та ціннісний складники [2, с. 7; 3, с. 73; 6, с. 110; 9, с. 55]. Тому аналіз ключових концептів, які утворюють концептосферу англомовного афоризму, обов'язково передбачає опис цих компонентів.

За В. А. Масловою, методика концептуального аналізу зумовлюється структурними особливостями концепту. Зокрема, ядро концепту утворюють словникові значення певної лексики, а периферію становить суб'єктивний досвід, прагматичні складники лексики, конотації [7].

Об'єкт дослідження, а саме англомовний афоризм, зумовлює застосування так званого «відтекстового підходу», який передбачає аналіз концепту в художньому тексті [1; 11]. У межах цього підходу аналіз вербалізації ключових концептів англомовного афоризму необхідно починати із семантичного аналізу слова як імені концепту. Для виявлення концепту, дослідження його специфіки визначаються різні лексико-семантичні, лексико-тематичні, асоціативні групи, а також ключові слова, парадигматика та синтагматика.

Тому для виявлення специфіки концепту вважаємо за доцільне проведення багатоаспектного концептуального аналізу в такому обсязі:

– аналіз етимології імені концепту;

– аналіз синонімічного й антонімічного ряду імені концепту;

– семантичний аналіз значень, наведених у словниках; семантичний аналіз значень, які не репрезентовані в словниках, але актуалізуються в англомовних афоризмах;

– аналіз асоціативних, конотативних та аксіологічних компонентів концепту, які об'єктивуються в англомовних афоризмах.

Крім того, для аналізу концептосфери англомовного афоризму в нашому дослідженні ми застосуємо функціональний аналіз та інтерпретативний метод, а також спираємось на концепцію прецедентних текстів [5; 10]. Розглядаємо англомовний афоризм як приклад прецедентного тексту, що формує концепт, який характеризується багатовимірністю та ціннісною значущістю.

Сьогодні у філософській та лінгвістичній науці є поширеним постулат про те, що світ не віддзеркалюється, а інтерпретується людиною; а людина не тільки сприймає, а й конструює світ [12]. На нашу думку, застосування елементів когнітивного аналізу в прагматичній парадигмі є необхідним для розуміння того, як концепти формують концептосферу мовця і слухача. Тому когнітивний аспект дослідження англомовного афоризму нерозривно пов'язаний з прагматичним у плані розуміння побудови концептосфери, способів вербалізації концептів, які входять до неї, реалізації прагматичних настанов тощо. Основним завданням лінгвістичного дослідження в межах когнітивно-дискурсивної парадигми є аналіз і розуміння алгоритмів концептуалізації дійсності та засобів мовної репрезентації.

Постановка завдання. Актуальність дослідження концепту POLITICS визначається загальною спрямованістю сучасної наукової парадигми, її зацікавленістю проблемами взаємодії мови, мислення та культури, а також важливістю об'єкта дослідження в концептосистемі англомовного афоризму.

Мета дослідження полягає у встановленні за допомогою концептуального аналізу складників структури афоризму POLITICS, об'єктивованих у текстах англомовних афоризмів.

Об'єктом аналізу цієї роботи є вербалізовані репрезентації концепту POLITICS, предмет становлять особливості актуалізації структурних складників цього концепту, виявлених на матеріалі 350 цитованих афоризмів англомовних авторів (всесвітньо відомих політиків, філософів та письменників, відібраних з використанням методу суцільної вибірки).

Виклад основного матеріалу. Розглянемо мовленнєву реалізацію концепту POLITICS. Етимологія слова йде від грецького слова Πολιτικά, яке під впливом романської культури трансформувалося у *politicus*. В англійську мову слово увійшло у XV ст. із середньовічного латинського *politia* у формі *policu* зі значенням «громадянство, управління державою» [13, с. 335].

Саме такі тлумачення слова '*politics*' насамперед надає словник: 1) *the art or science of government*; 2) *political actions, practices, or policies*; 3) *political affairs or business especially : competition between competing interest groups or individuals for power and leadership (as in a government)*; 4) *the political opinions or sympathies of a person*; 5) *the total complex of relations between people living in society* [16].

Отже, політика – це багатозначне та багатогранне слово, яке несе декілька значень. При цьому частина з них є описовими та неупередженими (як-от: «мистецтво чи наука правління» та «політичні принципи»).

Синонімічний ряд імені концепту представлений лексемами '*diplomatic, tactful*'. Перелік слів, які згідно з Меріам-Уебстер мають відношення до '*politic*', досить розширений, та всі слова, що входять до нього, мають однозначно позитивне значення з широким діапазоном схвальних характеристик найкращих рис найблагороднішої людини: *considerate, courteous, delicate, graceful, gracious, thoughtful, civil, mannerly, polite, charming, gallant, genteel, suave, deferential, dutiful, regardful, respectful, affable, cordial, friendly, genial, hospitable, kind, kindhearted, advisable, desirable, expedient, judicious, prudent, tactical, wise* [16].

Антонімічний ряд, відповідно, виглядає таким чином: *discourteous, inconsiderate, indelicate, thoughtless, ungracious, ill-bred, ill-mannered, impolite, uncalled-for, uncivil, unhandsome, unmannered, unmannerly, boorish, brash, brassy, caddish, churlish, clodhopping, clownish, loutish, uncouth, disregardful, disrespectful, impertinent, impudent, insolent, rudeimpolitic, imprudent, inadvisable, inexpedient, injudicious, unwise* [там само].

Концепт POLITICS здебільше вербалізується через лексеми '*politics*' та '*politician*':

In politics nothing is contemptible. Benjamin Disraeli.

Також часто вживається лексема '*government*':

Government big enough to supply everything you need is big enough to take everything you have. Thomas Jefferson.

Або вживається синонімічний до '*government*' вираз '*running a country*':

Any woman who understands the problems of running a home will be nearer to understanding the problems of running a country. Margaret Thatcher.

Інколи застосовується назва політичної сили, як-от: '*republican*', '*democrate*', '*conservative*' тощо:

At twenty everyone is republican. Alphonse de Lamartine.

A conservative is a man with two perfectly good legs who, however, has never learned how to walk forward. Franklin D. Roosevelt.

Образний складник, тобто знання, образи та асоціації, що виникають у свідомості у зв'язку з тим чи іншим денотатом концепту POLITICS, можна представити афористичними висловлюваннями, що містять образні метафори, наприклад:

Політика – це сила:

Only strength can cooperate. Weakness can only beg. Dwight David Eisenhower.

Як варіант, присутні вислови, де політика описується як негативна сила (тиранія).

The world is ruled by tyranny, justice is only on the scene. F. Schiller.

Політика – це компроміс:

Politics is the art of the possible, the attainable – the art of the next best. O. Bismarck.

Політика – це гра:

There is no gambling like politics. Benjamin Disraeli.

Політика – це брехня:

Politics is the art of preventing people from taking part in affairs which properly concern them. Paul Valery.

Політика – це маніпулювання:

All the president is, is a glorified public relations man who spends his time flattering, kissing, and kicking people to get them to do what they are supposed to do anyway. Harry S Truman.

He who knows how to flatter also knows how to slander. Napoleon Bonaparte.

Політика – це відсутність моралі:

Politics have no relation to morals. Niccolo Machiavelli.

Відомий афоризм Рональда Рейгана ставить політиків на один щабель із представницями найдавнішої професії:

It has been said that politics is the second oldest profession. I have learned that it bears a striking resemblance to the first. Ronald Reagan.

Політика – це війна:

Politics is war without bloodshed while war is politics with bloodshed. Mao Zedong.

Politics is almost as exciting as war, and quite as dangerous. In war you can only be killed once, but in politics many times. Winston Churchill.

Англомовні афористичні висловлювання досить експресивно маніфестують ціннісний складник, «найголовнішу іпостась концепту, яка зумовлюється ставленням до нього» [9, с. 61]. Домінуючою в афористичних виловлюваннях є іронічно-негативна та негативна оцінка політики як явища та політиків як людей, які її реалізують.

Негативна конотація з'явилася багато років тому: англійський національний гімн, опублікований у 1745 р., містить такі рядки 'O Lord, our God, arise,|| Scatter her (his) enemies,|| And make them fall|| Confound their politics' [16], а, наприклад, словосполучення 'play politics' – «грати в політику» застосовується з 1853 р., коли аболіціоніст Венделл Філіпс заявив, 'We do not play politics; anti-slavery is no half-jest with us' [17].

Ціннісний складник концепту POLITICS в англомовних афоризмах репрезентований таким спектром оцінок: від негативних до стриманих, при цьому в кількісному відношенні (більш 50% проаналізованого матеріалу) переважають негативні та іронічно-негативні оцінки.

Афоризми, на відміну від словникових визначень, констатують неважливість розуму в політиків:

In politics stupidity is not a handicap. Napoleon Bonaparte.

Особливо неважливим визнається розум за наявності грошей:

A fool and his money are soon elected. Will Rogers.

Політика в афористичних висловах, попри заявлене у словниковому визначенні служіння державі, – це жадібність та задоволення лише власних інтересів:

Politics: A strife of interests masquerading as a contest of principles. The conduct of public affairs for private advantage. Ambrose Bierce.

Поширеним у афоризмах є переконання, що політика – це лише пусті розмови, безпорадність та бездіяльність.

A conservative is someone who makes no changes and consults his grandmother when in doubt. Woodrow Wilson.

Загалом, багато афоризмів транслюють думку, що політика та політики лише роблять життя в державі гіршим. Деякі автори пропонують обходитися без політиків, не пускати їх у державу ('to change the locks') :

Instead of giving a politician the keys to the city, it might be better to change the locks. Doug Larson.

Висновки і пропозиції. Отже, на підставі аналізу англомовних афоризмів вважаємо, що концепт POLITICS має такі складники:

1) поняттєвий, що знаходить відображення переважно у твердженні: «політика – це управління»;

2) образний, який представлений метафорами: «політика – це сила», «політика – це гра», «політика – це компроміс», «політика – це війна», «політика – це маніпулювання», «політика – це брехня», «політика – це відсутність моралі» тощо;

3) ціннісний, який репрезентований переважно стриманою, негативно-іронічною та негативною оцінкою.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні місця та значення концепту POLITICS у концептосфері англомовного афоризму. Крім того, важливим вбачаємо опрацювання актуалізації інших концептів концептосфери англомовного афоризму із залученням синергетичного інструментарію, а також системний, матричний аналіз прояву параметру порядку на всіх рівнях англомовного афоризму.

Список літератури:

1. Болотнова Н. С. Поэтическая картина мира и её изучение в коммуникативной стилистике текста. *Сибирский филологический журнал*. Новосибирск : НГУ, 2003. С. 198–207.
2. Воркачев С. Г. Вариативные и ассоциативные свойства телеономных лингвоконцептов. Волгоград : Парадигма, 2005. 214 с.
3. Карасик В. И. Этноспецифические концепты. Введение в когнитивную лингвистику ; ред. М. В. Пименова. Кемерово : Кузбассвузиздат, 2005. С. 61–105.
4. Карасик В. И. Языковые ключи. Волгоград : Парадигма, 2007. 520 с.
5. Караулов Ю. Н. Роль прецедентных текстов в структуре и функционировании языковой личности. *Научные традиции и новые направления в преподавании русского языка и литературы* : доклады советской делегации на VI конгрессе МАПРЯЛ. Москва : Русский язык, 1986. С. 105–126.
6. Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах. Волгоград : Перемена, 2001. 495 с.
7. Маслова В. А. Лингвокультурология : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Академия, 2001. 208 с.

8. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : учебное пособие. Минск : ТетраСистемс, 2004. 256 с.
9. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
10. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты прецедентных текстов. Москва : Academia, 2000. 140 с.
11. Тураева З. Я. Лингвистика текста. Москва : Просвещение, 1986. 128 с.
12. Шевченко І. С. Когнітивно-прагматичні дослідження дискурсу. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен* : колективна монографія / ред. І. С. Шевченко. Харків : Константа, 2005. 356 с.
13. Cresswell J. Dictionary of word origins (2nd ed.) ; ed. by ulia. Oxford University Press, 2010. 502 p.
14. URL: <https://www.brainyquote.com> (дата звернення: 21.04.2020).
15. URL: <https://www.goodreads.com/quotes> (дата звернення: 20.04.2020).
16. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/politics> (дата звернення: 20.04.2020).
17. URL: <https://www.royal.uk/> (дата звернення: 20.04.2020).

Anastasieva O. A. SPEECH IMPLEMENTATION OF THE CONCEPT POLITICS (BASED ON THE ENGLISH LANGUAGE APHORISMS)

Interpretive analysis of value-marked statements (proverbs, aphorisms, etc.) that actualize certain linguistic and cultural concepts is an important component of their description. The paremias display axiological concepts, that is, rated by native speakers as the most important. The article deals with the peculiarities of the realization of the concept POLITICS in the English language aphorisms. The ways of verbalization of conceptual, figurative and axiological structural components of the concept as multidimensional mental formation in aphoristic texts have been analyzed. In order to identify the specificity of the concept, a multidimensional conceptual analysis was conducted to the following extent: the etymological analysis of the name of the concept; the analysis of the synonymic and antonymic row of the name of the concept; the semantic analysis of the meanings given in the dictionaries; the semantic analysis of meanings that are not represented in dictionaries but are actualized in the English language aphorisms; the analysis of the associative, connotative and axiological components of the concept that are realized in aphorisms. In addition, a functional analysis and an interpretative method were used to analyze the conceptual sphere of English-language aphorisms. It has been revealed that the conceptual component of the concept POLITICS is reflected mainly in the statement: 'politics is government'. The figurative component is represented by metaphors: 'politics is power', 'politics is a game', 'politics is a compromise', 'politics is war', 'politics is manipulation', 'politics is lies', 'politics is a lack of morality', etc. The axiological component of the concept POLITICS in the English language aphorisms is represented by a wide range of evaluation: from ironic-negative to sublime-positive and restrained, with negative and ironic-negative evaluations of politics as a phenomenon, and politicians as the people who implement it predominating in quantitative terms (more than 50% of the material analyzed).

Key words: concept, name of the concept, English language aphorism, speech implementation, conceptual component, figurative component, axiological component.

Baybakova I. M.

Lviv Polytechnic National University

Hasko O. L.

Lviv Polytechnic National University

TIME MANAGEMENT SKILLS AS PART AND PARCEL OF ESP DISCOURSE MASTERING

The article is aimed at regarding time management in general and most essential strategies in particular as well as the corresponding skills necessary for students for the academic success, professional and job-related activities.

Due to learning environment changes, modern approaches to learning and technological developments it is necessary to support students in acquiring appropriate skills for planning their time and studies to be able to meet the requirements of the changed mode of tertiary educational process. Time management is considered as the effective use of time spent on some goal-directed activities.

Findings testify to the fact that in the majority of cases students focus on short-term planning demonstrating the lack of self-organization and prioritization skills in the long term learning. That is why they should be instructed to pay attention to: 1) setting goals correctly; 2) prioritizing wisely; 3) setting a time limit; 4) taking breaks between tasks; 5) organizing oneself; 6) removing non-essential tasks; 7) planning ahead.

Time management techniques are regarded as the best way for managing course material. Through group study method, for example, students can have discussions exchanging ideas on certain topics and memorize their active vocabulary which help them to achieve better results, facilitate productivity and minimize stress.

Time management being a key ability and a fundamental skill properly taught and developed to increase the would-be-specialists' competitiveness in the current work market as well as their future successful functioning in the professional environment due to effective organization of the priorities and activities as a result of critical thinking, planning, defining objectives, applying beneficial strategies, team work, decision-making, problem resolving also influences a lifelong learning. Thus, all aspects of time management are highly evaluated within the ESP mastering and should be incorporated into tertiary educational process.

Key words: *time management, higher education, teaching, learning, goal-directed activities, job related skills, ESP discourse.*

Introduction. The article is aimed at regarding time management in general and most essential strategies in particular as well as the corresponding skills necessary for students for their academic success, professional and job-related activities.

Problem under consideration and its connection with important scientific and practical tasks. Time management is considered as the effective use of time spent on some goal-directed activities. Due to learning environment changes, modern approaches to learning and technological developments it is necessary to support students in acquiring necessary skills for planning their time and studies in a proper way to be able to meet the requirements of the changed mode of tertiary educational process.

Analysis of the research and publications on the issue under consideration. Time management

has been in the focus of attention of many researchers. The article "A Review of Time Management Literature" by B. J. C. Claessens, W. van Eerde, C. G. Rutte and R. A. Roe [5] contains a thorough literature review and analysis of the problem under consideration. The authors distinguish several behaviour types concerning the issue: time assessment, planning and monitoring. M. Alvarez Sainz, A. M. Ferrero and A. Ugidos in their work "Time management: skills to learn and put into practice" [4] besides behaviour indicate other factors influencing the efficient organization of time, such as technical errors, external realities, psychological obstacles etc. They regard time management as one of educational process objectives.

The main body of the paper. Like our energy, time is a critical resource and as such, it needs to be effectively managed. Time management is about

planning, controlling and dividing the amount of time spent between specific activities.

Time management is not one skill, it consists of a number of different skills and a good manager should clearly identify which skill in the set is not functioning effectively and letting a person down so that he/she could intervene and improve it.

Management scholar David Allen in his book “Getting Things Done: The Art of Stress-free Productivity” says that in today’s world, yesterday’s methods just don’t work and he shares the effective methods for stress-free activities. His premise is simple: our productivity directly depends on our ability to relax. Only when our minds are clear and organized can we achieve effective results [3].

He proposes about sixteen essential time management skills which are of highest priority for one’s productivity levels:

1. Setting up goals and not digressing from implementing them.
2. Prioritization: focusing on things that matter most.
3. Self-awareness: to know more about oneself.
4. Self-motivation: to prefer future over the past.
5. Focus on the most important task.
6. Decision-making: using time and resources quickly to complete the tasks and goals.
7. Planning: using the right way and method.
8. Communication skills: building supportive relations with people one works with.
9. Questioning and challenging: clarify and challenge anything and everything which does not meet one’s standards.
10. Delegation/outsourcing: the job should be done by the right person to the highest standards at the right time.
11. Coping skills: the ability to determine the results and cope with setbacks.
12. Stress management: the ability to understand that it is wise to prevent the problem than to deal with it when it happens.
13. Record keeping: keeping records will save a lot of time in the future.
14. Organization and filing: deciding the right thing to do at the right time.
15. Patience and forgiveness: the best managers do not rush things, they have patience.
16. Forgiveness: it is not time management skill, it is life skill that helps communicate with people successfully [2].

Figure 1 contains the Priority Matrix beneficial for reviewing and grading the tasks in accordance with appropriate categories on a daily basis:

- which of the tasks should be done within 48 hours;
- which of the urgent tasks are most important;
- which of non-urgent tasks are more important [12].

Each box of the Priority Matrix should not contain more than seven or eight tasks. It is advisable for students to start with the “Do Now” box not postponing unpleasant urgent and important tasks.

Fig. 1. The Priority Matrix [12]

Less urgent and easier things may be delegated while both non-urgent and non-important tasks must be eliminated. It is worth mentioning that the task list needs regular daily reviewing since the issue of urgency and importance is not fixed, hence its status may be changed.

In most of the professions time management is of highest priority. It is also the key to good time organization and distribution that lead to the academic success. Unfortunately, quite a big number of students learn without taking into consideration time management. Without enough time to study, they try to get the highest marks and are then disappointed when the results are unsatisfactory.

Coming out of the developed general time management skills mentioned above we can extrapolate, construct and implement such skills for EGP and especially ESP students. J. MacKay in his work “Time management for students: ten strategies and tips to maximize your time and build your focus” [8] proposes ten strategies and tips for students to master time management skills in the context of ESP discourse: the first strategy recommends using a daily schedule template to plan one’s day. This adage focuses on making up a schedule of one’s own time rather than a to-do list. To organize a successful schedule the student should be aware of how he/she begins and finishes each day, he/she should set apart

time for the most important tasks and plan the time for social time, breaks etc. The second tip concerns the process of understanding how you spend one's time. The author introduces the term 'time log' where a person controls each moment of his/her spent time and 'rescue time' registering where he/she uses time unproductively for creative effective time management habits. The third strategy deals with a very critical issue of setting proper goals for achieving the ultimate goal. It covers the idea of proper dozing the time of fulfilling daily goals that will lead to the final effective result. The fourth tip goes to the issue of breaking large projects into small tangible tasks. For example, if someone is going to write a serious essay he/she can divide that project into smaller tasks: to search for the literature in question and analyze the contents, to write out an outline, to write short abstracts to each item of the plan etc. Speaking about the fifth time management habit the author teaches how to counteract the planning fallacy making up reserve time, e. g. the double time to cope with the task without being stressed. Strategy number six recommends the students to follow body's natural energy ups and downs. Every person follows his/her own rhythm, but usually the majority of people follow one and the same model.

The seventh skill concerns the habit of having breaks at a right time. According to the researcher N. Kleitman our mind usually needs breaks after ninety minutes of intensive work and our body will signal when we need a break [7]. When it comes to that one should stop working, go for a short walk if possible, give eyes a rest and take something to eat. The eighth strategy is related to the skill of reducing procrastination to about five minutes. The matter is that a person should get motivated and in order to do that one must follow the five-minute rule, that is, telling oneself to spend only five minutes of work on the project. In most cases it gets a person motivated. The ninth tip for time management skills embraces the habit of doing only one thing at a time. When the schedule is crammed it is very tempting to perform many tasks. Nevertheless it is more productive to do a single task at a time. But in order to properly cope with a single task it is necessary to take the following steps: take away all distractions, set a timer and take breaks after each period of work. The tenth and last strategy concerns the postulate of building better habits and routines for long-term success. The best time management strategy for students and everyone else is simply to develop habits and routines that promote the kind of actions you want to do more of. Time management for students is not that easy.

Figure 2 summarizes most important time management tips [11], namely: 1) setting goals correctly; 2) prioritizing wisely; 3) setting a time limit; 4) taking breaks between tasks; 5) organizing oneself; 6) removing non-essential tasks; 7) planning ahead.

Fig. 2. Time Management Tips [11]

B. J. C. Claessens, W. van Eerde, C. G. Rutte and R. A. Roe in their article "A Review of Time Management Literature" give a thorough literature review and analysis of the problem under consideration defining time management as "behaviours that aim at achieving an effective use of time while performing certain goal-directed activities" [5, p. 262]. According to this definition time is treated not as the aim in itself. It is the effective use of time spent on some goal-directed activities or, in other words, a certain behaviour which is in the focus of attention. The authors distinguish several behaviour types:

- time assessment behaviour responsible for accepting tasks which correspond to the limits of one's capabilities;
- planning behaviour correlated with an effective use of time in terms of setting goals, prioritising, making to-do lists, planning/grouping tasks etc.
- monitoring behaviour aimed at controlling one's use of time in the course of performing activities, checking at the same time feedback in order to limit the influence of interruptions by others [5, p. 262–263].

Besides behaviour "there are numerous factors influencing the efficient organization of time: technical errors, external realities or psychological obstacles" as stated in the article "Time management: skills to learn and put into practice" by M. Alvarez Sainz, A. M. Ferrero, A. Ugidos [4, p. 6]. The arti-

cle reads that “the knowledge society determines a work scenario in which it is essential to manage time efficiently; a non-innate skill that should be learned at the university” [4, p. 6], since it is not the amount of time being available which counts but the use of it. Findings testify to the fact that in the majority of cases students focus on short-term planning and demonstrate the lack of self-organization and prioritization skills in the long term learning. Because of that the authors regard time management as part and parcel of educational process in general and higher education in particular arguing that “if one of the objectives of the university is to prepare students for their labor insertion, time management becomes an essential competence for the link of formation with the professional world” [4, p. 4].

The research study “A Practical Application of Time Management” by D. George from Canadian University College, Canada, identifies that “clear goals and time-management skills rank as the most important factors in personal or academic success and far outrank items such as study time, emotional stability, locus of control, or IQ” [6, p. 57]. The author also points out that it is highly important to plan and regulate only the most important areas of one’s life leaving other areas of life well-ordered for the rest of things just happen automatically.

J. van der Meer (Higher Education Development Centre, University of Otago, Dunedin, New Zealand), E. Jansen (University of Groningen, Groningen, The Netherlands) and M. Torenbeek (University of Groningen, Groningen, The Netherlands) in their work “It’s almost a mindset that teachers need to change”: first-year students’ need to be inducted into time management argue that “universities could and should play a more active role in helping first-year students to make sense of time management” [10, p. 777] due to learning environment changes, modern approaches to learning and technological developments. It is

stated that Virtual Learning Environment offers great opportunities to support students in developing the necessary skills for planning their time and studies in a proper way to be able to meet the requirements of the changed mode of tertiary educational process.

N. Talib (National University of Modern Languages) and S. S. Sansgiry (University of Houston) in the paper “Determinants of Academic Performance of University Students” regard time management techniques as the best ways for managing course material. Through group study method, which has been taken as the example, students can have discussions exchanging ideas on certain topics, memorizing in this way their active vocabulary and key points which help them to achieve better results [9, p. 274].

A. S. Al Khatib (College of Business Administration, Al Ain University of Science and Technology, United Arab Emirates) studying time management and its relation to students’ stress, gender and academic achievement among sample of students at Al Ain University of science and technology, UAE, underlines that “good time management such as setting goals and priorities as well as monitoring the use of time can facilitate productivity and minimize stress, contributing to work effectiveness, maintaining balance and academic success” [1, p. 47].

Conclusions. Time management being a key ability and a fundamental skill properly taught and developed to increase the would-be- specialists’ competitiveness in the current work market as well as their future successful functioning in the professional environment due to effective organization of the priorities and activities as a result of critical thinking, planning, defining objectives and developing strategies, team work, decision-making, problem resolving also influences a lifelong learning. Hence, all aspects of time management are highly evaluated within the EGP and ESP mastering and should be incorporated into tertiary educational process.

References:

1. Al Khatib A. S. Time management and its relation to students’ stress, gender and academic achievement among sample of students at Al Ain university of science and technology, UAE. *International Journal of Business and Social Research*. 2014. Vol. 4. № 5. P. 47–58.
2. Allen D. *Getting Things Done: The Art of Stress-free Productivity*. London : Penguin Books Ltd, 2002. 267 p.
3. Allen D. *The Organized Mind*. London : Piatkus, 2015. 352 p.
4. Alvarez Sainz M., Ferrero A. M., Ugidos A. Time management: skills to learn and put into practice. *Education and Training*. 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/330977996_Time_management_skills_to_learn_and_put_into_practice.
5. Claessens B. J. C., van Eerde W., Rutte Ch. G., Roe R. A. A Review of Time Management Literature. *Personnel Review*. 2007. Vol. 36. Iss. 2. P. 255–276. DOI: <http://dx.doi.org/10.1108/00483480710726136>.
6. George D. A Practical Application of Time Management. *Time Management* / ed. by T. Stoilov. URL: <https://www.intechopen.com/books/time-management/a-practical-application-of-time-management>.

7. Kleitman N. Current Research on Sleep and Dreams. Washington : Public Health Service Publications, 1965. 125 p.
8. MacKay J. Time management for students: 10 strategies and tips to maximize your time and build your focus. URL: <https://blog.rescuetime.com/time-management-for-students/>.
9. Talib N., Sangiry S. S. Determinants of academic performance of university students. *Pakistan Journal of Psychological Research*. 2012. Vol. 27. № 2. P. 265–278.
10. Van der Meer J., Jansen E., Torenbeek M. “It’s almost a mindset that teachers need to change”: first-year students’ need to be inducted into time management. *Studies in Higher Education*. 2010. Vol. 35. № 7. P. 777–791.
11. Time Management Tips : image. URL: <https://cdn.corporatefinanceinstitute.com/assets/time-management-tips-diagram.png>.
12. The Priority Matrix : image. URL: <https://www.skillsyouneed.com/images/priority-matrix.png>.

Байбакова І. М., Гасько О. Л. НАВИЧКИ УПРАВЛІННЯ ЧАСОМ ЯК НЕВІД’ЄМНА ЧАСТИНА ОПАНУВАННЯ ДИСКУРСУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Проблема управління часом вивчалася багатьма дослідниками. Статтю присвячено найважливішим стратегіям і відповідним навичкам, які необхідні студентам для їхнього успішного навчання та майбутньої професійної діяльності.

Завдяки сучасним підходам до освіти, технологічному розвитку та відповідним змінам щодо умов і середовища навчання необхідно підтримувати студентів у набутті навичок планування часу. Управління часом розглядається як його ефективне використання, витрачене на певну цільову діяльність у термінах оцінки часу, планування й моніторингу.

Результати свідчать, що в більшості випадків студенти зосереджуються на короткостроковому плануванні, демонструючи відсутність навичок самоорганізації в довгостроковому навчанні. Ось чому їх необхідно навчити звертати увагу на такі аспекти: 1) правильне встановлення цілей; 2) визначення пріоритетів; 3) встановлення обмеження часу; 4) важливість перерв між завданнями; 5) самоорганізацію; 6) усунення несуттєвих завдань; 7) планування наперед.

Методи управління часом розглядаються як найкращий спосіб опанування навчального матеріалу. Наприклад, завдяки застосуванню методу групового навчання студенти можуть вести дискусії, обмінюватися ідеями щодо певних тем та запам’ятовувати активну лексику, що допомагає їм досягти кращих результатів, сприяє продуктивності й мінімізує стрес.

Управління часом – це ключова здатність та основна навичка, яку необхідно опанувати для підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахівців на сучасному ринку праці, а також для майбутнього успішного функціонування їх у професійному середовищі завдяки правильному плануванню, визначенню конкретних цілей і пріоритетів та застосуванню корисних стратегій, що своєю чергою впливає на ефективність командної роботи, прийняття рішень, вирішення проблем і навчання впродовж усього життя. Таким чином, усі аспекти управління часом повинні бути включені до навчального процесу.

Ключові слова: управління часом, вища освіта, викладання, навчання, цілеспрямована діяльність, навички, пов’язані з роботою, дискурс англійської мови за професійним спрямуванням.

УДК 811.111'326:14
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/03>

Баланик І. Д.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Бялик В. Д.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ТРУДНОЩІ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ

Статтю присвячено дослідженню труднощів і способів перекладу суспільно-політичних реалій української та англійської мов. У статті надається визначення понять «реалія», «суспільно-політична», з'ясовуються види суспільно-політичних реалій, а також аналізуються труднощі та способи перекладу україномовних суспільно-політичних реалій засобами англійської мови, та навпаки.

Реалія є одиницею на позначення об'єкту, предмету, явища, типового лише для певної нації, народу, етносу, відсутніх в іншому. Це пояснює той факт, що подібні одиниці практично не мають еквівалентів у інших мовах. Суспільно-політичні реалії є засобами номінації національно-маркованих понять суспільно-політичної дійсності представників певного народу, нації, етносу. Суспільно-політичні реалії позначають адміністративно-територіальний устрій тієї чи іншої країни, її населені пункти та їхні частини, органи та носії влади, політичні організації, політичні та громадські організації, блоки, рухи, події, політичних і громадських діячів тощо.

Поширеними способами перекладу україномовних суспільно-політичних реалій англійською мовою є транскодування, транслітерація. Переклад означених реалій може здійснюватися також за допомогою калькування, лексичних відповідників за умов їх наявності в мові перекладу. Використання відповідників є доречним за умови, якщо реалія є відомою іншомовному реципієнтові. Україномовні реалії перекладаються також шляхом опису та комбінованим способом, коли описовий переклад подається в дужках поряд із транскодованим варіантом. Подібний комбінований спосіб перекладу застосовують у тому випадку, якщо транскодована реалія не є зрозумілою іншомовному реципієнтові. Переклад англійських суспільно-політичних реалій здійснюється українською мовою за допомогою транслітерації, транскрипції, калькування, описово і шляхом наближеного перекладу.

Ключові слова: англійська мова, українська мова, суспільно-політична реалія, способи перекладу, транскодування, транслітерація, описовий переклад, наближений переклад.

Постановка проблеми. Специфічні риси культури та побуту відображені в культурно маркованих словах або словах-реаліях, які містять у собі інформацію про країну, її народ, його традиції, звичаї тощо. Поняття «реалія» аналізували болгарські науковці, автори книги «Неперекладне в перекладі» (1980 р.), С. І. Влахов і С. П. Флорін, які розуміли його як «слово чи словосполучення на позначення об'єктів, предметів, які є чужими іншому, але характерні для життя (побуту, культури, соціального та історичного розвитку) певного народу» [4 с. 438]. Науковці зазначали, що реалії, як правило, не мають точних відповідників (еквівалентів) в інших мовах, а отже, не можуть бути перекладені як загальноновживана лексика.

Постановка завдання. Незважаючи на існування значної кількості досліджень реалій

у перекладознавстві [див., напр. 1–4], ще й дотепер недостатньо вивченими в лінгвістичному та перекладацькому аспекті є суспільно-політичні реалії, що й визначає мету наукової розвідки. Її завданнями у зв'язку з цим є визначення понять «реалія», з'ясування видів суспільно-політичних реалій, а також виявлення труднощів і способів перекладу україномовних суспільно-політичних реалій засобами англійської мови, та навпаки.

За визначенням Г. Д. Томахіна, реалії є назвами предметів матеріальної культури, фактів історії, державних інститутів, іменами національних і фольклорних героїв представників певної нації [8, с. 5]. Подібні одиниці належать до безеквівалентної лексики. Безеквівалентними є такі мовні засоби, що слугують засобами позначення понять,

відсутніх в іншій мові й культурі, які зазвичай не мають еквівалентів у інших мовах [9, с. 12].

Натепер у науковій лінгвістичній літературі не існує єдиної загальноприйнятої класифікації суспільно-політичних реалій. До них відносять ті, що позначають адміністративно-територіальний устрій тієї чи іншої країни, її населені пункти та їхні частини, органи та носіїв влади, політичні організації, політичні та соціальні рухи, політичних діячів, звання, ступені, титули, звертання, стани, касти [3, с. 107].

Основними видами суспільно-політичних реалій також вважаються:

- 1) назви політичних партій, блоків, громадських організацій;
- 2) одиниці позначення особливостей державного устрою;
- 3) назви міст, областей, обласних центрів;
- 4) назви суспільно-політичних рухів, подій, їхніх учасників тощо [4, с. 132].

Адекватний переклад подібних одиниць передбачає врахування їхнього денотативного та конотативного значення, структурних особливостей, контексту використання. Першою умовою адекватного відтворення реалій засобами іншої мови вважається їх повне розуміння перекладачем. Перекладаючи іншомовні тексти, які містять подібні одиниці, перекладачеві необхідно уявляти, як вони можуть бути передані мовою перекладу. На думку І. В. Корунця, вибір рішення щодо перекладу реалії залежить від мовних і позамовних факторів: її семантичних і структурних особливостей, контексту і сфери вживання. Також переклад залежить від особистості самого перекладача і мети перекладу [10, с. 158]. Під час перекладу суспільно-політичних, як і будь-яких інших реалій, перекладач зазвичай стикається з вибором: або відтворити специфіку реалії, її національно-культурний колорит, або ж за допомогою більш звичайних для реципієнта перекладу мовних засобів передати її загальне значення, а скоріше загальний зміст.

Одним із найбільш поширених способів перекладу реалій є транслітерація, тобто передавання слів, записаних однією графічною системою, засобами іншої графічної системи [10, с. 176]. Транслітерація широко використовується під час перекладу україномовних суспільно-політичних реалій на позначення назв центрів адміністративно-територіального устрою України, органів і носіїв української влади, назв партій, блоків, імен та прізвищ їхніх представників, патріотичних і громадських організацій, військових і воєнізованих підрозділів тощо.

На думку А. Г. Кирди та О. О. Письменної, статусу реалій набули нині в українській мові назви міст і селищ у Донецькій та Луганській областях, проголошених сепаратистами територією ДНР і ЛНР [6, с. 253]. Реаліями вважаються також ті українські міста і селища, що не ввійшли до ДНР та ЛНР, але стали загальновідомими через воєнні дії, напади, що відбуваються на їхній території. Подібні назви широко використовуються в україномовних ЗМІ, політичних і громадських виступах, присвячених темі війни на сході країни. Ці назви потрапляють в англomовні ЗМІ, які висвітлюють воєнні події, що відбуваються в Україні. Переклад означених назв шляхом транслітерації, зокрема:

120 mm and 82 mm mortars were fired on Shyrokinе, Vodiane, Talakivka, Hnutove, Lebedynske, Opytne and Pavlopil [13].

Проаналізуємо інший приклад:

Ukraine's President and Prime Minister were among those who attended the rally that had as its slogan 'I am Volnovakha', in memory of the 13 passengers who died near the city of Volnovakha after their bus was hit by artillery shelling on January 13 [12].

Як свідчить приклад, назва одного з українських міст Донецької області – Волноваха – передається англійською мовою шляхом транслітерації. Зазначимо, що це місто стало відомим не тільки в Україні, але й у світі через кривавий напад російських найманців-бойовиків на українських військових у травні 2014 року, обстріл автобуса з мирними мешканцями 13 січня 2015 року та Марш миру «Я-Волноваха», проведений на знак солідарності з українцями в багатьох країнах світу. Слоган «Я-Волноваха» у зв'язку з цим є також україномовною реалією.

Багато реалій виникли в українській мові для позначення угод про перемир'я та врегулювання політичної ситуації на сході України. Ці угоди підписані між Україною та Росією за участю представників інших країн та їхніх організацій, наприклад: *мінські домовленості, мінський формат, мінський протокол* (діалог про нормалізацію ситуації на Донбасі за участі України, Росії та ОБСЄ), *жневський формат* (Україна, Росія, США та ЄС), *нормандський формат* (Україна, Росія, Франція та Німеччина). Подібні угоди широко обговорювалися в англomовній пресі, а їхні назви передавалися шляхом адаптивного транскодування (*мінський* – *Minsk*) та транслітерації (*протокол* – *protocol*), зокрема:

Ukraine's President Poroshenko condemned the elections as illegitimate and urged Russia „not

to recognize the so-called elections because they are a clear violation of the 5 September *Minsk protocol* [11].

Переклад назви іншої міжнародної угоди щодо врегулювання ситуації на сході України здійснюється також шляхом адаптивного транскодування (*нормандський – Normandy*) та транслітерації (*формат – format*), у той час як назва *мінські домовленості* передається адаптивним транскодуванням (*Minsk*) і лексичним відповідником (*угоди – agreements*), зокрема:

France affirms its attachment to the role of the „Normandy format” in the implementation of the Minsk Agreements, which are the only way to ensure a peaceful and lasting solution to the crisis between Russia and Ukraine [15].

До суспільно-політичних реалій відносимо також словосполучення *зелені чоловічки – green men*, що є саркастичною назвою російських військових без відзнак на одязі та техніці, які у складі спецпідрозділів проводили таємні операції із захоплення та блокування об'єктів у ході російського вторгнення в Україну в 2014 році); лексему *коларад* (від колорадський жук) – *colorad*, яка стала зневажливою назвою проросійських сепаратистів в Україні з чорно-жовтою (чорно-помаранчевою) смугастою «георгіївською стрічкою», що зовнішньо нагадує забарвлення цих комах; лексичну одиницю *ватник – vatnyk*, що позначає російських військових і найманців, які неодноразово потрапляли в Україну для проведення незаконних воєнних дій і операцій, за предметами їхнього верхнього одягу: від теплої сорочки до тілогрійки, які носять у виправно-трудовах колоніях (таборах) у різних районах Росії. З 2013–2014 рр. ватниками в Україні стали називати малоосвічених та проросійські налаштованих громадян.

Як свідчить фактичний матеріал, суспільно-політична реалія «зелені чоловічки» перекладається англійською мовою шляхом додавання лексеми *little*:

When Moscow-backed troops appeared in Crimea earlier this year, the media dubbed them the «Little Green Men» [14].

Найпоширенішими способами перекладу суспільно-політичних реалій англійської мови вважається транслітерація, транскрипція, калькування, описовий переклад, наближений переклад і трансформаційний переклад [4, с. 34–35].

За транслітерації засобами мови перекладу передається графічна форма одиниці вихідної мови, а за транскрипції – його звукова форма [5, с. 282]. Означені способи, як правило, засто-

совуються під час перекладу іншомовних власних назв, географічних найменувань, назв різного роду компаній, фірм, пароплавів, газет, журналів тощо (наприклад, *Дженерал Моторс*). Калькування полягає в заміні складових частин реалії (її морфем чи слів) їхніми прямими лексичними відповідниками в мові перекладу [5, с. 286].

Описовий переклад виявляється в розкритті значення одиниці вихідної мови за допомогою розгорнутих словосполучень, що декодують зміст і значення цієї одиниці (наприклад, *landslide* – перемога на виборах із великою перевагою голосів). Подібний спосіб перекладу реалій вважається досить громіздким, проте єдиним під час перекладу окремих реалій.

Часто під час перекладу реалій вдаються також до поєднання двох прийомів – транскрипції, транслітерації та описового перекладу, який подається в дужках або в коментарі. Означений комбінований спосіб перекладу надає можливість поєднати стислість і економність засобів вираження, власних транскрипції, розкриваючи при цьому її зміст і значення реалії.

Своєрідну класифікацію okazіональних відповідностей, які створюються перекладачем під час перекладу безеквівалентної лексики, пропонує В. Н. Комісаров. На думку науковця, під час перекладу безеквівалентної лексики слід застосовувати такі типи okazіональних відповідників:

- 1) відповідники-запозичення, що відтворюють у мові перекладу форму іншомовного слова транскрибуванням або транслітерацією;
- 2) відповідники-кальки, що відтворюють морфемний склад слова чи складові частини словосполучення вихідної мови;
- 3) відповідники-аналоги, створені шляхом пошуку найближчої за значенням одиниці;
- 4) відповідники-лексичні заміни, що створюються за допомогою перекладацьких трансформацій;
- 5) описовий переклад у разі неможливості перекладу реалії вищезазначеними способами [7, с. 68].

С. П. Влахов і С. І. Флорін пропонують такі способи перекладу реалій:

- 1) створення неологізмів (калька, напівкалька, семантичний неологізм);
- 2) приблизний переклад (функціональний аналог; опис, пояснення, тлумачення; контекстуальний переклад) [4, с. 64].

Створення неологізму вважається науковцями найкращим після транскрипції чи транслітерації способом відтворення значення реалії. Реалії

можуть передаватися шляхом творення нового слова (чи словосполучення). Такими новими словами чи словосполученнями насамперед можуть бути кальки та напівкальки.

Кальки – запозичення, створені шляхом буквального перекладу слова чи словосполучення (наприклад, *misleader* – лжекерівник, *people of good will* – люди доброї волі). Напівкальки – це свого роду часткові запозичення, нові слова або сталі словосполучення, створені частково елементами мови перекладу, а частково – елементами мови оригіналу (наприклад, *carpet-bagger* – саквоязник, мешканець Півночі, який добився впливу та багатства на Півдні). Перекладач повинен використовувати калькування лише тоді, коли в українській мові дійсно неможливо знайти відповідники вихідного слова чи словосполучення.

Приблизний переклад реалій застосовується частіше, ніж будь-який інший спосіб. Застосування цього способу перекладу надає можливість, хоча і не досить точно, передати зміст реалії, проте її національно-марковане значення зазвичай не відтворюється у мові перекладу. С. І. Влахов і С. П. Флорін зазначають, що приблизний переклад реалій, як підказує сама назва, не є адекватним, оскільки передає зміст цих одиниць не повністю, не відтворюючи їхній національний, етнокультурний колорит, про який реципієнт перекладу може лише тільки здогадуватися, якщо перекладач зумів імпліцитно вказати на нього [4, с. 65].

Отже, слова-реалії є невід’ємною частиною лексичного фонду будь-якої мови. Вони позначають національно-марковані поняття мовної картини світу представників певної нації, етносу. Суспільно-політичні реалії є засобами номінації

національно-маркованих понять її суспільно-політичної дійсності. Сьогодні лінгвістами пропонуються різні класифікації суспільно-політичних реалій. Подібні класифікації сприяють упорядкуванню цих одиниць. Розмаїття суспільно-політичних реалій, національна та етнокультурна маркованість їхнього значення, відсутність перекладацьких еквівалентів викликає труднощі їх перекладу, вирішення яких залежить від семантичних, структурних особливостей подібних одиниць, контексту та сфери їх використання, цілей перекладу, його реципієнтів, компетенції самого перекладача, який зазвичай стоїть перед вибором: чи відтворити специфіку реалії та її національно-культурний колорит, чи за допомогою більш звичайних для реципієнта перекладу мовних засобів передати її загальний зміст.

Найбільш поширеними способами передавання україномовних суспільно-політичних реалій англійською мовою є транскодування, транслітерація. Переклад означених реалій здійснюється і за допомогою калькування, гіперонімів, а також лексичних відповідників, якщо подібні існують у мові перекладу. Використання відповідників є доречним за умови, якщо реалія є відомою іншомовному реципієнтові. Переклад реалії здійснюється також шляхом опису, що може подаватися в дужках поряд із транскодованим варіантом. Подібний комбінований спосіб перекладу застосовують у тому випадку, якщо транскодована реалія не буде зрозумілою іншомовному реципієнтові. Поширеними способами перекладу англійської мови є транслітерація, транскрипція, калькування, описовий і приблизний переклад.

Список літератури:

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Москва : Международные отношения, 1975. 240 с.
2. Биданцева М. Г. Прагматичні проблеми перекладу суспільно-політичного тексту з англійської мови на українську. *Збірник наукових праць з гуманітарних дисциплін «Славута»*. 2014. № 8. С. 17–22.
3. Бугулов И. Н., Шевченко О. Ф. Особенности передачи слов-реалий в переводах англоязычной литературы развивающихся стран. *Теория и практика перевода*. 1985. Вып. 12. С. 106–109.
4. Влахов С. И., Флорин С. П. Непереводимое в переводе. Москва : Международные отношения, 1980. 352 с.
5. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури : Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
6. Кирда А. Г., Письменна О. О. Формування компетентності в перекладі на матеріалі сучасних суспільно-політичних реалій. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2015. Вип. 49. С. 252–260.
7. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода. Москва : Международные отношения, 1980. 165 с.
8. Томахин Г. Д. Реалии-американизмы. Москва : Высшая школа, 1988. 239 с.
9. Томахин Г. Д. США. Лингвострановедческий словарь. Москва : Русский язык, 1999. 576 с.
10. Korunets I. V. Theory and Practice of Translation. Vinnytsya : Nova Knyha Publishers, 2001. 448 p.
11. Bentzen N. Ukraine : Political Parties and the EU. *At a Glance*. 2015. URL: [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_ATA\(2015\)545714](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_ATA(2015)545714) (дата звернення: 15.04.2020).

12. Gigova R. Protesters March for Peace in Ukraine. *CNN*. 2015. URL: <http://edition.cnn.com/2015/01/18/europe/ukraine-conflict/protesters-march-for-peace-in-ukraine> (дата звернення: 13. 04.2020).
13. Moscow's Recognition of ORDLO IDs Contradicts Minsk Agreements. *Interfax*. 2017. URL: <http://en.interfax.com.ua/news/general/4051.html> (дата звернення; 15.04.2020).
14. Pifer S. Watch Out for Little Green Men. *Spiegel*. 2014. URL: <http://www.spiegel.de/international/europe/nato-needs-strategy-for-possible-meddlingby-putin-in-baltic-stated-a-979707.html> (дата звернення: 14.04.2020).

Balanyk I. D., Byalyk V. D. DIFFICULTIES AND WAYS OF TRANSLATING OF SOCIAL AND POLITICAL CULTURE-BOUND WORDS

The article is devoted to the study of difficulties and ways of translating of socio-political culture-bound words of the Ukrainian and English languages. The definitions of the notions of a culture-bound word and social and political culture-bound words are given in the article, types of social and political culture-bound words are clarified, difficulties and ways of translating of Ukrainian-language social and political culture-bound words by means of the English language and vice versa are analysed in it.

A culture-bound word is a unit used for designation of an object, subject etc., typical only for a certain nation, people, or ethnic group and absent in another one. This explains why such units do not have equivalents in other languages. Social and political culture-bound words are means of designating of nationally marked notions of social and political reality of representatives of a certain nation, ethnic group. Social and political culture-bound words denote the administrative and territorial structure of a country, its settlements and their parts, bodies and transmitters of power, political and public organizations, blocks, movements, events, political and public figures etc.

Transcoding and transliteration are considered to be the mostly commonly used ways of translating of Ukrainian-language social and political culture-bound words into English. The translation of these words can be also done by tracing, lexical equivalents if they exist in the target language. Their use is appropriate if notions designated by them are known to the foreign addressee. Ukrainian-language social and political culture-bound words are also translated by description and with the help of a combined way, when the descriptive translation is given in brackets next to the transcoded version. Such a combined way of translating is used if the transcoded notion is not clear to the foreign addressee. Translation of English-language socio-political culture-bound words into Ukrainian is done with the help of transliteration, transcription, tracing, descriptive and approximate translation.

Key words: *English language, Ukrainian language, way of translating, transcoding, transliteration, descriptive translation, approximate translation.*

Бездітко А. Р.

Національна академія Національної гвардії України

ЯВИЩЕ ТЕЛЕСКОПІЇ ЯК НОВІТНІЙ МЕТОД СЛОВОТВОРЕННЯ В АНГЛОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті розглядається актуальне для сучасної лінгвістики поняття «телескопія». У зв'язку з теоретичною неоднозначністю поняття телескопії та його номінативної варіативності в статті було представлено декілька визначень явища телескопії різними вченими-лінгвістами: загалом, отримані в результаті телескопічні утворення поєднують в собі кілька понять, що призводить до економії мовних фраз і в стислій «закодованій» формі реалізує комунікативний підхід у використанні мови як засобу міжкультурної комунікації. Було визначено основні характерні риси телескопічних одиниць: більшість телескопізмів не зафіксовані в словниках, оскільки мають ситуативний характер; вони залежать від контексту; телескопічним словам не властива полісемія, саме тому їх широко застосовують у галузі термінології. Аналіз виявив, що телескопічні одиниці використовуються в різних сферах сучасного життя: у побуті, засобах масової інформації, економічній та політичній сферах, науці, в Інтернеті й соціальних мережах тощо. Щодо процесу утворення телескопізмів, то розрізняють два послідовних етапи за умови двох вихідних елементів: перший етап – скорочення однієї або двох основ, другий – складання скорочених основ. Було виявлено основні критерії для класифікації телескопічних утворень (структурні й семантичні критерії), на основі яких представлено різні групи та класифікації телескопічних одиниць. З точки зору структурного компонента телескопічні одиниці поділяються на повні телескопічні слова, часткові та «гаплогли» або «накладні» телескопізми. За принципом семантичного компонента телескопічні слова представляють: телескопізми, компоненти яких реалізують рівноцінне семантичне наповнення; телескопічні вихідні слова, що реалізують нерівноцінне семантичне наповнення; телескопічні вихідні слова, що реалізують рівноцінне семантичне навантаження та включають додаткові, виведені з контексту смисли. Незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених різним аспектам дослідження даного феномена, в сучасній лінгвістиці дотепер немає логічного і послідовного підходу до питань визначення статусу та семантики телескопічних одиниць. Подальші перспективи дослідження вбачаємо у продовженні вивчення телескопізмів в англійській мові та їх функціонування в системі сучасної англійської мови.

Ключові слова: телескопізм, телескопічна одиниця, скорочення, структурно-семантичні критерії, класифікація, гаплогли.

Постановка проблеми. На сучасному етапі лінгвістичних досліджень інтерес до телескопії як до об'єкта дослідження пов'язаний з активізацією форм і способів міжкультурної комунікації в умовах глобалізації. Телескопія – найпопулярніший та найпродуктивніший спосіб утворення нових слів сьогодення. Незважаючи на продуктивність даного способу словотворення і тенденцію до збільшення телескопічних одиниць в англійській мові, змістовного лінгвістичного опису даний феномен не отримав. На даний момент досліджуються структурно-семантичні особливості телескопічних утворень, а також аналіз мотивуючих компонентів, які беруть участь у створенні телескопічних утворень.

У лінгвістиці немає єдиного визначення телескопічних одиниць, а тому для позначення цього

феномену вчені користуються такими поняттями: слова-злитки (Н. Н. Амосова), слова-амальгами (І. Р. Гальперін), складноскорочені слова (Р. А. Кисельова), telescoping, telescoped words (І. В. Арнольд, М. М. Браїант, І. М. Берман, К. Т. Баранцев, С. Робертсон, А. П. Соколенко, Н.М. Шанський), blend, blendings (Є. Есперсен, А. Кеннеді, Т. Пайлз), contamination (Х. Вентворт, С. Ульман), portmanteau words (В. І. Заботкіна, Л. Керрол).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перші згадки про телескопічні одиниці в лінгвістичній науці трапляються у працях А. Аббота, Д. Алжео, О. Есперсена, Л. Паунда, Г. Світа. Серед вітчизняних науковців, що займаються дослідженням телескопізмів, виділяють А. М. Гармаша, Ю. А. Зацного, С. М. Єнікеєву,

Ю. А. Жлуктенка, М. І. Мозгового, а серед зарубіжних учених – В. І. Заботкіну, І. І. Єлісєєву, Н. А. Князева, S. Gries.

Перші телескопічні одиниці були зафіксовані ще в XV столітті. У 1972 році Льюїс Керролл, англійський письменник, ввів термін «portmanteau word» з метою пояснити значення вигаданих ним слів у його творі «Аліса в країні чудес» (slithy = lithe + slimy, galumph = gallop + triumph). Варто зазначити, що телескопічні одиниці того часу мали гумористичне, жартівливе та навіть таємниче значення, що показувало суть суспільного життя.

На сучасному етапі телескопічні одиниці з'являються все частіше, поповнюючи словниковий склад англійської мови, оскільки завдяки їм можна значно скоротити та стисло передати інформацію, компактно побудувати мовленнєві твори, саме тому їх часто вживають у рекламі, засобах масової інформації, в розмовній мові. Як основні характерні риси телескопічних одиниць виділяють таке: більшість телескопізмів не зафіксовані в словниках, оскільки мають ситуативний характер; вони залежать від контексту; телескопічним словам не властива полісемія, саме тому їх широко застосовують у галузі термінології.

Актуальність даного дослідження пояснюється тим, що явище телескопії стає одним із найпродуктивніших способів поповнення термінологічної лексики англійської мови, і тому з'являється необхідність систематизувати моделі утворення телескопічних термінів, розглянути їх структурні та семантичні особливості.

За основний метод дослідження було використано описовий метод, опираючись на спостереження, порівняння та узагальнення, прийоми компонентного і контекстуального аналізу, а також метод суцільної вибірки скорочень та телескопічних одиниць з онлайн-ресурсів.

Об'єктом дослідження є телескопічні утворення, які використовуються в сучасному англійському середовищі. Предметом є структурні та семантичні характеристики телескопічних слів в англійській мові, їхній функціонально-прагматичний потенціал.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у виявленні та описі найбільш частотних структурно-семантичних особливостей телескопічних моделей. Поставлена мета визначає рішення таких завдань: вивчити наукову літературу за матеріалами дослідження; дати визначення термінам телескопії різними вченими-лінгвістами; дослідити моделі телескопічних одиниць і визначити їхні структурно-семантичні особли-

вості; зробити відповідну вибірку мовних одиниць.

Виклад основного матеріалу. Під час дослідження явища телескопії важливим є ознайомлення з його детермінацією у зв'язку з теоретичною неоднозначністю поняття. У «Словнику лінгвістичних термінів» О. Ахманової [2] телескопія визначається як «взаємодія мовних одиниць, які стикаються або в асоціативному, або в синтагматичному ряді, що приводить до їх семантичних чи формальних змін та виникнення нової (третьої) мовної одиниці» [2, с. 278].

Термін «телескопія» введений в обіг російським мовознавцем М. Маковським у 1970 році. Телескопічний словотвір донедавна вважався оказіональним. Однак із розвитком нових наукових технологій, появою нових артефактів науки й техніки телескопічний словотвір стає нормативним способом творення слів. Приналежність телескопічного словотвору певному способу словотворення є дискусійною проблемою, адже, з одного боку, телескопізми будуються на скороченні слів до рівня складів або складів і звуків, з іншого, на відміну від аббревіації, телескопічний словотвір ґрунтується не на сполуках, а на складанні слів, поєднаних сурядним зв'язком [3, с. 246].

Згідно з визначенням О. Сухорукової та Т. Астафурової [7], під телескопією розуміється самостійний спосіб словотворення в англійській мові, який представляє собою злиття двох чи більше усічених основ чи слів, а також злиття повного слова/основи з усіченим, в результаті якого утворюється нове слово – телескопічна одиниця, яка повністю або частково суміщає значення всіх структурних компонентів, що в неї входять [7, с. 183].

Дж. Бергстром [11] стверджує, що телескопічні одиниці створені «злиттям будь-яких частин слова, цілих слів, а також синтаксичних конструкцій». Г. Маршан [12], слідом за Дж. Бергстромом, розуміє даний словотвірний спосіб як «метод злиття частин слів в одне нове слово». Е. Ардаматська [1] розглядає телескопію як «спосіб утворення лексичних одиниць з будь-яких фрагментів і контрактур». Л. Ільченко [5] звукує межі телескопії і пояснює її як «процес утворення нових слів шляхом злиття лише окремих частин». О. Селіванова [6] під телескопією розуміє особливий тип компресивного словоскладання шляхом поєднання двох слів, що перебувають у сурядному зв'язку початкової частини першого слова і кінцевої другого.

Найточніше визначення знаходимо в Т. Тимошенко [8]: «телескопія – це такий спосіб сло-

вотвору, який полягає у злитті двох усічених основ або в поєднанні повної основи з усіченою, в результаті якого утворюється нове слово, яке повністю або частково поєднує значення всіх його структурних компонентів» [8, с. 54]. Останнє охоплює не тільки структурний компонент, а й урахування семантику творення нового слова.

Проаналізувавши визначення лінгвістів різних шкіл, можна зробити висновок, що на даний момент єдиного погляду на визначення телескопічних слів не існує.

У сучасній англійській мові використання телескопічних одиниць багато в чому пояснюється особливостями конкретного дискурсу. Залежно від цілей і завдань телескопічні одиниці становлять невід'ємну частину риторичних компонентів цього дискурсу, або, навпаки, вживаються дуже обмежено.

Ряд останніх досліджень показав, що найчастіше телескопічні одиниці використовуються в друкованих виданнях, друге місце займають електронні джерела мережі Інтернет та соціальні мережі, третє – телепередачі. Завдяки інформативній ємкості та експресивності телескопічні одиниці використовуються для посилення прагматичної спрямованості тексту, а також для більш інтенсивного впливу на адресата.

Велика частина телескопічних одиниць використовується в засобах масової інформації та в рекламі завдяки своїй новизні, експресивності та формі несподіванки. Телескопічні одиниці допомагають економити мовні засоби мови і реалізують «принципи найменшого зусилля», наприклад: *fantastic + fabulous = fantabulous*.

Вживання телескопії можна знайти у сфері моди, в назвах торгових спортивних марок, у шоу-бізнесі. Наприклад, всесвітньо відома торгова марка *Adidas* є результатом об'єднання імені *Adi Dassler*, засновника компанії з виробництва спортивного одягу. Голлівудська пара *Анджеліна Джолі і Бред Пітт* настільки відома, що фанати дали їй назву «*Bradgelina*» (*Brad + Angelina*).

Багато жінок знайомі з продукцією фірми *MaxFactor*, реклама косметики якої не сходить з екранів телевізорів і сторінок різних глянцевого журналу. *MaxFactor* є телескопічним словом, елементи якого утворені від імені *Максиміліан Фактор* (*Maksymilian + Faktorowicz*), засновника компанії «*MaxFactor*».

Відомий товарний знак компанії «*Popsicle Industries*» у США, утворений від слів *pop + icicle* випускає фруктові морозиво. Таким же способом створили слова *chocisce* (*chocolate + ice*) – моро-

зиво в шоколадній глазурі і *triscuit* (*tri + biscuit*) – тришарове печиво.

Найбільш схильні до змін політична, економічна, технічна і наукова сфери життя. Саме в цих сферах і виникає потреба в позначенні нових реалій і понять. На тлі пандемії коронавірусу в англійській мові з'явилося нове слово «*covidiot*». Іменник *covidiot* утворено шляхом складання основ двох слів – *coronavirus*, або *COVID* й *idiot* (ідіот). Першим слово зафіксував словник міського сленгу *Urban Dictionary*. Відповідно до опису в словниковій статті, *covidiot* – людина, яка не виконує поради соціально дистанціюватися під час пандемії і не дотримується карантину, таким чином сприяючи поширенню *COVID-19*. Цим же словом позначають тих, хто скуповує в магазинах туалетний папір і продукти, провокуючи паніку і позбавляючи інших людей можливості купити необхідні речі та продукти.

У мережі *Internet* найбільш поширеними телескопічними одиницями є: *blogosphere* (*blog + biosphere*) – блогосфера; *netizen* (*internet + citizen*) – людина, що активно користується Інтернет-ресурсами; *inetiquette* (*Internet + etiquette*) – правила поведінки в мережі Інтернет.

Слово *selfie* (фотографія-автопортрет) набуло широкої популярності завдяки соціальним мережам і смартфонам. За версією оксфордського словника англійської мови слово «*selfie*» було номіновано «Словом року – 2013». Це слово стало родоначальником цілої низки телескопічних слів: *helfie* (*hair + selfie*) – фотографія власної зачіски; *drelfie* (*drink + selfie*) – фото самого себе в стані сп'яніння; *welfie* (*workout + selfie*) – фото-автопортрет зі спортзалу; *legsie* (*legs + selfie*) – фото ніг, часто на тлі живописного пейзажу; *shelfie* (*shelf + selfie*) – фотографія книжкової полиці як демонстрація широти інтересів і глибини знань.

Сучасні процеси словотворення відбуваються не стільки на рівні морфології, скільки на рівні семантичних зсувів, а також торкаються інших рівнів мовної системи, зокрема фонологічних процесів, і більш того, когнітивних процесів, що призводять до інновацій у лексичному прошарку. Дослідники телескопізмів створюють класифікації відповідно до їхніх структурних і семантичних особливостей.

Для структури телескопічного утворення важливу роль відіграє визначення його базису, ознаками якого у свою чергу може бути розташування елементів у телескопізмі. Формально базисом для телескопізму є останній мотивуючий компонент, але це працює тільки тоді, коли телескопізм схо-

дить до словосполучення, або якщо перший компонент виступає як визначення другого; також базисом можна вважати слово, яке в більшому обсязі присутнє в телескопізмі. Також базисом зазвичай є те слово, яке збігається з телескопізмом за кількістю складів і за наголосом, іншими словами, забезпечує його акцентно-складову структуру.

На основі базису визначається і лексико-граматична категорія отриманої одиниці. Ю. Єрмоленко [4] стверджує, що в процесі формування телескопізмів беруть участь одиниці, що відносяться до:

1) самостійної частини мови (іменник, прикметник, дієслово, прислівник, займенник): *geer* = *goat* + *sheep*; *mayaps* = *maybe* + *perhaps*;

2) службової частини мови (прийменник, частка, вигук): *internot* = *Internet* + *not*; *oogly* = *ooh* + *ugly*;

3) елементу ономапічного характеру: *waambulence* = *waa* + *ambulance*;

4) окремих префіксів: *antiversary* = *anti* + *anniversary*.

У роботах Н. Біляєвої [3] розглядаються п'ять структурних типів утворення телескопічних одиниць:

1) тип телескопії, що характеризується з'єднанням початку першого слова (або перше слово повністю) + кінець другого. Прикладом даного структурного типу є: *chofa* = *chair* + *sofa*; *clickmas* = *click* + *Christmas*;

2) тип телескопії, що характеризується з'єднанням початку першого слова + друге слово повністю. Прикладом даного структурного типу є: *fabulash* = *fabulous* + *lash*;

3) тип телескопії, який характеризується тим, що обидва слова включені в телескоп повністю за рахунок накладення, наприклад: *flabdomen* = *flab* + *abdomen*;

4) тип телескопії, що характеризується з'єднанням початку першого слова + початок другого слова, наприклад: *hydrail* = *hydrogen* + *railway*;

5) вставний структурний тип, коли більш коротке слово вставлено в середину довшого із заміщенням його центрального фрагмента, наприклад: *parahawking* = *paragliding* + *hawk*.

Проблемі типологічної класифікації телескопічних слів присвячені окремі роботи різних дослідників. Цікавими є класифікації Дж. Алджео [9] та Т. Тимошенко [8]. У своїх дослідженнях Дж. Алджео розглядає три групи телескопічних утворень. У першій класифікації він виділяє 3 структурні групи телескопізмів:

1. Телескопізми на основі фонематичного збігання – склад або частина складу є спільною для двох слів.

2. Телескопізми, утворені в результаті скорочення основ слів з подальшим їх поєднанням – кожне із двох слів скорочують, а потім поєднують отримані форми між собою. Інакше кажучи, слова-вирізки є скороченнями більш довгих форм, зазвичай скорочуючи при цьому кінцеву частину слова або його початок, або навіть кінець та початок слова одночасно.

3. Фонематичне збігання в поєднанні зі скороченням – скорочення двох слів до спільного складу з подальшим складанням: *ambisextrous* (призначений для обох статей) – результат поєднання *ambidextrous* та *sex*.

Дж. Алджео в його роботах зазначає, що телескопічні одиниці можуть бути або фонологічними, або орфографічними.

Т. Тимошенко вважає, що кожне телескопічне слово має свою структуру, тому в англійській мові такі одиниці можна розподілити відповідно до структурного типу на 3 групи:

1. Повні телескопічні слова:

– злиттям двох скорочених форм вихідних основ (*infotainment* = *info(rmation)* + (*enter*) *tainment* – матеріал, призначений і для розваг, і для інформування);

– злиттям початку першого компонента одного з початком другого наступного слова (*telecon* = *tele(type)* + *con(versation)* – телеконференція);

– злиттям поєднання початкових частин скорочених основ вихідних слів, а також слова-злитки скороченої частини другого компонента та ініціальної аббревіації: *FRITALUX* = *France* + *Italy* + *Benelux*;

– злиттям початку першого компонента одного слова та середини другого наступного слова (*confab* = *confer* + *confabulation* – дружня розмова);

– злиттям закінчення першого компонента із закінченням другого (*phonematic* = *telephone* + *automatic* – автоматичний телефонний апарат).

2. Часткові:

– сполучення цілковитого першого компонента із закінченням другого: *cheeseburger* = *cheese* + (*ham*)*burger* – канапка із сиром);

– сполучення початку першого компонента з цілковитим другим (*build-down* = *build(-up)* + *down* – демонтувати; зниження).

3. «Гаплогли» (характеризуються накладенням звуків одного компонента на інший: *dramedy* = *drama* + (*co*)*medy* – драматичний фільм).

Формування телескопії також залежить від семантичних чинників. Л. Бауер [10] розробив семантичну класифікацію телескопічних утворень. Відповідно до його класифікації телескопні одиниці поділяються на:

1) телескопічні одиниці парадигматичного (асоціативного) походження, вихідні слова яких знаходяться в синонімічних, антонімічних або гіпонімічних відносинах, а також гібридні найменування (chofa = chair + sofa, blizzaster = blizzard + disaster). Для парадигматичних відносин характерна семантична і фонетична подібність вихідних слів (needcessity = need + necessity; crocogator = crocodile + alligator; preet = pretty + sweet). Залежно від асоціативних відносин, що виникають між вихідними словами, парадигматичні телескопізми можна розділити на підгрупи:

– телескопізми, які можуть бути близькими за значенням (синонімічні відносини): swellegant = swell + elegant;

– телескопізми, які є протилежними за значенням (антонімічні відносини): contract = concrete + abstract;

– телескопізми, що відносяться до одного поняття або одного класу явищ (гіпонімічні відносини): Octember = October + November; Eurasia = Europe + Asia;

– телескопізми, що є не близькими за значенням компонентами, але являються взаємозамінними (граматична рівнозначність): baskart = basket + cart.

2) телескопічні одиниці синтагматичною походження, вихідні слова яких можуть скласти словосполучення (fake-ation = fake + vacation, briet = bridal + diet). Телескопізми синтагматичного походження складаються зі слів, що мають загальний елемент (графему або склад) на кінці першого слова і початку другого, що і сприяє злиттю цих двох слів (Chicagorilla = Chicago + gorilla; morphonetics = morphology + phonetics; radarange = radar + range; dramateur = drama + amateur). Серед синтагматичних телескопізмів можна виділити такі групи:

– телескопізми, утворені в результаті поширення слова за аналогією з іншим (judgematical = judgment + dogmatical);

– утворення, що нагадують слова, створені за принципом народної етимології (jawdacious = jaw + audacious);

– аглютинативні (еліптичні) форми слів (starkarageous = stark + outrageous).

Семантичні відношення між елементами утвореного шляхом словозлиття слова також виявляються більш різноманітними, ніж просте поєднання двох понять, явищ або предметів. За принципом семантичної атракції компонентів лексично-контаміновані одиниці представляють:

1) телескопізми, компоненти яких реалізують рівноцінне семантичне наповнення. До цієї групи також належать телескопізми, утворені на основі синонімії. Наприклад, Oxbridge (Oxford + Cambridge) = Оксбрідж – Оксфордський і Кембріджський університети; fantabulous (fantastic + fabulous) – вражаючий; begincement (beginning + commencement) – відкриття;

2) телескопічні вихідні слова, що реалізують нерівноцінне семантичне наповнення: один компонент виступає в ролі базового, а інший – в ролі модифікатора (словотворчий потенціал цієї групи є найбільшим): наприклад, quasar (quasi + stellar) – псевдозірка; bionics (biology + electronics) – біологічний дослід для створення електричного обладнання;

3) телескопічні вихідні слова, що реалізують рівноцінне семантичне навантаження та включають додаткові, виведені з контексту смисли. Наприклад:

bewrecked (bereft + wrecked) – позбавлений автомобіля через аварію; meritocracy (merit + aristocracy) – правляча еліта, Amerasian (American + Asian) – дитина, народжена в Азії від американського військового та матері-азіатки.

Висновки і пропозиції. Телескопія являє собою продуктивну самостійну модель словотворення в англійській мові. Телескопічні одиниці, які є цілісними і характеризуються інформативною ємністю, виконують номінативну функцію. Завдяки своїм структурно-семантичним особливостям вони дозволяють досягти лінгвістичної економії під час передачі сенсу нових складних понять і явищ, які виникають у різних сферах життя суспільства. Подальші перспективи дослідження вбачаємо у продовженні вивчення телескопізмів в англійській мові та їхнього функціонування в системі сучасної англійської мови.

Список літератури:

1. Ардаматская Е. Акронимия как форма адаптивности языковой системы (на материале английской морской терминологии) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Ленинград : ЛГПИ, 1987.
2. Ахманова О. Словарь лингвистических терминов. Изд. 2-е, стереотипное ; под ред. О. С. Ахмановой. Москва : Едиториал УРСС, 2004. 576 с.

3. Беляева Н. Структура и семантика современных английских блендов. *Вестник ТвГУ. Серия «Филология»*. 2013. Вып. 2. С. 243–250.
4. Ермоленко Ю. Номинативные модели формирования новых слов методом стяжения в современном английском языке : дисс. ... канд. филол. наук. Москва, 2007. 296 с.
5. Ильченко Л. Компрессивное словообразование как один из способов реализации принципа языковой экономии (на примере современного английского языка) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Пятигорск, 1993.
6. Селіванова О. Лінвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.
7. Сухорукова О., Астафурова Т. Телескопия: Новый способ словообразования? *Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2 : Языкознание*. Волгоград, 2006. Вып. 5. С. 182–185.
8. Тимошенко Т. Телескопия в словообразовательной системе современного английского языка : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Киев, 1975. 176 с.
9. Algeo J. Blends, a structural and systemic view. *American Speech*. № 52. Durham, North Carolina : Duke University Press, 1977. P. 47–64.
10. Bauer L. Compounds and minor word-formation types. *The handbook of English linguistics*. Oxford : Blackwell, 2006. P. 483–506.
11. Bergstrom G. On Blendings of Synonymous or Cognate Expressions in English. Lund, 1906.
12. Marchand H. The Categories and Types of Present Day English Word Formation. Wiesbaden : Otto Harrassowitz, 1960.

Bezditko A. R. THE PHENOMENON OF TELESCOPING AS THE MODERN METHOD OF WORD FORMATION IN ENGLISH

The article features the notion of “telescoping” that is relevant to modern linguistics. Due to the theoretical ambiguity of the concept of telescoping and its nominative variability, several definitions of the phenomenon of telescope were presented in the article by different linguistic scientists: generally, telescopic formations combine several concepts, leading to the saving of linguistic phrases and, in a concise “coded” form, realize a communicative approach to using language as a means of intercultural communication. The basic features of telescopic units have been identified: most telescopes are not fixed in dictionaries because they are situational; they depend on the context; telescopic words are not characterized by polysemy, which is why they are widely used in the field of terminology. The analysis revealed that telescopic units are used in various spheres of modern life: everyday life, media, economic and political spheres, science, the Internet and social networks, etc. With regard to the process of formation of telescopes, there are two successive stages under the condition of two initial elements: the first stage – the reduction of one or two bases, the second – the addition of reduced bases. The basic criteria for the classification of telescopic entities (structural and semantic criteria) were identified, on the basis of which different groups and classifications of telescopic units were presented. In terms of the structural component, telescopic units are divided into complete, partial and “haplogs” telescopic words. According to the principle of the semantic component, telescopic words are: telescopes whose components realize equal semantic content; telescopic words that realize unequal semantic content; telescopic words that realize an equivalent semantic load and include additional contextual meanings. Despite the large number of studies on various aspects of the study of this phenomenon, in modern linguistics there is still no logical and consistent approach to the issues of determining the status and semantics of telescopic units. Further perspectives of the study can be seen in the continuation of the study of telescoping and their functioning in the system of modern English.

Key words: *telescope, telescopic unit, reduction, structural-semantic criteria, classification, haplogs.*

Бехта І. А.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Матвієнків О. С.

Львівський національний університет імені Івана Франка

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТИПИ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПРОЗОВОМУ ТЕКСТІ

Нині існують дослідження різних наукових шкіл з різними науковими парадигмами, об'єктом яких є фразеологічна одиниця – відносно стійке, відтворюване, експресивне поєднання лексем, що володіє цілісним значенням. Вона формує будову з компонентів, котрі у складі фразеологізму пов'язані між собою. Компонент, стрижнева складова частина якого є семантичною або граматичною, вирізняється за градусом значущості й становить невід'ємну частину ФО, що представляє собою перетворене слово. ФО в англійськомовному художньому прозовому тексті як мовний знак асоціативно-образного характеру являє собою амбівалентну сутність. З одного боку, вона є утворенням, яке виникло внаслідок вторинного семіозису – асоціативно-образного переосмислення його творимої художньої ситуації. З іншого боку, ФО, що функціонує у тексті, за своєю природою здатна творити нові, контекстуальні смисли, які формують його функційно-прагматичну архітектоніку. ФО як один із найбільш виразових засобів тексту є поліфункційною одиницею. Її система взаємопов'язаних функцій зумовлена складним нелінійним характером структурно-сислової організації тексту і фразеологічним значенням, котре набуває амбівалентних смислових природжень унаслідок створення об'ємних синтагматичних, парадигматичних і асоціативних зв'язків, що визначають пресупозицію художнього прозового тексту. Але в царині фразеології віддавна є проблема класифікації фразеологізмів. За різних наукових шкіл й наукових парадигм, різні класифікації створені з опертям на різні принципи: ознаку вмотивованість/ невмотивованість (В. В. Виноградов), принцип постійного контексту (Н. М. Амосова), функцію в мові (О. В. Кунін), історичний принцип (Б. О. Ларін), функційно-семантичну ускладненість (С. Г. Гаврин). Обґрунтованішою й науково переконалівішою для лінгвістичного аналізу тексту може слугувати класифікація фразеологізмів, основана на стрижневому компоненті ФО, тобто її граматична (морфологічна) частиномовна ознака. Отже, всі ФО (дібрані з англійськомовних художніх прозових текстів шляхом суцільного виписування) типологізовані на частиномовні групи (дієслівні, іменникові, ад'єктивні, прислівникові, визукові) і сформувавши аналітичну рамку, зфокусовану на жанротвірній, стилетвірній, сюжетотвірній, комунікативній функціях ФО в художньому прозовому тексті.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, фразеологізм, художній прозовий текст, типологічна класифікація, структурно-семантичні типи.

Постановка проблеми. Довгий час фразеологію розглядали як вчення про усталені словосполучення, а поряд із терміном «фразеологізм», як одиницею аналізу, досі використовують синонімічні терміни: *фразеологічна одиниця, ідіома, стійке словосполучення*. Для позначення авторських перетворень у художньому прозовому тексті зустрічаємо терміни *узувальна фразеологічна одиниця, похідна фразеологічна одиниця, похідний фразеологізм, вихідний фразеологізм, базовий фразеологізм*, а для характеристики перетворених одиниць фіксуємо терміни *трансформований фразеологізм, перетворений фразеологізм, трансформи фразеологічних одиниць*. Словом,

імпровізована зміна фразеологічної одиниці (далі – ФО) у авторських експресивно-стилістичних намірах суть фразеологічна трансформація, яка здійснюється внаслідок структурно-семантичного або тільки семантичного перетворення ФО. Структурно-семантичне перетворення ФО являє собою смислові перетворення разом зі зміною складу і/або граматичної форми фразеологічних одиниць. ФО зазнає смислових перетворень і семантико-стилістичних змін, які не торкаються її лексико-граматичної структури. Фразеологізми мають здатність формувати в художньому прозовому тексті фразеологічні домінанти, які функційно об'єднані з тематичним, сюжетно-

композиційним, образним рівнями художнього прозового тексту. Однак вживання ФО у звичайній формі з притаманним їм значенням не завжди дає потрібний результат, тому задля створення художнього ефекту письменники вдаються до структурно-семантичних і лексико-семантичних трансформацій. Внаслідок фразеологічного новаторства і творчого опрацювання ФО виникають оригінальні словесні образи, в основі яких уміло використані стійкі словосполучення. При цьому змінені ФО зберігають художні переваги – образність, афористичність, ритміко-мелодійне впорядкування. Зміни ФО дозволяють уникати у творі штампів, бо фразеологізм отримує, окрім ознак, закладених у ньому самому (а іноді й всупереч їм), нові експресивні властивості [24, с. 10]. Тому в мові художньої прози, в котрій відтворено динаміку мовних змін, відбито авторську трансформацію фразеологічних одиниць: їх оказіональне вживання, семантичні зрушення, незвичні контекстуальні зв'язки фразеологізмів – все, що відступає від нормативного уживання і що вступає в протиріччя з прийнятими в літературній мові способами вираження думки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема структурно-семантичної типізації фразеологічних одиниць здавна привертала увагу лінгвістів, які зробили значний внесок у царині цієї галузі науки [1; 2; 3; 6; 10; 12; 14; 18; 19; 20; 24; 34; 38]. Втім, студії ФО різнотипної, різнотипологічної характеристики й надалі залишаються актуальними і такими, що мають теоретичну і практичну значущість під час аналізу їхніх формальних і функційних ознак на матеріалі художніх різножанрових текстів, зокрема прозових. Натепер найбільш розпрацьованим є структурно-семантичний і функційний аспекти дослідження ФО в художньому мовленні [2; 8; 9; 13; 16; 23]. Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття перспективно розвиваються комунікативно-прагматичний та когнітивний аналіз ФО в художньому прозовому тексті [5; 21; 22]. У новітніх дослідженнях з фразеології визначено й обґрунтовано базові функції ФО. Однак недостатньо чітко і розлого представлена ієрархія функцій ФО, їхня підпорядкованість і взаємозумовленість в англійськомовному художньому прозовому тексті, а також відсутні чіткі розмежування понять цих функцій. Не завжди враховано диференціацію мовних і мовленневих (текстових) функцій ФО. Тому одним із перспективних напрямів дослідження фразеологізмів у художньому прозовому тексті на тлі їх якісного віднесення до класифікаційного

типу є визначення їхніх текстових властивостей, зумовлених особливостями наративної структури тексту і багаторівневої організації літературної комунікації.

Постановка завдання. Мета статті – розкрити структурно-семантичні класифікаційні типи ФО в англійськомовному художньому прозовому тексті, класифікувати ФО, відібрані шляхом суцільного виписування з англійськомовних художніх прозових текстів, за частиномовним компонентом та описати їхні функції у фактурі цього типу текстів. Для досягнення мети статті розв'язувалися такі завдання: 1) з'ясування корпусу ФО в художньому прозовому тексті; 2) представлення класифікаційних типів ФО в художньому прозовому тексті; 3) встановлення стимулів появи трансформованих ФО й опису їхньої ролі у формуванні контексту; 4) вияв функціонування ФО у зв'язку із задумом автора художнього прозового тексту.

Виклад основного матеріалу. ФО, які є одиницями опосередкованої номінації, не мають однієї якої-небудь домінуючої риси, за якою їх можна було би виокремити з корпусу змінних словосполучень. Особливість ФО полягає в тому, що їм властивий комплекс ознак, які потрібно враховувати під час їх визначення. ФО були неодноразово предметом спеціальних досліджень вітчизняних і зарубіжних учених [27; 29; 30; 31; 32; 33; 34; 35; 36; 37; 38; 40; 41; 44; 47]. Більшість вітчизняних науковців [4; 7; 10; 11] використовують термін **фразеологічна одиниця** (який взято за основу в статті), запропонований В.В. Виноградовим. Термін «ідіома» широко використовують західноєвропейські вчені [27; 31; 32; 33; 38; 40; 41; 42; 43; 44; 47; 48]. У лінгвістичному енциклопедичному словнику знаходимо таке визначення ФО: «Фразеологізм – загальна назва семантично пов'язаних сполучень слів і речень, які, на відміну від подібних до них за формою синтаксичних структур, не утворюються згідно із загальними закономірностями вибору і комбінації слів при організації висловлювання, а відтворюються у мові у фіксованому співвідношенні семантичної структури і певного лексико-граматичного складу» [15, с. 559]. Водночас англійськомовні джерела визначають ідіому так: «Ідіома – це ряд слів, які разом узяті, означають щось відмінне від окремих слів ідіоми, коли вони стоять окремо. Спосіб складання слів часто буває дивним, нелогічним і навіть граматично неправильним» [42, с. 4].

Ми послуговуємось терміном «фразеологічна одиниця». Сутнісними ознаками ФО є відтворюваність, ідіоматичність, цілісність значення,

компонентний склад. Класифікацію фразеологізмів учені здійснюють на основі різних ознак, які прийняті й для англійської фразеології. Широкого визнання в мовознавстві здобула семантична класифікація ФО/класифікація фразеологічних одиниць із погляду семантичного взаємозв'язку компонентів [6; 10; 24]; структурно-граматична класифікація ФО [1; 19]; стилістична класифікація ФО/функційно-стильова класифікація ФО [20]; ідеографічна класифікація ФО [2; 14; 19; 20]; морфологічна класифікація ФО, яка передбачає визначення лексико-граматичної природи стрижневого слова, кореляцію ФО з частинами мови. Ця класифікація була запропонована І. В. Арнольд. Вона поділила ФО на такі групи: а) іменникові фрази; б) дієслівні фрази; в) прикметникові словосполучення; г) прислівникові словосполучення; д) прийменникові словосполучення; е) сполучникові словосполучення; є) вигуківі фразеологічні одиниці. І. В. Арнольд виокремлює еквіваленти речень, прислів'я, приказки та цитати [3, с. 172]. Такого ж типу класифікації ФО дотримується О. І. Молотков і Р. С. Гінзбург [18; 34]. Свого часу співвіднесення фразеологізмів із частинами мови вивчав М. М. Шанський [24]. П. Кветко також пропонує класифікацію ідіом на основі їхньої побудови. На його думку, ідіоми можуть бути дієслівні, недієслівні (іменникові, прикметникові та прислівникові), речення та мінімальні ідіоми [38, с. 105–106]. Ми беремо за основу структурно-семантичну (морфологічну) класифікацію ФО і розглядаємо приклади їх вжитку в англійськомовних художніх прозових текстах на тлі виокремлених жанротвірних, стилетвірних, сюжетотвірних, комунікативних функцій. За цим принципом виділяємо такі види ФО:

1) **іменникові (субстантивні) фразеологізми** (59 ФО, що становить 9%) – називають предмет, явище, людину чи живу істоту:

“So Sarah,” he began, but the girl behind the counter called, “Two tuna on brown!” before he had a chance to continue and he said, “That’s us. I’ll just pop up and get them.” Pop up, he thought, taking the two sandwiches on paper plates – what am I, a bloody **jack-in-the-box**? [28, p. 115] → **ФО jack-in-the-box** – скринька, з якої вискакує фігурка, іван-покиван; перен. щось, що раптово з’являється [7, с. 558].

“... I’ll take care of Johnny foreigner, see if I can’t find a nice depraved Pole for our Mr Pim.” “Mr Pim has it in for them Pole, sir.” “All he wants is for them to go back to Poland. Hanging one or two of them would be **the cat’s pyjamas** for him” [39, p. 176]

→ **ФО the cat’s pyjamas** – (амер. сл.) дуже гарна людина або річ [7, с. 206].

Brenda was dressed now and Gamley turned and looked at her, mouthing the words, “Please stay.” She was no **spring chicken** but she wasn’t bad looking; fantastic ass, he thought [28, p. 286] → **ФО spring chicken** – амер. недосвідчена людина, жовторотий юнак = молоко на губах не пообсихало [7, с. 883].

“Hello, Alex!” He turned from reception to see Aiden, a colleague from work. Aiden held out his hand and Alex took it. “Aiden! Good to see you. What are you doing over in this **neck of the woods**? I thought you lived in WI” [28, p. 212] → **ФО neck of the woods** – амер. лісне селище, розм. місцевість, район [7, с. 688].

У наведених прикладах іменникові ФО позначають оцінку людини в суспільстві, рівень її досвіду, її фізичні особливості, а також предмети, з якими людина стикається під час діяльності. У реченні, як й іменники, іменникові ФО виступають підметами, додатками, іменними частинами складених присудків. У художньому прозовому тексті вони виконують комунікативну функцію.

2) **дієслівні (вербальні) фразеологізми** (539 ФО, що становить 79%) – називають дію, стан або почуття, ознаки фізичного і психічного стану людини; її поведінки; способу життя; людської діяльності; різних моментів людських стосунків.

There must be some way. But he doesn’t urge her. Maybe it wouldn’t be such a bright idea, her out on her own. Out there in the big bad world, where every guy from here to China could **take a crack at her**. If anything went wrong, he’d have only himself to blame. I think I’d better **stay put**, don’t you? That’s the best thing. [26, p. 443] → **ФО to take a crack at something** – спробувати щось, випробувати свої сили на чомусь → [7, с. 909]; **ФО to stay put** – амер. не зрушити з місця; залишатися нерухомим, залишатися без змін → [7, с. 889];

Laura said that unless Mr. Erskine went away, she would go away herself. She would run away. She would jump out of the window. “Don’t do that my pet,” said Reenie. We’ll **put on our thinking caps**. We’ll fix his wagon!” [26, p. 198] → **ФО to put on one’s thinking cap** – старанно обмірковувати щось, міркувати [7, с. 794].

What she’d like to know at the moment is why they’re eating out. Why they aren’t in his room. Why he’s **throwing caution to the winds**. Where he got the money [26, p. 440] → **ФО to throw caution to**

the winds – забути про обережність, розсудливість, відкинути обережність, розсудливість [7, с. 946].

“So there is nothing in particular that you are aware of?”

“Nothing. As you know, John Steel was her boyfriend, but to tell the truth he never really **had his fingers in the pie**, so to speak. Do you mind if I take smoke” [39, p. 68–69] → **ФО** *to have a (або one’s) finger in every pie* – втручатися в чужі справи, лізти в чужі справи; скрізь сунути свого носа [7, с. 456].

У цих контекстуалізованих фрагментах із прозових текстів дієслівні ФО відображають розмаїті форми соціальної взаємодії, перекодовуючи інформацію про невербальну поведінку людини. Вони маркують різні емоційні реакції текстових антропоморфів. Дієслівні ФО сприяють формуванню словосполучення, речення, а також текстових відрізків більшої протяжності. ФО виконують роль присудка і виражають стилетвірну функцію в художньому тексті.

3) **прикметникові (ад’єктивні) фразеологізми** (35 ФО, що становить 5%) – позначають ознаки, які характеризують фізичні та психічні властивості людини, її характер, вдачу, моральні якості, душевний стан і певні властивості людини, набуті нею під час навчання, життєвого досвіду. Прикметникові ФО виконують у реченні функцію означення або іменної частини складеного присудка:

Suddenly I was the focus of his romantic and sexual interest, and for a while I was baffled. But he was charismatic, and of course I had not been able to resist his looks, his humour, his cleverness, his sexuality. I had been **a sitting duck**... [45, p. 86]. → **ФО** *sitting duck* – амер. легка здобич; зручна мішень [7, с. 867].

Lately I’ve caught myself humming out loud, or walking along the street with my mouth slightly open, drooling a little. Only a little; but it may be **the thin edge of the wedge**, the crack in the wall that will open, later, onto what? What vistas of shining eccentricity, or madness? [25, p. 6]. → **ФО** *the thin edge of the wedge* – перший крок до чогось; багатонадійний, багатообіцяючий початок [7, с. 941].

Треба зауважити той факт, що ад’єктивні ФО із сурядною структурою виявляють здатність до словоскладання. Наприклад: “I know you can cope,” I said, remembering just how efficient Lauren Crane was. English born, brought up and trained, she was a successful agent running the Paris office of a well-known American talent agency. Like me, she had lived in Paris for a number of years and was **a dyed-in-the-wool Francophile** [45, p. 343] → **ФО**

dyed-in-the-wool – переконаний, справжній, завзятий [вираз походить від звичаю фарбувати тканину в стані напівфабрикату, щоб міцніше трималася фарба] [7, с. 296].

Ад’єктивні ФО виконують жанротвірну функцію в художньому тексті.

4) **прислівникові (адвербіальні) фразеологізми** (44 ФО, що становить 6%) – характеризують дію, стан чи ознаку і вказують на характер здійснення дії, процесу, цілеспрямованість дії, її причину, місце, час, умови, за яких відбувається дія. Прислівникові ФО, як і прислівники, є: якісно-означальними, способу, міри, місця, часу, причини, мети, виконують у реченні функції обставин.

Maybe I can just tell them, I have been where you are now. You may not think it, but you can endure it. **In a way**, I think, looking at the young girl and remembering my six-year-old brother’s dead body and my mother holding him; you can go on living, **in a way** [46, p. 109] → **ФО** *in a way* – до певної міри; неточно; мабуть [7, с. 523].

“What do you make of that then, sir?” Hawkins asked as they entered the foyer. “He’s a rum enough character, our Sir Richard.” “**By all accounts** he’s got the ear of Winston Churchill.” [39, p. 162] → **ФО** *by all accounts* – за загальною думкою, як усі вважають або кажуть [7, с. 179].

On the streetcars there are always old ladies, or we think of them as old. They’re of various kinds... Others are bulgy, dumpy, with clamped self-righteous mouths, their arms festooned with shopping bags; these we associate with sales, with bargain basements. Cordelia can tell cheap cloth **at a glance** [25, p. 4] → **ФО** *at a glance* – з першого погляду, одразу [7, с. 45].

Адвербіальні фразеологізми зазвичай виконують сюжетотвірну функцію в англійськомовному художньому прозовому тексті.

5) **вигуківі фразеологізми** (8 ФО, що становить 1%) не мають лексичного значення, не вступають у зв’язки з іншими словами в реченні. Такі ФО, як і вигуки, виражають різні емоції мовця: захоплення, обурення, схвалення, здивування, осуд тощо, а також психічний і фізичний стан людини, її емоційні реакції на різні факти та явища позамовної дійсності. Вигуківі ФО можуть позначати різні волевиявлення мовця, його побажання [12].

Kitty began reaching for her whilst howling so Roz took her out of Graham’s arms and he bent to pick up Oliver. The din suddenly stopped, except for Justin’s loud, laboured reading and Roz said, “Justin, **put**

a sock in it for a minute will you, love?" [28, p. 140] → **ФО** *put a sock in it!* – *зруб. замовчи!, заткни пельку!* [7, с. 783].

But there is also another voice; a small, mean voice, ancient and smug, that comes from somewhere deep inside my head: It serves her right [25, p. 321] → **ФО** *it serves one right!* – так (*йому*) і треба; = катюзі по заслугі [7, с. 556].

Laura proved to be adept to this. She did not like the other Abigails, that goes without saying, but she took to the pinafore [26, p. 514] → **ФО** *it goes without saying* – само собою зрозуміло [7, с. 551].

Вигукові фразеологізми виконують найхарактернішу для них функцію в художньому прозовому тексті – комунікативну.

Усі ці контекстуалізовані пасажі з англійськомовної художньої літератури виокремлюються своєю живою (емотивно-експресивною) внутрішньою формою. Вони доказово підтверджують експресивну дискурсну стилістику художньої комунікації і в синкретичний спосіб рефлектують експресивний потенціал використаних ФО. А проведена їх морфологічна (частиномовна) типізація слугує, на наш погляд, прототипом розгалуженої типологічної мережі всіх ФО, задіяних у художньому прозовому тексті сучасності.

Під час аналізу ФО в художньому прозовому тексті фіксуємо їхнє семантичне наповнення й розмаїте стилістичне увиразнення. Внаслідок використання методу суцільного виписування було відібрано 685 ФО за частиномовною ознакою, до складу яких входить 539 вербальних, 35 ад'єктивних, 59 субстантивних, 44 адвербіальних, 8 вигукових компонентів. ФО з частиномовним компонентом становлять варіативний пласт англійської мови. Володіючи всіма лексико-семантичними характеристиками фразеологізму, ФО художнього прозового тексту вирізняються підвищеною образністю.

Висновки та пропозиції. Фразеологізми належать до числа активних засобів творення авторської позиції, декодування авторського задуму, бо передають домінуючі текстові смисли, репре-

зентують концептуальний зміст художнього прозового тексту, транслюють риси мовної особистості письменника. Причинами, що викликають прагнення автора до перетворень ФО та їхнього узуального вжитку, є бажання долати традиційність форми і використання нових, несподіваних засобів, прийомів для передачі змісту. Структурні зміни, семантичні зрушення, незвичні контекстуальні зв'язки ФО в англійськомовному художньому прозовому тексті – все, що відступає від нормативного вживання і вступає в протиріччя з прийнятими в літературній мові способами увиразнення думки, призводить до оказіонального вживання мовних одиниць у художньому нарративі. Студії авторських перетворень ФО в художньому прозовому тексті дають уявлення про фразеологічну систему мови взагалі. У разі зміни ФО формується мовна гра, твориться новий зміст, утім, смисловий каркас нарративу зберігається. Цей смисловий каркас являє собою раціональний стан ФО, тобто об'єктивний, загальний характер. В англійськомовних художніх прозових текстах подибуємо навмисну трансформацію ФО, за якої виникають зрушення в їхній семантиці, зростає їхня експресивність та образність. Трансформації бувають різноманітними, втім, характерною з них у художньому прозовому тексті є активізація внутрішньої форми завдяки використанню у складі фразеологізму елементів у вільному значенні. Нині функції ФО в англійськомовному художньому прозовому тексті потребують ретельного аналізу, бо досі не напрацьована методика системного аналізу фразеологізмів, яка б дозволила виявити й обґрунтувати ієрархію їхніх функцій і ролей у художньому прозовому тексті. Частиномовний компонент у складі фразеологізму в цьому типі текстів має, безумовно, яскраво увиразнений національно-культурний і стилістично-авторський колорит, який зумовлює його асоціативні зв'язки, а за художнього використання надає йому додаткової експресії в новому відтінку значення й надалі потребує додаткових студій.

Список літератури:

1. Авксентьев Л. Г. Сучасна українська мова. *Фразеологія*. Харків : Вища школа, 1983. С. 51–53.
2. Алефиренко Н. Ф., Золотых Л. Г. Проблемы фразеологического значения и смысла (в аспекте межуровневого взаимодействия). Астрахань : Изд-во Астрахан. гос. пед. ун-та, 2000. 220 с.
3. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Высш. шк., 1986. 295 с.
4. Бабій О. І. Роль і місце фразеологічної семантики у відтворенні мовної картини світу (на прикладі англійської мови). *Сучасні дослідження з іноземної філології* : збірник наук. праць. Ужгород : Ужгород. нац. ун-т, 2005. Вип. 3. С. 229–234.
5. Байрамова Л. К. Тождество фразеологизмов в зеркале трансформаций и корреляций. *Проблема тождества фразеологических единиц*. Челябинск, ЧГПИ, 1990. С. 3–11.

6. Балли Ш. Французская стилистика / пер. с фр. К. А. Долинина ; под ред. Е. Г. Эткинда. 2-е изд., стер. Москва : Эдиториал УРСС, 2001. 416 с.
7. Баранцев К. Т. Англо-український фразеологічний словник. Київ : Знання, 2005. 1056 с.
8. Бондаренко В. Т. Выделение фразеологического фрагмента из состава устойчивой фразы. *Фразеологизм и слово: Сборник научных трудов* / отв. ред. А. В. Жуков ; НовГУ им Ярослава Мудрого. Новгород, 1996. С. 49–56.
9. Бурмистрович Ю. Я. О структуре значения фразем. *Семантика и форма фразеологических знаков языка* : Тезисы докладов Всероссийской научной конференции. Отв. ред. Н. Б. Усачева, Курган : Изд-во КГУ, 2003. С. 24–26.
10. Виноградов В. В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины. *Избранные труды. Лексикология и лексикография*. Москва : Наука, 1977. 254 с.
11. Гамзюк М. В. Культурологічний аспект емотивності фразеологічних одиниць німецької мови. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КДЛУ*. Київ : Видавничий центр КДЛУ, 2000. Вип. 2. С. 105–113.
12. Демський М. Т. Українські фраземи і особливості їх творення. Львів : Просвіта, 1994. С. 10–25.
13. Зуева Т. А. К вопросу о многозначности фразеологизмов. *Синонимия фразеологизмов. Системные связи и отношения фразеологизмов*. Свердловск, 1989. С. 53–60.
14. Краснобаева-Чорна Ж. Семантико-граматична класифікація фразеологізмів у словнику фразеологічних термінів сучасної української мови. *Лінгвістичні студії*. 2010. Вип. 21. С. 124–133.
15. ЛЭС – Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. Москва : Сов. энциклопедия, 1990. 685 с.
16. Мелерович А. М. О семантике и грамматической характеристике слов компонентов в составе фразеологических единиц. *Фразеологизм и слово в русском языке*. Ростов-на-Дону, 1983. С. 19–26.
17. Мокиенко В. М. Славянская фразеология. Москва : Высшая школа, 1980. 207 с.
18. Молотков А. И. Основы фразеологии русского языка. Ленинград : Наука. Ленингр. отд-е. 1977. 284 с.
19. Прадід Ю. Ф. Значення фразеологізму та його тлумачення в словнику (на матеріалі іменникових фразеологізмів). *У царині лінгвістики і права*. Сімферополь : Еліньо, 2006. С. 76–80.
20. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 494 с.
21. Фокина М. А. Фразеология в русской повествовательной прозе XIX–XX вв. : научная монография. Кострома : КГУ им. Н. А. Некрасова, 2007. 378 с.
22. Чепасова А. М. Семантические и грамматические свойства фразеологизмов. Челябинск : ЧГПИ, 1983. 92 с.
23. Чепуренко А. А. Семантика фразеологического знака. *Фразеология 2000* : Материалы Всерос. науч. конф. «Фразеология на рубеже веков: достижения, проблемы, перспективы». Тула : Изд-во ТГПУ им. Л.Н. Толстого, 2000. С. 23–26.
24. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка. Изд. 6-е. Москва : Либроком, 2012. 272 с.
25. Atwood M. *Cat's Eye*. London : VIRAGO PRESS, 1990. 421 p.
26. Atwood M. *The Blind Assassin*. London : Virago Press, 2001. 641 p.
27. Ball W. J. *Colloquial Idiom*. London-New York-Toronto, 1958. 258 p.
28. Barrett M. *The Dream Catcher*. London : Warner Books, 2002. 440 p.
29. Cacciari C., Tabossi P. *Idioms: Processing, Structure, and Interpretation*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers Hove and London, 1993. 337 p.
30. Cowie A. P. *Phraseology. Theory, Analysis, and Application*. Clarendon Press. Oxford, 1998. 258 p.
31. Dąbrowska A. *A Syntactic Study of Idioms: Psychological States in English and Their Constraints*. Cambridge : Cambridge Scholars Publishing, 2018. 355 p.
32. *Idioms : Structural and psychological perspectives* / M. Everaert et al. Hillsdale : Lawrence Erlbaum Associates, 1995. 329 p.
33. Fraser B. Idioms within a Transformational Grammar. *Foundation of Language*. 1970. Vol. 6. P. 22–24.
34. Ginzburg R. A. *A course in Modern English Lexicology*. Moscow : Visshaya Shkola, 1979. P. 269.
35. Glucksberg S. (with a contribution by Matthew S. McGlone). *Understanding Figurative Language. From Metaphor to Idioms*. Oxford Psychology Series Number 36. Oxford University Press, 2001. 134 p.
36. Howard P. A. *Phraseology in English academic writing: some implications for language learning and dictionary making*. Tübingen : Niemeyer, 1996. 230 p.
37. Izotova A. A. *English Phraseology: Allusions, Idioms, Metaphors*. Moscow : MAKS Press, 2014. 92 p.
38. Kvetko P. *English Lexicology in Theory and Practice*. 2nd Revised ed. Trnava, 2009. 203 p.
39. McNamee E. *The Blue Tango*. London : Faber and Faber Limited, 2002. 265p.

40. Naciscione A. Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2010. 292 p.
41. Olimpio de Oliveira S. M. E. Issues and Perspectives in Bilingual Phraseography. *Open Linguistics*. 2016. 2. 577–591.
42. Seidl J., McMordie W. English Idioms and How to Use Them. Oxford : Oxford University Press, 1983. 266 p.
43. Smith L. P. Words and idioms: studies in the English language. Gryphon Books, 1971. 299 p.
44. Stubbs M. Two quantitative methods of studying phraseology in English. *International Journal of Corpus Linguistics*. 2002. 7 (2). 215–44.
45. Taylor Bradford B. Where You Belong. London : Harper Collins Publishers, 200. 472 p.
46. Thomas R. The Potter's House. London : Arrow Books, 2002. 486 p.
47. Wood M. M. A Definition of Idiom. *Linguistics Club Bloomington*. Indiana University Linguistics Clubs, 1986. 105 p.
48. Wulff S. Rethinking Idiomaticity : A Usage-Based Approach. London : Continuum Press, 2008. 240 p.

Bekhta I. A., Matviienkiv O. S. STRUCTURAL-SEMANTIC TYPES OF PHRASEOLOGISMS IN ENGLISH LITERARY TEXT

The article dwells on the current studies of different scientific schools with different scientific paradigms, the object of which is a phraseological unit – a relatively stable, reproducible, expressive combination of lexemes that has a holistic meaning. It forms the structure of the components that are related to phraseology. A component whose pivotal element is semantic or grammatical differs in degree of delicacy and forms an integral part of phraseological unit, which is a transformed word. Phraseological unit in English literary text, as a linguistic sign of associative-figurative character, is an ambivalent entity. On the one hand, it is a formation that arose from secondary semiosis – an associative-shaped rethinking of his creative artistic situation. On the other hand, the text-based phraseological unit is inherently capable of creating new, contextual meanings that shape its functionally pragmatic architectonics. Phraseological unit as one of the most expressive means of text is a multifunctional unit. Its system of interrelated functions is due to the complex nonlinear nature of the structurally-semantic organization of the text and its phraseological meaning, which acquires ambivalent semantic increments as a result of the creation of voluminous syntagmatic, paradigmatic, and associative relationships that determine repository. But in the field of phraseology has long been a problem of classification of phraseologisms. According to different scientific schools and scientific paradigms, different classifications are created with support on different principles: the sign of motivation / non-motivation (V. V. Vinogradov), the principle of constant context (N. M. Amosov), function in language (A. V. Kunin), historical principle (B. O. Larin), functional-semantic complexity (S. G. Gavrin). The classification of phraseologisms is based on its core component, that is, its grammatical (morphological) part, can serve as a more valid and scientifically convincing textual linguistic analysis. Therefore, all phraseological units (selected from English-literary texts) were typologized into part-language groups (verb, noun, adjective, adverb, exclamation) and formed an analytical framework focused on genre-forming, stylistic, story-telling functions of the prosaic text.

Key words: phraseological unit, phraseologism, literary prosaic text, typological classification, structural-semantic types.

УДК 811.111'373
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/06>

Білик О. І.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Гернер Ю. І.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА РЕАЛІЙ РОМАНУ АРУНДАТІ РОЙ «МІНІСТЕРСТВО ГРАНИЧНОГО ЩАСТЯ» В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

У статті досліджено лексичний рівень англomовного роману Арундати Рой «Міністерство граничного щастя» та його українomовного перекладу. Зокрема, розглянуто реалії, а також лексико-стилістичні засоби, такі як епітети, порівняння і метафори та визначено особливості їх відтворення українською мовою. З'ясовано, що забезпечення адекватності перекладу роману на лексико-семантичному рівні відбувається завдяки різним способам перекладу, серед яких: еквівалентний переклад, транслітерація, транскрибування та калькування. Активно функціонують також різноманітні лексичні трансформації. Використання такої різноманітної кількості лінгвістичних засобів досягнення адекватності перекладу лексем є цілком виправданим, зважаючи на те, що в тексті оригіналу наявна велика кількість культурно маркованих елементів, переклад яких не завжди можна здійснити завдяки використанню лише словникових відповідників. Окрім того, іноді в тексті роману трапляються слова, що взагалі не мають словникового відповідника в українській мові, а потребують описового перекладу або трансформації вилучення. Досягнення адекватності перекладу на лексико-стилістичному рівні досягається, зокрема, завдяки збереженню авторської системи тропів (епітетів, метафор, порівнянь тощо). З'ясовано, що перекладачеві вдалося максимально зберегти образи тексту першотвору, взявши до уваги і мовне вираження епітетів, порівнянь та метафор, і їхній функціонально-семантичний зміст. Поєднання всіх цих засобів у кінцевому результаті забезпечує передачу вірно і повно засобами однієї мови те, що вже виражено раніше засобами іншої мови, іншими словами – адекватний переклад. Досягнення адекватності під час перекладу художніх текстів можливе лише в разі виявлення правильного способу перекладу. Визначивши вид тексту, дослідивши його лексичні та стилістичні особливості та застосувавши правильно вибрані способи перекладу, можна гарантувати успіх та розуміння тексту в різних країнах. Загалом, під час перекладу досліджуваного роману переважає стратегія форенізації, завдяки чому український читач має змогу доторкнутися до іншої культури.

Ключові слова: стилістичний засіб, реалія, адекватний переклад, форенізація, доместикація, перекладацькі трансформації.

Постановка проблеми. Детальне і різностороннє вивчення культурно маркованої лексики, або реалій, допомагає перекладачеві розшифрувати коди чужомовної культури й установки, які вони несуть. Дійсно, відомо, що в міжмовній комунікації завжди присутні лексичні одиниці, «які не мають у мові перекладу лексичних відповідників <...> з тієї причини, що позначуваний цією одиницею предмет (явище) відсутній у практичному досвіді етнічної спільноти носіїв мови перекладу» [1, с. 76]. Однак саме ці мовні засоби забезпечують створення національного колориту та дозволяють доторкнутися до нього, відчути його кризь мову представникам інших культур.

Зважаючи на це, дослідження реалій та особливостей їх перекладу іншою мовою є актуальним та необхідним. Це саме стосується і стилістичного оформлення тексту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості перекладу стилістичних засобів та реалій були предметом дослідження таких вчених, як О. Снежик, З. Корзюкова, Ю. Солодуб, Т. Кияк та ін. Незважаючи на чималу кількість наукових робіт у цьому напрямі, сьогодні існує не так багато комплексних досліджень, присвячених вивченню особливостей відтворення окремих мовленнєвих одиниць на прикладі конкретних художніх текстів, як-от на прикладі роману

Арундаті Рой «The Ministry of Utmost Happiness» («Міністерство граничного щастя»), який вперше був опублікований 6 червня 2017 р., а тому ще не ставав об'єктом подібних досліджень.

Постановка завдання. Мета роботи – дослідити специфіку перекладу стилістичних засобів та реалій роману Арундаті Рой «Міністерство граничного щастя» на українську мову.

Об'єкт дослідження – роман Арундаті Рой «The Ministry of Utmost Happiness» та його українськомовний переклад («Міністерство граничного щастя»), здійснений Андрієм Маслоухом.

Предмет дослідження – реалії та лексичні стилістичні засоби (метафори, епітети, порівняння) у зазначеному романі та стратегії їх перекладу українською мовою.

Методи та методологія проведення дослідження. Аналітико-описовим методом розглянуто науково-методичну літературу з теми дослідження; методом концептуального аналізу здійснено опис лексико-семантичного поля досліджуваних мовних одиниць; методом інтерпретації було описано результати дослідження.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, головною метою будь-якого перекладу є досягнення адекватності. В. Комісаров вважає, що «адекватним перекладом називається переклад, який забезпечує прагматичні завдання перекладацького акту для досягнення максимально можливого рівня еквівалентності, не допускаючи порушення норм мови перекладу, дотримуючись жанрово-стилістичних вимог до текстів даного типу і відповідаючи суспільно-визнаній конвенційній нормі перекладу» [2, с. 88].

На думку Я. Рецкера, завдання перекладача полягає в передачі засобами іншої мови цілісно і точно змісту оригіналу, зберігаючи його стилістичні та експресивні особливості. Тому адекватним (повноцінним або цілісним) перекладом можна вважати лише переклад, який передає інформацію, що міститься в оригіналі, рівноцінними засобами. Іншими словами, адекватний переклад повинен передати не тільки те, що виражено в тексті оригіналу, але й те, як це виражено в ньому [3, с. 49].

Задля того щоб переклад якомога правильніше відтворював оригінальний зміст тексту та був адекватним, перекладачі послуговуються різними стратегіями. Науковці, визначаючи стратегії перекладу, підходять до цього питання по-різному, однак практично всі вони спираються на два загальновідомі підходи: очуження (форенізація) й одомашнення (доместикація). Так, О. Черед-

ниченко вказує на очуження й одомашнення як на дві широкі тенденції не лише в історії українського перекладу, але й у світовому перекладознавстві [4, с. 23].

Суть стратегії доместикації полягає у «згладжуванні» відмінностей в культурах мови оригіналу та мови перекладу. Застосовуючи цю стратегію, перекладач ставить собі за мету наближення твору до сприйняття читача перекладу за допомогою його підлаштування під особливості культури мови перекладу.

Розглянемо такий приклад: *They ran in blind terror, like ghouls, through the darkness and the driving rain...* (с. 35) // *Вони й кинулися геть у сліпому страхові, крізь морок і зливу...* (с. 47). Бачимо, що тут у перекладі відсутнє порівняння “like ghouls”. Ghoul (гуль) – це істота з арабських міфів і казок, перевертень, що живе в пустелі, печерах, кладовищах і харчується мертвечиною, а також самотніми мандрівниками. Гулі – це істоти жіночої статі, яких зараховують до нижчого рангу джіннів. В українській мові така реалія відсутня, тому перекладач вдався до її нейтралізації, не включивши її до перекладу. Вважаємо, що таке рішення є виправданим, адже в разі включення такого порівняння в мову перекладу (*Вони й кинулися геть у сліпому страхові, як гулі*) необхідно було б робити зноску з поясненням цієї реалії, що відволікало б увагу читача.

Переклад, який виконується за принципами стратегії культурологічного наближення, відрізняється від перекладу в межах стратегії форенізації легкістю сприйняття, бо в перекладеному таким способом творі все історичні, культурні та соціальні явища замінені на схожі поняття, наявні в культурі мови перекладу, на ті поняття, які вже добре відомі читачеві. Ця легкість сприйняття досягається підбором об'єктів і культурних явищ, аналогічних культурних реалій країни, в якій був написаний оригінал. Переваги такої стратегії проявляються в тому, що перекладений оригінал легше сприймається і розуміється читачами.

Однак використання подібної стратегії пов'язане з низкою труднощів, оскільки перекладений оригінал може абсолютно втратити свою художню цінність і культурну автентичність, а переклад може стати всього лише його сумнівним переказом. Вибір цієї стратегії зводиться також і до питання про те, в якому ступені перекладач може асимілювати оригінал до культури мови перекладу, і наскільки необхідно відступати від семантико-структурного образу оригіналу.

За використання стратегії форенізації зберігаються всі лінгвістичні та культурні особливості оригіналу. Стратегія форенізації має схожість із прийомом «очуження». Цей термін був уведений В.Б. Шкловським у статті «Мистецтво як прийом». Для цього терміна В.Б. Шкловський дає таке визначення: «Очуження – це не наближення значення до нашого розуміння, а створення особливого сприйняття предмета, створення «бачення» його, а не «впізнавання» [5, с. 10]. Подібне сприйняття створюється за допомогою опису явища таким чином, ніби читач бачить його вперше.

З точки зору перекладу суть даного прийому полягає у створенні твору мовою перекладу без його адаптації для читачів, тобто зі збереженням особливостей культури оригіналу. Такий прийом ставить переклад мовлення в позицію непізнаваності, інакше кажучи, для реципієнта воно залишається чужим з точки зору культурних особливостей і реалій країни його походження. У цьому сенсі перевага форенізації виражена в тому, що читач може поринути в іншу культуру, отримати нові враження і дізнатися те, що до цього не було йому відомо. Культура завдяки прийому форенізації збагачується новими концептами. Переклад, виконаний у межах цієї стратегії, також може позитивно вплинути на ставлення читача до культурних відмінностей, роблячи його більш відкритим стосовно інших культур [6, с. 35].

Форенізація як перекладацька стратегія дозволяє зберегти формальні характеристики оригіналу й ознайомити читачів з новою для них культурою, але велика кількість чужорідних образів і явищ може викликати у читача свого роду «інформаційне перевантаження». Для пояснення тих чи інших реалій перекладачі, які працюють у межах цієї стратегії, часто вдаються до використання зносок, які розкривають значення іншомовних явищ. Однак для читача сприйняття такого перекладу ускладнюється тим, що доводиться часто відволікатися від самого твору і читати дані пояснення, оскільки без них культурні реалії оригіналу залишаються незрозумілими, що у свою чергу псує загальне враження про твір [7, с. 72]

Таким чином, основна увага під час перекладу в межах стратегії форенізації приділяється тому, щоб зробити перекладений текст твором, в якому культурологічна чужорідність не зникає, а навпаки, демонструється. Оскільки Арундаті Рой є індійською письменницею, то в романі «Міністерство граничного щастя» наявна велика кількість реалій, притаманних індійській культурі, які під час перекладу зберігаються: *She was*

dressed like a junior bureaucrat in a pair of dark brown men's terry cotton trousers and a checked, short sleeved safari shirt (с. 46) // *На манір чиновника нижчого рангу вона, добряче змарніла, була вбрана у темно-коричневі чоловічі штани з махрової тканини і картату сорочку «сафарі» на короткий рукав* (с. 62).

Safari shirt – це сорочка з міцної бавовни, деніму тощо; частина костюма сафарі; сорочка, що нагадує куртку. Оскільки в українській мові такої реалії немає, то перекладач використовує стратегію форенізації, яка в даному випадку реалізовується за допомогою транслітерації – формального буквеного відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови, буквеної імітації форми вихідного слова.

За допомогою транслітерації передаються і традиційні індійські імена, тим самим наближаючи українського читача до іншої культури: *Mulagat Ali always welcomed visitors into his tiny rooms with the faded grace of nobleman* (с. 14) // *Мулакат Алі завше вітав у своїх тісних кімнатах із прибляклою вишуканістю представника шляхетного роду* (с. 20).

До реалій відносимо також згадку про представників індійської культури, зокрема літератури: *She, who had lived for years like a tree in an old graveyard, where, on lazy mornings and late at night the spirits of the old poets whom she loved, Ghalib, Mir and Zauq came to recite their verse, drink, argue and gamble* (с. 122) // *Вона, яка цілими роками жила, ніби дерево, на старому цвинтарі, куди лінивими ранками та пізніми вечорами навідувалися духи її улюблених давніх поетів – Галіба, Міра та Заука – почитати вірші, випити, посперечатися й побитися об заклад* (с. 135). Тут знову бачимо використання транслітерації.

У наступному прикладі для передачі іншомовної реалії перекладач також використовує стратегію форенізації, вдаючись до калькування: *The Elixir of the Soul that had survived wars and the bloody birth of three new countries, was, like most things in the world trumped by Coca Cola* (с. 13) // *Остаточно «Еліксир душі», який пережив війни і криваве народження трьох нових країн, упав під тиском «Кока-коли» як, зрештою, більшість всього на світі* (с. 19).

Отже, проведений аналіз показав, що під час перекладу реалій роману «Міністерство граничного щастя» українською мовою в більшій мірі використовується стратегія форенізації, завдяки чому не просто зберігається, а відкрито демонструється культурологічна чужорідність цього твору.

Тепер розглянемо особливості відтворення стилістичних засобів досліджуваного роману в українському перекладі.

Відзначимо, що лексико-стилістичний мовний рівень є основою художнього мовлення, тому вивчення адекватного перекладу лексичних стилістичних засобів залишається одним із найактуальніших напрямів досліджень сучасного перекладознавства. Лексичний склад перебуває під значним впливом позамовної дійсності та найвиразніше відбиває динаміку розвитку мови, а також особливості авторського ідіолекту [8, с. 312].

Для перекладача існує дві головні можливості працювати зі стилем. Перша передбачає максимальне наближення тексту першотвору на рівні поверхні тексту, його формальних ознак, що спричиняє його відчуження для реципієнта перекладу як представника іншої мовно-культурної спільноти. Друга ж спрямована на пошук еквівалентів шляхом визначення глибинних структур зі значним відхиленням від формальних ознак першотвору [9, с. 88]. Таким чином, перед перекладачем текстів художнього стилю постають такі задачі та вимоги: необхідність якомога ближче наслідувати оригінал, використовувати емоційно-зabarвлену лексику та стилістичні фігури, знати мовні традиції (у т.ч. синтаксичні й формальні) стилю мови оригіналу [10, с. 123].

Стосовно стилістичної еквівалентності художніх текстів правомірною можна вважати таку тезу: чим вище літературно-художня цінність, стилістична маркованість та майстерність гри зі словом тексту першотвору, а також чим суттєвіші розбіжності мовних структур і стилістичних норм між мовами або мовними спільнотами, тим складніше уявити стилістичну еквівалентність між текстом першотвору та перекладу [11, с. 93].

Роман «Міністерство граничного щастя» відзначається наявністю великої кількості різноманітних стилістичних засобів – як на синтаксичному, так і на лексичному рівні. Розглянемо лексичний мовний рівень та такі засоби, як епітет, порівняння та метафора, оскільки вони є найбільш частотними в досліджуваному творі.

Епітет за частотністю вживання в досліджуваному романі є чи не найчисленнішим, оскільки будь-яке означення – це фактично епітет. Таким чином, епітет є одним із найпоширеніших стилістичних засобів у романі «Міністерство граничного щастя»: *They ran in **blind terror**, like ghouls, through the darkness and the driving rain, their make-up running a lot faster than their legs could, their **drenched diaphanous clothes** limiting their*

strides and impending their speed (с. 35) // *Вони й кинулися геть у **сліпому страхові**, крізь морок і зливу; макіяж потоками збігав униз по обличчю набагато швидше, ніж бігли ноги, а **промокле до нитки напівпрозоре вбрання** обмежувало крок і не давало рухатись достатньо прудко* (с. 47). Як бачимо, під час перекладу оригінальні епітети зберігаються завдяки використанню еквівалентного перекладу. Це сприяє збереженню стилістичної рівноцінності.

Однак можна також помітити, що в цьому ж уривку один з епітетів під час перекладу втрапився: *They ran... through... the **driving rain*** // *Вони й кинулися геть... крізь... **зливу***. Тут спостерігаємо лексичну трансформацію формального вилучення (вилучення є формальним, оскільки автор підібрав український еквівалент, який виражається не двома словами, а одним – проливний дощ (*driving rain*) – це і є злива).

Дуже активно використовується в досліджуваному романі порівняння, які під час перекладу українською мовою практично завжди зберігаються: *When they first met, Anjum and she held each other and wept **like star-crossed sweethearts** reunited after a long separation* (с. 69) // *Коли вони з Анджум побачилися вперше, то впали в обійми одна одній і розплакалися, **ніби пара народжених під щасливою зіркою закоханих**, які нарешті возз'єдналися після тривалої розлуки* (с. 89); *When the wind died, the sun, already high in the sky, burned through the haze and once again the heat rose and shimmered on the streets **like a belly dancer*** (с. 95) // *Коли вітер ущух, імлу пропало сонце, що підбилося вже височенько, і знову запанувала спека, замерехтіла над вулицями, **немов танцівниця**, що виконує танець живота* (с. 121); *When he arrived, it seemed to shift, to slide over, like a school friend making room from him on a classroom bench* (с. 19) // *Щойно він з'явився, як воно буцім просувалося вбік, **ніби шкільний товариш**, який дає тобі місце на лаві у класі* (с. 27).

Таке різноманіття порівняльних конструкцій та епітетів допомагає глибше змалювати картини навколишнього світу та показати авторське бачення навколишньої дійсності. Окрім того, порівняльні конструкції дають можливість читачеві перейнятися психічним станом автора та персонажів, образно сприйняти змалюваний у художньому творі світ. Таким чином, збереження цих тропейних засобів під час перекладу українською мовою дозволяє адекватно передати стилістичне наповнення тексту роману.

Важливою для збереження стилістичного потенціалу тексту оригіналу під час перекладу українською мовою є адекватна передача авторських метафор. У сучасній лінгвістиці метафору розглядають як когнітивний феномен мислення людини та прийом пізнання. Слова в процесі метафоризації отримують своє значення не випадково, як і не випадковим є вибір лексичних одиниць із певних сфер. В основі вибору лежить когнітивна основа, оскільки під час метафоризації людина зіштовхується із процесом категоризації на когнітивному рівні, за якого відбувається модифікація концептів під дією мотивувальної та мотивованої категорії. Метафора узгоджується з експресивно-емоційною функцією практичної мови. Однак важливішим є інше її джерело: метафора відповідає здатності людини вловлювати і створювати подібність між дуже різними індивідами і класами об'єктів. Ця здатність відіграє величезну роль як у практичному, так і в теоретичному мисленні.

Метафора досить часто зустрічається в досліджуваному тексті, але з точки зору перекладу, за нашими спостереженнями, – це найважчий стилістичний троп для перекладу, який у більшості випадків потребує комбінованого методу перекладу. Так, наприклад, ці речення – великі метафори, для передачі яких застосовано ряд методів перекладу: *He was an ocean. He was infinity. He was humanity itself* (с. 105) // *Він був океаном. Він був безконечністю. Він був самим людством* (с. 133); *The sky was a forest of stars* (с. 101) // *Небо поросло густим лісом зірок* (с. 128); *The horror they were going through had grown a hard, bitter shell* (с. 115) // *Жах, в якому вони жили, перетворився на гірку, тверду шкарлупу* (с. 146); *His broken heart never mended* (с. 25) // *Його розбите серце так і не зцілилося* (с. 35).

Таким чином, відтворення авторських метафор під час перекладу сприяє адекватному перекладу роману загалом та збереженню стилістич-

ної рівноцінності зокрема: *As the days passed, her quietness gave way to something else, something restless and edgy. It coursed through her veins like an insidious uprising, a mad insurrection against a lifetime of spurious happiness she felt she had been sent need to* (с. 57) // *Минав день за днем, і її спокій змінився занепокоєнням та роздратуванням. Це відчуття гуляло в її жилах підступним бунтом, шаленим повстанням проти того оманливого життєвого щастя, на яке вона, схоже, була приречена* (с. 75).

Проведений нами аналіз українського перекладу роману «Міністерство граничного щастя» дає підстави стверджувати, що досягнення стилістичної рівноцінності під час перекладу є надзвичайно складним завданням, зважаючи на відмінності у виражальних засобах англійської та української мов. Вважаємо, однак, що перекладачеві вдалося максимально зберегти образи тексту першотвору, взявши до уваги і мовне вираження епітетів, порівнянь та метафор, і їхній функціонально-семантичний зміст.

Висновки і пропозиції. Отже, проведений нами аналіз українського перекладу роману «The Ministry of Utmost Happiness» дає підстави стверджувати, що задля досягнення адекватності перекладу українською мовою перекладач використовує багато лінгвістичних засобів, які відрізняються на кожному з текстових рівнів. На лексичному рівні це досягається, зокрема, завдяки збереженню реалій та стилістичних засобів, таких як епітети, порівняння та метафори. Загалом, під час перекладу досліджуваного роману переважає стратегія форенізації, завдяки чому український читач має змогу доторкнутися до іншої культури.

Перспективи дослідження вбачаємо в розширенні досліджуваних мовних рівнів, зокрема в розгляді особливостей відтворення синтаксичних стилістичних засобів роману «Міністерство граничного щастя» в українському перекладі.

Список літератури:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
2. Казакова Т. А. Практические основы перевода. English – Russian : учебное пособие. Санкт-Петербург : Лениздат ; Издательство «Союз», 2002. 320 с.
3. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова) : підручник. Вінниця, 2006. 586 с.
4. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). Москва : Высшая школа, 1990. 253 с.
5. Корзюкова З. В. Основные аспекты функционирования фразеологических единиц с именами собственными в английском языке: национально-культурная специфика : автореф. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 2003. 21 с.
6. Латышев Л. К. Перевод: Теория, практика и методика преподавания : учеб. пособ. для перевод. фак. высш. учеб. заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 2003. 192 с.

7. Миньяр-Белоручев Р. Теория и методы перевода. Москва : Московский лицей, 1996. 290 с.
8. Рецкер И. Я. Теория перевода и переводческая практика: Очерки лингвистической теории перевода. 2-е изд., стереотип. Москва : Р. Валент, 2007. 240 с.
9. Снежик О. П., Федорова Л. О. Прийоми приблизного перекладу українських реалій у французькому художньому тексті. *Studia linguistica: збірник наукових праць* ; КНУ ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет, 2011. Вип. 5. Ч. 1. С. 465–470.
10. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. Москва : Филология Три, 2002. 416 с.
11. Фененко Н. А. Лингвокультурная адаптация текста при переводе: пределы возможного и допустимого. *Вестник ВГУ, Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2001. Вып. 1. С. 70–75.
12. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. Київ : Либідь, 2007. 248 с.
13. Шкловский В. Искусство как прием. *Ип: О теории прозы*. Москва, 2002. С. 9–26.
14. Арундхаті Рой Міністерство граничного щастя: роман / переклад з англ. Андрія Маслюха. Львів : Видавництво Старого Лева, 2019. 544 с.
15. Arundhati Roy *The Ministry of Utmost Happiness*. Penguin Books, 2018. 441 p.

Bilyk O. I., Gerner Yu. I. PECULIARITIES OF REPRODUCTION OF STYLISTIC MEANS AND REALIA OF THE NOVEL «THE MINISTRY OF UTMOST HAPPINESS» BY ARUNDHATI ROY IN THE UKRAINIAN TRANSLATION

The article examines the lexical level of Arundhati Roy's novel "The Ministry of Utmost Happiness" and its Ukrainian-language translation. In particular, realia as well as vocabulary and stylistic devices, such as epithets, similes, and metaphors, are considered, and features of their reproduction in Ukrainian are identified. It has been found out that the translation of the novel at the lexico-semantic level is ensured by various means of translation, including equivalent translation, transliteration, transcription, and loan translation. Various lexical transformations also function actively. The use of such a diverse range of linguistic means to achieve the translation adequacy of lexemes is justified, given that there are a large number of culturally marked elements in the original text, which cannot always be translated only with the help of equivalents. In addition, sometimes in the text of a novel there are words that have no equivalents in the Ukrainian language at all, but require descriptive translation or transformation of the deletion. The achievement of translation adequacy at the lexico-stylistic level is achieved, in particular, by maintaining the author's system of tropes (epithets, metaphors, similes, etc.). It is found out that the translator managed to preserve and convey the images of the text, taking into account both the linguistic expression of the epithets, similes and metaphors, and their functional and semantic content. The combination of all these means, in the end, ensures an adequate translation. Achieving adequacy in translating fiction texts is only possible if the correct method of translation is chosen. Defining the type of text, examining its lexical and stylistic features, and applying properly selected translation methods can guarantee that translation will be successful and the text will be understood properly in different countries. In general, the translation of the novel under study is dominated by a strategy of foreignization, which allows the Ukrainian reader to understand another culture.

Key words: *stylistic means, realia, adequate translation, foreignization, domestication, translation transformations.*

УДК 811.161.821.111'06 -93 Дж.Роулінг
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/07>

Бойван О. С.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Ковтун О. В.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

АНТРОПОНІМИ ТА ЇХ КЛЮЧОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ У КНИГАХ ДЖ. К. РОУЛІНГ «ГАРРІ ПОТТЕР»

У статті проаналізовано особливості вживання антропонімів та визначені їхні основні характеристики на основі художніх творів Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттер». Зокрема, увагу зосереджено на вивченні такого напрямку сучасної лінгвістики, як ономастика, що вивчає власні назви. Також досліджені певні особливості антропонімів як окремого класу власних назв та узагальнення знань і уявлень людини про світ, інтеграції лінгвістичного та екстра-лінгвістичного знання в їхній семантиці, ролі творчої та практичної діяльності людини в процесах словотворення. Зазначено, що саме таке накопичення понятійних аспектів генерує та запам'ятовує своєрідний, притаманний лише певному народу соціально-культурний код, його побут, звичаї, вірування, емоції, загалом, ментальність носіїв тієї чи тієї лінгвокультури. Антропоніми – це передусім ті мовно-мовленнєві одиниці, що моделюють особливості національного лінгвістичного відображення картини буття кожного окремого етносу. Постулюється ідея, що антропоніми та їхні похідні є предметом вивчення не тільки мовознавства та лінгвістики, а й філософії, психології, літератури, мистецтва, природничих наук. Незважаючи на велику кількість праць, присвячених дослідженню різних аспектів проблеми антропонімікону, необхідно констатувати, що в науковій літературі так і не сформовано єдиної, повноаспектної дефініції цього поняття.

Встановлено, що в ономастиці художнього твору найбільше навантаження несуть у собі антропоніми як значуща частина засобів художньої виразності. Кожен письменник під час вибору власних імен звертає увагу на їхню фонеміку, морфеміку, які можуть сприяти та збагачувати передачу мовно-мовленнєвих експресивних відтінків.

У результаті засвідчено системний характер функціонування антропонімів у творах відомої письменниці-фантаста та поставлено за мету розкрити особливості їх вживання, зокрема, питання класифікації антропонімів на основі сучасного художнього твору відомої письменниці Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттер».

Ключові слова: антропонім, ономастика, семантичні характеристики, класифікація, лінгвокультура, понятійне значення імен.

Постановка проблеми. Незаперечним є факт, що в сучасній ономастиці можливо знайти актуальні способи вивчення онімів, на основі дієвої прагмалінгвістичної структури знань, зокрема, аналіз власних назв може відбуватися за допомогою аксіологічної прагмалінгвістики й лінгвоемоціології. Та склалося історично, що саме антропоніми накопичили в собі інформацію, яка міститься у важливому для людини масиві концептуальних понять, відтворених у мовних картинах світу різних лінгвокультур. Хочемо зазначити, що саме таке накопичення соціально-культурних понять фіксує фактичні дані про певний народ, його побут, звичаї, вірування, емоції, загалом, про ментальність носіїв тієї чи тієї лінгвокультури. Мовні архетипні образи, вербальні сим-

воли, антропоніми – це передусім і є ті одиниці, що моделюють своєрідність національного мовного відображення картини світу кожного народу. Антропоніми здатні розкривати специфіку ментальності й світобачення кожного етносу, вказувати на універсальне, своєрідне й унікальне, що віддзеркалено в тій чи іншій лінгвокультурі.

Важливим фактором є те, що особливе місце в межах лінгвокультурологічної проблематики займає дослідження антропонімічної системи певної мови у взаємозв'язку власних імен і культури. Така тенденція пов'язана з антропоцентричною парадигмою сучасної лінгвістики, що припускає аналіз мовних одиниць із метою пізнання їхнього носія. Як відомо, антропоніми належать до лексичних одиниць, які найбільш ефективно

відображають культуру етносу, що зумовлює їхній інтердисциплінарний характер [1]. У лінгвокультурологічних дослідженнях останніх років усе частіше мова тлумачиться амбівалентно. Це засіб творення, розвитку та зберігання національної нематеріальної культури [5]. У цьому аспекті мова є засобом, що відображає динамічний характер культури народу, яка постійно розвивається і трансформується. Одночасно з культурою змінюється мова, зокрема арсенал її виражально-образжальних можливостей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Деякі дослідники визначають антропонім як власну назву (або сукупність власних назв), яка офіційно присвоєна лише людині як її розпізнавальний знак. Антропонім ідентифікує та індивідуалізує людину. Інші називають антропонімами власні назви, присвоєні певному об'єкту, людині або вигаданому персонажу [4, с. 112]. Однак найбільш суперечливим аспектом у визначенні антропонімів є питання про те, чи містить він у собі будь-які семантичні характеристики, чи виконує виключно ідентифікуючу функцію. Зафіксували те, що думки вчених із цього питання не завжди збігаються, тому дослідження цієї проблематики сьогодні є актуальним. Дослідників усе більше цікавить динаміка особових імен і прізвищ, яка, на відміну від сталої системи антропонімів, дає змогу наживо простежити лексичний рух власних назв людей і скласти повніше уявлення про лінгвокультурну природу цих особливих слів.

Антропоніми вже тривалий час привертають увагу лінгвістів. Проблеми ономастики досліджуються такими науковцями: О. А. Гребенюк, Д. І. Єрмолович, В. І. Ільченко, Ю. А. Карпенко, Н. В. Подольською, О. В. Суперанською, О. А. Леоновичем, Т. М. Наумовою, В. А. Ніконовим, В. О. Ражиною, А. І. Рибакіним, А. В. Чігірровою та багатьма іншими.

За даними А. А. Леоновича, «в даний час в англійській антропоніміці лише 8% припадає на імена давньоанглійського періоду» [7, с. 128]. У результаті норманського завоювання давньоанглійські імена, які використовувалися впродовж століть, майже повністю зникають, прискорюються тенденції переходу прізвищ у прізвища. Найбільш популярними в цей період (з XI ст. далі) стають імена *William, Richard, Robert, Hugh, Ralph* та інші. Одночасно зміцнюється влада церкви, яка стала настільки сильною до середини XV століття, що змогла досягти того, щоб вимагати від віруючих, щоб вони називалися тільки іменами канонізованих святих. Стають пошире-

ними біблійні імена *John, Peter, James, Michael, Simon, Luke* – для хлопчиків, *Mary, Catherine, Margaret, Ann (e)* – для дівчаток. У середньовіччі в документах записували ім'я, отримане під час хрещення, численні прізвища, могло бути кілька прізвищ. Прізвище, яке переходить від батька, стає офіційним лише в 1730 р.

Постановка завдання. Мета дослідження – розкрити особливості вживання та певні ключові характеристики антропонімів, а саме питання класифікації антропонімів на основі сучасного художнього твору відомої письменниці Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттер».

Виклад основного матеріалу. Проблематика класифікації антропонімів є одним із найважчих для дослідників цього напрямку. Існує безліч різних класифікацій як у вітчизняній, так і в зарубіжній традиції. Однією з найбільш докладних є класифікація, запропонована Майклом Кемпбел [10, с. 84], в якій він розділяє антропоніми на такі групи:

1) Given name / First name / Christian name / Praenomen (ім'я, дане під час хрещення; ім'я в Стародавньому Римі (архаїзм)) – ім'я, що присвоєно людині під час народження;

2) Middle name (друге ім'я) – в англійському світі це друге ім'я, присвоєне людині під час народження. Воно розташовується між першим ім'ям і прізвищем. Іноді люди можуть мати більше одного такого імені;

3) Family name / Last name / Surname (прізвище) – ім'я, яке передається від одного роду до наступного. У багатьох країнах і культурах жінки переймають ім'я чоловіків після вступу в шлюб. В україномовному світі це називається прізвищем;

4) Nomen (прізвище в Стародавньому Римі (архаїзм)) – ім'я, яке давало уявлення про рід у Стародавньому Римі. Розташовувалося між praenomen і cognomen;

5) Cognomen / Agnomen (родове прізвище в Стародавньому Римі) – частина імені в Стародавньому Римі, розташовувалося після praenomen і nomen. Насправді cognomen – це прізвище, але в ті часи воно передавалося від батька до сина;

6) Nickname / Byname (прізвище) – ім'я, яке заміщає справжнє ім'я людини. Воно може використовуватися, оскільки воно більш знайоме, надає певний опис про людину, або просто тому, що воно коротше, ніж звичайне ім'я людини;

7) Pet name / Diminutive (зменшувальна форма імені) – ім'я, яке використовується замість звичайного або повного імені, для того щоб висловити любов, ніжність або підкреслити близькість;

8) *Patronym / Filiation* (патронім або по батькові) – ім'я, похідне від імені батька, яке присвоюється дитині під час народження;

9) *Matronym* (матрон або матчество) – частина родового імені, яка присвоюється дитині на ім'я матері [10].

Як бачимо, М. Кемпбел зосереджується на класифікації по понятійному значенні імен, на розподілі на класи й категорії, в основі яких лежить уявлення про об'єкт, але не зачіпає поділ власних назв на групи за іншими ознаками, такими як їхні функції, сфера вживання, структура, етимологія тощо.

Аналогічну, але більш вузьку класифікацію власних імен пропонує дослідник Д. І. Єрмолович [6]. Він об'єднує всі словесні знаки, які служать для індивідуалізації людей, під одним загальним терміном – персоналії. Персоналії він розділяє на три групи:

1) антропоніми – імена, що присвоєні людям офіційно, та їх варіації;

2) іменування прізвиськового типу – альтернативні іменування людей, утворені із загальних слів;

3) іменування змішаного типу – іменування людей, що включає як елемент їхнього офіційного імені, так і номінальний елемент.

Антропоніми він розділяє на:

1) множинні – імена, які в мовній свідомості колективу не зв'язуються переважно з певною людиною;

2) поодинокі – імена, які також належать безлічі людей, але з кимось одним пов'язані перш за все. Прикладом може служити імя *Churchill*. Якщо це ім'я буде використовуватися без пояснень, то швидше за все його сприймуть як прізвище британського прем'єр-міністра 40–50-х років: «*Churchill was a heavy smoker*». Якщо ж те ж саме ім'я виявиться в ситуації, що суперечить такому розумінню, ім'я буде сприйнято як множинне: *Churchill, my next-door neighbor, has just come from Africa* [6].

Ця класифікація кардинально відрізняється від попередньої тим, що автор зосереджується на тому, як один і той же антропонім, наприклад, одне і те ж прізвище, може змінювати своє смислове навантаження в залежності від контексту.

У контексті дитячої художньої літератури зустрічаються як поодинокі, так і множинні антропоніми. Однак оскільки антропоніми в літературі часто вигадані, створені спеціально для певного персонажа, вони частіше будуть виступати як поодинокі. Універсальну класифікацію власних імен, яка може

бути застосована до будь-якого класу власних назв, можна знайти у О.В. Суперанської [8].

Вона виділяє такі види антропонімів:

I. Імена, що склалися природним шляхом;

II. Імена, штучно створені, які у свою чергу діляться на:

1) імена, які вживаються в реальній дійсності;

2) імена книжкові, які мають дві підгрупи:

а) імена, в яких внутрішня форма не повідомляє про будь-які риси характеру або зовнішності героїв;

б) імена, в яких явно виражена експресивно-оцінна функція [8].

Така класифікація є універсальною і може бути застосована для характеристики будь-якого класу власних назв. Зокрема, для нас ця класифікація важлива тим, що в ній виділена чітка межа між іменами, які вживаються в реальному житті, й іменами, які вживаються в літературі. Книжкові імена у свою чергу діляться на ті, в яких внутрішня форма не повідомляє будь-якої інформації про героїв, і ті, які ми в даній роботі називаємо значущими антропонімами, – імена з яскраво вираженим експресивно-оцінним забарвленням.

Дослідниця також зазначає, що в англійській мові існують такі види антропонімів:

1. Особові імена: *John, Peter*.

2. Патроніми (імена по батькові). В англійській мові традицію використання патронімів втрачено, з XVII століття патроніми стали частиною особового імені.

3. Прізвиська: *Brown, Gregor*.

4. Родові імена (вважаються більш важливими, ніж прізвиська. Коли жінка виходить заміж, вона змінює своє прізвище, а родові ім'я залишається незмінним.): *Ms, O'*.

5. Прізвиська, псевдоніми, імена тварин: *Fierce Face* (Джеймс II, мав родиму пляму на пів обличчя), *Redhead* – людина з рудим волоссям.

6. Криптоніми (приховувані імена), антропоніми літературних творів, героїв фольклору, міфів: *Titania, Nemesis*.

7. Етніми (назви націй, народів, народностей): *Englishman, Londoner*.

8. Техноніми (статусні імена): *Ms, Mrs, Mr* [8, с. 125].

В ономастиці художнього твору найбільше навантаження несуть у собі антропоніми як значуща частина засобів художньої виразності. Кожен письменник під час вибору власних імен звертає увагу на їхню фонеміку, морфеміку, що сприяють передачі експресивних відтінків. Підбираючи імена, автор орієнтується на реальний

іменник, загальноприйняту формулу, за допомогою якої можна передати інформацію про соціальний, національний, віковий статус названого персонажа. Творчість Дж. К. Ролінг займає одне з перших місць у сучасній дитячій літературі й літературному процесі кінця двадцятого – початку двадцять першого сторіччя. Світ власних імен письменниці фантастично різноплановий і повний несподіванок для читача.

У семантичній структурі фентезійного тексту власні імена становлять особливу цікавість; вони слугують «ключем» у розкритті художнього задуму автора, нерідко вони «виконують роль своєрідних, дуже лаконічних – в одному слові – характеристик» [3, с. 216].

Антропоніми не тільки здатні виконувати свою пряму й первісну функцію – бути назвами об'єктів навколишнього середовища, – але й проймаються вторинним, понятійним змістом, стають у мовленні експресивно-оцінювальними заміниками загальних назв [2]. Вони збагачуються понятійними, або референтними, конотаціями, які органічно злилися з конотаціями емоціонально-експресивного плану.

Літературні антропоніми, що існують у складі романів Дж. К. Роулінг, численні й різноманітні, тому їх класифікація може відбуватися згідно з різними критеріями. Реальний, існуючий світ знаходить своє відображення в антропонімах, які утворені згідно з існуючими в мові морфологічними, словотворчими, лексичними і семантичними моделями.

Загалом, у тексті нами виокремлено 258 прямих об'єктів номінації, з них 172 не мають антропонімічних варіацій, наприклад: *Agrippa, Bane, Bloody Baron, Circe, Clockford Doris, Elfric the Eager, Fat Lady*. Це імена персонажів, що з'являються в романах епізодично. 86 мають два варіанти імені (як правило, один варіант – ім'я і прізвище, а другий – лише ім'я або лише прізвище), наприклад: *Filtch Argus – Filtch, Flamel Nicolas – Flamel, Dippet Armando – Dippet, Johnson Angelina – Angelina, Polkiss Piers – Piers* (як другий варіант використовується прізвище, коли персонаж – дорослий, та ім'я, коли персонаж – дитина). Остання група – 21 персонаж, що має найбільше число варіацій імені – від 3 до 9. Це передусім імена головних дійових осіб та імена героїв, найбільш значимих для роману, наприклад: *Dark Lord He Who Must Not Be Named – T. M. Riddle – Tom Marvolo Riddle – Your Lordship – You-Know-Who – Lord – Voldemort – Lord Voldemort; Granger Hermione – Grant – Mudblood – Muggle-born – 'Er-my-knee –*

Herm-own-ninny–Hermy-own–Hermione–Granger; Potter Harry – 'Underage Wizard' – Parselmouth – Scarhead – 'Arry Potter – Potty – 'Arry – Potter – Harry; Ronnie – Ronniekins – Weasley Ron – Weasley Ronal – Wheezy – Weasel – Ron – Weasley. Такі імена є центровими в антропонімічному просторі.

Головним героям також властиві паралельні імена. Якщо у випадку *He Who Must Not Be Named i You-Know-Who* можна виявити розвиток і реалізацію одного й того ж самого принципу, зумовленого контекстом твору (Той-Кого-Не-Можна-Називати і Відомо-Хто), і розглядати такі імена як семантичні варіанти антропоніма, то у випадку *Pettigrew Peter – Wormtail, Potter James – Prongs, Black Sirius – Padfoot* такі імена, отримані за різних обставин і на різних підставах, слід вважати паралельними.

З точки зору мовного походження можна виділити англійські антропоніми та їхні деривати: скорочені, пестливі, зменшувальні та фамільярні форми [9, с. 152]: *Ronald – Ron – Ronnie; Peter; Molly, Ginny*, а також імена, запозичені з антропоніміконів інших мов: французької – *Delacour Fleur, Malfoy*, російської – *Boris, Dimitrov, Dolohov Antonin*, найбільша група з латини – *Circe, Dedalus, Albus, Argus, Marcus*. Звичайно, в дитячих творах імена головних героїв використовуються в зменшувальній формі, проте в романах Ролінг діти – провідні герої творів – одержують зазвичай повні, «дорослі» імена (*Fred, Ron, Hermione*) з огляду на ті серйозні дорослі випробування, що чекають на них в оповіданнях. Отримання дитиною зменшувальної форми англійського імені має на те свої спеціальні причини. Наприклад, *Ginny* – найменша дитина в родині, ще й єдина дочка із семи дітей. Або *Ronnie*, зменшувальна форма від *Ronald*, – так мати називає сина в знак любові й турботи. У деяких випадках автор мотивує процес номінації персонажа, наприклад, головний негативний герой під час народження отримав ім'я *Tom Marvolo Riddle*. Мати назвала його Томом Редлом на честь батька, Морволо – на честь діда.

Антропоніми збірки книг Дж. К. Роулінг можуть бути класифіковані за ономастичними розрядами: імена, прізвища, прізвиська, псевдоніми. Найбільш численна категорія – прізвища, на другому місці – імена, найменш численні – прізвиська та псевдоніми. Прізвисько – «неофіційне експресивно-образне або емоціонально-оціночне ім'я, що вживається додатково до антропоніма або замість нього» [6, с. 254]. Псевдонім вибирає собі його власник сам. Дж. К. Ролінг часто використовує імена-прізвиська для епізодичних

персонажів: за нестачі інформації про персонаж яскраве ім'я-прізвисько може компенсувати цю нестачу. В основу таких номінацій покладені такі основні ознаки:

– професія, рід занять персонажа: *Friar* (Ченець), *Wizard Baruffio* (Чарівник Баруффіо);

– зовнішня характеристика персонажа: *Mad-Eye* (Дикозор), *Bodrod the Bearded* (Бодрод Бородатий), *Nearly Headless Nick* (Майже-Безголовий Нік), *Fat Lady* (Гладка Пані);

– особливості характеру персонажа, відображення його внутрішнього світу: *Moaning Myrtle* (Плаксива Мірта), *Gregory the Smarmy* (Грегорій Улєслевий), *Emeric the Evil* (Емерік Дикий).

Антропоніми, що функціонують у романах про Гаррі Поттера, можна класифікувати також на основі інших ознак. Наприклад, у випадку успішної реалізації алюзії різко підсилюють естетичний вплив художнього тексту на читача. Цей вплив базується на інтенсивних асоціативних зв'язках, що поєднують текст із позамовною реальністю. За допомогою метафоричних власних імен текст певним чином «прив'язується» до людей і подій різних епох, культур, а також до інших літературних текстів. Вони складаються з імен історичних осіб, міфологічних персонажів, літературних героїв, посилянь на історичні події. У тексті досліджуваного оповідання «втїлені» антропоніми, представлені 18 одиницями, що становить 25% від усіх значущих імен. До числа таких імен можна віднести такі: *Borgin* (Борджин), *Merlin* (Мерлін), *Dumbledore Albus* (Дамблдор Албус), *Filtch Argus* (Філч, Аргус), *Granger Hermione* (Грейнджер Герміона), *Salazar Slytherin* (Салазар Слизерин).

Одним із прикладів героя з алюзивним іменем у «Гаррі Поттері» можна вважати головного позитивного персонажа – директора Гогвортсу Албуса Дамблдора (*Albus Dumbledore*). Перша інформація, що її отримав сам Гаррі про Албуса Дамблдора, була про те, що він переміг злого чаклуна на ім'я *Grindelwald* (Гріндельвальд). Це викликає дві алюзії. По-перше, *Grindelwald* схоже на ім'я монстра Гренделя (*Grendel*) в норвезькій сазі восьмого сторіччя «Беовульф і Грендель» (*Beowulf and Grendel*). Із цього виникає наступне цікаве спостереження щодо зв'язку між Гріндельвальдом і Дамблдором. Друге ім'я Дамблдора – Вулфрік (*Wulfric*). Можна розбити імена наступним чином: Беовульф на ВЕО = «бджола» та WULF = «вовк». Дамблдорове друге ім'я на WULF = «вовк» та RIC = «влада, правління». Якщо брати до уваги, що Дамблдор переміг Гріндельвальда, можна, напевно, вважати, що друге

ім'я Дамблдора – алюзія до Беовульфа, а ім'я Гріндельвальда – алюзія до Гренделя. Таким чином, мета використання і алюзивних, і оказіональних власних імен полягає в більш глибокому розкритті образу персонажа автором.

Оказіональні імена власні у творах Ролінг можна класифікувати за способом їх утворення:

1) загальні слова, що отримали статус імен власних:

– власне загальні слова: *Black* (чорний) – власник імені походить із сім'ї чорних чаклунів, *Granger* (фермер) – власниця імені маглівського роду, *Spore* (спора) – власниця імені – автор книги «Тисяча магічних трав і грибів», *Prang* (аварія, катастрофа, зіткнення) – необачний водій магічного автобусу;

– латинізми: *Albus* (з лат. білий) – власник імені – очільник світлих, добрих сил; *Ludo* (з лат. граю) – завзятий гравець у тоталізатор;

– біологізми: *Lily* (лілія), *Petunia* (петунія) – власниці імен – сестри, ім'я *Lily* повністю відповідає характеру і зовнішності персонажу, а ім'я *Petunia*, навпаки, виглядає гротескно, бо персонаж – неприваблива ззовні, сварлива жінка;

– архаїзми: *Dumbledore* (староанглійська форма слова «bumblebee» – джміль).

2) імена, що були утворені за допомогою морфологічних операцій:

– відсікання: *Hagrid* (від *hagridden*). Це прізвище може походити від різних староанглійських слів. Можливо, від староанглійського *hag* = *hoegtesse*, що значить «*hedge-rider*», тобто «той, що сидить верхи на паркані»; огорожа – то була межа між цивілізованим світом і диким, а той, хто сидів верхи на паркані, наполовину був в одному світі, а наполовину – в іншому. Можливо також, що воно походить від слова *haggard* – дикий, не приручений, некерований.

– подвоєння приголосних: *Binns* – *Bin+n+s* (від *bin* – корзина, відро для сміття), прізвище професора, який дуже нудно викладав історію магії, давав багато непотрібної інформації про гоблінські повстання;

– додавання суфіксів, закінчень: *Prongs* – *Prong+s* (від *prong* – ріг оленя), прізвисько Джеймса Поттера, що вмів перетворюватися на оленя;

3) слова, що отримані складанням основ: *Wormtail* – *Worm+tail* (від *Worm* – черв'як і *tail* – хвіст), прізвисько персонажа, що звик плазувати перед сильними світу чарівників і слідувати скрізь за ними.

4) імена, що викликають фонетичні асоціації: *Slytherin* (схоже на *slithering* – той, що повзе),

прізвище засновника одного з гуртожитків чарівної школи, що вмів розмовляти зі зміями і вибрав змію за символ гуртожитку.

Висновки і пропозиції. Отже, ключові характеристики антропонімів у художньому тексті залежать від жанру та напряму літературного твору, в даному випадку жанру фентезі Дж. К. Ролінг про пригоди хлопчика-чарівника. У семантичній структурі фентезійного тексту власні імена становлять особливо цікаву та неоднозначну категорію; вони слугують інформативним джерелом у розкритті художнього задуму автора, нерідко виконують роль своєрідних, влуч-

них характеристик. Аналізуючи творчість письменниці, слід зазначити, що її твори спрямовані на виховання підростаючого покоління в дусі творчості та сміливості, що максимально наближено до способу життя сучасної дитини.

Світ власних імен письменниці фантастично різноплановий, повний несподіванок і препарує коло перспективних проблем для подальшої дослідницької роботи. Практично-теоретична цінність проблематики дослідження та її подальша перспектива полягає в тому, що результати роботи можуть слугувати основою для подальших розвідок в області антропоніміки.

Список літератури:

1. Боровикова Н. В. Особенности референции имени собственного антропонима во французском языке : автореф. ... канд. филол. наук. Санкт-Петербург, 2012. 24 с.
2. Васильева С. П., Ворошилова Е. В. Литературная ономастика : учебное пособие для студентов филологических специальностей ; Красноярский гос. пед. ун-т им. В.П. Астафьева. Красноярск, 2009. 138 с.
3. Влахов С. И., Флорин С. П. Непереводимость в переводе. Изд. 3-е, испр. и доп. Москва : «Р. Валент», 2006. 448 с.
4. Гребенюк О. А. Переводимость имен собственных. *Университетское переводоведение* : Материалы IV Международной научной конференции по переводоведению «Федоровские чтения» 24-26 октября 2002 Санкт-Петербург : Филологический факультет СПбГУ, 2003. Вып. 4. С. 112–122.
5. Гудманян А. Г. Відтворення власних назв у перекладі : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.16. Київ, 2000. 392 с.
6. Ермолович Д. И. Имена собственные: теория и практика межъязыковой передачи. Москва : Р. Валент, 2005. 416 с.
7. Леонович О. А. Очерки английской ономастики : пособие для преподавателей. Москва : Интерпракс, 1994. 128 с.
8. Теория и методика ономастических исследований. 3-е изд. / А. В. Суперанская и др. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 256 с.
9. Рубцова С. Ю. Английские прецедентные имена с положительными оценочными значениями в аспекте перевода. *Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 9. Филология. Востоковедение. Журналистика*. 2011. Вып. 1. С. 152–185.
10. Michael Campbell. *The theory of speech and language*. Oxford, 1932. 386 p.

Boivan O. S., Kovtun O. V. THE ANTHROPONYMS AND THEIR KEY FEATURES IN THE J. K. ROWLING'S BOOKS "HARRY POTTER"

The article is devoted to the analyses of the features of the use of anthroponyms and their main characteristics based on the literary works of J. K. Rowling "Harry Potter". In particular, our attention is focused on the study of such direction in modern linguistics as onomastics, which studies the proper names. Some features of anthroponyms as a separate class of proper names and generalization of human knowledge, the ideas about the world, integration of linguistic and extralinguistic knowledge in their semantics, the role of creative and practical activity of a man in the processes of word formation are also investigated. It is specified that this accumulation of conceptual aspects generates and remembers a peculiar socio-cultural code of a particular nation, its life, customs, beliefs, emotions, and in general the mentality of one or another linguistic culture. Anthroponyms are those linguistic and speech units that create the uniqueness of the national linguistic reflection of the human existence of each individual ethnic group. It is postulated that anthroponyms and their derivatives are the subject of the study not only for linguistics, but also for philosophy, psychology, literature, art, natural sciences. Despite a large number of works devoted to the study of various aspects of the problem of anthroponymykon, it should be noted that in the scientific literature a well-established, complete definition of this concept has not been formed.

It has been established that anthroponyms carry the greatest load in the onomastics as a significant part for the means of artistic expression. When choosing the names, each writer pays attention to their phonemics, morphemes, which can promote and enrich the transmission of linguistic and expressive concepts.

As a result, the systematic nature of the functioning of anthroponyms in the works of the famous science fiction writer is demonstrated, and the purpose is to reveal the peculiarities of the use and certain key their characteristics, namely: the question of the classification of anthroponyms, based on the contemporary work of the famous writer J. K. Rowling.

Key words: *anthroponym, onomastic, semantic characteristics, classification, linguoculture, conceptual meaning.*

Вашист К. М.

Сумський державний університет

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ДЕВІАЦІЇ БЛЕНДИНГОВИХ ВЕРБАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ

У статті розглянуто проблему комплексного вивчення функціонування телескопічних лексичних одиниць – блендів – на тлі сучасного англomовного рекламного повідомлення, що є, з одного боку, продуктом активної життєдіяльності суспільства, а з іншого – ефективним комунікативно-прагматичним засобом впливу на це суспільство. Автор аналізує можливість адекватного переносу інтенцій англomовних графічних рекламних повідомлень як комерційного, так і соціального напрямку, що у великій кількості заповнили нині іншомовний контент, для українського реципієнта зокрема, шукаючи ефективні методи перекладу стилістично важливого вербального складника більшості небагатослівних графічних рекламних повідомлень – лексичних блендингових одиниць.

Мета дослідження – виявити прагматичний статус лексичних блендів англomовного рекламного дискурсу, а також проаналізувати стратегію і методи їх перекладу українською. Матеріалом дослідження слугували англomовні графічні рекламні повідомлення, що містять телескопічні лексичні одиниці – бленди, розміщені в онлайн-доступі, загальною кількістю 50 одиниць.

Для вирішення поставлених завдань у роботі застосовано такі методи: метод суцільної вибірки одиниць, що досліджуються, – блендів, а також словотвірний, структурно-семантичний, компонентний, порівняльний, контекстуальний та функціональний аналіз щодо зазначених одиниць, загалом це сприяло здійсненню комплексного перекладацького аналізу. Емпірична частина дослідження має статистично підтверджені висновки.

У ході дослідження виділено декілька методів передачі блендингових одиниць у межах графічних рекламних повідомлень українською мовою зі збереженням їх комунікативно-прагматичної функції: 1) транскодування; 2) створення бленду у мові перекладу – калькування; 3) описовий переклад; 4) передача значення складним словом; 5) нульовий переклад; 6) використання іменника-прикладки; 7) транскодування з поясненням; 8) змішаний тип перекладу.

Блендинг як спосіб словотворення є надзвичайно популярним серед рекламистів, оскільки рекламні тексти повинні бути динамічними та вражаючими, але при цьому короткими та інформативними, із сильною прагматичною впливовою семантикою, тому що обсяг рекламного повідомлення є дуже важливим чинником в умовах функціонування реклами, обмеженої за часом і простором.

Ключові слова: рекламний дискурс, рекламне повідомлення, прагматичний вербальний компонент, блендинг, стратегії і методи перекладу.

Постановка проблеми. Реклама є унікальним соціокультурним явищем, яке проявляється майже у всіх сферах життя людини. Створення рекламного повідомлення потребує урахування умов його функціонування, до яких відносяться тип носія і розташування рекламного повідомлення, що істотно зумовлює сам процес його створення. Велика частка інформації у сучасних рекламних повідомленнях передається невербальним шляхом, що частіше є контекстом, який містить імпліцитну інформацію. Прагматична спрямованість рекламного тексту полягає у спонуканні адресата до виконання певних запрограмованих рекламодавцем дій, що відбувається завдяки комплексному використанню вербальних та невербальних

засобів впливу з погляду їх доцільності для досягнення комунікативного наміру адресата.

Сучасна інформаційна перенасиченість суспільного життя вимагає від комунікантів пошуку шляхів стислого викладу подій та опису явищ, у тому числі й через створення нових номінативних одиниць, зокрема лексичних блендів – інфоємних за змістом та «спрощених» за формою мовних знаків.

Через інфоємність та лаконічність блендинг став одним із продуктивних способів словотворення, який є дуже популярним у сучасному рекламному дискурсі, оскільки рекламні тексти повинні бути динамічними, експресивними та вражаючими, але при цьому короткими та інформативними.

Явище блендингу стає все більш динамічним у межах продуктивної аналітичної англійської мови, що постійно поповнює словник новими лексичними блендами різної тематики, до того ж ефективно використовується в рекламному дискурсі, який агресивно розширює як соціальні, так і мовні сфери свого функціонування в усьому сучасному світі, що, на нашу думку, потребує особливого дослідження феномену блендингового словоскладання взагалі, а також аналізу засобів перекладу зазначених лексичних іновацій в межах рекламного дискурсу іншими мовами світу, зокрема українською. Це й зумовлює актуальність даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

За останні роки інтерес лінгвістів до вивчення реклами значно зріс. Цей факт зумовлений не тільки економічними чинниками, а й явищем самої реклами як елемента масової культури, її значним впливом на мову завдяки креативності та смисловій наповненості. Сьогодні маємо змогу спостерігати посилений інтерес до вивчення теорії комунікації, теорії рекламного дискурсу та лінгвістики тексту, що знайшли свій вияв у працях таких учених, як І. В. Андрусак, М. Л. Макаров, А. В. Петюшкин, О. В. Дмитрук, Т. В. Крутько та ін. Інтенсивно вивчаються культурологічні, когнітивні, прагматичні й стилістичні аспекти рекламного тексту і дискурсу, зокрема фреймова організація, гендерні особливості, особливості імпліцитного впливу тощо.

Рекламний дискурс розглядається І. С. Шевченко як мисленнєво-мовленнєвий феномен, що охоплює дві складові частини: комунікативну взаємодію у сфері масової реклами, спрямовану на просування товару або послуги на ринку мовними засобами за відсутності контакту комунікантів, з одного боку, та рекламний текст – з іншого. В основі такого розуміння рекламного дискурсу лежить процесуально-результативне лінгвістичне визначення дискурсу [10].

Основною одиницею рекламного дискурсу є **реklamний текст**. Рекламний текст як предмет лінгвістичного дослідження є об'єктом аналізу як зарубіжних, так і вітчизняних мовознавців, які досліджують рекламні тексти в різних аспектах: загальний лінгвістичний опис рекламних текстів (У. Ф. Аренс, К. Л. Бове, О. В. Медведєва, Г. Г. Почепцов); їхні структурні та функціональні характеристики (О. І. Зелінська, В. В. Зірка, Н. Л. Коваленко, Ю. Б. Корнева); особливості створення текстів реклами (Н. Т. Гуменюк, Т. М. Лівшиц); роль невербальних компонентів у реклам-

ному повідомленні та їх взаємодію з вербальними компонентами (Н. В. Вертянкін, Н. Л. Волкогон, А. О. Дедюхін) тощо.

Рекламний текст належить до текстів масового впливу, які розв'язують комунікативно-прагматичне завдання, спрямоване на забезпечення надійності, тривалості та ефективності процесу комунікації [6].

Процес створення рекламного тексту акумулює в собі значну кількість позамовних чинників, які формують його **мовну організацію**, визначають мовне оформлення тексту, ними мотивується та пояснюється вибір мовних засобів усіх рівнів [6].

Реклама виконує певні комунікативно-прагматичні завдання, впливаючи на реципієнта різними шляхами, серед яких – мовні та мовленнєві засоби. Повідомлення, закладене у рекламному тексті, може мати різні шляхи лексикалізації, але, з огляду на обмеженість умов функціонування реклами, перевага надається стислим та експресивним засобам вираження, до яких з упевненістю можна віднести **блендингові одиниці**.

Дослідження блендингу стали з'являтися вже у кінці XIX ст., поступово розширювалися в середині минулого століття і досягають апогею на рубежі XX–XXI ст. (Н. Paul, 1880; Н. Sweet, 1892; G. Bergstrom, 1906; O. Jespensen, 1924; Н. К. Wentworth, 1934; Н. Marchand, 1960, 1969; I. M. Берман, 1960; L. Soudek, 1967; Ю. К. Волошин, 1971, Т. Р. Тимошенко, 1976; J. Algeo, 1977; А. Ю. Мурадян, 1978; Ю. А. Жлуктенко, 1983; G. Cannon, 1986; В. І. Заботкіна, 1989; Л. А. Тарасова, 1991; Ю. А. Зацний, 1997; С. Ж. Нухов, 1997; А. А. де Болт, 1998; А. Н. Шевелева, 2003; S. Th. Gries 2004; P. Frath, 2005; Ю. П. Єрмоленко, 2007; С. М. Єнікеєва, 2018 та ін.).

У сучасній лінгвістиці статус блендингу, його зростаюча значущість підкреслюються великою кількістю досліджень, присвячених різноманітним аспектам цього явища – від причини утворення блендів, їхніх структурно-семантичних характеристик, когнітивних показників до лінгвокультурних особливостей та їх комунікативно-прагматичних функцій у межах зазначеного дискурсу.

Надзвичайно популярний сьогодні блендинг, як бачимо, не є новим процесом у мові. За свідченнями лінгвістів, процес утворення блендів є характерним для багатьох мов незалежно від їхніх структурних особливостей і відбувається на всіх стадіях їхнього розвитку [11, с. 47; 12, с. 725]. Деякі бленди можна віднести до так званих гібридних утворень, оскільки вони містять елементи як англійського, так і іншомовного похо-

дження [1]: *hair* (англ.) – волосся + *origami* (япон.) – мистецтво складання фігурок із паперу = *hairagami* – шпилька для волосся; *cinema* (англ.) + *Bibliothek* (нім.) (від давньогрецької *bibliotheke*) = *cinemathek* – невеликий кінотеатр, що демонструє класичне або авангардне кіно; *pararazzi* (італ.), фотожурналіст «жовтої преси» – *hacker+azzi, rumor+azzi, snara+razzi* (нині в англ.) [5].

Дослідники лінгвального явища блендингу велику увагу приділяють відношенню між семантикою і прагматикою, виділяючи **семантико-прагматичний підхід** [4, с. 89]. Якщо слово вживається у нетиповому контексті, до того ж носієм іншого соціолекта, це надає слову новий відтінок, який потім закріплюється в окремий лексико-семантичний варіант слова. Семантична новизна породжує прагматичну новизну: *pragmatics – the study of what people mean by language, when they use it in the normal context of social life* [13, с. 130] – це й є мотивацією вживання лексичних блендів для вербалізації інтенцій рекламодавців у рекламних повідомленнях.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення прагматичного статусу лексичних блендів англomовного рекламного дискурсу, а також аналіз стратегії і прийомів їх перекладу українською.

Застосування мовних елементів прагмалінгвістичного напрямку в нашому дослідженні блендів передбачає вивчення зв'язків між мовними одиницями й умовами їх уживання у комунікативно-прагматичному просторі – англomовному рекламному дискурсі, простеження зв'язку між інтенціональним складником адресата й вибором мовних засобів під час перекладу одиниць, що вивчаються, українською мовою.

Для вирішення поставлених завдань у роботі були застосовані такі **методи**: метод суцільної вибірки одиниць, що досліджуються, – блендів, а також словотвірний, структурно-семантичний, компонентний, порівняльний, контекстуальний та функціональний аналіз щодо зазначених одиниць. Загалом це сприяло здійсненню комплексного перекладацького аналізу. Емпірична частина дослідження має статистично підтвержені висновки.

Матеріалом дослідження слугували англomовні графічні рекламні повідомлення, що містять телескопічні лексичні одиниці – бленди, розміщені в онлайн-доступі, загальною кількістю 50 одиниць.

Виклад основного матеріалу. Поява електронних ЗМІ сприяла розвитку реклами, сфера якої в ХХІ ст. перетворилася на глобальну індустрію з мільйонами людей, причетних до її створення.

За час свого існування зовнішній вигляд і стратегії реклами значно змінилися. Розраховуючи на споживчий інтерес, викликаючи бажання володіти матеріальними символами приналежності до певної соціальної групи, реклама не стільки інформує, скільки впливає на мотиви поведінки людини, тим самим беручи участь у зміні способу життя і соціальних підвалин суспільства. Так, реклама під тиском таких чинників, як обмежений час і простір, почала видозмінюватися, використовувати нові засоби вербальної та невербальної передачі повідомлення, що не могло не привернути до себе увагу лінгвістів.

Так, намагаючись залучити якомога ширшу аудиторію, рекламісти під час створення рекламного повідомлення намагаються використовувати всі доступні засоби впливу на реципієнта: текст, зображення, звук – тобто вербальні та невербальні засоби, які великою мірою залежать від формату реклами. Із лінгвістичного погляду актуальними є дослідження вербального аспекту реклами та лінгвістичні прийоми, які використовуються під час створення рекламних текстів. М. М. Кохтев стверджує, що лише динамічний текст здатний закликати до якихось дій [7, с. 51]. У нашому дослідженні таким дієвим, інфоємним, атрактивним лексичним феноменом, притаманним рекламним текстам ХХІ ст., є блендинг.

На відміну від попереднього століття нині ми спостерігаємо різке збільшення кількості блендів, зокрема в англійській мові. Проаналізувавши перший словник Барнхарта, автори виявили, що телескопізми становили 4,8% від загальної кількості неологізмів, а в другому словнику – вже 8% від усіх неологізмів [4]. Це пов'язано, насамперед, зі збільшенням ролі масової культури у суспільствах усього світу, що призвело до переорієнтації деяких дискурсів із ділового характеру спілкування на розважальне: поява науково-популярного стилю, у якому складна термінологія та пояснення спрощуються для сприймання середнім читачем, а в рекламному дискурсі повідомлення перетворилися на виставу, загадку, гру для реципієнта. У цьому процесі значна роль відводиться мовленнєвій грі за допомогою лексичних блендів.

За дослідженням Л. Ф. Омельченко, явище блендингу є надзвичайно популярним у рекламному дискурсі: слова-злитки становлять 20% усіх новоутворень в американській рекламі [9]. Причиною такої популярності є різноманітність виконуваних лексичними блендами функцій:

– номінація (велика кількість назв компаній/продуктів – блендингові [2]);

– інформативність (бленди часто є набагато інформативнішими, ніж їх вихідні одиниці, оскільки включають у своє значення значення усіх вихідних одиниць або модифікують, ускладнюють значення однієї з вихідних одиниць, або створюють нове значення на основі похідних);

– лаконічність («телескопізм – це дуже економний спосіб відбиття комплексних предметів, явищ, понять у досить короткому слові» [37, с. 71]);

– прагматичність (часто бленди є оказіоналізмами, тобто створеними для використання у якійсь конкретній ситуації, що говорить про їх прагматичну спрямованість);

– експресивність (значення блендів більш інтенсивне, емоційне, насичене, ніж значення відповідних опорних слів [9]: це створюється завдяки порушенню форми вихідних одиниць, які реципієнт часто з легкістю декодує через асоціативні зв'язки між ними);

– новизна («незатерте слово, яке відображає індивідуальне сприйняття, завжди вміщує елемент новизни» [8, с. 85]);

– запам'ятовуваність (незвична форма слова створює новий ментальний образ у свідомості реципієнта, що сприяє запам'ятовуванню сприйнятої неординарної одиниці);

– насиченість (блендинг дає змогу досягати максимального інформаційного та експресивного наповнення рекламного носія в обмеженому просторово-часовому континуумі [3]);

– атрактивність (креативність рекламодавців приваблює нових реципієнтів).

Поява сьогодні великої кількості блендів у рекламі говорить про їх високий комунікативно-прагматичний потенціал. Така популярність блендів мотивує до дослідження стратегії і методів передачі їх мовою користувача рекламних текстів, оскільки інтернаціональні компанії, створюючи рекламу своїй продукції, стикаються з проблемою перекладу блендів як невід'ємного складника рекламного повідомлення.

Вивчення специфіки функціонування блендів у текстах масово-інформаційного дискурсу, до якого належить і реклама, дало змогу Т. М. Астафуровій та О. М. Сухоруковій [1] визначити, як читачі, не знайомі зі специфікою блендингового словотворення в сучасній англійській мові, здатні зрозуміти значення нового слова. Так, було виділено дві стратегії введення блендингових одиниць у газетний текст: 1) стратегія тлумачення бленду; 2) стратегія попереднього сповіщення про бленд.

Обмежені умови функціонування реклами не дають змоги використовувати такий спектр стра-

тегій введення блендів у рекламних повідомленнях. Характерною для графічної реклами можна назвати лише стратегію використання графічних елементів [14–23], тобто невербального контексту, з якого можна дізнатися додаткову інформацію щодо значення бленду. Влучне використання блендів у графічному рекламному повідомленні вирішує для рекламіста цілу низку проблем, але потребує наявності достатньої лінгвокреативної компетенції. Графічний контекст є своєрідним залученням бленду в мережу асоціативних семантичних зв'язків, завдяки яким створюється певне семантичне тло, що істотно полегшує завдання введення новоутворення [1] і його сприйняття адресатом інформації.

За результатами дослідження 50 прикладів англomовних графічних рекламних повідомлень, що містять бленди, розміщених в онлайн-доступі, виділено такі методи перекладу.

I. Транскодування (25%):

1) *Bring on the **Bollywood** When love takes the lead.* – *Завітай до **Болівуду**, коли кохання кличе* (переклад автора).

2) *Hungry-Man. **Franken-food**. Frozen Dinner. Microwave for addes **cancirogens**.* – *Hungry-Man. **Франкен-фуд**. Заморожений обід. Можна розігрівати у мікрохвильовій печі через додавання канцерогенів* (переклад автора).

3) *This is a **burkini**, which France just banned. This is a wetsuit, which France has no problem with.* – *Це **буркіні**, яке Франція щойно заборонила. А це гідрокостюм, у якому Франція не бачить проблеми* (переклад автора).

4) *Crossy Road. Characters in **voxel** art.* – *Crossy Road. Персонажі у стилі **воксель*** (переклад автора).

5) ***Denglish** for better knowers.* – *Денгліш для тих, хто знає краще* (переклад автора).

6) *All about **AcroYoga**. + 5 poses for beginners.* – *Усе про **акройогу**. + 5 поз для новачків* (переклад автора).

7) *Top Picks For **Glamping** in Croatia.* – *Найкращий вибір для **глемпінгу** у Хорватії* (переклад автора).

8) *Purcell. **Heli-skiing**. We live for this.* – *Purcell. **Геліскіінг**. Ми живемо заради цього* (переклад автора).

Деякі із цих блендів є екстралінгвістичними лакунами для української мови, вони перекладаються транскодуванням без пояснення задля збереження обсягу рекламного повідомлення, при тому, що контекст зображення надає достатньо додаткової інформації про рекламований об'єкт,

наприклад *буркіні, глемпінг, геліскіінг*. Трансcoderування є найпоширенішим методом передачі блендів українською мовою. Здебільшого це можна пояснити тим, що один або обидва компоненти бленда не є чужими для розуміння українця: наприклад, *Франкен-фуд, Bollywood, воксель* (нагадує «піксель»), *Денгліш, акройога*, у яких як мінімум один компонент є знайомим для більшості реципієнтів, особливо молодому поколінню. Інші переклади потребують більшого авторського втручання, оскільки під час перекладу реклами найголовніше – зберегти слоган, що не завжди вдається, використовуючи зазначений метод.

II. Створення нового бленда – калькування (23%):

9) *Movember. Mustache season. – Вусонад. Вусатий сезон* (переклад автора).

10) *Herstory. 50 women and girls who shook the world. – Їсторія. 50 жінок і дівчат, які вразили світ* (переклад автора).

11) *Luvs. Ultra Leakguards. Ginormous box. – Лувс. Ультрагарантія від протікання. Гіганчезна упаковка* (переклад автора).

12) *April PLAYcation. Fun & free family activities throughout Lowell. – Квітневі ігронікули. Веселі і безкоштовні розваги для всієї сім'ї у парку Лоуел* (переклад автора).

13) *Butcher The Classics. Scaryoke. – Спотворюю класику. Кошмараоке* (переклад автора).

Більшість перекладених українською блендів були створені методом калькування вихідних одиниць мови оригіналу. Однак, з огляду на різницю між морфологічними структурами англійської та української мов, дослівно перекладені одиниці не завжди виражають тотожне семантичне або стилістичне значення.

III. Описовий переклад (20%):

14) *Luvs. Ultra Leakguards. – Лувс. Ультрагарантія від протікання* (переклад автора).

15) *Guesstimation. The game where the best guess wins! – Здогадка? Відгадка! Гра, у якій перемагає найкраща здогадка!* (переклад автора).

16) *Boxercise is one of the most effective forms of cross-training! Boxercise with Rory Young. – Тренування з боксу є однією з найефективніших форм крос-тренування! Тренування з боксу з Рорі Янг* (переклад автора).

17) *10 reasons why my Costa Diadema Mediterranean cruise was the perfect mancation! – 10 причин, чому середземноморський круїз Costa Diadema був ідеальною відпусткою по-чоловічому!* (переклад автора).

18) *Exergaming Usage: Hedonic and Utilitarian Aspects. – Інструкція з експлуатації активних відеоігор: гедоністичний та практичний аспекти* (переклад автора).

19) *Take a Shave-cation. A whole weekend away from your razor. – Відпочинь від гоління. Цілий тиждень з ідеальними ніжками!* (переклад автора).

Під час описового перекладу перекладач бере на себе відповідальність модифікувати рекламний слоган, що вимагає певної лінгвокреативної компетенції, оскільки, незважаючи на можливість виразити значення декількома словами, потрібно зберегти обсяг рекламного повідомлення відповідно до його оригінального обсягу, що був заданий автором, до того ж реципієнти часто мають обмежений час для сприйняття інформації.

IV. Передача значення складним словом (6%):

Ураховуючи синтетичність і флективність української мови, під час передачі комплексного семантичного навантаження англійського бленду українською часто виникає необхідність ускладнення структури одиниці перекладу:

20) *Attention, phubbers. No tweeting, no facebook, no instagram, no foursquare, no sexting. – Увага, телефонозалежні. Заборонено: твітити, фейсбучити, інстаграмити, форскверити, писати секс-смски* (переклад автора).

21) *Bev Rogers. Swimming, aquacise. – Bev Rogers. Плавання, акваправи* (переклад автора).

22) *Aquarobics. Get in. Get fit. – Аквааеробіка. Включайся. Тренуйся* (переклад автора).

V. Нульовий переклад (8%):

23) *AliExprebay. One shopping hub. 250 foreign stores. Introducing Quickteller Global Mall. – AliExprebay. Єдиний шопінг-сервер. 250 іноземних магазинів. Представляємо Quickteller Global Mall* (переклад автора).

24) *amaZARA. One shopping hub. 250 foreign stores. Introducing Quickteller Global Mall. – amaZARA. Єдиний шопінг-сервер. 250 іноземних магазинів. Представляємо Quickteller Global Mall* (переклад автора).

25) *Try the new Flatizza. – Спробуй! Нова Flatizza* (переклад автора).

Нульовий переклад використовується під час перекладу блендів, одна або обидві з вихідних одиниць яких є назвою компанії або її продукту. Будь-який переклад у такому разі спричинить зниження пізнаваності використаних номінацій, що не є доцільним під час перекладу рекламних текстів.

VI. Іменник-прикладка (4%):

26) *Skorts for your sport.* – *Снідниця-шорти для твого спорту* (переклад автора).

27) *Avon's made me a Momtrepreneur.* – *Avon перетворив мене на бізнес-маму* (переклад автора).

VII. Транскодування з поясненням (2%):

28) *Education + Entertainment = Edutainment. Read About Edutainment Method.* – *Едьютейнмент, або навчання як розвага. Дізнайся про метод Едьютейнмент* (переклад автора).

Цей спосіб передачі блендів українською у рекламі (транскодування з поясненням), що є дуже поширеним в інших формах ЗМІ, у рекламних текстах зустрічається дуже рідко. У цьому разі використано пояснення, оскільки в оригінальному тексті також була використана стратегія пояснення блендингової одиниці (*Освіта + Розваги = Едьютейнмент*), а реалізація цього способу в інших випадках є невиправданою, оскільки відбувається нагромодження тексту.

VIII. Змішаний тип перекладу (12%):

29) *The best of blaxploitation.* – *Найкраще у жанрі блексплуатації* (переклад автора). (транскрипція + калькування)

30) *Face-busted. Stay alive. Don't use social media and drive.* – *Faceboobx. Залишайся живим. Не користуйся соціальними мережами за кермом* (переклад автора). (нульовий переклад + калькування)

31) *Insta-crash. Stay alive. Don't use social media and drive.* – *Instavapria Залишайся живим. Не користуйся соціальними мережами за кермом* (переклад автора). (нульовий переклад + калькування)

32) *Travel far enough. You'll meet yourself. Sedventure. Tailor-made adventures by Setur.* – *Мандруючи досить довго, можна зустріти самого себе. Seturuct. Індивідуальні тури від Setur* (переклад автора). (нульовий переклад + калька + транскодування)

33) *Free-delivery. Happy Sanoween.* – *Безкоштовна доставка. Весело Sanawinu* (переклад автора). (нульовий переклад + транскодування)

Незважаючи на те що багато блендів у рекламі виглядають досить новими, багато з них уже були перекладені раніше, тому для закріплення певного варіанту перекладу бленда рекомендовано використовувати «традиційні», раніше вживані переклади зазначених одиниць (див. приклади 1, 3–9, 18, 22, 25–27). В інших випадках здійснено авторський переклад блендів, що досліджувалися (найчастіше використано транскрипцію/транслітерацію або бленд-кальку).

Результати дослідження свідчать про мінімальну частку соціальної реклами серед повідомлень, що використовують бленди. Це можна пояснити тим, що соціальна реклама повинна бути максимально зрозумілою та серйозною, щоб донести прагматику повідомлення до кожного. Коли бленди були використані у соціальній рекламі, вони є прагматично виправданими, тобто рекламист використанням логотипів та назв намагається привернути увагу користувачів саме цих соцмереж та наголосити на проблемі використання соцмереж за кермом (див. приклади 30 та 31).

Висновки і пропозиції. Реклама є унікальним соціокультурним явищем, яке проявляється майже у всіх сферах життя людини і має значний вплив на суспільство у цілому. У лінгвістичних дослідженнях рекламний дискурс сприймається насамперед як продукт життєдіяльності суспільства, який включений у процес мовленнєвої діяльності людини, виконуючи при цьому комунікативно-прагматичну функцію. Популярним у рекламних повідомленнях є використання різноманітних стилістично яскравих мовних засобів для створення динамічного тексту, зокрема таких, як лексичні бленди. Через свою інфоємність, лаконічність та експресивність блендинг став одним з ефективних продуктивних способів атракції та впливу на реципієнта в контексті англійської, зокрема графічної, реклами, яка у великій кількості заповнила сьогодні різні сайти як комерційного, так і соціального значення, що потребує адекватного сприйняття іншомовним реципієнтом рекламного повідомлення, зокрема українського.

За результатами нашого дослідження транскодування (25% перекладів), створення бленду мовою перекладу (23%) та описовий переклад (20%) є найпродуктивнішими методами переносу англійських блендів у рекламний дискурс українською мовою. Поясненням найвищої продуктивності транскодування як способу перекладу блендів у рекламі можуть бути відмінності морфологічної комбінаторики між мовою оригіналу та мовою перекладу, які спричиняють відсутність у мові перекладу еквівалентів, що могли б коротко та точно передати прагматичне значення оригінальних блендів українськими відповідниками, та які не дають змоги використати такі методи, як створення нового бленду, описовий переклад та інші менш продуктивні способи. При цьому треба пам'ятати, що обсяг рекламного повідомлення є дуже важливим чинником в умовах функціонування реклами, обмеженої за часом і простором.

Список літератури:

1. Астафурова Т. Н., Сухорукова О. Н. Телескопия: новый способ словообразования? *Вестник Волгоградского государственного университета*. 2006. № 5. С. 182–185.
2. Вашист К. М., Катериніна М. В. Прагматичні особливості скорочень та телескопічних одиниць у рекламі. *Філологічні трактати*. 2017. Т. 9. № 1. С. 14–21.
3. Заболотна Т. Трансформовані словосполучення у мові реклами (на матеріалі англійських текстів). *Теоретична і дидактична філологія*. 2013. Вип. 16. С. 102–112. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tidf_2013_16_14/ (дата звернення: 10.04.2020).
4. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка : учебное пособие. Мсква : Высшая школа, 1989. 126 с.
5. Зацкий Ю. А. О некоторых инновационных процессах и механизмах в лексико-семантической системе английского языка. *Нова філологія*. 2013. № 58. С. 64–76. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Novfil_2013_58_17/ (дата звернення: 15.03.2020).
6. Коваленко Є. Рекламний текст як основна одиниця рекламної комунікації: особливості лінгвістичного аналізу. URL : <http://www.info-library.com.ua/books-text-10688.html/> (дата звернення: 23.04.2020).
7. Кохтев Н. Н. Реклама: искусство слова: рекомендации для составителей рекламных текстов. Москва : МГУ, 1997. 95 с.
8. Макаров М. Л. Интерпретативный анализ дискурса в малой группе. Тверь : Тверск. ун-т, 1998. 199 с.
9. Деякі тенденції у розвитку телескопічних слів сучасної англійської мови / Л. Ф. Омельченко та ін Київ : НМК ВО, 1992. 59 с.
10. Шевченко І. С. Когнітивно-комунікативна парадигма і аналіз дискурсу. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. Харків : Константа, 2005. С. 9–20.
11. Algeo J. Blends, a Structural and Systemic View. *American Speech*. 1977. № 1/2. Vol. 52. P. 47–64.
12. Cannon G. Blends in English word formation. *Linguistics*. 1986. № 24. P. 725–753.
13. Widdowson H. G. *Linguistics*. Oxford, 2002. 134 p.

Ілюстративний матеріал:

14. Крутий К. Нова освітня технологія «Едьютейнмент», або Навчання як розвага. URL : <http://nvkdnz10.varashosvita.rv.ua/нова-освітня-технологія-едьютейнме/>.
15. Amazon. URL : <https://www.amazon.com/Luvs-Leakguards-Disposable-Diapers-Newborn/dp/B01EKZO93O?th=1/>.
16. Business Insider. URL : <https://www.businessinsider.com/audi-business-insiders-2016-infotainment-system-of-the-year-2016-12/>.
17. Branding Forum. URL : <https://brandingforum.org/branding/avon-recruitment-boss-life-push/>.
18. Chairobics. URL : <https://chairobics.com/product/chairobics-dvd/>.
19. Chasing the Donkey. URL : <https://www.chasingthedonkey.com/best-glamping-in-croatia-travel-blog/>.
20. Flickr. URL : <https://www.flickr.com/photos/7308386@N07/6326807232/>.
21. Phizzical Productions. URL : <http://www.phizzical.com/bring-on-the-bollywood-2/>.
22. Young Engineers LTD. URL : <http://www.youngeng.net/edutainment/>.
23. YogiApproved LLC. URL : <https://www.yogiapproved.com/yoga/acroyoga-explained/>.

Vashyst K. M. TRANSLATION DEVIATIONS OF BLENDING VERBAL UNITS IN ENGLISH ADVERTISING MESSAGES

The article deals with the problem of complex study of the telescopic lexical units – blends, functioning within the modern English-language advertising message, which on the one hand is a product of the society activity and on the other hand is an effective communicative and pragmatic means of influencing this society. The author analyzes the possibility of an adequate transferring pragmatic value of the English-language graphic advertising messages, both commercial and social, which have overwhelmed the contemporary Internet content, for the Ukrainian recipient, in particular, looking for effective methods of translating the stylistically important verbal components of the majority of graphic advertising messages.

The goal of the study is to identify the pragmatic status of lexical blends in English-language advertising discourse, as well as to analyze the strategy and methods of their translation into Ukrainian. The study was based on English-language graphic advertising messages containing telescopic lexical units – blends, found on-line (50 units).

The following methods were used to solve the set of tasks: the method of sampling the units under study – blends, as well as word-forming, structural-semantic, component, comparative, contextual and functional analyses of the above mentioned units, that promoted complex translational analysis. The empirical part of the study has statistically validated conclusions.

In the course of the research several methods of transferring communicative and pragmatic value of blending units within the framework of graphic advertising messages in the Ukrainian language were identified: 1) transcoding; 2) blend creation in the language of translation (tracing words); 3) descriptive translation; 4) transfer of meaning by a compound word; 5) zero translation; 6) use of the noun-appendix; 7) transcoding with explanation; 8) mixed type of translation.

Blending as a way of word formation is extremely popular with advertisers, as promotional texts should be dynamic and attractive, yet concise and informative, with strong pragmatic influential semantics. because the volume of the advertising message is a very important factor in terms of time and space.

Key words: *advertising discourse, advertising message, pragmatic verbal component, blending, strategies and methods of translation.*

Hlavatska Yu. L.

Kherson State University

RUMOURS AS A PROTOTYPE OF FAKE NEWS: LEXICAL LEVEL

The article describes the discursive practices of introducing unconfirmed information into media discourse. Discursive practices are based on English language resources (lexical level) and, accordingly, closely correlate with the genre properties of fake news text. In general, the discourse that uses discursive practices within which unverified information is involved is called anonymous.

The author tries to prove that rumours are the prototype of fake news and serve as an anonymous source of information. In view of media publications discursive practices are constantly pushing authors to refine and find more effective tools for camouflaging untrustworthy information so as not to be exposed and accused of blatant lies. One of the most popular types of unverified information is rumours that realize anonymous information in the media space, and fake news is the good container of false, distorted information. Rumours are an important source of knowledge about what is happening in society in general, in politics in particular; rumours are a special source of information, because it is rumours that people trust; it is a kind of reflection of the socio-psychological, socio-political, socio-economic and socio-cultural situation in society.

The article deals with the general scientific methods of synthesis, analysis and methods of linguostylistic analysis of fake news texts. The article defines "rumours" and explains the semantics of this lexical unit using the method of thesaurus analysis. Component analysis of the data presented in the article shows that semantization of the word "rumours" is carried out on the basis of categorization according to the following criteria: 1) communicative status; 2) nature of communication; 3) channel of information transmission; 4) type of communication situations; 5) source of origin information; 6) the degree of reliability of the information; 7) the degree of verification of the message; 8) the extent of information dissemination.

According to the results of the lexico-semantic analysis we distinguish three groups of lexemes for the designation of false anonymous content: absolute, relatively reliable and completely reliable rumours.

Key words: *anonymous information, informal communication, media text, media discourse, communicative status, information transmission channel.*

Introduction. We often forget that false content is not so much an obstacle to distribution as an advantage, because the reader gets what he wants to hear as a result. Fakes attracted widespread attention, especially after the presidential elections in the USA and France, when they were actively used for or against candidates. Although besides this there were referenda (Brexit and Catalonia), and the struggle to interpret the catastrophe of the Malaysian Boeing MN-17, and even against vaccination in the USA.

G. Pocheptsov distinguishes at least three factors that have pushed fakes to such a new position. Firstly, fakes are a deviation from the truth, at least in its traditional understanding with which mankind has lived all the time. We can conditionally say that the fake is the truth of lie, because people perceive it as the truth, and this is a very important factor. Secondly, fakes turned out to be widespread enough in information flows to be noticed. And since they are common, it means that they are needed either to a communicator, or to a recipient of information. That is, fakes

turned out to be such a necessary symbiosis for two parties. Thirdly, fakes and memes today function as rumors and jokes of yesterday, they can be defined as structures with an "engine", since they are capable of self-distribution [5, p. 57].

A comprehensive study of "fake" news as a genre of modern English-language media discourse has been presented in works by Yu. Omelchuk. The scientific focus is on the description of the linguocognitive and communicative-pragmatic parameters of pseudo news [4]. We have also attempted to describe the historical basis for the development of fake news features [2] and the dominant ways of the comic actualization of irony and sarcasm as the types of comic sense, humour and satire as full forms of the comic in "fake" news [8].

The **objective** of this scientific paper is to find profound evidence to prove rumours are the prototypes of fake news as one of fake news background features is presenting anonymous information. To realize the objective we should refer to the definition

of rumours meanings and describe their actualization in fake news texts.

Discussion. Attention to fakes revives interest in scientific works on rumours. The rumours distinguish two main characteristics. On the one hand, they do not have specific standards of evidence, so the line between information and deception is erased. On the other hand, rumors are not just borderline representations; they gain their strength through widespread dissemination and repetition. As seen, the second feature generally characterizes fakes [5, p. 64].

In order to prove that rumours are the sources of anonymous information and the prototype of modern fake news we must analyze the lexeme “rumour” using the method of thesaurus analysis. According to lexicographical sources a set of verbal means of “rumour” is quite diverse: from monosyllabic nominations of different parts of linguistic affiliation to phrase units (complex words, phrase verbs, phrases, phraseologisms).

Longman Dictionary of Contemporary English gives such a definition of rumours: “*information that is passed from one person to another and which may or may not be true, especially about someone’s personal life or about an official decision*” [9, p. 1241]. Longman Dictionary of English language and Culture defines rumours in such a way: “*unofficial news or information, perhaps untrue, which is spread from person to person; hearsay; a story or opinion based on rumour, which may or may not be true*” [10, p. 1181]. The American English Dictionary states that rumors are “*a piece of unverified information of uncertain origin usually spread by word of mouth; unverified information received from another; hearsay*” [12]. The analysis of other definitions of rumours proves that the semantization of the lexeme is carried out on the basis of categorization according to the following criteria: 1) communicative status; 2) nature of communication; 3) channel of information transmission; 4) type of communication situations; 5) sources of origin of information; 6) the degree of credibility of the information; 7) the degree of verification of the message; 8) the scale of information dissemination.

The invariant semantic elements of the definitions of the word-concept “rumours” based on the proposed parameterization are the following: 1) “informational message”; 2) “oral nature of communication”; 3) “interpersonal channel of information transmission”; 4) “informal type of communication situations”; 5) “anonymity of the source of information”; 6) “the wide amplitude of the transmission of information: from true to false”; 7) “extremely low degree of ver-

ification of (confirmed) information transmitted”; 8) “wide circulation of information”.

In addition to these characteristic semantic elements based on the selected parameters, one of the interpretations introduces an additional criterion that thematizes the content of the rumours and distinguishes the semantic component (“*the big problem of what is being discussed: from the private life of individuals to significant social events*”) [10].

However, rumours as an element of social and psychological knowledge are the object of scientific interest of representatives of different humanitarian fields. They extensively study the various aspects of this multidimensional construal. Thus, rumours position themselves as: 1) a social phenomenon (a form of public opinion); 2) a psychological tool (a way of manipulating public consciousness); 3) a means of political struggle (a product of information warfare); 4) the cognitive construal (the carrier of “shadow” information, on the one hand, and the indirect manifestation of the collective unconscious, on the other); 5) the phenomenon of interpersonal communication (a special type of informal communicative behaviour).

The latter approach, that is, the study of rumours in the status of a specific communicative unit of interpersonal communication, is implemented within the framework of mass communication theory, and the need for research of rumours in this perspective does not raise any doubts about the active development of representatives of different scientific schools such notions as “adaptability”, “discursive weapons”, “information war”, “conflicting discourse”.

Attempts to define the concept of “rumour” in the context of the communicative paradigm can be reduced to the following options: 1) “element of other communicative behaviour”, “message that is being broadcast”; 2) “recurrent form of communication”; 3) a variety of indirect information; 4) unit of realization of anonymous information.

L. Klymanska believes that “rumours is an important source of knowledge about what is happening in society in general, in politics in particular”; “rumours is a special source of information, because it is rumours that people trust”; “this is a kind of mirror of socio-psychological, socio-political, socio-economic, socio-cultural situation in society” [3].

Rumours are considered a kind of the so-called indirect communication. The most important quality of any indirect information is its active involvement in the creation of meaningful text space. It is known that any alien text fragment or quotation, getting into the intertextual space, acquires a second life

and, depending on the author's setting, the purpose of the discourse, specific conditions of the context, may undergo substantial semantic modifications as a result of the inaccuracy of the transmission – from the insignificant distortions of the information being reported to giving it the exact opposite content. At the same time the author of anonymous information by skillful submission of it makes not direct, aggressive, but veiled management of the recipient's consciousness, his knowledge, judgments, values, ideology, as well as emotions and mood. This provides the main purpose of the media: managing the mass consciousness through public discourse means managing the actions of the addressee.

In order to distort the objective state of affairs deliberately the author of a message working in the media, first of all, is confronted with the task of producing a special discourse that has a set of textual criteria related to stereotyped models of presenting such information. To realize this aim, first, it is necessary to distinguish linguistic factors: the specificity, character, grammatical structure and lexical-semantic resources of a particular language, which significantly facilitate the implementation of the installation in linguistic practice. Thus, it is possible to distinguish discursive practices related to the peculiarities of language structure. Second, there are a number of practices that deal with the genre-specificities of media text. Third, it is advisable to refer to the whole text in order to pay attention to the textual categories of informativeness and modality, which will signal about the implementation of discursive practices at the textual level.

To confirm the assumption of multiple levels of submission of unverified information, let us turn to the media discourse, first of all, to establish the most popular language-based text creation strategies typical of English-language publications. According to our observations English has a wide system range of multilevel means of processing unverified information.

Observing the means of presenting anonymous information in political communication allows us to distinguish three of their main types: based on rumours per se, translatability and the inferiority of information.

In modern media space there are a lot of English-language publications that create a special culture in society – the so-called “culture of political scandal”. According to American sociologists this culture can be imagined today as a phenomenon that is capable of self-replicating and self-reproducing. Journalists and researchers working in the field of mass media fully justify the use of rumours in the media, since, in

their view, the rumours help to track new information and are a manifestation of a natural human interest. Moreover, there is a view that even rumours of negative content can be viewed in a positive way because they serve as a lubricant in the process of social interaction of people.

Of course, this phenomenon is closely linked to the creation of anonymous discourse on the basis of media, that is, a discourse within which materials based on information that have no established authorship are considered acceptable. We think it expedient to consider the manifestation of the speculation of rumours at different levels of language, which can be directly traced in the texts of fake news.

The most obvious form of rumours in anonymous discourse is lexical units. The use of the thesaurus method of analysis has allowed us to conclude that the English language has in its arsenal a well-developed system of lexical units to denote this type of information. Ways of submitting unverified information may differ not only in the degree of indication of such information, but also in the degree of mitigation of knowingly negative information in the media. English dictionaries provide a fairly diverse list of units that can be used to design anonymous information: “*announce, blab, break the news, breathe, bring word, bruit, bruit about, buzz, canard, chat, circulate, common talk, cry, flying rumor, give a report, give tidings of, gossip, grapevine, rehearse, relate, report, reveal, roorback, rumble, rumor, say, scoop, scuttlebutt, suggest, susurration, talk, tattle, tell, tidings, tittle-tattle, town talk*” and others [11].

Nowadays new forms of political rumours have emerged, reflecting changes in politics, media and culture. Their interaction has led to the creation of a new kind of culture – “convergence culture”, which denotes a modern form of rapprochement of cultures, somewhat similar to “culture scandal”.

The above lexemes are used in political information to frame **the absolute rumours** in their most obvious form:

(1) “*He alleged that the father of Ted Cruz, his challenger for the nomination, was involved in the assassination of President John F. Kennedy, and perpetuated the false claim that President Barack Obama was not born in the United States*” [13].

(2) “*Trump and his allies have repeatedly made unfounded and false claims to allege that the Bidens acted corruptly in Ukraine*” [6].

(3) “*They have transformed the political media system, and redefined the role of <...> the election were infused with misinformation, baseless rumors, and outright lies*” [13].

The units highlighted in the examples clearly indicate that the information being reported is rumoured: the words “*alleged*” and “*to allege*” (Example 1, 2) are defined as “said, without proof, to have taken place or to have a specified illegal or undesirable quality”. In Example 3 the key lexeme “*rumour*” is used to convey information.

The second group includes units that designate the **rumours as relatively reliable**. In such cases, the author reports information which, in his opinion, is not clearly untrue. Often, a source of information is a representative of institutional channels, although for obvious reasons, he is not identified:

(4) “*But one prominent Republican however appeared to signal a campaign of revenge against political foes who brought the President to this point*” [6].

(5) “*An Arab League statement released Saturday was tougher, pledging no cooperation with US efforts to enforce the plan «in any way or form»*” [6].

To make the message formal the authors mention some (using the English indefinite article and the numeral “one”) diplomats, politicians, officials as we can trace in Examples 4 and 5.

Finally, **anonymous information can be framed as credible** when it arrives through official channels with links to reputable periodicals, government agencies or exact representatives of the government:

(6) “*When asked why Bloomberg had made the decision to drop \$10+ million on a single 60-sec-*

ond ad during the Super Bowl, a campaign spokesman told The New York Times: «The biggest point is getting under Trump’s skin»” [6].

(7) “*A Canadian citizen was turned away at the US’ northern border as a part of President Donald Trump’s temporary ban on people who have visited China before their arrival in the United States, acting Homeland Security Deputy Secretary Ken Cuccinelli said Monday*” [7].

As we can see, in Example 6, the author refers the reader to a valid news source, *The New York Times*. Example 7 is supported by the indirect language of the US Deputy Secretary of Homeland Security, *Ken Cuccinelli*. The nature of the veracity of the message also provides the use of punctuation citation: “*«We’re just beginning, today, to see results of implementation», said Cuccinelli, who serves on the President’s coronavirus task force*” [6].

Conclusions. Rumors in the press today are an important tool of myth making, which confirms R. Barthes’ view that myth is “not a vestige of archaic consciousness, but a huge part of modern culture” [1, p. 75], including the culture of political field and media. Thus, the so-called “followers” of rumours fake news as a medium of communication, with their range extending – from innocent play to deliberate deception appear.

The perspective of further investigation is the description of verbal means of anonymous information on syntactic level.

References:

1. Барт Р. Миф сегодня. *Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика*. Москва : Прогресс ; Универс, 1994. С. 72–130.
2. Hlavatska Yu. L. “Fake” news functions: historical background of their development. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. Херсон, 2018. Вип. 34. Т. 2. С. 150–152.
3. Климанська Л. Д. Чутки як спосіб організації та самоорганізації інформаційного простору політики. URL: http://vlp.com.ua/files/15_69.pdf (дата звернення: 03.02.2020).
4. Омельчук Ю. О. Псевдоновини як жанр сучасного англомовного медіадискурсу: лінгвокогнітивний, комунікативно-прагматичний параметри : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2018. 230 с.
5. Почепцов Г. Г. Дезінформація. Київ : ПАЛІВОДА А. В., 2019. 248 с.
6. Iowa vote collides with impeachment trial in epic clash. *CNN*. URL: <https://edition.cnn.com/2020/02/03/politics/trump-senate-impeachment-trial-iowa-caucuses/index.html> (date access: 03.02.2020).
7. Top U.S. diplomat launches f-bomb on EU in leaked recorded conversation. *CNN*. URL: <https://security.blogs.cnn.com/2014/02/06/top-u-s-diplomat-launches-f-bomb-on-eu-in-leaked-recorded-conversation> (date access: 04.02.2020).
8. Hlavatska Yu. L. “Fake” news via the comic: distortion of information. *Modern development trends in philology and social communication* : collective monograph. Lviv ; Toruń : Liha-Pres, 2019. P. 18–33.
9. Longman Dictionary of Contemporary English. London : Longman, 2000. 1668 p.
10. Longman Dictionary of English Language and Culture. London : Longman, 1999. 1568 p.
11. Moby Thesaurus. *Englishtips.org*. URL: <http://englishtips.org/1150798577-moby-thesaurus.html> (date access: 20.03.2020).
12. The American Heritage Dictionary of the English Language. URL: <http://americanheritage.yourdictionary.com> (date access: 05.02.2020).
13. Owen D. The New Media’s Role in Politics. *OpenMind*. URL: <https://www.bbvaopenmind.com/en/articles/the-new-media-s-role-in-politics/> (date access: 03.02.2020).

Главацька Ю. Л. ЧУТКИ ЯК ПРОТОТИП ФЕЙКОВИХ НОВИН: ЛЕКСИЧНИЙ РІВЕНЬ

У статті пропонується опис дискурсивних практик упровадження непідтвердженої інформації в медійному дискурсі. Дискурсивні практики базуються на мовних ресурсах англійської мови (лексичний рівень) та, відповідно, щільно корелюють із жанровими властивостями новинарського тексту фейкових новин. Загалом дискурс, що використовує дискурсивні практики, у межах яких виявляється задіяною неперевірена інформація, пропонується називати анонімним.

Автор намагається довести, що чутки лежать у підґрунті створення фейкових новин і постають джерелом подачі анонімної інформації. З огляду на медійні публікації дискурсивна практика постійно підштовхує авторів до вдосконалення та знаходження більш ефективних інструментів камуфлювання недостовірних відомостей із метою уникнення викриття й звинувачення в явній брехні. Одним із найпопулярніших видів неперевіреної інформації є чутки, які реалізують анонімну інформацію в усмережжі, а фейкові новини є тим вдалим контейнером, який вміщує неправдиву, перекручену інформацію. Чутки – це особливе джерело отримання інформації, оскільки саме чуткам люди довіряють.

У статті залучено загальнонаукові методи синтезу, аналізу та методологічний інструментарій лінгвостилістичного аналізу новинарських текстів фейкових новин.

У роботі надано визначення чуток та розтлумачено семантику цієї лексичної одиниці із залученням методу тезаурусного аналізу. Компонентний аналіз наведених у статті даних свідчить про те, що семантизація лексеми «чутки» здійснюється на основі категоризації за такими критеріями: 1) комунікативним статусом; 2) характером комунікації; 3) каналом передачі інформації; 4) типом ситуації спілкування; 5) джерелом походження інформації; 6) ступенем достовірності відомостей; 7) ступенем верифікації повідомлення; 8) масштабом поширення інформації. За результатами лексико-семантичного аналізу ми виокремлюємо три групи лексем на позначення фальшивого анонімного контенту: а) оформлення абсолютних чуток у найбільш очевидній їхній формі; б) оформлення чуток як відносно достовірних; в) анонімну інформацію, оформлену як цілком достовірну.

Ключові слова: анонімна інформація, неформальна комунікація, масмедійний текст, медійний дискурс, комунікативний статус, канал передачі інформації.

Гордієнко О. В.

Запорізький державний медичний університет

ЕЛЕКТРОННА ЛЕКСИКОГРАФІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ (КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНИХ МЕДИЧНИХ СЛОВНИКІВ)

Роботу присвячено лексикографії, яка потребує більш детального вивчення як теоретичних, так і практичних питань у час стрімкої глобальної інформатизації і мобільності. У наші дні продовжують створюватися словники різних типів, але більш агресивна політика в лексикографії спрямована на створення електронних словників як невід'ємної частини глобальної діджиталізації. Особливо актуальним сьогодні є вирішення цих проблем у термінологічній лексикографії медицини, коли ми стикаємося зі швидким розповсюдженням вірусів, інтенсивним розвитком раку, труднощами в лікуванні та профілактиці захворювань, які несуть невиліковні ускладнення для людей у всьому світі. Метою роботи є виявлення основних принципів електронної лексикографії для реєстрації медичних термінів у медичних словниках. Об'єктом дослідження є принципи і методи англомовної медичної лексикографії, а предметом – електронні англомовні медичні словники/довідники й інструменти лексикографування особливостей медичних термінів. Той факт, що окреслені вище питання не були предметом лексикографічного дослідження, визначає актуальність вибраної теми. Для досягнення мети була застосована комплексна методологія: аналітичний огляд теоретичної літератури, опублікованої в рамках теоретичної лексикографії та науково-практичної термінологічної лексикографії; лексикографічний аналіз для вивчення макро- та мікроструктур словника; метод критичного аналізу для вивчення особливостей складання словника; метод співставлення для узагальнення отриманих результатів; діахронний та синхронний підходи до дослідження принципів укладання словників. Результати дослідження допомогли дійти висновку, що під час глобальної діджиталізації електронна лексикографія використовує методи і підходи, сформовані в англомовній термінографії за весь час її існування, а також адаптує інструменти, розроблені завдяки інформаційним технологіям залежно від потреб користувача. Саме вони допомагають у вирішенні питань лексикографування неологізмів, полісемії й етимології в медичній термінографії.

Ключові слова: електронний словник, англомовна медична лексикографія, медичний термін, структура словника, інформаційні технології.

Постановка проблеми. Процеси глобальної діджиталізації охоплюють сьогодні широкий спектр різних галузей знань, тому без неї неможливо подолати виклики сьогодення. Лінгвістика не залишається осторонь, і перспектива її подальших плідних розвідок полягає тільки у тісному поєднанні класичних підходів і новітніх досягнень у галузі інформаційних технологій.

Нашу роботу присвячено лексикографії, яка потребує більш детального вивчення як теоретичних, так і практичних питань у час стрімкої глобальної інформатизації і мобільності. Сьогодні продовжують створюватися словники різних типів, але більш агресивна політика в лексикографії спрямована на створення електронних словників як невід'ємної частини глобальної діджиталізації.

Своєю чергою, розвиток науково-технічного прогресу вимагає від лексикографів швидкого й плідного вирішення питань, що стосуються продуктивного спілкування в різних галузях знань із застосуванням смарт-технологій. Така тенденція, перш за все, викликана потребами користувачів, які не можуть сьогодні уявити своє життя без мобільних додатків, сучасних девайсів і всепоглинаючого Інтернету. Застосування саме міждисциплінарних підходів здатне створити плідну комунікацію між вузькими спеціалістами і звичайними користувачами інформації.

Особливо актуальним сьогодні є вирішення цих проблем у термінологічній лексикографії медицини, коли ми стикаємося зі швидким розповсюдженням вірусів, інтенсивним розвитком раку, труднощами в лікуванні та профілактиці

захворювань, які несуть невиліковні ускладнення для людей у всьому світі. Як доктори, так і пацієнти іноді не можуть швидко знайти переклад нових медичних термінів, незрозумілих скорочень чи абrevіатур. Дуже часто в таких випадках саме час впливає на позитивний результат і своєчасне одужання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналітичний огляд літератури, виданої у рамках електронної лексикографії, показав, що розвідки в теоретичній і практичній площинах охоплюють широке коло питань. Так, лексикографи представляють і обговорюють інновації, ідеї та розробки в усіх аспектах електронної лексикографії, включаючи системи опису словника та інтеграцію корпусів для кожного виду словника у будь-якому форматі. Особлива увага приділяється потребам користувачів і функціональності електронних словників, які створені для їх задоволення. Також представлено деякі інноваційні словникові проекти та опитування щодо використання словників [1; 3–7].

Серед науковців продовжуються активні дискусії щодо формування термінологічного апарату. Лексикографи європейських країн використовують у цьому контексті широкий спектр іноді синонімічних термінів: *e-lexicography/dictionary*, *smart lexicography/dictionary*, *smart LSP lexicography*, *digital dictionary*, *electronic dictionary*, *online dictionary*, *web dictionary*, *internet dictionary*, *dictionary apps* [2]. Це свідчить про те, що глобальний науково-технічний простір ще не сформовано, ці процеси продовжуються і потребують уніфікації та стандартизації на термінологічному рівні.

Існують певні надбання щодо розроблення концептуальної структури і схем баз даних, спроектованих для впровадження електронних словників, що передбачає різні способи використання, такі як вставка терміна та прив'язка терміна до пов'язаних понять. Будуються концептуальні моделі, структура бази даних, формується загальна основа для довідкових спеціалізованих словників, у тому числі з історичною орієнтацією [9].

Незважаючи на те що в лексикографії мають місто деякі публікації, які описують окремі проекти електронних медичних словників, аналітичний огляд теоретичної літератури ілюструє, що залишається лакуна щодо комплексного вивчення електронної медичної лексикографії.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення основних принципів електронної лексико-

графії для реєстрації медичних термінів у медичних словниках. **Об'єктом** дослідження є принципи і методи англomовної медичної термінологічної лексикографії, а **предметом** – електронні англomовні медичні словники/довідники й інструменти лексикографування особливостей медичних термінів. Той факт, що окреслені вище питання не були предметом лексикографічного дослідження, визначає **актуальність** вибраної теми. Для досягнення мети була застосована комплексна **методологія**: *аналітичний огляд* теоретичної літератури, опублікованої в рамках теоретичної лексикографії та науково-практичної термінологічної лексикографії; *лексикографічний аналіз* для вивчення мега-, макро- та мікроструктур словника; *метод критичного аналізу* для вивчення особливостей складання словника; *метод співставлення* для узагальнення отриманих результатів; *діахронний та синхронний підходи* до дослідження принципів укладання словників.

Виклад основного матеріалу. Результати дослідження показали, що основними завданнями, які ставлять перед собою укладачі термінологічних словників, є відбір словника, уніфікація і стандартизація терміна, доступність матеріалу для адресата, розроблення методів і підходів, так званих інструментів термінографії, для реєстрації всіх необхідних даних про термін у тілі словника згідно з його типом [8].

Що стосується питань лексикографічної презентації медичних термінів, то основними проблемами під час фіксації англomовного медичного терміна у словниках є методи реєстрації абrevіатур, акронімів і скорочень (*OSA (obstructive sleep apnoea)*, *S1 (first heart sound)*, *5-HT (5-hydroxytryptamine)*); неологізмів (*comorbidity*, *exoskeleton*, *multidrug resistance*); омофнів (слова с терміноелементами *dys/dis*, *haem/hem*, *hydro/hidro*, *poly/poli*); синонімів (*clotting/coagulation*, *zoster/shingles*); топонімів (*Crimean–Congo hemorrhagic fever*, *Ebola virus*) та епонімів (*Descemet membrane*, *Ebsteine angle*, *Hennenbert sign*). Ці проблеми не є вичерпними, сюди можна додати реєстрацію правопису, транскрипції, наголосу та інші складнощі, пов'язані як з етимологією, так і з багатозначністю медичного терміна [10, с. 18].

Розглянемо докладніше, які тенденції сформувалися в англomовній медичній лексикографії під впливом діджиталізації й якими лексикографічними інструментами вирішуються питання кодифікації медичних термінів в електронній медичній лексикографії.

Метод суцільної вибірки та аналіз електронної англомовної медичної лексикографії в діахронії дали змогу виявити, що починаючи з 60-х років ХХ ст. створюються фактичні довідники та лінгвістичні словники.

До фактичних довідників, які виконують функції кодифікації і збереження медичних термінів, віднесено компендіуми, класифікації хвороб, номенклатури, кодифікаційні системи та атласи.

До лінгвістичних словників – словники (одномовні й перекладні) і енциклопедії, які виконують функцію реєстрації орфоепічних, граматичних, етимологічних, семантичних характеристик медичних термінів у рамках термінологічної системи, а також функції збереження та передачі знань.

Прикладами електронних медичних фактичних довідників є *SNOMED CT*, *ICD – 10*, *Sobotta Anatomy Atlas v2.0.2*.

SNOMED CT – це систематизована медична номенклатура, до складу якої входить сукупність елементів: медичні терміни (terms), коди термінів (codes) і визначення кодів (definitions).

ICD (International Classification of Diseases) – 10 – це Міжнародна класифікація хвороб (МКБ), яка була розроблена й оновлюється провідними експертами в медицині та регулярно переглядається експертами ВООЗ. Оновлена та переглянута МКБ – 11 набере чинності 1 січня 2022 р.

Sobotta Anatomy Atlas v2.0.2 – це електронний анатомічний атлас, який структурується на такі термінологічні блоки: загальна анатомія та опорно-руховий апарат; внутрішні органи; голова, шия та нейроанатомія.

Аналіз фактичних довідників показав, що вони базуються на принципах перших номенклатур (наприклад, *Baseler Nomina Anatomica: BNA (1895)*, *Jenaer Nomina Anatomica: JNA (1935)*) із суворим дотриманням сучасних міжнародних стандартів та сучасних номенклатур, узгоджених спілками провідних фахівців у галузі медицини й експертами ВООЗ (наприклад, *Terminologia Anatomica: International Anatomical Terminology (2011)*).

Серед лінгвістичних словників, створених у рамках електронної англомовної медичної лексикографії, було проаналізовано медичні довідники, які представлені медичними енциклопедіями і словниками (одномовними і перекладними).

Серед медичних енциклопедій в електронній англомовній медичній лексикографії укладені такі енциклопедії, як: *Multi Media Medical Encyclopedia (University of Maryland)*, *Healthopedia.com*, *A.D.A.M. Medical Encyclopedia (AllRefer*

com), *Medical Encyclopedia (Medicineonline.com)*, *Medcyclopaedia (Medcyclo.com, GE Healthcare)*, *Medpedia, Medcyclopaedia (Medcyclo.com, GE Healthcare)*.

Лексикографічний аналіз медичних енциклопедій показав, що вони поєднують енциклопедичні і лінгвістичні параметри, що сприяє детальній реєстрації етимологічних характеристик, і системно описують особливості медичних епонімів і топонімів.

Класичні лексикографічні традиції видавництва *Dorland's, Stedman's, Oxford, Merriam Webster* знайшли своє відображення у створенні електронних словників *Dorland's Medical Dictionary, Stedman's Medical Dictionary, Oxford Medical Dictionary, Webster's Medical Dictionary* і мобільних додатків (Mobile Apps) *Taber's Medical Dictionary, Dorland's Medical Dictionary, Stedman's Medical Dictionary, Oxford Medical Dictionary*.

Прикладом електронних перекладних англомовних медичних словників є *Англо-руський и русско-английский медицинский словарь / English-Russian and Russian-English medical dictionary*, створений у системі *ABBY Software*.

Популярними на теренах Інтернету є також електронні словники *MedTerms Medical Dictionary, TheFreeDictionary's Medical dictionary*, які поєднують декілька варіантів визначення значення терміна з посиланнями на зазначені вище словники, які базуються на класичних лексикографічних традиціях.

Лексикографічний аналіз електронних англомовних медичних словників на рівні макро- і мікроструктур дав змогу отримати такі результати.

Аналіз макроструктур виявив, що словники побудовано за алфавітом. Вхідними одиницями (лемами) є терміноелементи, іменники, прикметники, аббревіатури і термінологічні словосполучення. Ілюстрації включено до тіла словника та безпосередньо до словникових статей за допомогою гіперпосилань. Для синонімічних термінів використовуються перехресні посилання, які також працюють завдяки гіперпосиланням.

Епоніми подаються у словникових статтях з енциклопедичною характеристикою етимології терміна. Суворе дотримання офіційних міжнародних стандартів до перекладу терміна, використання перехресних посилань і додаткових введів на рівні макроструктури вирішують проблему полісемії і сприяють системному розумінню терміна з його подальшим вірним використанням у терміносистемі медицини.

Мікроструктура словників є складною, розширеною та інтегрованою. Лема виділяється жирним шрифтом чи кольором із розділенням на склади. Далі подається фонетична транскрипція, в деяких словниках з гіперпосиланням на вимову. Етимологічна (із зазначенням терміноелементів) і граматична (іноді родовий відмінок і множина) характеристики з посиланням на офіційну номенклатуру і рубрикацією передують перекладу. Далі в дефініції в перекладних словниках перекладається термін та іноді дається енциклопедична інформація, а в одномовних описується значення терміна. Деякі словникові статті розширюються в декілька дефініцій та додаткових словникових вводів.

Вивчення *мікроструктур* словників продемонструвало, що комплексне застосування у словниковій статті лінгвістичних та енциклопедичних параметрів вирішує низку питань, пов'язаних із правильним правописом, вимовою, використанням терміна. Цьому сприяє детальна орфоепічна, граматична й етимологічна інформація про термін. Методи додаткових перехресних гіперпо-

силань, розв'язують питання багатозначності та синонімії, а також чіткого розуміння епонімів і топонімів.

Широкі можливості інформаційних технологій допомагають вчасно вирішувати питання реєстрації неологізмів в електронних медичних словниках на всіх структурних рівнях із застосуванням корпусної лексикографії.

Висновки і пропозиції. Результати дослідження допомогли дійти висновку, що під час глобальної діджиталізації електронна лексикографія використовує методи і підходи, сформовані в англomовній лексикографії за весь час її існування, а також адаптує інструменти, розроблені завдяки інформаційним технологіям залежно від потреб користувача. Саме вони допомагають у вирішенні питань лексикографування неологізмів, полісемії й етимології в медичній лексикографії.

Перспективою подальшого дослідження є комплексне вивчення інших складників англomовної медичної лексикографії як системи, що функціонує в умовах глобального науково-технічного прогресу.

Список літератури:

1. Caruso V. From e-Lexicography to Electronic Lexicography. A Joint Review. *Lexikos*, 23(1). 2013. DOI :<https://doi.org/10.5788/23-1-1231>.
2. Electronic lexicography in the 21st century (eLex 2019) : smart lexicography : book of abstracts by Iztok Kosem; Tanara Zingano Kuhn. Portugal: Brno : Lexical Computing, 2019. 156 p.
3. Electronic Lexicography / Ed. by S. Granger, M. Paquot. Oxford : Oxford University Press, 2012. 517 p.
4. eLexicography in the 21st Century: New Challenges, New Applications : Proceedings of eLex 2009, Louvain-la-Neuve, 22–24 October 2009 / Ed. by S. Granger, M. Paquot. Louvain-la-Neuve: UCL Press Universitaires de Louvain, 2010.
5. e-Lexicography: The Internet, Digital Initiatives and Lexicography / Ed. by P. Fuertes-Olivera, H. Bergenholtz. Bloomsbury, 2011.
6. Introduction: The Construction of Internet Dictionaries. / Ed. by Fuertes-Olivera, P. A. and H. Bergenholtz, 2011. P. 1–16.
7. Карпова О. М. Why Internet Dictionaries? *Лексика и лексикография* : сб. научн. тр. Вып. 10. Москва : Рос. акад. наук, Ин-т языкознания, 1999. С. 117–121.
8. Manual of Specialised Lexicography: the Preparation of Specialised Dictionary, ed. by H. Bergenholtz, S. Tarp, Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1995. 254 p.
9. Norri, J., Junkkari, M. & Poranen, T. Digitization of data for a historical medical dictionary. *Lang Resources & Evaluation*, 2019. URL : <https://doi.org/10.1007/s10579-019-09468-2>.
10. Гордиенко Е. В. Англоязычная медицинская терминология: особенности и методы лексикографирования в словаре Terminologia Medica Poliglotta. *Нова філологія*. 2019. № 78. С. 16–22. DOI : <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2019-78-03>.

Список джерел фактичного матеріалу:

11. Болотина А.Ю., Якушева Е.О. Англо-русский и русско-английский медицинский словарь / English-Russian and Russian-English medical dictionary : около 24000 терминов. Москва : АБВУ Press, 2009. 306 с.
12. A.D.A.M. Medical Encyclopedia (MedlinePlus). URL : <http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/encyclopedia.html> (дата звернення: 08.05.2020).
13. Dorland's Medical Dictionary. URL : <http://www.dorlands.com> (дата звернення: 08.05.2020).
14. Healthopedia.com. URL : <http://www.healthopedia.com> (дата звернення: 08.05.2020).
15. ICD – 10. URL : <https://www.who.int/classifications/icd/icdonlineversions/en/> (дата звернення: 08.05.2020).

16. Medcyclopaedia (Medcyclo.com, GE Healthcare). URL : <http://www.medcyclopaedia.com> (дата звернення: 08.05.2020).
17. Medical Encyclopedia (Medicineonline.com). URL : <http://www.medicineonline.com> (дата звернення: 08.05.2020).
18. Medpedia. URL : <http://www.medpedia.com/> (дата звернення: 08.05.2020).
19. Multi Media Medical Encyclopedia (University of Maryland). URL : <http://www.umm.edu/ency> (дата звернення: 08.05.2020).
20. SNOMED CT. URL : https://www.nlm.nih.gov/healthit/snomedct/snomed_overview.html (дата звернення: 08.05.2020).
21. Sobotta Anatomy Atlas v2.0.2. URL : https://archive.org/details/Sobotta_Anatomy_Atlas_v2.0.2 (дата звернення: 08.05.2020).
22. Stedman's Medical Dictionary. URL: <http://www.stedmans.com> (дата звернення: 08.05.2020).
23. Terminologia Anatomica: International Anatomical Terminology. FIPAT, federative international programme on anatomical terminologies. Federative Committee on Anatomical Terminology. International Federation of Associations of Anatomists. Stuttgart ; New York : Thieme, 2011. 292 p.
24. Webster's Medical Dictionary. URL : <http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/mplusdictionary.htm> (дата звернення: 08.05.2020).

Gordiyenko O. V. E-LEXICOGRAPHY IN THE CONTEXT OF GLOBAL DIGITALIZATION (CRITICAL ANALYSIS OF ENGLISH MEDICAL DICTIONARIES)

The article is done in the field of lexicography which still needs more detailed study of its theoretical and practical issues. These days dictionaries of different types have being published, but the most aggressive politics in lexicography is being directed to the creation of e-dictionaries as an integral part of global digitalisation. In its turn, the development of scientific and technical progress demands from lexicographers quick and fruitful solution of questions concerning productive communication in different fields of knowledge. Especially urgent today is to solve these problems in medicine, when we face intensive development of cancer, complications after different viruses, difficulties in treatment and prevention of other diseases which might cause human deaths. The analytical review of the literature revealed that lacuna devoted to the complex study of medical lexicography has not been filled yet. In this research we present the results of e-Lexicography of medicine investigation as a part of our comprehensive research of English medical terminography. The aim of our work is to reveal the main principles of e-lexicography for medical term registration in medical dictionaries. The object of the study is English medical lexicography, the subject – electronic medical dictionaries. Such issues have not been the subject of lexicographic study that determines the relevance of the chosen topic. To achieve the goal, a complex methodology was applied: analytical review of theoretical literature published within theoretical lexicography and English medical terminography; lexicographic analysis for studying mega-, macro- and microstructures of the dictionary; method of critical analysis for studying the features of the dictionary compilation; method of juxtaposition for summing up the obtained findings; diachronic and synchronic approaches. The article lists and analyses the most popular English medical reference books created in the frame of e-Lexicography. The results of the study have revealed that due to the processes of digitalisation and user needs e-lexicography uses the tools and approaches, which have been developed in terminological lexicography (terminography), and have being adopted from information technologies. They assist in solving problems of neologisms, polysemy and etymology registration in medical dictionaries.

Key words: *electronic dictionary, English medical lexicography, medical term, dictionary structure, information technologies.*

Гром О. І.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТУ «РОЗУМОВА ДІЯЛЬНІСТЬ» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У поданій статті досліджується термін «концепт», розглянуто дефініцію концепту та окреслено ознаки концепту, оскільки останнім часом дуже велика увага зосереджується на вивченні концептів та набуває усе більшої популярності аналіз концептів. Викладено своєрідні особливості концепту як одиниці когнітивної лінгвістики. У статті досліджуються та описуються особливості концепту «розумова діяльність» в англійській мові, зокрема семантичні. Дана стаття розкриває особливості концепту «розумова діяльність» в англійській мові, аналізує семантичне наповнення концепту «розумова діяльність» та семантичні властивості концепту «розумова діяльність» в англійській мові. Пропонуються питання, які торкаються актуальних проблем семантики, а саме лінгвістичної та когнітивної. Концепт «розумова діяльність» знайомить зі своїм семантичним зображенням. Підкреслено важливі питання когнітивних досліджень мовної картини світу. Повніше відображено та презентовано особливості концепту «розумова діяльність», а також властивості цього концепту. Проаналізовано особливості семантичної структури концепту «розумова діяльність» та акцентовано увагу на взаємозв'язку концептів розумової діяльності зі складниками даних концептів. Розглянуто питання структури мовних одиниць на позначення концепту «розумова діяльність». Статтю присвячено семантиці мовних одиниць на позначення концепту «розумова діяльність». Досліджено концепт «розумова діяльність» із лінгвістичного погляду. Також ця стаття, аналізуючи семантику мовних одиниць концепту «розумова діяльність», відображає даний концепт його знаходження у фрагменті картини світу.

Ключові слова: розумова діяльність, думка, концепт, семантичні особливості, когнітивна лінгвістика.

Постановка проблеми. Історія лінгвістичних досліджень показує важливість та популярність обговорення концептів на науковому рівні. Завдяки мові дізнаємося, як людина пізнає світ, якою мірою відбувається обробка інформації, котру людина отримує з навколишнього середовища за допомогою взаємодії мовних та когнітивних структур між собою через мову, думку та дійсність. Цей процес став важливою проблематикою, оскільки має назву «концептуалізація». Концепти є структурними інформаційними сутностями у створенні та пізнанні певних знань про будь-які явища чи об'єкти. Вони формують цілу концептуальну систему у людській свідомості [13, с. 27]. У когнітивній лінгвістиці за допомогою концептів аналізуємо лексичний склад мови. Саме тому актуальним вважаємо визначити сутність концепту у зв'язку із суперечливими поглядами науковців на це поняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Думки науковців диференціювалися. Через множинність визначення терміна «концепт» виникло дуже багато дискусій. А. П. Бабушкін вважає, що концепт має можливість бути повністю вербали-

зованим. На думку В. В. Колесова, концепт має невербальну природу й є першосмислом, який не сформувався у мовні форми. О. О. Селіванова та ін. розмірковують над концептом як над частково вербалізованим феноменом у мові [14, с. 309].

Зосереджуємо увагу на ментальній природі концепту, завдяки якій концепт є закритим для всебічного аналізу. Концепт реалізується, усвідомлюється не повною мірою за допомогою слів. Слово узагальнює лише деякі концептуальні ознаки, які знаходяться у намірі мовця, для передачі суспільству. Концепт може виражатися словесно, а може і не відтворювати значення словесним чином, оскільки словесні вираження є ключем, за допомогою якого особистість, суспільство сприймають концепт як одиницю розумової ментальної діяльності і мають можливість використовувати його [12, с. 125].

Наші погляди спрямовані до ментальних мисленевих концептів, які відображають людську, особистісну, суспільну розумову та розумовомовленнєву діяльність/роботу. Інтелектуальне життя людства представляють саме мисленеві, ментальні концепти.

Пріоритетним стало дослідження концептів та концептуальної структури для більшості лінгвістів, серед них: О. І. Морозова, А. П. Мартинюк, О. С. Кубрякова, Н. Д. Кіщенко, І. С. Шевченко. У лінгвоконцептології питанням концептів займалися: Ю. С. Степанов, В. І. Карасик, А. М. Приходько, С. Г. Воркачов, О. П. Воробйова, І. О. Голубовська, Л. М. Горянова, О. Г. Тараненко, М. В. Піменова.

Видатні філософи займалися концептуальним аналізом мови, мовлення і мислення, серед яких: Л. Вітгенштейн, К. Поппер, Б. Рассел, Т. Гоббс, Дж. Локк, П. Флоренський, М. Хайдеггер, Г. Х. фон Вригт, Р. Павіленіс, Л. Брутян, Г. Брутян, Д. О. Леонт'єв, Л. М. Смирнов, С. Я. Левіт, М. Гартман, О. Шпенглер та ін.

На думку Р. Павіленіса, концептуальна система віддзеркалює пізнавальний досвід людства, погляди на навколишнє середовище, знання про всесвіт і на мовному, і на домовному рівнях, проте не прирівнює його до лінгвістичної сутності. Концепти-сенси, утворені пізнаючи всесвіт, навколишнє середовище, які відображають сформовані знання про це середовище, всесвіт становляться складниками концептуальної системи [10, с. 138].

Чимала кількість зарубіжних науковців уважала доцільним висвітлювати у своїх працях дослідження концептів, концептуальної структури та концептуальної системи, серед яких: М. Бірвіш, М. Барсалоу, Г. Фреге, Дж. Фодор, Р. Джекендофф, К. Шварц.

За допомогою концептів із лінгвістичного погляду аналізуємо зміст ментальної розумової діяльності. На основі цього дискутуємо про багатство його ознак і властивостей щодо природи та функцій концепту.

Постановка завдання. Мета дослідження – розкрити дефініції терміна «концепт» та описати різноманітні аспекти цього поняття. Необхідно вирішити такі завдання: визначити семантичні особливості концепту «розумова діяльність» в англійській мові та ознайомитися з лексико-семантичним значенням концептів, які складаються з концептів *розумової діяльності*. Через виконання даних завдань досягнемо нашої мети.

Виклад основного матеріалу. Лінгвістичні дослідження є надзвичайно цінними й актуальними як у практичному, так і в теоретичному мовознавстві. Про це свідчить величезна кількість праць, які обіймають різні рівні мови у вітчизняному [16, с. 166] та зарубіжному [15, с. 52] мовознавстві.

У лексиці відбито процеси, які здійснюються у навколишньому середовищі, у суспільній реаль-

ності, у результаті осмислення їх суспільством [18, с. 165]. Проблеми лінгвістичного вивчення лексичного пласта мови викликають велику зацікавленість. Своєрідність національного світосприйняття відображається добре у лексиці [11, с. 15]. Саме контрастивне опрацювання лексичної семантики дає більше користі, ніж порівняльний аналіз інших аспектів мови.

У семантичному аспекті набуває великого значення віддзеркалення найбільш повного опису мовних одиниць, тому що свідомість у того, хто вивчає іноземну мову, має диференціювати слова вільно. Дуже актуальним є вивчення семантичних зв'язків лексичного матеріалу. Дані мови використовуємо тому, що актуальність їх семантичного вивчення постійно зростає через поширення української мови як державної з різноманітними типами англійської. Англійська мова має велике значення для міжмовних контактів і міжнародних стосунків, оскільки постійно розширюється у світі. Виконуючи дане дослідження, маємо можливість безмежно поглибити вивчення лексико-семантичної системи сучасної англійської мови та значно поповнити аналіз словникового запасу досліджуваної мови.

В. фон Гумбольдт був одним із перших, хто звернув увагу на необхідність зіставного вивчення мов. Він зазначив, що «різні мови – це не різні позначення того самого предмету; це різне бачення і відображення його... Будь-яка мова, позначаючи окремі предмети, насправді творить: вона формує для народу, який є її носієм, картину світу» [7, с. 222]. Ці судження особливо актуальні сьогодні. Дослідження мовних картин світу дає змогу збагнути дану мову, самих себе і своє бачення світу, а не тільки вивчити різноманітні лінгвокультури [14, с. 172].

Мова відіграє важливу роль у нашому житті. Вона творить мисленеву картину світу, накладає свій відбиток на розуміння, вносить свої корективи. Думки відтворюють у нашій свідомості картину світу, мовна картина світу не повністю співпадає з першою. Оскільки лінгвістична картина варіюється від мови до мови [19, с. 4], отже, не є єдиним для всіх мов і механізм мовного вираження, тому що кожна мова інтерпретує навколишній світ за національними концептуально-структурними правилами [8, с. 21]. Мовна картина світу – це спосіб відбиття реальності у свідомості людини, що полягає у сприйнятті цієї реальності крізь призму мовних та культурно-національних особливостей, притаманних певному мовному колективу. Будується картина світу на сприйнятті

і мисленні людини, на відчуттях та уявленнях, диктує систему цінностей, які впливають на формування й узагальнення понять і норми поведінки.

Завдяки міжмовному порівнянню можна найефективніше дослідити істотні ознаки, які притаманні самостійним мовним культурам, визначити спільне, специфічне і відмінне у мовах. Вивчаючи семантику мов, можна визначити національну культурну специфіку сегментування світу, завдяки цьому можна охарактеризувати універсальні категорії у мовах світу [2, с. 12], тому що «загальна система мов за поступовості переходів від одного сегмента до іншого позначає єдине ціле» [3, с. 33]. Спостерігаємо особливості лексико-семантичних систем, які зводяться до специфіки членування світу, який пізнається у різний спосіб.

Лексичні системи є культурно-детермінованими й особливими, вони втілені у різних мовах. Кожна мова відтворює досвід певної культури, оскільки мова – це частина культури, а культура є частиною мови [4, с. 64]. Мова і культура не бувають розрізненими, вони є взаємопов'язані й обопільно переплітаються найскладнішими способами. Обидва ці поняття показують свій спосіб мислення, пізнання світу, поведінки [11, с. 13]. Саме в мові відтворено й особливості культури, й своєрідність національного характеру її носіїв.

Мовна картина світу є картиною з життя носіїв кожної окремої мови та й будь-якої мови загалом, міцно пов'язаною з культурними надбаннями, сучасним життям народу та його історією, тому мова є формою реєстрації національно-культурної спадщини. Мовна картина відображає не тільки сам по собі образ світу, вона нотує правила поведінки особистості у світі, пропонує стереотипи сприйняття. Саме в мові можна побачити накопичений досвід людства, національно-культурні цінності [12, с. 156]. За допомогою мови особистість розпізнає саму себе і показує свою сутність, тому що мова є дефініцією культурно-національної унікальності етносу і відображенням мудрості в ході історичного розвитку нації [14, с. 136]. Мовні одиниці асоціюються з елементом дійсності та відображаються чіткою знаковою системою, щоб відтворити і показати деякі реалії (звичаї, предмети, функції, чинники поведінки) [17, с. 117].

Мова присвячує концептуальній моделі світу своє людське, антропоцентричне пояснення, адже вона стає визначальною у добу нової антропологічної філософії. Національна мова сприймається як засіб лінгвокультурологічного осмислення людської культури, тому що мова – це відбиток досвіду у формі знання [13, с. 27]. Також мову

розглядаємо як скарбницю результатів пізнання світу і як знаряддя його когніції [9, с. 213].

Антропоцентризм спрямований на сфери людської діяльності та на людину в цілому. Людська свідомість, особливості та механізм усвідомлення зовнішнього світу є найскладнішими явищами природи. Багато дослідників намагаються з'ясувати ці явища, які є в основі природи. Сьогодні дуже актуальним є питання про те, як за допомогою мовних одиниць відбувається накопичення, закріплення та зберігання знань про світ. У когнітивному напрямі пробують розгадати вічні людські проблеми, як ми сприймаємо світ і як трактуємо себе у цьому світі. Дуже багато лінгвістів присвячують свої праці дослідженням властивостей мовних одиниць [1, с. 21–26], які спрямовані на «визначення національно своєрідних, універсальних рис у семантиці природних мов» [15, с. 63].

Мовну картину світу вимальовуємо собі як спосіб пізнання світу й як спосіб організації мислення; людина сприймає світ таким, яким вона його бачить і усвідомлює. Саме картина світу виявляє суть людського існування, непрості відносини зі світом, показує людську специфіку та її буття. Дуже важливим є зв'язок між семантичною реалізацією і «когнітивною суттю» лексики [4, с. 108].

У сучасній лінгвістиці виділяють ідею мовної картини світу, оскільки національна мова трактує різні явища, спосіб життя, звичаї, обряди, традиції [12, с. 215]. Національна мова є цілісною мовною картиною світу. Мову вивчають через окремі фрагменти, тому що у цілому досягнути мову, її рівні і одиниці неможливо. Мовою формуються ті виміри позамовної дійсності, які є незнайомими для інших етнокультурних систем [8, с. 24].

Структура мови впливає на поведінку і спосіб мислення, через мову відображаються оточуючий світ і дійсність [4, с. 157]. Саме у мові й свідомості людей віддзеркалюються усі семантичні перетворення [17, с. 125]. Через мову виявляються знання, і мова залишає свій відбиток на знаннях, отже, знання мають мовний характер. Залежно від семантичних категорій, які закладені у мовному коді, носії мови сприймають навколишню дійсність по-різному. Проблема мовної єдності, мовної свідомості і мислення розглядається, акцентуючи увагу на її семантичні аспекти. У сучасному мовознавстві виділяють концептуальну і мовну картини світу, де концептуальна картина – інваріантна, а мовна картина відображається у значеннях слів, притаманних мові.

Тут є деякі свої відмінності, але ці картини світу є взаємопов'язаними. Серцевиною концептуальної картини світу є інформація, яка виражається у поняттях, а мовної картини світу – знання, які виражаються словами і словосполученнями певних мов [7, с. 106].

Концептуальна система є системою, яка відбиває пізнавальний досвід особистості на мовному та домовному рівнях, неспоріднений із лінгвістичною сутністю, це – система знань, поглядів про світ. Концепти є складниками концептуальної системи, які формуються у процесі пізнання світу та відображають інформацію про нього [13, с. 6]. Мовна картина світу віддзеркалює певний стан речей внутрішнього світу особистості та навколишнього довкілля й є системою взаємопов'язаних мовних одиниць. А концептуальна картина світу – система понять, які відображаються в реальності через слова-концепти, а не лише система смислів про сукупність реалій навколишнього довкілля. Мовна картина відіграє роль концептуалізації і категоризації світу. Саме когнітивна лінгвістика займається проблемою концептуалізації, яка тісно пов'язана з концепціями семантики [5, с. 99]. Концептуалізація – це процес пізнавальної діяльності людей, через який вони сприймають інформацію про навколишній світ, завдяки їй формуються концептуальна система, концептуальні структури та концепти.

У когнітивній лінгвістиці мова розглядається як складова частина людського розуму, яка є тісно пов'язаною з мисленням, пам'яттю, сприйняттям особистості та іншими когнітивними структурами [4, с. 144]. Завдяки когнітивній лінгвістиці у контрастивних дослідженнях використовується метод концептуального аналізу. Концепти мають свій національний культурний заряд, це виражено менталітетом народу, в рамках якого вони діють, і позначається на рівні диференційних ознак. Концепти переважно позначаються значеннями лек-

сем мовних картин світу. Саме когнітивна чи культурна пам'ять слова – смислові характеристики мовного знаку, пов'язані з його національним менталітетом та системою духовних цінностей носіїв мови. Це є вагомою складовою частиною семантики концепту [17, с. 90]. Лексико-семантичні мікроструктури здебільшого перетинаються, ніж збігаються, насамперед ключові, якими би близькими вони не вважалися [5, с. 137].

Таким чином, використання наукового підходу до аналізу семантичних зв'язків у лексиці є дуже ефективним та актуальним у даному дослідженні. На основі семантичного наповнення лексико-семантичного поля можна встановити ступінь збігу та розходжень на різних стадіях аналізу, наявність чи відсутність того чи іншого мікрополя у кожній із мов, характер семантичної структури деяких лексем, співвідносних слів у цих угрупованнях. Вивчення на семантичному рівні дає змогу наблизитися до аналізу на концептуальному рівні, завдяки цьому можна говорити про близькі та розбіжні ментальні структури будь-яких європейських народів, кожен з яких є самобутнім та неповторним.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи, робимо висновок, що, аналізуючи мовні одиниці, розширюємо глибину семантичних досліджень. За допомогою вивчення семантики мовних одиниць лексико-семантичного поля «розумова діяльність» досліджуємо семантичні зв'язки у лексиці та ширше розглядаємо його природу.

Вивчаючи концепти *розумової діяльності* висвітлюємо семантичне вираження даних концептів.

Науковці неоднозначно досліджували концепти та семантичні зв'язки у лексиці, тому перспективою подальших досліджень є аналіз семантичних особливостей концептів, а саме концептів розумової діяльності.

Список літератури:

1. Белявская Е. Г. Стилистическая маркированность в языке и речи. *Проблемы стилистической маркированности*. 1990. Вып. 356. С. 21–26.
2. Берестнев Г. И. О «новой реальности» языкознания. *Филологические науки*. 1997. № 4. С. 10–15.
3. Бессонова О. Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивно-гендерні аспекти. Донецьк : ДонНУ, 2002. 362 с.
4. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов : монография. Москва : Языки славянской культуры, 2001. 288 с.
5. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва : Институт общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
6. Гарбовский Н. К. Теория перевода. Москва : Моск. ун-т, 2004. 543 с.
7. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. Москва : Прогресс, 1985. 452 с.
8. Жаркынбекова Ш. К. Моделирование концепта как метод выявления этнокультурной специфики. *Материалы IX Конгресса МАПРЯЛ*. Братислава, 1992. 25 с.

9. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва : Гнозис, 2004. 560 с.
10. Краткий словарь когнитивных терминов / под ред. Е. С. Кубряковой. Москва : Филол. ф-т МГУ, 1996. 156 с.
11. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка. *Известия РАН. Серия литературы и языка*. 1983. Т. 52. № 1. С. 12–16.
12. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : учебное пособие. Минск : ТетраСистемс, 2004. 256 с.
13. Попова З. Д., Стернин И. А. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях. Воронеж : Истоки, 1999. 30 с.
14. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля ; Київ, 2008. 712 с.
15. Скороходько Э. Ф. Семантические сети и автоматическая обработка текста. Киев : Наукова думка, 1983. 218 с.
16. Слышкин Г. Г. От текста к символу: лингвокультурные концепты в сознании и дискурсе. Москва : Академия, 2000. 256 с.
17. Соколовская Ж. П. Исследования по лексической семантике. Книга 2. Семантическая структура слова. Симферополь : Крымское уч.-пед. гос. изд-во, 2000. 144 с.
18. Фоменко Ю. В. Человек. Слово и контекст. *Концепции человека в современной философской и психологической мысли*. Новосибирск, 2001. С. 164–168.
19. Фрумкина Р. М. Концепт, категория, прототип. *Лингвистическая и экстралингвистическая семантика*. 1992. № 4. С. 2–7.
20. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Oxford, 1982. V. 2. 453 p.

Hrom O. I. SEMANTIC FEATURES OF THE CONCEPT «MENTAL ACTIVITY» IN ENGLISH

This article explores the term "concept", discusses the definition of the concept and outlines the features of the concept, because, recently, a lot of attention is focused on the study of concepts and the increasing popularity of concept analysis. The peculiarities of the concept as units of cognitive linguistics are also outlined. This article explores and describes features of the concept of Mental Activity in English, in particular, semantic. This article reveals the peculiarities of the concept of mental activity in English, and also analyzes the semantic content of the concept of mental activity and the semantic properties of the concept of mental activity in English. The article deals with issues that are relevant to the actual problems of semantics, namely linguistic and cognitive. The concept of Mind Activity introduces itself to its semantic image. This article highlights important issues in cognitive studies of the linguistic picture of the world. This article more fully reflects and presents the features of the concept of Mental Activity as well as the properties of this concept. This article analyzes the peculiarities of the semantic structure of the concept of mental activity and focuses on the relationship of concepts of mental activity with the components of these concepts. This article discusses the structure of linguistic units to denote the concept of mental activity, also, this article focuses on the semantics of linguistic units to denote the concept of mental activity. This article highlights the study of the concept of mental activity from a linguistic point of view. Also, this article, while analyzing the semantics of the linguistic units of the Mind Activity concept, reflects this concept Mind activity of its being in a fragment of the world picture. The article determines the basic aspects of understanding the term "concept".

Key words: *mental activity, thought, concept, semantic features, cognitive linguistics.*

Гуменюк І. І.

Подільський державний аграрно-технічний університет

МОДИФІКАЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ, СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЇХ УЖИВАННЯ

Метою цієї статті є спроба комплексного наукового дослідження лексико-семантичного складу англійської фразеології, опис та аналіз лексичних та семантичних (у тому числі конотативних) особливостей фразеологічних одиниць, узувальне та okazіональне їх уживання у матеріалах авторських текстів.

Дослідження базується на виявленні та аналізі способів мовленнєвої актуалізації фразеологічних одиниць та визначенні наявності чи відсутності певних зрушень у фразеологічному значенні, а також на розкритті прихованих (імпліцитних) чи набутих нових додаткових можливостей фразеологізму, які сприяють створенню того чи іншого стилістичного ефекту й підвищенню прагматичної значущості фразеологічної одиниці під час її okazіонального використання. Також розглянуто весь масив модифікацій фразеологізмів у романах Шарлотти Бінгхем.

Фразеологічні одиниці, виступаючи репрезентантами індивідуально-авторської картини світу в творах Шарлотти Бінгхем, несуть вагоме стилістичне навантаження та наповнюють їх додатковою експресією, конотацією, емоцією тощо. Так, у романах Шарлотти Бінгхем узувальні фразеологізми значно превалюють над okazіональними (85,5% і 14,5% від загальної суми ФО відповідно). При цьому узувальні ФО в означених художніх творах авторки представлено фразеологізмами передусім низького (46,4%), рідше – нейтрального (28,9%) та високого (10,2%) стилістичного тону. Творення okazіональних ФО відбувається через застосування письменницею структурної трансформації (13,1%) чи контекстуальної транспозиції (1,4%) і зумовлюється необхідністю підвищення ситуативної релевантності позначуваного ними поняття. ФО, зокрема узувальні низького й високого стилістичного тону, а також okazіональні, не лише конкретизують значення реалій навколишньої об'єктивної дійсності, які вже позначено словами, а й виступають продуктивними інструментами підвищення стилістичної значущості романів Шарлотти Бінгхем.

Стилістичний ефект, що досягається використанням трансформованих фразеологізмів, базується на цілому комплексі різних асоціацій. Серед них виокремлюємо: експресивну установку, соціальну орієнтацію читача, співставлення з узувальним варіантом фразеологізма, фонетичні асоціації, логічні зв'язки тощо.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, модифікації фразеологізмів, узувальне значення, okazіональне значення, структурна трансформація, контекстуальна транспозиція.

Постановка проблеми. На стику основних рівнів мови (фонологічному, морфологічному, лексико-семантичному, синтаксичному) внаслідок їх тісної взаємодії виникли так звані проміжні рівні – морфонологічний, словотвірний та фразеологічний. На особливу увагу заслуговує останній, тому що він становить цілісну семантико-структурну систему, одиниці якої об'єднані за певними типологічними ознаками: семантична цілісність, відтворюваність у комунікативних процесах (усному та писемному мовленні) та розчленована (надслівна) будова. Кілька десятиліть тому були опрацьовані основні засади фразеології, що дало можливість відокремити їх від лексикології, стилістики та синтаксису. Поряд із цим на сучасному етапі розвитку загального мовознавства англо-

мовні фразеологічні одиниці (далі – ФО) стають об'єктом вивчення у лінгвокогнітивній парадигмі. Про це свідчать дослідження науковців у галузі когнітивної лінгвістики (Є. Г. Беляєвської [12], О. В. Городецької [17], О. С. Кубрякової [19], R. Gibbs [8]).

Загальна спрямованість сучасних лінгвістичних праць на поглиблене вивчення проблеми універсального та національного в мовних системах, з урахуванням когнітивних процесів, психологічних механізмів і стратегій ефективної комунікативної взаємодії, зумовила **актуальність** нашого дослідження, яка пов'язана, по-перше, з необхідністю комплексних наукових досліджень лексико-семантичного складу англійської фразеології, по-друге, з потребою всебічного вивчення

лексичних та семантичних (у тому числі конотативних) особливостей цих фразеологічних одиниць та індивідуально-авторського їх уживання.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження модифікацій фразеологічних одиниць, семантичних та стилістичних особливостей їх уживання.

Виклад основного матеріалу. Методологічну основу дослідження складає діалектичний підхід до розгляду англійської фразеології як системного явища з властивими їй закономірностями, а також антропоцентричний підхід, пов'язаний з орієнтацією мови на людину.

Фразеологічний фонд мови характеризується передусім своєю традиційністю, усталеністю, кількісною та якісною стійкістю, а фразеологічні одиниці трактуються як стійкі семантично нерозкладні мовні одиниці. Їх семантичне значення не виводиться із семантики слів-конституентів фразеологізму. Утрачаючи своє лексичне значення, вони утворюють семантично нове комбінаторне фразеологічне значення шляхом перерозподілу всередині ФО. Проте не менш характерною ознакою фразеологізмів є їх гнучкість та діалектичність, яка передусім проявляється в мовленні. Так, з одного боку, в термінології різних мовознавців ФО позначаються, як «нерозкладні сполучення», «стійкі сполучення», «незмінні вирази», «сталі вирази» чи “set expressions”, що фіксуються словниками і закріплюються узусом (узуальні ФО), а з іншого – нарізнооформленість ФО дозволяє у конкретній ситуації спілкування вносити певні зміни до їхнього складу залежно від наміру мовця (оказіональні ФО).

Таким чином, спостерігається дві взаємно протилежні тенденції функціонування фразеологізмів: тенденція до стабільності складу та граматичної організації – на рівні мови, й тенденція до варіювання – на рівні мовлення. Можливість okazіонально змінювати ФО лежить у їх природній сутності: відносна мовна стійкість, нарізнооформленість і семантична цілісність. Нарізнооформленість є передумовою для змін формативу, стійкість – для варіювання, ідіоматичність та семантична подільність уможливають одночасне подвійне прочитування виразу, як сталого так і вільного, образність – для розбудови фразеологічного образу. В. М. Мокієнко наголошує, що нарізнооформленість – це причина формального варіювання компонентів фразеологізму [22, с. 124]. Цілісність семантики – обов'язкова умова лексичного складу фразеологізму. Отже, основними типами фразеологічного варіювання

є формальні трансформації та лексичні заміни компонентів фразеологізму. Потенційна можливість фразеологічних компонентів реалізовувати своє самостійне лексичне значення та виступати у складі фразеологізмів і співреалізовувати фразеологічне значення служить однією з передумов для утворення певних семантичних та структурних змін, що є одним із проявів динамічної гнучкості мовних процесів.

Отже, визначаємо фразеологічні одиниці як стійкі, відтворювані семантично цілісні сполучення слів із повністю чи частково переосмисленим значенням, яке не виводиться зі значень їхніх складників.

Переосмислення значення, стійкість складу, раз і назавжди встановлене значення – все це характерні особливості фразеологічних одиниць. Складність семантики ФО та специфіка фразеологічного значення пов'язані зі своєрідним характером позначення дійсності, який полягає в тому, що ФО передає те чи інше поняття через конкретний образ за допомогою семантичних механізмів переосмислення, тобто через метафору, порівняння тощо. Метафоричне переосмислення сприяє семантичному оновленню компонентного складу ФО, а суть порівняння як показника фразеологічності полягає у зіставленні предметів, явищ із метою виявлення рис подібності або розбіжності між ними.

Проблема узуальних та okazіональних ФО і їхньої стилістичної значущості у межах тексту, зокрема художнього, є актуальною у сучасних мовознавчих студіях. Так, фразеологія та її стилістичне використання ставали об'єктом досліджень К. Я. Авербуха, О. М. Карпової [10], Ф. Ф. Ганієвої [16], Z. Kovacs, P. Szabó [9] тощо.

Під модифікацією фразеологізму розуміємо будь-які зміни його значення і (або) структури, які відхиляються від системного значення і форми фразеологізму, зафіксованої в словниках. У науковій літературі для позначення цього явища використовуються різні терміни: okazіональні зміни ФО, трансформація ФО, деформація ФО, модернізація ФО, модифікація ФО, оновлення ФО, актуалізація ФО, розклад ФО, фразеологічні неологізми, індивідуально-авторські перетворення ФО, фразеологічні інновації, okazіональні варіанти тощо. Для позначення цього гетерогенного та достатньо складного мовного явища ми надаємо перевагу терміну «модифікація», оскільки вважаємо, що саме він найбільш влучно характеризує те явище, про яке йдеться. Так, С. Б. Пташник [23, с. 6] під фразеологічними модифікаціями

розуміє такі okazіональні перетворення семантики та / або структури ФО, які автор застосовує з певною інтенцією і які виходять за рамки тих змін формату, які необхідні для морфо-синтаксичної інтеграції фразеологізму в реченні.

Okazіональні зміни, за яких порушуються нормативні зв'язки між компонентами ФО, розширюється їх усталена сполучуваність, змінюється форматив та семантика, а також їх стилістична характеристика, вважаємо індивідуально-авторським вживанням ФО, трактуємо як «стилістично релевантні зміни в лексичному складі, синтаксичній структурі, семантиці тощо», за яких узуальна усталена форма ФО протиставлена її okazіональній формі» [11, с. 45]. Індивідуально-авторські перетворення фразеологізмів відносимо до числа okazіональних змін, оскільки їм властиві всі основні ознаки okazіональності: одноразовість творення, вживання в конкретній мовленнєвій ситуації та витончена її передача і багато з них уживаються в творчості одного письменника, проте ці авторські новотвори суттєво урізноманітнюють мовні виражально-зображальні засоби та посилюють експресію мовлення. Хоч такі утворення і є функціонально одноразовими, однак їх значення для урізноманітнення виражально-зображальної мовної палітри не можна недооцінювати. Okazіоналізми закладені в потенції фразеологічної системи, проте вони не є одиницями мови, а тільки мовлення, оскільки виконують функцію виражального засобу, який обслуговує суто конкретну мовленнєву ситуацію конкретного контексту.

«Мовні інновації в сфері фразеології не абсолютно довільні, бо можуть здійснюватися лише в межах тих потенцій, які закладені в самій мовній системі і допускаються її законами» [26, с. 34].

Дослідники фразеології, аналізуючи мовні процеси, які спостерігаються при мовленнєвому інтегруванні ФО в тексті, послуговуються різними термінами на позначення тих змін, які відбуваються у формативі ФО та семантиці: перетворення семантики та перетворення структури; зміна, переоформлення, оновлення значення й структури; смислове обігрування та перетворення компонентного складу ФО; семантичні та структурно-семантичні трансформації; структурно-семантичні модифікації; семантичні, лексико-семантичні, структурно-семантичні трансформації. За цим термінологічним розмаїттям виокремлюється три типи змін ФО, які простежуються в процесі інтеграції ФО в тексті: а) структурні зміни фразеологізмів, за яких фразеологічне

значення не змінюється; б) структурно-семантичні зміни, за яких змінюється форматив та семантика фразеологізму; с) семантичні зміни, за яких зазнає зрушень або змін семантика фразеологізму за тієї ж структури ФО.

Отже, відповідно до тих змін, яких зазнає ФО у мовленні, більшість мовознавців виділяють три типи модифікацій: структурні або синтаксичні, структурно-семантичні та семантичні модифікації. В основі структурно-семантичних модифікацій лежить принцип поширення та стягнення компонентного складу фразеологізмів. Принцип скорочення компонентного складу ФО лежить в основі трьох різних за своїм характером способів модифікації, а саме: еліпсису фразеологізму, фразеологічного натяку та контамінації. Семантичні модифікації без зміни формату досягаються завдяки особливому контекстуальному оточенню ФО. У відповідному контексті фразеологізм зазнає переосмислення, оновлення, прирощення смислу, подвійного прочитування. Синтаксичні модифікації характеризуються змінами формату та його структури, вони не спричиняються до семантичних зрушень ФО, однак вони містять у собі потужний текстотвірний потенціал та виступають вагомими чинниками, що творять авторський стиль та систему виражально-зображальних засобів у художньому тексті.

Стилістичний ефект модифікацій ФО базується на співвідношенні їх узуального значення та значення, реалізованого у мовленні, і полягає в тому, що модифікована ФО посилює виразність мовлення, його емоційність та експресивність. Однак образ, який лежить в основі фразеологізму, повинен зберігатися за будь-якої модифікації, бо руйнування образної основи ФО веде до руйнування її як цілісного фразеологічного сполучення. Автор творить модифікацію на базі узуального фразеологізму і теоретично модифікації може зазнати будь-який компонент ФО. Вирішальним для сприйняття адресатом модифікованої одиниці й досягнення бажаного перлокутивного ефекту є знання узуальної ФО. Власне, прагмалінгвістичний ефект виникає на контрасті асоціативного (узуального) фразеологічного значення та актуалізованого в тексті значення. Ми поділяємо думку тих мовознавців, котрі вважають, що під час модифікацій фразеологічне значення латентно (приховано) зберігається, тобто у будь-якій модифікованій одиниці завжди присутнє узуальне фразеологічне значення. Завдяки модифікаціям узуальне значення фразеологізму в різний спосіб збагачується (за рахунок того, що нашаровуються додаткові значення, ремо-

тивуються буквальні значення ФО), посилюючи, послаблюючи чи нівелюючи асоціацію з узуальним фразеологізмом. Не можна не погодитися з думкою вчених, зокрема А. К. Кочеткова, який вбачає головну причину модифікацій у тому, що значна кількість ФО через високочастотне використання в мовленні втрачає свою свіжість, оригінальність і перетворюється на мовні штампи, через що майстер слова відчуває потребу в їх оновленні [18, с. 83]. Влучно модифікована ФО може бути підхоплена носіями мови, стати відомою та перейти в загальнонародне надбання (особливо це притаманне модифікаціям у публіцистиці), інші залишаються в межах індивідуального стилю автора. Саме тому модифіковані фразеологізми більшою мірою, ніж узуальні ФО, характеризують індивідуальний стиль митця, його роботу над відбором засобів художнього зображення.

Модифіковані фразеологізми не є одноразовими розрізненими стилістичними прийомами, а скоріше складовими елементами цілісної системи. Між окремими елементами системи існують структурні відносини.

У художньому тексті фразеологічні модифікації є одним із важливих компонентів творення ідіостилу автора. Вони завжди мають творчий, інтенціональний характер і виникають унаслідок усвідомленої діяльності автора як результат складного творчого процесу. Разом з тим достатньо влучно модифікована ФО за сприятливих інтралінгвістичних та екстралінгвістичних умов може стати фактом мови. Фразеологічні модифікації ми розглядаємо як індивідуально-авторську фразеологію, яка служить для увиразнення мовлення персонажів, для збагачення авторського мовлення виразливо-зображальними засобами та одним із джерел збагачення літературної мови.

До узуальних ФО належать зафіксовані словниками ідіоми, прислів'я, приказки, крилаті слова та вирази, літературні цитати й фразові штампи, відсутність яких у тексті, зокрема художньому, значно зменшує його виразність. При цьому у мовознавчих дослідженнях зазначають, що ступінь стилістичного заряду узуальних ФО за шкалою «виразність – нейтральність» різняться, що зумовлюється частотністю їхнього використання, лексико-семантичним наповненням, ступенем логічного співвідношення їхніх форми та змісту, а також функційно-стильовою належністю, зокрема до нейтрального, високого чи низького стилістичного тону.

ФО нейтрального стилістичного тону (28,9% від загальної суми ФО, репрезентованих у рома-

нах Шарлотти Бінгхем) мають міжстильовий характер, нульові функційно-стилістичні й експресивні, емоційні, оцінні відтінки. У досліджуваних творах авторки вони використовуються як узуально закріплені синтаксеми-штампи із нульовою стилістичною значущістю: *'The feminine point of view is often the most sanguine [...].'* [5, с. 254].

ФО високого стилістичного тону (10,2%), згідно з класифікацією М. Д. Кузнеця та Ю. М. Скребнева [20, с. 18], у романах Шарлотти Бінгхем репрезентовано:

– архаїзмами, як-от, *My word is my bond.* [1, с. 81]; *Tie you to a two-year contract, my foot* [2, с. 117];

– варваризмами різного походження, зокрема латинського: *A child takes up an instrument and plays it and by doing so proves what was to be proved. Quod erat demonstrandum.* [1, с. 135]; французького: *'You are au fait with what matters.'* [5, с. 401]; італійського: *'Is something wrong?' Fleur asked sotto voce, after they'd settled at their table.* [1, с. 156];

– книжково-літературними, наприклад, *'So which is the lesser of the two evils?'* [4, с. 260]; *[...] he made another recce to try and look for the property's Achilles' heel [...]* [1, с. 35].

ФО низького стилістичного тону (46,4%), до складу яких, згідно з О. М. Мороховським, належать розмовні, інтержаргонні та жаргонні, у романах Шарлотти Бінгхем превалюють, що зумовлено загальною функційно-стилістичною зорієнтованістю ФО та використанням фразеологізмів у невластне авторському й персональному діалогічному мовленні з метою вказівки на специфічні чинники комунікативної ситуації та комунікативно-прагматичні параметри мовців (тобто такі параметри користувачів ФО, як вік, стать, національність, рівень освіти, сфера діяльності, соціальний статус [12, с. 87].

Розмовні ФО використовуються авторкою передусім у персональному діалогічному чи невластне авторському, рідше – власне авторському мовленні, переважаючи порівняно з іншими ФО низького стилістичного тону. Вони кваліфікують комунікативну ситуацію як невимушено-фамільярну, позначають суб'єктивне емоційно-оцінне ставлення до ситуативного контексту, а також експлікують експресивні, емоційні, оцінні відтінки: *'Come on, stop looking tragic, spill the beans'* [7, с. 305].

Інтержаргонні ФО, які вважаються наближеними до розмовних, володіють проти них нижчим стилістичним тоном та вищим ступенем експлікації семи інтенсивності передусім із позначкою

«негативно», тому їхнє використання пов'язано з відображенням соціального статусу співрозмовників у неофіційних ситуаціях спілкування: *'Did you see what he did? My God, I will have his guts for garters –'* [2, с. 143]; *'Don't be long [...] Phillip is driving me nuts, and he just won't listen [...].'* [7, с. 309].

Жаргонні ФО, випадки використання яких Шарлоттою Бінгхем поодинокі, у художньому просторі романів авторки слугують засобом апеляції читача до сфери їхнього використання: *Tom's heart sank, but once again, after a fractional pause, he opted for the truth, the whole truth and nothing but the truth* [3, с. 155]. У персонажному діалогічному і невластивому авторському мовленні вони маніфестують такі комунікативно-прагматичні параметри мовця, як «рівень освіти» чи «сфера діяльності»: *'My case therefore rests. I do not think now, for one moment, your friend Miss Chantry will be in the mood to take Mr Wyndham up on his offer of marriage [...].'* [7, с. 446] (означена ФО позначає комунікативно-прагматичний параметр «рівень освіти»); *Just the sight of her name on a theatre bill, if he had anything to do with it, was going to put, as the somewhat crude theatrical saying went, 'bums on seats'.* [2, с. 386] (означена ФО позначає комунікативно-прагматичний параметр «сфера діяльності»).

Окрім вказаних вище узуальних ФО нейтрального, високого й низького стилістичного тону, у романах Шарлотти Бінгхем репрезентовано групу оказіональних ФО. У текстах художньої літератури оказіональні ФО – це фразеологізми, утворені на основі узуальних ФО через авторське внесення змін у їхню формально-змістову структуру, що зумовлено необхідністю підвищення ситуативної релевантності позначуваного ними поняття або його стилістичної значущості. Згідно з М. П. Брандес та О. М. Мороховським, їхнє творення може відбуватися у два способи: через структурну трансформацію чи контекстуальну транспозицію [15, с. 67].

Модель «структурна трансформація» (13,1%) полягає в перетворенні структурного або компонентного складу ФО, що супроводжується частковою чи повною зміною її значення. У романах Шарлотти Бінгхем ця модель реалізується через розширення, скорочення, зміну чи інверсію компонентного складу ФО.

Розширення компонентного складу або ампліфікація ФО здійснюється через введення в її формальну структуру лексичних одиниць із метою уточнення значення, виділення прагматично зна-

чущої інформації та більш детальної експресивно-оцінної характеристики ситуативного контексту: *'No, my father was all American,' he replied. 'From the bottom of his cashmere socks to the top of his distinguished grey head.'* [1, с. 462]; *'I certainly do not mean everyone at the Hall, since I am persona absolutely non grata at the Hall.'* [5, с. 288] (твірні ФО: from the bottom to the top, persona non grata).

Ампліфікація ФО може здійснюватися авторкою через словоскладання, тобто додавання до основи одного слова – елемента ФО складника, що розширює, деталізує, змінює його значення (і, відповідно, ФО), перетворюючи слово на складне: *[...] there was very little that she could do, except cling to the lifeline that she hoped she had just been thrown* [6, с. 251] (твірна ФО: to cling to the line).

Включення нового компонента – це не просто розширення складу ФО, це проникнення елементів контексту в зазвичай непроникний фразеологізм, зближення смислового змісту контексту зі смисловим змістом фразеологічної одиниці, підпорядкування ФО задачам контексту.

Скорочення компонентного складу або редукація (еліпсис) ФО у персонажному діалогічному мовленні в романах Шарлотти Бінгхем є результатом компресії: *What Oliver had actually just said, clearly enunciated, the Ts proudly crossed, was – 'I want to be an actor, sir.'* [2, с. 56], засобом виділення прагматично значущої інформації під час редукації вихідної формально-змістової моделі та може перетинатись із лексичним повтором-підхопленням: *[...] You have passed with flying colours, Miss Staunton. Flying colours.'* [7, с. 216]: (твірні ФО: to dot the I's and cross the T's; to pass with flying colours).

Редукація ФО реалізується не лише через опущення певного слова-складника, але й компонента складного слова: *'[...] there's nothing to be done now, the poor girl's dead as a nail and no more to be said.'* [3, с. 8] (твірна ФО: to be as dead as a doornail).

Зміна компонентного складу або субституція ФО ґрунтується на узгодженні її елементів із ситуативним контекстом через видалення й підстановку на місце певних складників фразеологізму більш формально та семантично релевантних лексем. Таку модифікацію ФО ми відносимо до власне дериваційних трансформацій, адже у такому разі можна спостерігати такі семантичні та структурно-семантичні перетворення дериваційної бази, в результаті яких виникають словесні комплекси, що володіють статусом нових фразеологізмів. Мовленнєві ФО такого типу володіють

значною стилістичною значущістю та ступенем афективності, апелюючи до категорії прагматики, адже декодування їхнього значення відбувається на основі мовного фразеологізму-основи, а досягнення повного перлокутивного ефекту залежить від фонових знань читача, зокрема мовного коду, та комунікативно-прагматичних пресупозицій: [...] *the benighted British government, in their infinite wisdom, had done nothing except bury their heads in their own weaselly ambitions* [...]. [5, с. 50]; *Ottillie [...] was wearing a navy blue silk shirt dress, just above the knee, very new, terribly expensive from a dress shop in Plymouth, but she had felt that no less was required for the return of a prodigal brother.* [4, с. 200] (твірні ФО: to bury one's head in the sand, a prodigal son).

Особливою афективністю у романах Шарлотти Бінгхем відзначаються ФО зі зміненим складом за рахунок каламбуру, заснованого на:

– омофонних лексичних одиницях: [...] *since it involves him, we need to get to the Hart of the matter.* [7, с. 421] (твірні ФО: heart of the matter);

– багатозначності одного з елементів лексико-синтаксичного контексту; при цьому відбувається розклад ФО та експлікація багатозначним словом (у вказаному нижче прикладі – промовистим іменем *Sunny*) логіко-предметного (семасіологічного) значення: *The following day, lunch being over, and Sunny having started to look more like her name and less like a wet week, she finally came round to the subject that was most troubling her* [7, с. 259] (твірні ФО: to have a face as long as a wet week).

Інверсія ФО розуміється нами як навмисне порушення порядку слідування компонентів ФО з метою зміщення комунікативних акцентів на найбільш прагматично значущий з погляду авторки її складник: *Cecil made one last half-hearted attempt to stop Oscar, but it was far too late. The beans had been spilt.* [4, с. 73]; *Dogs too, bred at the Hall, were a source of constant delight [...] and blind eyes were turned to lumps under eiderdowns [...].* [5, с. 55] (твірні ФО: to spill the beans, to turn a blind eye).

Модель «контекстуальна транспозиція» (1,4%) полягає в переосмисленні значення ФО без зміни її складу і структури. Контекстуальна транспозиція фразеологізму в романах Шарлотти Бінгхем може апелювати до категорії персонажа чи читача. Так, переосмислення значення ФО може здійснюватися авторкою через репліку персонажа, а результат переосмислення виражається лексичними засобами: [...] *It is they who have thrown a spanner in the works, and it is up to us to take the spanner out of the works, and throw it right*

back at them in Lustington— [7, с. 330] (твірні ФО: to throw a spanner in the works).

Звернення контекстуальної транспозиції до категорії читача в (не)власне авторському мовленні відбувається через переосмислення змісту ФО, апелюючи до сфери прагматики, адже вимагає від адресата використання апперцепційної бази, фонових знань і відомостей про комунікативну ситуацію: *In the cab Freddie read a cutting from a Sunday colour magazine, headed **Relatively Speaking**. It was a two-page spread, most of it taken up with a three-quarter-page photograph of Fleur Fisher-Dilke and her mother Amelia* [1, с. 423].

Широке вживання фразеології як в узуальній, так і в оказіональній формах дозволяє авторці стисло за формою, але винятково об'ємно за змістом передати експресивну, дієву спрямованість матеріалу.

Висновки. Стилістичну значущість художнього тексту формують фонетичні, морфологічні, лексичні, семасіологічні, синтаксичні засоби, стилістичне забарвлення яких виникає у певних ситуаціях спілкування. Чільне місце з-поміж засобів творення стилістичного полотна художнього тексту посідають фразеологічні одиниці, котрі належать до проміжного лексико-фразеологічного рівня у межах лексичного рівня системи мови.

Фразеологічні одиниці, виступаючи репрезентантами індивідуально-авторської картини світу британської письменниці Шарлотти Бінгхем, несуть вагоме стилістичне навантаження, роблячи тексти романів неповторними, мову – яскравою, влучною, та наповнюють твори додатковою експресією, конотацією, емоцією тощо. Так, у романах Шарлотти Бінгхем узуальні ФО значно превалюють над оказіональними (85,5% і 14,5% від загальної суми ФО відповідно). При цьому узуальні ФО в означених художніх творах авторки представлено фразеологізмами передусім низького (46,4%), рідше – нейтрального (28,9%) та високого (10,2%) стилістичного тону. Творення оказіональних ФО відбувається через застосування письменницею структурної трансформації (13,1%) чи контекстуальної транспозиції (1,4%) і зумовлюється необхідністю підвищення ситуативної релевантності позначуваного ними поняття. ФО, зокрема узуальні низького й високого стилістичного тону, а також оказіональні, не лише конкретизують значення реалій навколишньої об'єктивної дійсності, які вже позначено словами, а й виступають продуктивними інструментами підвищення стилістичної значущості романів Шарлотти Бінгхем.

Стилістичний ефект, що досягається використанням трансформованих фразеологізмів, базується на цілому комплексі різних асоціацій. Серед них можна виділити: експресивну установку, соціальну орієнтацію читача, співставлення з узуальним варіантом фразеологізма, фонетичні асоціації, логічні зв'язки

тощо. Використання ідіом для досягнення найбільш дієвого ефекту на читача є творчим процесом. Система мови відкриває перед автором широкі можливості; його майстерність полягає у правильному підборі найточніших та виразних засобів, їх організації у тексті згідно з поставленими завданнями.

Список літератури:

1. Bingham C. *Change of Heart*. London : Bantam Books, 1994. 469 p.
2. Bingham C. *Distant Music*. London : Bantam Books, 2002. 576 p.
3. Bingham C. *Magic Hour*. London : Bantam Books, 2005. 416 p.
4. Bingham C. *Stardust*. London : Bantam Books, 1993. 576 p.
5. Bingham C. *The Daisy Club*. London : Bantam Books, 2009. 480 p.
6. Bingham C. *The Kissing Garden*. London : Bantam Books, 1999. 624 p.
7. Bingham C. *The White Marriage*. London : Bantam Books, 2007. 480 p.
8. Gibbs R. W. *Idiomacy and human cognition. Idioms : Structural and psychological perspectives*. Hillsdale / New Jersey, 1995. P. 97–116.
9. Kovecses Z., Szabó P. Idioms: A View from Cognitive Semantics. *Applied Linguistics*. Volume 17. Issue 3. 1996. P. 326–355. URL: <https://doi.org/10.1093/applij/17.3.326> (дата звернення: 17.01.2020).
10. Авербух К. Я., Карпова О.М. Лексические и фразеологические аспекты перевода. Москва : Издательский центр «Академия», 2009. 176 с.
11. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка : учеб. пособ. Москва : Просвещение, 1986. 346 с.
12. Беляевская Е. Г. Когнитивные основания изучения семантики слова. Структуры представления знаний в языке. Москва, 1994. С. 87–110.
13. Беляевская Е. Г. Семантика слова. Москва : Высш. шк., 1987. 128 с.
14. Большой фразеологический словарь русского языка. Значение. Употребление. Культурологический комментарий. / И. С. Брилев а и др. ; отв. ред. В. Н. Телия. Москва : АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2006. 784 с.
15. Брандес М. П. Стилистика немецкого языка. Москва : Высшая школа, 1983. 271 с.
16. Ганиева Ф. Ф. Фразеологические единицы как объект исследования в трудах отечественных исследователей. *Lingua mobilis* : Научный журнал. Челябинск, 2015. №1 (52). С. 38–47. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/frazeologicheskie-edinity-kak-obekt-issledovaniya-v-trudah-otechestvennyh-issledovateley/viewer>. (дата звернення: 17.01.2020).
17. Городецка О. В. Національно-марковані концепти в британській мовній картині світу ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2003. 270 с.
18. Кочетков А. К. Трансформация фразеологических словосочетаний. *Ученые записки Ульяновского пед. ин-та*. 1963. Т.17. С. 81–96.
19. Кубрякова Е. С. Части речи с когнитивной точки зрения : монография. Москва : Наука, 1997. 326 с.
20. Кузнец М. Д., Скребнев Ю. М. Стилистика английского языка. Пособие для студентов пед. институтов. Под редакцией Н. Н. Амосовой. Ленинград, 1960. 175 с.
21. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка : монография. Дубна : Феникс+, 2005. 488 с.
22. Мокиенко В. М. Славянская фразеология : учеб.пособ. Москва : Высш. шк., 1989. 216 с.
23. Пташник С. Б. Структурно-семантичні особливості фразеологічних модифікацій та їхні функції в німецьку газетному тексті : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2003. 18 с.
24. Стилистика английского языка. А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко. Киев : Головное издательство издательского объединения : «Вища школа», 1984. 241 с.
25. Ужченко В. Д., Авксентьев Л. Г. Українська фразеологія : навч. посіб. Харків : Основа, 1990. 167 с.
26. Шадрин Н. Л. Перевод фразеологических единиц и сопоставительная стилистика : учеб.пособ. / под ред. Ю. М. Скребнева. Саратов : Издательство Саратовского университета, 1991. 218 с.

Humeniuk I. I. MODIFICATIONS OF PHRASEOLOGICAL UNITS, SEMANTIC AND STYLISTIC FEATURES OF THEIR USE

The purpose of this article is an attempt to conduct a comprehensive scientific study of the lexical and semantic composition of English phraseology, a description and analysis of the lexical and semantic (including connotative) features of phraseological units, their usual and occasional usage cases and application in the author's texts.

The paper focuses on the study of modifications of phraseological units, semantic and stylistic features of their use. The article is also aimed at phraseological picture of the world and phraseological units with their stylistic value in the novels by Charlotte Bingham. Phraseological units have been classified into usual and occasional. Their representation and modification peculiarities in the novels by Charlotte Bingham have been analyzed.

Phraseological units, acting as representatives of the individual author's picture of the world in the works of Charlotte Bingham, carry an important stylistic load and fill the text with additional expression, connotation, emotion and the like. So, in Charlotte Bingham's novels, phraseological units used in their usual meaning significantly prevail on the occasional ones (85.5% and 14.5% of the total, respectively). At the same time, the usual phraseological units in the analyzed works are represented by phraseological units primarily of low (46.4%), less often - neutral (28.9%) and high (10.2%) stylistic tones. The creation of occasional phraseological unit occurs due to the use of structural transformation by the writer (13.1%) or contextual transposition (1.4%) and is due to the need to increase the situational relevance of the concept they designate. Phraseological units, in particular, low and high stylistic tones, as well as casual ones, not only specify the meaning of the realities, which are already indicated by words, but also serve as productive tools to enhance the stylistic significance of Charlotte Bingham's novels.

The stylistic effect is achieved using transformed phraseological units, based on a whole complex of various associations. Expressive attitude, social orientation of the reader, comparison with the usual version of phraseological units, phonetic associations, logical connections, and the like are distinguished among them.

Key words: *phraseological unit, modifications of phraseological units, usual meaning, occasional meaning, structural transformation, contextual transposition.*

Humeniuk N. H.

Borys Grinchenko Kyiv University

STYLISTIC ASPECT OF THE BORIS JOHNSONS REALIZATION OF THE DISCREDITING OPPONENT TACTICS WITHIN THE UK PRIME MINISTER QUESTION TIME DISCOURSE (09.04.2019)

The following work deals with the investigation of the expressive means and stylistic devices used by the UK Prime Minister Boris Johnsons within the Question Time of the UK Prime Minister discourse, 09.04.19, with the purpose to discredit the leader of the Labour Party Jeremy Corbyn or the the Labour Party as a whole. It is pointed out that the Question Time of the UK Prime Minister discourse as a subtype of the parliamentary debates discourse is an aggressive, conflict, confronting communication with the global strategic purpose to gain and retain power and the immediate purposes to discredit opponents, to praise the allies, to make self-praising, self-presentation. The confronting nature of the Question Time of the UK Prime Minister discourse is determined by the fact of the Conservative and Labour Parties long-term struggling for power in the country. It is pointed out the that discrediting means to diminish somebody's authority, significance and importance with the aim to dominate, to be the leader, deprive opponents to be leaders. It is stated that Boris Johnsons uses the discrediting tactics "opponent is coward", "opponent is criminal", tactics of benefits, the discrediting tactics of insulting and comparison technique. It is stressed that all the used tactics and techniques are intertwined and interconnected within the given discourse and aimed either to discredit the individual or the collective opponent. It is pointed out that realization of these tactics and techniques is possible with the help of the stylistic devices and expressive means usage to provoke addressee attention to the information important for the addressor of message by appealing to the feelings and emotions of the addressee, by making the given information stressed and acute with its elements used in the unusual position. It is stated that the peculiar features of the discrediting tactics and techniques usage by Boris Johnsons within the Question Time of the UK Prime Minister discourse are the usage of a great number of stylistic devices and expressive means within the limited space of message known as constellation and the usage of the intertwined discrediting tactics and techniques within the limited space of it.

Key words: *stylistic devices and expressive means, discrediting tactics and techniques, Question Time of the UK Prime Minister discourse, constellation, foregrounding of information.*

Problem statement. Modern society becomes more aggressive and more conflict because of lack of morality or of its low level. Confronting type of the communicative behaviour becomes norm of modern life. To dominate, to be leaders, to discredit opponents become the main purposes of any political discourse. Realization of these purposes presupposes the usage of the certain tactics and techniques. Expressive means and stylistic devices used in any type of discourse are helpful to provoke addressee attention to the ideas given in it by appealing to the feelings and emotions of addressee, by foregrounding of the information important for addressor.

Literature review. In our work we differentiate the Question Time of the UK Prime Minister discourse as a subtype of the parliamentary debates discourse, which is rather investigated [1–16]. The Question Time of the UK Prime Minister discourse as a newly

differentiated discourse needs further investigation, and this fact makes the given scientific research acute.

Setting objectives. The aim of the paper is to investigate Expressive means and Stylistic devices used by the UK Prime Minister Boris Johnsons during his answering questions of the UK MPs on the 4-th of September, 2019 with the aim to discredit opponents – the Conservative Party. Method of simple calculation, discourse analysis method, method of immediate constituents, pure sampling and comparative method are used to realize the aim of the given work.

The material of the article. The Question Time of the UK Prime Minister (PMQs) is known as an official process of the UK political life. During the period of half of an hour each Wednesday from 12.00–12.30 p. m. the UK Prime Minister (PM) answers questions of the MPs (members of UK Parliament) in the House of Commons

of the UK Parliament. The process of the Question Time of the UK Prime Minister is broadcasted by radio, TV, internet and receives its full transcription in the UK Parliament edition Hansard.

In our work we determine the Question Time of the UK Prime Minister discourse as a subtype of the parliamentary debates discourse with the features of the political [10, p. 22–28; 9, p. 44] and institutional [4, p. 37–64] discourses.

It is stated that any political discourse, and the Question Time of the UK Prime Minister as part of it, is an aggressive, conflict, confronting communication. With the global strategic purpose to gain and retain power it has the immediate purposes: 1) to discredit opponents; 2) to praise the allies; 3) to make self-praising, self-presentation [8, p. 11]. We consider that the process of discrediting opponents and of self-praising, self-presenting presuppose the presence of both of them.

It's known that discrediting means to diminish somebody's authority, significance and importance [8, p. 21]. Any communication based on the discrediting of the opponent communicators is a conflict, aggressive and confronting communication, the aim of which is to dominate, to be the leader, deprive opponents to be leaders.

We can state that the confronting nature of the Question Time of the UK Prime Minister discourse is determined by the fact of the Conservative and Labour Parties long-term struggling for power in the country.

Within the period of 19.04.2019, the UK Government runs by the Conservative Party with Boris Johnsons at the head, the Opposition is represented by the Labour Party with Jeremy Corbyn at the head. So, the House of Commons becomes an arena of Parties' struggling, fighting for power in the country [13, p. 209; 9, p. 20].

Moreover, we can state that the Question Time of the UK Prime Minister in the House of Commons resembles the fight, the battle between the UK Prime Minister and the MPs from the competitive Party to discredit each other by appealing to the values and wishes, emotions and feelings of the people of the UK community.

In our work we determine the individual opponent (the leaders of the parties, the members of the parties) and the collective opponent (the competitive party as a unity).

In this case, the discrediting tactics within the Question Time of the UK Prime Minister discourse is aimed to discredit, to diminish the importance and value either of the of the individual opponent

(leaders and members of the competitive parties) or of the collective opponent (competitive party).

We can state that he discrediting individual opponent tactics prevails within the Question Time of the UK Prime Minister discourse.

The analysis of the Question Time of the UK Prime Minister discourse makes it possible differentiate the following discrediting tactics used by the UK Prime Minister Boris Johnsons: 1) tactics dealing with the opponent negative features based on the opponent system of values; 2) discrediting tactics referring also to the self-presenting tactics and 3) insulting technique.

We 'd like to add that this differentiation into several types of the discrediting tactics is nothing but our attempt to module, to make order, to classify. In reality, in real discourse, these tactics are not given in pure forms, they are intertwined, interconnected, so it is even difficult to separate one from another. In reality, in real discourse, all the tactics are organized with the main purpose – to discredit the opponent.

The analysis of the Question Time of the UK Prime Minister discourse shows that to diminish the valuable essence of the opposite Labour Party and its leader Jeremy Corbyn the UK Prime Minister Boris Johnsons uses such discrediting tactics dealing with the opponent negative features based on the opponent system of values as: a) opponent is coward; b) opponent is criminal.

In order to realize his plans to discredit opponents the UK Prime Minister Boris Johnsons uses a set of language units in the form of Stylistic devices and Expressive means, the aim of which is to provoke and arrest the addressee attention by influencing the emotions and feelings of addressee, by foregrounding information important for the addressor.

It's known that realization of the discrediting tactics is concerned with the usage of the language units with negative meaning. Repetition of the language units with the idea "to be coward": *to be frit, to be frightened, dither and delay, surrender Bill* makes it possible to stress this idea of being coward and to provoke addressee attention to this idea, which Boris Johnsons associates with Jeremy Corbyn – the leader of the Labour Party, and as a result to realize his discrediting opponent tactics "opponent is coward".

We can state that usage of the Parallel Constructions of the anaphoric model in the form of a question and answer for them in a form of nominative sentence with the same idea "to be coward" – *Dither and delay* – on the groundings of two-membered sentences makes the given message informationally and emotionally tensed and stressed:

What are they supposed to chant? What is the slogan? "What do we want? Dither and delay" [17].

The emotional colouring of the given part of the message is also intensified by the attempt of Boris Johnson to use this question-answer form to create the atmosphere of natural communication in the form of dialogue. The discrediting tactics here is doubled with the manipulative one, when the answers for the given questions are given ready-made by the same person who puts these questions.

Moreover, according to the norms of communication during the Question Time of the UK Prime Minister, Boris Johnsons is oriented to answer the MPs questions without putting his own. But he uses a lot of question forms which is impossible to answer, making these questions similar to rhetorical questions:

Can he confirm now that he will allow the people of this country to decide on what he is giving up in their name with a general election on 15 October? Or is he frit? [17].

We can state that emphatic sentences are used by Boris Johnsons to make his message emotionally coloured, to pay attention of the addressee to the given information as part of his discrediting tactics realization:

The only thing standing in our way is the undermining of our negotiations by this surrender Bill, which would lead to more dither and delay. We delayed in March; we delayed in April; and now the right hon. Gentleman wants to delay again for absolutely no purpose whatever [17].

The given example demonstrates the conglomeration of the Stylistic devices and Expressive means known as constellation, when within the limited space of message the addressor uses a great number of the Stylistic devices and Expressive means to realize his/her plans to influence the addressee.

We can state the constellation is a peculiar feature of the Boris Johnsons message with his intention to discredit opponents: usage of the emphatic sentence "The only thing standing...", parallel constructions with the repeated "We delayed", repetitions *delay, surrender Bill, dither and delay*, which are repeated several times within the given message by Boris Johnsons.

Irony is also used by Boris Johnsons to discredit Jeremy Corbyn, when the word combination *a straight face*, which normatively has positive meaning, within the given message has contextually opposite meaning. In other words, it means "dishonest". The meaning of it is intensified on the basis of words used in the sphere of law: *accuse, scrutiny, Bill, verdict*,

and the words with the meaning "to be coward": *frit, frightened*:

I really do not see how with a straight face the right hon. Gentleman can accuse anybody of being unwilling to stand up to scrutiny when he will not agree to submit his surrender Bill to the verdict of the people in an election. He is frit; he is frightened [17].

To realize his discrediting tactics of different types Boris Johnsons uses parenthetical sentences and detachments to express his attitude to the given information, to give some additional information to the described facts:

1) *If this Bill is passed this afternoon – I do not want an election, and I do not think that the right hon [17].*

2) *I am proud to say that those on the living wage are now taking home £4 500 more every year than they were in 2010, thanks to this Conservative Government [17].*

So, the parenthetical sentences "I do not want an election" contains Boris Johnsons negative attitude to the Bill of the Conservative Party to organize general elections (the second referendum) on the problems of Brexit. The detachment *thanks to this Conservative Government* gives opportunity for Boris Johnsons to realize his discrediting tactics of benefits demonstrating the advantages of the Conservative Party, self-praising themselves and diminishing the valuable essence of the competitive party – the Labour Party.

Within the given first example we can also observe transposition of the compound sentence into complex one when the main clause is transformed into the coordinative sentence with the conjunction *and*: *...and I do not think that the right hon.* This unusual form of the sentence has the effect of unexpected defectency which is able to strike addressee.

We can state that the UK Prime Minister Boris Johnsons uses a lot of intensifiers to intensify the meanings of word, ideas and to make his message more coloured and emotionally stressed:

1. *Let us be absolutely clear [17].*

2. *Gentleman knows very well, you do not negotiate in public [17].*

With the same purpose to intensify the meanings of word, ideas and to make his message more coloured and emotionally stressed, Boris Johnsons uses the degrees of comparison:

1. *Gentleman is guilty of the most shameless scaremongering [17].*

2. *Gentleman is recommending is yet more dither, yet more delay and yet more uncertainty for business [17].*

The superlative degree of the adjective “shameless” in the form of *the most shameless* with the combination of word with negative meaning *guilty* and with the combination of the word *scaremongering* in the meaning “to be coward” and comparative degree *more* with the combination of the words *dither, delay, uncertainty* with the idea “to be coward” are used to discredit the leader of the Labour Party Jeremy Corbyn as a coward person.

To realize his tactics “opponent is criminal” the UK Prime Minister Boris Johnsons uses language units with the meaning “criminal”: *mobs of Momentum activists, Carakas*.

The usage of metaphor *to paralyse the traffic* with the language units with the meaning “mafia” *mobs of Momentum activists* is able to strike addressee by appealing to the addressee’s feelings and emotions:

He is asking for mobs of Momentum activists to paralyse the traffic [17].

The peculiar feature of Boris Johnsons message is not only constellation but also interconnection of several discrediting tactics within the limited space of message that makes the given information vivid, acute, emotionally coloured and stressed:

The contrast could not be clearer: we think that the friends of this country are to be found in Paris, in Berlin and in the White House, and he thinks that they are in the Kremlin, in Tehran and – [Interruption.] He does. And in Caracas – and I think he is “caracas”! [17].

The material of the given message extract by Boris Johnsons is based on the constellation of the Stylistic devices and Expressive means within the intertwined discrediting tactics of “opponent is criminal”, insulting technique, comparison technique.

So, within the given example we can observe irony “*The contrast could not be clearer*” with the contextual meaning “The contrast is clearer”, emphatic sentence *He does*, which make the given material extremely stressed. The usage of antitheses, given in the form of “we/I – he” opposition and opposition given in the form of the enumerated metonyms *Paris, Berlin, the White House* which is opposed to the other group of enumerated metonyms *Kremlin, Tehran, Caracas*. The first group of metonyms is associated with the authorities of the highly developed and highly civilized countries, while the authorities of the second group are located in criminal Kremlin, terroristic Tehran and mafious Caracas. All the described Stylistic devices and Expressive means are used both to realize the “opponent is criminal” tactics as well as to realize the comparison technique to discredit Jeremy Corbyn, the leader of the Labour Party.

The usage of metaphor *he is “caracas* within the parenthetical sentence *and I think he is “caracas”* is used not only to express Boris Johnsons’ view point that Jeremy Corbyn has relations with the criminal structures but to insult the leader of the competitive party.

As it was mentioned above, the UK Prime Minister Boris Johnsons uses such discrediting tactics referring also to the self-presenting tactics as: a) comparison technique; b) tactics of benefits.

Comparison technique is aimed to discredit opponents by showing the advantages of themselves and disadvantages of the opponents. Realization of the comparison technique within the Question Time of the UK Prime Minister discourse is based on the antithesis, comparison and contrast:

We are putting 20 000 police on the street, we have 20 new hospital upgrades, we are growing the economy. The right hon. Gentleman, by contrast, would put a £300 billion tax on every company in the country, he wants a tax on homes, and he is calling incessantly for a general strike [17].

The antithesis of the given part of Boris Johnsons message is represented by the opposition “we/I – he”, by the opposition of the language units with the contextually positive (*20 000 police on the street, 20 new hospital upgrades, growing the economy*) and contextually negative meanings (*a tax on homes, a £300 billion tax on every company in the country, a general strike*). This antithesis makes it possible to discredit the competitive party by demonstrating the Conservative Party progress and the Labour Party faults.

The given information becomes more emotionally stressed and coloured with the help of the epithet usage – *incessantly*. Parallel constructions of the anaphoric type with the repeated *we* and *he* are used by Boris Johnsons to make stress on the information relevant for him – advantages of his Conservative Party and disadvantages of the competitive Labour Party. The used detachment *by contrast* helps to realize the comparison technique as part of the discrediting strategy.

We can state that the UK Prime Minister Boris Johnsons uses the discrediting tactics of benefits to show pluses and strong positions of his Conservative Party. This tactics also belongs to the self-presenting tactics. So, to demonstrate the own strong positions on the basis of opponent strong positions absence means nothing but to discredit opponents.

Silence of the opponent advantages and advertising campaign of own benefits is realized by the usage of epithets, degrees of comparison in the UK Prime Minister message:

...this Government are getting on with running a sound economy so that the poorest people in our country are seeing increases in their wages for the first time in more than a decade [17].

The epithets *sound*, *first* are used to show the Conservative Party progress in economy, and the usage of the superlative degree of comparison of the adjective “poor” in the form of *the poorest*, the usage of the comparative degree of the adverb *more* shows the increase of positive quality within the activity of the Conservative Party.

We can state that detachments are also used to realize the discrediting tactics of benefits:

I am proud to say that those on the living wage are now taking home £4 500 more every year than they were in 2010, thanks to this Conservative Government [17].

The usage of the detachment *thanks to this Conservative Government* makes it possible to show progress in life of the UK community – *the living wage are now taking home £4 500 more every year than they were in 2010* – as a result of the Conservative Party successful activity.

The usage of climax in the form of series epithets with the increasingly positive meaning *sensible*, *moderate*, *progressive* stresses the idea of the Conservative Party benefits for the UK community:

What this country needs is sensible, moderate, progressive Conservative government and to take this country out of the EU on 31 October, and that is what we are going to deliver [17].

The usage of the emphatic sentence “...that is what we are going to deliver”, which is also used as parallel construction to the other parallel construction of the same structure “*What this country needs...*”, stresses the idea of the Conservative Party benefits for the UK community.

Moreover, the idea of the of the Conservative Party benefits for the UK community is doubled by the fact that the given information is pronounced by Boris Johnsons at the end of his message, where the final position of any message is of great importance to provoke addressee attention, to strike addressee.

We can state that the UK Prime Minister Boris Johnsons uses the discrediting tactics of insulting to discredit the competitive party and its leader Jeremy Corbyn by using a number of metaphors.

He uses the tactics of insulting 5 times: 4 times to insult the leader of the Labour Party Jeremy Corbyn and one time to discredit the Labour Party as a whole.

To insult the leader of the Labour Party Jeremy Corbyn Boris Johnsons uses such metaphors as:

1. *Gentleman is worried about free trade deals with America, but I can see only one chlorinated chicken*

in the House, and he is sitting on the Opposition Front Bench [17].

2. *...and I think he is “caracas”!* [17]

3. *He is frit.* (2 times) [17].

To insult and to discredit all the members of the Labour Party Boris Johnsons uses such metaphor as:

The shadow Education Secretary says that Labour’s economic policy is – and I quote, by your leave, Mr Speaker; – “shit-or-bust”; I say it is both [17].

The usage of metaphors makes it possible to transfer the qualities of one object to another one, but this transference is given in insulting manner. The user of this tactics should realize the result of it – either the insulting feedback, or the physical fight, physical attack from the opposite side. Within the House of Commons physical fight is impossible, insulting feedback is normative.

To sum up the material we can state that to diminish the valuable essence of the opposite Labour Party and its leader Jeremy Corbyn, the UK Prime Minister Boris Johnsons uses the discrediting tactics “opponent is coward”, “opponent is criminal”, tactics of benefits. the discrediting tactics of insulting, comparison technique. Realization of these tactics and techniques is possible with the help of the Stylistic devices and Expressive means usage to provoke addressee attention to the information important for addressor of message.

To realize his plans to discredit the leader of the Labour Party Jeremy Corbyn and the competitive party as a whole the UK Prime Minister Boris Johnsons uses a set of the Stylistic devices and Expressive means: metaphors, epithets, metonyms, detachments, parenthetical sentences, nominative sentences, emphatic sentences, parallel constructions, enumerations, repetitions, climax, transposition of the subordinate clause into coordinate one, transposition of the questions into rhetorical ones, degrees of comparison, antithesis, irony.

Conclusions. Summing up the material, we can state that realization of the UK Prime Minister Boris Johnsons’ plans to discredit the leader of the competitive Labour Party Jeremy Corbyn and the party as a whole during the Question Time of the UK Prime Minister is possible by his successful implementation of a number of the discrediting tactics and techniques. All the discrediting tactics and techniques used by Boris Johnsons within the Question Time of the UK Prime Minister discourse are intertwined, interconnected.

Realization of the discrediting tactics and techniques presupposes the usage of the Stylistic devices and Expressive means to provoke addressee

attention to the information important for the addressor of message by appealing to the feelings and emotions of addressee, by making this information stressed.

The peculiar features of the discrediting tactics and techniques usage by Boris Johnsons within the Question Time of the UK Prime Minister discourse are the usage of a great number of Stylistic devices and Expressive means within the limited space

of message known as constellation and the usage of the intertwined discrediting tactics and techniques within the limited space of it.

It is perspective to investigate the realization of the discrediting tactics and technique used by the MPs from the Opposition with the Jeremy Corbyn at the head within the Question Time of the UK Prime Minister discourse.

References:

1. Басюк Л. М. Дебати в парламентському дискурсі Великої Британії і США: лінгвопрагматичний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 ; Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2019. 20 с.
2. Дьяченко Н. М., Халін В. В. Комунікативні стратегії в сучасному українському політичному дискурсі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. 2019. № 1(89). С. 56–62.
3. Зернецька О. В., Зернецький П. В. «Чи прийме парламент нашу подяку?» Деяко про мовний вишкіл британських парламентарів. *Віче*. 2004. № 9. С. 73–74.
4. Карасик В. И. Этнокультурные типы институционального дискурса. *Этнокультурная специфика речевой деятельности* : сборник обзоров. Москва : ИНИОН РАН, 2000. С. 37–64.
5. Крячкова А. П. Лингвопрагматические средства реализации вербальных атак на имидж политических партий Германии : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 ; Московский гос. ин-т международных отношений. Москва, 2019. 170 с.
6. П'єцух О. І. Емотивність політичного дискурсу парламентських дебатов у Сполученому Королівстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2016. № 25. Т. 2. С. 103–105.
7. П'єцух О. І. Нормативність політичного дискурсу парламентських дебатов у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. *Science and Education a New Dimension. Series "Philology"*. 2017. Vol. 31. Iss. 118. P. 61–64.
8. Руженцева Н. Б. Дискредитирующие тактики и приемы в российском политическом дискурсе : монография. Екатеринбург : Уральский гос. пед. ун-т, 2004. 294 с.
9. Рябоконт Г. Л. Дискурсивні особливості інтернет-публікацій дебатов британського парламенту : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 ; Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ, 2009. 276 с.
10. Шейгал Е. И. Структура и границы политического дискурса. *Филология*. Краснодар, 1998. № 14. С. 22–29.
11. Coxall B., Robins L. *Contemporary British Politics*. New York : Palgrave Macmillan, 1994. 509 p.
12. Coxall B., Robins L., Leach R. *Contemporary British Politics*. New York : Palgrave Macmillan, 2003. 452 p.
13. Forman F. N., Baldwin N. B. *Mastering British Politics*. Basingstoke : Macmillan, 1996. 478 p.
14. Humeniuk N. H. Pragma-communicative aspects of the Boris Johnson's first speech as a Prime Minister (July, 24, 2019). *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 12. С. 68–74.
15. Humeniuk N. H. Stylistic aspect of the Boris Johnsons' ideological discourse of his first speech as a Prime Minister, 07.24.19. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки (мовознавство)»*. 2019. № 12. С. 39–42.
16. Humeniuk N. H. Storytelling technique in the Boris Johnsons' first speech as a Prime Minister, 07.24.19. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2019. Т. 30(69). № 4. Ч. 2. С. 32–35.
17. Parliament UK. Commons. Debates, 04 September 2019. *Hansard*. 2019. URL: <https://hansard.parliament.uk/commons/2019-09-04/debates/917B81A6-57F8-48C3-AABE-63224897F16E/Engagements>.

Гуменюк Н. Г. СТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ РЕАЛІЗАЦІЇ БОРИСОМ ДЖОНСОНОМ ТАКТИКИ ДИСКРЕДИТАЦІЇ ОПОНЕНТА В МЕЖАХ ДИСКУРСУ ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРОМ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА В ПАРЛАМЕНТІ (04.09.2019)

Подана робота присвячена дослідженню використаних Борисом Джонсоном стилістичних прийомів і засобів у межах дискурсу відповідей на запитання Прем'єр-міністром Сполученого Королівства в парламенті від 4 вересня 2019 р. з метою дискредитувати лідера Лейбористської партії Джеремі

Корбіна або Лейбористську партію загалом. Вказується, що дискурс відповідей на запитання Прем'єр-міністром Сполученого Королівства в парламенті як підтип дискурсу парламентських дебатів є агресивною, конфліктною, конфронтуючою комунікацією з глобальною стратегічною метою, що полягає в отриманні й утриманні влади, і з безпосередніми цілями дискредитації опонентів, похвали союзників, самовихвалення, самопрезентації. Конфронтуюча природа дискурсу відповідей на запитання Прем'єр-міністром Сполученого Королівства в парламенті визначена фактом тривалої боротьби між Консервативною та Лейбористською партіями за владу в країні. Вказується, що «дискредитувати» означає «зменшити чийсь авторитет, значимість, важливість із метою свого домінування, з метою бути лідером та позбавити опонента можливості бути лідером». Стверджується, що Борис Джонсон використовує дискредитуючі тактики «опонент – боягуз», «опонент – кримінальний елемент», тактику переваг, дискредитуючу тактику образ та техніку порівняння. Підкреслюється, що всі використані тактики й техніки в межах поданого дискурсу є взаємопов'язаними, вони націлені дискредитувати або індивідуального, або колективного опонента. Зазначається, що реалізація цих тактик і технік можлива за допомогою використання стилістичних засобів та прийомів із метою привернення уваги адресата до важливої для адресанта інформації за рахунок апелювання до почуттів та емоцій адресата, подання цієї інформації як напруженої й гострої з її елементами в незвичайних позиціях. Стверджується, що особливостями використання Борисом Джонсоном дискредитуючих тактик і технік у межах дискурсу відповідей на запитання Прем'єр-міністром Сполученого Королівства в парламенті є використання великої кількості стилістичних засобів та прийомів в обмеженому просторі повідомлення, відомого як констеляція, а також використання в обмеженому просторі повідомлення переплетених і взаємопов'язаних дискредитуючих технік та тактик.

Ключові слова: стилістичні засоби та прийоми, дискредитуючі тактики й техніки, дискурс відповідей Прем'єр-міністром Сполученого Королівства в парламенті, констеляція, висування інформації.

Данилюк Е. В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Кійко Ю. Є.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

НЕОЛОГІЗМИ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ХХІ СТ.: ТЕМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено висвітленню стану німецького лексичного складу на початку ХХІ ст. Вона є продовженням і доповненням студій Г. Фатера, В. Теуберта, Д. Штеффенс та інших лінгвістів, які досліджували неологізми в німецькій мові на різних часових зрізах.

Мова перебуває у постійному стані непомітних змін на всіх її рівнях. Ці зміни зумовлені лінгвальними й екстралінгвальними чинниками. Найбільш помітно це простежується на лексико-семантичному рівні, тому нагальним залишається висвітлення тенденцій розвитку в людській мові загалом і німецькій мові зокрема на предмет появи нових лексичних одиниць на певних етапах її розвитку.

З появою Інтернет-сайту Німецької академії наук, де фіксуються неологізми з усіх доступних джерел, з'явилася можливість отримати більш повну і завжди актуальну картину про новоутворення у німецькій мові. Ця обставина зумовила вибір джерела для нашої розвідки.

Мета статті – встановити тематичні і частиномовні характеристики неологізмів у німецькій мові за 2017–2018 рр. Загальна кількість проаналізованих неологізмів становила 2 063 лексичні одиниці.

У частиномовному аспекті найбільша кількість новоутворень припадає на іменники (91,6%). Далі за спадом йдуть прикметники (6,6%) та дієслова (1,8%). Отримані результати вказують на те, що швидкість появи нових слів на сучасному етапі стабільно висока з тенденцією до зростання. Це дає змогу припустити, що словниковий склад німецької мови за збереження такого темпу новоутворень із часом може зазнати значних змін. Але тут потрібні подальші спостереження за новоутвореннями в німецькій мові, оскільки це лише перша розвідка подібного роду.

Виокремлені неологізми класифіковано на 17 тематичних царин, які за кількісними показниками утворюють три зони: 1) високочастотну (від 10% і вище, групи «соціальні мережі», «політика» та «економіка»); 2) середньочастотну (5–9%, групи «культура», «автомобіль», «наука/техніка», «здоров'я», «стиль життя», «медіа», «їжа/напої»); 3) низькочастотну (до 4%, групи «спорт», «природа», «професії/кар'єра», «подорож», «кінематограф», «музика» та «освіта»).

Ключові слова: неологізм, тематичний аспект, частиномовний аспект, німецька мова.

Постановка проблеми. Мова як суспільне явище перебуває у постійному стані непомітних змін на всіх її рівнях, що зумовлено лінгвальними й екстралінгвальними чинниками. Найбільш помітно це простежується на лексико-семантичному рівні, де пересічний носій мови послуговується на різних етапах свого життя дещо відмінним лексичним запасом. Тому видається вельми актуальним висвітлення тенденцій розвитку в людській мові загалом і німецькій мові зокрема на предмет появи нових лексичних одиниць (неологізмів) на певних етапах її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Неологізми, під якими традиційно розуміють будь-які лексичні новоутворення в різноманіт-

них сферах людської діяльності (пор. [4, с. 520; 1]), неодноразово були об'єктом різнопланових наукових розвідок. У германському мовознавстві це питання висвітлювалося в працях Г. Гарлас і Г. Фатера [6], В. Теуберта [14], Л. Рікка [11] та багатьох інших. Першу спробу повного опису та типології неологізмів у німецькій мові ХХ ст. здійснили Г. Гарлас і Г. Фатер [6].

Поява неологізмів зумовлена, насамперед, розвитком виробництва, науки і техніки, появою нових явищ у різних сферах суспільного життя, у тому числі в політиці, економіці, культурі тощо. Не останню роль при цьому відіграють міжмовні контакти, коли відбувається процес запозичення між різними лінгвокультурами.

Нині в німецькій мові, як і в багатьох інших мовах, активновикористовуютьангломовнулексику (пор. [1; 2; 3, с. 179; 5]).

Неологізми прийнято розглядати у певні часові відрізки, наприклад неологізми XIX ст., 90-х років XX ст., неологізми XXI ст. Питання, як довго неологізми можуть зберігати свою новизну, залишається й досі відкритим. Припускають, що вони переходять у загальний словниковий запас певної мови протягом 10–15 років. Іноді цей термін може бути й коротшим, адже нові слова завдяки сучасним технічним можливостям фіксуються у словниках набагато швидше, ніж це було ще 30 років назад (пор. [8, с. 12]).

Важливу роль під час аналізу неологізмів відіграють словники, які фіксують лексичний склад мови на певному етапі її розвитку. Багато науковців, за В. Теубертом [14, с. 129], вважають, що спеціальні словники потрібно створювати не для неологізмів загалом, а лише для нових, неординарних іншомовних слів. Перші словники неологізмів німецької мови почали з'являтися лише із середини XX ст. (*Neologismen in der deutschen Sprache*, 1977/1982). Далі послідували словники *Neuer Wortschatz. Neologismen der 90er Jahre* (2004) і *Deutsches Neologismenwörterbuch. Neue Wörter und Wortbedeutungen in der Gegenwartssprache* (2007). Нині лексикографи переходять поступово до створення онлайн-словників, які щоденно оновлюються.

У багатьох розвідках із неології у німецькій мові використовують часто банк текстів провідного журналу *Der Spiegel*. Так, Л. Недиба у роботі *Neologismen in der deutschen Gegenwartssprache* [9] проаналізувала характер неологізмів і встановила на матеріалі зазначеного журналу, як зріс лексикон німецької мови на початку XXI ст. Особливу увагу авторка приділила різним видам розширення словникового складу й опису новоутворень.

У працях А. Геберта *Neue Wörter. Neologismen in der deutschen Sprache seit 1945* [7], Д. Герберга, М. Кінне та Д. Стефенс *Neuer Wortschatz. Neologismen der 90er Jahre im Deutschen* [8], *Neue Wörter und Wortbedeutungen in der Gegenwartssprache* [10], Д. Стефенс та Д. аль-Ваді *Neuer Wortschatz. Neologismen im Deutschen* [12] детально розглянуто неологізми зазначених часових відрізків. Автори зупиняються при цьому на їхніх ознаках і критеріях відбору.

Цікавим контрастивним дослідженням видається словник Д. Стефенс та О. Нікітіної *Deutsch-russisches Neologismenwörterbuch. Neuer*

Wortschatz im Deutschen [13]. Науковці вперше зіставили тенденції утворення та розвитку неологізмів у двох різнотипних лінгвокультурах.

Із появою німецькомовного Інтернет-сайту <http://www.wortwarte.de>, де реєструються неологізми з багатьох джерел, з'явилася можливість отримати більш повну і завжди актуальну картину про неологізми в сучасній німецькій мові. Ця обставина зумовлює новизну нашої розвідки.

Постановка завдання. Мета статті – встановити тематичні і частиномовні характеристики неологізмів у німецькій мові (2017–2018 рр.) на основі спеціального сайту неологізмів <http://www.wortwarte.de>.

Джерельною базою дослідження слугував авторитетний сайт Німецької академії наук Берлін-Бранденбург (<http://www.wortwarte.de/>), де фіксуються новоутворення в сучасній німецькій мові. Фактичний матеріал зібрано протягом 2017–2018 рр. у результаті двох вибірок: перша (січень – червень 2017 р.) містить 928 лексичних одиниць та друга (вересень 2017 – лютий 2018 р.) становить 1 135 лексем. Загальна кількість проаналізованих неологізмів становила 2 063 лексичні одиниці.

Виклад основного матеріалу. Проведений аналіз відібраних неологізмів за 12 місяців виявив, що щодня в німецькій мові з'являються 5,7 нових слів. Зіставлення отриманих даних у двох вибірках дає змогу стверджувати, що протягом 2017–2018 рр. спостерігається подібна динаміка новоутворень у частиномовному і тематичному аспектах.

У частиномовному аспекті найбільша кількість новоутворень припадає на іменники. Далі за спадом йдуть прикметники та дієслова. Так, у першій вибірці зафіксовано 93,5% (868) іменників, 5,2% (48) прикметників та 1,3% (12) дієслів. У другій вибірці їх кількість становила: 90,1% (1 022) іменників, 7,8% (89) прикметників та 2,1% (24) дієслів. Для наочності наведемо діаграму (рис. 1).

Отримані кількісні результати вказують на те, що швидкість появи нових слів у зазначений період стабільно висока з тенденцією до зростання. Можна припустити, що словниковий склад німецької мови за збереження такого темпу новоутворень із часом може зазнати значних змін. Але тут потрібні подальші спостереження за новоутвореннями в німецькій мові, оскільки це лише перша розвідка подібного роду.

Аналіз неологізмів у тематичному аспекті дав змогу виокремити серед них такі семантичні групи: автомобіль (*der Abschalttrick, der*

Batteriecrosser); економіка (*die America-First-Strategie, der Ungleichheitsvergleich*); здоров'я (*die Orgasmusstimmung, das Floating-Yoga*); їжа/напої (*die Torfotografie, die Wasabireibe*); кінематограф (*das Psychopathenkinno, das Speedwatching*); культура (*der Genre-Hybrid, das Echtzeitpuzzle*); медіа (*der Gameshow-Idiot, der Geschichtsumbau*); музика (*der Betroffenheitspopbarde, der Electropopschmalz*); наука/техніка (*das Nanovirus, das Zwergsternsystem*); освіта (*die Ersatzchance, der Abiturpool*); подорож (*das Zugkontrollsystem, der Canyoningurlaub*); політика (*das Fußfessel-Gesetz, das Gefährdergesetz*); природа (*der Mikroplastikmüll, der Klimaschutzrückzug*); професія/кар'єра (*der Single-Sign-on-Dienst, das Abgabepflichtwesen*); соціальна мережа (*der Kohlchip, durchbloggen*); спорт (*der Zwischen-Höhepunkt, die Energieverschwendungssportart*); стиль життя (*das Trendfasten, die Kopfkonstruktion*).

Кількісний аналіз отриманих неологізмів дав змогу встановити певні особливості розподілу новоутворень у сучасній німецькій мові за тематичним критерієм. Для наглядності створено діаграму (рис. 2).

Виокремлені тематичні групи можна згрупувати за кількістю зафіксованих одиниць у три зони: високочастотну, середньочастотну і низькочастотну.

До високочастотної зони належать три групи з часткою в загальному корпусі від 10% і вище. До середньочастотної зони відносимо сім груп із

часткою від 5% до 9% від загальної кількості. До низькочастотної зони відносимо сім груп із часткою від 1% до 4% від усіх неологізмів.

Найбільша кількість новоутворень зафіксована у сфері «соціальна мережа» (13%). Це підтверджує тезу про стрімкий розвиток суспільства в згаданій царині суспільного життя. Окрім того, як показують останні світові події, зумовлені різними природними катаклізмами та пандемією, зазначена семантична сфера буде й надалі активно розвиватися. Це пов'язано також і з новітніми винаходами, що поліпшують роботу різноманітних засобів комунікації, наприклад *der In-Display-Fingerabdrucksensor, die Podcatcher-App, der Secure-Element-Chip* тощо.

Ще одна високочастотна сфера неологізмів у сучасній німецькій мові пов'язана з політикою. Ця тематична царина становить 11% усіх новоутворень. Вони стосуються, насамперед, проблеми біженців, яка останнім часом стала справжнім випробуванням для світу загалом і Європейського Союзу зокрема, наприклад: *der Auslandsrecall, das Flüchtlingshelfernetzwerk, der Immigrationismus* тощо.

На третьому місці за обсягом групи, згідно з отриманими даними, знаходяться неологізми з економічної царини. Їх загальна частка у нашій вибірці становила 10%. Серед новоутворень домінують лексеми, які пов'язані з новітніми платіжними засобами, наприклад *die Kryptodevise, der Nocoiner, die Staats-Coin*. Значну частку неологізмів тут становлять також лексеми, що пов'язані з Інтернет-торгівлею: *der Fakeverkäufer, die*

Рис. 1. Новоутворення у німецькій мові у частинимовному аспекті (2017–2018 рр.)

In-Skill-Zahlungsfunktion, das Self-Checkout-System тощо.

До зони тематичних груп із середніми показниками належать неологізми у таких сферах, як *культура* (8%), *автомобіль* (8%), *наука/техніка* (7%), *здоров'я* (6%), *стиль життя* (6%), *медіа* (6%), а також *їжа/напої* (5%). Зазначені царини є постійно актуальними, але їхні показники виявилися нижчими за відповідні дані *соціальних мереж, політики й економіки*.

У зоні середньої частоти важливою сферою є тематична група *здоров'я*. Зазначена царина була й залишається у фокусі уваги людства, оскільки людина як біологічна істота постійно турбується про своє виживання в часи забруднення навколишнього середовища, поступового старіння населення в розвинутих країнах, психічного виснаження працівників за надмірного інформаційного навантаження і т. п. Як наслідок, виникають новітні способи лікування тих чи інших захворювань, розладів, різноманітні методи профілактики та засоби зміцнення імунітету тощо. Прикладами новоутворень цієї сфери є такі лексеми, як *die Sorgenfaltenanatomie, die Immununterdrückung, die Weihrauchtherapie, die Kreuzbandrekonstruktion, die Röntgenreiztherapie*.

До неологізмів із середнім обсягом належить семантична група *стиль життя*. До неї входять новоутворення на позначення новітніх способів, умов суспільного існування, наприклад *der Craftivism, das Acrylmöbel, die Wohncommunity, der Fruchtsecco*. Завдяки поєднанню різних стилів попередніх епох із новітніми підходами

виникають нові дескрипції сьогодення, як-от: *der Vinylprint, die Glam-Squad, die Beauty-Boys-Bewegung, das Crowdlending-Modell* тощо.

До зазначеної зони увійшла й тематична група *медіа*. Новими дескрипціями тут намагаються описати реалії сучасного бурхливого суспільного життя, де телебачення і новітні засоби комунікації перетворилися на буденність, яка неймовірно швидко ускладнюється через технічний прогрес, новітні технології, нові різновиди передач тощо, наприклад: *die Halbnacktshow, der Porträtlicht-Modus, die TV-Säule, das Häme-TV*.

Зону з низькочастотними тематичними групами неологізмів у сучасній німецькій мові становили такі тематичні утворення, як *спорт* (4%), *природа* (4%), *професія/кар'єра* (4%), *подорож* (3%), *кінематограф* (2%), *музика* (2%) та *освіта* (1%).

Найменшою тематичною групою за обсягом виявилась сфера *освіти*. Новоутворення цієї сфери діяльності позначають неминучі інноваційні процеси в освітньому житті суспільства через зміни в педагогічних підходах та вдосконалення методики викладання, але їхня частка незначна порівняно з іншими тематичними групами. Прикладами неологізмів цієї царини є *das Inklusionsaufwendungsgesetz, der Abiturpool, die Surrealschule*.

Висновки і пропозиції. Сучасну мову важко уявити без неологізмів, адже поява нових слів свідчить про розвиток мови. Відсутність неологізмів може свідчити лише про занепад мови через відсутність будь-яких змін.

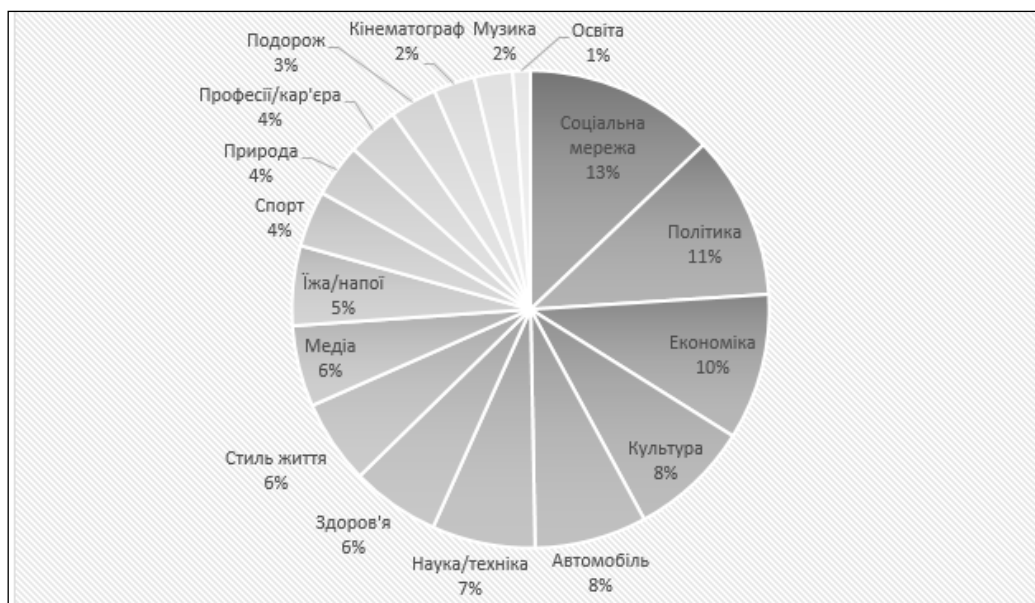

Рис. 2. Тематичний розподіл неологізмів у сучасній німецькій мові (2017–2018 рр.)

Неологізми слугують, з одного боку, для номінації нових або ще не названих понять, реалій, а з іншого – для заміни попередніх найменувань новими. Це зумовлено різними чинниками, насамперед тенденцією до мовної економії, уніфікації номінативних моделей, виразнішого, точнішого найменування, експресивно-стилістичного оновлення, з причин соціально-політичного, пуристичного та евфемістичного характеру.

Проведений аналіз неологізмів у сучасній німецькій мові протягом дванадцяти місяців у 2017–2018 рр. виявив 2 063 новоутворення. Отримані неологізми належать до 17 тематичних царин, які утворюють три частотні зони: високо-, середньо- і низькочастотну. До високочастотних груп відносимо галузі *соціальна мережа* (13%),

політика (11%) й *економіка* (10%). У зоні середньої частоти перебувають групи *культура* (8%), *автомобіль* (8%), *наука/техніка* (7%), *здоров'я* (6%), *стиль життя* (6%), *медіа* (6%) та *їжа/напої* (5%). Низькочастотними групами виявилися сфери *спорт* (4%), *природа* (4%), *професії/кар'єра* (4%), *подорож* (3%), *кінематограф* (2%), *музика* (2%) та *освіта* (1%).

Перспективним напрямом подальшого дослідження вбачаємо встановлення словотвірних властивостей німецьких неологізмів для зіставлення з даними попередніх часових відрізків. Цікавим видається також порівняння отриманих даних із відповідними даними в українській мові для встановлення мовних особливостей зазначених лінгвокультур у часи глобалізації.

Список літератури:

1. Апроксимативні методи дослідження словникового складу / В. В. Левицький та ін. Чернівці : Рута, 2000. 198 с.
2. Кійко С. В. Англiцизми в сучасній німецькій мові (на матеріалі журналу *Der Spiegel*). *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. 2007. № 339–340. С. 142–155.
3. Кійко Ю. Є. Фрактальне моделювання інформаційної структури медіатекстів. Чернівці : Технодрук, 2018. 402 с.
4. Bußmann H. *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Stuttgart : Kröner, 1990. 904 s.
5. Carstensen B., Galinsky H. *Amerikanismen der deutschen Gegenwartssprache: Entlehnungsvorgänge und ihre stilistischen Aspekte*. Heidelberg : Winter, 1975. 86 s.
6. Harlass G., Vater H. *Zum aktuellen deutschen Wortschatz*. Tübingen : Narr, 1974. 221 s.
7. Heberth A. *Neue Wörter. Neologismen in der deutschen Sprache seit 1945*. Wien : Verlag der Wissenschaft, 1977. 240 s.
8. Herberg D., Kinne M., Steffens D. *Neuer Wortschatz. Neologismen der 90er Jahre im Deutschen*. Berlin : Walter de Gruyter, 2004. 240 s.
9. Nedyba D. L. *Neologismen in der deutschen Gegenwartssprache*. Tuscaloosa : Alabama, 2013. 85 s.
10. Quasthoff U. *Deutsches Neologismenwörterbuch. Neue Wörter und Wortbedeutungen in der Gegenwartssprache*. Berlin : de Gruyter, 2007. 690 s.
11. Riikka L. *Neologismen in deutschen Presstexten*. Jyväskylä : Universität Jyväskylä, 2009. 92 s.
12. Steffens D., al-Wadi D. *Neuer Wortschatz. Neologismen im Deutschen 2001-2010*. 2 Bände. Mannheim : Institut für Deutsche Sprache, 2013. 577 s.
13. Steffens D., Nikitina O. *Deutsch-russisches Neologismenwörterbuch. Neuer Wortschatz im Deutschen 1991–2010*. 2 Bände. Mannheim : Institut für Deutsche Sprache: 2014. 598 s.
14. Teubert W. *Neologie und Korpus*. Tübingen : Narr, 1998. 170 s.

Danilyuk E. V., Kiyko Yu. Ye. NEOLOGISMS IN GERMAN LANGUAGE OF THE 21-th CENTURY: THEMATIC ASPECT

The article is devoted to the coverage of the state of German vocabulary at the beginning of the 21 century. It is a continuation and addition of the research of H. Vater, W. Teubert, D. Steffens and other linguists who studied neologisms in German language in different periods of time.

The language is in constant state of imperceptible changes on all levels of the language. These changes are due to lingual and extralinguistic factors. This is the most noticeable on the lexical-semantic level. Therefore, the coverage of development trends in the human language in general and in German language in particular regarding the appearance of new lexical units on certain stages of its development remains relevant.

With the advent of the website of the German Academy of Sciences (<http://www.wortwarte.de>), which captures neologisms from all sources, it became possible to get a more complete and always up-to-date picture of neologisms in the German language. This circumstance determined the choice of source for our research.

The purpose of the article is to establish thematic and part-of-speech characteristics of neologisms in the German language (2017-2018). The total number of neologisms is 2063 lexical units.

In a part-of-speech aspect, most neologisms are nouns (91.6%). Further down are adjectives (6.6%) and verbs (1.8%). These results indicate that the rate of occurrence of new words at the present stage is stably high with a tendency to increase. This suggests that the vocabulary of the German language, while maintaining this pace of neologisms, may undergo significant changes over time. But here further observations of new words in the German language are needed, because this is only the first study of this kind.

The distinguished neologisms are classified into 17 thematic areas, which are quantitatively divided into three zones: 1) high-frequent (from 10% and above), groups of social networks, politics and economics; 2) mid-frequent (5% - 9%), groups of culture, automobile, science / technology, health, lifestyle, media, food / drinks; and 3) low-frequent (up to 4%), groups of sports, nature, professions / careers, travel, cinema, music and education.

Key words: *neologism, thematic aspect, parts of speech, German language.*

Деркевич Н. А.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЄСЛІВ ІЗ НЕВІДОКРЕМЛЮВАНИМ ПРЕФІКСОМ VER-

У статті проаналізовано семантику похідних дієслів із невідокремлюваним префіксом ver-, а саме спостереження їх семантики відомими мовознавцями. Про багатозначність та продуктивність префікса ver- свідчить різноманітність його форм у різні періоди розвитку мови: він виконував функції прислівника, прийменника, частки, з часом утратив свою первинну автономність і розвинувся від вільної до зв'язаної словотвірної морфемі. Між прислівниками, частками, прийменниками, від яких походить префікс, існує генетичний зв'язок, що позначається на кореляції їх семантики в сучасній мові. Однак частка, прислівник чи прийменник, набуваючи у процесі еволюції статусу невідокремлюваного префікса, спочатку зберігають свою семантику, а згодом видозмінюють або й зовсім утрачають її під впливом твірної основи.

Твірна основа ототожнюється зі словотвірною основою похідного слова і розглядається як частина похідного слова, до того ж твірній основі приписується мотивуюча функція.

У дериваті виникає словотвірне значення як наслідок поєднання твірної основи з формантом. Носієм словотвірного значення є вся структура похідного слова. Словотвірне значення формується у результаті встановлення певного типу співвідношення похідних слів із твірними. Ці співвідношення реалізуються внаслідок взаємодії семантики компонентів словотвірної структури похідного і твірного слів. Сислова структура похідної одиниці – це передусім результат впливу категоріального та індивідуального значення словотвірного форманта на категоріальне та лексичне значення твірної основи. У словотвірній мікросистемі префікси перебувають у відношеннях взаємозумовленості, яка носить функціональний характер: будь-який словотвірний формант у рамках своєї мікросистеми виконує словотвірну функцію з метою формування нових лексичних одиниць із новими семантичними характеристиками. Окрім того, існують функціональний та дистрибутивний критерії щодо виявлення словотвірної мікросистеми префіксів: перший стосується словотвірної функції префіксів – це здатність приєднуватися до твірних різнокатегоріальних основ. Для другого критерію важливим є розташування префікса у внутрішній синтагмі: препозиція щодо лексичної основи і зв'язність із зовнішньою синтагмою.

Ключові слова: семантика, твірна основа, похідне слово, невідокремлюваний префікс, словотвірне значення, словотвірний формант.

Постановка проблеми. Важливим засобом збагачення лексики є творення нових слів, цей процес відбувається на базі наявних у мові одиниць. Увесь будівельний матеріал мови, на основі якого формуються нові слова з усіма структурно-семантичними способами словотворення, становить словотвірний ресурс мови.

Дослідження спрямоване на виявлення функціонування лексичного складу мови та визначення причин творення похідної лексики.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення впливу словотвірного префікса на твірні основи, з'ясування його взаємодії з твірними основами і простеження впливу префікса на зміну семантики у твірних основах.

Об'єктом дослідження є невідокремлюваний дієслівний префікс *ver-* та утворені за його допомогою похідні дієслова.

Предметом дослідження є структурні та семантичні особливості похідних дієслів із невідокремлюваним дієслівним префіксом *ver-*. Матеріалом дослідження слугували похідні дієслова, які утворені за допомогою дієслівного префікса *ver-*.

Виклад основного матеріалу. Семантику невідокремлюваних префіксів та утворені за їх допомогою похідні дієслова у німецькій мові досліджували відомі мовознавці І. Барц, Г. Брінкман, В. Вільманс, І. Кюнгольд, Г. Пауль, Е. Матер, В. Фляйшер, Г. Ціфонун та ін. [5–15]. Під час дослідження семантики дериватів науковці зважають на етимологію префікса, а також на твірні основи, до яких приєднується префікс. «Словотвірне значення – це той елемент у значенні похідного слова, яким воно відрізняється від твірного», – стверджує мовознавець І. С. Улуханов [4, с. 34]. Таке визначення ґрунтується на різниці

лексичного значення похідного слова та твірного, тобто носієм словотвірного значення слугує словотвірний формант. Переконливіше формулювання словотвірного значення знаходимо у Е. С. Кубрякової: «Це нове значення, що виникає у дериваті як наслідок поєднання твірної основи з формантом, і носієм словотвірного значення є вся структура похідного слова» [3, с. 99]. Словотвірне значення формується у результаті встановлення певного типу співвідношення похідних слів із твірними. Ці співвідношення реалізуються внаслідок взаємодії семантики компонентів словотвірної структури похідного і твірного слів. Смыслова структура похідної одиниці – це передусім результат впливу категоріального та індивідуального значення словотвірного форманта на категоріальне і лексичне значення твірної основи.

Семантику похідного дієслова зумовлює семантика твірної основи. У результаті співвідношення семантики похідного дієслова та його твірної основи формуються різні значення, а саме: інтенсифікація ознаки дії, уточнення, семантичний реверс, лексикалізація твірної основи. Разом із тим під впливом префікса твірна основа зазнає модифікацій – від незначної до повної ідіоматизації.

В Етимологічному словнику В. Пфайфера [13, с. 1497], у дослідженнях Г. Брінкмана [5], В. Генцена [7], Г. Пауля [12] йдеться про фонетичні та семантичні зміни префікса у ході його історичного розвитку, що й відобразилося на різноманітності семантики похідних дієслів із префіксом *ver-*: видалення, забирання: *verrücken*, *vertreiben*; завершення, вичерпання: *verdunsten*, *verklingen*, *verschwinden*; помилкової дії: *verwechseln*, *sich verzählen*; значення заборони: *verbieten*, *versagen*; результативної дії: *verpacken*; посилення дії: *verschliessen*, *versperren*; функції перехідності для неперехідних дієслів: *verfolgen*, *verheiraten* і для відіменникових *verholzen* та відприкметникових похідних *verdeutlichen*, *verarmen*. В. Генцен стверджує, що префікси мають похідний характер, бо вони у сучасній німецькій мові поєднуються не лише з дієслівними, а й із іменниковими та прикметниковими основами, і висловлює думку про те, що відіменникові та відприкметникові деривати слід розглядати як власне похідні [7, с. 44]. Похідні дієслова у дослідженнях В. Фляйшера є відіменниковими, якщо їхньою основою виступає іменник, відприкметниковими – якщо твірною основою є прикметник і, власне, віддієслівні похідні [6, с. 306]. У граматиці Дудена також йдеться про префікс *ver-* і про важливість словотвірних основ: «Префікс є модифікуючим, пере-

важно приєднується до простих дієслів, а також до іменникових та прикметникових основ» [9, с. 445]. Сучасний дослідник Е. Доналіз висловлює своє бачення щодо невідокремлюваних дієслівних префіксів: «Це зв'язані морфологічні одиниці, що приєднуються до іменника, прикметника та дієслова й є зазвичай ненаголошеними» [8, с. 27].

Досліджуючи семантику похідних дієслів із префіксом *ver-*, мовознавець В. Вільманс зважає на етимологію префікса, а також бере до уваги твірні основи, визначає такі семантичні групи [14, с. 159]:

1. Дієслова, в основі яких є готське *faur*, мають семантику:

– заборона, відмова *verbieten*/забороняти, *versagen*/відмовити;

– покривати, перешкоджати з іменниковою основою: *verankern*/закріпити, *verbergen*/заховати, *vermauern*/замурувати.

2. Дієслова, в основі яких є готське *fra*, мають семантику:

– віддалення від певного місця, рух: *verfließen*/протікати, *verreisen*/вирушити в дорогу, *versenden*/відправити;

– негативне ставлення: *verachten*/зневажати, *verfluchen*/проклинати;

– пошкодження, знищення: *verzehren*/витрачати, *verderben*, *vernichten*/знищити;

– витрата, використання: *verplaudern*/проговорити, *verschlafen*/проспати, *verschleudern*/(роз)потратити;

– переробляти, використовувати: *verkochen*/зварити, *vermahlen*/перемолоти, *verschreiben*/списати;

– надмірна витрата: *verbuttern*/транжирити, *vermalen*/витратити багато фарби, *vernähen*/витратити багато тканини.

3. Готське *fair*: завершена дія *verlesen*/зачитувати, оголошувати, *vermuten*/підозрювати.

4. Відприкметникові дієслова зі значенням фактивності: *verdummen*/подурніти, *verdunkeln*/затемнити, *verengen*/звужити.

Лінгвіст Г. Пауль стосовно семантики дериватів із префіксом *ver-* також бере до уваги історичну спадщину префікса [12, с. 719]:

1. Префікс *ver-* дотичний із готською часткою *faur*, тому дієслова мають таку семантику: заміна місця: *verantworten*/відповідати, *verfechten*/захистити, відстоювати, *verteitigen*/захистити; витрати *versäumen*/пропустити, *verschlafen*/проспати, *verhören*/прослухати;

2. Префікс *ver-* зі значенням готської частки *fra* надає похідним дієсловам такої семантики:

– переробляти, використовувати: *verfüttern*/вигодувати, *verheizen*/випалити, *verrauchen*/викурити;

– трата часу: *verbummeln*/прогуляти, *verschlafen*/проспати, *vertrödeln*/тратити час;

– занепад або пошкодження *verknitteln*/протратити, *vertilgen*/використати;

– помилкова дія *verdrehen*/викрутити, *verführen*/спокушати, *verwöhnen*/розбалувати;

– зміна приміщення, території: *verlegen*/переставити, *verpflanzen*/пересадити, *versetzen*/пересадити;

– протилежна до основи дія: *verachten*/зневажати, *verkennen*/не усвідомлювати, *verlernen*/розучитися.

3. Інтенсифікація дії під впливом префікса: *verbleiben*/залишатися, *versinken*/затонути, *verwachsen*/прорости.

4. Відприкметникові похідні: *veralten*/зістарітися, *verdunkeln*/потемніти, *verschlimmern*/погіршитися.

5. Відіменникові похідні: ставати таким, що виражає основу: *verbauern*/ставати селянином, *verkohlen*/обвуглити, *verfeinden*/ворогувати; бути забезпеченим/оснащеним чимось: *vergolden*/покривати золотом, *vereiden*/присягатися, *verzuckern*/зацукритися.

Науковець І. Кюнгольд представляє 10 семантичних груп у похідних дієсловах із префіксом *ver-*, виокремлює при цьому твірні основи [10, с. 314–320]:

1. Повне здійснення або завершення дії:

– до кінця: *verstreichen*/розгладити, *verteilen*/розподілити;

– остаточна дія: *verwandeln*/перетворити, *verzweifeln*/розчарувати;

– поєднання: *vereinigen*/поєднати, *verwachsen*/зростися, зарости;

– використання з метою: *verheizen*/випалити, спалити;

– витрати: *verplaudern*/проговорити, *versaufen*/пропити;

– занепад: *verbluten*/стекти кров'ю, *verdursten*/загинути від спраги;

– бити: *verhauen*, *verprügeln*;

– насміхатися: *veräppeln*, *verlachen*, *verspotten*.

2. Перехід до певного стану:

– з прикметниковою основою: *veralten*/зістарітися, *verbleichen*/збліднути;

– з іменниковою основою: *verbauern*/огрубіти, *vergöttern*/боготворити, *versklaven*/стати рабом.

3. Встановлення контакту: *verkorken*/закоркувати, *verpflichten*/зобов'язати.

4. Зворотна дія щодо дії твірної основи дієслова:

– заперечення семантики твірної основи дієслова: *verbieten*/забороняти, *versagen*/відмовляти;

– протилежна дія щодо основи: *verformen*, *verleiten*, *verplanen*.

5. Віддалення: *verreisen*, *verschicken*, *verfrachten*.

6. Закривати, перекривати доступ: *verdecken*, *verriegeln*, *verschließen*/закрити.

7. Інтенсифікація дії: *verbleiben*/перебувати, знаходитися, *verhelfen*/сприяти, *vermeiden*/уникати.

8. Транзитивація твірної основи: *verfechten*/захищати, відстоювати, *verfolgen*/переслідувати, *verschweigen*/замовчувати.

9. Заміна: *vergelt*/нагороджувати, відплатити, *vertreten*/замінити, *verwes*/розкладатися.

10. Успішне завершення дії: *verdienen*/заробити.

У граматиці Дудена знаходимо інформацію про дієслова з префіксом *ver-*, вони позначають перероблення, використання, зникнення, знищення, закривання, трату часу. Науковець класифікує похідні дієслова за морфологічними критеріями, і таких груп є дві. До першої групи належать твірні дієслова *-schweigen*, відіменникові *-träumen* або й відприкметникові *-kürzen* похідні. До другої групи належать комбіновані похідні від простих похідних іменників та іменників із префіксом: *verunglück-en*, *vergitter-n*, *vergesellschaft-en*, а також від прикметників і їх вищого ступеня порівняння *ver-eng-en*, *ver-breiter-n*.

Дієслова першої групи мають таку семантику:

– відправлятися кудись: *verreisen*/від'їжджати, *verdrängen*/витіснити;

– завершена дія: *verblühen*/відцвісти, *verklingen*/відлунати.

Значення «завершеної дії» стосується також дієслів: повністю, до кінця: *versinken*/потонути, *verbrauchen*/використати; закривати: *vergraben*/закопати, *verschmüren*/зашнурувати; трата часу: *verbummeln*/прогуляти, *verdösen*/продрімати; занадто: *versalzen*/пересолити, *verpfeffern*/переперчити.

Дієслова другої групи мають таку семантику:

– зміна стану/інг्रेसивність: *versumpfen*/заболочуватися, *verarmen*/збідніти;

– спричинена зміна стану/фактивність: *versklaven*/стати рабом, *verdeutlichen*/уточнити;

– забезпечення, оснащення, орнативність: *verglasen*/засклити, *verwunden*/поранити.

У своєму дослідженні автор зважає на твірні основи, серед яких іменникові переважають [9, с. 425–430].

Науковець Е. Матер вирахував кількість похідних дієслів із префіксом *ver-*, їх 818, і саме ці дієслова становлять найбільшу кількість серед похідних дієслів із невідокремлюваними префіксами [11, с. 145–152].

1. Найбільшу семантичну групу формують дієслова зі значенням «понад міру», частково негативний, частково позитивний стан. Сюди належить 236 дієслів, що становить 21% усіх досліджуваних і які поділяються на такі підгрупи:

1.1. Дієслова зі значенням інтенсифікації дії: *verbreiten*/поширювати, *verfuttern*/відгодувати, *verrosten*/покритися іржею. Негативну або позитивну нотку закладено в основі дієслів *verärgern*/розізлити, *verhetzen*/підюджувати, *verehren*/вшановувати. У цій групі знаходимо дієслова із семантикою «закохатися»: *sich verkeilen*, *sich verknallen*, *sich verlieben*, *sich vernarren*, *sich verschießen*.

До групи належать 82 дієслова, і порівняно з іншими вона є найбільшою.

1.2. Дієслова зі значенням «пошкодити», «зіпсувати». У більшості дієслів ця дія закладена у твірній основі: *vergießen*/пролити, *versalzen*/пересолити, *verwaschen*/зіпрати. Пошкодження відбувається іноді ненавмисно: *verbrühen*/ошпарити/ся, *verfärben*/зіпсувати під час фарбування, *verreiten*/заїздити. Підгрупа нараховує 81 дієслово.

1.3. «Марнувати час»: *verbringen*/провести час, *verbummeln*/прогуляти, *vergeuden*/прогаяти час, *vertrinken*/пропити. Тут нараховуємо 57 дієслів.

1.4. «Бити, лупцювати» – такою є семантика цієї підгрупи, яка містить 16 дієслів: *verdreschen*, *vermöbeln*, *verprügeln*/відлупцювати.

2. Похідних дієслів зі значенням «помилкова дія» є 113, це становить 10% від усіх дієслів із префіксом *ver-*. Дія закладена в твірній основі дієслова, а префікс змінює її, робить хибною.

2.1. «Помилково, неправильно» – таке значення дієслів цієї підгрупи: *verbauen*/невірно побудувати, *verbiegen*/звернути, а 79 дієслів є зворотними: *sich verfahren*/заблукати, *sich versprechen*/обмовитися, *sich verwählen*/невірно набрати номер.

2.2. «Трата часу» є значенням для цієї підгрупи: *verbummeln*, *verfehlen*, *verschlafen*; таких дієслів є 21.

2.3. Відхилення від норми – 13 похідних дієслів: *verbauern*/огрубіти, *vergehen*/занепадати, *verziehen*/перекосити, скорчити гримасу.

3% усіх дериватів становить семантична група «негативні стосунки між людьми» і нараховується 37 дієслів.

3. 3.1. 16 дієслів зі значенням «насмішки, образи»: *veralbern*, *verhöhnern*, *verlachen*.

3.2. Дієслова зі значенням «дискредитувати, засуджувати», 17 дериватів: *verdonnern*, *verurteilen*/засуджувати, *verklagen*/подавати скаргу, *verleumden*/робити наклеп.

3.3. «Погано про когось думати», у цій підгрупі шість дієслів: *verachten*/зневажати, *verdächtigen*/підозрювати, *verdenken*/звинувачувати, *verpönen*/забороняти, засуджувати, *verweisen*/оголосити догану, виганяти.

3.4. Деривати зі значенням «лаятися на когось»: *verdammern*/проклинати, *verfluchen*/проклинати, *verunglimpfen*/робити наклеп.

До розглянутих семантичних груп належить 386 похідних дієслів, і префікс *ver-* надає цим дієсловам негативного значення.

4. «Досягнення мети» є основою для 137 дериватів, що становить 12% від усіх досліджуваних похідних.

4.1. Лейтмотивом для семантики дієслів цієї підгрупи є результативна дія, їх нараховується 55: *verankern*/поставити на якор, *verfolgen*/переслідувати, *vergären*/перебродити, *versinken*/погрузитися.

4.2. 40 дієслів зі значенням повного використання/споживання об'єкта, який зазначений в основі слова: *verbacken*/випекти, *vermehlen*/змолоти, *verzehren*/спожити.

4.3. «Занепад, знищення, загибель» – таким є значення для 42 дієслів цієї підгрупи: *verbluten*/стікати кров'ю, *verdursten*/гинути від спраги, *verhungern*/вмирати від голоду, *verbrennen*/спалити, *vernichten*/знищити. В основі дієслова закладене значення припинення дії: *verblühen*/відцвісти, *verglimmen*/догорати, *verrollen*/покотитися. У деяких дієсловах припинення дії відбувається поступово: *verhallen*, *verklingen*, *verschimmern*.

5. 126 дієслів зі значенням «виходити, віддалятися від певного місця» становить 11% усіх досліджуваних.

5.1. Значення, за якого суб'єкт виходить від певного місця, зустрічається у 68 дієсловах: *verduften*/розвіюватися (про запах), *verlassen*/залишати, *versetzen*/пересадити, *versenden*/відправити, *verstreuen*/розсіяти.

До цієї групи належать відіменникові похідні зі значенням народження тварин: *verwerfen*, *verfrischen*, *verferkeln*, *verfohlen*, *verkalben*, *verlammen*.

5.2. Об'єкт змінює своє місце розташування у значенні «щось віддати»: *verabreichen*/видавати, *verborgen*/давати в борг, *verschenken*/передарувати. Серед 46 дієслів цієї підгрупи 22 дериватів.

вати мають значення «продавати»: *vermarkten, versteigern, verkloppen, versilbern, verschachern*.

5.3. 12 дієслів мають значення «розповсюдження інформації»: *verbreiten, verhängen, verkündigen*.

6. Значення «бути недоступним»: недоступність через те, що об'єкт був закритий: *verlöten/запаяти, vermauern/замурувати, versperren/перекрити, verdecken/закрити, verhüllen/закутати*; була перешкода: *verbieten/заборонити, verbarrikadieren/забарикадувати, verwehren/перешкоджати*. Таких дієслів нараховується 80, що становить 7% усіх досліджуваних.

7. Дієслів із значенням «поєднання» є 99, або 9% від усіх досліджуваних похідних.

1. «Поєднання, зв'язування» – такою є семантика 70 дієслів: *vereinigen, verkleben, verknüpfen, verflechten, vermischen, verzahnen*. У деяких дієсловах твірна основа, саме іменникова, вказує на засіб, за допомогою якого ці предмети зв'язані: *verbolzen/з'єднувати болтами, verdübeln/забивати дюбель, vernieten/заклепати*.

2. Значення поєднання стосується і людських відносин: одруження: *verehelichen, verheiraten, vermählen, verschwägern, versippen*; гармонії: *verständigen, verstehen, vertragen*; складання присяги: *vereidigen, verschwören, versprechen*. Таких дієслів нараховується 29.

8. 26 похідних дієслів із префіксом *ver-*, 2% усіх досліджуваних, виражають стосунки між людьми:

– замінювати когось: *verantworten, verbürgen, verteitigen, vertreten*;

– піклуватися про когось: *verarzen, verpflegen, versorgen*;

– звертатися до когось: *verdanken/дякувати, vergeben/надавати, verzeihen/прощати*.

9. Група дієслів з іменниковою основою містить 146 дієслів, 13% усіх досліджуваних.

1. У цій підгрупі префікс вказує на те, що предмет покритий чи наповнений твірною іменниковою основою: *verbleien/покривати свинцем, vergolden/покривати золотом, verstauben/вкрива-*

тися пилюкою, *vergittern/перегородити решіткою, verplomben/запломбувати*. З такою семантикою нараховується 66 похідних дієслів.

2. Об'єкт перетворюється на твірну іменникову основу: *veraschen/перетворитися на попіл, verbeamten/ставати чиновником, verkrüppeln/стати калікою*. Дієслів із таким значенням нараховується 64.

3. У 16 дієсловах префікс *ver-* вказує на те, що об'єкт уподібнюється твірній основі іменника: *verbrüdern, verketzern, verteufern, vertieren*.

10. 101 дієслово, семантика яких виражена твірною основою прикметника: *veralten/зістаритися, verblöden/подурніти, versteifen/заклякнути*; 9% досліджуваних дієслів.

У деяких дієсловах спостерігаємо компаративну форму прикметника: *verallgemeinern, vergrößern, verschönern*.

11. 32 деривати, у яких префікс не має значного впливу на семантику твірної основи, становлять 3% досліджуваних дієслів: *verdolmetschen/перекладати, verfälschen/сфальсифікувати, verhindern/перешкодити*.

Висновки і пропозиції. На основі досліджень семантики похідних дієслів із префіксом *ver-* можна зробити висновок про те, що префікс є надзвичайно продуктивним, сприяє утворенню 14 семантичних груп, серед яких: віддалення, розсіювання і переміщення до іншого місця; припинення дії; неправильна, помилкова за своїм результатом дія; втрата і використання; поєднання; орнативність; створення перешкод; зміна стану; інтенсифікація ознаки дії; негативне чи позитивне ставлення до людини; спілкування; віддача, витрата; отримання чогось; вплив на об'єкт. Твірними основами для цих похідних є як дієслівні, так і іменникові, незначну кількість становлять прикметникові твірні основи.

Перспективу подальшого дослідження теми вбачаємо у виявленні принципів поєднання твірних дієслівних, іменникових, прикметникових основ з певними префіксами та формування нових лексичних одиниць із новими значеннями.

Список літератури:

1. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Дніпропетровськ : ДДУ, 1998. 187 с.
2. Земская Е. А. Современный русский язык. Словообразование. Москва : Просвещение, 1973. 304 с.
3. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений. Семантика производного слова. Москва : Наука, 1981. 224 с.
4. Улуханов И. С. Словообразовательная семантика в русском языке и принципы ее описания. Москва : Наука, 1977. 256 с.
5. Brinkmann H. Die deutsche Sprache. Gestalt und Leistung. Düsseldorf : Verlag Schwann, 1962. 2. Aufl. 334 S.

6. Fleischer W., Barz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. 5., Auflage. Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1983. 363 S.
7. Henzen W. Deutsche Wortbildung. Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1965. 178 S.
8. Donalies E. Die Wortbildung des Deutschen. Tübingen : Gunter Narr Verlag, 2002. 190 S.
9. Duden. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Mannheim; Wien; Zürich : Dudenverlag, 1995. 5., völlig neu bearb. und erw. Aufl. 864 S.
10. Kühnhold I. Deutsche Wortbildung. Typen und Tendenzen der Gegenwartssprache. Düsseldorf : Pädagogischer Verlag Schwann, 1978. 536 S.
11. Mater E. Deutsche Verben. Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1966. Bd. 1-10. 290 S.
12. Paul H. Deutsches Wörterbuch. 9. Aufl. Tübingen : Niemeyer, 1992. 1130 S.
13. Pfeifer W. Etymologisches Wörterbuch des Deutschen. München : Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co KG, 1993. 1665 S.
14. Wilmanns W. Deutsche Grammatik. Gotisch, Alt-, Mittel- und Neuhochdeutsch. Straßburg : Verlag von Karl J. Trübner, 1899. S. 115-175.
15. Zifonun G. Zur Theorie der Wortbildung am Beispiel deutscher Präfixverben. München : Max Hueber Verlag, 1973. 192 S.

Derkevych N. A. SEMANTIC CHARACTERIZATION OF VERBS WITH A NON-SEPARABLE PREFIX VER-

The article analyses the semantics of derivative verbs with the non-separable prefix ver-, namely, tracing the semantics of derivatives by well-known linguists. The versatility and performance of prefix ver- is evidenced by the variety of its forms in different periods of language development: it served as an adverb, a preposition, a particle, over time it lost its primordial autonomy and evolved from a free to a connected word-forming morpheme. There is a genetic link between adverbs, particles, prepositions, from which the prefix originates, which affects the correlation of semantics in modern language. However, a particle, an adverb, or a preposition, acquiring the status of non-separable prefix in the process of evolution, first retain their semantics, and subsequently modify or completely lose it under the influence of forming basis.

The forming basis is identified with the word-forming basis of the derivative word and is considered as part of the derivative word, and the motive function is also assigned to the forming basis.

In the derivative, word-forming meaning arises as a result of the combination of forming basis with the formant. The carrier of the word-forming meaning is the whole structure of derivative word. The word-formation value is formed as a result of establishing a certain type of relation of derivative words with forming.

These relations are realized due to the interaction of the semantics of the components of word-forming structure of derivative and forming words.

The semantic structure of derivative unit is primarily the result of influence of the categorical and individual meaning of the word-forming formant on the categorical and lexical meaning of forming basis. In a word-forming microsystem, prefixes are in relation to a conditionality that is functional in nature: any word-forming formant within its microsystem performs a word-forming function in order to form new lexical units with new semantic characterization. In addition, there are functional and distributional criteria for detecting the word-forming microsystem of prefixes: the first refers to the word-forming function of prefixes – the ability to attach to forming diverse categorical bases. For the second criterion, the location of prefix in the internal syntax is important: preposition concerning lexical basis and connection to the external syntagm.

Key words: *semantics, forming basis, derivative word, non-separable prefix, word-forming meaning, word-forming formant.*

Задорожна І. П.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Трубчак О. О.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

“VERBA DICENDI” У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ТА МОВЛЕННІ

У статті досліджено вживання дієслів мовлення (“*verba dicendi*”) у складі німецькомовних фразеологічних одиниць (на основі двох двомовних фразеологічних словників) та у сучасних публіцистичних текстах (на основі видань “*Der Spiegel*”, “*Deutsche Welle*” і “*Fluter*”).

У результаті квантитативного аналізу визначено кількість зафіксованих у словниках фразеологічних одиниць з компонентами-дієсловами мовлення (103) та кількість таких дієслів (11), тобто не всі наявні в мові “*verba dicendi*” залучаються до утворення фразеологічних одиниць. Також вираховано середню фразеологічну продуктивність дієслів мовлення і визначено фразеологічно найпродуктивніші з них (“*sagen*”, “*sprechen*”, “*fragen*” і “*reden*”). Що ж до частоти вживання таких дієслів у сучасній німецькій публіцистиці, то виявлено, що високочастотними є лише два дієслова: “*sagen*” і “*sprechen*”, тобто спостерігається тенденція: фразеологічно високопродуктивна лексика є зазвичай високочастотною, загальноживаною лексикою.

Розподіл фразеологічних одиниць з “*verba dicendi*” на семантичні групи виявив, що майже всі вони пов’язані з мовленням, а кількісно найбільшою групою виявилась група фразеологічних одиниць, пов’язаних зі способом мовлення (“*Um die Ecke herum sagen*”, “*Ach und Weh schreien*” та інші).

Кількісний аналіз вживання окремих дієслів мовлення у статтях різних видань і в окремих рубриках цих видань («Спорт», «Економіка», «Зміна клімату», «Культура», «Політика», «Здоров’я» і «Наука») виявив, що у журналі “*Der Spiegel*” найбільш насиченою дієсловами мовлення є рубрика «Наука», а у статтях інтернет-сайту “*Deutsche Welle*” і журналу “*Fluter*” найбільша кількість “*verba dicendi*” зафіксована у рубриці «Спорт».

Загалом найчастіше “*verba dicendi*” зустрічаються у журналі “*Der Spiegel*”, а найбільш насиченою ними є рубрика «Наука».

Ключові слова: фразеологічна одиниця, “*verbum dicendi*”, публіцистичний текст, фразеологічна продуктивність, частота вживання.

Постановка проблеми. Квантитативні дослідження у лінгвістиці вирізняються певною об’єктивною та доказовою силою і часто розкривають ті мовні закономірності, які неможливо виявити іншим шляхом. Частотні характеристики мовних явищ, що ґрунтуються на повторюваності в певному мовленнєвому ланцюгу, не лише свідчать про домінування певних одиниць (наприклад, слів, фразеологічних одиниць, речень тощо), але й можуть слугувати вихідними даними для глибших статистичних досліджень [5, с. 33].

У вітчизняному мовознавстві квантитативні (у тому числі статистичні) методи активно розроблялися й застосовувалися в дослідженнях професора В.В. Левицького та його учнів [7; 23]. Важливими в цьому контексті є також праці професора В.І. Перебийніс [10; 11; 12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дієслова мовлення (“*verba dicendi*”), обрані

об’єктом нашого квантитативного аналізу, неодноразово ставали об’єктом найрізноманітніших досліджень на матеріалі різних мов [1; 6; 13] та різних текстів [8; 9], що свідчить про значну роль цієї групи слів у мові та мовленні.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження “*verba dicendi*” у німецькій мові та мовленні. Наше дослідження здійснено на матеріалі авторитетних двомовних німецьких фразеологічних словників [2; 3; 4] та сучасних німецькомовних публіцистичних текстів [14; 19; 20] (загальна кількість аналізованих слововживань (далі СВ) – приблизно 100 000).

Завданням дослідження є – визначити:

- кількість зафіксованих у словниках фразеологічних одиниць (далі ФО) з компонентом-дієсловом мовлення (далі ДМ);
- кількість окремих ДМ, що вживаються у складі німецькомовних ФО;

– середню фразеологічну продуктивність ДМ у німецькій мові;

– найбільш вживані ДМ у публіцистичних текстах;

– найбільш насичене досліджуваними дієсловами інформаційне джерело та рубрику.

Виклад основного матеріалу. На основі зазначених вище словників методом суцільної вибірки було відібрано 103 ФО, у складі яких вжито хоча б одне ДМ. Таких дієслів виявилось 11: “sagen”, “sprechen”, “fragen”, “reden”, “schreien”, “erzählen”, “flüstern”, “rufen”, “stottern”, “mitteilen”, “raten”, тобто не всі існуючі в німецькій мові ДМ залучаються до утворення ФО.

Щоб визначити середню фразеологічну продуктивність ДМ у німецькій мові, кількість зафіксованих ФО з ДМ (103) поділено на кількість окремих ДМ (11), тобто середня фразеологічна продуктивність ДМ – 9 ФО, а дієслова, які вживаються у складі 10 ФО і більше, є високопродуктивними фразеологічно (див. табл. 1).

Таблиця 1

Фразеологічна продуктивність ДМ у німецькій мові

Дієслова мовлення	Частота вживання у ФО	Приклад
sagen	25	er hat hier nichts zu sagen – це зовсім не його справа
sprechen	24	das spricht für ihn – це говорить на його користь
fragen	11	j-m ein Loch in den Bauch fragen – замучити когось питаннями
reden	10	von sich reden machen – привертати до себе увагу
schreien	8	sich heiser schreien – репетувати до крику
erzählen	7	Dem werd' ich was erzählen – я його відчитаю як слід
flüstern	6	Das kann ich dir flüstern! – це я тобі гарантую!
rufen	5	sie kommen wie gerufen – «про вовка промовка»
stottern	3	eine Ausrede, Entschuldigung stottern – мугикати промову, вибачення
mitteilen	2	etwas am Fuße mitteilen – повідомити негайно про щось
raten	2	sich (Dat.) nicht zu raten wissen – бути безпорадним

Отже, як свідчать дані таблиці 1, найбільш фразеологічно продуктивними є дієслова “sagen”, “sprechen”, “fragen” і “reden” (36% усіх досліджуваних дієслів).

Аналогічно було визначено високочастотні ДМ у публіцистичних текстах: 521 вживання ДМ поділено на 11 тих самих ДМ, тобто середня частота вживання цих дієслів 47 разів, а дієслова, що зафіксовані у публіцистичних джерелах 47 разів, є високочастотними (див. табл. 2).

Таблиця 2

Частота вживання ДМ у публіцистичних текстах

Дієслова мовлення	Частота вживання
sagen	335
sprechen	54
mitteilen	36
fragen	34
erzählen	28
reden	14
rufen	11
raten	7
schreien	2
flüstern	0
stottern	0

Отже, як видно з таблиці 2, високочастотними у німецькомовній публіцистиці є лише два ДМ (18% усіх досліджуваних ДМ): “sagen” (наприклад: “Natürlich ist die Situation der Kinder in den Flüchtlingslagern in Griechenland erbärmlich”, *sagt* CDU-Innenpolitiker “Mathias Middelberg” [15]; “Einen Tag später wird das Ordnungsamt vor ihrem Lager stehen und ihr *sagen*, sie solle gehen” [22]; “Doch die Gewerkschaften *sagen*, das Opfer lohne sich” [17]) і “sprechen” (наприклад: „Dort wird konsequent vermieden, über Geld zu *sprechen* oder über den Kunstmark“ [16]; „Murray *spricht* von Freundschaften zwischen den Spielerinnen, davon, dass es ein trauriger Abschied voneinander sein wird und dass man hoffe, sich künftig wenigstens für Testspiele wiederzusehen“ [21]; „Lukas Köhler, klimapolitischer Sprecher der FDP im Bundestag *spricht* von Verschwendung“ [18]).

Гістограма і роз'яснювальна до неї таблиця (див. рис. 1) відображають відмінності у кількісному вживанні окремих ДМ у фразеології та публіцистиці.

Отже, як свідчать дані з рис. 1, фразеологічно високопродуктивні “sagen” і “sprechen” є і високочастотними в публіцистиці, тобто до утворення значної кількості ФО залучається загальноживана,

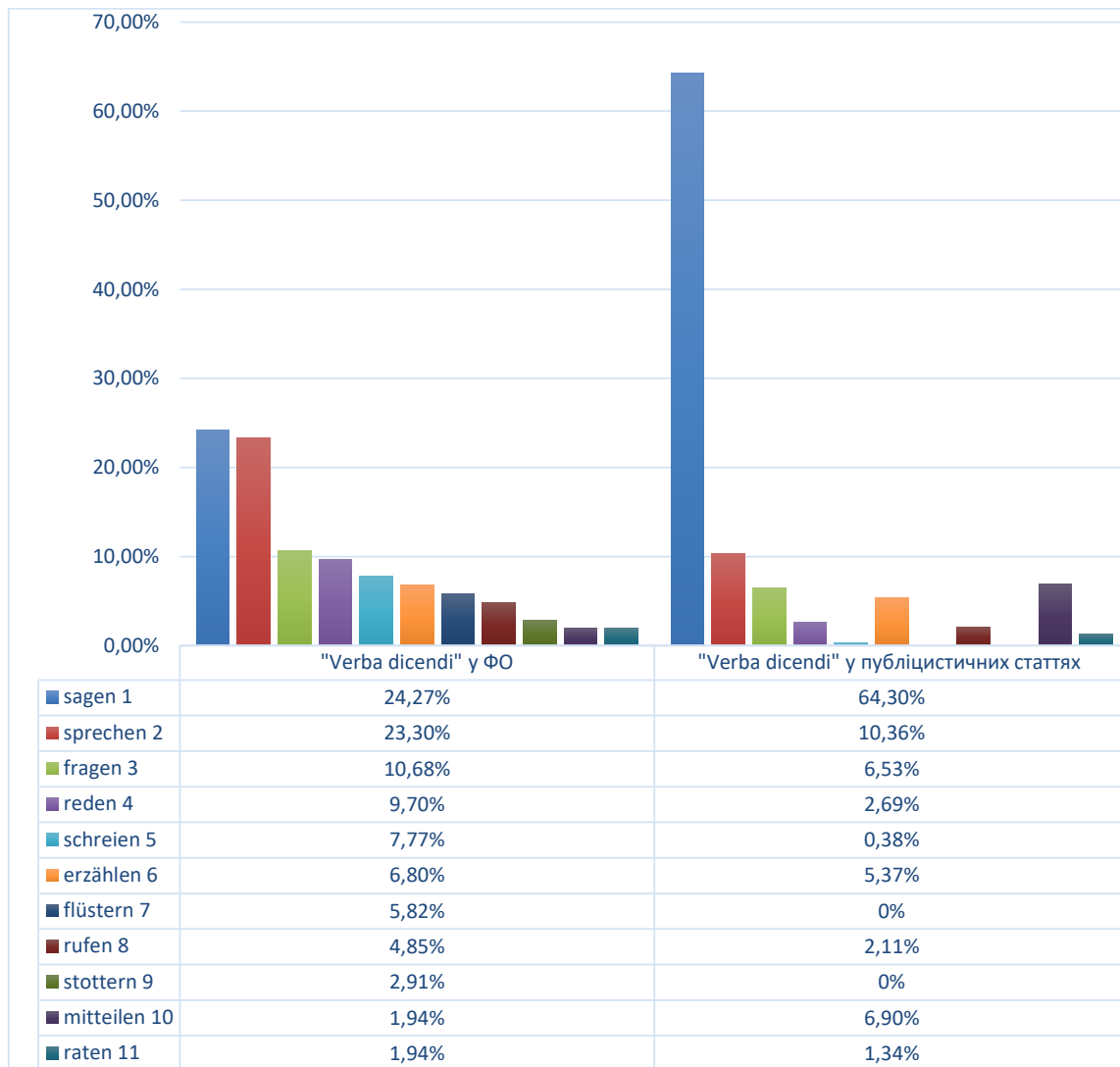

Рис. 1. Дієслова мовлення у складі ФО та вільно у публіцистиці (кількісні параметри)

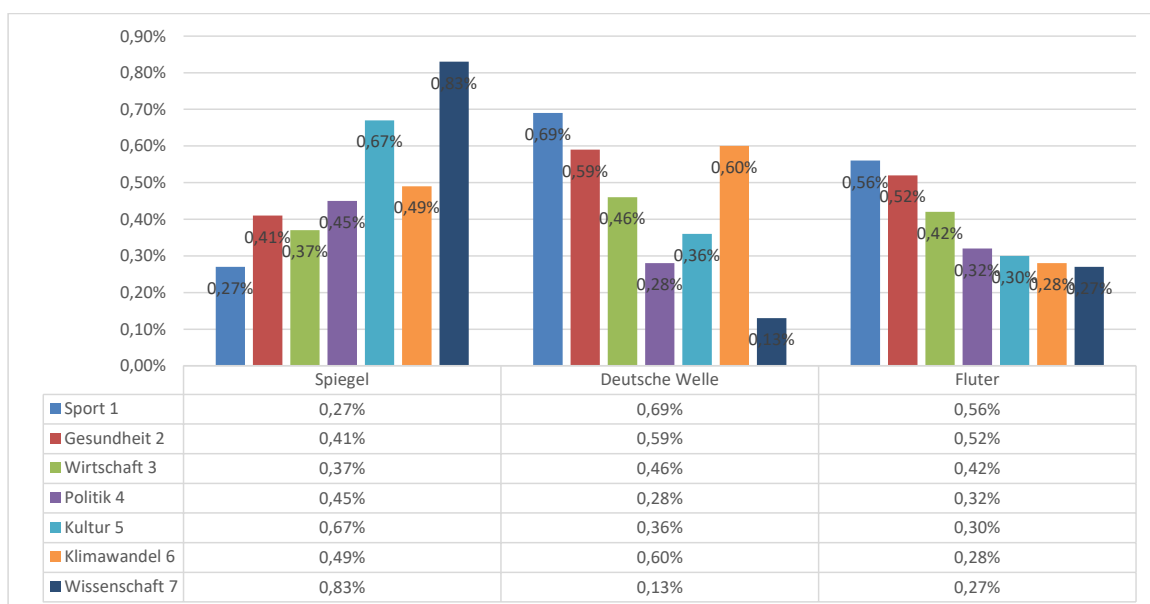

Рис. 2. Частота вживання дієслів мовлення у різних рубриках різних джерел

високочастотна лексика. З іншого боку, у складі ФО нами зафіксовано дієслова “stottern” і “flüstern”, які жодного разу не зустрічалися в публіцистиці, що пов’язано, на нашу думку, з їхніми семантичними, у тому числі конотативними, особливостями, важливими для фразеології і нерелевантними для публіцистичного мовлення [5, с. 167]. Такий самий висновок можна зробити, наприклад, і про фразеологічно середньопродуктивне і низькочастотне ДМ “schreien”, і про фразеологічно низькопродуктивне дієслово “mitteilen”, яке є третім за частотністю у публіцистиці і важливим для передачі непрямой мови.

Слід також зазначити, що, хоча в німецькій мові (словниках) нами виявлено 103 ФО з ДМ, у досліджуваних публіцистичних текстах жодної з цих ФО не було зафіксовано, тобто ця група ФО мало або не використовується у публіцистиці, що пов’язано також із належністю значної кількості таких ФО до лексики розмовного стилю.

Нами було також розподілено усі ФО з ДМ на шість семантичних груп, а саме:

- 1) ФО – звернення до співрозмовника (20 ФО): “Iaß dir das gesagt sein“ – “попереджаю тебе!”.
- 2) ФО – реакції на чужі слова (18 ФО): “das muss man sagen” – «це слід визнати, з цим варто погодитись».
- 3) ФО, що позначають спосіб мовлення (33 ФО): “Ach und Weh schreien“ – «верещати».
- 4) ФО, що позначають мету мовлення (9 ФО): “nach Rache schreien” – «закликати до помсти».
- 5) ФО – оцінка мовлення (19 ФО): “er hat gut reden“ – «йому добре говорити».
- 6) Інші ФО з ДМ (4 ФО): “sage und schreibe“ – «ні багато ні мало».

Тобто більшість ФО (99 зі 103 ФО, тобто 96%) з компонентами ДМ безпосередньо пов’язана з мовленням і багато з них саме зі способом мовлення (32% ФО).

Кількісний аналіз вживання окремих ДМ у статтях різних видань (“Der Spiegel”, “Fluter” і “Deutsche Welle”) і в окремих рубриках цих видань («Спорт», «Економіка», «Зміна клімату», «Культура», «Політика», «Здоров’я» і «Наука») виявив, що в журналі “Der Spiegel” найбільш насиченою ДМ є рубрика “Wissenschaft” («Наука») (0,83% усіх досліджуваних СВ цієї рубрики цього журналу, тобто 74 вживань

з 8 906 СВ), а найрідше ДМ зустрічаються у статтях рубрики “Kultur” («Культура») (0,67%, 28 вживань з 4 204 СВ).

Що ж до статей інтернет-сайту “Deutsche Welle”, то найбільшу кількість вживань ДМ зафіксовано в публікаціях рубрики “Sport” («Спорт») (0,69%, 12 вживань ДМ з 1 750 СВ), а найменше (0,13%, 4 вживання ДМ з 2517 СВ) – у рубриці “Wissenschaft” («Наука»).

Проаналізувавши статті з рубрик журналу “Fluter”, нами визначено, що ДМ найчастіше вживаються у публікаціях рубрики “Sport” («Спорт») (0,56%, тобто 17 вживань ДМ з 3 055 СВ), а найрідше у рубриці “Wissenschaft” («Наука») (14 вживань ДМ з 5107 СВ, тобто 0,27%).

Здійснений вище порівняльний аналіз відображень у вигляді гістограми та роз’яснювальної таблиці (див. рис. 2).

Як свідчать дані рисунку 2, журнал “Der Spiegel” є лідером за насиченістю дієсловами мовлення у рубриках “Wissenschaft” («Наука»), “Kultur” («Культура») і “Politik” («Політика»), а “Deutsche Welle” – у рубриках “Sport” («Спорт»), “Gesundheit” («Здоров’я»), “Wirtschaft” («Економіка») і “Klimawandel” («Зміна клімату»). Що ж до журналу “Fluter”, то він не є лідером із вживання ДМ у жодній з рубрик.

Якщо ж порівняти загальні дані частоти вживання ДМ у сучасній німецькій публіцистиці, то можна стверджувати, що серед трьох досліджуваних інформаційних джерел найбільш насиченим дієсловами мовлення є журнал “Der Spiegel” (0,54% усіх досліджуваних СВ цього видання) і рубрика “Wissenschaft” («Наука») (0,54% СВ цієї рубрики з усіх трьох джерел) (див. рис. 3).

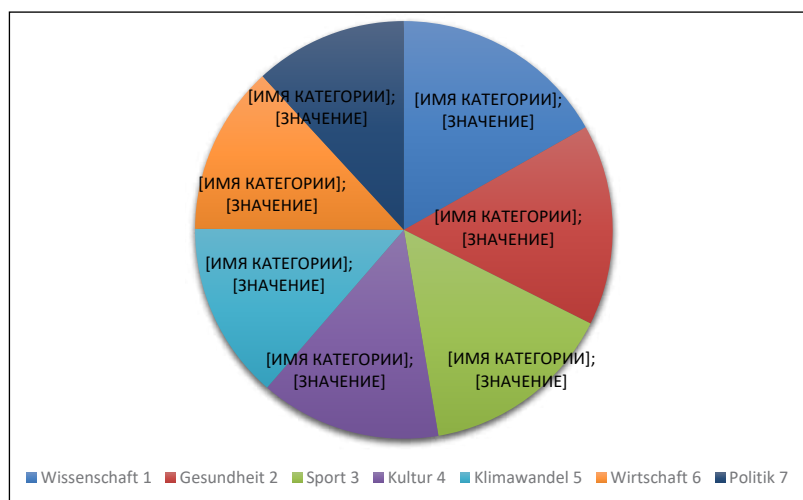

Рис. 3. Насиченість різних рубрик публіцистичних джерел дієсловами мовлення

Висновки й пропозиції. Проведений квантитативний аналіз вживання дієслів мовлення у складі фразеологічних одиниць і вільно у публіцистичних текстах дозволив дійти висновку, що найбільш фразеологічно продуктивними у німецькій мові і частотними у публіцистиці є дієслова “sagen” і “sprechen”, а найбільш насиченим дієсловами мовлення серед досліджуваних є попу-

лярний журнал “Der Spiegel” і рубрика «Наука». Окрім того, у сучасній німецькій публіцистиці не використовується наявна у мові значна за кількістю група фразеологічних одиниць з компонентами-дієсловами мовлення.

Перспективними вважаємо зіставні дослідження за допомогою квантитативних методів на матеріалі різних мов і текстів різних стилів.

Список літератури:

1. Агапій Анжела Петрівна. Лексико-семантична група дієслів мовлення в сучасній німецькій мові : дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / Чернівецький держ. ун-т ім. Ю.Федьковича. Чернівці, 1998. 193 с. Бібліогр. : с. 146–167.
2. Бинович Л. Э., Гришин Н. Н. Немецко-русский фразеологический словарь. Издательство : Русский язык, 1975 г., 656 стр.
3. Гаврись В. І. Німецько-український фразеологічний словник / В.І. Гаврись, О.П. Пророченко. Київ : Рад. школа, 1981. Т. 1. 416 с.
4. Гаврись В. І. Німецько-український фразеологічний словник / В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. Київ : Рад. школа, 1981. Т. 2. 382 с.
5. Задорожна І. П. Семантичні та сполучувальні властивості компонентів фразеологізмів у німецькій мові : дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / Задорожна Ірина Петрівна. Чернівці, 2003. 267 с.
6. Ладченко М. М., Юсип-Якимович Ю. В. Verba Dicendi: німецько-слов'янські лексичні паралелі. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2010. Вип. 8. С. 328–335. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2010_8_48
7. Левицький В. В. Статистическое изучение лексической семантики. Киев : УМКВО, 1989. 156 с.
8. Мацьків П. В. Особливості функціонування дієслів мовлення в біблійному тексті. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Філологія*. 2018. №42, с. 98–106.
9. Навальна М. І. Лексика українських мас-медіа : монографія / за ред. Марини Навальної. Переяслав-Хмельницький : «Видавництво К С В», 2019. 212 с.
10. Перебийніс В. І., Муравицька М. П., Дарчук Н. П. Частотні словники та їх використання. Київ : Наукова думка, 1985. 204 с.
11. Перебийніс В. І. Статистичні методи для лінгвістів. Навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2002. 171 с.
12. Перебийніс В. І. Частотний словник сучасної української художньої прози: у 2-х томах за ред. Перебийніс В. І. Київ : Наукова думка, 1981. Т.1. 863 с., Т. 2. 856 с. (у співавторстві).
13. Савина И. В. Глаголы коммуникации как функциональные операторы смысловой синергичности английского дискурса, 2006. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/glagoly-kommunikatsii-kak-funktsionalnye-operatory-smyslovoy-sinergichnosti-angliyskogo-diskursa/viewer>.
14. Der Spiegel / Der Spiegel: веб-сайт. URL: <https://www.spiegel.de/> (дата звернення: 05.03.2020).
15. Der Spiegel / Der Spiegel: веб-сайт. URL: <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/fluechtlinge-an-der-eu-aussengrenze-wie-unionspolitiker-willkommens-signale-vermeiden-wollen-a-894f514e-0dd5-46da-bc44-942c2c7b4368>.
16. Der Spiegel / Der Spiegel: веб-сайт, URL: <https://www.spiegel.de/kultur/gesellschaft/magnus-resch-im-interview-das-kunststudium-fuehrt-in-die-arbeitslosigkeit-a-1302607.html>.
17. Deutsche Welle / Deutsche Welle: веб-сайт. URL: <https://www.dw.com/de/branchen-rentenstreik-frankreich-betroffen/a-52088718>.
18. Deutsche Welle / Deutsche Welle: веб-сайт, URL: <https://www.dw.com/de/kohleausstieg-fortschritt-oder-fauler-kompromiss-energie-wende-kritik-kohlekommission-altmaier/a-52117324>.
19. Deutsche Welle / Deutsche Welle: веб-сайт, URL: <https://www.dw.com/de/themen/s-9077> (дата звернення: 28.02.2020).
20. Fluter / Fluter: веб-сайт. URL: <https://www.fluter.de/> (дата звернення: 02.03.2020).
21. Fluter / Fluter: веб-сайт. URL: <https://www.fluter.de/nord-und-suedkorea-gemeinsames-eishockey-team>.
22. Fluter / Fluter: веб-сайт. URL: <https://www.fluter.de/was-die-corona-krise-fuer-obdachlose-bedeutet>.
23. Levicki V. V., Kijko J. J., Spolnicka S. V. Quantitative analysis of verb polysemy in modern German. *Journal of Quantitative Linguistics*. 1996. Vol. 3, № 2. p. 132–135.

**Zadorozhna I. P., Trubchak O. O. "VERBA DICENDI"
IN THE GERMAN LANGUAGE AND SPEECH**

In the article the use of verbs of conversation ("verba dicendi") is studied among the German-language phraseological units (on the basis of the two bilingual phraseological dictionaries) and in contemporary journalistic texts (on the basis of publishing "Der Spiegel", "Deutsche Welle" i "Fluter").

As a result of the quantitative studies the number of phraseological units recorded in dictionaries with compounds-verbs of speech (103) and the number of such verbs (11) is determined. It means that not all words present in the language are involved in the formation of phraseological units. The average phraseologically productivity of speech verbs is also defined and the words which are the most productive of them phraseological are determined ("sagen", "sprechen", "fragen" i "reden"). As far the frequency of use of such verbs in modern German journalism, it was found that only two high-frequency verbs ("sagen" and "sprechen"). So, there is a noticeable trend: highly productive phraseological vocabulary is often high-frequency and it is commonly used vocabulary.

The division of phraseological units into semantic groups revealed that almost all of them are related to speech and the largest group was the group of phraseological units that belongs to the method of speech ("Um die Ecke herum sagen", "Ach und Weh schreien" etc.)

The quantitative analysis of the use of individual speech verbs in articles of various publications and in certain sections of these publications ("Sports", "Economics", "Climate change", "Culture", "Politics", "Health" and "Science") found that in the magazine "Der Spiegel" the science section is the most saturated with speech verbs and in the articles of the website "Deutsche Welle" and in the magazine "Fluter" the largest number of "verba dicendi" is recorded in the column "Sport".

In general, "verba dicendi" are most often recurrent in the journal "Der Spiegel" and the column "Science" is replete with them.

Key words: *phraseological unit (idiom), verbum dicendi, journalistic (publicistic) texts, phraseological efficiency, frequency of use.*

Ivasiuk N. A.

National University “Odessa Maritime Academy”

DYNAMIC ADAPPTNESS OF NATIONAL ASPECTS FOR MARITIME ENGLISH TEACHING THROUGH UNIFIED COMMUNICATION PLATFORM

Specificity of computer-mediated teaching Maritime English (ME) as a professional subject in synchronous and asynchronous modes is connected with linguistics, neurolinguistics, pragmatic and social modelling of teacher-trainer and learner-trainee behavioral variability. Coming from teaching ME to foreign students we accumulated some practical experience and investigate how phonological, lexicogrammatical, discourse, social/communicative frameworks of teaching process “face-to-face” and “on-line” modes will contribute to creating local structures of sub-language of specialty. Other words, we mean to come from contextualized to decontextualized process of teaching ME, from coding to decoding the linguistic information. We’ve tried to approach this position getting ready the teaching material for United Communication Platform (UCP) within limits of case-marking system. This one in our opinion is to be construed coming from the event-argument structure in static meta-system to dynamic linguistic/developing system.

The effectiveness of this transition process can be defined positively when learners’ language/sublanguage acquisition will exceed the combination of their initial training state and the input.

National peculiarities of pronunciation to be adjusted and mitigated in converting to ME are only the top of the iceberg. We would like to trace agents or elements of ME emergent behavior leading to self-organization and interaction in ME properly structured ways.

Key words: *behavioral, variability, framework, contextualized, case-marking, “event–argument”, transition, input, emergent.*

Introduction. We continue our research as for exploring possibilities, effectiveness, structuring and restructuring Unified Communicative Platform (UCP) for teaching-learning Maritime English (ME) by users in different countries, by seafarers, non-native speakers. To the main idea of efforts directed at developing UCP for seafarers our previous article was devoted. Just to clear out the trend of research we refer to one of its passages. Our idea is to create universal English Language communication platform, based on Cloud technologies, for seafarers all over the world targeted at non-native speakers, levels A1–A2 reaching B1–B2. The high value of any educational process is based on its cognitive load and creation of cognitive learning environment. We will try to unite the technical possibilities of unified communication platform with its educational advantages. “Face-to-face” element communication in virtual laboratory, “utterance-to-text” – based tools, voice-based applications, video-based services, web conferencing platform, real-time presence in collaboration platform or “virtual teacher” presence will be good in conglomeration with methodology of minimalistic theory of language acquisition and accelerated learning of foreign languages (ALFL) and learning modalities [1]. We devote this article to

the aspects of its functioning from the point of view of static and dynamic worlds of complex systems, in particular applied linguistics.

Before, we analyzed the existing functioning platforms for teaching and testing ME: MARLINS Test Platform, Sea Talk, MARTEL Plus, MARTEL- Maritime Tests of English language, Captains – Maritime Training. They are effective, which fact can be defined by scoring results, their specialty-based purposefulness. Their resources are multiple-lexical, grammatical, phonological, vocabulary with potential of modelling to some extent, learners’ behavior. Coming from researches of adherents of presenting “learning medium-world” as complex systems [3, p. 305–352; 5, p. 128–147] we would like to construe such a dynamic complexity of ME teaching world of specialty which would be not only of segmental, fractional nature but combined as “entity”, like professional behavioral emergent. The framework of it should be flexible, of linear and non-linear character, consisting of such agents or elements, which can change and adapt in response to learners’ feedback and interact in structured ways.

Those we are speaking about, in our mind, can provide quick dynamic adaptness to ME teach-

ing through UCP by non-native speakers/learners. Every student/perceiver of teaching information in the subject/here ME while being taught should feel and perceive himself/herself within this complex system/“entity” or corporate body of language/sub-language of specialty. It is especially important for learners, introverts by their psychological type. This type of learners is very sensitive and effected by disfluencies and ungrammaticality stemming from the demands of on-line processing [2, p. 229–233]. When working with students, non-native speakers of different nationalities, European and more Asian/learners, you should remember the following. The overall or periodic change in structuring ME teaching process not always proceed at uniform rate among speakers/possible speakers of language. But we as ME teachers in different modes of teaching can motivate our recipients creating applied linguistic concerns.

Mechanisms of adapting dynamically non-native speakers, learners of ME in on-line and autonomous modes through UCP. Many questions arise from investigating these mechanisms. Complexity of language system/systems in general was investigated by many famous scientists in the world [4, p. 23–25; 10, p. 213–226], including peculiarities of dynamic mechanisms of teaching-learning EL by non-native speakers.

The approach we have forwarded in the article is not investigated widely but it's of international importance. We know that almost 90% of world transportations are realized by shipping industry. Our own quantitative analysis of reasons of marine accidents has led us to the conclusion (and it has been supported by world statistics and international conventional documents) to the following fact. About 16% of marine accidents happen because of lack of communication and misunderstanding through lack of EL practical communicative skills.

Every researcher in linguistics can try to program learner's implicit claim about dynamics in teaching – learning process as formation of his speech, interpretation of the information heard and amplification of his communicative skills of response. This process can be evaluated as three-place relation process. And to make it more traceable for investigator it is necessary to set up a relatively stable learner's state for his transition period from one native language to another (i. e. ME). Signposts in this process should be – point of transition → phase transition → leading to increased behavioral variability methodology.

Methodology. To establish the guideline, close interlink of these 3 positions to control and monitor them the teacher/tutor in the classroom or in the stu-

dio should be aware of importance of cognition – how learners think, conceptualize and how to initiate transforming their thinking into speaking, listening and writing.

We agree absolutely with the affirmation [7, p. 118] that general cognitive capacities enable humans, in our case we imply teacher → learner:

- to establish joint attention;
- to understand the communicative intentions of others;
- to form categories;
- to detect patterns, to imitate;
- to notice new fluctuations into communicative massif.

These cognitive capacities of humans will be effectively realized, in our opinion, if language/sublanguage system will be organized in horizontal and vertical dimensions integrated. Static meta-system as a part of complex system first should be used to place the learner inside the specific context horizontally where benchmarks are the popularized thematic words consistent with learners' intentions. Minimal set of core thematic words forming a string of interrupted theme-rhemes will give the linguistic nativist possibility to overcome retardation in adaptability to linguistic progress from his initial language acquisition state to the expected input [8; 9].

Meta learning at the first stage of learning process itself (i.e. devoted to ME teaching → learning) will be facilitated by the teacher/tutor's efforts to decoding specific terminological information by decontextualizing it. And this process will involve simplification in perceiving ME sub-specialty structures. It is especially valuable for non-native speakers, students/learners who has difficulties of phonological, grammatical character. Trainers/tutors who are aimed at such group of students in on-line and off-line processing, create preliminary “target domain” of the thematic topic. Being “embedded” into this domain as topical here and topics adjacent to it the learner will acquire minimal basic pattern of experience, which then will be semantically prototypical for future constructions with which they are associated. For example, we develop professional topic for navigators “Salvage” and at the first step give the horizontal minimal dimension of the topic in the following string (Scheme 1) with audio translation into native language [10, p. 213–226].

Scheme 1

$$N_1 \rightarrow N_2 \rightarrow N_3 \rightarrow N_4 \rightarrow N_5 \rightarrow N_6 \rightarrow N_7 \rightarrow N_8 \rightarrow N_9 \rightarrow N_{10}$$

$$V_1 \rightarrow V_2 \rightarrow V_3 \rightarrow V_4 \rightarrow V_5 \rightarrow V_6 \rightarrow V_7 \rightarrow V_8 \rightarrow V_9 \rightarrow V_{10}$$

Note: N – noun; V – verb

The selection of this string is based on lexical regularity, as for the audio pronunciation by tutor or recorded in any mode processing, it should not be connected with possible sound change, easily leading to lexical diffusion. The learners of any nationality, especially with absolutely different phonology – rhythm, intonation, stress, may be gradually phonetically motivated by trainer/tutor in the studio or in classroom by polishing pronunciation of these key strings.

Another string of horizontal dimension of meta-learning system may be presented by meaningful collocations (Scheme 2).

Scheme 2

- N → N – safety precautions;
- A → N – minor/major damage;
- V → N – to jettison cargo, to transfer cargo;
- P → N – detailed records.

Note: N – noun; V – verb; A – adjective; P – pronoun

They repeat to some extent the string before, but at the same, new ones appear which are within the propositional attitude to the thematic environment. These collocations as from the first string should play the role of signposts → attractors, which will provide learners with minimal linguistic knowledge of the topic.

If the first and second strings are to be taught at the level of imitation, the next step should be of associative function, with more or less productive interpretation. The trainer/tutor should develop theme-rheme direction, giving interpretation of the key item. Examples:

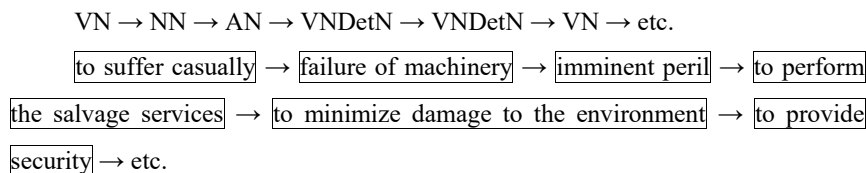
1. A salvage operation is underway. (theme-topic)
2. Salvage was taken from a ship sunk in the river. (rheme – commitment of...)

We start transition phase from meta-learning with self-control, self-organization and self-regulation to emergentism as for linguistic behavioral variability. That is the high time for semantically prototypical constructions for this theme (Scheme 3).

Among these collocations – fixed, semi-fixed expressions, idioms – typical and frequently used expressions for this very topic.

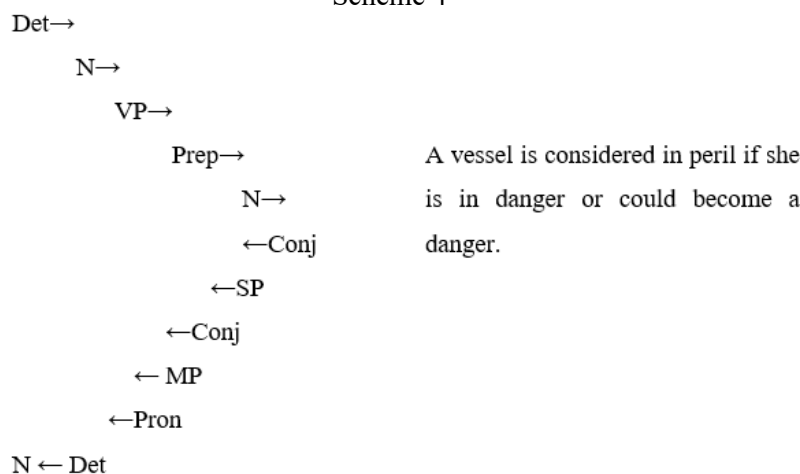
The trainer's task will be of promotional attitude towards the learners in order to facilitate their code-switching from ME into native language and vice versa, to understand to what extent these patterns are clustering into meaningful utterances. Just next tasks to work out with learners, especially those whose native language has another, sometimes almost opposite word order in comparison with EL, are aimed at coming

Scheme 3

Note: N – noun; V – verb; A – adjective; Det – determinant

Scheme 4

Note: Det – determinant; N – noun; V – verb; VP – verbal predicate; Prep – preposition; Conj – conjunction; Pron – pronoun; SP – subject predicate; MP – modal predicate

from point of transition to phase transition. We should adapt learners/non-native speakers to self-organization in applying ready-made patterns to transiting them to emergent linguistic behaviour.

So, a string/a set of words-parts of speech given at random is proposed to the learners to rearrange to express event-argument structure. Example:

1. In, peril, is considered, could, become, a, vessel, if, is, it, in, in, danger, or, danger.

The task of a trainer is to inspire learners to restructure smoothly the proposed set of words following the scheme (Scheme 4).

Another way of creating cohesion and coherence, maintaining them in discourse is to moderate learners' decisions by restoring the contextual fractals, like: *Complete the sentences*, or *Give the beginning of the sentences*.

But these tasks can be performed only after "embedding" the learner into the context as a core of the whole topic and presented as a number of texts, extending successively and reflecting thematic vocabulary. The tutor works out this vocabulary with students in various kinds of activities, or as it is so-called, populate the words and word combinations with students' future intentions. And then such a linguistic tendency as emergentism proposes, structured inventory of symbolic units which act as form-meaning composites [6, p. 61–82]. They are not exactly fixed and semi-fixed expressions, idioms and frozen collocations but perform the function of main contextual attractors of the topic, i.e. for salvage operations from the first text of the module (Appendix 1) they may be "put passenger ship safely back to", "to carry passengers", "successfully evacuated", "left on board", "to take the life-boats", etc. The same structured inventory may be repeated with other texts of the thematic topic. That, as we consider, will be like conceptualizing thinking for speaking, coming from phase transition to behavioural variability. The tutor will try to model the minimal patterns of linguis-

tic behaviour which may have vertical dimensional markers. These markers may be connected with the learners' emergency in developing their language resources like their argumental ability to express possible conditions of the described actions, their modality, dialogical interaction with the increased degree of complexity and at last reinforcement or entrenchment in the way of linguistic commitment or performance: trainee → trainee → tutor → trainee → ...

Any combination in collaboration with tutor and other participants of virtual or classroom laboratory with creating realistic formula of possible professional ME applications will show us the progress in the educational process.

APPENDIX 1

Text 1

The grounding, in early December 2009, of empty Antarpplly Expeditions' cruise ship Ushuaia off the Antarctic coast put passenger ship safety back on the maritime new agenda. The vessel, which was carrying 89 passengers, was successfully evacuated by the Chilean Navy and remained afloat with 33 crew members left on board to carry out salvage operations. However, the accident came little more than a year after another cruise vessel, explorer, sank in the region, forcing its 154 occupants to take to the lifeboats. Cruising on the Antarctic poses unique demands in terms of vessel construction, equipment and safety arrangements. Now, more than ever, effective safety solutions remain crucial to the continued health of the industry.

Conclusions. We tried to investigate the possibility how to create dynamic framework of communication platform. We consider it is rather complicated process and needs the convertible code of studied language with taking into account fluctuations from sub-code of native sublanguage of specialty to sub-code of ME. The tutor will be successive in his efforts if acting in compliance with all the current progressing changes, which this code is undergoing.

References:

1. Ivasiuk N., Shapo V. Unified English Language Communication Platform. *The New Wave of Excellence in Maritime Education and Training*: The 1st IMLA-IMEC-ICERS Conference, Philippines, 22–25 October, 2018. P. 1–9.
2. Larsen-Freeman D., Cameron L. *Complex Systems and Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, 2009. 287 p.
3. Ellis N. At the interface: Dynamic interactions of explicit and implicit language knowledge. *Studies in Second Language Acquisition*. 2005. Vol. 27. Iss. 2. P. 305–352.
4. Ellis N. Dynamic systems and SLA: The wood and the trees. *Bilingualism: Language and Cognition*. 2007. Vol. 10. Iss. 1. P. 23–25.
5. Evans J. The emergence of language: a dynamic systems account. *Handbook of language development* / E. Hoff, M. Shats (eds.). Malden, MA: Blackwell, 2007. P. 128–147.
6. Tomasello M. First steps toward a usage-based theory of language acquisition. *Cognitive Linguistics*. 2000. № 11. P. 61–82.

7. Tomasello M. Constructing a Language: A Usage-based Theory of Language Acquisition. Cambridge, MA : Harvard University Press, 2003. 388 p.
8. Diessel H. Linguistic nativism. URL: http://www.personal.uni-jena.de/~x4diho/LA_Linguistic_nativism.pdf.
9. Chomsky N. Three Factors in Language Design. Unpublished manuscript.
10. Chomsky N. The Minimalist Program. Cambridge, MA : MIT Press, 1995. 420 p.

Івасюк Н. О. ДИНАМІЧНА АДАПТИВНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНИХ АСПЕКТІВ ВИКЛАДАННЯ МОРСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗАВДЯКИ УНІФІКОВАНІЙ КОМУНІКАЦІЙНІЙ ПЛАТФОРМІ

Специфіка комп'ютерного викладання морської англійської мови як професійного предмета в синхронному й асинхронному режимах пов'язана з лінгвістикою, нейролінгвістикою, прагматичним і соціальним моделюванням поведінкової мінливості викладача та того, хто навчається. З огляду на досвід викладання морської англійської мови іноземним студентам ми накопичили певний практичний досвід та розглянули питання про те, як фонологічний, лексико-граматичний, мовний, соціальний/комунікативний каркас навчального процесу типу «обличчя до обличчя» та «онлайн» сприятимуть створенню локальних структур підмови у спеціальності. Інакше кажучи, ми маємо на увазі перехід від контекстуалізації до деконтекстуалізації процесу викладання морської англійської мови, від кодування до декодування лінгвістичної інформації. Ми намагалися підійти до цього положення у процесі підготовки навчального матеріалу для уніфікованої комунікаційної платформи в межах системи предметного навчання. На нашу думку, вона повинна бути створена з огляду на структуру «аргумент – події» у статичній метасистемі щодо динамічної лінгвістичної/розвиваючої системи.

Ефективність цього перехідного процесу може бути визначена позитивно, коли мовні/підмовні здобутки того, хто навчається, перевищуватимуть об'єднання його початкової підготовки та набутого рівня.

Національні особливості вимови, які необхідно скорегувати та пом'якшити під час переходу на морську англійську мову, – це тільки верхівка айсбергу. Ми прагнемо відстежити агенти або елементи діяльній поведінки того, хто навчається, у межах морської англійської мови, що приводить до самоорганізації і взаємодії його з викладачем завдяки чітко структурованим засобам подачі навчального матеріалу.

Ключові слова: поведінка, мінливість, каркас, контекстуалізація, предметне навчання, «аргумент – події», перехідний період, подання інформації, діяльній підхід.

Карпенко Г. М.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

МУЗИЧНИЙ СПОСІБ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ПОСИЛЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті говориться, що одним із найважливіших завдань удосконалювання навчання у навчальних закладах є пошук методів і засобів, що забезпечують оптимізацію й ефективність навчального процесу, а також пошук шляхів зняття стомлення, нервового перенапруження і підвищення рівня працездатності студентів, що займаються розумовою працею. У статті йдеться про музичний спосіб вивчення англійської мови як інноваційний метод посилення комунікативної спрямованості.

Застосування музики в освіті – це один з кроків до модернізації навчання та освіти загалом. Зазначається, що пісні використовуються для різноманітних цілей та завдань, їх підбирають відповідно до мети заняття, аналізуючи потенційні можливості граматичного матеріалу, на якому вони ґрунтуються, чи тематичної лексики. Пісні мають бути не надто складними для розуміння. Застосування пісень на уроках англійської мови дає можливість працювати кожному, удосконалити роботу по групах, індивідуальну роботу.

У статті доведено, що використання музики під час вивчення англійської мови необхідно в умовах сучасного викладання. Це дозволить залучити новітні технології та практики, без яких не уявляє життя сучасне покоління. Так підвищується комунікативна та соціокультурна компетентність учнів: під час студіювання мови дізнаємося і про її носіїв, їхнє світобачення, моделі поведінки тощо. Перелічене відображене у піснях. Як підсумок зауважимо, що застосування пісень на уроках англійської мови допомагає реалізувати навчальну, виховну та розвивальну мету.

Ключові слова: навчальний процес, удосконалювати, метод, пісня, комунікативна компетентність.

Постановка проблеми. Кожна мова має свої особливості, і, вивчаючи їх, людина, що представляє іншу культуру, поринає в інший світ, який тисячі років творили мовні носії. Без знання іноземної мови важко комунікувати в сучасному світі.

Англійська мова зараз найважливіша й найпоширеніша мова у світі. Це – державна мова в п'яти країнах: Великобританії, Канаді, США, Австралії і Новій Зеландії. Англійська мова – один із шести офіційних і робочих мов Організації Об'єднаних Націй. Це друга робоча мова в Європейському Співтоваристві. У колишніх Британських колоніях жителі також говорять англійською, крім їхньої рідної мови. Англійська – це мультикультурна мова, здатна інтегрувати людей. Без перебільшення зауважимо, що її необхідно вивчити.

Вважаємо, що в навчальних закладах України недостатньо ресурсів використовують для вивчення англійської. Звісно, є спеціалізовані школи, але їх не так багато, як цього вимагають реалії. Аби краще засвоїти вивчення мови, слід

застосовувати інтерактивні прийоми, поєднувати різну методологію. Так, можна інтегрувати мовознавство та музику. Пісні – це не лише розвага, але й спосіб засвоєння, до прикладу, нових лексем, стилістичних особливостей. Зауважимо також, що сучасна молодь надає перевагу аудіо, а не читанню. Тому пісні сприйматимуться краще.

Постановка завдання. Метою роботи є доведення музичного способу вивчення іноземної мови як основної тенденції розвитку навчання майбутнього.

Об'єктом роботи є музика як ефективний інструмент у навчанні англійської мови.

Предмет дослідження – пісня як дієвий прийом у вивченні англійської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окреслену нами тему досліджували О. Василенко, І. Сисоєнко [2], Я. Гусак-Шкловська [5], Г. Локарева [6], Н. Петровська, Т. Судима [7], З. Поленок [9], О. Фучила [10].

Виклад основного матеріалу. Будь-яка діяльність, зокрема інтелектуальна, забезпечується

функціональною роботою мозку, зв'язаною зі сприйняттям і переробкою інформації. Одним із парадоксів нашого часу є те, що функціональні можливості людського організму залишаються незмінними з давніх часів, а знати і вміти треба більше, ніж раніше. Цим пояснюється тенденція, як стверджує Я. Гусак-Шкловська [5], до більш раннього інтенсивного навчання – у педагогічній практиці широко застосовуються методики раннього розвитку; у більш ранньому віці, ніж колись, починається і шкільне навчання. Внаслідок збільшення навчальних навантажень виникають проблеми валеологічного характеру – стреси, підвищений стан тривожності, стомлення, погіршення дитячого здоров'я загалом.

«У сучасному соціумі музика – одне з найбільш масових явищ. Величезні потоки музичної інформації супроводжують сучасну людину і сприймаються нею як неминучість. Музика є могутнім засобом емоційної регуляції людини», – акцентує увагу Я. Гусак-Шкловська [5, с. 52].

Таким чином, сучасне життя вимагає таких педагогічних технологій, що повинні, з одного боку, забезпечити дітям якісні глибокі знання, створюючи інтелектуальну базу для наступного навчання, а з іншого боку, орієнтуватися на фізичне, психічне, духовне здоров'я дитини і враховувати психофізіологічні особливості кожного віку. У зв'язку з цим особливий інтерес являють собою можливості використання в навчанні дітей музичного мистецтва [10].

Завдяки дослідникам, що вивчали психофізіологічний аспект впливу музики, можна вважати встановленими такі факти: музика стимулює появу емоцій, поліпшує вербальні й арифметичні здібності, стимулює процеси сприйняття і пам'яті, активізує творче мислення. Коли ж йдеться про мозок маленької дитини, що формується, то музичні впливи можуть виступати як такі, що конструюють мозок. Тому дуже важливо, щоб дитина з народження (і навіть раніше) мала можливість чути красиву музику.

Слухаючи музику, дитина «вживається» у музичні образи, що будять асоціації, почерпнуті з її особистого життя. Важливо те, що сприйняття музики може відбуватися як на свідомому рівні (зазвичай діти фіксують свою увагу на якій-небудь одній стороні музичного образу – ритмі, тембрі, динаміці, ладі і так далі), так і на підсвідомому рівні, тому що аналіз часових тимчасових-частотно-тимчасових співвідношень акустичних сигналів здійснюється під час обох форм сприйняття. Таким чином, сприйняття музики може бути

активним (свідомим) або пасивним (несвідомим). Досліджуючи причини виникнення труднощів у процесі навчання, психологи виділяють, серед інших, такі: у процесі розвитку мозкових структур необхідні міжпівкульні і внутрішньопівкульні зв'язки; методики навчання, які пропонуються, не відповідають типові мислення, гендерним особливостям пізнавальних процесів; вимоги, які ставляться до дитини, можуть не збігатися за часом зі стадією функціонального розвитку мозку, випереджаючи її вікову готовність до виконання поставлених завдань.

Найважливішим завданням удосконалювання навчання у вищих навчальних закладах є пошук методів і засобів, що забезпечують оптимізацію й ефективність навчального процесу, а також пошук шляхів зняття стомлення, нервового перенапруження і підвищення рівня працездатності студентів, що займаються розумовою працею. Одним із ефективних факторів, що підвищують працездатність людини, є емоційний вплив. Одним із легкодоступних факторів є такий емоційний фактор, як функціональна музика [5].

Як переконані вчені О. Василенко та І. Сисоєнко, емоції та враження, отримані під час прочитання віршів або співу пісень, стають прожитим життєвим досвідом, який перетвориться на знання, що своєю чергою стимулює мотивацію учнів.

«У сполученні із традиційними уроками англійської мови уроки, на яких учні намагаються виразити себе, є для них найкращим засобом вивчення мови, тому що до процесу засвоєння тексту додається виразна його інтерпретація й вимова з відповідними інтонаціями» [2].

А для того, щоб застосувати пісню на уроці іноземної мови з користю, необхідно виробити методику.

Оскільки пісні використовують для різноманітних цілей та завдань, то їх підбирають відповідно до мети заняття, аналізуючи потенційні можливості граматичного матеріалу, на якому вони ґрунтуються, чи тематичної лексики. Для так званих комплексних занять, на яких розвивають творчі та комунікативні можливості учнів чи студентів, найкращими є пісні з сюжетом та певним соціальним напруженням. Але спільні вимоги для усіх видів роботи з піснями виникають під час їх вибору з погляду придатності для вивчення студентами, що опановують англійську мову як іноземну: вони мають бути не надто складними для розуміння та традиційними за граматичною побудовою.

Прикладом такого комплексного заняття для учнів (студентів) є заняття з вивченням пісні на

слова Ф. Коллінза “Another Day in Paradise” («Ще один день у раю»). Тема уроку (пари) – «Бездомні діти». Тема включає лексику за темами: «Опис людини», «Опис місця», а також опис життя у минулому, теперішньому та майбутньому. Граматичні структури, які розглядають та тренують на уроці, – це Present tenses, Past simple, “used to”, Future Simple. Метою є – покращити сприйняття мови на слух, читання та комунікативні навички з елементами творчості.

Отже, розглянемо етапи заняття.

1. Підготовча стадія.

Учитель наводить тему заняття: демонструє ілюстрацію із зображенням бездомної дитини та просить студентів написати усі слова та словосполучення з теми, які їм відомі (або надає студентам можливість відшукати їх у словнику). Він повинен розподілити слова на підтеми, а студентів – на відповідну кількість підгруп. Кожна підгрупа вибирає (або їй надається, наприклад, шляхом жеребкування – витягування карток із назвою теми) підтему для подальшого розвитку та розгляду. Поділ на підтеми може бути таким: Бездомна дитина – житло, їжа, зовнішність, колишня сім'я, батьки, засоби існування, причини, що змусили покинути домівок, проблеми з поліцією, майбутнє.

Коли групи приготували слова, їх можна виписати на дошці стовпчиками відповідно до підтем. Викладач ставить групі запитання, використовуючи лексику, підібрану студентами.

Ідеї, що виникають додатково в процесі пошуку відповідей на запитання, записують на дошці.

2. Стадія прослуховування.

Вчитель (викладач) роздає листки з роздрукованим текстом пісні, який було змінено порівняно з оригіналом так, ніби стороння особа записала текст пісні по пам'яті та припустилась певних помилок. Студенти читають текст групами по двоє, відшукують слова, які не відповідають контексту пісні, та після завершення пошукового читання обмінюються своїми рішеннями та ідеями. Наступним кроком є прослуховування запису, під час якого студенти мають знайти та відкорегувати помилки у роздрукованому тексті. Вони повідомляють викладача про свої ідеї, та якщо у відповідях виникає розбіжність, мають змогу прослуховувати сумнівний фрагмент, поки не знайдуть правильну відповідь.

3. Стадія після прослуховування.

Можливе використання декількох варіантів для цієї стадії роботи. Один з них – це рольова гра, що ґрунтується на такій ситуації. Хтось був

свідком сцени, яка описана у пісні, та упізнав дівчинку. Вони були сусідами та росли разом. Студентів поділяють на групи і визначають колективне завдання для одного чи двох представників з кожної групи. Іншим студентам призначено роль групи, що знімає фільм. Вони пишуть сценарій для відеокліпу на цю пісню. Сценарій має спиратись на історію життя дівчинки: її життя у минулому, її теперішнє життя та її майбутнє. «Свідки» мають намагатись осмислити своє дитинство та занотувати відповіді на такі питання щодо її віку, ім'я, зовнішності, місце проживання, як спілкувалися, відомості про теперішнє життя і що може трапитись із нею у майбутньому.

Після цього група А повинна написати про минуле дівчинки (сім'я, житло, зовнішність, причини, що змусили її піти з дому, школа, захоплення, друзі та ігри, мрії), група Б – про теперішнє життя (друзі, їжа, зовнішність, можливості заробляти на життя, місце, де можна переночувати, мрії), група В створює щасливий кінець історії (зовнішність, освіта, праця, друзі, сім'я, діти), група Г пише про можливий нещасливий кінець (жебракство, крадіжки, наркотики, в'язниця, мрії).

Коли групи підготують свої частини сценарію, їх перегруповують таким чином, щоб у кожній групі з'явилися автори усіх частин для завершення роботи. Можна навіть реалізувати сценарій у вигляді театральної вистави.

Інший варіант також передбачає написання історії життя дівчинки групами студентів, але через 5 хвилин незакінчені твори передають іншій групі, вона продовжує писати, і так далі до закінчення. Історію також поділяють на три частини: минуле; теперішній час; майбутнє.

У третьому варіанті усі дійові особи могли б узяти участь у телепрограмі під гаслом «Допоможи їм негайно!». Враховуючи різноманітність завдань і варіантів, які розвивають володіння мовою та особистість, навчання мови за допомогою пісень дає можливість розвивати різноманітні навички паралельно. Воно також допомагає студентам оволодівати лексичним матеріалом, правилами граматики та вимовою без зубріння та пов'язаних із ним негативних емоцій [10].

Іншу методику вивчення пісні на уроці пропонує Л. Петько [8, с. 45]. Так, у розучуванні музичного твору вчена виділяє такі етапи: презентація пісні, де викладач пояснює, з якою метою буде розучуватися запропонована пісня, розповідає про історію написання пісні (хто і коли її виконував); читання тексту пісні: студенти читають текст пісні мовчки з метою ознайомлення й отримання

першого враження; фонетичне опрацювання тексту: викладач звертає увагу на правильну вимову слів, фонетично відпрацьовуються окремі звуки; читання і переклад тексту пісні студентами: звертається увага на фразеологічні звороти, граматичні структури; розучування пісні: відпрацювання чіткої артикуляції, ритму, мелодії.

«Ми рекомендуємо починати роботу над піснею спочатку з вивчення ритму пісні, тому що під час співу не буде досягнуто чіткої артикуляції; можна запропонувати прослухати пісню, пошепки підспівуючи» [8, с. 45], – зазначає Л. Петько.

Після першого прослуховування пісні вчитель звертає увагу учнів на ті моменти, які потребують уваги, опрацьовує їх ще раз. Далі йде виконання пісні. Опісля школярі виконують лексичні і граматичні вправи на засвоєння мовного матеріалу пісні. На домашнє завдання пропонується зробити художній переклад пісні з метою проведення конкурсу на кращий переклад на наступному занятті [8, с. 45].

Також хорошим методом вивчення англійської мови є безпосередня взаємодія з носіями мови. Сьогодні спеціалізовані англійські школи проводять літню практику для учнів восьмих та десятих класів. Її суть у тому, що запрошують американських представників християнських течій, які комунікують та займаються з дітьми винятково питаннями з англійської мови. Чудовим плюсом слугує те, що навчання відбувається суто англійською мовою у вигляді бесід, загальнорозвиваючих занять та ігор. Оскільки нас цікавила ефективність такої практики, ми провели коротке бланкетне анонімне опитування щодо результатів окресленої практики. Опитувальник був простий, і складався з семи питань: 1) Як ви оцінювали свої знання англійської мови до проходження практики? 2) Чи сподобалися вам викладачі? 3) Чи ви вважаєте пройдену програму ефективною? 4) Що вам не сподобалося під час проходження практики? 5) Чи відчували ви прогрес у вивченні англійської мови після проходження практики? 6) Як ви могли б покращити програму практики та її проведення? 7) Оцініть практику загалом в 10-ти бальній шкалі.

Підсумувавши відповіді учнів одного з класів (30 осіб), ми з'ясували, що більшість учнів покращили свої навички англійської мови. Близько 80% учнів вважають програму ефективною та оцінили її в середньому в 8,7 балів.

Вищеперелічені методи не є єдиними, таких програм є багато, більшість з них знаходиться у вільному доступі. Як бачимо, ефект від таких

заходів дійсно є, отже, їх можна на загальноосвітньому або спеціальному рівні навчання.

Що ж до ідей, як можна застосовувати пісні на уроках англійської мови, можна скористатися порадами Анни Гезь, методист видавництва «ММ Publications». Принципи роботи – дати можливість працювати кожному, удосконалити роботу по групах, індивідуальної роботи. Серед її порад: “Creative juices”

Вчитель групує дітей у пари. Всі разом прослуховують пісню. Вчитель з учнями робить аналіз одного з куплетів пісні: скільки слів у куплеті, які слова зустрічаються, які слова є основними. Після цього вчитель дає завдання учням: в групах скласти ще один куплет пісні. Учні зачитують та співають свої куплети у парах та всім класом.

“Do you follow the song?”

Вчитель заздалегідь готує декілька комплектів смужок з рядками слів вже знайомої учням пісні. Діти у парах складають рядки пісні в правильному порядку. Учні разом співають пісню та перевіряють, чи правильно вони виконали завдання.

“Sing Together”

Виберіть знайому учням пісню з попередніх уроків. Напишіть назву пісні на дошці, якщо діти не пам'ятають слова пісні, напишіть слова на дошці. Проспівуйте пісню з учнями, звертаючи увагу на вимову слів. Учні можуть проспівати пісню пошепки, тихо або голосно. Учні заплющують очі, вчитель видає вибірково слова пісні. Вчитель дає вказівку учням розплющити очі, діти намагаються пригадати видалені слова. Кожен учень по черзі підходить до дошки, заповнює пропуск і всі разом співають пісню [4].

Метод вивчення матеріалу за методикою «музичного навчання» поки що знаходиться в стані концепції – її розглядають лише як майбутню перспективу розвитку напряму освіти у світі. Оскільки літератури та методик стосовно цього способу навчання майже не існує на цей час (зрештою і стан шкіл в Україні не відповідає застосуванню таких методів), то на це нововведення слід чекати. Але ми вважаємо, що вказана методика зможе докорінно змінити ставлення учнів та студентів до вивчення англійської мови.

Якщо довіряти теоріям, то «музичне навчання» має вводити відповідні музичні композиції в навчальні програми тих предметів, які сприятимуть прогресу особи в різних галузях знань. Коли розглядати англійську мову, то йдеться про пісні з лексикою, яку засвоїли, або мають засвоїти учні. Ці композиції повинні бути легкими для сприйняття

та відповідати загальноприйнятим правилам англійської мови.

Важливу частину усього процесу відіграють засоби, за допомогою яких реалізовується музична педагогіка. Перш за все підручники, оскільки вони в будь-якому вигляді, письмовому чи електронному, слугують основними джерелами інформації. Підручники повинні бути оснащеними відповідними посиланнями, QR-кодами або просто текстами пісень, необхідних для вивчення матеріалу.

Можливе також існування шкіл або інших навчальних закладів, які будуть викладати дисципліни тільки за цією методикою, що може стати проривом в галузі викладання та створення електронних пристроїв, адже такий спосіб навчання вимагає постійного розвитку технологій та навчальних програм, які сприятимуть кращому засвоєнню матеріалу та його використання.

Результатом будь-якого навчання є застосування отриманих знань на практиці. На думку вчених, прослуховування музики збільшує словниковий запас та полегшує практику його усного використання.

Висновки пропозиції. Отже, використання музики під час вивчення англійської мови необхідно в умовах сучасного викладання. Це дозволить залучити новітні технології та практики, без яких не уявляє життя сучасне покоління. Так, підвищується комунікативна та соціокультурна компетенція учнів: під час студіювання мови дізнаємося і про її носіїв, їхнє світобачення, моделі поведінки тощо. Перелічене відображене у піснях. Як підсумок зауважимо, що застосування пісень на уроках іноземної мови допомагає реалізувати навчальну, виховну та розвивальну мету у комплексі.

Список літератури:

1. Борисова О. Музичне мислення та його роль у розвитку дітей. *Вісник книжкової палати*. № 6. С. 48–50.
2. Василенко О., Сисоєнко І. Малі віршовані форми як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках англійської мови / О. Василенко, І. Сисоєнко. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/15726/1/Vasilenko_Sisoenko.pdf.
3. Гебель С. Ф. Використання пісні на уроках іноземної мови. *Іноз. мови в школі*. 2009. № 5. С. 28–31.
4. Гезь А. 8 цікавих ідей для використання пісень на уроках англійської мови. URL: <https://mmpublications.com.ua/8-tsikavyh-idej-dlya-vykorystannya-pisen-na-urokah-anglijskoyi-movy/>.
5. Гусак-Шкловська Я. Функціональна музика як спосіб підвищення працездатності і покращення самопочуття. Одеса, 2013. ст. 52–54.
6. Локарева Г. Можливості використання музикотерапії в загальноосвітніх закладах. *Мистецтво та освіта*. 2016. №4. С. 7–11.
7. Петровська Н., Судима Т. Використання віршів та пісень на різних етапах вивчення англійської мови. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2010. № 8. С. 359–365.
8. Петько Л. В. Робота над піснею в курсі вивчення англійської мови як один із засобів професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей. *Іноземні мови*. 2011. №1. С. 44–48.
9. Поленок З. Використання пісенного текстового матеріалу на уроках англійської мови. *Іноземні мови*. 2009. № 2. С. 9–11.
10. Фучила О. М. Використання пісень у процесі вивчення англійської мови. Львів, 2007. С. 42–46.

Karpenko H. M. MUSICAL WAY OF LEARNING ENGLISH AS AN INNOVATIVE METHOD OF STRENGTHENING COMMUNICATIVE COMPETENCE

The article says that one of the most important tasks of improving education in educational establishments is to find methods and tools that provide optimization and efficiency of the educational process, as well as to find ways to relieve fatigue, nervous tension and to increase the level of students' performance engaged in mental work. The article deals with the musical way of learning English as an innovative method of enhancing communication.

The use of music in education is one of the steps to modernize education and learning in general. It's noted that songs are used for a variety of purposes and tasks, they are selected according to the purpose of the lesson, analyzing potential grammar material on which they are based, or thematic vocabulary. The songs should be not too complicated. The use of songs at the English lessons allows everyone to be involved in the learning process, to arrange group work and individual one.

It's been proved that the use of music in the process of learning English is necessary in the conditions of modern teaching. This will bring in the latest technologies and practices without which the modern generation cannot live. This can increase the communicative and sociocultural competence of students. When students study a language they learn about its speakers, their worldview, patterns of behavior and so on. All these things are reflected in the songs. To sum up, the use of songs at the English lessons helps to realize the educational, educational and developmental goals.

Key words: educational process, to improve, method, song, communicative competence.

Книшова Я. О.

Одеський національний морський університет

Михайлова К. В.

Одеський національний морський університет

МОВЛЕННЄВИЙ АКТ КОМПЛІМЕНТУ В АНГЛОМОВНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Останнім часом у лінгвістиці з'явилося безліч досліджень, присвячених комунікативно-прагматичним аспектам функціонування різних форм мовленнєвого етикету, оскільки мовна взаємодія є одним із головних атрибутів повсякденності. Однією з найпоширеніших форм мовленнєвого етикету є комплімент, що висвітлюється як мовленнєвий акт позитивної оцінки. Цей мовленнєвий акт може бути використаний для відкриття бесіди або згладжування розмовної взаємодії шляхом посилення зв'язків солідарності між співрозмовниками.

Проаналізовано теоретичні погляди, прийняті лінгвістами та дослідниками стосовно визначень, видів, класифікацій та стратегій мовленнєвих актів компліменту, а також визначальних властивостей, що відрізняють мовленнєві акти компліменту від інших суміжних актів. Крім того, досліджено МА компліменту у сучасному англomовному діалогічному дискурсі. У результаті засвідчено системний характер використання компліментів, що є загальноприйнятою стратегією ввічливості. Визначено, що об'єктом компліменту часто є якості, пов'язані з особистим зовнішнім виглядом, вміння, таланти чи досягнення співбесідника. Постулюється ідея про невіддільність процесів повсякденного мовленнєвого спілкування та обміном компліментами, котрі застосовуються з різними намірами.

Адресант компліменту має намір полестити адресатові або заохотити його, що продиктовано міркуваннями ввічливості або бажанням підтримати згоду в стосунках з ним. Описано основні інтенції адресанта компліменту: 1) намір зробити приємне адресату, відчувачи реальне бажання здійснити подібну дію, 2) намір полестити адресату чи заохотити його, що викликано правилами ввічливості чи бажанням підтримати згоду в відношеннях з ним, 3) намір висловити подяку адресату за його певні дії, 4) намір вибачитися перед адресатом за дії, які сам адресант вважає неправильними у ставленні до співрозмовника. Всі названі інтенції спрямовані на побудову чи утримання солідарності між комунікантами, тому їх слід вважати позитивними інтенціями.

Ключові слова: мовлення, мовленнєвий акт, комплімент, об'єкт оцінки, мовленнєвий етикет, позитивна оцінка, комунікація.

Постановка проблеми. Феномен вивчення компліментів та реакцій на них, безперечно, був однією з найбільш інтригуючих тем лінгвістики за останні три десятиліття.

Сьогодні внаслідок активізації взаємовідношень різного роду досліджень як міжособистісної, так і міжкультурної комунікації, яка спрямована на мінімізацію конфліктів у спілкуванні та досягнення ефективної та гармонійної комунікації, є фокусом гострого інтересу лінгвістів, психологів, філософів, фахівців з комунікації та суміжних дисциплін, оскільки це надзвичайно важливо та актуально. Особливої гостроти ця тема набуває із наростанням у сучасних обставинах тенденції постійних спроб маніпулювання людиною, її свідомістю і психічним станом, а також із роз-

повсюдженням стереотипів стосовно людських взаємостосунків. Вибір теми дослідження зумовлений тим, що, незважаючи на інтенсивну розробку проблем, пов'язаних з вивченням оцінних актів компліменту у сучасному мовознавстві, ціла низка кардинальних питань заслуговує на додатковий аналіз.

Аналіз досліджень і публікацій. Відзначимо, що мовленнєві акти компліменту неодноразово були об'єктом наукових досліджень. Особливо помітними є праці з теорії питання Дж. Серля, Дж. Остіна, Дж. Холмса, Є. Звіревої, З. Херберта, Н. Вольфсон, Є. Петелиної, В. Леонтьєва, Н. Трофімової, Н. Бігунової та інші.

Постановка завдання. Мета статті полягає у розгляді різних теоретичних поглядів та виявленні

диференціальних функціонально-семантичних ознак мовленнєвих актів компліменту в англійському діалогічному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо, що комплімент є невіддільним складником повсякденного спілкування. Існують різні типи компліментів: щирі та лестощі, ефективні та неоднозначні, доречні та недоречні тощо. У риторичі є кілька вимог до компліментів. Комплімент вимагає від мовця усвідомлених мовленнєвих зусиль, він передбачає художню та творчу спрямованість у мовленні. Різні особистості дотримуються різних мовленнєвих стратегій, створюючи комплімент, і вибір цих стратегій визначається типами індивідуальних стилів ораторів. Комплімент виникає з бажання порадувати оратора. А щоб викликати у людини позитивні емоції, треба знати його індивідуальні риси, включаючи особливості його мовної особистості. Ось чому головна риторична вимога компліменту – це гармонія (комплімент робиться різним людям залежно від їх віку, враховуючи ступінь близькості з оратором тощо) та відповідна ситуація. Існують різні причини робити компліменти. Перш за все це хороший спосіб досягти прихильності адресата та встановити основи довготривалої та ефективної комунікації. Компліменти також формуються через ввічливість. З іншого боку, часто роблять компліменти, щоб отримати позитивну відповідь, схвалення. З погляду впливу на адресата та значення слів компліментів загалом варто згадати, що насамперед компліменти задовольняють найважливішу психологічну потребу людини – потребу позитивних емоцій, та мають також виховне значення. Крім того, здатність помічати позитивні якості у інших людей допомагає нам виявити в собі хороші риси. Отже, цінність компліменту полягає також у задоволенні одне одного. Таким чином, значення компліменту як словесної діяльності полягає в тому, що він закладає основу ефективного спілкування, встановлює добрі стосунки з адресатом, впливає на нього на користь адресата, ставить у потрібний настрій, має виховне значення, підвищує оцінку і самооцінку як адресата, так і адресанта.

Є багато компетентних поглядів та визначень мовленнєвого акту компліменту, які є наслідком існування різних думок щодо цього питання. Наприклад, П. Франс заявляє, що слово «комплімент» родом з італійської мови. «Complimento» належить до дії, вчиненої, з одного боку, через зобов'язання, а з іншого – через «почуття подяки, яке йде від серця і відображає правду і щирість

душі». Компліменто своєю чергою запозичене з іспанського компліментато (яке походить від латинського *Comolere*) [15, с. 11–15].

Дж. Манес співвідносить визначення з культурою. Мовленнєві акти компліменту схожі на «вікно», через яке суспільство загалом або окрема людина може побачити, що цінується відповідною культурою [20, с. 96–102].

Каспер і Шмідт визначають комплімент як конкретні відношення між оратором та слухачем, у яких оратор експліцитно чи імпліцитно виражає позитивну оцінку стосовно характеру, вмінь та майстерності слухача, котра позитивно сприймається слухачем [19, с. 446–448].

Цікавим є погляд на це питання Серля та Д. Вандервекена [26, с. 215]. Компліменти використовуються для «висловлення схвалення слухача за щось». Такі дії «передбачають, що те, що слухач отримує схвалення, є хорошим, хоча це і не обов'язково повинно бути добрим для нього».

Комплімент також визначається як очевидне або приховане вираження похвали і/або захоплення кимось, але не мовцем [18, с. 445–465]. Р. Херберт визначає комплімент як мовленнєвий акт, який експліцитно або імпліцитно схвалює когось окрім мовця, зазвичай адресата, за щось хороше (якість, характеристику, уміння і так далі), що позитивно оцінюється мовцем [17, с. 487–499].

Що стосується словникових дефініцій компліменту, то у словнику С. І. Ожегова компліменту надане таке тлумачення: «Комплімент – люб'язні, приємні слова, утішний відгук» [7, с. 283].

Під мовленнєвим актом компліменту у цьому дослідженні, услід за Н. Вольфсон, розуміється етикетний мовленнєвий акт, що вербально є вкрай структурованою формулою, яка може бути з мінімальними зусиллями застосована у безлічі ситуацій, що вимагають схвального тлумачення [29, с. 398].

Враховуючи те, що було сказано раніше, можна поставити два запитання: по-перше, навіщо люди використовують «компліменти»? По-друге, що є об'єктом їх оцінки?

Щодо основних інтенцій адресанта компліменту, то він має намір полестити адресатові або заохотити його, що продиктовано міркуваннями ввічливості або бажанням підтримати згоду в стосунках з ним.

Таким чином, комплімент – це один із складних ілокутивних мовленнєвих актів, головними цілями якого є:

– переконання співрозмовника в добрих намірах, висловлювання захоплення і бажання

зробити позитивну дію на емоції свого адресата;

- намір полестити адресатові або захопити його, продиктоване міркуваннями ввічливості або бажанням підтримати згоду в стосунках з ним;

- намір виразити вдячність адресатові за його певні дії;

- намір вибачитися перед адресатом за дії, які сам адресант вважає неправильними по відношенню до співрозмовника;

- почати та підтримати розмову: “Welcome, everyone!” All of the murmurs quieted down, and everyone turned to her. “I’m Natalie, and I’m so glad to see all of your beautiful faces here today!” [16];

- захопити бажану поведінку.

Наведемо приклад, в якому адресант за допомогою компліменту намагається підбадьорити адресата – свою колегу та захопити її до подальших успіхів:

“Shall I tell you that you did a magnificent job, building that Line?” he asked. She glanced at him in astonishment; he had never paid her open compliments of that kind; the admiration in his voice was genuine [23].

Комплімент може висловлюватися з метою пом’якшити критику. Наприклад:

“Jim, – said Bertram Scudder, slapping his shoulder, – the best compliment I can pay you is that you’re not a real businessman!” [23].

Щодо другого питання, комплімент частіше спрямований на:

- зовнішній вигляд співрозмовника (це один із найрозповсюджених типів компліменту: “Do you know what I’m thinking now, in this moment? <...> Your gray suit and your open collar <...> you look so young, so austere, so sure of yourself” [23].

- професійних якості співрозмовника, особливості характеру: “Of course you were a cheerleader in college. I should have known.” She paused. “That’s a compliment of your teaching style, by the way. I’ve never had someone cheer me on so well for anything” [16];

- здатності: “This looks amazing,” she said, because that’s what you say in dreams to people who bring you freshly made breakfast. “Did you make all of this” [16]; “You speak Hindi quite well. My compliments” [24];

- власність, життю співрозмовника, оскільки в цих об’єктах відбивається смак їх власника: “They’re such beautiful shirts,” she sobbed, her voice muffled in the thick folds. “It makes me sad because I’ve never seen such—such beautiful shirts before” [14, с. 99].

Варто відмітити, що комплімент слід розглядати не лише як засіб соціалізації або перемикання уваги, не як лінгвістичну стратегію ввічливості і поблажливості, а передусім як мовленнєвий акт позитивної оцінки.

Для кращого розуміння мовленнєвого акту компліменту буде доречним ознайомитись з його місцем у типології мовленнєвих актів. Остін першим дав формулювання того, що називається теорією мовного акту. Він розподіляє ілюкційні акти на п’ять категорій з урахуванням англійських дієслів [12, с. 150–162]. Він виділяє такі категорії:

1. вердиктиви (акти встановлення);

2. екзерситиви (акти спонування);

3. комісиви (акти прийняття зобов’язань або оголошення намірів);

4. бехабітиви (формули соціального етикету);

5. експозитиви (інформативні мовленнєві акти, повідомлення);

Остін відносить мовленнєвий акт «компліменту» до бехабітивів та стверджує, що бехабітиви включають поняття реакції на поведінку та стан людей, а також вираження ставлення до поведінки у минулому чи неминуючої поведінки. Прикладами цієї категорії також є МА вибачення, подяки та привітання [8, с. 63].

У таксономії Дж. Серля усі мовленнєві акти позитивної оцінки, певно, примикають до експресивів, за допомогою яких виражаються почуття і стосунки. Норік вказує, що експресиви висловлюють не переконання чи наміри, а емоції, котрі виникають у відповідь на задані стани справи [22, с. 279]. О.А. Вольф пропонує розглядати оцінні висловлювання як особливий вид ілюктивних актів, де діють специфічні саме для них ілюктивні сили, метою яких є викликати у співрозмовника перлюктивний ефект – емоційну реакцію. Ілюктивні акти такого типу О.М. Вольф називає власне експреси вами [4, с. 170]. Дослідниця відносить до них усі види висловлювань, які інтерпретуються як оцінні і, зокрема, комплімент і лестощі.

Згідно з К. Бахом і Р. Харнішу, комплімент є підвидом поздоровлень і таким чином потрапляє в розряд заяв (acknowledgments), які виражають певні почуття з приводу адресата, істинні або формальні [13]. Оскільки заяви висловлюються щодо певних приводів, їх мета – не стільки виразити істинне почуття, скільки задовольнити соціальним вимогам. Тому вони розглядаються головним чином як «акти ввічливості».

У художньому діалозі тип схвального ставлення допомагає розпізнати дієслово “compliment”, котре є присутнім в авторській мові. Наприклад:

– “*There are many experts in this business, many men and women with a detective’s eye for detail, and a surgeon’s confident steadiness of hand. But my experience of ten years in the counterfeiting arts tells me that the Sri Lankans, such as our Krishna and Villu, are the best forgers in the world*” – *the men smiled widely, with perfect white teeth, in response to the compliment* [24].

– “*Well, I don’t know what your mom and aunt were complaining about: these are the best enchiladas I’ve ever had*” – *he grinned at her. It always thrilled him when she complimented his cooking; he couldn’t help it [proposal]*

– “*You’re a good storyteller*” – *I complimented him, still staring into the waves* [21, с. 109].

До загальних лексичних засобів вираження компліменту належать: 1) емотиви: *beautiful, divine, delightful, excellent, marvelous, nice, remarkable, sweet, kind, tremendous, wonderful*; 2) лексичні інтенсифікатори: *absolutely, awfully, exactly, really, simply, totally, highly, perfectly, pretty, quite, so, such, too, very*; 3) вигуки *oh, ah*, вигукове слово *God*; 4) загальнооцінні предикати *good, well*; 5) контекстуальне наведення емосем на значення неемотивних лексем, таких як *attractive, bright, fair, good-looking, young, unbelievable*. Наприклад:

“*You’re doing very excellent sewing, Lin,*” *he countered. ‘You could make up a very fine shirt, with*

stitches like that.” (лексичні інтенсифікатори + емотиви) [24].

“*If you will allow me the small immodesty, this makes him a truly remarkable individual, for I have met a great many interesting men in my life.*” (емотиви + інтенсифікатори) [27, с. 113].

“*But you, my friend, you look very well. Only a little, how shall I say it, lonely for information.*” (загальнооцінні предикати+інтенсифікатори) [24].

Висновки і пропозиції. Аналіз різноманітних джерел засвідчує, що у сучасній лінгвістиці немає єдиного погляду на визначення поняття «комплімент». Узагальнюючи всі проаналізовані тлумачення, під компліментом варто розуміти мовленнєвий акт, що пов’язаний з проявом у мовленні емоцій комунікантів через оцінку. Компліменти можуть бути адресовані тільки слухачу (експліцитно чи імпліцитно). Мовленнєві акти компліменту є двоскладовою мовленнєвою дією, яка складається з репліки-стимула та репліки-реакції.

Мовленнєвий акт компліменту є вкрай структурованою формулою, яка може бути з мінімальними зусиллями використана в багатьох ситуаціях, які потребують схвалювального тлумачення. Щодо основних інтенцій адресанта компліменту, то він прагне полестити адресату чи заохотити його, що викликано правилами ввічливості чи бажанням підтримати згоду в стосунках з ним.

Список літератури:

1. Бигунова Н. А. Интенциональный анализ эмотивных высказываний лести (на материале современного английского языка). *Научный вестник Волинського національного університету ім. Л. Українки*. 2011. № 4. С. 8–11.
2. Бигунова Н. А. Перлокутивный эффект речевых актов комплимента и лести (на материале англоязычного художественного дискурса). *Universum: Филология и искусствоведение: электронный научный журн*. 2013. № 1 (1). 9 с.
3. Бигунова Н. А. Содержательные и функционально-коммуникативные свойства речевого акта комплимент (на материале англоязычного художественного дискурса). *Научный вестник ПДПУ ім. Ушинського: Лінгвістичні науки*. 2013. №15. Одеса : Астропринт. С. 16–23.
4. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки. Изд-е 3-е, стереотипное. Москва : КомКнига, 2006. 280 с.
5. Зверева Е. В. Коммуникативно-речевая ситуация «комплимент» (на материале исп. языка): автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук: 10. 02.19. Москва, 1995, 15 с.
6. Леонтьев В. В. «Похвала», «лесть» и «комплимент» в структуре английской языковой личности : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04. Волгоград, 1999. 26 с.
7. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений. Москва, 1994. 928 с.
8. Остин Дж. Чужое сознание. Философия, логика, язык. Москва : Прогресс, 1987. С. 48–95.
9. Петелина Е. С. Некоторые особенности речевых актов похвалы и лести. Синтагматический аспект коммуникативной семантики. Нальчик: Изд-во Кабардино-Балкарск. ун-та, 1985. С. 150–154.
10. Сёрль Дж. Что такое речевой акт? *Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 17: теория речевых актов*. Москва, 1986. С. 15–169.
11. Словарь современного русского литературного языка в 17 томах. Москва: АН СССР, Институт русского языка, 1956. 8160 с.
12. Austin, J. L. *How to Do Things with Words*. Oxford : Oxford University Press, 1973. 329 p.

13. Bach, K., Harnish, R. M. *Linguistic Communication and Speech Acts*. Cambridge, Mass. : MIT Press, 1982. 327 p.
14. Fitzgerald Francis Scott. *The Great Gatsby*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991. 148 p.
15. France P. *Politeness and its Discontents Problems in French Classical Culture*. Cambridge University Press, 1992. P. 11–15.
16. Guillory J. *The Proposal*. 2018. URL: <https://novelfreereadonline.com/the-proposal/page-1-1993788>.
17. Herbert R. K. *The Sociology of compliment work in Polish and English*. *Sociolinguistic: A reader and coursebook*: ed. By N. Coupland and A. Jaworski. Bristol: Palgrave, 1997. P. 487–499.
18. Holmes, Janet. *Paying compliments: A sex-preferential strategy*. *Journal of Pragmatics*, London : Elsevier. Vol. 12, 1988. P. 445–465.
19. Kasper G., Schmidt, R. *Developmental Issues in International Pragmatics*. *Studies in Second Language Acquisition*, Vol.18. Cambridge : Cambridge University Press, 1996. P. 149–169.
20. Manes J. *Compliments: A Mirror of Cultural Values*. In: N. Wolfson and E. Judd (eds.). *Sociolinguistics and Language Acquisition*. Rowley : MA Newbury House, 1983. P. 96–102.
21. Meyer S. *Twilight*. London : Atom, 2009. 434 p.
22. Norrick R. Neal. *Expressive illocutionary acts*. *Journal of Pragmatics*, Vol 2. 1978. P. 277–291.
23. Rand A. *Atlas Shrugged*. 1957. URL: https://archive.org/stream/AtlasShrugged/atlas%20shrugged_djvu.txt.
24. Roberts G.D. *Shantaram*. 2003. URL: http://indbooks.in/mirror1/?page_id=41102.
25. Searle John R. *Expression and Meaning*. Cambridge : Cambridge University Press, 1979. 187 p.
26. Searle, J and Vanderveken, D. *Foundations of Illocutionary Logic*. Cambridge : Cambridge University Press, 1985.
27. Sparks N. *Safe Haven*. NY : Grand Central Publishing, 2010. 344 p.
28. Wierzbicka A. *English Speech Act Verbs: A Semantic Dictionary*. Sydney : Academic Press, 1987. 398 p.
29. Wolfson N. *An Empirically Based Analysis of Complimenting in American English*. *Sociolinguistics and Language Acquisition*. N. Wolfson and E. Judd (Eds.). Rowley, London : Newbury House Publishers, 1983. P. 82–95.

Knysnova Ya. O., Mykhailova K. V. SPEECH ACT OF COMPLIMENT IN ENGLISH DIALOGUE DISCOURSE

Recently, many studies have appeared in linguistics on the communicative-pragmatic aspects of the functioning of speech etiquette various forms, as language interaction is one of the main attributes of everyday life. One of the most common forms of speech etiquette is the compliment considered in this study as a positive evaluation speech act. This speech act can be used to open a conversation or smooth out conversational interaction by strengthening the bonds of solidarity between interlocutors.

The theoretical views adopted by linguists and researchers regarding the definitions, types, classifications and strategies of compliment speech acts, as well as the defining properties that distinguish compliment speech acts from other related acts have been analyzed. In addition, the compliment speech act in modern English-language dialogic discourse has been studied. As a result, the systemic nature of the use of compliments, which is a common strategy of politeness, has been evidenced. It has been determined that the object of compliment is often qualities related to a person's appearance, skills, talents or achievements of the interlocutor. The idea of the inseparability of the everyday speech communication processes and the exchange of compliments, which are used with different intentions, has been postulated.

The addressee of the compliment intends to flatter or encourage the addressee, which is dictated by politeness considerations or a desire to maintain consent in relations with him. The main intentions of the addressee of the compliment have been described: 1) the intention to please the addressee, feeling a real desire to perform such an action, 2) the intention to flatter or encourage the addressee, due to the rules of courtesy or the desire to agree with him, 3) the intention to thank the addressee, 4) the intention to apologize for actions that the addressee considers wrong in relation to the interlocutor. All these intentions are aimed at building or maintaining solidarity between communicators, so they should be considered positive intentions.

Key words: *speech, speech act, compliment, object of evaluation, speech etiquette, positive evaluation, communication.*

Ковбасюк Л. А.

Херсонський державний університет

КОРОНАВІРУС COVID-19 ТА НОМІНАТИВНИЙ СКЛАД СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена дослідженню номінативних одиниць сучасної німецької мови, що вживаються під час пандемії коронавірусу COVID-19 у ФРН та вербалізують явища, реалії та події суспільно-політичного й повсякденного життя під час карантину / самоізоляції. У статті вивчено шляхи утворення мовних одиниць сучасної німецької мови (іменників та дієслів), що використовуються під час пандемії COVID-19, проаналізовано їхню структуру, семантику та походження. Матеріалом аналізу стали номінативні одиниці, відібрані із словника неологізмів Інституту німецької мови в м. Маннгейм та сучасних німецькомовних електронних видань WELT і ZEIT. Результати дослідження свідчать, що 20% одиниць корпусу є неологізмами та оказіональними утвореннями, 80% одиниць корпусу є узуальними одиницями словникового складу німецької мови. Зібрані нами одиниці дослідження поділяються на наступні тематичні групи: 1) хвороба та її розповсюдження, 2) хворі люди, 3) здорові люди, 4) захист, лікування, 5) суспільно-політичне життя, 6) побут, 7) навчання, 8) медіа, новітні засоби комунікації, 9) розваги, 10) фінанси, 11) спортивні ігри. Мовні одиниці, що широко використовуються під час пандемії коронавірусу в ФРН, утворюються двома шляхами: 1) шляхом запозичення та 2) шляхом словотвірної номінації. Запозичені номінативні одиниці становлять 25% корпусу та поділяються на: 1) прості слова, 2) композити та 3) словосполучення. За допомогою словотвірної номінації утворено 75% одиниць. Під час дослідження встановлено, що одиниці аналізу утворюються шляхом наступних способів словотвору: 1) експліцитна деривація, 2) конверсія, 3) словоскладання та 4) словоскорочення. Особлива увага в роботі приділяється оказіональним одиницям, утвореним за допомогою запозичених напівсуфіксів та шляхом контамінації. Перспективою майбутніх досліджень може бути вивчення семантичних трансформацій одиниць корпусу, словотворчих моделей оказіональних новоутворень з компонентом "Corona", а також контрастивний аналіз номінативних одиниць, пов'язаних із пандемією коронавірусу, в німецькій та українській мовах.

Ключові слова: німецька мова, коронавірус, номінація, словотвір, запозичення, неологізм.

Постановка проблеми. Коронавірус COVID-19 стрімко увірвався в життя всього людства у 2020 році. ВООЗ оголосила коронавірус пандемією 11-го березня, що спричинило перехід у «карантинний режим» існування багатьох країн світу. Номінативний склад різних мов поповнився мовними одиницями, що тим чи іншим чином стосуються коронавірусу та вербалізують явища, реалії й події суспільно-політичного та повсякденного життя під час карантину / самоізоляції. На шпальтах електронних та паперових газет, у телевізійному етері, у блогах та влоггах, у повсякденному спілкуванні пересічного громадянина зустрічаються мовні одиниці, значення яких може бути незрозумілим, які можуть викликати страх, депресію тощо. Слова, що утворюються, запозичуються та широко вживаються під час пандемії COVID-19, становлять неабиякий інтерес для мовознавців сьогодення, оскільки наочно свідчать про безперервний процес розвитку мови тут

і зараз, що потребує постійного багатоаспектного вивчення у різних площинах наукового пошуку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення номінативного складу сучасної німецької мови не є новим у германістиці. Питання німецької словотвірної [6; 8] та фразеологічної номінації [3; 10] стають об'єктом багатьох дослідників німецької мови. Лінгвісти звертають свою увагу на встановлення нових завдань щодо формування номінативних одиниць у площині корпусної лінгвістики [9], вивчають процеси запозичення із інших мов [2], що свідчить про актуальність та важливість вивчення номінативного складу німецької мови на певному етапі існування. Попри значну кількість праць, спрямованих на дослідження номінативного складу сучасної німецької мови, залишається ще чимало актуальних питань, що очікують на своє розв'язання. Йдеться насамперед про мовні одиниці, що стали широкоживаними під час пандемії COVID-19 у 2020 році у Німеччині.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження полягає у багатоаспектному вивченні утворення номінативних одиниць німецької мови (іменників та дієслів) під час пандемії COVID-19, у аналізі їхньої структури, семантики та походження. Матеріалом дослідження є одиниці, відібрані із словника неологізмів Інституту німецької мови в м. Маннгейм [1] та сучасних німецькомовних електронних видань WELT і ZEIT [11; 12]. Загальний обсяг вибірки становить 350 фрагментів текстів, зібраних у період з лютого по квітень 2020 р. Корпус аналізу містить 230 одиниць.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до поглибленого аналізу матеріалу дослідження, хотілось би звернути увагу на семантику лексичної одиниці «коронавірус» (COVID-19, Sars-CoV-2). Згідно із словником Duden *Coronavirus* визначається як “Virustyp, der Wirbeltiere infiziert und beim Menschen Erkältungskrankheiten auslöst. Corona (lateinisch für „Kranz, Krone“)” [5]. Науковці та спеціалісти в галузі медицини використовують найчастіше аббревіатури *COVID-19/Sars-CoV-2*, що визначаються таким чином: “durch das Coronavirus SARS-CoV-2 verursachte Atemwegserkrankung, die erstmals 2019 bei Menschen identifiziert wurde, englisch, kurz für corona virus disease 2019”. Зазначимо, що за даними словника Duden *Sars-CoV-2* використовується не так часто в сучасній німецькій мові навіть медичними працівниками [5].

Аналіз показав, що 80% одиниць корпусу є узуальними одиницями словникового складу, добре відомими носіям мови не один рік, а 20% одиниць корпусу є неологізмами, напр., *Coronoia* (“irrational große Angst vor einer Ansteckung mit dem Coronavirus SARS-CoV-19”), *Gabenzaun* (“Zaun, an den Tüten mit (Lebensmittel-)Spenden für Bedürftige gehängt werden”), *Netzstreik* („Kundgebung von Meinung und Protest, die durch koordinierte Video-, Foto- und Textbeiträge vieler Teilnehmenden auf Internetplattformen und in sozialen Medien stattfindet“), *Phishingmail* (“das Erschleichen sensibler personenbezogener Daten, indem ein Internetbenutzer per E-Mail aufgefordert wird, diese auf gefälschten Webseiten anzugeben”) [1]: *Polizei und Staatsanwaltschaft gehen gegen eine Rechtsanwältin vor, die die Maßnahmen wegen der Corona-Krise für stark übertrieben hält und von „Coronoia“ (wie Paranoia) und dem „größten Rechtsskandal“ in der Geschichte der Bundesrepublik spricht; Wer in der Nachbarschaft einen Gabenzaun einrichten möchte, sollte daran denken, ein Schild zu basteln und in Aushängen auf den Zaun aufmerksam zu machen* (12, 01.04.20); *Um 12 Uhr soll der*

Livestream zum Netzstreik fürs Klima losgehen (12, 24.04.20); *Malware-Apps, Phishing-Mails, Fake News: Die Corona-Krise ruft auch Online-Kriminelle auf den Plan. Im Netz haben sie längst ihre Fallen aufgestellt* (11, 30.03.20).

Усі зібрані нами одиниці дослідження поділено на такі тематичні групи: 1) хвороба та її розповсюдження: *COVID-19, Coronavirus, Coronavirus-Pandemie, Corona-Pandemie, Sars-CoV-2*; 2) хворі люди: *Coronaer, Corona-Kranke, Coronababy, COVID-19-Patient, Superspreader*; 3) здорові люди: *Babyboomer, Coronials, Soloselbstständiger, Corona-Tester*; 4) захист, лікування: *Atemschutzmasken, Beatmungsmaschinen, Behelfmaske, Behelfmundschutz, Corona-Arznei, Corona-Impfstoff, COVID-19-Pässe, Heimquarantäne, Intensivbetten, Kontaktverbot, Kontaktnachverfolgung, Maskenpflicht, Social Distancing*; 5) суспільно-політичне життя: *Corona-Debatte, Corona-Einschränkungen, Corona-Krise, Corona-Lockerungen, Corona-Regeln, Exit, Exit-Strategie, Generation Easyjet, Lockdown, Merkelmania, Shutdown*; 6) побут: *Ausgangssperre, Corona-Alltag, Distanzschlange, Gabenzaun, hamstern, Hamsterkäufe, Homeoffice, Homeschooling, netflixen, Spendenzaun*; 7) навчання: *Abi-Prüfungen, Corona-Abi, digitales Semester*; 8) медіа, новітні засоби комунікації: *Coronaapp, Coronamail, Infodemie, Online-Demo, Phishing-Mail, Shitstorm, Trackingapp, zoomen*; 9) розваги: *Corona-Party, Coronawitz*; 10) фінанси: *Coronabonds, Corona-Bußgeldbescheid, Schnellkredit*; 11) спортивні ігри: *Geisterspiel*.

Одиниці аналізу, що широко використовуються під час пандемії коронавірусу в Німеччині, утворилися двома шляхами: 1) шляхом запозичення та 2) шляхом словотвірної номінації.

І. Шляхом **запозичення** утворилось 25% проаналізованого матеріалу. Запозичення походять із англійської мови (24,5%) та французької мови (0,5%). Номінативні одиниці цієї групи ми поділяємо на: 1) прості слова, 2) композити та 3) словосполучення.

До першої групи належать, напр., *Coronnials* (“Teil einer Generation, die während der aufgrund der Ausbreitung des Coronavirus angeordneten Ausgangsbeschränkungen (in Heimquarantäne) gezeugt wurde”) та одиниця *Exit* («вихід»), що зараз, у часи пандемії, отримала шляхом семантичної трансформації нове значення – “Beendigung/Ende eines bestimmten Zustandes, Ausstieg aus einer bestimmten Situation” [1] та інші: *Es wird gemutmaßt, dass in nächster Zeit viele Menschen ihre Zeit in Quarantäne damit verbringen werden,*

Sex zu haben. [...] Auch für den jetzt aus sozialer Isolation entstehenden Nachwuchs haben die sozialen Netzwerke schon einen Namen parat: Coronials (1); Er holpert Richtung Exit. Hoffnung statt Härte: Armin Laschet versucht sich als Corona-Gegenspieler des beliebten Markus Söder. Aber seine Methoden sind zweifelhaft, sein Erfolg gering (12, 16.04.20).

До другої групи належать композити, що містять два / три складових компоненти. Одиницями англійського походження цієї групи є, напр., *Babyboomer* („die geburtenstarke Generation in den Jahren 1945 bis 1965 in Europa und Amerika“), *Homeschooling* („Hausunterricht“), *Lockdown/Shutdown* („Zeitraum, in dem fast alle wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Aktivitäten auf politische Anordnung hin stillgelegt sind (z.B. zur Eindämmung einer Seuche“), *Shitstorm* („Sturm der Entrüstung in einem Kommunikationsmedium des Internets, der zum Teil mit beleidigenden Äußerungen einhergeht“), *Superspreader* („Person, die mit einem infektiösen Krankheitserreger infiziert ist und durch ihre überdurchschnittlich hohe Anzahl von Sozialkontakten erheblich zu dessen Verbreitung beiträgt“) [1; 5]; *Für unsere Autorin ist die Pandemie die erste Krise ihres Lebens. Sie wundert sich [...] auch darüber, wie klaglos die Babyboomer die Einschränkungen ihrer Grundrechte hinnehmen (11, 28.04.20); 500 Millionen Euro stellt die Regierung bereit, damit Homeschooling besser klappt (11, 24.04.20); Die ersten Schritte aus dem Shutdown. In Deutschland beginnen die von Bund und Ländern beschlossenen Lockerungen der Schutzmaßnahmen (12, 20.04.20); Während Bayerns Ministerpräsident Markus Söder am Mittwoch neben der Kanzlerin saß und die vorsichtigen Maßnahmen zu einer ersten Lockerung der strengen Corona-Regeln verkündete, sah sich Armin Laschet auf Instagram einem Shitstorm ausgesetzt (12, 16.04.20); Wir wissen nicht genau, wie das Virus nach Italien kam und wie es sich hier ausgebreitet hat. [...] möglicherweise gab es Veranstaltungen, bei denen sich Sars-CoV-2 ausbreiten konnte. Vielleicht über sogenannte Superspreader, also Individuen, die besonders viele Kontakte pflegen (12, 11.03.20).*

Найпоширенішими одиницями цієї групи французького походження є *Laisser-fair-Strategie* („Nichteinmischung-Strategie“) та *Triage* („Einteilung der Kranken nach der Dringlichkeit ihrer Erkrankung, vom franz. trier „sortieren“): *In Schweden sorgen Bilder von überfüllten Restaurants und Cafés für Unbehagen. Nun verschärft der Innenminister in der Lockdown-Debatte seinen Ton und spricht eine Drohung aus. Die Laisser-faire-*

Strategie des Landes wankt (11, 24.04.20); Auch in Deutschland ist die Triage bei Covid-19-Patienten bisher nur ein theoretisches Szenario (12, 25.04.20).

Третя група містить метафоричні одиниці *New Work* („neue Arbeitsformen, bei denen durch Nutzung moderner Telekommunikation und Software und durch neue betriebliche Organisationsformen gängige betriebliche Strukturen aufgebrochen werden“), *Physical/Smart/Social Distancing* („bewusst herbeigeführtes räumliches bzw. physisches Abstandhalten der Menschen voneinander (zur Prävention der Ausbreitung von Infektionskrankheiten)“) та *Generation Easyjet* („Leute, die Billigflüge für Kurzzeitreisen benutzen“) [1]: *„Arbeiten 4.0“ und „New Work“ sind die Trendbegriffe dieser Zeit. [...] Durch Covid-19 hat sich das Thema allerdings schlagartig in Richtung Homeoffice, Videokonferenzen und Collaboration-Tools verwandelt (1); Smart Distancing statt Lockdown: Tübingens Grünen-Oberbürgermeister Boris Palmer und andere Prominente drängen auf eine umgehende Abkehr von der bisher von der Regierung verfolgten Strategie zur Eindämmung (11, 24.04.20); Social Distancing? Nicht in Berliner Cafés und Hamburger Parks. Dort sitzen bei frühlingshaften Temperaturen Menschen dicht an dicht, trinken Kaffee und spielen Flunkyball (12, 21.03.20); Nun lernt die Generation Easyjet, was Angst bedeutet (11, 28.04.20).*

II. Шляхом **словотвірної номінації** утворюються 75% проаналізованих одиниць. Аналіз свідчить, що цими шляхами є: 1) експліцитна деривація, 2) конверсія, 3) словоскладання та 4) словоскорочення.

1. Шляхом **експліцитної деривації** утворилось 5% одиниць, здебільшого за допомогою суфікса *-er*; напр., від іменника *Corona* утворюється іменник *Coronaer* („Person, die sich mit dem Coronavirus SARS-CoV-2 infiziert hat“), від іменника *Zoom* – *Zoomer* („Person, die die Videokonferenz Zoom benutzt“): *Im Iran hat sich auch der stellvertretende Gesundheitsminister des Landes mit dem neuartigen Coronavirus infiziert. Vize-Minister Harirchi sei positiv auf das neuartige Virus getestet worden, teilte einer seiner Berater auf Twitter mit. „Ich bin seit gestern Abend auch ein Coronaer“, sagte Harirchi in einer Videobotschaft im Staatsfernsehen (1); Ok, Zoomer. Kaum ein Dienst profitiert so sehr von der Corona-Krise wie der Videodienst Zoom. Doch es gibt Kritik am Datenschutz. Zu Recht? (12, 21.03.20).*

Особливу увагу хотілось би приділити метафоричній оказіональній одиниці *Merkelmania*, утвореній від прізвища німецької канцлерки

за допомогою напівсуфікса латинського походження *-mania* із значенням “Sucht auf Angela Merkel”: *“Merkelmania” in den Vereinigten Staaten* (11, 22.04.20). *In der Corona-Krise herrscht in den USA plötzlich “Merkelmania”. In der Corona-Krise sehen Amerikaner in der deutschen Bundeskanzlerin eine erfahrene, verlässliche, rationale Regierungsschefin – und damit ein Gegenbild zu Donald Trump* (11, 23.04.20).

2. Шляхом **конверсії** утворилися здебільшого дієслова (8%) на основі іменників, як запозичених, так і суто німецьких: *coronieren* (“etwas den Bedingungen in Zeiten der COVID-19-Pandemie anpassen”), *zoomen* (“mit der Videokonferenzsoftware Zoom® über das Internet (mit Bildübertragung) kommunizieren und arbeiten”), *hamstern* (“(angesichts einer drohenden Knappheit) horten“) та ін.: *Wir lassen uns nicht coronieren und planen weiter: Das aus Pandemiegründen abgesagte Konzert [...] wird schon am 16.7. nachgeholt* (1); *Während wir zusammen zoomen, netzwerken, kochen und Geschäftsmodelle querdenken, gehen sie in ihrer krassen Gruppe für Unternehmer live* (1); *Hamstern ist ansteckend. Man kennt das. Diesen Drang, sich eine Packung Klopapier in den Einkaufswagen zu legen, nur weil viele andere das auch machen* (12, 02.04.20).

3. Одиниці аналізу, що утворились шляхом **словоскладання** (53%), поділяються нами на три групи: а) композити із обов’язковим складовим компонентом *Corona*, б) композити, що складаються із слів німецького походження та в) композити із складовою іншомовного походження.

Перша група містить двоскладові та трискладові композити зі структурою *Corona* + іменник, напр., *Corona-Impfstoff*, *Corona-Lockerungen*, *Corona-Bußgeldbescheiden: Zum ersten Mal hat das Paul-Ehrlich-Institut in Deutschland die klinische Prüfung eines Corona-Impfstoffs genehmigt. Ein Mainzer Unternehmen darf sein Mittel an Freiwilligen testen* (11, 22.04.20); *Mal wieder auf den Spielplatz, in den Zoo oder zur Demo? Ins Möbelhaus oder die Boutique zum Shoppen? Jedes Bundesland regelt die Corona-Lockerungen anders* (12, 22.04.20); *Das Landeskriminalamt Sachsen-Anhalt warnt vor falschen Corona-Bußgeldbescheiden. Per E-Mail verschickten Cyberkriminelle die Bescheide wegen angeblicher Verstöße gegen das Infektionsschutzgesetz, teilte das LKA am Mittwoch in Magdeburg mit* (11, 22.04.20).

Друга група містить дво- та трискладові іменники із структурою іменник + іменник + (іменник) з прямим та переносним значенням, напр., *Kontaktverfolgung*, *Geisterspiel: Wer mit wem*

Kontakt hatte, das will die Bundesregierung in der Corona-Krise möglichst genau wissen. Dafür setzt sie auf digitale Kontaktverfolgung (12, 16.04.20); *Um Vereine vor der Pleite zu bewahren, hat die DFL einen Hygieneplan für Geisterspiele entworfen. Ihre größten Gegner: ein Virus und die Stimmung im Land* (23, 16.04.20).

Одиниці третьої групи містять складові-запозичення із англійської (12%), грецької (2%), італійської (латинської) (2%) та французької мов (2%).

Складниками англійського походження є, напр., такі одиниці, як *App*, *Bonds: Corona-App*, *Corona-Bonds: Eine Corona-App ersetzt nicht die Kontaktsperre. Eine App, die warnt, wenn man mit Corona-Infizierten Kontakt hatte: So stellen sich Politiker die Lösung der Corona-Krise vor* (12, 16.04.20); *Jetzt wird allerdings bereits darüber diskutiert, wie Europa die Wirtschaft nach der Krise stützen kann. Frankreich und Italien beharren dabei weiter auf Corona-Bonds, Anleihen, mit denen die EU-Länder gemeinsam Schulden machen* (11, 20.04.20).

До складових компонентів грецького походження належать *Krise*, *Pandemie* / *Epedemie*, напр., *Corona-Krise*, *Corona-Pandemie: In der Corona-Krise stehen viele Menschen in Deutschland später auf, gehen öfter in den Park und kaufen Puzzles mit 1.000 Teilen* (12, 22.04.20); *Wir zeigen Daten aus einem neuen Leben Frank-Walter Steinmeier äußert sich zu den wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Folgen der Corona-Pandemie* (12, 22.04.20).

Найуживанішими складниками італійського походження серед одиниць аналізу є *Kredit*, *Solo*, напр., *Schnellkredit*, *Soloselbstständiger: Laut Altmaier bekommen Mittelständler die neuen Schnellkredite über die KfW zu einem etwas höheren Zins bei etwas schnellerer Bewilligung als bei den vorher beschlossenen Kredithilfen* (12, 08.04.20); *Künstler, Coaches, Veranstaltungstechniker: Die Coronakrise trifft einen Teil der Soloselbstständigen besonders hart* (11, 16.03.20).

Як складові компоненти французького походження зазначимо слова *Maske* та *Quarantäne*, напр., *Heimquarantäne/Selbstquarantäne, Maskenpflicht: Zwei positiv getestete Personen im baden-württembergischen Göppingen wurden mittlerweile in die Heimquarantäne entlassen* (11, 11.03.20); *In fast allen 16 Bundesländer gilt ab Montag eine Maskenpflicht – Schleswig-Holstein zieht Mitte der Woche nach* (11, 27.04.20).

Особливу увагу ми хотіли б звернути на метафоричний оказіональний композит “*Infodemie*”, утворений шляхом контамінації \ *Information* та *Pandemie* із значенням “eine Flut von Gerüchten,

weltweite, rasche Ausbreitung von Fake News” [7]: *Die Weltgesundheitsorganisation zeigt sich besorgt über die Informationsflut zum Coronavirus. Der Ausbruch des Erregers sei von einer „massiven Infodemie“, einer Überschwemmung an Informationen begleitet worden, teilte die WHO mit* (12, 03.02.20); *Auf sozialen Medien wie Twitter, Facebook und YouTube oder per Kettenbrief in WhatsApp kursieren massenhaft Fake News über das Virus. [...] Wissenschaftler der Universität Oxford haben diese „Infodemie“ nun systematisch analysiert* (11, 8.04.20).

4. Шляхом **словоскорочення** утворились 9% одиниць, напр., *C-Wort* (verhüllend für Coronakrise), *COVID-19 / Covid-19* (“corona virus disease 2019”), *Corona-Abi* (Corona-Abitur), *Online-Demo* (“Onlinedemonstration”) [1] та ін.: *Filme und Serien, bei denen du einfach mal abschalten kannst und zumindest für ein paar Stunden nicht an das C-Wort denken musst* (1); *Der 47-jährige Mann wurde am 25. Februar positiv auf Sars-CoV-2 getestet. Er erkrankt schwer an Covid-19 und wird auf der Intensivstation*

im Erkelener Hermann-Josef-Krankenhaus behandelt (12, 11.03.20); *Das Corona-Abi ist jetzt schon durchgefallen* (12, 22.04.20); *Fridays for Future ruft zur Online-Demo* (11, 24.04.20).

Висновки і пропозиції. Проведене дослідження номінативних одиниць сучасної німецької мови свідчить, що під час пандемії COVID-19 у ФРН носіями мови вживаються узуальні номінативні одиниці, неологізми та оказіональні утворення, що вербалізують різні явища, реалії та події навколишнього світу в Німеччині. Одиниці аналізу є запозиченнями з англійської мови та результатами словотвірної номінації, а саме експліцитної деривації, конверсії, словоскладання та словоскорочення. Перспективою майбутніх досліджень може бути вивчення семантичних трансформацій одиниць зібраного корпусу, словотворчих моделей оказіональних новоутворень з компонентом “Corona”, а також контрастивний аналіз номінативних одиниць, пов’язаних із пандемією коронавірусу, в німецькій та українській мовах.

Список літератури:

1. Aktueller Wortschatz rund um die Coronapandemie. URL: <https://www.ovid.de/docs/neo/listen/corona.jsp> (дата звернення: 25.04.20).
2. Brandt S. Anglizismen Sprachwandel in deutschen und norwegischen Texten der Informationstechnologie. Berlin : Frank & Timme, 2017. 131 S.
3. Burger H. Wie weit, wie eng soll der Objektbereich der Phraseologie sein? Beobachtungen eines Zeitzeugen zu Konzeptionen im Wandel. *Konventionalisierung und Variation. Phraseologische und konstruktionsgrammatische Perspektiven*. Berlin : Peter Lang, 2018. S. 19-38.
4. Donalis E. Die Wortbildung des Deutschen. Ein Überblick. 2., überarb. Auflage. Tübingen : Narr, 2005. 192 S.
5. Duden. Wörterbuch online. URL: <https://www.duden.de/>.
6. Hentschel E. Zwischen Verbalparadigma und Wortbildung. *Wortbildung im Deutschen. Aktuelle Perspektiven*. Tübingen: Narr, 2016. S. 11–28.
7. Klosa-Kückelhaus A. Neue Wörter in der Coronakrise. Von Social Distancing und Gabenzaun. URL: https://www1.ids-mannheim.de/fileadmin/aktuell/Coronakrise/Klosa_web.pdf (дата звернення: 10.04.20).
8. Kovbasyuk L. Eigennamen als Basis für Wortbildung in deutschen SMS-Berichten. *Наукові записки Кіровоградського держ. педаг. ун-ту ім. Володимира Вінніченка. Серія «Філологічні науки»*. Кіровоград : Видавець Лисенко В.Ф., 2017. Вип. 154. С. 114–119.
9. Reckenthäler S. Wortbildung korpuslinguistisch betrachtet. Eine empirische Untersuchung possessiver und privativer komplexer Adjektive. Mannheim : Leibniz-Institut für Deutsche Sprache – amades, 2020. 244 S.
10. Steyer K. Lexikalisch geprägte Muster. Modell, Methoden und Formen der Onlinepräsentation. *Sprachliche Verfestigung. Wortverbindungen, Muster, Phrasem-Konstruktionen*. Tübingen: Narr, 2018. S. 227–264.
11. Welt online. URL: <https://www.welt.de/> (дата звернення: 30.04.20).
12. Zeit online. URL: <https://www.zeit.de/index> (дата звернення: 30.04.20).

Kovbasyuk L. A. CORONAVIRUS COVID-19 AND NOMINATIVE SYSTEM OF MODERN GERMAN

The article is devoted to the study of the nominative units of Modern German used during the coronavirus COVID-19 pandemic in Germany. The vocabulary of the Modern German language has been supplemented by linguistic units that verbalize the phenomena, realities and events of social, political and everyday life during quarantine / isolation in modern Germany. The ways of formation of nominative units (nouns and verbs) are investigated in this paper. The structure, semantics and origin of nominative units are examined. The units selected from Dictionary of neologisms of Institute for German Language in Mannheim and from modern

German electronic newspapers WELT and ZEIT are the material of the analysis. According to our research, 20% of corpus units are neologisms and occasional nominative units, 80% of corpus units are usual units of German vocabulary, well known to native speakers for more than one year. There are two ways to create units of analysis used during the COVID-19 coronavirus pandemic in Germany: 1) lexical borrowing and 2) word formation. 25% of the nominative units of our research are borrowed. They are divided in this paper into: 1) simple words, 2) compound words and 3) phrases. 75% of the analyzed nominative units are results of word formation. According to the research, the following mechanisms of word formation of the analyzed word units are determined: 1) explicit derivation, 2) conversion, 3) compounding and 4) abbreviations. In this paper the attention is paid to occasional words formed with help of borrowed semi-suffixes and to occasional contaminated words. The paper offers the perspectives on the new linguistic investigation in Modern German. The research of semantic transformation of the analyzed units is very important. The study of word-forming models of occasional neologism with component «Corona» may be interested for modern linguists, too. Also important is the issue of contrastive analysis of the nominative units used during the coronavirus COVID-19 pandemic in German and in Ukrainian.

Key words: *German, coronavirus, nomination, word formation, lexical borrowing, neologism.*

Колісниченко Т. В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

АДРЕСАНТ У РЕКЛАМНОМУ ТУРИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Рекламний туристичний дискурс спрямований на використання засобів і технік адресантом для впливу на підсвідомість адресата і на мотивацію потенційного клієнта до «купівлі туристичного об'єкта». Метою даного виду дискурсу є вплив на реципієнта через рекламу за допомогою інтенсифікаторів та «візуального дискурсу» з метою переконання споживачів «купляти» туристичні послуги.

Актуальним вважаємо аналіз комунікативних стратегій, реалізованих через текстовий матеріал для впливу на реципієнтів. Дана робота має на меті аналіз інтерації учасників у рекламному туристичному дискурсі англійської мови, визначенні стратегій, завдань, інтенцій та мови адресанта в досліджуваному дискурсі. Адресантами рекламного туристичного дискурсу виступають як фізичні (рекламодавець, замовник), так і юридичні особи (туристичні фірми тощо), а адресати – потенційні туристи, для яких створюється дискурс із його системою впливу.

Завдання адресанта полягає в установленні контакту з потенційними туристами, привертанні уваги до туристичних послуг, стимулюванні інтересу до пропонованого об'єкта, переконанні адресата у правильності, відповідності та правдивості поданої інформації, прогнозуванні реакції реципієнта на викладену інформацію, підготовчуванні реципієнтів до посткомунікативних дій, вигідних адресанту, завдання ж адресата полягає у вирізненні, декодуванні закладеного для нього смислу, прийнятті/відхиленні інтенцій адресанта під час «комунікації».

Комунікація в рекламному туристичному дискурсі – це система кодифікації інформації, сукупність інтенцій, які конкретизують основні цілі сторін, та система засобів впливу на адресата. Комунікація неможлива без наявності спільних знань і припущень в учасників комунікації, проте в рекламному туристичному дискурсі адресант фрагментує подану інформацію, оскільки увага звертається суто на туристичні об'єкти, які її варті. Акцент адресантом робиться на необізнаність адресата з місцем призначення та на відсутність у нього «фонових знань» про туристичний об'єкт, що дозволяє адресанту легше вплинути на адресата та спонукати його до посткомунікативних дій.

Ключові слова: рекламний туристичний дискурс, адресант, адресат, комунікативний акт, інтерація, інтенція.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення когнітивних вимірів адресантно-адресатної взаємодії в рекламному туристичному дискурсі та потребою подальшого аналізу когнітивно-комунікативних механізмів впливу в досліджуваному дискурсі.

Постановка завдання. Мета роботи полягає в аналізі інтерації базової пари («адресант – адресат») у рекламному туристичному дискурсі англійської мови, а також визначенні стратегій, завдань, інтенцій і мови адресанта в досліджуваному дискурсі.

Об'єкт аналізу – сучасний рекламний туристичний дискурс. *Предмет дослідження* – когнітивні та психолінгвістичні параметри сучасного англомовного рекламного туристичного дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Учасниками рекламного туристичного дискурсу (далі – РТД) виступають, з одного боку, фізичні особи

(рекламодавець, замовник) або юридичні особи (туристичні фірми тощо), з іншого боку – адресат (потенційний турист). Адресант і адресат – «мовні особистості, яким властиві типізовані риси свого народу, культури та соціального середовища та які мають власний особистісний досвід, думки, уподобання, оцінку, ставлення» [6, с. 42]. Обидва учасники комунікативної взаємодії мають активну позицію, проте адресант виступає ініціатором у комунікації, оскільки він стимулює комунікацію, його комунікативна роль полягає у створенні текстової поліфонії [7, с. 114].

Комунікація в дискурсі вважається двостороннім процесом, оскільки відображає відношення адресанта до адресата, і навпаки [5, с. 104]. Характерною особливістю комунікації є двосторонній вплив учасників комунікації один на одного, який відбувається, коли «адресант і адресат володіють єдиною системою кодифікації і декодифікації»

[4, с. 39], тобто учасники залучені до однієї системи значень для розуміння один одного.

Комунікативну інтеракцію базової пари «адресант – адресат» у рекламному туристичному дискурсі англійської мови схематично можна зобразити так: $A \leftrightarrow C \leftrightarrow B$, де А – адресант, який пропонує свої послуги або рекламує «туристичний об’єкт», В – адресат, який «купує» туристичні послуги, С – система засобів впливу, яка використовується у сфері туризму для створення символічних очікувань у потенційних туристів через текстові, візуальні й аудіореpräзентації [9, с. 207] та рекламу туристичного об’єкта.

Інтеракція базової пари «адресант – адресат» становить ядро РТД. Взаємодію пар «адресант – адресант» («туристичне агентство – туристичне агентство») або між адресатами можна віднести до периферії РТД.

Ми вважаємо, що інтеракція базової пари у РТД також має свою структуру: ядро становить підтекст, який закладається туристичними фірмами, лінгвосеміотичні коди, які застосовуються для передачі інформації, становлять ближню периферію, канали передачі та сприйняття інформації формують дальню периферію інтеракції базової пари у РТД.

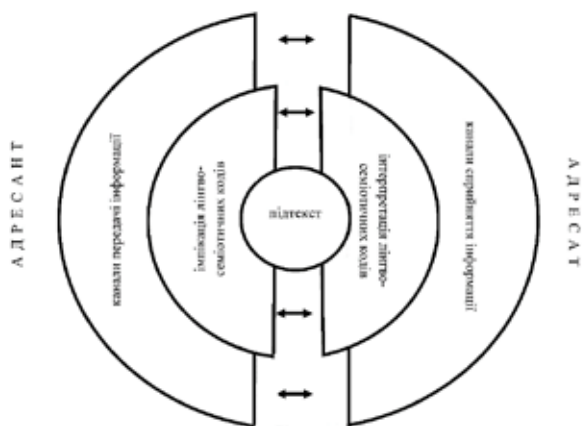

Рис. 1. Інтеракція базової пари у РТД

Антропоцентричний характер РТД зумовлює націлення інформативності дискурсу на адресата з позиції адресанта. Отже, адресантно-адресатний чинник можна вважати основним у РТД, оскільки досліджуваний дискурс спрямований на адресата, а без його участі даний вид дискурсу не мав би місця в дискурсній типології.

Комунікативна стратегія рекламного туристичного дискурсу складається з комунікативних інтенцій, які конкретизують основні цілі сторін та зорієнтовані на інформування учасників, роз-

гляд взаємовигідних умов і досягнення поставлених цілей обох сторін. Очевидно, що комунікація неможлива без спільних знань і припущень учасників комунікації, проте у РТД адресант фрагментує подану ним інформацію, оскільки увага звертається суто на визначні місця або місця, варті уваги, іноді акцент адресантом робиться на необхідність адресата з місцем призначення, тобто відсутність у нього «фонових знань» про туристичний об’єкт. Основне, що «продають» туристам, це «вид», «приємні краєвиди», «правильні умови», які завжди «романтизовані» [10, с. 8]. Відповідно до комунікативної стратегії в комунікативному аспекті виділяються репрезентативний, іллокутивний і перлокутивний аспекти комунікативної компетенції. Репрезентативний аспект спрямовано на адекватне сприйняття адресатом пропозиції; іллокутивна ціль – донести до адресата іллокутивний зміст повідомлення; перлокутивний аспект передбачає довіру реципієнта та відповідні, необхідні для адресанта, поскомунікативні дії адресата.

Поєднання краси і бажаного виду, «видалення» несприятливих умов у тестах та використання комунікативних стратегій через текстові фрагменти істотно впливають на потенційного туриста.

Отже, з одного боку, адресант у РТД домінує, оскільки намагається опосередковано вплинути на адресата, він відіграє роль гіда (наставник, радник), ураховує фонові знання реципієнта, вікові особливості аудиторії, передбачає бажання та психологічний стан аудиторії.

Мета адресанта – визначити цілі, мотиви, інтенції адресата, урегулювати взаємини з аудиторією, стимулювати адресата на відповідні дії.

Завдання адресанта такі: (1) урахування фонових знань потенційного туриста; (2) визначення соціального статусу, вікових і психологічних параметрів адресата; (3) стимулювання інтересу до пропонованого туристичного об’єкта; (4) виокремлення необхідних засобів впливу на потенційного туриста; (5) установлення контакту у процесі «заочної» комунікації з потенційними туристами; (6) переконання у правдивості поданої інформації; (7) стимулювання інтересу до пропонованого об’єкта; (9) підштовхування адресатів до посткомунікативних дій.

Серед основних завдань адресанта переконання адресата у правильності, відповідності та правдивості поданої інформації, прогнозування розуміння ним викладеної інформації, що вимагає від адресанта подавати інформацію

у вигляді особливих структур і стратегій. Декодування слів та їхнього значення суто індивідуальне [11, с. 10–16], тому туристичні агенції, коли пропонують свої послуги, намагаються вплинути на підсвідомість клієнтів для отримання в подальшому, як фінансової вигоди, так і позитивного відгуку про роботу компанії.

У РТД адресант завжди орієнтується на гіпотетичного адресата, який не має фонових знань про місце призначення та якого зацікавить подана інформація:

1. *The dazzling natural waterfront makes Plymouth distinctive. Nestling between the sea and rivers on three sides, the dramatic wild expanse of Dartmoor on the fourth, and a heritage that holds a powerful place in English and world maritime history, you won't find a better mix of town, coast and country* [8].

У прикладі 1 описується англійське місто Plymouth, використання інтенсифікаторів *natural, the dramatic wild, a powerful place, a better mix* апелює до позитивних почуттів реципієнтів і формує певний образ туристичного об'єкта у свідомості потенційного туриста.

У РТД адресант є фахівцем у сфері туризму, провідником / гідом у найбільш відомих та визначних місцях, про які адресату невідомо. І для успішного результату (у РТД – це продаж «туристичного об'єкта») адресант має передбачити бажання потенційного туриста, підлаштовуватись під нього, використовуючи «комунікативні ціле-настанови» [3, с. 27], спрямовані на покращення психологічного й емоційного станів адресата та мотивації його до відвідування туристичних об'єктів. Тому мова як засіб реалізації інтенцій адресанта має бути яскравою, лаконічною, актуальною й інформаційно насиченою:

2. *Further a field, you can lose yourself – in the best possible way – on countless paths that criss-cross Wiltshire, Somerset and the Cotswolds* [8].

3. *<...> a small charming resort with a pleasant town, inviting seafront promenade and countless opportunities to escape from the bustle of daily life* [8].

Така позитивно забарвлена лексика, як: *charming, small, pleasant, to escape, lose yourself* (приклади 2, 3), спрямована на реципієнтів, які прагнуть спокою, тихого відпочинку від насичених буднів, ескапізму.

4. *With so many opportunities to get active and have plenty of fun, Essex is a fantastic holiday destination for those who enjoy the great outdoors* [8].

5. *Explore the caves, kayak or hike up one of the islands and overnight on a junk boat. Feeling active? Opt to go kayaking* [8].

Такі словосполучення, як: *to get active, plenty of fun, great outdoors, kayak, hike up* (приклади 4, 5), спрямовані на адресатів, мета яких – активний відпочинок, яскраві враження тощо.

Проте здебільшого у РТД адресанти наголошують на факті, що туристичні об'єкти підходять для відпочинку на будь-який смак (*laid-back, active, lie horizontal, take part in activities*), наприклад:

6. *Many wellness specialists offer retreats that can be as laid-back or active as you like. So you can choose to lie horizontal by the pool or take part in activities from Nordic walking to island hopping if you feel so inclined* [8].

7. *There's also a lot on offer for those who enjoy outdoor pursuits such as walking, cycling and golf as well as great places to relax for those preferring something less active* [8].

Цільова настанова адресанта полягає у здійсненні впливу на споживача, отже, прагматична функція рекламного туристичного дискурсу – це спрямованість «мовних одиниць на досягнення певного інтелектуального або вольового впливу на адресата» [2].

З урахуванням інтенції адресанта й адресата тексти рекламного туристичного дискурсу можна поділити на:

– тексти ознайомчого характеру. Такі тексти спрямовані на представлення загальної інформації про туристичний об'єкт та формування фонових знань в адресата (приклади 8, 9):

8. *Blackpool enjoys a scenic setting and easily maintains its status of the unofficial entertainment capital of the North* [8].

9. *Winchester is packed with historic buildings, monuments and museums – all within a short walking distance of each other and just waiting to be explored* [8];

– тексти-навіювання. Такі тексти спрямовані на створення позитивного образу туристичного об'єкта у свідомості потенційного туриста (приклади 10, 11), проте у прикладі 12 позитивно маркований ефект досягається підкресленням негативних явищ (*hugely evocative noise, bad weather, severe storms, seas are rough*). У даному прикладі пейоративне значення нівелюється, тобто реклама у сфері туризму використовує негативізм для посилення ефекту позитивності та мотивації реципієнта відвідати рекламоване місце:

10. *Those visiting Blackpool for the first time will find themselves being drawn to the seafront like a bee to a jar of honey* [8].

11. *The sea breeze swishing through your hair, the sensation of wet sand between your toes and the smell of vinegary chips lingering in your nostrils: everyone has vivid memories of their childhood seaside holidays. Relish that nostalgic feeling again? The traditional Victorian holiday resort of Eastbourne is one of our best-loved destinations* [8].

12. *Porthleven is world famous for its stunning fishing harbour, the clock tower, and the waves photographed soaring over the tower and the harbour during severe storms. The baulks are the huge blocks of wood (they weigh about two tonnes each) that are lifted by crane to block the gap into the inner harbour where the boats shelter. Watching them being lifted in or out of the gap is mesmerising, and listening to the hugely evocative noise of them bumping and rubbing up against each other during bad weather is a not to be forgotten moment on a dark night when the seas are rough* (Norfolk);

– рекламні тексти – акцентування на обмеження пропозиції [1, с. 76]. Такі тексти спрямовані на спонукання потенційного туриста до негайних дій, у зв'язку з лімітованими пропозиціями або ж тимчасовими акціями, виклик у нього бажання «встигнути» придбати пропонований продукт (приклади 12, 13):

13. *There's plenty to be explored on the Isles of Scilly and Walk Scilly, between 1st and 7th April, has it all covered. Unfortunately, tickets are limited, so be sure to secure your place soon!* [8];

14. *Join us for a tour of Britain's oldest thatched brewery to see how we continue to brew in the traditional manner. Tours run once a day. Places are limited, please book early* [8].

Залежно від цільового наміру адресанта функціональні властивості кожного із зазначених типів будуть варіюватись. Адресант, створюючи текст у відриві від адресата, бере до уваги ідеалізоване

поняття про нього, ураховує фонові знання адресата, його статусну роль, вікові та психологічні параметри для ефективного впливу на адресата у процесі комунікації.

Англомовний рекламний туристичний дискурс являє собою системну сукупність текстів, які за мовленнєвим впливом можна розділити на інформативні, аргументативні, маніпулятивні, сугестивні. Тактики, реалізовані у РТД, залучають різні мовні засоби, апелюють до цінностей адресата, створюють у реципієнта позитивно марковані відчуття та відчуття майбутньої насолоди після «придбання пропонованого туристичного об'єкта».

Тексти РТД спрямовані на забезпечення надійності, стійкості й ефективності процесу комунікації. Сприйняття створеного «образу» створює асоціації у свідомості адресата й утримує в пам'яті подану інформацію. Особливості РТД створюють умови для успішного впливу на реципієнта з метою виклику в нього необхідності у пропонованому товарі.

Висновки:

1. Завдання адресанта в рекламному туристичному дискурсі полягає в установленні контакту з потенційними туристами та стимулюванні їх до посткомунікативних дій, вигідних адресанту. Завдання адресата – правильна інтерпретація поданої в рекламному туристичному дискурсі інформації.

2. Споживча готовність до «відвідування туристичних об'єктів» в основному залежить від якості реклами, засобів впливу на адресатів, лінгвосеміотичних кодів, які застосовуються в рекламному туристичному дискурсі.

3. Мова адресанта, у якій закодовано широкий спектр значень і можливих інтерпретацій, спрямована на «вторгнення» у свідомість реципієнта та «заволодіння» його увагою, що вимагає від мовця мовної майстерності.

Список літератури:

1. Абрамова Г. Про лінгвістичний аналіз рекламного тексту. *Культура слова*. Київ : Наукова думка, 1981. Вип. 21. С. 76–78.
2. Анастасьєва О. Англомовний афоризм: прагматилістичний та когнітивний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 20 с.
3. Бігунова Н. Позитивна оцінка: від когнітивного судження до комунікативного висловлювання : монографія. Одеса : КП ОМД, 2017. 580 с.
4. Борковська І. Адресант і адресат як основні компоненти мовної ділової комунікації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 2013. Вип. 38. С. 38–40.
5. Колшанский Г. Співідношення суб'єктивних та об'єктивних факторів у мові. Москва : Наука, 1975. 232 с.
6. Николина Н. Активные процессы в языке современной русской художественной литературы. Москва : Гнозис, 2009. 336 с.
7. Плеханова Т. Дискурс-анализ текста. Минск : ТетраСистемс, 2011. 368 с.

8. British National Corpus. URL: <https://www.english-corpora.org/bnc> (BNC) (дата звернення: 25.03.2020).
9. Desmarais F. Advertisement as Tourism Space: “Learning” Masculinity and Femininity from New Zealand Television. *Tourism and Gender: Embodiment, Sensuality and Experience*. Wallingford : CABI, 2007. P. 207–216.
10. Ling I. Analyzing Tourism Discourse: A Case Study of a Hong Kong Travel Brochure. LCOM Papers 1. Hong Kong : The University of Hong Kong, 2008. P. 1–19.
11. Schneider F. Visual Political Communication in Popular Chinese Television Series. Leiden : Brill, 2012. 295 p.

Kolisnychenko T. V. ADDRESSER IN ADVERTISING TOURISM DISCOURSE

Advertising tourism discourse focuses on using means to influence the addressee's consciousness and to motivate the potential customer to “purchase the tourism destination”. The aim of the discourse is to arouse potential tourists interest and create an idealistic image of object in their consciousness. Fragmented information provided by addressers in advertising tourism discourse can have a decisive impact on addressees, so it can help to control or influence the post-communicative actions and behavior of addressees.

The goal of our article is two-fold: (1) to analyze the interaction of the participants of the English advertising tourism discourse; (2) define strategies, aims, intentions and language of the addresser in discourse. Addressers in advertising tourism discourse can be both physical (advertiser) and legal (tourist agency) entities, addressees are potential tourists for whom the discourse with its means of influence is created.

The aim of addresser is to try to create person-to-person contact; to communicate, connect and build a relationship with potential tourists and interact with them; to arouse positive destination images in tourists' minds; to persuade an addressee in the accuracy of information; to predict addressee's further actions and to motivate tourists to visit advertised destinations. The addressee's task is to pick up one single interpretation, decode the meaning of the proposed text and to accept/reject the addresser's informative intention.

Communication in advertising tourism discourse – is the system of codification of information, addresser's intention and the means of influence on addressees. Without the requisite mutual knowledge communication fails, but in advertising tourism discourse addresser tries to fragment the information and focuses only on the places worth seeing. Addresser provides fragmented background information about the destination to orient participants and motivate them to visit specific destinations. Addresser stresses on the lack of background knowledge of addressees about tourism destination that further allows addresser to influence addressees.

Key words: *advertising tourism discourse, addresser, addressee, communication, interaction, intention.*

Коропатницька Т. П.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Гуцул І. П.

Чернівецьке вище комерційне училище

Київського національного торговельно-економічного університету

АНТРОПОМОРФНА КОГНІТИВНА МОДЕЛЬ ПОРІВНЯННЯ

Статтю присвячено дослідженню лінгвокогнітивних характеристик порівняльних конструкцій із “wie” та “als” у сучасній німецькій мові, понятійний простір референтів і корелятивів у яких об’єднує інформацію про людину. Розглянуто особливості структури антропоморфної когнітивної моделі порівняння. Аналіз здійснено за методикою, що містить такі кроки, як: добір матеріалу дослідження за допомогою корпусного аналізу та методом наскрізного виписування; фреймове моделювання за допомогою матричної і мережевої моделей для структурування, організації інформації.

Здійснено спробу представити порівняння як лінгвокогнітивну модель знань, як процес розуміння одного концепту або домену в термінах іншого, де ієрархічна впорядкованість постає в іпостасі концепт → парцела (набір концептів) → домен (набір парцел).

У результат аналізу порівняльних конструкцій із “wie” та “als”, понятійний простір референтів і корелятивів у яких об’єднує інформацію про людину, її фізичну і духовну характеристику, зовнішній вигляд, почуття та настрої, стан, риси характеру, думки і слова, місце в соціумі, міжособистісні стосунки тощо, згруповано у чотири домени: (1) ЛЮДИНА – СОЦІАЛЬНА ІСТОТА; (2) ЛЮДИНА – ФІЗИЧНА ІСТОТА; (3) ЛЮДИНА – ЕМОЦІЙНА ІСТОТА; (4) ЛЮДИНА – РОЗУМНА ІСТОТА. Розглянуто, що в результаті взаємодії референтного концепту MENSCH і корелятивного домену MENSCH референтні концепти корелюють із різними концептами корелятивного домену. За мапування корелятивного домену MENSCH на референтний концепт MENSCH утворюються антропоморфні моделі порівняння, які в результаті аналізу їх понятійного простору групуємо як чотири когнітивні антропоморфні субмоделі порівняння: MENSCH ≡ GESELLSCHAFTLICHE NATUR, MENSCH ≡ ORGANISMUS, MENSCH ≡ PSYCHISCHES LEBEN, MENSCH ≡ TÄTIGKEITSBEREICHE, у яких людина порівнюється із собою ж, імовірно, через те, що вона інтуїтивно сприймає свою особу і суспільство, у якому вона живе, як одне ціле. Визначено компаративний потенціал доменів групи MENSCH (ЛЮДИНА) і антропоморфної когнітивної моделі порівняння, порівняно з іншими корелятивними доменами.

Ключові слова: порівняльні структури, референтний домен, корелятивний домен, натуроморфна когнітивна модель порівняння.

Постановка проблеми. Об’єктом цього дослідження є порівняльні синтаксичні конструкції з *wie* та *als* у сучасній німецькій мові.

Результатом дослідження порівняльних конструкцій із *wie* та *als* із ракурсу когнітивної лінгвістики стало виокремлення з різноманіття моделей і субмоделей порівняння таких, які розкривають людину, усі аспекти її діяльності, сфери існування. У процесі пізнання людиною світу і себе в ньому серед широкого діапазону пізнавальних можливостей значне місце належить можливості ідентифікації себе серед інших індивідуумів через порівняння. Саме тому предметом дослідження ми обрали лінгвокогнітивні характеристики порівняльних конструкцій із *wie*

та *als* у сучасній німецькій мові, понятійний простір референтів і корелятивів у яких об’єднує інформацію про людину, тобто особливості структури антропоморфної когнітивної моделі порівняння.

Накопичення та систематизацію мовного матеріалу здійснюємо за допомогою корпусного аналізу та методу наскрізного виписування із залученням компонентного й дефініційного аналізів. Ми обрали анотований корпус текстів Берлінсько-Бранденбурзької Академії наук “Das Wortauskunftssystem zur deutschen Sprache in Geschichte und Gegenwart” (DWDS), який містить приблизно 13 млрд слів, з яких 5,5 млрд слововживань у вільному доступі. До лінгвокогнітивного аналізу фактичного матеріалу залучено

поняття та методики, запропоновані різними школами когнітивної лінгвістики: у побудові концептуальної моделі цілісного понятійного простору застосовано поняття домену й ієрархії доменів, запозичені з когнітивної граматики, де концепт (конституент парцели, позначений окремим словом або іншою мовною одиницею) → парцела (вузол у рамках домену) → домен (інформаційний вузол у рамках концептосфери) → концептосфера (увесь досліджуваний концептуальний простір)) [11], а також методику моделювання багаторівневих концептуальних мереж [2], розроблену з урахуванням положень фреймової семантики [3; 8]; визначення діапазону та спектра порівняння здійснено відповідно до положень теорії концептуальної метафори [9; 10]; елементи кількісного аналізу використано для визначення частотності й продуктивності когнітивних моделей порівняння.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз досліджень порівняння кінця ХХ – початку ХХІ ст. показує, що в основному увагу сконцентровано на вивченні функціонально-семантичного аспекту *порівняння* (Н. Іванюк, Л. Ікалюк, К. Мізін, Н. Blühdorn, К. Ehrich, V. Ehrich, F. Eggs, L. Hoffmann, G. Starke, C. Peschel, S. Hahnemann, M. Thurmair, A. Redder, A. Rousseau). У руслі когнітивної лінгвістики механізм здійснення порівняння в німецькій мові досліджено Г. Денисовою [1]. Порівняння трактується також як ментальна операція, у результаті якої виникає когнітивна структура особливого характеру – когнітивний блок, що складається із трьох концептів: предмета, основи й образу порівняння [4, с. 4–5]. Для позначення складових когнітивної моделі порівняння ми, однак, обрали терміни «референт», «модуль», «корелят» [5]. Відповідно до тверджень когнітивної лінгвістики, в основі порівняння лежать не значення слів і не об'єктивно існуючі категорії, а концепти, що сформувалися у свідомості людини. Ці концепти містять уявлення про властивості самої людини і навколишнього світу. Отже, можна виділити два аспекти аналізу когнітивних моделей і субмоделей порівняння: структурно-семантичний і когнітивний, для кожного з яких характерні своя методика та специфіка аналізу.

Постановка завдання. Мета статті – відображення результатів когнітивного моделювання порівняння та вивчення структури антропоморфної когнітивної моделі *порівняння*.

Виклад основного матеріалу. Для структурування, організації інформації, представленої фреймом *порівняння*, застосовано матричну

і мережеву моделі. Так, у результаті об'єднання пропозицій вибудовується мережева модель *порівняння*, де кожний із предметних слотів (СУБ'ЄКТ, РЕФЕРЕНТ, МОДУЛЬ, КОРЕЛЯТ) розгортається у власну матричну модель, у якій між концептами немає пропозиційного зв'язку, однак вони не функціонують ізольовано, а нашаровуються один на одного.

Аналіз понятійного простору референтів та корелятів у порівняльних конструкціях із *wie/als* здійснено в рамках антропоцентричного погляду на світ. Оскільки людина, яка класифікує світ, перебуває в його центрі, тому всі предмети розподіляються з позиції людини та з урахуванням її інтересів. Згідно з визначенням тлумачного словника “Duden”, “*der Mensch ist: a) mit der Fähigkeit zu logischem Denken und zur Sprache, zur sittlichen Entscheidung und Erkenntnis von Gut und Böse ausgestattetes höchstentwickeltes Lebewesen; b) menschliches Lebewesen, Individuum; c) bestimmte Person, Persönlichkeit*” («людина – це: а) високорозвинена істота зі здатністю до логічного мислення та мови, морального ухвалення рішень і розпізнання добра і зла; б) людська істота, індивідуум; в) певна особа, особистість») [6].

У результат аналізу порівняльних конструкцій із *wie* та *als*, понятійний простір референтів та корелятів у яких об'єднує інформацію про людину, її фізичну і духовну характеристику, зовнішній вигляд, почуття та настрої, стан, риси характеру, думки та слова, місце в соціумі, міжособистісні стосунки тощо, групуємо їх у чотири домени: (1) ЛЮДИНА – СОЦІАЛЬНА ІСТОТА; (2) ЛЮДИНА – ФІЗИЧНА ІСТОТА; (3) ЛЮДИНА – ЕМОЦІЙНА ІСТОТА; (4) ЛЮДИНА – РОЗУМНА ІСТОТА. Ці домени утворюють матрицю доменів і мають різний ступінь складності, залежно від кількості відповідних конститутивних парцел.

Як демонструє рис. 1, домени, які об'єктивують концепт MENSCH (ЛЮДИНА) (у центрі), не існують ізольовано, вони накладаються один на одного, оскільки є відкритими структурами, через це деякі концепти можуть належати не тільки до одного домену. Так, *Kranke* («хворий») може об'єктивуватись як у домені ЛЮДИНА – СОЦІАЛЬНА ІСТОТА, так і в домені ЛЮДИНА – ФІЗИЧНА ІСТОТА.

Отже, розглянемо детальніше чотири вирізнені домени, які об'єктивують концепт MENSCH (ЛЮДИНА) і формують свою поняттєву структуру.

1. Домен ЛЮДИНА – СОЦІАЛЬНА ІСТОТА. Людина – це соціальна істота, вона взаємодіє

з навколишнім середовищем, формує з іншими членами соціуму складну й багатогранну систему особистісних, суспільних, виробничих відносин. Тому процес становлення особистості розглядаємо також у соціальному плані, формування тих чи інших здібностей, професійних якостей можливе тільки через розвиток людини в суспільстві. Домен ЛЮДИНА – СОЦІАЛЬНА ІСТОТА конституують парцели ARBEIT (РОБОТА), BERUFSERFABUNG (ПРОФЕСІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА), LEISTUNGEN UND FÄHIGKEITEN (ДОСЯГНЕННЯ ТА ЗДІБНОСТІ), FAMILIE (СІМ'Я), NATIONALITÄT (НАЦІОНАЛЬНІСТЬ), STATUS (СТАТУС), SOZIALE ROLLE (СОЦІАЛЬНА РОЛЬ), BEZIEHUNGEN (ВЗАЄМИНИ), RELIGION (РЕЛІГІЯ), ÜBERZEUGUNG (ПЕРЕКОНАННЯ), GESELLSCHAFTS WIDRIGKEIT (АСОЦІАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ), GRUPPEN UND BEZIEHUNGEN (ГРУПИ ТА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ), PERSONEN (ПЕРСОНАЛІЇ).

2. Домен ЛЮДИНА – ФІЗИЧНА ІСТОТА фокусує фізичні характеристики людини щодо зовнішнього вигляду, фізичної будови тощо. Безумовно, індивідуальні уявлення про ці характеристики можуть варіювати (наприклад, одній людині хтось здається високим, а іншій – невисоким, залежно від росту того, хто оцінює). Однак усі вони ґрунтуються на оцінці матеріально виражених якостей людини, тому можуть уважатися відносно об'єктивними. Арсенал цього домену формують парцели GESCHLECHT UND ALTER (СТАТЬ ТА ВІК), KÖRPERTEILE (ЧАСТИНИ ТІЛА), KÖRPERZUSTAND (ФІЗИЧНИЙ СТАН), PHYSIOLOGIE (ФІЗІОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ).

3. Домен ЛЮДИНА – ЕМОЦІЙНА ІСТОТА виражає внутрішній світ людини, за допомогою якого вона сприймає всі абстрактні поняття (життя, простір тощо) у вигляді універсальних і культурно специфічних уявлень про навколишній світ, та членується на парцели GEFÜHLE (ЕМОЦІЇ Й ПОЧУТТЯ), GEWOHNHEITEN UND NEIGUNGEN (ЗВИЧКИ ТА СХИЛЬНОСТІ).

4. Домен ЛЮДИНА – РОЗУМНА ІСТОТА формується парцелями GEISTIGE TÄTIGKEIT (ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ) та KOMMUNIKATIVE TÄTIGKEIT (КОМУНІКАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ).

Розглянемо проєкцію корелятивного домену ЛЮДИНА на референтний концепт MENSCH (ЛЮДИНА). Для людини характерний уроджений потяг до знань – своєрідний пізнавальний інстинкт. Щоб орієнтуватися в навколишньому

світі, вона повинна виконувати велику кількість пізнавальних дій, серед яких значна роль належить процесу порівняння як можливості ідентифікації себе серед інших індивідуумів, пізнання людей через порівняння їх один з одним, їхнього фізичного чи емоційного стану, їхнього вигляду, характеру співіснування, видів діяльності тощо. Основна ціль пізнавальних процесів, які здійснює людина, – це пізнання навколишньої дійсності та себе в ній. Люди наділені своєрідним вродженим потягом до пізнання, а діапазон їхніх пізнавальних можливостей неймовірно широкий.

У результаті взаємодії референтного концепту MENSCH і корелятивного домену MENSCH спостерігаємо, як референтні концепти корелюють із різними концептами корелятивного домену. За мапування корелятивного домену MENSCH на референтний концепт MENSCH утворюється антропоморфна модель *порівняння*. На основі корелятивного домену MENSCH виявлено 3 399 порівняльних синтаксичних конструкцій із *wie* та *als*, які в результаті аналізу їхнього понятійного простору групуємо в чотири когнітивні антропоморфні субмоделі порівняння: MENSCH ≡ GESELLSCHAFTLICHE NATUR, MENSCH ≡ ORGANISMUS, MENSCH ≡ PSYCHISCHES LEBEN, MENSCH ≡ TÄTIGKEITSBEREICHE, у яких людина порівнюється із собою ж, імовірно, через те, що вона інтуїтивно сприймає свою особу і суспільство, у якому вона живе, як одне ціле. Кількісні характеристики проєкції корелятивного домену MENSCH (ЛЮДИНА) на референтний концепт MENSCH зображено в табл. 1.

ЛЮДИНА як СОЦІАЛЬНА ІСТОТА, наприклад:

(1) *Anna ist wie ihre Professoren eher ein Tagmensch* [7].

ЛЮДИНА як ФІЗИЧНА ІСТОТА, наприклад:

(2) *Die Kinder hier sind wie alle Kinder, sie haben eine große Energie im Körper* [7].

ЛЮДИНА як ЕМОЦІЙНА ІСТОТА, наприклад:

(3) *Pläne, Träume und Hoffnungen sind immer besser als die Verzweiflung* [7].

ЛЮДИНА як РОЗУМНА ІСТОТА, наприклад:

(4) *Die starke Persönlichkeit der Autorin ist als gestaltender Intellekt immer spürbar, ohne aber die Themen zu überschatten oder zu dominieren* [7].

Найбільшою кількістю порівняльних синтаксичних конструкцій із *wie/als* (50% усіх порівняльних конструкцій антропоморфної когнітивної моделі) представлена когнітивна модель *порівняння* ЛЮДИНА як

СОЦІАЛЬНА ІСТОТА. Виявлено 735 порівняльних конструкцій із *wie* та 973 з *als*: домен ORGANISMUS, домен GESELLSCHAFTLICHE NATUR, домен PSYCHISCHES LEBEN, домен TÄTIGKEITSBEREICHE.

Незначною кількістю порівняльних конструкцій із *wie/als* (10% усіх порівняльних конструкцій антропоморфної когнітивної моделі) представлена когнітивна модель *порівняння* ЛЮДИНА як РОЗУМНА ІСТОТА. Виявлено 192 порівняльні конструкції з *wie* та лише 144 з *als*: домен ORGANISMUS, домен GESELLSCHAFTLICHE NATUR, домен PSYCHISCHES LEBEN, домен TÄTIGKEITSBEREICHE.

У результаті проведеного дослідження установлено такі структури антропоморфної когнітивної моделі *порівняння*:

А. Зовнішність, частини тіла, фізичний стан людини схожі на зовнішність, частини тіла, емоції й почуття іншої, наприклад:

(5) *Es ist gefühlt fünf Meter lang, seine Hände sind so groß wie mein ganzer Körper* [7].

В. Робота, досягнення та здібності, професійна характеристика, соціальна роль, статус однієї людини схожі на роботу, професійну характеристику, здібності та досягнення, соціальну роль, статус іншої, наприклад:

(6) *Kyrö, die Ertappten und zwei Ärzte seien dabei "wie Amateure" vorgegangen, berichtete der suspendierte Trainer* [7].

С. Комунікативна, інтелектуальна, професійна діяльність однієї людини схожа на комунікативну, інтелектуальну, професійну діяльність іншої, як асоціальні елементи, як групи та соціальні відносини, наприклад:

(7) *Jüdisches politisches Denken ist so alt wie das Judentum selbst* [7].

(8) *Das Denken ist wie der Intellekt überhaupt ein "Akzidens des Willens" eine Willensfunktion* [7].

Д. Емоції та почуття, звички і схильності однієї людини як емоції та почуття, звички і схильності, діяльність (комунікативна, інтелектуальна, професійна), фізичний стан, фізіологічні процеси іншої, наприклад:

(9) *Lachen ist wie ein epileptischer Anfall, der Spaß macht* [7].

Корелятивні домени, які профілюють концепт MENSCH (ЛЮДИНА), проєктуються на всі чотири домени референтного простору. Це домени ЛЮДИНА – СОЦІАЛЬНА ІСТОТА, ЛЮДИНА – ФІЗИЧНА ІСТОТА, ЛЮДИНА – ЕМОЦІЙНА ІСТОТА та ЛЮДИНА – РОЗУМНА ІСТОТА, які утворюють чотиричленний зовнішній спектр антропоморфної когнітивної моделі *порівняння*. Найбільшою кількістю порівняльних конструкцій із *wie/als* репрезентований референтний домен ЛЮДИНА – СОЦІАЛЬНА ІСТОТА. Досить висока також кількість порівняльних конструкцій із *wie/als* для референтних доменів ЛЮДИНА – ФІЗИЧНА ІСТОТА та ЛЮДИНА – ЕМОЦІЙНА ІСТОТА (див. табл. 1).

У процесі порівняння серед корелятивних доменів, які профілюють концепт MENSCH (ЛЮДИНА), активізуються чотири основні групи концептів (парцел): ARBEIT (РОБОТА), KÖRPERTEILE (ЧАСТИНИ ТІЛА), GESCHLECHT UND ALTER (СТАТЬ І ВІК) та BEZIEHUNGEN (ВЗАЄМИНИ), які утворюють чотиричленний внутрішній спектр *порівняння*. У кількісному відношенні найбільш представлені

Таблиця 1

Проекція корелятивного домену ЛЮДИНА на референтний концепт MENSCH (ЛЮДИНА)

Когнітивні моделі порівняння	Когнітивні субмоделі порівняння	Кількість порівняльних конструкцій із <i>wie</i>	%	Кількість порівняльних конструкцій з <i>als</i>	%
антропоморфна модель MENSCH ≡ MENSCH	MENSCH ≡ GESELLSCHAFTLICHE NATUR / ЛЮДИНА як СОЦІАЛЬНА ІСТОТА	735	6,05	973	8,01
	MENSCH ≡ ORGANISMUS / ЛЮДИНА як ФІЗИЧНА ІСТОТА	320	2,64	324	2,67
	MENSCH ≡ PSYCHISCHES LEBEN / ЛЮДИНА як ЕМОЦІЙНА ІСТОТА	351	2,89	360	2,97
	MENSCH ≡ TÄTIGKEITSBEREICHE / ЛЮДИНА як РОЗУМНА ІСТОТА	192	1,58	144	1,19

порівняльні конструкції з *wie/als* із корелятивними концептами, які об'єднані парцелою ARBEIT (РОБОТА).

Загалом домени групи MENSCH (ЛЮДИНА), отже, і антропоморфна когнітивна модель *порівняння* мають середній компаративний потенціал,

порівняно з іншими корелятивними доменами. Вона містить чотири когнітивні субмоделі *порівняння*, об'єктивовані у 3 399 порівняльних конструкцій *wie/als*, що належать до чотирьох референтних доменів. Із них найбільш представлений референтний домен ЛЮДИНА – СОЦІАЛЬНА ІСТОТА.

Список літератури:

1. Денисова Г. Компаративное высказывание в познании мира : монография. Тольятти : Волж. ун-т им. В. Н. Татищева, 2007. 433 с.
2. Жаботинская С. Концепт/домен: матричная и сетевая модели. *Культура народов Причерноморья*. Симферополь, 2009. № 168 (1). С. 254–259.
3. Минский М. Фреймы для представления знаний. Пер. с англ. Москва : Энергия, 1979. 152 с.
4. Разуваева Л. Сравнение как средство репрезентации художественной картины мира: на материале русской прозы конца XX – начала XXI в. : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Воронеж, 2009. 24 с.
5. Коропатницька Т. Порівняльні структури з маркерами *wie* та *als* у сучасній німецькій мові: структурно-семантичний та лінгвокогнітивний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Чернівці, 2019. 20 с.
6. Duden. URL: <https://www.duden.de/suchen/dudenonline/vergleichen> (дата звернення: 15.04.2020).
7. DWDS – Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. Das Wortauskunftssystem zur deutschen Sprache in Geschichte und Gegenwart, hrsg. v. d. Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften. URL: <https://www.dwds.de> (дата звернення: 15.04.2020).
8. Fillmore C. Deictic categories in the semantics of “come”. *Foundations of Language*. 1966. Vol. 2. № 3. P. 219–227.
9. Johnson-Laird P. *Mental Models*. Cambridge : CUP, 1983. 513 p.
10. Lakoff G. *The Contemporary Theory of Metaphor Metaphor and Thought* / ed. by A. Ortony. Second Edition. New York : Cambridge University Press, 1993. P. 249–266. URL: http://www.ac.wvu.edu/~market/semiotic/lkof_met.html (дата звернення: 10.04.2020).
11. Langacker R. *Cognitive grammar. A basic introduction*. New York : Oxford University Press, 2008. 562 p.

Koropatnitska T. P., Hutsul I. P. ANTHROPOMORPHIC COGNITIVE MODEL OF COMPARISON

The article focuses on the analysis of linguocognitive characteristics of comparative constructs with “wie” and “als” in modern German, conceptual space of referents and correlates where it brings together information about a person. Special features of the structure of the anthropomorphic cognitive model of comparison are being considered here. The analysis was performed using a method that contains such steps as selecting the material of the study using corpus analysis and through writing down method; frame modeling using matrix and network models for structuring and organizing the information.

An attempt is made to present the comparison as a linguocognitive model of knowledge, as a process of understanding one concept or domain in terms of another; where hierarchical order appears as a concept → plot (set of concepts) → domain (set of plots).

As a result of the analysis of comparative constructs with “wie” and “als”, the conceptual space of referents and correlates where it brings together information about a person, his physical and spiritual characteristics, appearance, feelings and mood, state, features of personality, thoughts and words, place in society, interpersonal relationships, etc., grouped into 4 domains: (1) HUMAN – SOCIAL BEING; (2) HUMAN – PHYSICAL BEING; (3) HUMAN – EMOTIONAL BEING; (4) HUMAN – SAPIENT BEING. It is considered that as a result of the interaction of the “MENSCH” reference concept and the “MENSCH” correlative domain, the reference concepts correlate with different correlative domain concepts. When mapping the MENSCH correlation al domain to the MENSCH reference concept, an anthropomorphic model of comparison is formed, which, as a result of the analysis of their conceptual space, is grouped into four cognitive anthropomorphic submodels of comparison: MENSCH ≡ GESELLSCHAFTLICHE NATUR, MENSCH ≡ ORGANISMUS, MENSCH ≡ PSYCHISCHES LEBEN, MENSCH ≡ TÄTIGKEITSBEREICHE, where a person is being compared with him- or herself, probably, because he/she intuitively perceives his/her personality and the society, where he/she lives in, as one. The comparative potential of the MENSCH (HUMAN) domains and of the anthropomorphic cognitive model of comparison, compared to other correlative domains was defined.

Key words: *comparative structures, reference domain, correlative domain, natomorphic cognitive model of comparison.*

УДК 811.111'42
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/23>

Коротка Л. А.

Одеський національний морський університет

АНГЛОМОВНІ СУДНОВІ ІНСТРУКЦІЇ ЯК ЖАНР МОРСЬКОГО ДИСКУРСУ

У статті наведені результати аналізу англомовного морського дискурсу як комунікативної діяльності морської спільноти в межах професійних ситуацій, пов'язаних з різними обставинами роботи в морі, а саме такого його формального жанру, як англомовні судові інструкції, що належать до документів зовнішнього користування та визначаються як письмова послідовність дій роботи із приладами або послідовність виконання дій процесу, що мають виконавчо-розпорядчий характер і розраховані на широку аудиторію морської спільноти. У роботі вивчаються комунікативні функції судових інструкцій, види чинних інструкцій, композиційна структура та лінгвістичні (структурні, лексичні, граматичні, синтаксичні) особливості, наведено приклади їх функціонування. Корпус дослідження сформовано з використанням методу суцільної вибірки зі ста англомовних чинних судових інструкцій різних видів, що регламентують дії членів екіпажів суден, а саме: інструкцій з обслуговування технічного обладнання, несення вахт, експлуатації навігаційного обладнання, залишення судна, шляхів евакуації пасажирів і екіпажу з місць їх роботи та відпочинку, про заходи пожежної безпеки тощо. Інструкціям притаманний чіткий розподіл інформаційних блоків, дотримання шаблонів у побудові тексту, візуальні виділення, стандартне розташування матеріалу, краткість, компресивність, логічність і наявність невербальних засобів (схеми, малюнки, знаки). Лексика вживається у прямому значенні, для неї характерні точність, відсутність емоційності, синонімії; зафіксована наявність аббревіатур і цифрової інформації, уникнення орієнтування на особистість конкретного члена екіпажу. Характерна наявність наказових та пасивних конструкцій, модальних дієслів, фразових дієслів, переважне використання теперішніх граматичних часів і умовних речень першого типу, наявність дієприслівникових зворотів, опущення дієслів-зв'язок. Відзначаються короткі, стислі фрази без однорідних членів речення, із чітким членуванням тексту на смислові рубрики.

Ключові слова: дискурс, морський дискурс, жанр, англомовні судові інструкції, лінгвістичні особливості.

Постановка проблеми. Англійська мова виступає мовою міжнародного морського спілкування, отже, найважливішою складовою частиною професійної діяльності моряків. Ефективна комунікація в міжнародній морській навігації між судами, які проходять поруч, береговими станціями, членами екіпажу, судами та портовою владою, судами та судовласниками, а також отримання інформації з текстів судових інструкцій щодо виконання дій, наказів, правил, керівництва з експлуатації судового обладнання і морських навігаційних карт були б надзвичайно ускладнені без існування єдиної мови комунікації та спеціальної мовної підготовки екіпажу до закордонних плавань. Тому міжнародна морська навігація стала першою сферою міжнародних контактів, де морські держави визнали необхідність загальної мови комунікації. І Комітет з безпеки на морі Міжнародної морської організації (International Maritime Organization, IMO) затвердив, що саме англійська

мова стане «робочим середовищем» моряків, і вся комунікація – усна і письмова – повинна відбуватися цією мовою, бо нездатність зрозуміти певну виробничу інструкцію до дії у справжніх професійних умовах членами екіпажів різних національностей може призвести до загрози життя багатьох людей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіка професійного морського спілкування була об'єктом дослідження українських та закордонних учених. Дослідники приділили чимало уваги вивченню: морської термінології та стандартних професійних фраз (А. Марусіч, Е. Мироненко, Г. Овчинников, В. Савватєєва й О. Хроленко, О. Шмельова, С. Cole, J. DíazPérez, P. Trenkner); міжкультурно-комунікативних морських мовленевих ситуацій (Н. Сергєєва); морської радіокомунікації (М. Шишло, В. Pritchard); морського телексу (В. Johnson) та супутникового зв'язку (S. Valčić, Z. Mrak, M. Gulic); інтонаційних (А. Шальов),

стильових (Н. Огородник, I. Olaru), соціокультурних (Н. Пріміна) особливостей англомовного морського дискурсу; особливостей англомовного ділового листування судноводіїв (Н. Самоненко). Однак комплексне дослідження англомовних судових інструкцій як жанру морського дискурсу залишилося поза увагою науковців.

Постановка завдання. Мета нашої роботи – дослідження англомовних судових інструкцій як жанру морського дискурсу. Об'єкт – лінгвістичні особливості англомовних судових інструкцій. Предмет – лексичні, граматичні та синтаксичні характеристики англомовних судових інструкцій.

Виклад основного матеріалу. Джерельна база дослідження формується з англомовних чинних судових інструкцій різних видів, що регламентують дії членів екіпажів суден, а саме: інструкції з обслуговування технічного обладнання та експлуатації навігаційного обладнання; інструкції про передачу медичних консультаційних повідомлень у морі; інструкції про заходи пожежної безпеки; інструкції зі шляхів евакуації пасажирів і екіпажу. Корпус дослідження сформовано з використанням методу суцільної вибірки зі ста англомовних судових інструкцій, що діють, обсягом 252 сторінки. Було проаналізовано 2 600 лексичних одиниць, 1 500 граматичних конструкцій, 450 невербальних засобів комунікації, що супроводжували вербальну інформацію.

Мета роботи була досягнута за допомогою таких наукових методів. Щоб представити ступінь вивченості проблеми щодо термінів «дискурс» і «морський дискурс», була вивчена сучасна наукова література із цього питання. Описові та нормативно-стилістичні методи використовувались для виявлення композиційних, лексичних, граматичних і стилістичних особливостей судових інструкцій. Змістовий аналіз і узагальнення проводилися для визначення загальних рис, характерних для англійських судових інструкцій. Кількісний аналіз підтвердив отримані результати і дозволив зробити об'єктивні висновки.

Дискурс виступає складним багатоплановим явищем, що перебуває в центрі уваги сучасної науки. Натепер не існує єдиного визначення поняття «дискурс», що охоплює всі контексти його вживання. Це водночас і частина соціального життя, і інструмент, який створює соціальне життя. В. Карасик під дискурсом розуміє «спілкування людей, що розглядається з позицій їх належності до тієї чи іншої групи або стосовно певної мовленнєво-поведінкової ситуації» [4, с. 193]. О. Кубрякова розглядає дискурс як «когнітив-

ний процес, пов'язаний із реальним мовотворенням, породженням мовленнєвого твору, де текст виступає кінцевим результатом процесу мовленнєвої діяльності, яка набуває певної завершеної (і зафіксованої) форми» [5, с. 187]. Г. Орлов визначає термін дискурс як «категорію (природного) мовлення, яка матеріалізується у вигляді усного чи письмового мовного твору, відносно завершеного у смисловому і структурному відношеннях, довжина якого потенційно варіативна» [6, с. 97]. С. Боднар трактує дискурс, з одного боку, як «процес, діяльність, дискурсивну практику, а з іншого – як текст, продукт, що актуалізується за певних умов» [1, с. 18].

У сучасних лінгвістичних дослідженнях існує чимало видів дискурсу, які реалізуються залежно від комунікативної мети висловлювання, обставин мовлення, кількості учасників спілкування, цілей та намірів, а також відповідно до сфери і ситуації спілкування. Розглянемо один з існуючих видів дискурсу, а саме «морський дискурс», який є стрижневим у нашому дослідженні.

З лінгвістичного погляду морська англійська мова є певним різновидом професійно орієнтованої англійської мови, що включає спеціально відібраний та затверджений морською спільнотою мовний матеріал, рекомендований для використання моряками з метою досягнення ефективної комунікації між судами, з береговими станціями та під час виконання професійних обов'язків членами екіпажу [8, с. 55]. К. Коул визначає морську англійську мову так: це вербальні та невербальні засоби комунікації англійської мови, які використовуються для спілкування в міжнародному морському співтоваристві, сприяють безпеці судноплавства та полегшенню морської торгівлі [9]. П. Тренкнер охарактеризовує морську англійську мову як інструмент забезпечення комунікації міжнародного морського співтовариства, що гарантує безпеку судноводіння і сприяє всебічному розвитку морської галузі [10]. Н. Пріміна визначає морський дискурс як комунікативну діяльність морської спільноти в межах професійних ситуацій, пов'язаних із різними обставинами роботи в морі, яка реалізується за допомогою вербальних засобів і невербальних кодів морського спрямування і на успішність якої впливають різні екстралінгвістичні чинники, що сприяють виконанню професійних обов'язків на борту судна [7, с. 93–94].

Чіткість і регламентованість є ключовими поняттями морського дискурсу. Це зумовлено розпорядком дня моряків, постановою завдань підлеглим, формулюванням наказів, отже, сто-

сунками між моряками. Англomовному морського дискурсу притаманні такі характеристики: «логічність (чітка послідовність, обґрунтованість, алгоритмічність у викладенні думок); об'єктивність (істинність наукових знань, мінімалізація суб'єктивної позиції автора); точність (використання засобів вербалізації, які є однозначними (терміни) та точно виражають сутність понять), абстрагованість (немає присутності авторського «я» та «я» читача: автор викладає належну інформацію без суб'єктивної оцінки); насиченість фактичною інформацією, безпідтекстність викладу інформації (експліцитність); нейтральна емоційність: вплив на читача здійснюється не емоційними засобами, а використанням аргументів, доказів, логіки судження; ясність викладу (простота мови, логіка викладу, граматична чіткість)» [7, с. 94].

Існує два різновиди морського дискурсу: формальний і неформальний. У даній роботі ми розглядаємо інструкції як різновид формального морського дискурсу, який включає всю судову документацію (інструкції, накази, навігаційні матеріали, конвенції, меморандуми, трудові договори, вахтові журнали, ділові листи, акти морського керівництва та інші).

Розглянемо більш детально такий формальний жанр морського дискурсу, як інструкції. Інструкція (від лат. *instructio* – «настанов») – імперативний мовленнєвий жанр, метою якого є повідомлення адресату порядку, способів, правил здійснення певної дії для того, щоб каузирувати його відповідну поведінку [3]. Інструкція – це нормативний документ, у якому викладаються правила, що регулюють спеціальні аспекти діяльності і стосунки підприємств, установ, організацій, службових осіб. Це текст офіційно-ділового стилю і технічного змісту, що має стандартизовану форму. Текст інструкції може розбиватися на розділи та пункти і повинен мати вказівний характер. Із цією метою вживаються формулювання: «необхідно», «слід», «повинен» тощо. Усі інструкції можна умовно поділити на дві групи: інструкції, що регулюють порядок здійснення певного процесу кількома виконавцями, та посадові інструкції [2]. Інструкції в судоводінні можна визначити як письмову послідовність дій роботи з певними приладами або послідовність виконання дій певного процесу, що мають виконавчо-розпорядчий характер і розраховані на широку аудиторію морської спільноти.

Корпус дослідження сформовано з використанням методу суцільної вибірки зі ста англomов-

них чинних судових інструкцій різних видів, що регламентують дії членів екіпажів суден, обсягом 252 сторінки, а саме:

- інструкції з обслуговування технічного обладнання;
- інструкції несення вахт;
- інструкції з експлуатації навігаційного обладнання;
- інструкція про передачу медичних консультаційних повідомлень у морі;
- загальносуднова інструкція про заходи пожежної безпеки;
- окремі інструкції про заходи пожежної безпеки для всіх вибухопожежонебезпечних приміщень,
- інструкція із закриття протипожежних дверей;
- інструкції про організацію та дії екіпажу з боротьби за живучість судна та охорону людського життя на морі;
- інструкція із залишення судна;
- інструкції зі шляхів евакуації пасажирів / екіпажу з місць їх роботи / відпочинку.

Ці інструкції вивчаються під час проведення спеціальних навчань та інструктажів на судні і зберігаються на робочих місцях.

Розглянемо лінгвістичні особливості англomовних судових інструкцій.

По-перше, необхідно відзначити, що до структурних якостей текстів жанру «інструкції» належать: стандартне розташування матеріалу, певна композиційна форма, логічність, точність, конкретність, зв'язність та цілісність, ясність, зрозумілість, доступність, однозначність, відсутність експресивності, безособистий характер висловлювання, дотримання певних шаблонів у побудові тексту, виконавчо-розпорядчий характер документа. Тексти інструкцій передають необхідний обсяг інформації мінімальною кількістю слів. Щодо композиційної форми, то інструкція чітко розподілена на секції, кожна з яких починається одним/двома ключовими слова, що написані великими літерами і передають основний зміст секції (*FIRE DETECTION; STABILITY; EMERGENCY DRILLS*). Часто інструкції супроводжуються невербальними засобами: схемами, малюнками, знаками, символами, покажчиками. У 73% випадків така інформація представлена в кольоровому виконанні, де переважають такі кольори: червоний, синій, зелений, жовтий.

Що стосується лексичних особливостей текстів англomовних інструкцій, то необхідно зазначити таке:

1. Вузькоспеціалізована термінологічна лексика, яка дає можливість точно, чітко й економно викладати зміст певного поняття, предмета, дії і забезпечити правильне розуміння суті питання (*stabilizer fins – ребра стабілізатора; embarkation area – зона посадки, lifebuoys – рятувальні буї*).

2. Виключення двозначностей або різночитання в уживаній термінології, наприклад, дієслово “to release” у морській термінології ніколи не вживається у значенні «звільнити когось», йому завжди притаманний зміст «спустити»: *to release the lifeboat – спустити шлюпку на воду*.

3. Наявність міжгалузевих термінів (*instructions, operations, systems, location*).

4. Наявність стійких термінологічних зворотів – «штампів» (*fire alarm stations – місця пожежної сигналізації, coast guard – берегова охорона, man overboard alarm – людина за бортом*).

5. Виявлення морських термінів, які мають повну співвіднесеність із рідною мовою (абсолютна еквівалентність) (*ballast – балласт, course – курс, waterline – ватерлінія, procedures – процедури*).

6. Наявність складних слів, що складаються із двох або більше відомих компонентів, переважно двох іменників (*bulkhead – перегородка, lifeboat – рятувальний човен, life raft – рятувальний плот*).

7. Інтернаціональні слова, що вживаються в морській комунікації (*corridor, route, cabin, signal, zone, automatic*).

8. Конвертовані слова (*oil – to oil, tank – to tank, place – to place, sound – to sound*).

9. Для підвищення рівня щільності когнітивної інформації тексту часто використовують спеціальні аббревіатури (*Public Addressing System (PAS); Integrated Bridge System (IBS); Bridge Navigational Watch & Alarm System (BNWAS); Ship Security Alarm System (SSAS)*).

10. Цифрові дані, які коротко передають найбільш необхідну інформацію (*The general emergency alarm on the ship is recognised by 7 short ringing of the bell followed by 1 long ring or using the ship horn signal of 7 short blasts followed by 1 long blast. On vessels of 100 gross tons and over the following signals must be used. Heat the bearing in oil to 160–180 °F (70–80 °C)*).

11. Відсутність синонімів, ідіом, скорочених форм слів.

Серед граматичних особливостей текстів судових англійських інструкцій виокремлюємо наявність таких:

1. Наказові конструкції (*Remove the handle – зніміть ручку; Put the frame in place – поставьте*

раму на місце; Use the life jacket – використовуйте рятувальний жилет).

2. Модальні дієслова (*Strollers and wheelchairs may not be placed in the corridors on board due to the need for clear escape routes. For dismissal from fire alarm stations, the general alarm must be sounded three times supplemented by three short blasts of the vessel's whistle*).

3. Поширена наявність фразових дієслів (*put on the life jackets, switch on the motor; push on the button, screw on the nut*).

4. Переважна за частотою вживання група граматичних часів теперішнього часу (приблизно 70% тексту) – це група Present (Present Continuous / Present Indefinite).

5. Наявність речень із Future Simple (*The doors will close again automatically. A sign on or next to the door will show you how to open it*).

6. Поширені пасивні конструкції з наказовим сенсом (*It is not allowed to use electrical appliances other than the standard fittings in cabins or elsewhere on board. It is forbidden to stay on the car deck during the crossing. All doors must be locked*).

7. Відсутність дієслова-зв'язки (*No fire or flames allowed, No smoking in this area, No use of starting fluid or jumper spray*), яку за необхідності можна легко відновити з контексту або ситуації і відсутність якої не ускладнює правильного розуміння інформації, що надається.

8. Поширені умовні речення *if-sentences* (*Do not board if you are feeling unwell. If the life jacket is not provided, ask the chief officer for it*).

9. Відсутність особових займенників, особливо 1-ї і 2-ї особи, замість яких використовуються власні назви, власні найменування або спеціальні позначення (*the ship's crew, the officer in charge, appointed members of the crew*). Це робиться, щоб уникнути особистісного характеру комунікації, отже, емоційності (*In an emergency situation the ship's crew will lead the passengers to the rescue stations. The officer in charge will lead the operation at the rescue stations. In an emergency situation appointed members of the crew will search through the entire ship to ensure that everybody has been evacuated*).

10. Наявність дієприслівників (Participle II) чи дієприслівникових зворотів (*worn pads – зношені прокладки, spacing washers required – необхідні розпірні шайби, threaded holes – отвори з нанесеною різьбою*).

На синтаксичному рівні відзначимо такі особливості:

1. Чітке членування тексту на смислові блоки, зазвичай із використанням заголовків, підзаголо-

вків і цифрового оформлення пунктів (*Operating instructions: 1. Loading. / 2. To raise lift. / 3. To lower lift.*), що дозволяє легко орієнтуватися в тексті і переходити від пункту до пункту.

2. Фрази короткі та чіткі, без однорідних членів речення (*Actuate raise switch. Release switch at desired height. Actuate lowering valve handle.*).

Висновки і пропозиції. Отже, підсумуємо. Інструкція в судноводінні – це документ, що визначає письмову послідовність дій роботи з певними судновими приладами або послідовність виконання дій певного процесу на судні, що мають виконавчо-розпорядчий характер і розраховані на широку аудиторію морської спільноти.

Щодо композиційної структури інструкцій констатуємо, що інструкціям притаманний чіткий розподіл інформаційних блоків, дотримання шаблонів у побудові тексту, візуальні виділення, стандартне розташування матеріалу, краткість, компресивність, логічність і наявність невербальних засобів (схеми, малюнки, знаки тощо).

Щодо лексичних особливостей текстів англомовних інструкцій зазначимо таке. Лексика текстів інструкцій уживається у прямому значенні, для неї характерні точність висловлювання, чіт-

кість викладу, шаблонність, наявність абревіатур, цифрової інформації, відсутність емоційності, синонімії, уникнення орієнтування на особистість конкретного члена екіпажу.

Щодо граматичних особливостей текстів суднових англомовних інструкцій виокремлюємо наявність наказових конструкцій, модальних дієслів, пасивних конструкцій із наказовим сенсом, фразових дієслів, уникнення особистісного характеру комунікації, переважне використання таких граматичних часів, як: Present Simple, Present Continuous, Future Simple, умовних речень першого типу, наявність дієприслівникових зворотів, опущення дієслів-зв'язок.

На синтаксичному рівні відзначаються короткі, стислі фрази без однорідних членів речення, із чітким членуванням тексту на смислові блоки, що зумовлено прагненням полегшити сприйняття тексту на тлі масивної інформативної частини. В інструкціях немає емоційної оцінки, що дозволяє членам екіпажу сприймати тільки важливу та необхідну інформацію.

Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі лінгвістичних особливостей навігаційних матеріалів агломовного дискурсу судноводіїв.

Список літератури:

1. Боднар С. Навчання усного англомовного економічного дискурсу майбутніх менеджерів. *Наука і освіта* : науково-практичний журнал. Одеса : Південний науковий центр НАПН України. 2015. № 6/СХХХV. С. 16–21.
2. Большой энциклопедический словарь / под общ. ред. А. Прохорова. Москва : Советская энциклопедия, 1993. 1632 с.
3. Карабань Н. Речевой жанр инструкции. *Известия Волгоградского государственного технического университета. Серия «Проблемы социально-гуманитарного знания»* : межвузовский сборник научных статей. 2008. Вып. 5. № 7. С. 96–98.
4. Карасик В. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 477 с.
5. Кубрякова Е. О контурах новой парадигмы знания в лингвистике. *Структура и семантика художественного текста* : тезисы докладов VII Международной конференции. Москва, 1999. С. 186–197.
6. Орлов Г. Современная английская речь. Москва : Высшая школа, 1991. 240 с.
7. Примина Н. Языковые и социокультурные особенности англоязычного морского дискурса. *Научный вестник международного гуманитарного университета. Серия «Филология»*. 2018. № 32. Т. 2. С. 93–96.
8. Тирон О. Психолого-педагогічні основи формування іншомовної компетентності майбутніх моряків : дис. ... канд. псих. наук: 19.00.07. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2016. 228 с.
9. Cole C., Pritchard B., Trenkner P. Maritime English Instruction – ensuring instructors' Competence. *IBERICA Journal*. 2007. № 14. P. 123–148.
10. Trenkner P. The IMO Standard Marine Communication Phrases – Refreshing memories to refresh motivation. In *Proceedings of the IMLA 17th International Maritime English Conference*. France : Marseille, 2005. P. 1–17.

Korotka L. A. MARITIME ENGLISH SHIP INSTRUCTIONS AS A GENRE OF MARITIME DISCOURSE

The article discloses the results of the analysis of the English maritime discourse as a communicative activity of the marine community in the context of professional situations related to different working conditions at sea, namely its formal genre as maritime English ship instructions which belong to the documents of external use and which are defined as a written sequence of working actions with certain ship devices or a sequence of fulfillment

of definite actions of executive and administrative nature and aimed at a wide audience of the marine community. Their communicative functions, types of operating instructions, compositional structure and linguistic (structural, lexical, grammatical, syntactic) features have been under analysis. The body of the study was formed as a method of continuous sampling of 100 English ship instructions of various types, regulating the actions of ship crew members, namely: instructions for maintenance of technical equipment, watch keeping, operation of navigation equipment, abandonment of the ship, evacuation of passengers and crew out of their workplace and recreation zones, fire safety measures. The ship instructions are characterized by strict segmentation of information blocks, keeping to templates while composing the text, visual highlighting, standard layout of the material, brevity, compression, logic and presence of non-verbal means (diagrams, drawings, signs). Vocabulary is used in its direct meaning; it is characterized by precision, patterned combinations, lack of emotionality and synonymy and by the presence of abbreviations and digital information. There is avoidance of targeting at the particular crew member. The ship instructions include imperative sentences, passive constructions, modal verbs, phrasal verbs, the predominant use of present grammar tenses and conditional sentences type 1, participle constructions, omission of verbs-conjunctions. There are short, concise phrases without homogeneous sentences, with a clear division of the text into semantic parts.

Key words: *discourse, maritime discourse, genre, maritime English ship instructions, linguistic features.*

Kostenko V. G.

Ukrainian Medical Stomatological Academy

TENSE AND ASPECT IN INFORMED CONSENT TEMPLATES FOR DENTAL TREATMENT IN FUNCTIONAL DIMENSION

Patient's voluntary informed consent for medical intervention has been known as an integral part of the modern system of moral, ethical and legal regulation of healthcare provision. The purpose of this study is to provide the analysis of the verb tense and aspects in the texts of informed consent templates for dental treatment from functional perspective. Verbs are in the focus of the study because of their semantic, grammar, and syntactic complexity. Verbs appear not only as equally meaningful elements in the sentences as nouns or nominative phrases, but as important constituents of the conceptual map for activities that occur over the reference situation. The dynamism of the studied documents is primarily predetermined by the multiplicity of aspects underlying the communicative situation of engaging patients in the discourse of decision making. The informativeness and communication density of the verbs consists not only in their designating actions, processes, conditions characteristic of the information transfer between the addressers and addressees: verbs can express recurrence of actions, its accomplishment, completeness, continuity, telicity, sequence of events. The results have revealed that the most frequently used grammar verb forms are Present Simple, Present Perfect, and Future Simple, while Present Progressive and Past Simple are marginal. The low percentage of Present Progressive and Past Simple verbs can be explained by the peculiarities of temporal context of the reference situation of health decision making, which is based on resolutiveness of past actions, relevant for moment of signing the form, expressed by the Present Perfect, and is mainly oriented towards the future. To achieve pragmatic goals and to avoid creating a minefield of difficulties for patients, the addressors tend to select verb forms, which convey the situation of information transfer and health decision making in the most precise and easy-to-read way. Tense and aspect play an important role in structuring the sentence, act as temporal deictic markers, as indicators of the interpersonal function as they stresses the role of the addressor and addressee in communication, and as text-structuring devices.

Key words: informed consent for dental treatment, special discourse, verb, tense, aspect, frequency.

Background. Specialized discourses have become a focus of close researchers' attention worldwide. This is especially relevant for medical and healthcare discourse, as practice in this area is gaining great social, political, and cultural importance, and its clearer understanding can contribute much to providing high-quality care. As Ahmadreza Yazdannik et al claim, "the nature of the knowledge fundamental to health care and the power it wields during its practice, is of continuing interest to philosophers, social scientists and anthropologists, as well as to those individuals who directly use it in administering health care, namely, doctors, nurses, and allied health professionals" [30].

The communication in the field of healthcare is conducted according to organized social actions and textual practices, genres, which, on the one hand, are well established, and, on the one hand, are constantly evolving in order to respond to new communicative demands. There is a voluminous body of literature elucidating the multidimensionality of genres in

specialized discourses (V. K. Bhatia, M. A. Halliday, J. C. Sager, J. M Swales. K. Hyland). Professional genres are not merely communicative instruments, according to G. Parodi, "genre knowledge, socially and individually constructed, is stored in the form of cognitive representations and, from this perspective, they will be activated and will materialise in specific texts, within social and cultural contexts, according to the nature of each case" [21]. Genres created in discourse practices in specific settings build up the genre systems, defined by C. Bazerman as "interrelated genres that interact with each other in specific settings" [4, p. 97]. The genre system of medical and healthcare discourse has elaborated the number of genres for different purposes in the large areas of intra-professional, doctor-lay person, and inter-professional communication that reflect discourse community conventions within particular sociocultural context. Although a lot of medical and healthcare genres have been extensively researched and described (M. Gotti, P. Ezpeleta-Piorno, D. L. Fryer,

H. Bowels), the genre of informed consent playing an exceptional role in healthcare settings is somewhat underestimated and reported partially or superficially. There have been a few reports of national and international researchers devoted to their generic peculiarities, rhetoric and linguistic characteristics [1; 2; 22; 29]. The in-depth linguistic analysis of informed consent forms, which are integral part of the modern system of moral, ethical and legal regulation of healthcare provision, is not only of great applicability in terms to facilitate achieving clear communication through thoroughly selected vocabulary, grammar, formatting, and, thus, to lessen resistance in readers, but it also provides an insight into a complex set of cues that help to decode a particular situation model described in texts of informed consents, as well as to highlight conventions within the socio-cultural context where it is produced.

The **purpose** of this study is to provide the analysis of the tense and aspect of verbs in the texts of informed consent templates for dental treatment from functional perspective. Verbs are in the focus of the study because of their semantic, grammar, and syntactic complexity.

Materials and methodology. For the purpose of this study, we compiled a corpus of 60 original informed consent templates (ICT) for dental treatment used in the USA healthcare settings authorized to provide oral and dental services (*New York City Metropolitan Hospital Center, Alliance for Dental Care PLLC (Rochester, NH)*), and those given by medical insurance companies (*Dentists Benefits Insurance Company (DBIC), MedPro Group*). The templates were searched for using Google search engine and downloaded from internet sources *Open Dental Software, American Dental Association dental records reference, Delta Dental Incorporation*. This qualitative study was carried out within functional approaches. A general principle of functional approach implies studying the elements of a language, language resources and their correlations in terms of their functions in communication, i.e. how they relate to each other and how they create units of meaning [26].

The methodology of the study included discourse analysis for studying language in relation to its social context (“the analysis of language as it is used to enact activities, perspectives, and identities” [14, p. 4]. Discourse analysis is composed of two main dimensions, textual, and contextual. Textual dimensions are those which account for the structure of discourses, while contextual dimensions relate these structural descriptions to various properties

of the social, political, or cultural context in which they take place [28]. Among the methodology applied there was the analysis of generic structure to identify and name the main themes in the documents; part-of-speech tagging; semantic and syntactic analysis, elements of sociolinguistic analysis. Online programs *Text Analyzer* (<https://www.online-utility.org>) and *Textalyser* (<http://textalyser.net/>) were used for identifying frequency of word occurrence. The finite verb phrase of each sentence is analyzed in search for tense and aspect.

Results and Discussion. The situation of information exchange between the doctor and patient during the process of obtaining / giving voluntary informed consent can be described in terms of a mutually responsive collaborative dialogic conversation, and the authors of the ICTs attempt to convey the subject matter of the dialogue appropriately for both parties and to reflect key situational aspects first of all through the thorough selection of lexis and grammar. The lexicon is known as the most striking and marked feature of specialized discourses [24, p. 320], however, linguistic resources for expressing epistemic or affective stance include not only the lexicon, but the grammatical and syntactical structures (e.g. choice of pronouns, verb voice, tense, aspect, word order. Researches are beginning to show that grammar categories as like mood, modality, tense, aspect are evidences of speaker’s point of view or attitude [25, p 298]. Anyway, numerous reports claim that the lexicon and grammar as well as other knowledge components are mutually dependent and interact in our use of language [17, p. 57].

Though the content area of informed consent templates is highly context-specific and mainly relates to medicine, the lexical layer of the texts studied is represented predominantly by common language vocabulary (72%) mixed with special and technical vocabulary of professional languages of medicine, dentistry (21%) and law (7%). Semi-technical language was also found, such as ‘allergic reactions’, ‘concomitant drug use’, ‘nerve exposure’ etc., which, while not involving technical terminology is based on assumptions regarding readers’ familiarity with particular terms. The identification and quantification of word classes (parts of speech) in the ICTs have shown the following: that nouns make up 32% of the total number of words both content and functional, verbs used in either a finite or non-finite way constitute 26.8%, and adjectives, which share is 8.7%. The English sentence is typically characterized by a dispersal of verbal elements over various parts of the predicate, such that it is often difficult to assemble verbs and

verbal phrases from the texts [19, p. 97]. But in this study the focus is on the simple and complex finite verb phrases as well as phrases with modal verbs.

Though nouns and nominal groups are considered as far prevalent in written texts, the share of verbs is used to a much greater extent in the ICTs compared to other written texts of legal and academic discourses. The most frequent verbs according to findings obtained by *Text Analyzer* and *Textalyze* online programs, e.g. *understand*, *recommended*, *advise*, *consent*, *cause*, *prevent* are central to the main themes in the texts studied; they serve as text-forming dominants in the organization of the information, its hierarchic representation that is especially relevant for the patients.

Unlike the language of most written texts of legal or academic discourses, for which nominalization and nominal groups are viewed as a universal means for denoting new knowledge, concepts, and ideas, thereby creating more complex expressions and providing higher information density, the language of ICT texts seems as less artificial and more dynamic due to employing more verbs and verbal forms. The dynamism of the documents studied is primarily predetermined by the multiplicity of aspects underlying the communicative situation of engaging patients in “meaningful discourse in an effort to optimize patient understanding of diagnoses and treatments, including their rationale, risks, benefits, goals, and alternative treatment options” [23]. An Informed Consent Form must also document the patient’s consent or agreement to take treatment or procedure. Verbs in this context appear as an important constituent of the conceptual map for activities that occur over the reference situation. The informativeness of the verbs consists not only in their designating actions, processes, conditions characteristic of the information transfer between the addressers and addressees: verbs can express recurrence of actions, its accomplishment, completeness, continuity, telicity, sequence of events, therefore the verbs often appear as more meaningful elements in the sentences of the texts studied than nouns or nominative phrases, for example: *I agree to return promptly to have my root canal completed. I realize that if I fail to show up, or if I cancel future appointments and do not return, that I am still responsible for the full fee of the procedure* [38]. *Before I begin treatment, I want to be certain that I have provided you with enough information in a way you can understand* [37].

P. J. Hopper claims that “in any utterance a particular importance is universally attached to the temporal contour of a state of action and the speakers’ attitude

towards it” [18, p. 82], whose grammatical correlates are the categories of tense, aspect and modality; G. Leech considers tense and aspect among the linguistic roots of pragmatics [20]. Tense describes the way, in which events, processes and states relate to the time axis. As a temporal operator, tense applies to the basic form of a sentence, and shifts the evaluated time of that sentence to the past or to the future. D. Crystal postulates that tense is a category used in the grammatical description of verb referring primarily to the way the grammar marks the time at which the action denoted by the verb took place [11, p. 380]. Like tense, aspect is characterized in terms of time, however, in a different way, which covers the perfective-imperfective distinctions [9–10]. It is a morphological device used to convey information about the time course and duration of an activity. The features of aspect include the beginning, termination or progression of a situation. L. J. Brinton defines aspect as a “way conceiving the passage of time” [6, p. 4]. Moreover, the tense system and aspects are an important part of temporal deixis, which denotes the orientation or position of actions and events in time.

Specificity and complexity of the reference situation of providing the patient with information essential for making an educated voluntary decision is represented in the ICTs not only through the selection of the most appropriate vocabulary, but through the proper construction of phrases choosing grammar forms that reflect different types of eventuality and encode temporal information, temporal logic.

Of all the English verb tenses and aspects, there have been found out only five typically used combinations for creating ICTs: *Simple Present* (39%), *Perfect Present* (35%), *Simple Future* (23%), *Continuous Present* (6%), *Simple Past* (3%).

The most frequent tense is the Simple Present, described as “the most general and unmarked category” [16, p. 29], is highly predictable. Most of the verbs in the Simple Present refer to things in general, or express general facts within the field of dentistry or special scientific facts, for example, when describing the development or progression of diseases, their course, treatment and prevention: *The bacteria that cause tooth decay occur in the presence of sugars. Prevention of dental caries improves with proper diet, fluoride therapy, use of dental sealants, and regular dental examinations and cleanings* [33]. *Root canal therapy is indicated when the pulp chamber of the tooth is contaminated by bacteria causing the canals to become infected* [44]. *Treatment duration varies depending on the complexity of your doctor’s prescription* [34].

There is a large group of stative (non-continuous) verbs extensively employed in creating ICTs. There have been found out a subgroup of frequently used cognitive verbs signalling the type of mental operations that patients are expected to perform over the comprehension of the facts and circumstances relating to the dental treatment proposed, e.g. *to understand, to know, to realize, to acknowledge, to conclude, to infer, to believe*, or expressing the opinion or thoughts of doctors, experts. These verbs tend to be Simple Present forms: *I understand that depending on my diagnosis, alternatives to extraction may exist which involve other disciplines in dentistry* [45]. *We understand that dentistry is a stressful and worrying event* [38]. *<...> and I believe my patient understands what has been explained* [40].

Verbs of volition (*to wish, to agree, to authorize, to assume, to permit, to reject, to consent, to attest*) as an another subtype of cognitive verbs, denoting acts of making a conscious choice or decision, are used in the Present Simple as well: *I voluntarily assume any and all known possible risks, including the risk of substantial harm, if any, which may be associated with any phase of this treatment in hopes of obtaining the desired results, which may or may not be achieved* [36]. *In light of the above, I hereby authorize Dr. _____ to proceed with the root canal therapy* [43]. *I attest that I have discussed the risks, benefits, consequences, and alternatives of crowns with (patient's name) who has had the opportunity to ask questions* [44].

The prevalence of the Simple Present in the texts studied can be driven by the necessity to present a number of facts critical for the decision-making in this context. Moreover, it can be assumed that since verbs in the Present Simple are shorter in the number of syllables, have no tense morphemes (third-person singular morpheme *-s* is as an exception), and therefore simpler to be grasped, they are more desirable and grammatically relevant in the ICTs elaborated for an average patient, who is presupposed to have an 8th grade reading level according to International standard classification of education [3], however, most informed consent templates are written at a 10th grade reading level or higher [12, p. 130].

Numerous grammar reports claim that the verbs in the perfect aspect are far less prevalent than verbs in non-perfective aspect; they are still fairly common in all registers (5% to 10% in conversation, fiction, news and academic) [5, p. 461]. Our study demonstrates that Present Perfect is the second commonly used grammar form of the verbs in ICTs. The Present Perfect is a compound verbal form indicating that

“the goal of the utterance is not to locate a situation at some definite point in the past, but to offer it as relevant to the current moment” [8, p. 61]. The Present Perfect “signals a significant persistence of results, a continued truth value, a valid present relevance of the effects of earlier events, the continued reliability of conclusions based on earlier behaviour” [27, p. 8]. The verbs in the Perfect Tense in the ICTs have been found out approximately as frequent as in the Present Simple. The decision of ICT addressors to operate with the Present Perfect indicates their intention emphasize on the high significance of results derived from a past time situation, which are relevant at the time of signing informed consent: *My doctor has carefully examined my mouth. Alternatives to this treatment have been explained. I have tried or considered these methods, but I desire a bone graft to help secure the replaced missing teeth* [35]. In terms of pragmatics, all the verbs in the Present Perfect found in the ICTs can be described as resultative non-existent [13, p. 600–602].

The Present Perfect is the most commonly used to confirm that the patient understands the rationale, goals, benefits, and risks of the proposed treatment: *My questions have been answered to my satisfaction. I am signing below that I have read and understood this form* [44].

Present Perfect verbs in the ICTs respectfully urge the patient to be more involved in the process of making health decision and, thus, to act as a reasonably informed and responsible participant in health decision, forestalling “you’re the doctor; you decide” attitude

The Present Perfect verbs impel to causal link between past actions / events (information retrieval and comprehension) and the moment of inform consent signing as well as possible consequences: *I have provided complete and accurate medical and personal history, including current medications. I have had all my questions answered regarding this procedure and its potential risks to me* [44]. *I have also reported any prior allergic or unusual reactions to drugs, food, insect bites, anesthetics, pollens, dust, blood or body diseases* [38]. The third commonly used verb grammar form in ICTs is the Future Simple. In English, the Future Simple form (*will / shall form*) is quite disputable since there are basically four ways of referring to future time. Traditionally, the Simple Future has both modal and temporal interpretations. In terms of future temporal interpretation, sentences with predicate in Future Simple refer to a time later than some other time contextually specified, denote an action with reference to future time or future intention:

Your dentist will design a treatment plan in which he/she will recommend that you undergo specific dental procedures. You will be presented with the optimum treatment for your particular dental needs [41]. During the procedure, my gums will be opened to permit better access to the roots and jaw bone. Inflamed and infected gum tissue will be removed and the root surfaces will be thoroughly cleaned [36]. The above examples demonstrate the authors of the ICTs attempt to clarify key procedural moments.

In the case of the conditional tense in the studied texts, the Future Simple also refers to a time later than some other time contextually specified, or denotes a probability or hypothetical situation: *In a worst case scenario, if a fracture occurs or is found, the tooth may need to be extracted [42]. If this is the case, I realize that there will be a fee for the time spent attempting the root canal [37]. If during the surgery the dentist finds a very deep cavity, fracture or any other finding that would compromise my tooth (teeth), the crown lengthening procedure will be stopped and the tooth would be extracted at or after the time of surgery [31].*

Using the Future Simple (will form) can show that the addressor is considering different possibilities, for example, when regarding potential risks and possible complications: *These are forces placed on teeth so they will move into their proper positions [45]. In most cases the root shortening will not cause problems. I understand that I can choose to do nothing and my present complaints will continue and may worsen [31].*

In term of modality, *will* form and, rarely, *shall* form are used to create promise (a contractual obligation) [7, p. 165]: *I will take reasonable steps to limit any complications of the treatment I have recommended [44]. I will contact the office immediately if symptoms persist or worsen. I will not, nor shall anyone on my behalf seek legal, equitable or monetary damages or remedies for such disclosure [37]. I also understand that upon completion of root canal therapy in this office, I shall return for a permanent restoration of the tooth involved [32].*

The examples given underline not only doctors' careful behaviour, when fulfilling their professional duty, but the patient's involvement and accepting responsibility for the consequences of the health decision as well.

The Present Progressive verbs found in the ICTs make up only a minor share compared to the verbs in the Simple Present or Present Perfect. Our findings seem to agree with those by L. Goossens, who argues that the progressive aspect is infrequent com-

pared with nonprogressive" [15, p. 165]. In the ICT, the Present Progressive verbs are mostly employed to describe and emphasize a continuing series of repeated actions, when actions need not to be completed, for example: *I have told the dentist and/or his/her staff about any pertinent medical conditions I have, allergies (especially to medications) or medications I am taking, including over the counter medications such as aspirin [37]. Please consult with your physician before relying on oral birth control medication if your dentist prescribes, or if you are taking antibiotics [39].*

Present Progressive verbs in the studied texts can also be used to denote an incomplete action, which has duration and has not yet come to an end, but its accomplishment follows: *I am recommending the following treatment(s) for you: <...> [35]. I am freely giving my consent to allow and authorize Dr. _____ and/or his/her associates to render any treatment necessary or advisable for my dental conditions [40].* The low percentage of progressive aspect used as an indicator of ongoing processes can be explained by the peculiarities of temporal context of the reference situation of health decision making, which is based on resultativeness of past actions and mainly oriented towards the future.

The occurrence of Simple Past form of verbs in the ICTs can be described as negligible, since the context of the situation of informed consent giving / obtaining is future-oriented process, when the doctor provides the information regarding the treatment, possible alternatives, discloses associated risks and benefits, which refer to the future. In the studied texts, the Simple Past verbs represent an action or state as having occurred or having existed at a past moment or during a past period of time that is definitely separated from the actual moment of speaking: *The United States Food and Drug Association, along with the manufacturer of one of these drugs (Fosamax) issued a warning to health care professionals on this issue on September 24th, 2004 [41]. I consent to the administration of anesthesia, <...>, and to the use of such anesthetics as may be advisable with the exception of, to which I said I was allergic [35].* In the above examples the past tense refers to a single definite event in the past and may be accompanied by an overt indicator of time.

Limitations. As with any research, this study has certain limitations. It is limited to the investigation of verbs in terms of two semantic syntactic categories of tense and aspect, while modals, imperatives, as well as category of voice were not included. Thus, thorough analysis of latter can contribute the clear

picture of the dynamism of health decision making and mechanisms of its encoding.

Conclusion. As the situation of informed consent obtaining / giving can be described as mutually responsive collaborative dialogic conversation, thus, the language of informed consent templates has been found as more dynamic due to employing more verbs and verbal forms. And verbs in this context appear not only as equally meaningful elements in the sentences as nouns or nominative phrases, but as important constituents of the conceptual map for activities that occur over the reference situation. The dynamism of the documents studied is primarily predetermined by the multiplicity of aspects underlying the communicative situation of engaging patients in the discourse of decision making.

The results have revealed that the most frequently used grammar verb forms are Present Simple, Present Perfect, and Future Simple, while Present Progressive and Past Simple are marginal in the texts of informed

consent templates for dental treatment. In order to achieve pragmatic goals and to avoid creating a minefield of difficulties for patients, the addressors tend to select verb forms, which convey the situation of information transfer and health decision making in the most precise way.

Tense and aspect considered as the most controversial syntactic and semantic categories play an important role not only in the structure of the sentence but interacting with each other act as temporal deictic markers, as indicators of the interpersonal function as they stresses the role of the addressor and addressee in communication, and as text-structuring devices.

The results of this study can contribute to creating the descriptive frameworks of the genre of informed consent for dental treatment as well as can be used in educational settings to assist medical students to comprehend and master this important grammatical area, and to improve their deep understanding of the interpretation and production of genre-specific texts.

References:

1. Костенко В. Г., Сологор І. М., Беляєва О. М. Жанрові параметри англomовного документа інформованої згоди на виконання стоматологічного втручання. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2019. Вип. 6(74). С. 69–73.
2. Поворознюк Р. В. Інформована згода як об'єкт перекладознавчих студій. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Філологічні науки*. 2016. Кн. 2. С.67–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJNR/Nzfn_2016_2_15. (дата звернення: 12. 11. 2019).
3. Barro R., Lee J.-W. (2013). Educational Attainment Dataset. URL: <http://www.barrolee.com> (cited: 02. 12. 2019).
4. Bazerman C. Systems of genres and the enactment of social intentions. *Genre and the New Rhetoric*. London : Taylor and Francis. P. 79–101.
5. Biber D., Johansson S., Leech G., Conrad S. Longman Grammar of Spoken and Written English. Harlow : Pearson Education Limited, 1999. 1204 pp.
6. Brinton L. J. The Development of English Aspectual System. Cambridge : CUP. 1988. 1307 p.
7. Bryan A. Garner A. Dictionary of Modern Legal Usage (2d ed., Oxford U. Press. 1995. 953 p.
8. Bybee J. Perkins P., Pagliuca W. The evolution of grammar: Tense, aspect, and modality in the languages of the world. Chicago : University of Chicago Press. 398 p.
9. Comrie B. Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems (Cambridge Textbooks in Linguistics). Cambridge : Cambridge University Press. 1976. 142 p.
10. Comrie B. Tense (Cambridge Textbooks in Linguistics). Cambridge : Cambridge University Press. 1985. 139 p.
11. Crystal D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics (4th Ed.). Oxford : Blackwell. 1996. 426 p.
12. Darriba P. English to Spanish translated medical forms: A descriptive genre-based corpus study. *Translation and Interpreting* 10(2): 2018. P. 122–141. DOI: 10.12807/ti.110202.2018.a09 (cited: 18. 03. 2020).
13. Depraetere I. On the resultative character of present perfect sentences. *Journal of Pragmatics*, Elsevier, 1998, 29 (5), P.597-613. <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00625754/document> (cited: 14.03. 2020).
14. Gee J. P. An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method. Routledge, 1999. 176 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/233896104_An_Introduction_to_Discourse_Analysis_Theory_and_Method (cited: 17. 01. 2020).
15. Goossens, Louis. The English progressive tenses and the layered representation of Functional Grammar. *Tense and Aspects in Discourse*. 1994. P. 161–178.
16. Grisot C. The Linguistic Expression of Temporal Reference. *Cohesion, Coherence and Temporal Reference from an Experimental Corpus Pragmatics Perspective*. Springer, Cham, 2018. P. 1–64.
17. Herwig A. Lexicon and Grammar. *The ITB Journal*. Vol. 6: Iss. 1. 2005. P. 53–63. doi:10.21427/D7NM9Q (cited: 2.02.2020).

18. Hopper P. J. Aspect between Discourse and Gramma: An Introductory Essay for the Volume. Tense – Aspect: between semantics and pragmatics. Amsterdam : John. Benjamins B.V., 1982. 350 p.
19. Hopper P. J. Discourse and the category Verb in English. *Language and Communication. Special Issue: The Importance of Theory in Discourse Analysis*. 1997. Vol. 17 (2). 1997. P. 93–102.
20. Leech G. The Pragmatics of Politeness. New York : Oxford University Press. 2014. 343 p.
21. Parodi G. University genres in disciplinary domains: social sciences and humanities and basic sciences and engineering. *DELTA* [online]. 2009, vol.25, n.2, pp.401-426. URL: <https://doi.org/10.1590/S0102-44502009000200007>. (cited: 18.03.2020).
22. Pilegaard M. The ethics of informed consent. An applied linguistics perspective. *Medical discourse in Professional, Academic and Popular settings*. 2016. P. 79–102. DOI: 10.21832/9781783096268-006. (cited 14.04. 2020).
23. Reid K. I. Informed Consent in Dentistry. *Journal of Law and Med Ethics*. 2017. 45(1). P. 77–94. DOI: 10.1177/1073110517703102. (cited: 20.10. 2019).
24. Sager J., Dungworth D., McDonald, P. *English Special Languages: Principles and practice in science and technology*. Wiesbaden, Brandstetter. 1980. 368 p.
25. Schneider K.P., Barron A. Pragmatics of Discourse. Walter de Gruyter GmbH & Co KG, 2014. 640 p.
26. Tomlin R. Basic Word Order: Functional Principles. London : Croom Helm, 1986. 309 p.
27. Twaddell W. F. The English verb auxiliaries. Providence : Brown University Press. 1965. 42 p.
28. Van Dijk TA. News as Discourse. London : Routledge; 2013. 200 p. <http://www.discourses.org/OldBooks/Teun%20A%20van%20Dijk%20-%20News%20as%20Discourse.pdf> (cited: 20.03.2020).
29. Vučemilo L. Borovečki A. Readability and Content Assessment of Informed Consent Forms for Medical Procedures in Croatia. *PLoS One*. 2015. 10(9). URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4573755/> (cited: 25.01.2020).
30. Yazdannik A, Yousefy A, Mohammadi S. Discourse analysis: A useful methodology for health-care system researches. *J Educ Health Promot*. 2017; 6:111. 2017. doi:10.4103/jehp.jehp_124_15 (cited: 18.01.2020).

Illustration sources:

1. Consent for crown and bridge treatment. <https://www.halfmoondental.com/pdf/crown%20and%20bridge%20consent.pdf>.
2. Consent Form for Endodontic Treatment: URL: <https://www.padental.org/Images/OnlineDocs/ResourcesPrograms/Practice%20Management/ConsentFormEndodontic.pdf>.
3. Dental treatment consent form: URL: https://www.myclassicmile.com/wp-content/uploads/2014/05/894_DENTAL_TREATMENT_CONSENT_FORM.pdf.
4. Informed consent and agreement for the invisalign patient. URL: <https://www.novatofamilydental.com/patient-forms/>.
5. Informed Consent for Bone Grafting Procedure. URL: https://neworleansdentalcenter.com/consent-forms/Consent_for_Bone_Grafting_Procedure.pdf.
6. Informed Consent for Crown Lengthening Surgery: <http://www.denver-perio.com/Portals/11/Documents/P%20CONSENT%20CROWN%20LENGTHENING.pdf>.
7. Informed consent form for endodontic treatment (root canal) URL: <https://www.edic.com/wp-content/uploads/2014/12/Endo.pdf>.
8. Informed consent for dental procedure. URL: <https://www.cda.org/MemberLogin/tabid/138/Default.aspx?returnurl>.
9. Informed Consent for Endodontic Treatment. URL: <https://www.endoexperience.com/filecabinet/Consent%20Forms%20and%20Printouts/Consent%20Form%20Examples/informed%20consent%20double%2004-20-02.pdf>.
10. Informed consent for extractions. URL: <https://novatofamilydental.com/wp-content/uploads/2019/09/Novato-Family-Dental-Care-IC-extractions.pdf>.
11. Informed Consent for General Dental Procedure. Abington Dental Associates. URL: <https://www.abingtondental.com/wp-content/uploads/2018/08/Informed-Consent-for-General-Dental-Procedures.pdf>.
12. Restorative Treatment Consent Form. URL: <http://www.fatemifamilydentistry.com/docs/Restorative%20consent.pdf>.
13. Root canal treatment and informed consent URL: <http://theparkfamilydental.com/onlineforms/forms/ROOTCANALTREATMENTANDINFORMEDCONSENT.pdf>.
14. Patient Information /Informed Consent Form for Dental Treatment. URL: <https://www.dentalclinicmanual.com/documents>
15. Patient Consent to Begin Orthodontic Treatment. URL: <https://www.tdicinsuranentsce.com/Portals/0/Region-D/pdfs/forms/Orthodontic-informed-consent.pdf>.

Костенко В. Г. ЧАС І АСПЕКТ У ФОРМАХ ПОІНФОРМОВАНОЇ ЗГОДИ НА СТОМАТОЛОГІЧНЕ ЛІКУВАННЯ У ФУНКЦІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Добровільна поінформована згода пацієнта на медичне втручання є невіддільною частиною сучасної системи морального, етичного та правового регулювання надання медичної допомоги. Мета запропонованого дослідження – визначити, який час та аспект є найпоширенішими в англійських текстах поінформованої згоди на стоматологічне лікування та проаналізувати чинники, що визначають їхню поширеність, з позицій функціональної лінгвістики. Вибір особових форм дієслів як предмета дослідження зумовлений їхньою складністю в семантичному, граматичному та синтаксичному планах. У досліджуваних текстах дієслова виступають такими ж значущими елементами у реченнях, як і іменники чи іменні словосполучення, вони є важливими складниками концептуальної мапи діяльності, що відбувається упродовж референтної ситуації. Динамізм документів поінформованої згоди відображається у високій насиченості дієсловами і зумовлений низкою чинників, що лежать в основі комунікативної ситуації залучення пацієнтів ухвалення рішення стосовно свого здоров'я. Широкий інформаційний потенціал дієслів полягає не лише у їхній здатності позначати дії, процеси, характерні у ситуації обміну інформацією між лікарем та пацієнтом: дієслова також виражають повторність дій, повноту, безперервність, послідовність подій. Отримані результати продемонстрували, що найуживанішими граматичними формами дієслів є Present Simple, Present Perfect та Future Simple, тоді як Present Progressive та Past Simple зустрічаються дуже рідко. Низький відсоток дієслів у Present Progressive та Past Simple можна пояснити особливостями часового контексту референтної ситуації ухвалення рішення погодитися на стоматологічне лікування чи відхилити його, яка ґрунтується на результатах минулих дій, що є актуальними на даний момент, виражених Present Perfect, і переважно орієнтована на майбутнє. Для досягнення прагматичних цілей та для забезпечення максимально чіткої і однозначної інформації вибирають такі форми дієслів, які найточніше передають важливу інформацію та найлегше сприймаються пересічним пацієнтом. Дієслівний час та аспект відіграють важливу роль у структуруванні речення, виступають як часові дійктичні маркери, як індикатори міжособистісної взаємодії, підкреслюючи роль адресанта та адресата, а також як засоби структурування тексту.

Ключові слова: усвідомлена поінформована згода на стоматологічне лікування, професійний дискурс, дієслово, час, аспект, частота.

Кришталь С. М.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПЕРЕХІД ІМЕННИКІВ-НАЙМЕНУВАНЬ КУХОННОГО ПРИЛАДДЯ В МЕТАФОРИЧНІ ДІЄСЛОВА В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглядається явище метафоричної конверсії – словотвірною засобу, який передбачає утворення метафоричного дієслова від іменника без зміни форми останнього. Метафорична конверсія вивчається у статті на матеріалі шістдесяти іменників, що називають кухонне приладдя в англійській мові. Наприклад, “bottle” (пляшка) – “to bottle” (придушувати, утримувати силою), “corkscrew” (штопор) – “to corkscrew” (рухатися, як по спіралі), “fork” (виделка) – “to fork” (розділятися на дві частини), “ladle” (черпак) – “to ladle” (роздавати щедро), “pan” (сковорода) – “to pan” (нідавати різкій критиці), “sieve” (сито) – “to sieve” (детально вивчати), “whisk” (віничок) – “to whisk” (схопити і пересунути швидко).

Дослідженням встановлено, що із шістдесяти іменників-найменувань кухонного приладдя п’ятнадцять завдяки конверсії починають уживатись як метафоричні дієслова. Майже всі п’ятнадцять іменників належать до базових, родових слів у даній лексико-семантичній групі і виступають у ролі центрів, навколо яких групуються численні словосполучення на позначення кухонного приладдя.

Вивчення механізмів метафоричного перенесення на матеріалі слів даної групи показало, що розвиток метафоричного значення дієсловом базується на реальній фізичній подібності, функціональній схожості або на поєднанні цих двох характеристик. Результатом метафоричного переосмислення, в основі якого лежить реальна схожість між предметами кухонного приладдя та тими процесами, що описуються метафорично, є вмотивовані метафори. У деяких випадках реальні фізичні характеристики кухонних предметів у процесі переосмислення поєднуються з асоціаціями, які вони викликають у свідомості носіїв англійської мови, що приводить до створення дієслів, які можуть як називати ситуацію, так і оцінювати її (здебільшого негативно).

Аналіз значень метафоричних дієслів, утворених способом конверсії від іменників-найменувань кухонного приладдя, показав, що вони належать до слів з ускладненою семантикою. Завдяки метафоричній конверсії в одному значенні поєднуються властивості двох частин мови (дієслова й іменника) та декілька образів; лексичне значення метафоричних дієслів складається з розгалуженої системи сем, які не тільки називають дію, але й детально описують її, передають водночас емоційне враження від неї.

У статті робиться висновок, що конверсія, яка супроводжується метафоризацією, ілюструє надзвичайні метафороутворюючі потенції англійської мови. Вона є одним із внутрішніх механізмів мови, які приводять до появи в ній великої кількості метафор.

Ключові слова: іменник, дієслово, метафоричне перенесення, метафорична конверсія, асоціація, оцінка.

Постановка проблеми. У центрі уваги в даній статті – явище метафоричної конверсії, яка передбачає утворення метафоричного дієслова від іменника без зміни його форми. Дане явище вивчається у статті на матеріалі шістдесяти слів, що називають кухонне приладдя.

До них належать, наприклад, такі слова: *bow* (келих, чаша), *casserole* (каструля), *colander* (друшляк), *dish* (тарілка, миска), *fork* (виделка), *grater* (терка), *jar* (гличик), *kettle* (чайник), *knife* (ніж), *mug* (кухоль), *pestle* (товкач), *plate* (тарілка), *pot* (горщик), *sieve* (сито), *spoon* (ложка), *tray* (піднос), *tureen* (супниця), *whisk* (віничок) тощо.

Перехід іменників на позначення кухонного приладдя в метафоричні дієслова ілюструє іменник *ladle* (ківш, черпак) – *a large long-handled spoon with a cup-shaped bowl, used for serving soup or sauce* (велика ложка чашкоподібної форми з довгою ручкою, за допомогою якої розливають суп або соус) [8]. Спочатку завдяки конверсії (або нульовій деривації) на базі іменника утворюється дієслово *to ladle* зі значенням «розливати суп або соус за допомогою ложки такої форми». Але розвиток значення не завершено – утворене дієслово метафорично переосмислюється і тим самим розширює свою формоутворювальну парадигму:

provide (information, advice, etc.) lavishly or over generously (надавати інформацію, давати поради тощо щедро і великодушно) [8]. Процеси конверсії та метафоричні процеси поєднуються у значенні метафоричного дієслова, яке утворено на базі іменника. Пусковим механізмом є уподібнення рідини абстрактним (порада, похвала, інформація) і конкретним (нагороди, відзнаки) речам, а також схожість процесів, які поєднує сема великої кількості.

Варто зазначити, що неметафоричне дієслово не є обов'язковою ланкою на шляху утворення метафоричного дієслова від іменника – метафоричне дієслово може з'явитися безпосередньо на базі іменника як результат поєднання процесів метафоризації та конверсії. Прикладом дії таких словотвірних механізмів є іменник *funnel* (лійка), фізична форма якого використовується як основа для метафоричного дієслова *to funnel – guide or channel (something) through or as if through a funnel* (спрямовувати щось так, ніби воно проходить через лійку) [8]. Дієслово може бути застосовано, якщо йдеться про гроші, зусилля, ресурси.

Отже, предметом дослідження у статі виступає метафорична конверсія як засіб утворення метафоричних дієслів, а об'єктом – метафоричні дієслова, що утворені методом метафоричної конверсії, на базі іменників на позначення кухонного приладдя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що дана стаття продовжує серію публікацій, яку розпочато автором із цієї проблеми. Натепер уже описано розвиток метафоричної конверсії на матеріалі групи іменників – найменувань тварин [2; 4; 5], симптомів захворювань людини [3], погодних явищ, а також іменників на позначення частин тіла людини. Лексико-семантичні особливості слів, які складають різні групи, позначаються на метафоричних процесах, які в поєднанні з конверсією приводять до появи метафоричних дієслів. Різними є як механізми розвитку метафоричного значення, так і семантика утворених лексичних одиниць.

Планується залучити до розгляду інші лексикотематичні групи слів. Конверсія, яка супроводжується метафоризацією, ілюструє надзвичайні метафоруотворюючі потенції англійської мови. Вона є одним із внутрішніх механізмів мови, які приводять до появи в ній великої кількості метафор. Отже, дослідження зосереджено на аналізові елемента внутрішньої структури мови, яка загалом сприяє появі метафор, а не просто на описі метафоричних утворень, що є більш традиційним підходом у сучасних розвідках про метафору.

Говорячи про конверсію, варто зазначити, що, незважаючи на те, що інтерес до конверсії в лінгвістиці ніколи не вщухав, метафоричний аспект даного явища залишився поза межами досліджень [6]. Із цього погляду вивчення метафоричної конверсії актуальне і таке, що розширить уявлення про можливості дериваційних процесів у мові, зокрема англійській.

Лексика, що називає кухонне приладдя, досить часто стає об'єктом досліджень у лінгвістиці. Житло людини (і кухонний інвентар як його невідмінна складова частина) вважається одним із найбільш значущих компонентів традиційно-побутової культури будь-якого народу. Посудні номінації виступають вербалізаторами певних концептів і уявлень у мові, отже, і цінним джерелом інформації про матеріальний і духовний стан людини [1, с. 146]. Як носії певної лінгвістично-культурологічної інформації вони вивчаються як окремо, так і у складі фразеологізмів на матеріалі однієї мови та в рамках досліджень зіставного характеру.

Дана стаття відхиляється від традиційного фразеологічно-культурологічного підходу до вивчення слів даної групи. У ній слова на позначення кухонного приладдя розглядаються як окрема лексична група, на прикладі якої можна дослідити мовленнєві механізми англійської мови, що сприяють появі в ній великої кількості метафоричних дериватів (дієслів), які відрізняються від слова-основи (іменника) лише своєю формоутворювальною парадигмою. У цьому полягають новизна й актуальність даної розвідки.

Постановка завдання. Мета статті – описати метафоричну конверсію як засіб словотвору і метафоричного збагачення англійської мови на матеріалі іменників, що називають кухонне приладдя. Дана мета зумовила такі завдання:

1. Описати механізми розвитку метафоричного значення в разі переходу іменника, що називає кухонне приладдя, у метафоричне дієслово.
2. Охарактеризувати семантику метафоричних дієслів, утворених від іменників – найменувань кухонного приладдя.

Виклад основного матеріалу. Дослідження показало, що із шістдесяти іменників, що називають кухонне приладдя в англійській мові, п'ятнадцять іменників переходять у дієслова з метафоричним значенням, що становить 25% усіх слів, що вивчаються. Для порівняння, іменників на позначення тварин, симптомів захворювань, погодних явищ і частин тіла людини, на базі яких утворились метафоричні дієслова, становить 58, 66, 50 і 43% відповідно.

Менша кількість іменників – найменувань кухонного приладдя, які втягнуто в метафорично-конверсійні процеси, у порівнянні зі словами інших лексико-семантичних груп, пояснюється словотвірною специфікою слів даної групи. У статті не ставиться за мету описати найменування кухонного приладдя з погляду їхніх словотвірних особливостей, але одне зауваження щодо цього необхідно зробити. Специфіка сфери людської діяльності, яку описує лексика на позначення кухонного приладдя, потребує великої кількості найменувань, у семантиці яких зафіксовано процес, дію, яку вони передають своєю назвою, тобто утворених від дієслів за допомогою суфікса діяча *-er*: *blender* (міксер), *cleaver* (великий ніж), *grater* (терка), *masher* (товчачка), *mincer* (м'ясорубка), *mixer* (міксер), *nutcracker* (щипці для горіхів), *peeler* (обдирний пристрій), *saltshaker* (сільниця), *skimmer* (шумівка), *tenderizer* (пристрій для відбивання м'яса), *turner* (лопатка) та ін.

Наступною структурно-семантичною особливістю даної лексичної групи є велика кількість в її складі двоконпонентних утворень, наприклад: *biscuit press*, *bottle opener*, *butter curler*, *cherry pitter*, *crab cracker*, *cutting board*, *dough scraper*, *fish scaler*, *garlic press*, *herb chopper*, *lemon squeezer* тощо. Узагалі, для найменувань кухонного приладдя в англійській мові типовими є синтаксичні угруповання, що складаються з головного твірного слова і словосполучень, які його деталізують. Наприклад, родовий термін “*knife*” («ніж») деталізується за допомогою видових позначень: *bread knife* (ніж для різки хліба), *cheese knife* (ніж для різки сиру), *chef's knife* (універсальний ніж), *fillet knife* (ніж для різки м'яса), *grapefruit knife* (ніж для різки цитрусових), *tomato knife* (ніж для різки томатів); структуру терміна “*pan*” (сковорода, каструля) розкривають такі словосполучення, які деталізують розмір, глибину і, таким чином, функціональне призначення даного предмета кухонного побуту: *baking pan*, *broiler pan*, *deep stewing pan*, *grill pan*, *muffin pan*, *sauté pan*.

Родові позначення підкреслюють функціональну різноманітність предметів кухонного приладдя. Зрозуміло, що словосполучення й іменники, утворені від дієслів суфіксальним способом, не можуть слугувати основою для метафоричних дієслів. Однак варто підкреслити, що самі базові, тобто родові слова, у конверсійно-метафоричних процесах беруть участь, і якщо б матеріал дослідження було б зведено до базових позначень кухонного приладдя, то відсоток метафоричних дієслів, утворених від них методом конверсії, був би значно більший.

Як відомо, пусковим механізмом для метафоричного перенесення є схожість, яка може бути як реальною, так і уявлюваною. Свідомість творця метафори може уявити і зафіксувати в метафорі подібність між будь-якими об'єктами та явищами, навіть тими, які в науковому об'єктивному розумінні не можуть порівнюватись, тому що належать до полярно протилежних класів і систем.

Специфікою групи лексики, що вивчається, є те, що метафоричне перенесення відбувається на основі реальної подібності. Не зафіксовано жодного прикладу, коли б переосмислювався суто конотативний компонент лексичного значення слів – назв кухонного приладдя без опори на дійсні характеристики. У кожному разі поштовхом для метафоричного словотворення виступають реальні фізичні і функціональні характеристики кухонних предметів; схожість між ними і тими процесами й об'єктами, що описуються, приводить до появи вмотивованих метафор.

Наприклад, схожість рухів лежить в основі метафоричного переходу іменника *corkscrew* (штопор) – *a device for pulling corks from bottles, consisting of a spiral metal rod that is inserted into the cork, and a handle that extracts it* (спіралеподібний стрижень із рукояткою для відкорковування пляшок) – у дієслово *to corkscrew* – *move or twist in a spiral motion* (рухатися, як по спіралі; протискуватися, пробиратися) [8]. Дефініції метафоричного дієслова й іменника, від якого його утворено, поєднує компонент «спіраль». Він робить семантичний процес абсолютно прозорим, а саму дієслівну метафору – вмотивованою.

Схожість функцій приладдя та дій, яке воно виконує, лежить в основі метафоричного перенесення імені *sieve* (сито). Ідея ретельного відбору, розділення згідно з якостями, яку уособлює іменник, переходить завдяки конверсії в дієслово *to sieve* – *examine in detail* (детально вивчати) [8].

Зовнішня схожість, а саме схожість форми, лежить в основі метафоричного перенесення іменників *cup* (чашка) і *spoon* (ложка). Дієслова *to cup* і *to spoon* описують дії, результатом яких є форми, подібні до форм даних предметів: 1) *form (one's hand or hands) into the curved shape of a cup* – скласти рук так, щоб вони повторювали форму чашки; 2) *(of two people) lie close together sideways and front to back, so as to fit together like spoons* – (про людей) лежати впритул одне до одного на боці, подібно ложкам [8].

Зовнішня і функціональна подібність поєднуються, формуючи семантичну основу для перенесення іменника *fork* (виделка). Виделка виявилась

таким предметом, форма і функції якого дають поштовх для різноманітних порівнянь, результатом чого стали п'ять значень метафоричного дієслова *to fork*: 1) (*especially of a route*) *divide into two parts* (про шлях; розділятися на дві частини); 2) *take or constitute one route or the other at the point where a route divides* (вибрати якийсь один із двох напрямків у тому місці, де шлях розгалужується); 3) *to surrender someone or something to another especially reluctantly* (віддати щось / когось неохоче); 4) *attack (two pieces) simultaneously with one* (атакувати два об'єкти водночас одним приладом); 5) *to give the form of a fork to* (надавати форми виделки) [8].

Коли основою для перенесення імені кухонного приладдя на будь-який інший процес виступають реальні фізичні властивості предметів кухонного приладдя та їхня схожість із цими процесами, оцінка в дефініції метафоричного дієслова відсутня. Коли ж реальна схожість поєднується з асоціаціями та враженнями, можна констатувати наявність оцінки в дефініції метафоричного значення, що виражається наявністю в ній слів, які оцінюють ситуацію як негативну (переважно) або позитивну. Такі предмети кухонного приладдя, як *bottle* (пляшка), *dish* (тарілка, миска), *pan* (сковорода, каструля), *fork* (виделка), є прикладами назв, на базі яких розвиваються метафоричні дієслова із здатністю негативно оцінювати ситуацію.

Дефініції іменників *bottle* (*a glass or plastic container with a narrow neck, used for storing drinks or other liquids* – скляна або пластикова посудина для рідин, яка має вузьку довгасту шийку) та *dish* (*shallow, typically flat-bottomed container for cooking or serving food* – посудина із широким плескатим дном і низькими вінцями, у якій готують або куди накладають страву) [8] мають у своєму складі компоненти, які є вирішальними у формуванні негативної оцінки утворених від них слів, а саме «вузький», «плаский», «низький». Дані поняття спираються на фізичний і культурний досвід людства і належать до його базових універсальних метафор [7, с. 398].

Поняття вузького, плаского, низького уособлюють ідею недостатності в самому широкому сенсі, що знаходить відображення в дефініціях дієслів, утворених від даних іменників, водночас форма та функції предметів також відіграють важливу роль під час перенесення: *to bottle* – *repress or conceal feelings over time; keep someone or something trapped or contained* (придушувати, приховувати почуття; заманювати, утримувати силою); *to dish* – *dispense something in a casual*

or indiscriminate way; subject others to criticism or punishment; gossip or share intimate information (роздавати безладно; піддавати різкій критиці, покаранню; пліткувати) [8].

Метафоричне значення дієслова *to pan* (від *pan* – «сковорода») збігається з одним із значень дієслова *to dish*, а саме «піддати різкій критиці, всипати перцю», базується на асоціативному зв'язку між сильними емоціями і високими температурами; тобто між посиленням емоції і процесом нагрівання.

Якщо здатність оцінювати ситуацію негативно народжується в метафоричного дієслова завдяки асоціативному зв'язку з такими поняттями, як тонке, пласке, вузьке, то, навпаки, позитивне оцінювання базується на ідеї великого і широкого. Іменник *ladle* (ківш, черпак) є ілюстрацією цього – перейшовши в дієслово, він зберігає ідею повноти у значенні «роздавати щось щедро» [8].

Варто особливо відзначити, що всі дієслова, утворені від іменників – найменувань кухонного приладдя методом метафоричної конверсії, є семантично ускладненими. Використання іменника як основи для перенесення дає можливість дати детальну характеристику дії, яку означає метафоричне дієслово. Семантична специфіка метафоричного дієслова полягає в тому, що в його семантиці завжди закладено відповідь водночас на два запитання: «Що робити?» і «Як робити?». Дія може описуватись з погляду звичайних фізичних параметрів, як-от швидкість, інтенсивність, спрямованість тощо, а також характеризуватись з погляду емоційного враження і із залученням моральних критеріїв.

Висновки і пропозиції:

1. Англійські іменники – найменування кухонного приладдя беруть активну участь у конверсійно-метафоричних процесах англійської мови. Вивчення механізмів розвитку метафоричного значення в дієслів, утворених від них методом метафоричної конверсії, показує, що метафоричне значення формується на основі реальної фізичної схожості, подібності функцій або функціонально-фізичної подібності. У деяких випадках реальні фізичні характеристики кухонних предметів у процесі переосмислення поєднуються з асоціаціями, які вони викликають у свідомості носіїв англійської мови, що приводить до утворення дієслів, які можуть як називати ситуацію, так і оцінювати її (здебільшого негативно).

2. Англійські метафоричні дієслова, утворені від іменників – найменувань кухонного приладдя методом конверсії, є лексемами з ускладненою семанти-

кою. Завдяки метафоричному поєднанню образів їхнє лексичне значення складається з розгалуженої системи сем, які не тільки називають дію, але й детально описують її, характеризуючи обставини, які супроводжують її виконання. Це робить метафоричні дієслова влучним, експресивним і водночас компресивним засобом передачі дії в мові.

Дослідження, проведене на базі іменників – найменувань кухонного приладдя, стало ще

одним доказом високої активності конверсійно-метафоричних процесів в англійській мові. Планується поглибити дослідження завдяки залученню до нього інших лексико-тематичних груп слів. Вивчення процесів метафоричної конверсії на матеріалі різних за тематичним складом груп слів дозволить зробити загальні висновки щодо ролі метафоричної конверсії як засобу словотвору і метафоричного збагачення англійської мови.

Список літератури:

1. Аладько Д. Відображення матеріального стану людини за допомогою номінацій посуду в англійській та українській мовах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2017. Вип. 29. Т. 1. С. 146–148.
2. Кришталь С. Емоційне навантаження дієслів, утворених засобом метафоричної конверсії : на матеріалі англійської мови. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. № 10. Т. 1. С. 78–82.
3. Кришталь С. Конверсія як джерело метафоричного збагачення англійської мови. *Львівський філологічний часопис* : збірник наукових праць. 2019. № 6. С. 122–126.
4. Кришталь С. Метафорична конверсія в англійській мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2018. Вип. 37. Т. 2. С. 100–103.
5. Кришталь С. Переклад семантично ускладнених дієслів з англійської мови українською. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація». 2019. Вип. 2. С. 103–108.
6. Кубрякова Е. Конверсия в современном английском языке. *Вестник Воронежского государственного университета*. Серія «Лингвистика и межкультурная коммуникация». 2002. № 2. С. 33–37.
7. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. *Теория метафоры*. Москва, 1990. С. 387–416.

Лексикографічні джерела:

1. MacMillan English Dictionary for Advanced Learners. Second Edition. 2010. 1748 p.

Kryshtal S. M. CONVERSION OF THE NOUNS THAT NAME KITCHEN UTENSILS INTO METAPHORICAL VERBS IN ENGLISH

The article deals with the phenomenon of metaphorical conversion that involves creating a metaphorical verb on the basis of a noun with the preserved form of the latter (zero derivation) 60 nouns that name kitchen utensils are employed to study the phenomenon under analysis. For example, “bottle” – “to bottle” (to repress or conceal feelings), “corkscrew” – “to corkscrew” (move or twist in a spiral motion), “fork” – “to fork” (divide into two parts), “ladle” – “to ladle” (provide lavishly), “pan” – “to pan” (criticize severely), “sieve” – “to sieve” (examine in detail), “whisk” – “to whisk” (take or move suddenly and quickly).

The study has shown that 15 nouns (out of 60) that name kitchen utensils become metaphorical verbs (in most cases with more than one meaning) through conversion, almost all of them being the basic, generic words, the centers that give rise to numerous word combinations within the lexical-semantic group under analysis.

The study of the mechanisms of metaphorical transference has shown that metaphorical meaning of the verbs can be based on real physical likeness, functional similarity as well as on the combination of the above-mentioned characteristics. Metaphorical transference that is encouraged by real likeness between kitchen objects and the processes that are metaphorically described leads to motivated metaphors. In some cases real physical properties of the kitchen objects are combined with the associations they evoke with the native speakers, which results in evaluative metaphors with predominantly negative evaluation.

Analysis of the semantic structure of the metaphorical verbs reveals that they belong to the lexemes with complicated semantics. Properties of two parts of speech (the verb and the noun) as well as several images are combined in one meaning through metaphorical conversion. The resultant meaning consists of the complicated system of semantic components that do not only name the action but also give it a detailed logical-emotional description.

The article concludes that conversion, which is accompanied by metaphorical development, illustrates significant metaphorical potential of the English language. It is regarded as one of the inner mechanisms of the language that fills it with metaphors.

Key words: noun, verb, metaphorical transference, metaphorical conversion, association, evaluation.

Кулина О. В.

Національний університет «Львівська політехніка»

ХАРАКТЕРИСТИКИ СИНТАКСИЧНИХ СТРУКТУР КОМПЛЕМЕНТАЦІЇ В ЗАПОВІТАХ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПОВІТІВ СЕРЕДИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ)

Правовий дискурс є важливим складником інституційного дискурсу, який слугує для врегулювання судових, адміністративних і побутових відносин. Заповідальний дискурс як підтип правового в Англії має виразні особливості та реалізується в низці жанрів. Основним жанром у цьому типі дискурсу є заповіт. Заповіт визначаємо як повторювану мовленнєву дію, що генерує типове мовне оформлення вмісту для задоволення соціально зумовлених потреб заповідача в ситуації заповідання. Увагу зосереджено на непередикативних синтаксичних структурах комплементациї. У статті проаналізовано синтаксичні структури комплементациї в заповітах, укладених в Англії в середині ХІХ – на початку ХХІ століття. Такі структури поділяють на структури, де комплементом є додаток, структури змішаного типу, структури з дієслівним, адвербіальним і суб'єктним комплементами. У заповітах розрізняємо простий тип комплементациї та змішаний. Змішаний тип комплементациї складається із двох елементів, які обидва є додатками, додатком і адвербіальним комплементом або складним комплементом. Визначення відповідних конститuentів структур комплементациї та відношень між ними визначає обов'язковість або факультативність кожного з елементів висловлення для структурної та семантичної цілісності речення. Найуживанішою структурою комплементациї в англійських заповітах є структура, де комплементом є додаток. Другою за чисельністю є комплементация змішаного типу. Ця структура передає головний зміст документа: ЗАПОВІДАЮ → ЩО → КОМУ. Наприклад: “I give and devise to my son John the two houses in Back Lane Newton” (John Wild, 1871 рік). Дієслова “give”, “bequeath” та “devise” комплементуються найчастіше й утворюють біномні конструкції.

Ключові слова: заповідальний дискурс, заповіт, непередикативна синтаксична структура, синтаксична структура комплементациї, комплемент.

Постановка проблеми. Вивчення мови в дії є одним з основоположних принципів сучасного мовознавства. Сьогодні актуальним вважають поглиблення розуміння тієї системи понять, яка визначає основні параметри соціально зумовленої комунікації. Вербальне спілкування як тип людської діяльності, з одного боку, несе в собі особистісний потенціал, ґрунтується на людському (суб'єктивному) чиннику, з іншого – формується під впливом культури соціуму та соціальних конвенцій про мовленнєву поведінку в конкретній ситуації. Соціальні інститути породжують різні типи інституційного дискурсу, які втілюються в повторюваних функціонально-сміслових едностях системно організованих знаків. Аналіз англійських заповітів засвідчив, що особливу роль у них відіграють ситуативний і культурний контексти, які зумовлюють композицію тексту та його лексичне наповнення. Особливістю лексичного наповнення заповітів є непередикативні синтаксичні структури: синтаксичні структури модифікації,

синтаксичні структури комплементациї та синтаксичні структури координації [2, с. 63–66]. Структура комплементациї передає головний зміст заповіту: ЗАПОВІДАЮ → ЩО → (КОМУ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Синтаксична категорійність охоплює коло категорійних функцій, що проєктовані мовними формами та залежать від загальної системи мови з урахуванням загальної тенденції до значеннєвої взаємодії її одиниць, до формалізації семантики у слові, у сполученні слів (конструкції) і між одиницями-конструкціями [3, с. 77]. М. Мірченко зазначив, що в сучасному мовознавстві виділяють низку рівнів синтаксичної структури:

1) синтаксична поверхнева структура, що постає у вигляді дистрибутивної моделі і становить з'єднання слів за особливими внутрішніми законами такого з'єднання;

2) рівень другого порядку виявляє взаємні синтаксичні зв'язки, що їх реалізує відповідна модель на основі безпосередніх складників такої моделі;

3) третій рівень глибинної структури розкриває семантичні відношення між компонентами самої моделі та передбачає відношення компонентів цієї моделі до інших моделей, що виявляються у трансформаційно-породжуваних процесах;

4) максимально глибинний рівень, суто семантичний, що охоплює значеннєві, логічні, стосунки та транспонується в реченнєві моделі інших мов, виявляє себе в семантико-інформативному аспекті [3, с. 77–78].

Не існує єдиного підходу для тлумачення синтаксичних структур. У. Френсіс уперше ввів це поняття, розробив теорію синтаксичних структур і виділив чотири основні типи, як-от: предикативна структура, структура комплементатії, структура модифікації та структура координації [7, с. 298]. Серед вітчизняних науковців цією проблематикою цікавився А. Корсаков. Поняття «синтаксична структура» він застосував до аналізу простого речення сучасної англійської мови [1, с. 19]. Структуру комплементатії він трактував як «завершення» семантики дієслова, що дає змогу вирішити проблему меж присудка. Науковець зауважив, що межі присудка визначаються семантико-синтаксичними межами комплемента і виділив чотири типи комплементів у структурах комплементатії: об'єктивний, суб'єктивний, дієслівний і адвербіальний [1, с. 28]. Структури модифікації він назвав *верховими (headed)* або *ендоцентричними (endocentric)*, а головний компонент такої структури відповідно може бути підметом, додатком чи предикативом [1, с. 33]. Структури координації утворюють дві чи більше синтаксично ідентичні чи подібні компоненти [1, с. 34]. О. Хромченко влучно наголосив, що А. Корсаков переконливо побудував єднальну ланку між синтаксичною структурою та реченням, члени якого є компонентами синтаксичних структур предикації, комплементатії та модифікації [6, с. 131]. О. Образцова вважає, що А. Корсаков розробив оригінальну синтаксичну теорію, яка довела свою життєздатність під час дослідження явищ не лише англійської мови, але й низки інших мов [4, с. 33]. Визначення відповідних конститuentів структур модифікації, комплементатії, координації та предикації і відношень між такими конститuentами дає змогу однозначно виявляти обов'язковість або факультативність кожного з елементів висловлення для структурної та семантичної цілісності речення [4, с. 34].

Постановка завдання. *Мета* цього дослідження – описати характеристики структур комплементатії, які є чисельними в англійських запо-

вітах. Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

1. Узагальнити та систематизувати погляди мовознавців стосовно структур комплементатії.

2. Проаналізувати основні характеристики цих структур в англійських заповітах зазначеного періоду.

Об'єктом дослідження є жанр заповіту як соціокомунікативний феномен.

Предметом вивчення є синтаксичні структури комплементатії, притаманні цьому жанру.

Матеріалом дослідження слугували 400 текстів англійських заповітів, написаних у 1837–2015 рр. (загальним обсягом 525 023 слів). Заповіти, укладені до 1858 р., було отримано з Національного архіву Великої Британії (<http://www.nationalarchive.gov.uk>). Заповіти, укладені після 1858 р., було взято з урядового сайту Об'єднаного Королівства Великої Британії (<http://www.gov.uk/search-will>) та низки інших вебсайтів (<http://www.langhaminrutland.org.uk/wills&inventories/19thc-wills.pdf>, <http://www.sro.wa.gov.au/archive-collection/exhibitions-online/soldiers-wills-first-world-war> та <http://www.ancestry.com>). У 1837 р. парламент Сполученого Королівства ухвалив Закон про заповіти (Wills Act), за яким кожна повнолітня особа може заповідати своє майно спадкоємцям, відповідно оформивши та засвідчивши документ. Положення цього Закону дотепер чинні на території Англії та Уельсу [8].

Виклад основного матеріалу. Аналіз заповітів допоміг виокремити непередикативні синтаксичні структури, які характерні для жанру заповіту.

Структури комплементатії передбачають поєднання дієслова та його комплемента (V + C), який виражений словом або словосполученням, що уточнює або доповнює семантику дієслова. Типологія комплементів охоплює суб'єктний (Cs), об'єктний (Co), дієслівний (Cv) і адвербіальний (Cadv). Розрізняють простий тип комплементатії та змішаний. Змішаний тип комплементатії складається із двох елементів, які є обидва додатками, додатком і адвербіальним комплементом або складним комплементом [1, с. 28–33]. У заповітах найчастіше наявні комплементи таких типів:

1) V + Co.

Об'єктний комплемент відповідає терміну «додаток». Традиційна граматики стверджує, що додаток не є частиною присудка, завжди розглядається як другорядний член речення, який називає об'єкт (суб'єкт), на який спрямована дія, названа значеннєвим дієсловом [4, с. 35].

I revoke all other Wills (Alice Lewis, 1881 p.);
I give devise and bequeath all my real and all other my personal estate unto my nephew James Wood (Mary Spragg, 1866 p.);

I give the following specific legacies to my niece Margaret Blackshow (Mary Spragg, 1866 p.);

I give and devise to my son John the two houses (John Wild, 1871 p.);

I bequeath to my daughter Eliza the legacy or sum of fifty pounds (John Wild, 1871 p.);

I give and bequeath to my sister Ellen Dutton my rocking chair (Esther Owen, 1879 p.);

I give ten pounds to my brother Mark Frederick James (George Reginald James, 1916 p.);

2) V + Cv.

Дієслівний комплемент найчастіше розглядають як частину складеного присудка. Особово-дієслівним конститuentом постає дієслово (допоміжне, модальне або фазисне). О. Образцова зазначила, що фазисне дієслово вказує на початок, продовження або кінець дії, названої інфінітивною (для англійської мови також герундіальною) формою основного дієслова [5, с. 11]. Неособова форма основного дієслова є дієслівним комплементом.

Такі структури відображено в зазначених прикладах:

I shall or may be possessed at my decease or over which I have or shall have any power of appointment or disposition by will (James Beckett, 1854 p.);

In case my said daughter Eliza shall survive my said son William then I give <...> (George Wilde, 1857 p.);

<...> the whole of my estate, effects and everything that I can by law give or dispose of (Thomas Henry Eddy, 1914 p.);

I wish that afl my belongings may be given to Miss Lucy Wynniatt (William Ewington, 1914 p.).

Така структура комплементу Vmodal + Cv є найпоширенішою.

Рідше у заповітах трапляється структура комплементу дієслова інфінітивом (V + Cvto inf) або герундієм (V + Cving):

I beg to thank my brother for accepting the post of Executors and for the trouble that will be given in seeing it though (George Edward Fowler, 1915 p.).

3) V + Cs.

Суб'єктний комплемент традиційно ототожнюють з «іменною частиною присудка», чи «предикативом». Належність цього елемента до структури складеного іменного присудка, отже, і до структури комплементу, не піддається сумніву. В особовій формі виступають дієслова-зв'язки, які втратили частину свого лексичного значення, тому стали несамостійними. О. Образцова зазначає, що традиційна граматики відкидає можливість

наявності лексичної семантики в дієслова-зв'язки, стверджуючи, що проявляється така семантика тільки в поєднанні з наступним іменником/прикметником/займенником – предикативом (іменною частиною присудка) [4, с. 35]. Нижче подаємо приклади суб'єктної комплементу в заповітах:

This is the Last Will and Testament of me Alice Lewis (Alice Lewis, 1881 p.);

This is the last Will and Testament of me Raymond Edward Knight (Raymond Edward Knight, 1916 p.);

This is the last will and testament of me Sue Smith (Sue Smith, 2006 p.).

Така комплементу наявна в усіх заповітах, які починаються з *this*.

4) V + Cadv.

Адвербіальний комплемент вважають найскладнішим елементом з погляду виявлення належності його до структури комплементу [4, с. 36]. Пропонуємо такі приклади:

In the first place I direct my debts funeral and testamentary expenses to be paid as soon as can be after my death (Mary Yearsley, 1837 p.);

<...> they further made oath that the personal estate and effects of the Testator within the archdeaconry of Chester were under the value of ten pounds (John Wright, 1849 p.);

I give them full power to act as they think best in winding up my estate (Gertrude Whetstone, 1917 p.).

Найуживанішою структурою комплементу в англійських заповітах є структура, де комплементом є додаток. Вона налічує 2 393 одиниці (26,5%). Другою за чисельністю є комплементу змішаного типу – 2 231 (24,6%). Ця структура передає головний зміст документа: ЗАПОВІДАЮ → ЩО → КОМУ. Дієслова *give*, *bequeath* та *devise* комплементуються найчастіше. Структури комплементу з дієслівним комплементом – 2 002 (22,1%), адвербіальним комплементом – 1 986 (22%), суб'єктним комплементом – 432 (4,8%). Загальна кількість структур комплементу в англійських заповітах налічує 9 044 одиниць.

Висновки і пропозиції. Найважливішою структурою комплементу в англійських заповітах є структура, де комплементом є додаток. Ця структура передає головний зміст документа: ЗАПОВІДАЮ → ЩО → КОМУ. Ця структура є ключовою для заповіту. Дієслова *give*, *bequeath* та *devise* комплементуються найчастіше. Також в англійських заповітах наявні структури комплементу з дієслівним комплементом, адвербіальним комплементом та суб'єктним комплементом.

Пропоноване дослідження орієнтує на подальший розгляд синтаксичних структур комплементу та виокремлення їхніх особливостей у різних жанрах інституційного дискурсу на матеріалі різних мов.

Список літератури:

1. Корсаков А. Лексическое и грамматическое содержание и употребление глагола “have” в английском языке: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Одеса, 2013. 237 с.
2. Кулина О. Синтаксичні структури модифікації в англійському заповідальному дискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич, 2018. Вип. 20. Т. 2. С. 63–66.
3. Мірченко М. Структура синтаксичних категорій. 2-ге вид., перероб. Луцьк : Вежа, 2004. 393 с.
4. Образцова О. Лінійна організація висловлення в англійській, російській та українській мовах : монографія. Харків : Бурун Книга, 2012. 384 с.
5. Образцова О., Образцова О. Обов'язковість компонентів синтаксичних структур предикації та комплементативу для структури речення: семантичний та когнітивний аспекти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Одеса, 2010. № 1. С. 10–16.
6. Хромченко О. Дискриптивно-когнітивні особливості структури модифікації. *Південний архів* : збірник наукових праць. Херсон, 2016. Вип. LXIX. С. 131–136.
7. Fransis W. Nelson. The structure of American English. New York : The Ronald Press Company, 1858. 614 p.
8. Wills Act 1837. URL: http://www.nzlii.org/nz/legis/consol_act/wa1837121.pdf (дата звернення: 04.05.2016).

Kulyna O. V. FEATURES OF SYNTACTIC STRUCTURES OF COMPLEMENTATION IN LAST WILLS AND TESTAMENTS (BASED ON ENGLISH LAST WILLS AND TESTAMENTS OF THE MID XIX – EARLY XXI CENTURY)

Legal discourse is an important component of institutional discourse that serves to regulate judicial, administrative and family relationships. In England testamentary discourse as a subtype of legal discourse has its distinct features and is implemented in a number of genres. Last Will and Testament is the main genre in this type of discourse. Last Will and Testament is defined as a repetitive speech act, which generates a typical linguistic layout of the content to meet the communicative needs of a testator on the issue of the inheritance of property and money after his/her death in the situation of the bequest. The research focuses on the study of non-predicative syntactic structures of complementation. The article analyses the syntactic structures of complementation in the Last Will and Testament written in England in the mid XIX – early XXI century. In these structures we often have complements of the following types: objective complement, verbal complement, subjective complement and adverbial complement. There are two types of complementation (a simple and a mixed). A mixed type of complementation consists of two components both of which are objects, an object and an adverbial component or a complex component. Determining the constituents of the structures of complementation and the relationship between them shows the obligation or electiveness of each of the utterance constituent for the structural and semantic integrity of the sentence. The most common structure of complementation in English Last Wills and Testaments is the structure in which an object is a complement. Complementation of a mixed type is the second largest in the wills. This structure bears the main content of a will: I BEQUEATH → SOMETHING → TO SOMEBODY. For example: “ I give and devise to my son John the two houses in Back Lane Newton” (John Wild, 1871). Verbs “give”, “bequeath”, “devise” are complemented the most and form binominal constructions.

Key words: testamentary discourse, non-predicative syntactic structure, Last Will and Testament, syntactic structure of complementation, complement.

Labunets Yu. O.

Borys Grinchenko Kyiv University

THE INFLUENCE OF ARTISTIC DISCOURSE ON THE FORMATION OF STUDENTS' MOTIVATION TO LEARN A FOREIGN LANGUAGE THROUGH THE REPRESENTATION OF THE AUTHOR'S WORLDVIEW

The article analyzes definitions, features and main characteristics of discourse in general and artistic discourse that could be used to learn foreign language in particular. In particular, the author briefly considers the nature of artistic discourse and its cognitive and communicative aspects. This type of artistic discourse in terms of influencing the secondary linguistic personality's motivational sphere is interpreted by the author as a mental-communicative interaction between the author and the reader; embodied in the texts of art works. The author sees a significant impact of discourse on the motivational processes of the human's worldview, and in the context of artistic discourse we note its influence through the reflection of the author's world view picture of the world on the formation of positive motivation (both external and internal). This article deals with the problem of artistic discourse influence through the representation of author's worldview from a motivational angle. The main approaches to the study of discourse are considered from several angles. Using influence of artistic discourse as a powerful impact background for students' foreign language competence formation for the conscious acquisition of foreign language competence and the formation of a secondary linguistic personality is the up-to-date possibility to brush up language learning process especially for foreign languages. In the course of artistic discourse research of foreign sources it is necessary to adhere to the combined discourse analysis as the most optimal pedestrian in the context of positive influence on the secondary linguistic personality's motivational sphere. The motivation growth towards the target language learning is defined and discussed, and for that, the usage of foreign artistic discourse examples is necessary. Data is collected from empirical research, method of involved observation, interviews and years of working as a senior lecturer at the Foreign Language and Methodology Department. From this point of view author put the emphasize on the importance of author's artistic discourse creation strategies understanding as a strong impact factor on motivation to self-improvement.

Key words: *discourse, artistic discourse, foreign language artistic discourse, reflection of the author's worldview, secondary linguistic personality, author's linguistic personality, motivation to study a foreign language.*

Introduction. The defining characteristic of modern informatized society is the rapid development of all human activity spheres, which requires from the individual readiness for adequate change, adaptation, rapid reorientation in new conditions and readiness for permanent self-improvement. In the context of students' foreign language training of an important aspect of learning is the formation of secondary language personality based on foreign language discourse and in particular artistic discourse, when the author's language personality is not only an important component in understanding his work, but also demonstrates the result of mental activity, which reflects the author's picture of the world and contributes to the multifaceted formation of foreign language communicative competence and in accordance with our

scientific research has an extraordinary motive potential.

The question of modern means and factors influencing the individual's positive motivation to the foreign languages learning that is up-to-date issue that is valuable not only for educational institutions, but directly or indirectly for most areas of modern society, and linguistic researches in particular. The Internet with a particularly powerful core of social media platform discourse platforms (Instagram, Facebook, Linkdin) occupy an increasingly prominent place in the processes of testing, optimization, modification, internalization, mimicry of discourse, and are the best platforms for monitoring a variety of policies, monitoring advertisement, literary, film discourse, along with discourse in the field of public relations).

Thus, the survey in this aspect of the language learning process is relevant in accordance with permanent linguistic and cultural changes and processes of intercultural and cross-cultural interaction and is especially important today, when students gradually lose motivation to learn, including formal and academic communicative strategies and influence the multidisciplinary discourse of various spheres of society.

Analysis of resent achievements and publications. Language has served humanity for centuries as a social phenomenon and a tool with unlimited properties that can meet the individual's needs in aspects of communication and cognition. In this context, the aspect of the linguistic personality's phenomenon is an important focus of modern linguistic picture of the world. Thus, the phenomenon of linguistic personality was studied by linguists, psychologists and linguistic didactics. In particular J. Weisgerber and V. Vinogradov considered the linguistic personality in a narrow aspect, as the author's linguistic personality in art work and the character's linguistic personality [5]. Psychologist O. Leontiev defined the speaker as a linguistic personality, the creator of the world image. The phenomenon of language personality was studied by: G. Bogin, who developed a language personality's model as a person who is ready to produce speech actions, to create speech products; Yu. Prokhorov identified and studied the features of speech and speech personality; T. Snytko considered the differences in the definition of the "linguistic personality" concept of Western and Eastern cultures; V. Karasyk introduced the concept of "dictionary language personality"; O. Bilyaev researched the concept of "national-linguistic personality"; L. Matsko, S. Yermolenko defined a nationally-conscious Ukrainian-speaking personality; L. Skuratovsky studied the spiritual linguistic personality [5].

In psycholinguistics, intercultural communication and foreign language teaching discourse is developing as an independent direction as the secondary linguistic personality's formation. In particular M. Kolpakova, O. Leontovych, I. Khaleeva and K. Khitryk consider the secondary linguistic personality as one that masters another perception of the "linguistic picture of the world", which makes it possible to understand the new culture [3].

The essence of culture phenomenon is dialogical: man as its producer is not only homo sapiens, but also necessarily homo communicans, entering into dialogical relations with the world and with already functioning in it models of culture and creates new ones.

In the process of literary texts dialogical interaction in the system there are relations of mutual influence or debatable negation, as a result of which in both cases there are newly created texts of fiction. Verbal and artistic texts as verbal signs of culture preserve the cultural memory of the ages, because "the text by its nature is characterized by a certain encoding" [11, p. 4]. Therefore, Elmslev defined the text as everything that was, is and will be said in a certain language, that is, the text, in contrast to language as a closed system, is a system that is constantly increasing in time and that is something that has tendency to influence students' motivation in the process of foreign language learning by accepting themselves as active participates of this modern discourse art [6].

The text as the written form of discourse leading in Internet sphere in the context of discourse and intertextuality and according to the theory of intertext and creative activity is carried out by both the author and the reader. Intertextuality in the verbal expression of linguistic and cultural codes testifies to the continuous procedurality of artistic texts. Intertext becomes a material expression of linguistic and cultural codes of artistic discourse and a place of their manifestation.

Appealing to the influence of artistic discourse and intertextualities that dealt with the aspect of discourse in the linguistic picture of the world there were several scientist (N. Arutyunova, F. Batsevich, V. Buryak, N. Volkogon, V. Zvegintsev, V. Karasyk, S. Konovets, O. Onufrienko, I. Sobolev, G. Pocheptsov, R. Bart, W. Eco, Y. Lotman, J. Searle, M. Foucault, I. Stern) that took part in developing this system. But to this day this phenomenon with increasing roles, functions and characteristics are still the subject of active interest of scientists in various fields [1; 2; 3; 4; 6; 11].

The objective of the article. Therefore, the purpose of our scientific research could be defined as:

1) identification of the main artistic discourse features and foreign artistic discourse in particular as a product of human activity;

2) definition of foreign language artistic discourse, which contributes to the formation of students' positive motivation to learn a foreign language through the reflection of the author's worldview. This goal involves solving the following tasks:

- to analyze the concept of "artistic discourse";
- to establish language parameters and means of interpretation of the specified term;
- apply a linguocultural approach to the interpretation of artistic discourse and internalization as a sign of linguistic and cultural codes of a certain era and the author's picture of the world.

The material and the methods. The term “artistic discourse” is a widespread and pervasive aspect of a significant number of modern linguistic intelligence, which does not have the comprehensive definition today, which can be explained by the multifaceted nature of this concept. As for discourse in general, the most important category of discourse can be considered intertextuality. “The discourse of oral prose text, which reflects stereotypical attitudes, assessments, logic of the story, is not limited to one story, it includes other previous texts, exchange of views...” [3, p. 40]. Each type of discourse has its own, unique system-acquired categories, which in the discourse of another type will be system-neutral. Linguistic study of the which task is to identify not only the linguistic inventory, but also the ratio of linguistic and extralinguistic factors in the creation of a particular linguistic work, is multifaceted. One of the directions of such analysis is the theory of discourse [1; 3; 4].

The concept of discourse (from the Latin *discursus* – reasoning) was formed during the crisis of structuralism and early poststructuralist philosophy (late 60’s – early 70’s). Z. Harris played important role in this process by attempts to extend the distributive method to a coherent text and involve in its description of the socio-cultural situation [3].

In the linguistics of the text in 1970s, the terms “discourse” and “text” were usually identified, due to the lack of a word in some European languages equivalent to the Franco-English “discourse”, which had to be replaced by “text”. However, in the late 70’s – early. In the 1980’s, the tendency to differentiate between them became noticeable, so at first the distinction between the aspects they represented was used: discourse – social, and the text – linguistic [3, p. 30].

The active development of discourse theory in the 1970’s and 1980’s was caused by dissatisfaction with only structural methods of text research. Traditionally, discourse means “a coherent text in conjunction with extralinguistic – pragmatic, socio-cultural, psychological and other factors; the text taken in the aspect of events; speech, which is seen as a purposeful social action, as a component that participates in the interaction of people and the mechanisms of their consciousness (cognitive processes). Discourse is “speech immersed in life” [3, p. 136–137].

Discourse theory is a direction of linguistics at the present stage, which is actively developing in the theoretical and empirical planes, in the study of live speech in the process of live communication, when a person appears in the center of research. The

latest theory of discourse is a synthesis of knowledge and research results in the field of socio-cultural fields. Of particular importance and importance are scientific investigations in the direction of studying this type of discourse as “artistic discourse”.

The significant impact of artistic discourse on the formation of students’ motivation to learn a foreign language in accordance with my research topic: we analyzed the motivational components of students in the first (2019) and second year (2020) at the Pedagogical Institute and Institute of Arts to learn a foreign language. Among all the students that have taken part in the research there were 90 students in faculties of “Preschool Education” and “Primary Education” of the Pedagogical Institute and 90 students in “Design”, “Fine Arts”, “Choreography” and “Music” at Institute of Arts at Borys Grinchenko Kiev University. Around 69% of students noted a positive impact by completing tasks with authentic foreign sources (adapted and unadapted authentic sources at the first bachelor’s level) to increase internal motivation and help students build their own education. on the strategy of improving foreign language communicative competence.

The psychology of motivation is a widely studied problem of modern psychology and related science; it is due to the exceptional complexity, heterogeneity and variability of the motivation phenomenon, as well as its hidden from the direct perception of the observer and often even from the consciousness of the subject activities [34]. According to the activity approach, the satisfaction of needs occurs through activity as the process of active interaction with the surrounding reality, when a person acts as a subject that purposefully influences the object [3]. One of the main structural elements of activity is the motive: 1) material or ideal “object”, which motivates and directs the activity or action, the meaning of which is that the motives meet certain needs of the subject; 2) the mental image of the subject [11].

Significant influence on motivational processes is exerted by the picture of the human’s world, and in the context of artistic discourse we note its influence through the reflection of the author’s picture of the world on the formation of positive motivation (both external and internal) and the integrity of perception of reality in foreign language education [6]. In terms of structure, discourse is a two-way formation that has a plan of expression (a sequence of language units that was created in a certain place, at a certain time and for a certain purpose) and a plan of content (formed by the interaction of its semantics and pragmatics). In our exploration, we consider

artistic discourse as a communicative act, as a set of speech-thinking actions of communicators related to the cognition, comprehension and presentation of the world by the addressee and comprehension of his linguistic picture of the world by the recipient. That is why the purpose of artistic discourse could be defined as the writer's influence on the system of values, knowledge and beliefs of the reader through his work [2; 3; 9].

The artistic text is characterized by the presence of tropes and comparisons which makes it more sophisticated. The second distinguishing feature of artistic discourse is its purpose of the author's desire to influence the reader through his work. Artistic discourse is characterized by a variety of genre, thematic, age and ideological components. It is established that artistic discourse consists of many "sub-discourses" (political, diplomatic, medical, etc.), due to which a variety of thread of the work [7]. Affect of resonance is important for an artistic text creative in-house activities. Anthropocentrism is another useful characteristic of artistic discourse to use in the field of motivation (man in the center of the plot space: man, his thoughts, feelings, experiences, relationships are reflected in reality through the prism of thoughts and experiences and occupy a central place in artistic discourse) [2].

Thus, a literary text has personality traits, because it is a constant set of signs and a carrier of a certain content, but each reader can see in it different information. This is a special kind of communication, which is characterized by the uniqueness of each individual piece of art [7; 8]. Artistic discourse is always communicatively oriented, because it is a certain message of the writer to the reader.

Scientist Y. Lotman, based on communicators and recipients, identifies 5 levels of communication in artistic discourse:

1. Communication between the author and the reader (the text is a message).
2. Communication between the audience and cultural heritage (the text is a carrier of cultural memory).
3. The reader's communication with himself (the text is a prism through which the reader has the opportunity to discover new aspects of their own personality and determine their own view of the world around them).
4. The reader's communication with the text (the text is an independent unit that has its own position in the dialogue).
5. Communication between the text and the cultural context (cultural context is a multilevel unit that

allows the text to interact at different levels) [2; 4; 9].

The study of artistic discourse is closely linked to the study of the author's personality, his individual style and language. The concept of "linguistic personality" was introduced by Y. Karaulov, who gives it the following definition: "It is a set of abilities and characteristics of man that determine the creation and perception of speech works (texts), which is determined by the target orientation" [1, p. 230].

The phenomenon of linguistic personality was studied by linguists, psychologists and language teachers. J. Weisgerber and V. Vinogradov considered the linguistic personality in a narrow aspect as the linguistic personality of the author of the art work and the linguistic personality of the character. Psychologist O. Leontiev defined the speaker as a linguistic personality, the creator of the image of the world. The phenomenon of language personality was studied by: G. Bogin developed a model of language personality as a person who is ready to produce speech actions, to create speech products; Y. Prokhorov identified and studied the features of speech and speech personality; T. Snytko considered the differences in the definition of the concept of "linguistic personality" of Western and Eastern cultures; V. Karasyk introduced the concept of "dictionary language personality"; O. Bilyaev researched the concept of "national-linguistic personality"; L. Matsko and S. Yermolenko defined a nationally-conscious Ukrainian-speaking personality; L. Skuratovsky studied the spiritual linguistic personality and others [2; 5].

In psycholinguistics, intercultural communication, methodology of teaching foreign languages is developing as an independent direction as the formation of "secondary language personality". In particular, M. Kolpakova, O. Leontovych, I. Khaleeva and K. Khitryk consider the secondary linguistic personality as one that masters another "linguistic picture of the world", which makes it possible to understand the new culture.

Scientist Yuri Karaulov identifies three levels of language personality depending on the structure and participants: 1. Verbal-semantic level, which contains lexical and grammatical means used by the individual. 2. Cognitive level, which unites the cognitive structures that form the picture of the world of the individual. 3. Pragmatic level, which covers the intentions and motives of the individual. [1, p. 230].

Quite often, linguistic explorations explore the concept of linguistic personality in relation to the concept of "ideology", which is reflected in the author's choice of speech material, stylistic devices and means

of expression [10, p. 223]. The ideological style of the writer is explored by identifying its authorial features, compliance or non-compliance with the traditional principles of storytelling, ie all that shapes his individual authorial style. To highlight and emphasize the main features of the writer's ideology a person should distinguish a system of speech that were used by author to provide successful realization of its communicative purpose [11, p. 12].

Ideostyle is a way of reflecting the author's inner world, which demonstrates the author's understanding of the problems that concern him. It is characterized by the use of stylistic devices, new concepts, stylistically marked vocabulary to express the semantic and emotional content of the text. Thus, the linguistic personality of the author is an important component in understanding his work, his artistic discourse because of thought and speech activity, which reflects his worldview, his author's picture of the world.

Conditions of rational practical argumentation in the process of analysis, discussion and use of foreign artistic discourse in the process of learning a foreign language is an impact factor not only for increasing awareness of the author's worldview, but also as a factor to increase students' motivation in the long run. Some of these rules formulate general requirements for reasonable reasons, which are important in the conduct of dialogues and include regardless of the theory of discourse: freedom from contradictions, universalization in the sense of consistent use of predicates, linguistic and conceptual clarity, empirical truths, consideration of consequences and assessment [6, p. 44–47].

Conclusions. Artistic discourse is a multifunctional and multifaceted phenomenon of modern linguistics, which with the right methodological support in use is a factor in increasing the positive motivation of students to learn a foreign language. One of the aspects is the formation and improve-

ment of the secondary linguistic personality through the perception of the reflection of the author's worldview, which has a significant impact and leaves a wide field for further research. Our research has shown that the concept of "artistic discourse" has a significant number of definitions and a growing number of aspects, which leaves it a relevant phenomenon of the linguistic present [5; 8; 10].

In the study of artistic discourse in foreign sources, we should follow a combined discourse analysis, as one of the main tasks of combined discourse analysis. That is constructive critique of discursive practice, which in the context of learning a foreign language and the formation of secondary language personality creates a suitable basis for further development and firstly it concerns the artistic discourse.

Critique of dominant discourses, according to M. V. Jorgensen and L. J. Phillips, opens opportunities for new combinations of discursive field elements, for reinterpretations of what is supposedly self-evident, and hence for the emergence of new knowledge [9].

The classifications of discourse theories we have considered confirm the fact that there are no sectoral or object constraints for discourse theories. Numerous theories of discourse are in polyparadigmatic, multidisciplinary direction, which is developing intensively with the methodically balanced use of results and materials.

Prospects for further scientific research include complex and narrow-scale studies of discourse theories and their methodological bases on various platforms of the Internet and works of art (movies, TV series, literary works, etc.). Particular emphasis in the context of our study should be placed on the study of discourse theories subordinated to the improvement of selected material for the educational process of language acquisition and aimed at increasing student motivation to learn a foreign language in particular.

References:

1. Бехта І. А. Дискурс наратора в англomовній прозі. Київ : Громада, 2004. 328 с.
2. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва : Гнозис, 2004. 390 с.
3. Переломова О. С. Лінгвокультурні коди інтертекстуальності українського художнього дискурсу: діахронічний аспект : монографія. Суми : Вид-во СумДУ, 2008. 208 с.
4. Лабунець Ю. О. Використання інтертекстуальності творів Дж. Р. Р. Толкіна у вихованні моральної особистості. *Первый независимый научный вестник*. Київ, 2015. № 1. Ч. 1. С. 118–120.
5. Лабунець Ю. О. Самоосвіта в контексті становлення вторинної мовної особистості майбутнього вчителя іноземної мови. *Вісник психології і педагогіки* : зб. наук. пр. / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. Випуск 11. Київ, 2013. URL: <http://www.psyh.kiev.ua>.
6. Alexy R. Problems of Discourse Theory. *Critica*. 1988. № 20. P. 43–65.

7. Labunets Y. Formation of future teacher's leadership qualities through learning a foreign language / N. Kosharna, Y. Labunets, O. Sytnyk. *Advances in Social Science, Education and Humanities*. Atlantis Press, 2019. Research Issue 318. p. 293–298. ISSN 2352-5398.
8. Lakoff R. Persuasive discourse and ordinary conversation, with examples of advertising. *Analyzing discourse: text and talk* / Ed. by D. Tannen. Washington : Georgetown University Press, 1982. P. 25–42.
9. Leist A. Diesseits der 'Transzendentalpragmatik': Gibt es sprachpragmatische Argumente für Moral? *Zeitschrift für philosophische Forschung*. 1989. № 43. S. 301–317.
10. MacCormick N. Moral Disestablishment and Rational Discourse / N. MacCormick. *Recht und Moral*. Ed. Heike Jung, Heinz Müller-Dietz, and Ulfrid Neumann. Baden-Baden : Nomos, 1991. S. 219–231.
11. Searle J. *Conversation*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1989. P. 7–29.

Лабунець Ю. О. ВПЛИВ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ НА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЧЕРЕЗ ВІДОБРАЖЕННЯ АВТОРСЬКОЇ КАРТИНИ СВІТУ

У статті проаналізовано визначення, особливості та основні характеристики дискурсу загалом та зокрема художнього дискурсу, які могли б бути використані для вивчення іноземної мови. Зокрема, автором побіжно розглянуто природу художнього дискурсу та його когнітивний і комунікативний аспекти. Цей тип художнього дискурсу у аспекті впливу на мотиваційну сферу вторинної мовної особистості автором трактується як розумово-комунікативна взаємодія між автором і читачем, втілена в текстах художніх творів. Автор вбачає значний вплив дискурсу на мотиваційні процеси картини світу людини, і в контексті художнього дискурсу ми зазначаємо його вплив саме через відображення авторської картини світу на формування позитивної мотивації (як зовнішньої, так і внутрішньої) націленість на сприймання навколишньої дійсності у контексті інішомовної освіти. У статті відображено проблему впливу художнього дискурсу через представлення світогляду автора з мотиваційного погляду. Основні підходи до вивчення дискурсу розглядаються з кількох ракурсів. Використання впливу художнього дискурсу як потужного впливу на формування компетентності студентів з іноземної мови для свідомого набуття компетенції іноземної мови та формування вторинної мовної особистості – це сучасна можливість сприяти навчанню мови, особливо для процесу вивчення іноземних мов. У процесі дослідження художнього дискурсу іноземних джерел варто дотримуватись комбінованого дискурс-аналізу як найоптимальнішого підходу у контексті позитивного впливу на мотиваційну сферу вторинної мовної особистості. Визначено та обговорено зростання мотивації до вивчення цільової мови, для цього необхідне використання прикладів іноземного художнього дискурсу. Дані збираються з емпіричного дослідження за допомогою методу залученого спостереження, інтерв'ю та років роботи старшим викладачем кафедри іноземних мов і методик їх навчання. З цього погляду автор акцентував увагу на важливості розуміння стратегій художнього дискурсу автора як сильного чинника впливу на мотивацію до самовдосконалення.

Ключові слова: дискурс, художній дискурс, інішомовний художній дискурс, відображення авторської картини світу, вторинна мовна особистість, мовна особистість автора, мотивація до вивчення іноземної мови.

Лівицька І. А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СУЧАСНА ПОСТКЛАСИЧНА НАРАТОЛОГІЯ У СВІТЛІ НАРАТИВНИХ ПІДХОДІВ

У розвідці подано стислий огляд теорії наративності в межах часового періоду від 1960–1980 років ХХ століття по 2000–2020 роки ХХІ століття, що співвідносно із процесом формування посткласичної наратології (термін, запроваджений Девідом Германом у 1999 році на позначення нових напрямів наратологічних досліджень). З метою формування ретельного огляду сучасних наративних практик було залучено аналітичний матеріал сучасних наратологічних вітчизняних і закордонних досліджень. Було встановлено асинхронність та дисперсійність наративної теорії структуралізму, на тлі епістемологічної кризи середини минулого століття, що насамперед була викликана зневірою в логоцентризмі та вимагала пошуку нових наукових підходів. Поява посткласичної наратології є результатом цього пошуку, який ще перебуває на стадії формування, що пов'язано з постійним розширенням сфери дослідження наративу в соціальних і гуманітарних науках.

Синтез міждисциплінарних досліджень наративу уможливив переакцентування ключових компонентів наративної структури. Стислий дефініційний огляд поняття «нاراتив» сьогодні свідчить про «невизначний характер» терміна (як зазначила М.-Л. Райян), який розглядаємо в чотирьох вимірах: просторовому, часовому, ментальному та формально-прагматичному. Наявність таких опорних характеристик, на нашу думку, уможлиблює термінологічний консенсус у міждисциплінарних дослідженнях та збільшує їхню ефективність.

*Було засвідчено нерівномірний характер розвитку посткласичних наратологічних практик у західноєвропейському та східноєвропейському просторі. Маючи витоки у школі французького структуралізму, сучасна наратологія активно розвивається в німецькомовному світі (про що свідчить огляд сучасних посткласичних досліджень). Східноєвропейські наратологічні студії тенденційно продовжують традиції формалізму та структуралізму, спираючись на теоретичні досягнення формалізму, Празького лінгвістичного гуртка, Тартуської школи, семіотичної теорії Ю. Лотмана тощо. Робиться висновок про перспективність досліджень наративності в координатах сучасних феноменологічних та герменевтичних теорій, філософії інактивізму із застосуванням методології біосеміотики до динамічного процесу взаємодії двох *umwelten* (автора та читача) у процесі смислоутворення.*

Ключові слова: *нاراتив, класична наратологія, структуралізм, семіотика, інактивізм, конструктивізм.*

Науковий потенціал наратології набуває нині глобальних масштабів не лише з огляду на функціональність самого методу наративного дослідження, але й завдяки розгалуженості дослідницької проблематики в соціальних та гуманітарних науках. Останній чинник стає таким, який поєднує довготривале розмежування між точними та гуманітарними науками. Процес, який почався у другій половині минулого століття, сьогодні має низку цілком самостійно оформлених наукових шкіл та напрямів, які характеризує посиленна міждисциплінарність із відчутним ухилом у когнітивну психологію, філософію мови й інактивізму. Власне двадцять один рік тому, у 1999 р., у переддень нового тисячоліття, відомий наратолог Девід Герман уперше схарактеризував низку наратологіч-

них досліджень посткласичного періоду та назвав їх «посткласична наратологія» (postclassical narratology) [21], поклавши початок ужитку цього терміна в західноєвропейському та північноамериканському світі¹. Варто зазначити, що в інтерпретації Девіда Германа сам термін не був критерієм для періодизації теорій наративу, які виникли до 1999 р. та після, а радше визнанням наратології певним “umbrella term”, під загальні характеристики якого підпадали різні теорії:

¹ У сучасних російськомовних виданнях перевага віддається вживанню терміна «пост(не)класическая наратология», про що свідчать низка досліджень російської наратологічної школи (В. Тюпа та ін.). У нашому дослідженні ми послуговуватимось терміном «посткласична наратологія» на позначення міждисциплінарних напрямів дослідження наративу, які почалися із кінця 1960-х рр. та мають коріння в семіотичі та структуралізмі.

“Postclassical narratology (which should not be conflated with poststructuralist theories of narrative) contains classical narratology as one of its “moments” but is marked by a profusion of new methodologies and research hypotheses: the result is a host of new perspectives on the forms and functions of narrative itself. Further, in its postclassical phase, research on narrative does not just expose the limits but also exploits the possibilities of the older, structuralist models. In much the same way, postclassical physics does not simply discard classical Newtonian models, but rather rethinks their conceptual underpinnings and reassesses their scope of applicability” [21, с. 2–3].

Отже, висновок полягає у визнанні багатомірності теорії нарративу, яка на початок XXI ст. розширила фокус дослідження і не була вже уніфікованою теорією оповіді, до формування якої на перехідному етапі, на думку Девіда Германа, доклали значних зусиль Shlomith Rimmon-Kenan [34], Seymour Chatman [16] та Gerard Prince [цит. за: 24, с. 9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. «Коріння» наратології, як і поява самого терміна², сягає Франції і представлене працями Ролана Барта [15], Жерара Женетта [18], Альгідраса Грей-маса [19], Цветана Тодорова [38], яким завдячуємо появою нового структурного напрямку досліджень нарративу з увагою на логіко-структурних особливостях. Роботи наратологів цього напрямку, які спирались на теоретичні викладки Фердинанда де Сосюра щодо співвідношення мови та мислення, перегукуються з дослідженнями російської школи формалізму, морфологічної теорії казки Володимира Проппа [33], структурної антропології Леві Стросса [27], а також трансформаційною породжувальною граматикую Ноама Хомського. Одним зі свідчень таких теоретичних перегуків є диференціація понять «історія» та «дискурс», яка проявилась у низці парних опозицій, як-от *fabula/sjuzhet* у термінах формаліста Віктора Шкловського [36], *recit/discours* у термінах К. Бремона та Ж. Женетта [18]; *story/plot*; *story/discourse* у термінах сучасної теорії оповіді. Саме ця опозиція й визначала ракурс структуралістичного дослідження, якого дотримувався дослідник: чи то з акцентом на тематичному (*про що йдеться?* – *story*) чи на модальному пласті нарації (*як про це повідомляється?* – *discourse*).

Потрібно зазначити, що звернення до теорії нарративу в німецькомовному світі відбувалось

у межах “Erzähltheorie” та “Erzählforschung”³ як нового міждисциплінарного напрямку досліджень на перехресті гуманітарних, соціальних наук і культурології з акцентом на системному вивченні нарративних форм у цих галузях. Саме німецькомовній школі наратології завдячуємо впровадженню поняття подвійної *темпоральності* нарративу як суттєвого розмежування між часом нарації (*Erzählzeit*, time of narration) та нарративним часом (*erzählte Zeit*, narrated time) [29, с. 195–212], розробці проблеми нарративного дейксиса австрійського дослідника, семіолога та психолога Карла Бюлера (Karl Bühler) [5], який серед перших застосував термін «дейксис» (“*deixis*”) до літературознавчих досліджень, маючи на увазі *дейктичне поле суб’єкта оповіді*, яке виникає на перетині вісей *Origo Тут/Зараз/Я* (*Origo Hier/Jetzt/Ich*). Теоретичні узагальнення Карла Бюлера продовжила Кете Гамбургер (*Käte Hamburger*) у своїй праці “*Die Logik der Dichtung*” (1968 р.) [20], де було обґрунтовано різницю між двома планами оповіді: «повідомлюваного» та «повідомлення», що сприяє визначенню динамічності дейктичного центру у формі дейктичного зміщення (*Deictic Shift Model*). У свою чергу, Франц Штанцель (*Franz K. Stanzel*) поповнив арсенал засобів дослідження нарративної структури, запропонувавши три прототипові ситуації на основі англійськомовних романів у залежності від ступеня інтеріоризації/екстеріоризації форми оповіді [37].

Нова хвиля наратологів представлена працями Моніки Флудернік, з увагою до природної (*natural*) та «неприродної» (*unnatural narratology*), фундаментальними проєктами на зразок «Живого підручника з наратології» Пітера Хюна [22], “*the living handbook of narratology*”, навчальними виданнями для академічного рівня Вольфа Шміда (*Wolf Schmid*) [12] та працями Ансгара Нюннінга [30], а також цілого напрямку наратологічних досліджень під назвою “*Intermedialität*” (про що піде мова згодом).

Про актуальність розмежування класичного та посткласичного методів наукового пізнання та наратології свідчать дослідження Р. Бароні [14], М.-Л. Райен [35], В. Степіна [10], М. Тулан [39], особливо актуальних у контексті переоцінки центральних концептів і універсалій класичної теорії оповіді, як-от послідовність подій, точка зору, перспектива оповіді, фокус, цілісність тексту тощо.

Постановка завдання. Незважаючи на гетерогенність наратології початку XXI ст., дослідники

² Термін наратологія вперше вжив Tzvetan Todorov у своїй праці “*Grammaire du Decameron*”, 1969 р.

³ Назва запропонована Ебергартом Леммертом у 1955 р.

виокремлюють спільні риси постнараторологічних учень, які почали заявляти про себе і на вітчизняних теренах [див.: 1; 2; 3; 6; 7; 9; 11]. Отже, наукова проблематика сучасної нараторології засвідчує сьогодні процеси розширення фокуса дослідження із суто формальних та структурних елементів наративу до виявлення семіотичних кодів, когнітивних схем, сценаріїв, фреймів наративного дискурсу тощо.

Мету статті вбачаємо у визначенні та характеристиці постнараторологічних досліджень на сучас-

ному етапі (часовий період охоплює 1960–1980 рр. ХХ ст. – 2000–2020 рр. ХХІ ст.). Досягнення мети будемо реалізувати шляхом систематизації та аналітичної інтерпретації нараторологічних досліджень для визначення суттєвих відмінностей сучасних постнараторологічних досліджень від класичних.

Виклад основного матеріалу. Розширення термінологічної бази нараторології та її трансформація в більш загальний напрям досліджень на межі нового століття потребували, з одного боку, конкретизації термінологічного апарату та методо-

Таблиця 1

Напрями посткласичної нараторології

Назва	Ключові теоретики напрямку	Об'єкт / матеріал дослідження
<i>Риторична модель</i>	Wayne Booth та Чиказька школа	Орієнтир на аристотелівську риторичку, активна роль читача у процесі читання, упровадження термінів “the implied author”, “unreliable narrator”.
<i>Феміністична нараторологія</i>	Susan Lanser, Kathy Mezei	Розглядає елементи наративу крізь призму гендерної тематики, а також елементи «дивного» у постмодерні [26].
<i>Цифрова нараторологія, Digital narratology</i>	Espen J.Aarseth, Katherine N. Hayles, M.-L. Ryan, Daniel Punday	За матеріал дослідження слугують генеровані комп'ютером тексти (computer written hypertext, Literary games, Flash fiction, Twitter fiction, Cyber text, Videogames).
<i>Неприродна нараторологія, Unnatural narratology Anti-mimetic (2013–2020 pp.)</i>	Brian Richardson, Jan Alber, Henrik Skov Nielsen, Biwu Shang, Rüdiger Heinze	Досліджує порушення літературою законів фізики та логіки, простору, ідентичності, часу, чим визнається антропологічна обмеженість знання.
<i>Когнітивна нараторологія, Cognitive narratologists</i>	Monika Fludernik, David Herman, Manfred Jahn, Alan Palmer, Liza Zunshine	Грунтується на припущенні про відтворення фікційного світу на основі когнітивних конструкцій реальності.
<i>Корпусна нараторологія, Corpus narratology</i>	Michael Toolan, Sonia Zyngier	Поєднує арсенал корпусної лінгвістики з літературознавчим пошуком.
<i>Тілесна (матеріальна) нараторологія, Corporeal narratology</i>	Daniel Punday	Розгортання наративу ґрунтується на законах герменевтики матеріального.
<i>Етнічна нараторологія, Indigenous studies</i>	Daniel Hutto, Daniel Heath Justice	Досліджує взаємозв'язок між культурними, соціальними та політичними контекстами в їхньому впливі на формування наративної ідентичності. Матеріал дослідження черпає з казок, етнічних обрядів, культурних звичаїв тощо. Narrative Practice Hypothesis (NPH).
<i>Трансмедіальна нараторологія, Transmedial narratology</i>	Heinrich F. Plett, Jörg Helbig, Seymour Chatman	Концепція “Intermedialität” (German), ремедіація, інтертекстуальність: аудіовізульний наратив, вербальний наратив, драма, кіно, мистецтво, гіпертекст.
<i>«Нараторологія травм», Enunciating narratology (French: narratologie énonciative)</i>	Cathy Caruth, Dori Laub, Shoshana Felman, Micke Bal, Vladimir Biti	Об'єктом дослідження постає травматичний досвід, мотивації та причини травм в етичному й естетичному контекстах.
<i>Біосеміотична нараторологія/кіберсеміотика, Biosemiotic narratology/cybersemiotic</i>	Paul Copley, Klaus Emmeche, Kalevi Kull, Jasper Hoffmeyer, Søren Brier, Jakob von Uexküll, Tomas Sebeok, Victoria N. Alexander	Наратив трактується як особлива форма семіозису, <i>Umwelt</i> ; обмін інформацією відбувається на всіх рівнях аутопоетичних і самореференційних систем, на основі тричленної моделі знаку Чарльза Пірса. Метод “semiotic scaffolding”.

логічних основ теорії наративу як мистецтва оповіді, а з іншого – чіткого визначення теоретично-методологічних підвалин супутніх наратологічних досліджень *посткласичного* гатунку. Цей процес викликав появу праць на захист канонічності «класичної» наратології як науки про теорію оповіді з напрацьованим термінологічним та методологічним апаратом [34]. Іншою тенденцією цього процесу було намагання адаптувати термінологічний апарат до соціологічних та психологічних досліджень, що виявило низку процесуальних та функціональних особливостей цих дисциплін. Спільним для всіх наратологічних підходів залишається пошук природи, завдань і особливостей функціонування наративу в різних аспектах досліджень: епістемологічному, аналітичному, естетичному, психологічному та герменевтичному.

Зазначимо, що теоретики час від часу роблять спроби створити когерентну теорію наративу та простежити розвиток наратології як напрям (автор цієї розвідки не є винятком) [7, с. 39–46]. Ознакою цього процесу є поява видань енциклопедичного рівня [13; 21; 32; 31; 17], які покликані узагальнити накопичений науковий досвід за певний період часу й окреслити/закріпити корелятивний статус напрямів дослідження.

Різноманіття теорій наративу посткласичного гатунку можна подати у вигляді таблиці (Таблиця 1).

Представлені напрями слугують лише орієнтиром для подальшої деталізації й уточнення природи наративності, визначення універсальних ознак самого наративу (темпоральність, подієвість, секвестерність (послідовність подій), фабула, точка зору, голос наратора тощо). Необхідно визнати, що така багатовекторність дослі-

джень наративу перетворює його на нечіткий науковий термін, “fuzzy-set definition” [35, с. 28], що вважаємо цілком закономірним у руслі філософії інактивізму як відмови від логоцентризму та звернення до інтуїтивізму та герменевтичної феноменології [40]. Можливим видається схематичний поділ теорій наративу за певними тематичними вимірами, слідом за Марі Райян [35, с. 28]: *просторовий* (spatial dimension), *часовий* (temporal dimension), *формальний і прагматичний виміри* (formal and pragmatic dimensions). Для візуального представлення звернемось до Таблиці 2.

Ці ключові характеристики художнього наративу становлять лише каркас для виникнення інших визначень наративу та наративності в залежності від сфери та матеріалу дослідження (порівняти, наприклад, сферу дослідження трансмедіальної наратології із предметом цифрової наратології, комп’ютерного моделювання, так звана природна і неприродна наратологія, розмежування людської наративної здатності та штучно створюваної комп’ютером наративної оповіді) [28]. Диференціація та міждисциплінарна адаптація терміна «нратив» змушує науковців обирати відповідну теоретико-методологічну базу для аналізу, корені якої почасти знаходяться у класичній теорії оповіді (причину цьому вбачаємо в ретельній розробці методології аналізу структурного та формального аспекту наративу Ж. Женеттом, Б. Ейхенбаумом, В. Проппом, В. Шкловським та ін.). Методологічний потенціал структуралізму дозволяє ретельно дослідити наратив як «застиглий у часі й просторі текст» [8], залишаючи за дужками питання наративної ідентичності, семіотичного моделювання уявного світу, динамічності знакового смислоутворення тощо.

Таблиця 2

Виміри наративності в посткласичній наратології (адаптовано за М.-Л. Райян [35])

Просторовий	Часовий	Ментальний	Формальний і прагматичний виміри
Наявність індивідуалізованих дійових осіб в уявному фікційному світі.	Дія наративу має відбуватися в часі та підлягати часовим трансформаціям.	Певні учасники наративного світу мають бути наділеними інтелектуальними здібностями, металним життям і емоційною реакцією на події.	Секвестерність подій має каузальний зв’язок, який веде до розв’язки.
	Трансформації дій відбуваються під впливом незвичних фізичних подій.	Певні події персонажів мають інтенційний характер.	Виникнення певних подій у наративному світі повинно мати зумовлений / очевидний характер.
			Наративна історія повинна повідомляти щось значуще читачеві (питання tellability).

Герменевтичний і феноменологічний підходи, у свою чергу, ґрунтуються на принципах відстороненої інтерпретації та інтенційності як способів *ств*-творення нарративної ідентичності в координатах теорії інактивізму, однієї з форм пост(не) класичного знання.⁴

Висновки. Характерними рисами пост(не) класичного залишається міждисциплінарність як прагнення в різноманітності підходів (*multiplicity and plurality*) схопити сутність феноменологічних явищ буття та способів його (само)організації (наприклад, синергетика та семіотика). У цьому контексті сучасна посткласична наратологія постає

міждисциплінарним проектом, який характеризується, поміж іншого, прагненням цілісного культурно-історичного погляду на наратив у координатах естетичної та етичної проблематики. Водночас методологічний арсенал біосеміотики та кіберсеміотики, де центральну позицію займає поняття *umwelt*, позиціонує наратив як особливу форму семіозису, як динамічний процес інтерпретації двох *umwelten* (автора та читача). Інтуїтивний пошук біосеміотичної наратології синтезує досвід двох суб'єктів (*subjects*), а прояви суб'єктності постають предметом її дослідження, що становить перспективи нашого подальшого дослідження.

Список літератури:

1. Андрійчук Н. Семіотика лінгвокультурного простору Англії кінця XV – початку XVII століття : монографія ; МОНМС України, Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів, 2011. 280 с.
2. Бехта І. Оповідний дискурс в англomовній художній прозі: типологія та динаміка мовленнєвих форм : дис. ... докт. філол. наук: 10.02.02. Львів, 2010. 526 с.
3. Бистров Я. Англomовний біографічний наратив у вимірах когнітивної лінгвістики і синергетики : монографія. Київ ; Івано-Франківськ, 2016. 320 с.
4. Буданов В. Методология синергетики в постнеклассической науке и в образовании. 3-е изд., доп. Москва : Книжный дом «Либроком», 2009. 240 с.
5. Бюлер К. Теория языка. Репрезентативная функция языка. Москва, 1993.
6. Лещенко Г. Категорія напруженості в англomовному гостросюжетному оповіданні: лінгвокогнітивний аспект : автореф. дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2018. 36 с.
7. Ливицька І. Аналітичний огляд теорій наративу та наративності: сучасна епістемологія пізнання. *Південний архів (філологічні науки)*. 2019. № 79. С. 39 – 43. DOI: 10.32999/ksu2663-2691/2019-79-7.
8. Маслов Е. Нарратив и целеполагание: соотношение структуралистского и феноменологических подходов. *Ученые записки Казанского университета. Гуманитарные науки*. 2015. Т. 157 (1). С. 66–75.
9. Савчук Р. Французський художній дискурс XVIII–XXI століть у ракурсі нарративного текстотворення: лінгвокогнітивний і семіотичний аспекти. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2016. 280 с.
10. Степин В. Саморазвивающиеся системы и постнеклассическая рациональность. *Вопросы философии*. 2003. С. 5–17.
11. Ткачук О. Наратологічний словник. Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль : Астон, 2002. 173 с.
12. Шмид В. Нарратология. Москва : Языки славянской культуры, 2003. 312 с.
13. Postclassical Narratology: Approaches and Analyses / J. Alber, M. Fludernik (eds.). Columbus : The Ohio State University Press, 2010. Retrieved May 2, 2020. URL: www.jstor.org/stable/j.ctt1kqgw6k.
14. Baroni R., Revaz F. Narrative Sequence in Contemporary Narratology. Columbus : The Ohio State University Press, 2016.
15. Barthes R. Introduction to the Structural Analysis of Narratives. *Image, Music, Text*. Trans. by Stephen Heath. New York : Hill and Wang, 1977 (1966). P. 79–124.
16. Chatman S. Coming to Terms: The Rhetoric of Narrative in Fiction and Film. Ithaca. New York ; London : Cornell University Press, 1990.
17. Copley P. What is Narrative? Narrative. 2nd edition. Chapter 9. Routledge, 2014.
18. Genette G. Narrative Discourse Revisited. Trans. by Jane E. Lewin. Ithaca, New York : Cornell University Press, 1988 (1983).
19. Greimas A. Structural Semantics: An Attempt at a Method. Trans. by Danielle McDowell, Ronald Schleifer and Alan Velie. Lincoln, NE : University of Nebraska Press, 1983 (1966).
20. Hamburger K. Die Logik der Dichtung. 4th en. Stuttgart, 1994.
21. Narratologies: New Perspectives on Narrative Analysis / D. Herman (ed.). Columbus, OH : The Ohio State University Press, 1999.
22. The living handbook of narratology / Peter Hühn et al. (eds.). Hamburg : Hamburg University. URL: <http://www.lhn.uni-hamburg.de/> (дата звернення: 12.02.2019).

⁴ Автором концепції пост(не)класичної науки є російський академік В. Степін.

23. Hutto D. *Folk Psychological Narratives: The Sociocultural Basis of Understanding Reasons*. Cambridge, MA : MIT Press, 2008.
24. Ionescu A. Postclassical Narratology: Twenty Years Later. *Word and Text. A Journal of Literary Studies and Linguistics*. 2019. № 9. P. 5–34.
25. Lämmert E. *Bauformen des Erzählens*. Stuttgart : Metzler, 1955.
26. Lanser, S. (1986). Toward a Feminist Narratology'. *Style* 20 (3): 341–63
27. Lévi-Strauss C. *Structural Anthropology*. Trans. by Claire Jacobson and Brooke Grundfest Schoepf. New York : Basic Books, 1963 (1958).
28. Livytska I. The Art of Narration and Artificial Narrative Intelligence: Implications for Interdisciplinary Research. *Journal of Narrative and Language Studies*. 2019. № 7 (13). P. 309–318. URL: <http://nalans.com/index.php/nalans/article/view/197>.
29. Müller G. Erzählte Zeit und Erzählzeit. In *Festschrift für Paul Kluckhohn und Hermann Schneider*. Tübingen : Mohr, 1948. S. 195–212.
30. Nünning A. Narratology or Narratologies? Taking Stock of Recent Developments, Critique and Modest Proposals for Future Uses of the Term'. *What is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory* / Edited by Tom Kindt and Hans-Harald Müller. Berlin ; New York : de Gruyter, 2003. P. 239–75.
31. *A Companion to Narrative Theory* / J. Phelan, P. Rabinowitz (eds). Malden : Blackwell, 2005.
32. Prince G. *A Dictionary of Narratology*. Lincoln, NE : University of Nebraska Press, 1987.
33. Propp V. *Morphology of the Folk Tale*. First Edition. Translated by Laurence Scott. Introduction Svatava Pirkova-Jakobson. Second Revised Edition. Preface Louis A. Wagner. New Introduction Alan Dundes. Austin, TX : University of Texas Press, 2003 (1928).
34. Rimmon-Kenan S. *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*. 2nd edn. London ; New York : Routledge, 2002 (1983).
35. Ryan, M.-L. Toward a definition of narrative. *The Cambridge Companion to Narrative* / D. Herman (Ed.). Cambridge : Cambridge University Press. 2007. P. 22–36. DOI: 10.1017/CCOL0521856965.002.
36. Shklovsky V. Art as a Technique. *Russian Formalist Criticism: Four Essays*. Trans. and with an Introduction by Lee T. Lemon and Marion J. Reis. Lincoln : University of Nebraska Press, 1965 (1917). P. 3–24.
37. Stanzel F. *Narrative Situations in the Novel: Tom Jones, Moby-Dick, The Ambassadors, Ulysses*. Translated by James P. Pusack. Bloomington, IN : Indiana University Press, 1971 (1955).
38. Todorov T. *Grammaire du Décameron*. The Hague : Mouton, 1969.
39. Toolan M. Narrative Progression in the Short Story: First Steps in a Corpus Stylistic Approach. *Narrative*. 2008. № 16.2. P. 105–20.
40. Ward D., Silverman D., Villalobos M. Introduction: The Varieties of Enactivism. *Topoi*. 2017. № 36. P. 365–375. DOI: 10.1007/s11245-017-9484-6.

Livytska I. A. MODERN POST-CLASSICAL NARRATOLOGY IN THE LIGHT OF NARRATIVE APPROACHES

The paper presents a concise overview of the narrativity in the time framework of 1960–1980's of the XX century and 2000–2020's of the XXI century, connected with the process of formation and emergence of post-classical narratology (the term was introduced by David Herman in 1999 to define new narratological trends other than classical). To provide a thorough overview of the modern narrative practices, a solid corpus of researches has been adopted from the national and international scientific recourses. The insightful analysis proved asynchrony and dispersiveness of the narrative structuralist theory against the background of the epistemological crisis of the mid of the XX century, caused in the first run by the disregard of logo centrality, calling for new scientific approaches. The formation of post-classical narratology is seen as an answer to this search, which is still in the process of construction, due to a constant widening of the sphere of narrative use in the social sciences and the humanities.

Such interdisciplinary synthesis in the narrative scholarship provided for re-evaluation and re-assessment of the key components in the structure of the narrative. A short definition section suggests viewing narrative in four dimensional prospect as a "fuzzy-set notion" (according to M.-L. Ryan), which includes spatial, temporal, mental and functional and pragmatic dimensions. The mere existence of such founding characteristics, to our mind, opens a way for consensus in the cross-disciplinary research on narrativity, ensuring its efficacy.

Uneven character of the developmental pace of narratology in the west-European and east-European scholarship signals for adherence to the classical theoretic and methodological grounds of formalism and structuralism, findings of the Prague linguistic society, Tartu semiotic school, semiology of Yuri Lotman etc. Having started in France, as its place of birth, post-classical narratology today, represents a wide "umbrella term" encompassing various directions of narrative research, vividly represented by the German speaking world (as the results of the overview have demonstrated). It has been concluded, that productivity of further narrative research lies in combination of phenomenological and hermeneutic theories, along with the enactivist philosophic paradigm and biosemiotic methodology to trace the dynamic interaction of two uwelten (that one of the author's and that one of the reader's) in the process of sense making.

Key words: narrative, structuralism, classical narratology, enactivism, constructionism.

Луньова Т. В.

Київський національний лінгвістичний університет

ФРЕЙМ «ЗУСТРІЧ ІЗ ПОВ'ЯЗАНОЮ З МИСТЕЦТВОМ ЛЮДИНОЮ» В ЕКФРАСТИЧНОМУ ПРОСТОРИ СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ЕСЕ ПРО ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АНАЛІЗ

У статті з позицій когнітивної лінгвістики проаналізовано фрейм «зустріч із пов'язаною з мистецтвом людиною» як конституент екфрастичного простору в сучасних англомовних есе про образотворче мистецтво. Екфрастичний простір потрактовано як складне когнітивне вербально репрезентоване утворення, пов'язане з породженням смислів. З опорою на сучасне розуміння простору як системи відношень між тілами фрейм «зустріч із пов'язаною з мистецтвом людиною» розглянуто як певний когнітивний простір, який з'являється завдяки формуванню системи відношень між концептуальними одиницями, які репрезентують досвід, пов'язаний зі сприйняттям творів образотворчого мистецтва. З'ясовано, що фрейм «зустріч із пов'язаною з мистецтвом людиною» має в есе про образотворче мистецтво регулярну відтворювану смислову структуру, яку можна змоделювати у вигляді узагальненого фрейма [СПОГЛЯДАЧ МИСТЕЦЬКОГО ТВОРУ ЗУСТРІЧАЄТЬСЯ З ПОВ'ЯЗАНОЮ З МИСТЕЦТВОМ ЛЮДИНОЮ В ПЕВНОМУ МІСЦІ ПЕВНИЙ РАЗ]. Складники цього узагальненого фрейма набувають в есе такої конкретизації: СПОГЛЯДАЧ МИСТЕЦЬКОГО ТВОРУ – МИСТЕЦТВОЗНАВЕЦЬ або ЛЮДИНА, ЩО ЦІКАВИТЬСЯ МИСТЕЦТВОМ І ПИШЕ ПРО НЬОГО; ПОВ'ЯЗАНА З МИСТЕЦТВОМ ЛЮДИНА – ХУДОЖНИК або МИСТЕЦТВОЗНАВЕЦЬ; ПЕВНЕ МІСЦЕ – МІСТО, ХУДОЖНЯ МАЙСТЕРНЯ, ХУДОЖНЯ ГАЛЕРЕЯ, КАФЕ/РЕСТОРАН, ГОТЕЛЬ; ПЕВНИЙ РАЗ – ВПЕРШЕ або ЧЕРГОВИЙ РАЗ. Регулярність актуалізації смислової структури фрейма «зустріч із пов'язаною з мистецтвом людиною» в екфрастичному просторі сучасних англомовних есе про образотворче мистецтво є свідченням його укоріненості в концептуальній системі авторів есе. Питомою рисою зазначеного фрейма є його спроможність розкривати у своєму когнітивному просторі можливості для актуалізації концептів, ключових для інтерпретації мистецьких творів, або фрейма «сприйняття й інтерпретація мистецьких творів», який, у свою чергу, слугує простором для появи смислів, важливих для тлумачення витворів мистецтва.

Ключові слова: екфразис, фрейм, есе, екфрастичний простір, концепт.

Постановка проблеми. Традиційно аналізований як об'єкт літературознавчих і мистецтвознавчих досліджень екфразис, який у загальному вигляді розуміють як «вербальну репрезентацію візуальної репрезентації» [18], становить значний інтерес і як об'єкт лінгвокогнітивних студій, оскільки за своєю природою поєднує різні способи отримання й обробки інформації – візуальний і вербальний, – а тому його вивчення уможлиблює поглиблення розуміння процесів концептуалізації людиною дійсності й механізмів породження смислів у процесі концептуалізації та комунікації. Використання поняття простору, який «як засіб моделювання широко представленний у сучасних лінгвокогнітивних дослідженнях» [5, с. 11] і є «одним із перспективних у мовознавстві» [4, с. 120], для вивчення явища екфразису

дозволяє здобувати нові дані стосовно принципів та механізмів взаємодії мови і мислення під час смислотворення. Отже, аналіз екфразису в сучасних англомовних есе про образотворче мистецтво із залученням поняття простору як одного з інструментів апарату лінгвокогнітивного моделювання постає актуальним напрямом лінгвістичних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття екфрастичного простору, хоч і застосовується в науковій літературі, присвяченій явищу екфразису [13; 16; 19; 8, с. 117], проте не отримало експліцитної дефініції. Часто дослідники послуговуються поняттям екфрастичного простору як чимось (майже) ідентичним поняттю екфразису і/або як самоочевидним поняттям [16; 19; 8, с. 117]. В окремих роботах [13, с. 15] в основу поняття

екфрастичного простору покладено поняття блендінгу (за Ж. Фоконьє та М. Тернером) як інтеграції ментальних просторів. Водночас поняття простору в когнітивній лінгвістиці продуктивно застосовано для аналізу семантики художніх текстів різних жанрів [1; 4; 9; 21]. Залучення цього досвіду для вивчення екфразису в есе про образотворче мистецтво дозволяє розглядати екфрастичний простір як складне когнітивне вербально репрезентоване утворення, пов'язане з породженням смислів, а також дає змогу поставити перспективне дослідницьке завдання вивчення екфрастичного есеїстичного простору.

Методологічно важливим для вивчення екфрастичного простору есе є запропоноване Л. Белеховою вживання поняття простору щодо як окремого поетичного образу, так і всієї сукупності образів американської поезії [1, с. 266] на основі ідеї В. Топорова про можливість просторового трактування поетичних тропів та фігур тих текстів, які розглядаються крізь призму просторовості [6, с. 281]. Екстраполюючи цю ідею про можливість розгляду за допомогою поняття простору як цілого тексту, так і його окремих складових частин на вивчення екфразису в есе про образотворче мистецтво, можна припустити, що конституенти есеїстичного екфрастичного простору також можна змодельовати в термінах простору. Відповідний інструмент моделювання знаходимо в інструментарії, запропонованому в когнітивній лінгвістиці. Так, уведений Ч. Філмором відомий термін *фрейм* на позначення структури «схематизації досвіду чи певного знання» [7, с. 54] був витлумачений У. Крофтом і А. Крузом через поняття простору «як зв'язна область людського знання, або як зв'язна область концептуального простору» [14, с. 14]. На основі викладеного вище фрейм можна розглядати як певну смислову цілісність у складі екфрастичного простору есе про образотворче мистецтво.

Постановка завдання. Завдання даної розвідки – визначити смислову структуру і з'ясувати характерні риси фрейма «зустріч із пов'язаною з мистецтвом людиною» як конститuenta екфрастичного простору в сучасних англійських есе про образотворче мистецтво.

Виклад основного матеріалу. Фрейм «зустріч із пов'язаною з мистецтвом людиною» актуалізується в сучасних англійських есе про образотворче мистецтво як безпосередньо, так і опосередковано. У першому випадку актуалізація означеного фрейма відбувається за допомогою пропозиційних структур, до складу яких входять

лінгвальні одиниці різних рівнів (слова чи словосполучення) із семантикою зустрічі, наприклад, у такому фрагменті з есе Джона Бергера про художницю Івонн Барлоу актуалізації фрейма «зустріч із пов'язаною з мистецтвом людиною» сприяє вживання лексеми *met* як предиката: “*I met and fell in love with Yvone in 1942. We were students at the Central School of art, London*” [11, с. 402], а в поданому нижче фрагменті з есе Дж. Бергера про живописця Тіціана актуалізації вказаного фрейма сприяють словосполучення *crossed paths with* і *found myself beside*, які виконують функцію предикатив: “<...> *Several times whilst I was wandering through the exhibition, I crossed paths with, was followed by, lost sight of, and then again found myself beside an old man*” [11, с. 69]. У другому випадку розглядуваний фрейм актуалізується за допомогою пресупозиції, наприклад, у такому фрагменті з есе Дж. Бергера про художника Майкла Куенна: “*Last month in the Paris Metro he asked me: “You, do you believe in Free Will?” I mumbled something equivocal*” [11, с. 435] синтаксична структура *Last month in the Paris Metro he asked me* безпосередньо вербалізує фрейм «розмова в метро» і водночас актуалізує пресупозицію «зустріч».

Аналіз фрейма «зустріч із пов'язаною з мистецтвом людиною» із застосуванням поняття простору неминуче передбачає уточнення розуміння цього поняття, адже воно є історично змінним і мало різні трактування в різні історичні епохи й в концепціях різних авторів [1, с. 265; 2, с. 10–38]. Зміни, які нині відбуваються в гуманітарних науках у площині переосмислення поняття простору, пов'язані зі здобутками у фізиці [2, с. 40], у якій «у ХХ ст. було остаточно відкинута концепція абсолютного простору як вмістилища матерії, натомість загальноприйнятими у фізиці стали уявлення про простір-час як систему відношень між тілами, змінних у різних ділянках» [2, с. 39]. У результаті в гуманітарних науках простір «більше не сприймається як нейтральне об'єктивне вмістилище всього суцього, а натомість розглядається як рухливий конструкт свідомості» [2, с. 40].

Спираючись на таке сучасне тлумачення поняття простору, простір фрейма «зустріч із пов'язаною з мистецтвом людиною» ми розуміємо як певне когнітивне утворення, що з'являється завдяки формуванню системи відношень між концептуальними одиницями, які репрезентують певний досвід, пов'язаний зі сприйняттям творів образотворчого мистецтва. Наприклад, у фрагменті

з есе Дж. Бергера про мисткиню Кете Кольвіц *“The centre of the city of Dresden was still razed to the ground when I first met Erhard Frommhold there in the early 1950s”* [11, с. 275] простір фрейма «зустріч із людиною, пов’язаною з мистецтвом» утворюється завдяки формуванню відношень між концептами ЗУСТРІЧАТИСЯ (об’єктивований дієслівною лексемою *met*), МИСТЕЦТВОЗНАВЕЦЬ (вербалізований за допомогою власного імені *Erhard Frommhold*), СПОГЛЯДАЧ МИСТЕЦЬКОГО ТВОРУ (репрезентований займенником *I*, який у контексті есе здійснює референцію до його автора; саме ім’я автора, який веде оповідь від першої особи, – *John Berger*, вказано на обкладинці книги-збірки есе), МІСТО (об’єктивований за допомогою загальної назви *city* та власної назви *Dresden*) і ВПЕРШЕ (представлений прислівниковою лексемою *first*). Відношення між ідентифікованими вище концептами можна змодельовати з опорою на акціональний фрейм за С. Жаботинською [3, с. 19–20] як [СПОГЛЯДАЧ МИСТЕЦЬКОГО ТВОРУ ЗУСТРІЧАЄТЬСЯ З МИСТЕЦТВОЗНАВЦЕМ У ПЕВНОМУ МІСТІ ПЕРШИЙ РАЗ]. У когнітивному просторі фрейма «зустріч із пов’язаною з мистецтвом людиною» актуалізується смисл «брутально повністю зруйнований» (*was still razed to the ground in the early 1950s*), який відіграє ключову роль в екфрастичному просторі есе, оскільки на основі принципу проставлення сприяє посиленню позитивної оцінки, яка асоціюється з концептом НАДІЯ, який використовується для інтерпретації творчості Кете Кольвіц. Так, у фрагменті *“Look again at the etching by Kollwitz. The earring is a small but proud declaration of hope, yet it is totally outshone by the light of the face, which is inseparable from its nobility”* [11, с. 275] екфрастичний простір витворюється завдяки вживанню лексеми *etching*, у цьому просторі концепт НАДІЯ об’єктивується за допомогою лексеми *hope*.

Подібний процес формування когнітивного простору фрейма «зустріч із пов’язаною з мистецтвом людиною» спостерігаємо в есе Дж. Бергера про художника Леона Кософа, наприклад: *“Dear Leon, / I still remember clearly the first time I visited you in your studio, or the room you were then using as a studio. It was some forty years ago. I remember the debris and the omnipresent hope. The hope was strange because it’s nature was that of a bone, buried in the earth by a dog. / Now the bone is unburied and the hope has become an impressive achievement. Except that the last word is wrong, don’t you think? To hell with achievement and its recognition, which always comes too late. But a hope or redemption*

has been realised. You have saved much of what you love” [11, с. 412]. У наведеному фрагменті власне ім’я *Leon* та займенник *you* сприяють актуалізації концепту ХУДОЖНИК, займенник *I* – концепту СПОГЛЯДАЧ МИСТЕЦЬКОГО ТВОРУ, дієслівна лексема *visited* – концепту ЗУСТРІЧАТИСЯ, словосполучення *in your studio* – концепту ХУДОЖНЯ МАЙСТЕРНЯ, словосполучення *the first time* – концепту ВПЕРШЕ. Зв’язки між указаними концептами можна змодельовати у вигляді структури [СПОГЛЯДАЧ МИСТЕЦЬКОГО ТВОРУ ЗУСТРІЧАЄТЬСЯ З ХУДОЖНИКОМУ ХУДОЖНІЙ МАЙСТЕРНІ ВПЕРШЕ]. У когнітивному просторі фрейма «зустріч із людиною, пов’язаною з мистецтвом» актуалізується концепт НАДІЯ, вербалізований за допомогою лексеми *hope* і контекстуально витлумачений за допомогою концептуальної метафори НАДІЯ – ЦЕ ЗАХОВАНА СОБАКОЮ В ЗЕМЛІ КІСТКА (*it’s nature was that of a bone, buried in the earth by a dog; Now the bone is unburied*) та концепту ВРЯТУВАННЯ (*redemption; You have saved much of what you love*). Саме концепт НАДІЯ відіграє важливу роль в екфрастичному просторі есе як інструмент експлікації смислу і значення творчості Леона Кософа.

Узагальнюючи спостереження над розбудовою когнітивного простору фрейма «зустріч із пов’язаною з мистецтвом людиною» в екфрастичному просторі сучасних англійських есе [10; 11; 12; 17; 15; 20], структуру зазначеного фрейма можна змодельовати таким чином: [СПОГЛЯДАЧ МИСТЕЦЬКОГО ТВОРУ ЗУСТРІЧАЄТЬСЯ З ПОВ’ЯЗАНОЮ З МИСТЕЦТВОМ ЛЮДИНОЮ В ПЕВНОМУ МІСТІ ПЕВНИЙ РАЗ]. Водночас концепт СПОГЛЯДАЧ МИСТЕЦЬКОГО ТВОРУ конкретизується в певному есе або як МИСТЕЦТВОЗНАВЕЦЬ (наприклад, в есе Джона Бергера [11]), або як ЛЮДИНА, ЩО ЦІКАВИТЬСЯ МИСТЕЦТВОМ І ПИШЕ ПРО НЬОГО (наприклад, в есе Вілла Селфа [20] та Девіда Бові [12]). Концепт ПОВ’ЯЗАНА З МИСТЕЦТВОМ ЛЮДИНА конкретизується як ХУДОЖНИК (наприклад: *“Just outside Amsterdam there lives an old, well-known, and respected Dutch painter. He has worked hard throughout his life – but he has only produced, as far as the world knows, a few drawings and one large canvas which is in the National Museum. I went to see his second major work, a triptych of the war”* [11, с. 137]) або як МИСТЕЦТВОЗНАВЕЦЬ (наприклад, у розглянутому вище есе про Кете Кольвіц [11, с. 275]). Концепт ПЕВНЕ МІСЦЕ конкретизується як МІСТО (наприклад, *“I knew about*

Peter Peri from 1947 onwards. At that time he lived in Hampstead and I used to pass his garden, where he displayed his sculptures” [11, с. 319]), ХУДОЖНЯ МАЙСТЕРНЯ (наприклад, “*So I went back to Land’s End in June 1996 and spent two days sitting in the studio*” [10, с. 246]), ХУДОЖНЯ ГАЛЕРЕЯ (наприклад, “*About twenty minutes before Damien Hirst arrives at the Serpentine Gallery to talk to me, the susurrations begin*” [20, с. 122]), КАФЕ/РЕСТОРАН, (наприклад, “*I was nevertheless startled and delighted when Patrick Heron agreed to have lunch to discuss the idea*” [10, с. 245]), ГОТЕЛЬ (наприклад, “*It is called the Hotel du Printemps and was in the 14 th arrondissement. <...> Sven and I climbed slowly up to this room*” [11, с. 386]). Концепт ПЕВНИЙ РАЗ конкретизується як УПЕРШЕ (наприклад, “*I first met Janos about two years before he began his journal, at the national gallery*” [11, с. 171]) або ЧЕРГОВИЙ РАЗ (наприклад, “*Sometimes I suggested to him [Peter Lazslo Peri] that we go to a restaurant for a meal. He nearly always refused*” [11, с. 320]).

Усі концепти, які конкретизують концепт ПЕВНЕ МІСЦЕ в когнітивному просторі фрейма «зустріч із пов’язаною з мистецтвом людиною», об’єктивуються як такі, що мають концептуальний складник «місце, яке має зв’язок із мистецтвом». Наприклад, у наведеному нижче фрагменті з есе Вілла Селфа про художника Дем’єна Херста концепт ХУДОЖНЯ ГАЛЕРЕЯ (*the gallery*) об’єктивується як такий, що має складник «місце для споглядання творів мистецтва» (*to look at the work; examine details of the various works*): “*We wander out into the gallery to look at the work. Conversation is desultory. We examine details of the various works rather than commenting on their totality*” [20, с. 124]). Концепт КАФЕ/РЕСТОРАН у наступному фрагменті з есе Дж. Бергера про скульптора Осипа Цадкіна об’єктивується як такий, якому властивий концептуальний складник «місце для спілкування про концептуально важливі речі»: “*One day when I was particularly depressed Zadkine took us out to dinner to cheer me up. When we were sitting at the table and after we had ordered, he took my arm and said: “Remember when a man falls over a cliff he almost certainly smiles before he hits the ground, because that’s what his own demon tells him to do”*” [11, с. 304]. У наведеному фрагменті концепт КАФЕ/РЕСТОРАН об’єктивовано за допомогою синтаксичної структури *took us out to dinner*, у контексті актуалізовано складник цього концепту «місце для спілкування про концептуально важливі

речі» (*he took my arm and said*; висловлювання “*Remember when a man falls over a cliff he almost certainly smiles before he hits the ground, because that’s what his own demon tells him to do*”), який у подальшому тексті есе використовується для роздумів над концептуальним світом художника. Подібно й концепт ГОТЕЛЬ об’єктивується як такий, якому властивий концептуальний складник «місце для споглядання творів мистецтва», наприклад: “*We scrutinised canvas after canvas. We drank tepid mineral water as we sweat. Perhaps Room19 of the Hotel du Printemps had never been filled with such an intensity of looking before. The unstretched canvases, with their ragged margins of white, carrying weeks of looking in Belle Îlle, were they had been painted, and the two of us, studying each scribble of paint to ensure that nothing false should pass*” [11, с. 389]. У наведеному фрагменті з есе Дж. Бергера про художника Свена Бломберга концепт ГОТЕЛЬ (*the Hotel du Printemps*) має складник «місце для споглядання творів мистецтва» (*We scrutinised canvas after canvas; such an intensity of looking*).

В екфрастичному просторі есе про образотворче мистецтво концепт ЗУСТРІЧ як структурний компонент фрейма «зустріч із пов’язаною з мистецтвом людиною» актуалізується як РЕАЛЬНА ЗУСТРІЧ (наприклад, зустріч із художницею Трейсі Емін: “*She came to Dublin did Tracey Emin*” [12, с. 204]) чи УЯВНА ЗУСТРІЧ (наприклад, зустріч із Тіціаном (“*The first time I saw him he was coming back from one of the last rooms and very decidedly making for the painting of Christ Carrying the Cross. And there at my side he stopped*” [11, с. 69]) чи Енді Ворголом (“*Minding his own business outside the tradesmen’s entrance to the Hayward Gallery last October, Howard Jacobson was accosted by a wraith-like, whey-faced figure in a skewed, peroxide wig, who thrust a manuscript into his hands, laughed spectrally, and vanished into the night*” [15, с. 50]). У першому випадку концепт ПОВ’ЯЗАНА З МИСТЕЦТВОМ ЛЮДИНА представлений іменами людей, які були живими на момент зустрічі з ними; у другому випадку концепт ПОВ’ЯЗАНА З МИСТЕЦТВОМ ЛЮДИНА представлений іменами померлих художників. Використання фрейма «зустріч із пов’язаною з мистецтвом людиною» для розбудови екфрастичного простору есе як про живих, так і про померлих митців, свідчить про певну універсальність розглядуваного фрейма як одного з інструментів осмислення й інтерпретації творчості художників.

Найбільш значущим в екфрастичному просторі есе концептуальним складником даного фрейма виявляється «зв'язок із мистецтвом», який сприяє розгортанню когнітивного простору, структурованого фреймом «сприйняття й інтерпретація мистецьких творів», у просторі фрейма «зустріч із пов'язаною з мистецтвом людиною». Наприклад, в есе про Тіціана синтаксична структура *he said to me* актуалізує фрейм «сприйняття й інтерпретація власних мистецьких творів самим художником»: *“He didn't need to turn around to know that I was following him, and as we passed a group of visitors who were listening to their guide, he said to me out of corner of his mouth, as if it were a joke: / “Dogs, rabbits, sheep, they all have their fur to keep them warm, and me, I want to imitate them with my brushes!””* [11, с. 69]. У свою чергу фрейм «сприйняття й інтерпретація власних мистецьких творів самим художником» стає когнітивним простором, у якому актуалізуються концепти і формуються смисли, ключові для інтерпретації творчості живописця. Так, у наведеному вище фрагменті утворюється смисл «прагнення імітувати хутро живих істот у картинах» (*“Dogs, rabbits, sheep, they all have their fur to keep them warm, and me, I want to imitate them with my brushes!”*). У наступній частині есе в когнітивному просторі фрейма «сприйняття й інтерпретація власних мистецьких творів самим художником» формується смисл

«унікальна здатність передавати волосся на картинах», наприклад: *“Nobody else painted men's beards like that!” – he said. “They're soft as monkey's hair”*. [11, с. 70].

Висновки і пропозиції. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що фрейм «зустріч із пов'язаною з мистецтвом людиною» має в сучасних англомовних есе про образотворче мистецтво регулярно відтворювану смислову структуру, що засвідчує його певну укоріненість у концептуальній системі авторів есе про образотворче мистецтво; характерною рисою дослідженого фрейма є його здатність вносити смисловий вклад в екфрастичний простір завдяки спроможності розкривати у своєму когнітивному просторі можливості для актуалізації ключових для інтерпретації мистецьких творів концептів чи фрейма «сприйняття й інтерпретація мистецьких творів», який, у свою чергу, стає простором формування смислів, значущих для інтерпретації витворів мистецтва.

Також проведений аналіз демонструє, що екфрастичний простір сучасних англомовних есе про образотворче мистецтво є складним когнітивним утворенням, структурованим цілою низкою пов'язаних один з одним когнітивних просторів.

У подальшому перспективними вбачаються детальна розробка й уточнення методики аналізу екфразису з використанням поняття простору.

Список літератури:

1. Белехова Л. Образное пространство американской поэзии. *Язык и пространство: проблемы онтологии и эпистемологии* : монографія / А. Левицкий и др. ; под. ред. А. Левицкого, С. Потапенко. Нежин : Издательство НГУ имени Николая Гоголя, 2011. С. 265–290.
2. Виноградов О. Антропологізація географічного простору у прозі Жоржа Перека («Речі», «W, або спогад дитинства», «Життя спосіб використання») : дис. ... канд. філол. наук: 10.01.04. Київ, 2015. 230 с.
3. Жаботинская С. Концептуальный анализ: типы фреймов. *Вісник Черкаського державного університету ім. Богдана Хмельницького. Серія «Філологічні науки»*. 1999. Вип. 11. С. 12–25.
4. Ніконова В. Концепт – концептуальний простір – картина світу: досвід поетико-когнітивного аналізу художнього тексту. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія»*. 2012. Т. 15. № 2. С. 117–123.
5. Потапенко С. Вербализация действительности в ракурсе ориентационного пространства. *Язык и пространство: проблемы онтологии и эпистемологии* : монографія / А. Левицкий и др. ; под. ред. А. Левицкого, С. Потапенко. Нежин : Издательство НГУ имени Николая Гоголя, 2011. С. 11–44.
6. Топоров В. Пространство и текст. *Текст: Семантика и структура*. Москва : Наука, 1983. С. 227–284.
7. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания. *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. XXIII : Когнитивные аспекты языка. Москва : Прогресс, 1988. С. 52–92.
8. Циховська Е. Творчість Леопольда Стаффа як простір інтертексту : монографія. Донецьк : Ландон-XXI, 2011. 344 с.
9. Шурма С. Символическое пространство американских готических рассказов. *Язык и пространство: проблемы онтологии и эпистемологии: монографія* / А. Левицкий, и др. ; под. ред. А. Левицкого, С. Потапенко. Нежин : Издательство НГУ имени Николая Гоголя, 2011. С. 308–326.
10. Wyatt A. S. Patric Heron. *Writers on Artists*. London ; New York ; Delhi, Sydney ; Munich ; Paris ; Johannesburg : DK Publishing, 2001. P. 244–255.
11. Berger J. Portraits: John Berger on artists / Ed. Tom Overton. London ; New York : Verso, 2015. 512 p.

12. Bowie D. Tracey Emin. *Writers on Artists*. London ; New York ; Delhi ; Sydney ; Munich ; Paris ; Johannesburg : DK Publishing, 2001. P. 204–221.
13. Canning P. *Style in the Renaissance. Language and Ideology in Early Modern England*. London ; New York : Continuum International, 2012. 209 p.
14. Croft W., Cruse A. *Cognitive Linguistics*. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 356 p.
15. Jacobson H. Andy Warhol. *Writers on Artists*. London ; New York ; Delhi ; Sydney ; Munich ; Paris ; Johannesburg : DK Publishing, 2001. P. 50–61.
16. Masuga K. *Leaves of Letters – Walt Whitman. Henry Miller and How He Got That Way*. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2011. P. 19–41.
17. Miller H. Jean-Michel Basquiat. *Writers on Artists*. London ; New York ; Delhi ; Sydney ; Munich ; Paris ; Johannesburg : DK Publishing, 2001. P. 290–295.
18. Mitchell W.J.T. *Ekphrasis and the Other. Picture Theory*. Chicago : The University of Chicago Press, 1994. URL: <http://www.rc.umd.edu/editions/shelley/medusa/mitchell.html> (дата звернення: 10.04.2018).
19. Raza A. Artistic Adaptation: Ekphrasis in Pakistani Poetry in English. *Journal of Comparative Poetics*. 2008. № 28. Artistic Adaptations : Approaches and Positions. P. 188–204.
20. Self W. Damien Hirst. *Writers on Artists*. London ; New York ; Delhi ; Sydney ; Munich ; Paris ; Johannesburg : DK Publishing, 2001. P. 122–129.
21. Volkova S. Mythologic space of Amerindian prosaic texts: cognitive-semiotic and narrative perspectives. *Cognition, communication, discourse*. 2017. № 15. P. 104–116. DOI: 10.26565/2218-2926-2017-15-07.

**Lunyova T. V. FRAME “MEETING AN ART PERSON”
IN THE EKPHRASTIC SPACE OF MODERN ESSAYS ON FINE ART WRITTEN IN ENGLISH:
A LINGUO-COGNITIVE ANALYSIS**

The article employs the methodology of cognitive linguistics to analyse the frame “meeting an art person” as a constituent of the ekphrastic space of modern essays on fine art written in English. Ekphrastic space is treated in the paper as having cognitive nature, verbal representation and being related to generation of meanings. The frame “meeting an art person” is studied with the help of the concept of space which is viewed as a system of relationships between bodies. Thus the frame “meeting an art person” is discussed as a cognitive space that appears when the relationships between concepts representing the experience of perception of artworks are established in an essay. The analysis has revealed that the frame “meeting an art person” possesses the structure which is regularly objectified in the modern essays on fine art. This structure is modelled in the article as the generalised frame [SPECTATOR OF AN ARTWORK MEETS AN ART PERSON IN SOME PLACE FOR THE NTH TIME]. Components of this generalised frame are represented in the modern essays on fine art by more specific concepts, namely: SPECTATOR OF AN ARTWORK – AN ART CRITIC or A PERSON WHO IS INTERESTED IN ART AND WRITES ABOUT IT; AN ART PERSON – A PAINTER or AN ART CRITIC; SOME PLACE – CITY, ARTIST’S WORKSHOP, ART GALLERY, CAFÉ / RESTAURANT, HOTEL; FOR THE NTH TIME – FOR THE FIRST TIME or AGAIN. The regularity of the actualisation of the frame “meeting an art person” in the ekphrastic space of modern essays on fine art testifies to this frame being entrenched in the conceptual systems of the authors of the essays. The characteristic feature of the frame “meeting an art person” is its potential for lending its cognitive space for the concepts and meanings which are crucial to the interpretation of an artwork to emerge.

Key words: ekphrasis, frame, essay, ekphrastic space, concept.

Матієнко-Сільницька А. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

РОЛЬ МЕЛОДИЧНОГО КОМПОНЕНТА ІНТОНАЦІЇ В РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ ПЕРЕКОНУВАННЯ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ПРОПОВІДНИЦЬКОГО ТА СУДОВОГО ДИСКУРСІВ)

Статтю присвячено висвітленню результатів інструментально-фонетичного дослідження ролі мелодійного компонента інтонації в реалізації функції переконування усних англomовних проповідей та судових промов. Виходячи з наявності загальних інтенційних критеріїв судового і проповідницького дискурсів (передача фактуальної/біблійної інформації і формування на основі цієї інформації погляду/вірування), розуміння під переконуванням в обох видах дискурсів викладу аргументів, фактів, доказів та висновків, що покликані показати позитивні результати рекомендованого спрямування дій, ці дискурси у статті розглядаються як особливий вид інституційного дискурсу переконувального типу зі схожою композиційною структурою. Експериментальним шляхом за допомогою комп'ютерної обробки звукових сигналів із подальшою лінгвістичною інтерпретацією доведено, що в реалізації персвазивної функції в різних композиційних частинах досліджуваних мовленнєвих утворень (вступна, основна, заключна) значну роль відіграють усі частотні характеристики – частота основного тону, діапазон частоти основного тону, максимуми частоти основного тону, характер і напрям руху основного тону. Зіставлення мелодичних характеристик усних текстів проповідницького та судового дискурсів дозволило виявити як суттєві відмінності в їхній мелодичній організації, так і інтегральні частотні характеристики, що доводить інформативність цього інтонаційного параметра в диференціації видів досліджуваних дискурсів. Основні відмінності спостерігаються в застосуванні ораторами напрямку руху основного тону – переважанням висхідної шкали у фразах переконувального типу проповіді та скандентної шкали у відповідних фразах судової промови. До інтегральних частотних характеристик віднесено частотний діапазон переконувальних фраз у досліджуваних дискурсах, особливо в аргументувальній/трактувальній частині промов, і максимуми частоти основного тону у вступних композиційних частинах. Саме наявність інтегральних частотних характеристик уможливило віднесення досліджуваних типів дискурсів до інституційного усного дискурсу переконувального типу.

Ключові слова: проповідницький/судовий дискурс, переконування, мелодійний компонент інтонації, частота основного тону, інтегральні частотні характеристики.

Постановка проблеми. Релігійний та судовий (юридичний) дискурси у своїх найяскравіших усних реалізаціях – проповіді та судовій промові – належать до інституційних видів дискурсу. Інституційний дискурс являє собою спілкування у специфічних рамках статусно-рольових відносин. У сучасній соціолінгвістиці виокремлюються ціла низка інституційних дискурсів – політичний, дипломатичний, адміністративний, юридичний, педагогічний, релігійний, медичний, діловий, рекламний, науковий, масово-інформативний тощо [1]. Вивчення лінгвальних і екстралінгвальних особливостей реалізації функції переконування в судовому та проповідницькому видах дискурсу актуальне та перспективне, адже саме ці мовленнєві відтворення юридичного та релігійного дискурсів демонструють найбільший ступень персвазивності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перш ніж перейти до висвітлення основних теоретичних засад із проблематики, необхідно зупинитися на розумінні поняття «переконування» як такого: у нашій роботі ми поділяємо думку Ф. Зімбардо і М. Ляйппе, які вбачають сутність переконування в тому, що суб'єкт впливу пропонує об'єктові впливу «<...> аргументи, факти, докази і висновки, покликані показати <...> наслідки рекомендованого спрямування дій» [4, с. 273].

Розглядаючи проповідь як об'єкт лінгвістичного дослідження, треба зазначити, що на пострадянських теренах останнім часом спостерігається дуже пильна увага фахівців до мови релігії з погляду функціональної лінгвістики (С. Іпатова, Т. Іцкович, А. Моллаєва, О. Прохвятилова, В. Салімовський, З. Шабанова й ін.), соціолінгвістики

(Л. Крисін, О. Шмельов та ін.), комунікативної лінгвістики (В. Карасик, В. Набієва, Н. Пушкарьова, Ю. Романченко). Набуває ваги й нова синтетична дисципліна – теолінгвістика, що має на меті богословське усвідомлення лінгвістичних процесів, що відбуваються в релігійному дискурсі (Н. Кравченко, Н. Піддубна, В. Постовалова). Поширений інтерес лінгвістів до визначення сутності проповідницького дискурсу привів до наявності в лінгвістичній літературі безлічі дефініцій цього комунікативного явища. Ми в нашій роботі приєднуємося до визначення проповіді Н. Кравченко: «Проповідь – промова, виголошена адресантом перед масовим адресатом із метою здійснення релігійно мотивованого впливу на останнього. Проповідь реалізується, головним чином, усно у формі монологу, пов'язана з певними, доволі жорсткими, релігійними формальностями й особливостями і має певний духовний зміст» [5, с. 61].

Теоретичні та прикладні проблеми юридичної лінгвістики представлено в наукових працях вітчизняних і закордонних фахівців: І. Воропаєва, М. Голева, Т. Губаєвої, С. Дорди й ін. Варто зазначити, що перелічені вище автори здебільшого висвітлюють питання особливостей мови законодавчих текстів і юридичної термінології. Риторичним особливостям судового дискурсу присвячені роботи С. Абрамовича, Л. Введенської, І. Гловацького, Л. Павлової, М. Чикарькової та ін. Аналіз особливостей судового дискурсу з погляду комунікативної лінгвістики здійснено у працях Т. Дубровської, О. Кобзевої, В. Куковської, Н. Овчинникової, Л. Пономарьової та ін. Судовий дискурс у більшості робіт розуміють як різновид юридичного дискурсу, що є вербально-знаковим відображенням процесу комунікації під час судового процесу і розглядається з огляду на характеристики й інтенції учасників спілкування [3, с. 10]. О. Доценко зазначає, що судовий дискурс «чітко регламентований екстралінгвістичними чинниками: процесуальним законодавством, рівнем юридично-комунікаційної підготовки і функціями учасників, високим ступенем емоційної напруги, визначеною зацікавленістю учасників судових слухань результатом розгляду кримінальних, цивільних, адміністративних справ тощо» [2, с. 270]. Це визначення підкреслює важливу ознаку дискурсу – регламентованість, що споріднює судовий дискурс із проповідницьким: учасники судового дискурсу виконують чітко визначені соціальні ролі, для яких характерні відповідні моделі комунікативної поведінки, що підпорядковані інтенції

мовців. Вищевикладене дозволяє віднести проповідницький та судовий дискурси до особливого виду інституційного дискурсу переконувального типу.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення ролі мелодійного компонента інтонації в реалізації функції переконування усних англійських проповідей та судових промов. Заявлена мета передбачає вирішення таких **завдань**: розгляд основних композиційних частин проповідницького та судового дискурсів, вияв їхніх диференційних та інтегральних просодичних (зокрема, мелодичних) характеристик. **Об'єктом** дослідження обрано проповідницький та судовий дискурси як особливий вид інституційного дискурсу переконувального типу. **Предметом** дослідження є особливості мелодичної організації усних англійських проповідей і судових промов.

Виклад основного матеріалу. Розгляд композиційної структури тексту усних англійських проповідей дав підстави приєднатися до прихильників чотиричастинного поділу проповіді та виокремити такі частини, що вирізняються відносною смисловою й структурною самостійністю: *вступ*, у якому зазвичай ідеться про те, якій події або якому євангельському віршу присвячується проповідь; *нарація*, в якій переказується євангельський сюжет або розповідається про свято чи подію, якій присвячено богослужіння; *трактування*, де представлено міркування проповідника щодо викладеного в *нарації* і його тлумачення наведеного євангельського сюжету чи вірша; *заклучна частина*, у якій робиться висновок, що впливає із трактування, звучить побажання слухачам або спонукання їх до виконання тих чи інших дій, що відповідають нормам християнської моралі. На думку дослідників, за змістово-формальними ознаками другу і третю частини проповіді можна розглядати як її основну частину.

Судова практика виробила таку структуру судової промови: *вступна частина*; *фабула справи* (виклад фактичних обставин злочину); *аналіз* і оцінка зібраних у справі доказів (аналіз доказів); *обґрунтування* кваліфікації злочину; *заклучна частина* промови. Унаслідок схожості основної частини даних промов за інтенційними критеріями пропонуємо частини *нарація* у проповіді та *фабула справи* у судовій промові позначити об'єднуючим словом *виклад*, а частини *трактування* у проповіді й *аналіз* і *обґрунтування* в судовій промові – об'єднуючим словом *аргументація*.

Матеріалом дослідження слугували відеозаписи 12 англійських церковних проповідей

(транскрипт яких дорівнює 60 сторінкам друкованого тексту формату А4, 14 шрифт Times New Roman) та 12 промов прокурора із британських судових засідань *In the courtroom* (транскрипт яких дорівнює 37 сторінкам друкованого тексту формату А4, 14 шрифт Times New Roman).

Для досягнення поставленої мети в роботі застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні лінгвістичні **методи дослідження**. У межах **спеціальних фонетичних** методів насамперед використано *слуховий* і *аудиторський* аналізи, які надали можливість виявити суб'єктивно сприймані просодичні характеристики мовлення; *інструментальний* аналіз прислужився в описі об'єктивних фізичних характеристик досліджуваних мовленнєвих творів; кількісний аналіз уможливив *інтерпретацію* даних, отриманих емпіричним шляхом під час *аудиторського* й *інструментального* аналізу.

Матеріал дослідження було піддано слуховому й електроакустичному аналізу. Інструментальний аналіз проводився за допомогою комп'ютерної програми PRAAT 5.0, яка уможлиблює отримання інформації про основні акустичні характеристики синтагм і фраз. Зазначимо, що основною одиницею дослідження було обрано тональну групу (або синтагму), тобто відносно закінчений за змістом відрізок мовленнєвого ланцюга, межі якого визначаються тільки просодичними засобами. Під час проведення електроакустичного аналізу враховувався взаємозв'язок між суб'єктивними характеристиками й об'єктивними (акустичними) параметрами мовлення, а саме те, що мелодія є корелятом розподілу частоти основного тону (далі – ЧОТ) у часі.

Електроакустичному аналізу піддалися такі частотні характеристики мовлення ораторів:

- характер руху основного тону у шкалах;
- максимальні значення частоти основного тону у фразі й у надфразовій єдності;
- частотний діапазон фраз-складників надфразових єдностей проповідей і судових промов.

Розглядаючи характер мелодичних змін у передтермінальній частині синтагми – шкалі, ми спиралися на існування в англійській мові чотирьох основних видів шкал, що відрізняються напрямком руху основного тону, – *низхідної, рівної, висхідної* та *скандентної*.

Результати підрахунків частотності вживання шкал у різних частинах проповіді та судової промови наведено в таблиці 1.

Як свідчать дані таблиці, у середньому приблизно половина зафіксованих шкал в обох видах дискурсів і в усіх їхніх частинах є низхідними, що є підтвердженням загальновідомої тези про те, що низхідний рух частоти основного тону є одним із найбільш характерних для англійського мовлення.

Більш експресивна висхідна шкала (у середньому 22,5%) спостерігається у проповіді, особливо в її вступній і аргументуючій частинах. Те, що її відсоток найвищий в *аргументації* (38%), свідчить не лише про смислову значущість цієї частини проповіді, її експресивну насиченість, а й про переконуючий характер трактування у проповіді.

Для посилення переконання в судовій промові оратори звертаються до використання скандентної шкали, що притаманна тільки експресивному мовленню. Варто зазначити, що найвищий відсоток уживання цієї експресивної шкали в судовій промові також спостерігається в частині аргументації, де переконування є основною метою мовця.

Треба окремо зазначити, що судові промови загалом вирізняються вищим відсотком високого

Таблиця 1

Частотність вживання основних шкал у різних частинах проповіді та судової промови (%)

Тип шкали Частина тексту		Низхідна	Рівна	Висхідна	Скандентна
Вступ	Церковна проповідь	51	12	31	6
	Судова промова	57	13	6	24
Виклад	Церковна проповідь	48	24	20	8
	Судова промова	54	13	15	18
Аргументація	Церковна проповідь	43	11	38	8
	Судова промова	51	13	9	27
Заключна частина	Церковна проповідь	58	6	29	7
	Судова промова	54	5	16	25
У середньому по тексті	Церковна проповідь	50	13,3	22,5	7,3
	Судова промова	54	11	11,5	23,5

низхідного тону порівняно із проповідями, де замість високого низхідного тону частіше застосується нейтральний низький низхідний тон.

Аналіз термінальних тонів фраз, що входять до надфразових єдностей складових частин проповіді та судової промови, засвідчив, що на окремих її ділянках спостерігається перевага термінальних тонів різних типів. Так, *вступ* в обох типах дискурсу характеризується істотним домінуванням низхідних тонів різного характеру. У судовій промові зафіксовано тенденцію до переважного використання емпатичних низхідних тонів – високого низхідного і висхідно-низхідного, натомість проповідь визначає пріоритетність нейтрального низького низхідного тону. *Виклад* в обох видах дискурсу характеризується різноманітністю термінальних тонів – як простих, так і емпатичних. Наявністю більшої кількості складних емпатичних тонів вирізняється проповідь, тоді як у судовій промові семантично значущі ділянки тексту оформлюються переважно високим низхідним тоном, що надає переліку фактів більшої ваги та напруги. *Аргументація* в досліджуваних дискурсах визначається, по-перше, домінуванням низького низхідного тону в кінцевих синтагмах, по-друге, переважним оформленням некінцевих синтагм емпатичним низхідно-висхідним тоном. Загалом, аналіз термінальних тонів, використовуваних у цій частині тексту проповіді та судової промови, засвідчив, що термінальний тон не є інформативним параметром для диференціації видів дискурсів. *Заклучна частина* визначається активним використанням складних емпатичних тонів.

Одним із засобів здійснення переконання в досліджуваних промовах є підвищення висоти голосу, що експериментально можна зафіксувати як підвищення рівня частоти основного тону.

Аналізуючи отримані дані, треба зазначити, що максимальні значення ЧОТ у проповіді за-

лом перебільшують відповідні в судовій промові, проте спостерігається спільна для обох видів дискурсів тенденція розподілу максимумів ЧОТ за частинами тексту. Обом видам дискурсів притаманне значне підвищення висоти голосу у прикінцевій частині та у вступі, що виражається у значеннях максимумів ЧОТ у цих частинах тексту, які значно перевищують середні по тексту. Насамперед це стосується проповіді, де усереднені максимальні значення ЧОТ у прикінцевій частині становлять 382 Гц за середнього значення цього параметра по тексту загалом 341 Гц. У судовій промові ця відмінність від середніх по тексту менш суттєва (347 Гц у вступі, 338 Гц у заключній частині, 311 Гц у середньому по тексту), але максимальні значення ЧОТ також зафіксовано у прикінцевій і вступній її частинах. Розглядаючи значення максимумів ЧОТ в основній частині, можна переконатися, що значення досліджуваного параметра в частині *виклад* трохи вищі відповідних у частині *аргументація*. Це можна пояснити комунікативною спрямованістю частин мовленнєвих відтворень: якщо в частині *виклад* на перший план висуваються експресивні просодичні засоби для залучення слухачів в описувані події, то в частині *аргументація* велику роль відіграє переконання, що досягається здебільшого лексико-синтаксичними засобами.

Порівняльний аналіз значень частотних діапазонів фраз, що складають надфразові єдності (далі – НФЄ) текстів проповідей та судових промов, показав, що загалом найбільшими значеннями цього параметра також характеризуються фрази-складники НФЄ текстів проповідей.

Порівнюючи дані, отримані в результаті обробки значень частотного діапазону фраз-складників НФЄ різних частин проповіді та судової промови, з максимальними значеннями ЧОТ, можна простежити, що загалом значення діапазону ЧОТ залежать від її верхньої межі. Проте

Таблиця 2

Усереднені значення
максимальних ЧОТ (Гц)
у текстах досліджуваних дискурсів

Вид дискурсу Частина тексту		Проповідь	Судова промова
Вступ		359	347
Основна частина	Виклад	310	290
	Аргументація	315	301
Заклучна частина		382	338
У середньому по тексту		341,5	311

Таблиця 3

Усереднені значення частотного діапазону
фраз-складників НФЄ різних частин проповіді
та судової промови

Вид тексту Частина тексту		Проповідь	Судова промова
Вступ		3,6	2,5
Основна частина	Виклад	2,3	2,1
	Аргументація	2,5	2,3
Заклучна частина		3,4	2,0
У середньому по тексту		2,9	2,2

в деяких випадках розширення діапазону відбувається через зниження нижньої межі ЧОТ, а звуження – завдяки підвищенню нижньої межі ЧОТ, за досить високих значень її максимумів.

Аналіз зміни значень частотного діапазону в динаміці дав змогу, по-перше, простежити варіативність частотних характеристик, по-друге, виявити, завдяки яким показникам ЧОТ (максимальні чи мінімальні) відбувається розширення/звуження частотного діапазону фраз, що входять у різні частини проповіді та судової промови.

Дослідження динаміки зміни частотного діапазону фраз-складників НФЄ *вступу* показало, що найбільшими значеннями аналізованого параметра характеризуються проповіді. Водночас необхідно зазначити, що ширина частотного діапазону залежить не лише від максимумів значень ЧОТ у фразах проповіді, а й від нижньої межі значень ЧОТ. Це означає, що розширення частотного діапазону досягається як збільшенням максимальних значень ЧОТ, так і завдяки зниженню нижнього рівня частоти. Мінімальні значення частотного діапазону зафіксовано переважно в судовій промові, у вступній частині якої спостерігається звуження діапазону.

Розглядаючи динаміку змін діапазону ЧОТ у *вступі* досліджуваних текстів, можна констатувати наявність загальної тенденції: початкові фрази цієї частини характеризуються стабільно високими показниками досліджуваного параметра; у наступних фразах спостерігається перевага нормального діапазону; за наближення до завершення вступу зафіксовано істотне збільшення значень частотного діапазону; перехідний від вступу до основної частини фразі притаманне зменшення значень цього параметра.

Іншу картину спостерігаємо під час дослідження динаміки змін значень діапазону ЧОТ у заключній частині проповіді та судової промови. Цю частину характеризує чіткий мелодич-

ний малюнок в обох видах досліджуваних текстів: широкий діапазон ЧОТ у початкових фразах, чергування середнього і звуженого діапазонів в основному сегменті прикінцевої частини та значне розширення діапазону ЧОТ на завершальній ділянці тексту. Необхідно зауважити, що величина значень досліджуваного параметра в цій частині проповіді більше залежить від змін верхньої межі значень ЧОТ, ніж від змін нижньої межі (мінімальні значення варіюються від 190 до 80 Гц).

Висновки та перспективи дослідження. Проведене інструментальне дослідження дозволяє дійти висновку, що в реалізації функції переконання в різних композиційних частинах досліджуваних мовленнєвих утворень значну роль відіграють усі частотні характеристики – діапазон ЧОТ, максимуми ЧОТ, характер і напрям руху основного тону, що доводить інформативність цього інтонаційного параметру в диференціації видів досліджуваних дискурсів. Основні відмінності спостерігаються в застосуванні ораторами напрямку руху основного тону – переважанням висхідної шкали у фразах переконувального типу проповіді та скандентної шкали у відповідних фразах судової промови. До інтегральних частотних характеристик можна віднести частотний діапазон переконувальних фраз у досліджуваних дискурсах, особливо в аргументувальній частині промов, та максимуми частоти основного тону у вступних композиційних частинах.

Отже, наявність інтегральних частотних характеристик уможливує віднесення досліджуваних типів дискурсів до інституційного усного дискурсу переконувального типу.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в комплексному вивченні всіх просодичних параметрів – динамічних, темпоральних, мелодичних – для створення інтонаційного портрету висловлювань переконувального типу у проповідницькому та судовому дискурсах.

Список літератури:

1. Воротникова Ю. О Лингвистическом статусе лекционного дискурса. *Филологические науки*. 2009. Вып. 7 : Язык, речь, языковая коммуникация.
2. Доценко О. Жанрова специфіка українського судового дискурсу. *Мовні і концептуальні картини світу* : збірник наукових праць. 2008. Вип. 24. Ч. 1. С. 269–280.
3. Дубровская Т. Судебный дискурс : речевое поведение судьи : автореф. дис. ... докт. филол. наук: 10.02.01. Саратов, 2010. 39 с.
4. Зимбардо Ф., Ляйле М. Социальное влияние. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 448 с.
5. Кравченко Н. Синергійність англомовного релігійного дискурсу (теолінгвістичний підхід) : монографія. Одеса : КП ОМД, 2017. 408 с.

**Matiienko-Silnytska A. V. THE ROLE OF THE MELODIC COMPONENT OF INTONATION
IN THE IMPLEMENTATION OF THE FUNCTION OF PERSUASION
(BASED ON THE MATERIAL OF ENGLISH PREACHING AND TRIAL DISCOURSE)**

The article is devoted to the results of instrumental and phonetic research of the role of the melodic component of intonation in the implementation of the function of persuasion of oral English sermons and court speeches. Taking into consideration the existence of general intentional criteria of trial and preaching discourses (transmission of factual/biblical information and formation of points of view/beliefs based on this information), and understanding persuasion in both types of discourse as presentation of arguments, facts, evidence and conclusions, recommended direction of action, in the article these discourses are considered as a special kind of institutional discourse of persuasive type with a similar compositional structure. Experimentally, with the help of computer processing of sound signals with subsequent linguistic interpretation, it is proved that in the implementation of the persuasive function in different compositional parts of the researched speech formations (introductory, main, conclusive) all frequency characteristics play a significant role – fundamental frequency, the range of the main tone frequency, maxima of the main tone frequency, the nature and direction of the main tone. Comparison of melodic characteristics of oral texts of preaching and trial discourses revealed the significant differences in their melodic organization as well as integral frequency characteristics, which proves the informativeness of this intonation parameter in the differentiation of the types of researched discourses. The main differences are observed in the speakers' use of the direction of the main tone – the predominance of the Ascending scale in the phrases of the persuasive type of sermon and the Scandent scale in the corresponding phrases of the court speech. The integral frequency characteristics include the frequency range of persuasive phrases in the researched discourses, especially in the argumentative/interpretive part of speeches and the maxima of the main tone frequency in the introductory compositional parts. Exactly the presence of integral frequency characteristics makes it possible to attribute the researched types of discourses to the institutional oral discourse of the persuasive type.

Key words: *preaching/trial discourse, persuasion, melodic component of intonation, fundamental frequency, integral frequency characteristics.*

Матійшин А. Я.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

МУЛЬТИМОДАЛЬНІСТЬ У РОМАНІ ВІЛЛА АЙСНЕРА «КОНТРАКТ З БОГОМ»: ВЗАЄМОДІЯ ВЕРБАЛЬНОГО І ВІЗУАЛЬНОГО КОМПОНЕНТІВ

У статті висвітлюється проблема взаємодії вербальних та невербальних компонентів у романі американського коміксиста Вілла Айснера «Контракт з Богом» у площині методології мультимодальності. Розглянуто поняття мультимодальності тексту, визначено типи і шляхи прояву цього явища у візуально-графічному романі Вілла Айснера. Висвітлено основні рівні аналізованого мультимодального тексту: повну та часткову мультимодальність. Проаналізовано шрифти, які використовує автор у романі «Контракт з Богом», та подано приклади їх уживання в тексті. Текстові фрагменти супроводжуються ілюстративним матеріалом. Доведено, що саме використання різноманітних шрифтів вказує на основні елементи мультимодального тексту. Виявлено, що для того, щоби надати важливості сказаному, автор виділяє найголовніше жирним шрифтом та великими літерами. Щоб емоційно підсилити нарацію автора у творі з'являються філактери. Також було з'ясовано, що невербальний канал комунікації у візуально-графічному романі відіграє значну роль у сприйнятті та розумінні мультимодального тексту. У статті проведено аналіз повної та часткової мультимодальності щодо взаємодії вербальних та невербальних компонентів. Доведено, що у візуально-графічному романі відсутня нульова мультимодальність, оскільки візуальний компонент присутній завжди і повністю або частково стосується вербальної частини тексту.

Зробивши аналіз графічного роману «Контракт з Богом», ми можемо стверджувати, що автор не наділив своїх героїв надсилою чи надзвичайними здібностями, а зобразив звичайних людей, що нічим не відрізняються один від одного. Саме ця особливість вирізняє графічний роман від коміксів.

У статті окреслено перспективи подальших наукових розвідок.

Ключові слова: мультимодальність, графічний роман, модус, шрифт, вербальний компонент, невербальний компонент.

Постановка проблеми. Розвиток сучасних лінгвістичних досліджень характеризується поєднанням як дивергентних, так і конвергентних процесів. Такі процеси сприяють появі та розвитку нових лінгвістичних напрямів та їх розвитку в конкретній проблематиці [17]. Тому цей розвиток і зумовлює зацікавленість лінгвістів таким явищем, як мультимодальність у різних видах комунікації, зокрема в мультимодальному тексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мультимодальність як окреме явище досить довгий час не привертала уваги лінгвістів. Учені-гуманітарії, зокрема мовознавці, звернули увагу на це явище наприкінці ХХ ст. Їх зацікавило власне поєднання вербального компонента мовлення з візуальним компонентом у мультимодальному тексті. Мультимодальний підхід в аналізі текстів у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці використовували такі науковці: І. Андрєєва [1], І. Бехта [3], Я. Бистров [4], У. Болдрі та П. Тібо [11], О. Вороб-

йова [5], О. Клименко [9], Г. Кресс [13], Н. Норгард [17], Ф. Серафіні та Дж. Клаусен [18].

Постановка завдання. У статті розглядається поняття мультимодальності, визначаються типи і шляхи прояву цього явища у візуально-графічному романі Вілла Айснера "A Contract with God". Ми спробуємо проаналізувати шрифти, які використовує автор у своїй роботі, оскільки читач не завжди звертає увагу на певні шрифти, які наголошують на важливості поданої інформації, і може не зрозуміти суті вербального компонента.

Виклад основного матеріалу. Життя людства сприймається в мультимодальності, передусім через зір, різноманітні звуки, рухи, жести, інтонацію тощо. Не можна не погодитися з думкою лінгвістів-теоретиків, що мономодального тексту не існує [11], оскільки ми сприймаємо семіотичні системи за допомогою органів чуття (слух, зір, дотик, нюх, смак) [7, с. 25]. Вони можуть переплітатися, отже, можуть сприйматися по-різному.

Однак мультимодальність тексту сприймається здебільшого за допомогою зорових властивостей людини [7, с. 25].

Оскільки розвиток новітніх технологій та їх застосування не стоять на місці, то це викликало вимоги соціуму до застосування мультимодальних засобів для передачі інформації, що посилює інтерес учених-лінгвістів до мультимодальності тексту та розвитку досліджень у цій сфері.

Докладне вивчення мультимодальності починається зі спільної праці Г. Кресса та Т. ван Ліуvena "Reading Images – The Grammar of Visual Design". Саме ці науковці привернули увагу лінгвістів до вивчення «складного чи мультимодального тексту», який вони подають як «будь-який текст, значення якого сприймається через більш ніж одну семіотичну систему» [15].

Науковці чітко окреслили мету дослідження мультимодальності в текстах: «Ми повинні навчитися сприймати сторінку як цілісний текст. Тому ми наполягаємо на порівнянні мови та візуальних засобів. Ми намагаємося подолати бар'єр між вивченням мови та вивченням зображення, оскільки ці два й інші аспекти формують цілісний текст» [15].

У своїй другій праці під назвою "Multimodal Discourse" Г. Кресс і Т. ван Ліувен виокремлюють і пояснюють чотири сфери мультимодальності: дискурс (соціально сформоване знання), дизайн (концептуальний аспект вираження, включаючи комбінацію семіотичних компонентів), створення (матеріал експлікації) і поширення (шлях, яким продукт доходить до соціуму) [14].

Натепер існує досить багато визначень поняття «мультимодальність». Проте, на нашу думку, найточніше визначення знаходимо в Г. Кресса. Мультимодальність за Г. Крессом – це процес спілкування із залученням двох модусів (це може бути взаємодія письма, усного мовлення, візуалізація тексту, використання різноманітних жестів тощо). Сам модус, на думку Г. Кресса, вважається каналом комунікації, який конструюється шляхом передачі певної інформації від одного співрозмовника до іншого [13, с. 114].

Мультимодальність як лінгвістичне явище досліджували і вітчизняні вчені-лінгвісти. Так, О. Воробйова запропонувала класифікацію прояву явища мультимодальності в англomовному художньому тексті, згідно з якою мультимодальність поділяється на три типи: *експліцитну*,

тобто зовнішню, *імпліцитну* – приховану, *інтегровану* [5]. Прояви цих трьох типів мультимодальності можуть кодуватися в різноманітні модуси (аудіальний, візуальний, тактильний тощо), художню імітацію видів мистецтва (музичність, екфразис тощо), реальним і віртуальним художніми світами [5].

На думку науковця-лінгвіста Я. Бистрова, «кожен текст можна вважати мультимодальним, оскільки він складається із гарнітури шрифтів різної насиченості, кольору чи оформлення, причому всі вони передають різні значення (наприклад, різний розмір шрифту може позначати заголовки чи початок розділу книги) [4, с. 8]. Не можна не погодитися із цим твердженням. Як наслідок, модальні значення писемної мови, візуальні образи й елементи дизайну тексту сукупно і кожен окремо виконують «особливу семіотичну роботу, передають чи репрезентують значення різними способами» [18, с. 3].

Вивчаючи мультимодальність, важливо визначити внутрішньотекстові структурно-семантичні відношення між вербальними та графічними, тобто іконічними елементами мультимодального тексту. Ці елементи чітко висвітлені у праці О. Анісімової [2].

Суто візуальним або суто вербальним є текст із нульовою мультимодальністю. Тексти із частковою або повною мультимодальністю містять зображення, які беруть участь в організації текстового простору. За часткової та повної мультимодальності мовні компоненти пов'язані з іконічними компонентами. Вербальна частина є відносно автономною та незалежною від зображення за часткової мультимодальності тексту, а між словесними та графічними компонентами існують семантичні зв'язки. Графічний елемент просто супроводжує текст і не є обов'язковим в організації тексту. Такий рівень мультимодальності притаманний газетним і художнім текстам, а також науково-популярним. Повна ж мультимодальність притаманна тим текстам, де словесна частина тісно пов'язана із графічною, тобто окремо вербальна частина не може існувати без графічного доповнення, адже між цими частинами тісні семантичні відношення. Словесна частина орієнтується на графічний компонент і постійно скеровує читача до нього [10, с. 15].

У графічному романі, як і в коміксах, уся інформація сприймається візуально, тому графічний компонент є необхідним елементом організації тексту, де вербальна частина

супроводжує візуальну і навпаки. У графічних романах (як і в коміксах) наявні лише два рівні мультимодальності: часткова і повна [8, с. 76]. Графічний роман не може бути текстом із нульовою мультимодальністю, адже графічний компонент завжди наявний у тексті, а сам текст не можна належно зрозуміти без графіки, або ж він може навіть цілковито втратити суть, яку автор хотів донести до читача. Читач може отримати майже повну інформацію за простого перегляду картинок, без читання тексту. Картинки та слова в мультимодальному тексті мають взаємодоповнювальну або супроводжувальну функції – вербальна частина може доповнювати або супроводжувати картинку, або навпаки [8, с. 76].

Невербальні компоненти, які створюють мультимодальність тексту, є частиною візуальної комунікації [16, с. 26].

Існує досить багато нетекстуальних, тобто невербальних засобів «графічної гри», які є частиною мультимодальності тексту. До них належить власне графічний елемент, його розташування, міжрядковий інтервал, шрифт, колір, підкресленість, чіткість, прозорість тощо [16, с. 28].

Серед характерних графічних ознак шрифтів (*distinctive typographical features*) виокремлюють *насиченість* (жирний – звичайний; темний – світлий), *щільність* (стиснутий/вузький – розширений/широкий), *нахил* (похилений – прямий), *округлість* (загострений – круглий), *зв'язність* (зв'язаний – розділений), *орієнтацію* (горизонтальна орієнтація – вертикальна орієнтація), *упорядкованість* (стандартний – нестандартний) [4, с. 8].

Для того, щоб проаналізувати взаємозв'язки вербального і графічного компонентів, за основу було взято англomовний графічний роман Вілла Айснера «Контракт з Богом» (“A Contract with God”) [12].

Головна і найвідоміша книга американського коміксиста Вілла Айснера «Контракт з Богом» вміщує чотири новели про життя іммігрантів у Нью-Йорку в 30-ті роки. Як зазначає сам автор, ці роки були «брудними» роками в історії країни. Це чотири захопливі історії про віру, любов, ненависть та зраду на тлі орендованого будинку 55, що розташований на Дропсі Авеню (Dropsie Avenue): «Контракт з Богом» (“A Contract with God”), «Вуличний співак» (“The street singer”), «Супер» (“The super”), «Кукаляйн» (“Cookalein”). Цей будинок і вулиця були цілим Всесвітом для жителів: “It was a sort of micro-village – and the world was **Dropsie Avenue**” [12]. Автор

наголошує на важливості цієї вулиці, виділяючи текст жирним шрифтом і підсилює її значення для мешканців картинкою (рис. 1).

Рис. 1. Фрагмент № 1 графічного роману “A Contract with God”

Варто звернути увагу, що автор використовує прописний шрифт і весь текст витриманий в одному стилі.

Головним героєм першої історії є Фрім Герш, чоловік, чий образ викликає в читача співчуття, адже він втратив свою єдину доньку, яку не повинен був втрачати. У день, коли Фрім похоронив свою пасербицю, йшов сильний дощ: “All day the rain poured down the Bronx without mercy” [12], автор виділяє текст жирним напівпрозорим шрифтом, наголошуючи на погодних умовах того дня. І наприкінці оповіді наратор немов згадує про ще одну подію, що мала місце того дощового дня: “<...> after all, this was the day Frimme Hersh buried Rachele, his daughter” [12]. Автор додає малюнки, що доповнюють текст і взаємодіють із ним. Побачивши лише картинку, не читаючи текст, можна вже зрозуміти становище містечка і протагоніста (рис. 2).

Головний герой не міг втратити своєї єдиної доньки, оскільки він уклав контракт, але не із простою людиною, а з Богом: “It should not have happened to Frimme Hersh **BECAUSE FRIMME HERSH HAD A CONTRACT WITH GOD!**” [12]. Автор капіталізує текст і важливі моменти виділяє жирним шрифтом та великими літерами (рис. 3).

Автор доповнює своє мовлення малюнком, який допомагає нам краще зрозуміти головного героя, уявити собі його становище, відчуття весь його біль, смуток і розпач (рис. 4).

Рис. 2. Фрагмент № 2 графічного роману "A Contract with God"

Рис. 4. Фрагмент № 4 графічного роману "A Contract with God"

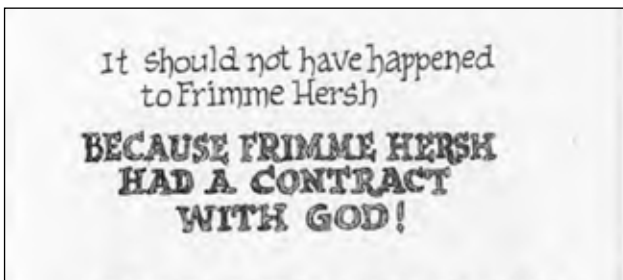

Рис. 3. Фрагмент № 3 графічного роману "A Contract with God"

У першій новелі переважає лінійна авторська нарація. Вона представлена послідовним і хронологічним викладом матеріалу, а написи на малюнках – філактери, з'являються з метою емоційного підсилення нарації автора. Саме філактери привертають увагу читача та допомагають точніше інтерпретувати думку автора цієї історії.

У другій частині роману, «Вуличний співак», можна дійти висновку про те, що візуалізація домінує над вербалізацією. У цій новелі автор уже порушує іншу соціально важливу тему – тему сім'ї та насильства (рис. 5): "All that whiskey would kill a horse! Eddie, y'gonna drink yerself into the grave! <...> Shaddap shet that kid's mouth!!" [12], готовність жінки на жертвність заради сімейних цін-

Рис. 5. Фрагмент № 5 графічного роману "A Contract with God"

ностей. Репліки героїв супроводжуються малюнками, що доповнюють сказане і показують нам жахливу картину їхньої реальності.

Автор знайомить нас із новим героєм – Діввою Мартою Марією: "<...> For years I sang in concert

*halls and with opera companies all over the world <...> then I married!! <...> my husband was a drunkard – he beat me! He was insanely jealous <...> often he was sick! I stopped singing and gave lessons so I could take care of him <...> I tried to return to my career – but it was **too late!!** <...>*” [12] (рис. 6).

Рис. 6. Фрагмент № 6 графічного роману “A Contract with God”

У цій новелі авторська нарація майже зникає. Натомість з’являється багато діалогів і монологів, деінде можна натрапити на поодинокі авторські ремарки.

У третій частині роману філактер теж домінує над авторською оповіддю, як і у другій частині. Найважливіші моменти автор виділяє жирним шрифтом і великими літерами. Протагоніст цієї новели постійно наголошує на важливості своєї особи, як ми бачимо на рис. 7, і тримає весь район у постійному страху. Текст постійно перебуває у взаємодії з малюнками, адже без них важко щось зрозуміти із простих реплік героїв.

У четвертій частині роману можна помітити, що в романі випущено авторську розповідь і ремарки, натомість з’являються філактери, фрази жирним шрифтом та картинки, які допомагають читачеві повністю зрозуміти зміст цієї новели (рис. 8). Виділені фрази звертають нашу увагу на те, що є важливим для мовця не лише в момент мовлення: “<...> *Listen, Sam. Drop me off at Grossman’s <...> Er I’ll come up to Fegel’s Cookalein later! <...> er **Don’t tell anyone I’m coming, OK***” [12], а й узагалі в житті: “*I’m **not rich either <...> my folks are poor they can hardly support me! <...> **YOU’RE NOT???*****” [12]. Завдяки розмовній мові автор наближує читача до реальності героїв.

Рис. 7. Фрагмент № 7 графічного роману “A Contract with God”

Рис. 8. Фрагмент № 8 графічного роману “A Contract with God”

Аналіз графічного роману Вілла Айснера дає підстави стверджувати, що автор не наділяє своїх героїв надсилою чи надзвичайними здібностями, а зображує звичайних людей, які особливо нічим не вирізняються серед натовпу. Автор показує їхні життєві труднощі і радості, що вигідно вирізняє графічний роман від коміксів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зробивши аналіз першого графічного роману Вілла Айснера “A Contract with God”, доходимо висновку, що його вербальна частина нерозривно пов’язана з невербальною. Малюнки допомагають читачеві краще зрозуміти словесну частину і навпаки, вербальна частина підсилюється малюнками. У вербальній частині інформація подається автором чітко й зрозуміло, а візуальний компонент додає нових значень і розширює можливості невербальних компонентів. У тексті читач насамперед звертає увагу на

графічну частину, яка спонукає його прочитати авторську нарацію чи філактери. Читач може отримати певну інформацію лише із графічної частини, без участі вербальної, адже у графічному романі вербальна частина доповнюється невербальною і навпаки. Ми не спостерігаємо

в романі нульової мультимодальності, тому що графічний компонент постійно супроводжується словесним.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні вербальних і невербальних компонентів у мультимодальних текстах різних жанрів.

Список літератури:

1. Андреева І. Мультимодальний аналіз дискурсу: методологічна основа та перспективи напряму. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2016. № 7. С. 3–7.
2. Анісімова О. Лінгвістика тексту та міжкультурна комунікація (на матеріалі креолізованого тексту) : навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов вузів. Москва : Видавничий центр «Академія», 2003. 128 с.
3. Бехта І., Карп М. Мультимодальні засоби когезії та когерентності у сучасних літературних казках: теоретико-методологічна інтерпретація. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2014. № 13. С. 87–90.
4. Бистров Я. Взаємодія вербального і графічного модусів у художньому тексті (мультимодальний підхід). *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація». 2018. Вип. 4. С. 7–12.
5. Воробьева О. Словесная голография в пейзажном дискурсе Вирджинии Вулф: модусы, фракталы, фузии. *Когніція, комунікація, дискурс* : електронний збірник наукових праць. Серія «Філологія». 2010. Вип. 1. С. 47–74.
6. Воробйова О. Спокушання музикою: емоційна аура музичних мотивів у художній прозі (когнітивний етюд). *Світ емоцій у дзеркалі когніції: мова, текст, дискурс* : тези доповідей Круглого столу, присвяченого ювілею проф. О. П. Воробйової, 27 вересня 2012 р. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2012. 50 с.
7. Гудзь Н. Мультимодальність як визначальна риса вебсайтів екологічної тематики. *Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблем перекладу* : тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції пам'яті доктора філологічних наук, професора Д. І. Квеселевича. Житомир, 2014. С. 24–27.
8. Івасишин М. Феномен мультимодальності в коміксах (на матеріалі англійської мови). *Одеський лінгвістичний вісник*. Серія «Германські мови». 2017. Вип. 9. Т. 1. С. 75–79.
9. Клименко О. Мультимодальні засоби репрезентації «казкового мовлення» в англійськомовних творах жанру «фентезі». *Вісник Запорізького національного університету*. Серія «Філологічні науки». 2019. № 1. С. 45–48.
10. Рижкова В. Креолізовані тексти в аспекті вивчення реклами в банківській сфері України. Київ, 2009. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/znpkhnpu_lingv/2008_25/24.html.
11. Baldry A., Thibault P. *Multimodal Transcription and Text Analysis*. London : Equinox, 2006. 270 p.
12. Eisner W. *A Contract with God*. W. W. Norton & Company, 2006. URL: <https://archive.org/details/AContractWithGodByWillEisner/mode/2up>.
13. Kress G. *Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. New York : Routledge, 2010. 212 p.
14. Kress G., van Leeuwen T. *Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication*. Vol. 312. London : Arnold, 2001. 152 p.
15. Kress G., van Leeuwen T. *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. Psychology Press, 1996. 288 p.
16. Malec W. *Within language, beyond theories. Discourse Analysis, Pragmatics and Corpus-based Studies* Rusinek. Cambridge, 2015. Vol. III. 244 p.
17. Nørgaard N., Busse B., Montoro R. *Key terms in Stylistics*. London : Bloomsbury, 2010. 269 p.
18. Serafini F., Clausen J. *Typography as Semiotic Resource*. *Journal of Visual Literacy*. 2012. № 31 (2). P. 1–16.

Matiishyn A. Ya. MULTIMODALITY IN THE NOVEL “A CONTRACT WITH GOD” BY WILL EISNER: INTERPLAY OF VERBAL AND NON-VERBAL COMPONENTS

The article highlights the problem of the interplay of verbal and non-verbal components in the novel of the American comic book writer Will Eisner “A Contract with God” from a multimodal perspective. The concept of multimodality of the text is considered, the types and ways of manifestation of this phenomenon in the visual and graphic novel by Will Eisner are outlined. The main levels of multimodal text are highlighted, namely full and partial multimodality. The typefaces used by the author in his novel

are analyzed and the examples of their use in the text are represented. Text fragments are provided with illustrative material.

It was discovered that the author highlights the most important phrases in bold and capital letters. In order to emotionally enhance the narrative of the author in the work, speech bubbles have been placed. We have discovered that the speech bubbles help to interpret the author's opinion. It was also discovered that the non-verbal channel of communication in the visual and graphic novel plays a significant role in the perception and understanding of a multimodal text. It is proved that there is no zero multimodality in the visual and graphic novel, because the visual component is always present and completely or partially relates to the verbal part of the text.

In conclusion, we claim that the author did not endow his heroes with superpower or extraordinary abilities, but portrayed ordinary people, no different from each other. And that's what distinguishes the graphic novel from the comics.

Key words: *multimodality, graphic novel, mode, type-face, verbal component, non-verbal component.*

Мирошниченко В. М.

Харківський національний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Самаріна В. В.

Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

АФОРИСТИКА НІМЕЦЬКОЇ МОВИ В ГЕНДЕРНОМУ АСПЕКТІ

Статтю присвячено вивченню афористики німецької мови в гендерному аспекті. Вивчення мовних та мовленнєвих явищ крізь призму гендерної парадигми нині актуальне, оскільки не суперечить постулатам антропоцентризму, а розширює можливості останнього. Гендер як соціокультурний конструкт визначається системою норм мовної поведінки у спектрі комунікативних відносин: суб'єкт – інформація – об'єкт – комунікативна ситуація. Кожен відрізок часу створює властивий йому гендерний стереотип мужності і жіночності під впливом нових відносин, водночас нейтралізує одні його ознаки, акцентує інші. Використання стереотипу як категорії культури, що відтворюється у вербальних і невербальних текстах та є необхідною приналежністю соціуму й оцінюється ним як норма, уже апіорі може забезпечити найбільш ефективний вплив такого афоризму на адресата. У процесі історичного і соціально-культурного розвитку гендер піддається процесу моделювання, «ламає» старі стереотипи і формує нові традиційні настанови, що відображають розуміння ролі, місця та функцій чоловіків і жінок як в окремо взятому суспільстві, так і у світовому співтоваристві загалом. Експліцитне вираження гендерного компонента полягає в наявності у структурі афоризму лексеми, що вказує на представника чоловічої чи жіночої статі. Імплицитне вираження роду в афоризмі зумовлене наявністю в його дефініції (плані змісту) слова, що вказує на певну статю. У процесі дослідження було встановлено, що структурно гендерний компонент може бути представлений антропонімами, антропометричними лексемами, термінами спорідненості й агентивними. Через інформацію та форму подання інформації у процесі комунікативного акту виникає стереотип чоловічого погляду на світ і його фрагменти з погляду владності, розумності, тактовності, раціональності, ініціативності. Більшість афоризмів орієнтовані на дефініції та оцінки жінок з погляду чоловіка, водночас акцент робиться на таких традиційно приписуваних жінкам пороках, як балакучість, сварливість, дурість і хитрість. Дослідженням виявлено, що жіноче світобачення представлено фрагментарно.

Ключові слова: гендер, афоризм, стереотип, мужність, жіночність, антропонім.

Вступ. У центрі уваги гендерних досліджень перебувають культурні й соціальні чинники, які визначають ставлення суспільства до чоловіків і жінок, поведінку індивідів у зв'язку з належністю до тієї чи іншої статі, стереотипне уявлення про чоловічі та жіночі якості – усе те, що переводить проблематику статі з області біології у сферу соціального життя й культури. Мужність і жіночність розглядаються, таким чином, не як іманентний природний фактор, а як концепти культури. Дослідження, присвячені аналізу лінгвістичних засобів вираження гендерних стереотипів у вербальних текстах, досить нечисленні. Вивчення мовних і мовленнєвих явищ крізь призму гендерної парадигми є нині актуальним, оскільки не суперечить постулатам антропоцентризму, а розширює можливості останнього. Тому в даній ситуації нам бачиться необхідним дослідити спо-

соби лінгвістичної репрезентації гендерних стереотипів на матеріалі німецькомовних афоризмів.

Велика кількість робіт, присвячених дослідженню фразеологізмів у німецькій мові, свідчить про глибину і багатогранність проблеми того, які мовні особливості мають одиниці фразеологізмів, згідно з якими критеріями стійкі мовні одиниці відносять до фразеологізмів. Незважаючи на неослабний інтерес дослідників до питань функціонування одиниць фразеологізмів у німецькій мові, менш описаною групою фразеологізмів є фразеологічні вирази. В одних класифікаціях до фразеологічних виразів відносять прислів'я, приказки, крилаті вирази, афоризми (J. P. Seiler (1992 p.), T. Lüger (1996 p.), M. Шанський (1969 p.), Г. Перм'яків (1985 p.)). В інших класифікації фразеологізмів афоризми не включаються (І. Чернишева (1970 p.), E. Agricola (1975 p.), J. Korhonen (1992 p.), C. Földes (1995 p.)).

Отже, питання включення афоризмів до фразеологічного фонду німецької мови залишається не вирішеним. Оригінальні та лаконічні вислови видатних представників різних культур, нарівні з пареміями (прислів'я і приказки), що традиційно включаються до фразеологічного фонду німецької мови, здатні зберігати в собі величезний об'єм накопиченого різними цивілізаціями знання людини про навколишній світ і охоплюють усі сфери людської життєдіяльності.

Об'єктом дослідження є афоризми, що репрезентують певні гендерні стереотипи. Предметом дослідження є лінгвостилістичні засоби творення гендерних стереотипів в афоризмах.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на поширення афоризмів у всіх сферах людського знання, їх дослідженню як особливому мовному жанру не приділяється належної уваги. Частіше вони виступають матеріалом аналізу всіляких мовних і мовленнєвих явищ, що представлені в їх вмісті і структурі [4, с. 20; 10; 12].

Дослідники вивчають концепти, що представлені в афоризмах (А. Аммер (2005 р.), Є. Демидкіна (2007 р.), О. Новікова (2003 р.), Т. Передрієнко (2006 р.), А. Лєтова (2004 р.), Ф. Мухутдінова (2006 р.), З. Чехоева (2009 р.), І. Майоренко (2005 р.)). Існують наукові роботи в галузі літературознавства, у яких афоризм представлений як особливий літературний жанр (В. Немер (1969, 1973 рр.), І. Сукіасова (1972 р.), В. Харченко (1986, 1988 рр.), Т. Манякіна (1975, 1980 рр.), Є. Райзе (1968 р.), Н. Федоренко (1990 р.), М. Єленевська (1983 р.), Д. Кондахазова (1985 р.), О. Дмитрієва (1997 р.), С. Шулежкова (2002 р.)). Учених цікавлять аналіз мовної природи афоризму, особливості функціонування жанру в різних видах дискурсу (Т. Дамм (2003 р.), Е. Ваганова (2002 р.), Д. Крячков (2002 р.)) та проблеми його перекладу (О. Фадеєва (2003 р.), О. Христофорова (2002 р.)).

Однак наявність численних робіт, що присвячені афоризмам, не сприяє формуванню єдиного уявлення про цей жанр. У кожному дослідженні представлено нове визначення афоризму, яке аж ніяк не суперечить наявним дефініціям, але описує поняття з іншого боку, підкреслює іншу характерну рису явища.

Як у вітчизняній науковій літературі, так і в закордонних дослідженнях не спостерігається єдності у визначенні афоризму. Формуванню цілісного уявлення про жанр сприяє виділення основних його категоріальних властивостей.

Н. Калашнікова виділяє приблизно дванадцять ознак поняття, розподіляючи їх на обов'язкові

(наявність авторства, завершеність, загальна значущість, лаконічність форми, оригінальність змісту та форми) і факультативні (парадоксальність, емоційне і стилістичне маркування, ритмічна організація та віршована форма) [4, с. 21–23].

Е. Ваганова позначає групи ознак афоризму термінами «імплікаціонал слова» (прозаїчність, фрагментарність, безперервність, дотепність, монотематичність, генералізованість, нефікціональність) та «інтенсіонал слова» (інформативна щільність) [2, с. 19–20].

Як істотні ознаки афоризму А. Королькова називає виділення слів-концептів (ключові слова), паспортизованість (популярність автора), відтворюваність, окремооформленість (включення до свого складу великої кількості лексем), лаконічність [7, с. 32–36].

Можливість передачі в афоризмах ідеалів, цінностей, історичного досвіду, культурної спадщини пояснюється передусім тим, що вони являють собою найдавніший мовний жанр [9]. У процесі свого формування і становлення мовний жанр «афоризм» пройшов тривалий шлях, знаходячи в різні історичні епохи нові форми і відтінки змісту, що відповідають потребам суспільства.

У працях деяких учених до прецедентних феноменів або крилатих висловів віднесено афоризми [8; 11]. Проте такі одиниці не можуть вважатися прецедентними виразами, оскільки переважно вони не виявляють зв'язку із прецедентним феноменом. Афоризми мають генералізоване значення, тобто для того, щоб зрозуміти смисл такої одиниці, не потрібно звертатися до контексту її існування або утворення, напр.: *Wovon man nicht sprechen kann, darüber muss man schweigen* (Ludwig Wittgenstein). Унаслідок масового вжитку деякі афористичні одиниці можуть втрачати свою паспортизованість (зв'язок з автором афоризму) і ставати «народними», напр.: *Zeit ist Geld / Time is money* (Бенджамін Франклін). На відміну від прецедентних виразів, афоризми завжди характеризуються логічною та граматичною завершеністю, вони передають закінчену думку, тому мають форму не словосполучення, а речення. Афоризми споріднені з пареміологічним фондом мови (прислів'я та приказки), а їхньою диференційною ознакою є наявність авторства [6, с. 168].

Однак варто зазначити, що афоризм може функціонувати і як прецедентний мікротекст, оскільки фактично він становить цитату, що набула прецедентного характеру. У тексті такий афоризм може вербалізуватися прямо (цитатно): *Nichts ist unmöglich dem Weib, das liebt, dem Mann, der*

ernsthaft will (Friedrich Halm, 1806–1871 pp.); або непрямо (алюзивно): *Wenn die ganze Welt eine Bühne ist, wo sitzen dann die Zuschauer?* (Arthur Schopenhauer, 1788–1860 pp.).

Отже, диференційні риси, що відрізняють прецедентну одиницю від афоризму, такі: 1) співвіднесеність із прототекстом-джерелом – прецедентним феноменом, без знання якого повне адекватне розуміння значення одиниці неможливе; 2) факультативність автора; 3) функціонування у формі словосполучення або речення (для прецедентних виразів).

На сучасному етапі вже з'явилися низка робіт (5), де робиться спроба системного осмислення й опису мови у зв'язку з феноменом статі, створюється теоретична модель гендера і проводиться систематизація методологічних підходів до дослідження проблеми гендеру в мовознавстві. Питання, пов'язані з розробленням методики лінгвістичного дослідження гендеру, створенням інструментарію гендерних досліджень, зараз ставляться на чільне місце у вітчизняній лінгвістиці [5, с. 36].

Оскільки гендер є компонентом колективної свідомості, сучасна лінгвістика вивчає його як когнітивний феномен, що виражається у стереотипах, які фіксуються мовою, зокрема афоризмами. Сукупність афоризмів мови як культурний зріз народу є засобом мовного втілення концептів «чоловік» і «жінка», а також гендерних стереотипів, сформованих у сучасному німецькомовному суспільстві.

Протягом усього життя людина формує себе як окрему особистість, ідентичної якій більше не існує. Але водночас ми поєднуємо людей у різні групи в соціумі за стійкими спільними ознаками. Саме вищезгадані ознаки, або стереотипи, формують загальноприйнятну картину соціуму, і саме стереотипи поділяють людей у мовній свідомості на окремі групи та ланки. Саме стереотип є визначним чинником у формуванні мовленнєвої культури.

До 60-х рр. психічні або поведінкові властивості, які ймовірно відрізняють чоловіків від жінок, називали статевими властивостями або відмінностями. У сучасному розумінні термін *гендер* був уведений у науковий обіг американським психоаналітиком Робертом Столлером [15].

Учені виділяють три умовні групи гендерних стереотипів [14]:

– перша група стереотипів базується на уявленнях про психологічні риси особистості чоловіків і жінок. Чоловікам приписується активне, творче

початок, здатність вирішувати проблеми, застосовувати розвинуте логічне мислення та власну компетентність. Жіноче ж початок – природно – репродуктивне, тому жінка повинна бути покірною, залежною, емоційною: *Unterschiede. Ein anderer Unterschied zwischen Mann und Frau ist der, daß der Mann mit dem Verstand, die Frau mit den Gefühlen denkt* <...> (Nico Szaba (1970 p.), deutscher Schriftsteller und Weltbürger Quelle: Szaba, Das rotschwarze Buch. “Bilder einer Seele”, 2011 p.);

– в основу виокремлення другої групи стереотипів покладені соціальні початки. Дана група стереотипів закріплює професійні ролі чоловіків і жінок [13]. Для жінки головними є ролі сімейні: жінка, мати, господарка, цей стереотип визнає за нею лише роль берегині домашнього затишку, а для чоловіків типовими є ролі господаря в сім'ї, роль жорстокого та суворого домінанта, який не упустиє можливість самореалізуватися за рахунок жінки: *Das Bild einer sorgenden, zärtlichen, arbeitsamen jungen Hausfrau schleicht sich in das kälteste Mannesherz* (Bogumil Goltz (1801–1870 pp.), westpreußischer Dichter, Essayist und Erzähler Quelle: “Zur Charakteristik und Naturgeschichte der Frauen”. Berlin: Janke, 1904);

– до третьої групи гендерних стереотипів належать уявлення, які пов'язані з відмінностями у змісті праці. Місце жінки – у сфері виконавчої та обслуговуючої праці, чоловіка – у сфері інструментальної праці, тобто творчої: *“Ein richtiger Mann muß alles können”. – Bei dem Satz stell' ich mir James Bond vor, wie er Socken stopft* (Peter Becker (1949 p.), deutscher Informatiker).

Німецькі гендерні стереотипи є аналогом гендерних стереотипів слов'янських народів, прикладом вищесказаного є найпоширеніший стереотип, який склали чоловіки про білявок. Прикладом зазначеного вище німецького стереотипу є такий афоризм: *Manche Blondine wird in Ehren grau, um in Unehren wieder blond zu werden* (Alexander Otto Weber (1868 – прибіл. 1935 pp.), deutscher Schriftsteller, Quelle: Weber A. Otto. “Ohne Maulkorb: Gereimte Satiren”. Leipzig: Friedrich Rothbarth GmbH, 1905).

І навпаки, існує стереотип про чоловіків, який також досить поширений не тільки в німецьких афоризмах, а й в афоризмах інших народів: чоловіки вважають, що вони правлять світом, що доводять такі німецькі афоризми: *Der Mann bildet und erzieht die Welt, aber den Mann erzieht die Frau.* (Miguel de Cervantes Saavedra (1547–1616 pp.), spanischer Schriftsteller und Staatsdiener, zeitweilig algerischer Sklave).

Багато афоризмів сучасної німецької мови гендерно марковані, тобто містять мікросеми, що позначають родові ознаки. Гендер як компонент фразеології може бути виражений експліцитно або імпліцитно.

Експліцитне вираження гендерного компонента полягає в наявності у структурі (плані вираження) афоризму лексеми, що вказує на представника чоловічої чи жіночої статі, наприклад: *der Junge – das Mädchen, der Mann – die Frau*, ін.

Імпліцитне вираження роду в афоризмі зумовлене наявністю в його дефініції (плані змісту) слова, що вказує на певну стать: *eine böse Sieben* (фурія, зла жінка), *unter den Pantoffel kommen* (опинитися в жінки під п'ятою).

У процесі дослідження було встановлено, що структурно гендерний компонент може бути представлений антропонімами (власні імена), антропометричними лексемами (*Adam und Eva, Hansel und Gretel*), термінами спорідненості (*Mutter – Vater, Schwester – Bruder*, ін.) і агентивними іменниками (назви посад, професій, категорія діяча тощо).

Науковець А. Григорян зазначає, що в основі трьох перших груп гендерних маркерів лежить «чіткий розподіл лексем на пари супідрядних елементів із певною гендерною характеристикою, а саме протиставленням чоловічого і жіночого родів. Агентивні іменники утворюють відкриту систему гендерних маркерів. Належність даних лексем до «маскулінного» або «фемінного» аспектів культури зумовлена історичною традицією і відрізняється досить нестійким характером. У процесі історичного розвитку агентивні лексеми здатні зазнавати змін у своєму гендерному статусі, оскільки вони схильні до процесу гендерної генералізації, тобто можуть розширювати сферу своєї віднесеності, поширюючи її на осіб обох статей. Даний процес зумовлений низкою соціальних чинників, важливе місце серед яких посідає розширення громадської діяльності жінок» [3, с. 90].

Семантична характеристика гендерного компонента стає можливою лише за розгляду семантики, гендерної референції та конотативного значення афоризмів. Учений А. Григорян пояснює гендерну референцію як вказівку на об'єкт, щодо якого фразеологічна одиниця використовується в конкретному акті комунікації [3, с. 91]. Для гендерно маркованих афоризмів конотативне значення також має особливу вагу, оскільки характеристика чоловіків і жінок зазвичай складається з оціночних категорій і викликає емоційне

й оцінке сприйняття. Дослідниця В. Арсентьева виділяє «негативний, позитивний і нейтральний компоненти значення фразеологічних одиниць, які ґрунтуються на засудженні, схваленні та відсутності яскраво вираженого схвалення або засудження як стійкої оцінки соціального феномену» [1, с. 29].

Афоризми з антропонімами й антропометричними лексемами значною мірою орієнтовані на розкриття чоловічої картини світу. Велика кількість афоризмів із чоловічими іменами й антропометричними лексемами пов'язані із ключовими суспільними сферами, що говорить про домінування чоловіка в німецькому соціумі, а жінка розглядається з погляду її значущості для чоловіка: *Schiller geht nach oben, Goethe kommt von oben* (Franz Grillparzer (1791–1872 pp.), Wiener Hofkonzipist und Burgtheaterdichter); *Adam an Gott bei Evas Anblick: Kannst du so schöne Sachen aus meinen Rippen machen, so nimm, so nimm doch nur noch mehr, nimm alle meine Rippen, Herr!* (Unbekannt Wiener Musenalmanach, 1782 p.); *Frauen sind Sphinx ohne Rätsel* (Oscar Wilde (1854–1900 pp.), eigentlich Oscar Fingal O'Flahertie Wills, irischer Lyriker, Dramatiker und Bühnenautor).

Головним семантичним полем для всіх афоризмів, гендерно маркованих термінами спорідненості, є роль у сім'ї. Афоризми даної групи зображають чоловіка як: главу сім'ї, захисника, вихователя, наставника, відповідального за свою сім'ю, породжуюче начало: *In der Familie ist der Mann der Bürger und die Frau der Proletarier* (Friedrich Engels (1820–1895 pp.), deutscher Philosoph und sozialistischer Politiker, gemeinsam mit Karl Marx auch Autor).

Група афоризмів із жіночими термінами спорідненості виражає такі головні концепти: породжуюче начало, виховну роль матері, ідеальну дружину, самотність непрацюючої заміжньої жінки і її соціальну залежність від чоловіка, жіноче пліткарство, фізичну слабкість та невмілість: *Der Status der Frau hat sich im Laufe der Jahrhunderte geändert. Zuerst bekam sie vom Schöpfer die Stimme, dann gab ihr der Mann das Stimmrecht* (Andrzej Majewski (1966 p.), polnischer Aphoristiker, Erzähler, Publizist).

Отже, афоризми з термінами спорідненості демонструють панівну позицію жінки в сімейній сфері як емоційного лідера та керівника в домашньому господарстві, а чоловік виступає в ролі годувальника, інструментального лідера, який бере на себе верховенство над сім'єю і жінкою, зокрема, визначаючи її долю та місце в сус-

пільстві: *Der Mann gibt dem Hause und der Familie Namen und äußere Gestaltung; er vertritt das Haus nach außen. Durch die Frau aber werden die Sitten des Hauses erst lebendig; so haucht sie in der Tat dem Hause den Odem des Lebens ein* (Wilhelm Heinrich von Riehl (1823–1897 pp.), deutscher Journalist, Novellist und Kulturhistoriker; *Ein Bruder und eine Schwester; nichts Treueres kennt die Welt. Kein Goldkettchen hält fester, als eins am andern hält* (Paul Heyse (1830–1914 pp.), eigentlich Paul Johann Ludwig von Heyse, deutscher Romanist, Novellist und Übersetzer, Nobelpreisträger für Literatur 1910).

Аналіз гендерного маркування афоризмів з агентивними іменниками демонструє ознаки поділу праці в німецькомовному суспільстві за статевою ознакою. Найбільше афоризмів з агентивними іменниками пов'язані з військовою, релігійною, політичною, адміністративною сферами, а також фізичною працею: *Wenn der Arzt mit seinem Latein am Ende ist, dann spricht er Fachchinesisch* (Gerhard Uhlenbruck (1929 p.), deutscher Immunbiologe und Aphoristiker Quelle: Uhlenbruck, Widersprüche zum Widersprechen, Ralf Reglin Verlag, Köln, 2009).

Хоча більшість агентивних іменників гендерно нейтральні, проте згадані вище сфери діяльності традиційно вважаються чоловічими, що демонструє їхню домінуючу позицію у сфері трудової діяльності: *Ich glaube, daß Frauen, die Schriftsteller, Anwälte oder Politiker sind, Monster sind* (Auguste Renoir (1841–1919 pp.), französischer Maler des Impressionismus).

Більшість афоризмів з агентивними іменниками можуть стосуватися референта як чоловічої, так і жіночої статі, що засвідчує тенденцію до нейтралізації диференціації за статевою ознакою в лінгвістиці, спричиненої змінами соціально-культурного характеру в німецькомовному етносі: *Es gibt immer mehr Frauen, die in der Politik mitreden,*

und immer mehr Männer, welche zu Hause kochen und das Kind hüten (Daniel Mühlemann (1959 p.), Naturfotograf, Aphoristiker und Übersetzer).

Негативні характеристики жінок у німецькому й українському суспільствах мають однакову спрямованість: обидва суспільства оцінюють як розумові здібності, так і якості характеру. Негативно обидві лінгвокультури оцінюють дурість, легковажність, жорстокосердість, скандальність. Німецький соціум вказує на неповноцінність, незрілість жінки уживанням іменника *das Mädchen: Faules Mädchen – lange Fädchen!* (Deutsches Sprichwort).

У німецькому й українському суспільствах ідеться про патріархальні стереотипи, зафіксовані в мові, що нав'язують її носіям певну картину світу, у якій жінці відводиться другорядна роль і приписуються в основному негативні якості

Висновки. Отже, розгляд гендерно маркованих афоризмів сприяє розкриттю тих настанов, стереотипів і символів, які містять інформацію про місце, функції, ролі чоловіка й жінки в соціокультурному просторі німецького етносу. Це дає підстави стверджувати, що уявлення про семантичну структуру афоризмів має бути доповнене розглядом гендерного компонента, який відіграє важливу роль у семантиці фразеологічних одиниць, структуруючи образ і формуючи внутрішню форму афоризмів.

Через інформацію та форму подання інформації у процесі комунікативного акту виникає стереотип чоловічого погляду на світ і його фрагменти з погляду владності, розумності, тактовності, раціональності, ініціативності.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в зіставних дослідженнях впливу гендерного чинника на використання фразеологічних одиниць на матеріалі різних мов (українська, російська, німецька, англійська).

Список літератури:

1. Арсентьева Е. Семантические особенности фразеологических единиц с маскулинной гендерной референцией. *Филологические науки*. 2000. № 2. С. 27–31.
2. Ваганова Е. Афоризм как тип текста в аспекте интертекстуальности: на материале немецкого языка : дис. ... канд. филол. наук. Калининград, 2002. 261 с.
3. Григорян А. Гендерная маркированность имён существительных в современном английском языке. *Проблемы семантики фразеологических единиц* : сборник научных трудов. 2002. С. 89–91.
4. Калашникова Н. Афористичность как черта идиостиля В. Токаревой : дис. ... канд. филол. наук. Ростов-на-Дону, 2004. 246 с.
5. Кирилина А. Гендер : лингвистические аспекты. Москва : Изд-во Института социологии РАН, 1999. 180 с.
6. Коломийська І. Гендерний аспект функціонування парних сполучень (на матеріалі німецькомовного видання "Süddeutsche Zeitung"). *Науковий вісник Чернівецького університету* : збірник наукових праць. 2015. Вип. 751 : Германська філологія. С. 87–96.

7. Королькова А. Русская афористика в контексте фразеологии : дис. ... докт. филол. наук. Смоленск, 2005. 422 с.
8. Нефедова Л. Прецедентные тексты современных немецких афоризмов (на материале книг и замечаний и афоризмов Элмара Шенкеля). *Филологические науки*. 2005. № 4. С. 84–93.
9. Оніщенко Н. Етностереотип німця та особливості його ептонімічної реалізації. *Вісник Харківського університету імені В. Н. Каразіна*. 2011. № 972. С. 97–103.
10. Патрушева Е. К вопросу выделения языковых и речевых афоризмов. *Альманах современной науки и образования*. 2010. № 2 (33). Ч. 2. С. 124–126.
11. Полчанинова Е. Афоризмы как предмет изучения фразеологии (на материале немецкоязычных афоризмов). *К юбилею германиста : сборник научных статей к юбилею профессора И. И. Чернышевой* / отв. ред. Л. Нефедова. Вып. 3. Москва, 2011. С. 88–99.
12. Федоренко Н., Сокольская Л. Жанровые и видовые особенности афоризмов. *Известия Российской академии наук Союза Советских Социалистических Республик. Серия литературы и языка*. 1985. № 3. С. 245–256.
13. Bruckmüller S., Hegarty P., Abele A. Framing gender differences: Linguistic normativity affects perceptions of power and gender stereotypes. *European journal of social psychology*. 2012. № 42. P. 210–218.
14. Preuk Monika. Typisch männlich – typisch weiblich? URL: https://www.focus.de/gesundheit/ratgeber/psychologie/gesundepsyche/tid-5586/psychologie-typisch-maennlich-typisch-weiblich_aid_54528.html.
15. Stoller Robert. Sex and Gender: On the Development of Masculinity and Femininity. New York : Science House City, 1968. 383 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

1. 250 000 Zitate, Sprüche, Aphorismen und “Geflügelte Worte”. URL: <http://www.zitate.eu>.
2. Über 12 000 Zitate und Sprüche für jede Gelegenheit. URL: <http://www.zitate.de>.
3. Zitate online. URL: <http://www.zitate-online.de>.
4. Zitate, Sprüche, Aphorismen. URL: <http://www.gutzitiert.net>.
5. Zitate und Sprüche. URL: <http://www.zitate.net>.

Myroshnychenko V. M., Samarina V. V. APHORISM OF THE GERMAN LANGUAGE UNDER THE GENDER ASPECT

The article deals with the research of aphorism of the German language under the gender aspect. The study of linguistic and speech events through the prism of the gender paradigm is now topical because it does not contradict and perfects the postulates of anthropocentrism. The aim of this scientific work is the linguistic analysis of gender stereotypes in the aphorisms of German. Gender stereotypes are defined as cognitive structures containing socially shared knowledge about the characteristic features of women and men. Gender as a socio-cultural construct is defined by a system of norms of language behavior in the spectrum of communicative relations: subject – information – object – communicative situation. Each period of time creates an inherent gender stereotype of masculinity and femininity under the influence of new relationships, neutralizing some of its features, emphasizing the others. The use of stereotype as a category of culture, which is recreated in verbal and non-verbal texts and is a necessary belonging to society and is assessed by it as a norm already a priori, can ensure the most effective impact of such aphorism on the recipient.

In the course of historical and socio-cultural development, gender gives in to the process of modeling, “breaking” old stereotypes and forming new traditional attitudes that reflect an understanding of the role, place and functions of men and women both in a particular society and in the world community as a whole. The explicit expression of the gender component is the presence of a lexeme in the structure of the aphorism that points to a male or female representative. The implicit expression of a genus in the aphorism is predetermined by the presence in their definition (content plan) of a word that indicates a certain sex. The study has found that the structural gender component can be represented by anthropomorphic concepts, anthropometric lexemes, kinship terms, and agency nouns. Through information and the presentation of information in a communicative act, a stereotype of the masculine view of the world and its fragments in terms of power, intelligence, tactfulness, rationality, initiative emerges. Most aphorisms focus on the definition and evaluation of women from a man’s point of view, with an emphasis on the vices traditionally attributed to women, such as speaking, grumpy, stupidity and cunning. The study has found that women’s understanding of the world is fragmented.

Key words: gender, aphorism, stereotype, masculinity, femininity, anthroponomy.

Мусієнко Ю. А.

Київський національний лінгвістичний університет

ІНТОНАЦІЙНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПОВЧАЛЬНОСТІ У ПРИТЧОВОМУ ДИСКУРСІ

У статті проаналізовано особливості просодичного оформлення повчальних повідомлень, виражених у текстах сучасних англійських притч. Експериментально обґрунтовано закономірності функціонування когнітивного чинника у межах лінгвокогнітивного підходу просодичного аналізу англійських притч – «фігура-тло», який є невід'ємним компонентом аналізу текстів. Теорія ключових слів, інформаційних центрів діє і на рівні сприйняття текстів, і на рівні породження мовлення. Аудитивний аналіз дав змогу виявити, описати й систематизувати ті просодичні параметри, завдяки яким цей вплив стає можливим; простежити особливості розумової діяльності людини й визначити її когнітивні здібності у разі звукового відтворення та сприйняття директивних висловлень, реалізованих у англійському притчовому дискурсі. Результати аудитивного аналізу підтверджують кореляцію просодичного оформлення фігури і тла притчі з позитивною етичною ідеєю та кореляцією просодичного оформлення фігури і тла притчі з негативною етичною ідеєю. Відповідне інтонаційне оформлення фонові інформації притчі уможливорює декодування її директивної інтенції, яка на просодичному рівні реалізовується мовцем подібним набором інтонаційних засобів. Отже, встановлено, що під час проголошення притчі з позитивною етичною ідеєю мовець оформлює своє мовлення такими просодичними засобами, які сприяють схваленню дій героя, апелюють до емпатії слухача. Відповідне інтонаційне оформлення фонові інформації притчі уможливорює декодування її директивної інтенції на просодичному рівні певним набором інтонаційних засобів (сповільнений темп, помірна гучність, наявність перцептивних пауз, спадна шкала, низький спадний термінальний тон, розширений діапазон). Те саме відбувається і з фігурою і тлом притчі із негативною етичною ідеєю, під час проголошення якої мовець використовує такі просодичні контури (помірний темп і гучність, висхідний-спадний термінальний тон, високий спадний термінальний тон, спадна ковзна та ступінчаста шкали, наявність спеціального підйому, вживання перцептивних і довгих пауз), які налаштовують слухача на виникнення конфлікту, висміюють дії і вчинки героїв, виражають обурення і несхвалення. У перспективі дослідження – вивчення синергетичного аспекту просодичного оформлення повчального дискурсу.

Ключові слова: притча, притчовий дискурс, повчальність, просодичні засоби, мовленнєвий вплив, когнітивно-прагматичний підхід, фігура, тло.

Постановка проблеми. Дослідження просодичного оформлення притчі у межах когнітивно-прагматичної парадигми спрямоване на інтегроване вивчення ментальних і мовленнєво-комунікативних процесів та використання широкого набору методів і методик експериментальної фонетики, когнітивістики, прагматики, нейролінгвістики, психолінгвістики тощо. Тому фонетичне оформлення притчових текстів на сегментному й надсегментному рівнях є практично недослідженим явищем у площині когнітивної лінгвістики, що дає змогу аналізувати й інтерпретувати причини його виникнення та механізми реалізації із позицій лінгвокогнітивного і прагматичного підходів.

З цього приводу варто нагадати, що початкова прагматична інтенція притчі реалізується через

подачу динамічних і статичних емоційно-образних картин оповідання, які перебувають у часових і причинно-наслідкових відносинах. Незважаючи на те, що значення інтонації для реалізації прагматичного потенціалу тексту не викликає сумніву, дотепер ще не розроблені правила просодичної структуризації цілісного тексту з урахуванням його жанрового прагматичного і когнітивного потенціалу, що і визначає **актуальність** цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Акт мовленнєвого впливу є результатом взаємодії всіх учасників комунікації, успішність якої залежить від фактора адресанта та адресата. Є велика кількість типів мовленнєвих актів [8; 9], кожен з яких має свій набір характеристик, у яких спостерігається вплив мовця на слухача. Однак нас цікавить

саме повчальний аспект, виражений здебільшого у притчовому дискурсі за допомогою директивів, функцією яких виступає надання певного впливу на адресата з метою спонукання його до тієї або іншої дії [9; 10]. Дослідження [5; 6; 7], у яких була розроблена модель інтерпретації механізму актуалізації текстів малої форми у комунікації, уможливають нас дослідити процеси декодування й сприйняття мовцем смислу притчі через її текст → актуалізація притчі мовцем → декодування і сприйняття притчі слухачем → вторинна актуалізація смислу притчі слухачем, у процесі комунікації якої беруть участь відправник інформації та її одержувач.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в описі ролі інтонаційних параметрів у процесі кодування та декодування етичних ідей притчового дискурсу. Відповідно до поставленої мети потрібно вирішити такі **завдання**: провести аудитивний аналіз повчальних висловлень у текстах сучасних англійських притч; визначити специфіку мовленнєвого впливу на реципієнта під час проголошення директивного висловлення; систематизувати основні інваріантні просодичні засоби, які уможливають процес декодування повчальності.

Виклад основного матеріалу. Сутність розумово-мовленнєвої діяльності індивіда, позаяк інформація, що надходить до адресата під час сприйняття тексту притчі, відбивається у його свідомості у межах площини формування логіко-змістової основи прослуховування тексту, якій властивий певний обсяг, складність і якість функціонування смисломістких елементів-понять і смислових зв'язків або відношень між ними. Це означає, що у свідомості реципієнта відповідно до рівня його інтелекту або мовної культури формується певна мікромодель цього тексту, що утворюється у формі окремого тезаурусу. У цьому зв'язку видається, що обов'язковим компонентом, який бере безпосередню участь в організації усних текстів, притчових зокрема, та їх окремих компонентів, є просодія. Результати дослідження інтонаційного оформлення мовлення [1; 2; 3; 6; 7] доводять важливу роль просодичних засобів у передачі повчальної інформації у процесі актуалізації параболічних текстів. За цих умов відзначимо роль мовленнєвого впливу, який проявляється у регуляції поведінки реципієнта; зміні його емоційного стану; у поглядах та оцінках отриманої інформації.

Просодичній організації фрагментів усного тексту притчі притаманна складна взаємодія всіх

компонентів інтонації, а саме мелодики, акцентуації, паузації, ритму та темпу, у результаті чого здійснюється перлокутивний ефект на слухача. Тому серед особливостей модифікацій просодичних компонентів, що впливають на досягнення перлокутивного ефекту [5; 7; 11], можна виокремити: прискорення та уповільнення темпу; послаблення та посилення інтенсивності висловлень; частотну акцентуацію; контрастні перепади мелодійного рисунку в комунікативно-смислових частинах тексту; створення нерівномірного мелодійного контуру; оказіональне вживання психологічних пауз тощо.

За результатами експериментально-фонетичних досліджень [4; 7; 19] встановлено, що варіативність тональних рівнів є ефективним просодичним засобом і дієвим чинником мовленнєвого впливу. Крім того, коливання тональних контурів слугують не лише важливим елементом під час сприйняття і розуміння тексту, а й привертають увагу реципієнта. З огляду на це спадний або навіть висхідно-спадний тон викликає довіру адресата і його переконання в істинності положень, що обговорюються, стратегічно надаючи йому відповіді на актуальні питання у притчі. Натомість висхідні тони слугують для того, щоб привернути увагу слухача й долучити його до активного прихованого діалогу.

Слід також ураховувати, що актуалізацію й індивідуальну зумовленість англійської притчі за рахунок вживання висловлень-захоплень, підвищення емоційно-стресових навантажень, посилення позитивних і негативних емоцій спричинюють підвищення висотнонального рівня [18, с. 112; 20, с. 183], а також певні закономірності мелодики, які прийнято описувати за допомогою таких елементів інтонаційного контуру: діапазону, регістру, передшкाल, шкал, термінального тону та заядерного елемента, голосу, тембру, ритмічності, взаємодія яких надає висловленню різних емоційних значень [14, с. 208; 15, с. 268–277], впливаючи на враження і переосмислення, яке мовець справляє на слухача [6].

Особливо важливим у контексті нашого дослідження є положення про те, що основу глибинного плану інтонаційної системи становить висотний компонент і термінальний тон [16, с. 35–40], взаємна адаптація яких зумовлює появу різних емоційно-модальних, директивних зокрема, значень у поверхневій структурі висловлення. Значну роль у процесі емоційної, а саме директивної ідентифікації параболічного мовлення відіграє й інший компонент глибинного плану інтонацій-

ної системи – фразовий наголос [16, с. 47], позаяк акцентуація висловлення віддзеркалює когнітивні принципи організації, членування та ізохронності передачі інформації людиною у процесі мовленнєвої комунікації [17, с. 515].

У цьому зв'язку необхідно відзначити, що гармонійність притчі виявляється у динаміці прагматичності, що знаходить вираження у ритміко-інтонаційній організації повчального тексту з урахуванням когнітивних процесів адресата й адресанта. Результати експериментальних досліджень повчальних текстів [6] свідчать, що інтонаційна інваріантна модель виділення прагматичних фокусів відображає тип відношення до об'єктів картин оповідання і їх значущість у його динаміці та своєю чергою сприяє прогнозуванню інтонаційного оформлення параболічного тексту.

Передбаченість побудови тексту створює умови для ефективного формування емоційних образів у свідомості адресата. Стійкість тексту полягає не в статичності, а в русі його суперечностей та їх розв'язанні, що дає змогу розглядати притчу як динамічну програму інтонаційних контрастів, які є домінантними в інтеграції тексту притчі. Нагальність розв'язання зазначеної проблеми зумовлюється тим, що процес декодування смислу повідомлення у повчальному дискурсі великою мірою залежить від звукових параметрів мовлення, які впливають на реципієнта здебільшого на підсвідомому рівні. Розглядаючи процес кодування і декодування повчального висловлення притчі, варто також виділити апелятивну та смислорозрізнявальну функції просодії, які відображають взаємодію раціонального та емоційно-вольового начал у свідомості мовця [12, с. 22–27], та полягає у здатності інтонації викликати відповідні емоційні реакції співрозмовника завдяки свідомому вибору мовцем певного інтонаційного контуру.

Результати досліджень [7, с. 170–240; 11; 13, с. 500–630] дали змогу накопичити значну кількість експериментальних фактів щодо функціональних можливостей просодичних підсистем у процесах сприйняття і породження мовлення та стверджувати про регулярність спеціалізованого інтонування, його однозначне застосування і сприйняття, які призводять до створення типових інтонаційних моделей, що належать до елементів когнітивної системи людини [13, с. 100–107; 16, с. 8–93], забезпечуючи єдність її реакції на конкретний стимул, зокрема схвалення чи засудження вчинків у блоці притчі «мораль».

Стосовно конкретизації особливостей функціонування просодичних засобів, які забезпечу-

ють директивність притчі у межах когнітивного процесу, слід зазначити, що до розглянутих вище характеристик, які беруть участь у просодичному оформленні директивності тексту, притчі зокрема, доцільно віднести *мелодику, фразовий наголос, тип ядерного тону та його конфігурацію, гучність, темп, паузи, ритм*. Крім цього, базовими ознаками очікуваної у результаті проведення експериментів інтонаційної моделі реалізації англійської притчі слід вважати саме відносні характеристики інтонаційних параметрів, таких як зміна темпу, перепади гучності, тональні характеристики, швидкість зміни напрямку руху тону тощо.

Результати аудитивного аналізу показали, що апелююча функція англомовних притч передається за рахунок взаємодії таких інваріантних компонентів інтонації, як: помірний темп мовлення і його поступове сповільнення у кінцевих частинах структурних компонентів притчі; помірна гучність; звуження діапазону; низький спадний термінальний тон; проста ритмічна структура синтагм; короткі паузи між інтоногрупами; наявність перцептивних та риторичних пауз; рівномірний розподіл промінантності всіх повнозначних слів структурного компонента; спадний напрямок руху тону в термінальній частині; середній тональний рівень початку моралі та низький або екстранизкий тональний рівень її завершення. Директивність притчі реалізується також за рахунок появи у некінцевих синтагмах категоричних спадних тонів широкого діапазону й малої швидкості руху, завдяки чому слова, оформлені ними, сприймаються як найбільш семантично вагомі.

Контрастність показників гучності й темпу, ядерних тонів та паузації у директивних інтенціях емоційно-прагматичного потенціалу блоків «*Вступ та зав'язка*», «*Розвиток дії*» і «*Розв'язка*» призводить до директивної ідентифікації притчового дискурсу як глибинного плану інтонаційної системи. Отже, розподіл наголосів у директивних висловленнях великою мірою зумовлений лексико-граматичною і стилістичною структурами речень, композиційною будовою самих текстів і їхнім емоційно-прагматичним потенціалом. Таким чином, складна схема варіювання просодичних засобів у текстах англійських притч забезпечує їх когнітивно-прагматичну актуалізацію із максимальним ефектом.

Результати аудитивного аналізу також підтверджують і те, що інтонаційна інваріантна модель виділення прагматичних фокусів відображає тип відношення до об'єктів картин притчі та їх значущість у динаміці, що своєю чергою сприяє

прогнозуванню інтонаційного оформлення закодованого директивного висловлення. Тому динаміка інтонаційних контрастів притчового тексту, які реалізуються у блоках «Вступ та зав'язка» і «Розвиток дії» розглядаються нами як *тло*, процес декодування змісту якого уможлиблює перспективність декодування *фігури* притчі, а саме прихованої директивної інтенції. Таким чином, просодичне оформлення фонові інформації у притчі слугує потужним когнітивним наповненням, яке уможлиблює декодування повчального повідомлення, фігури притчі слухачем.

З огляду на вищезазначене, можна дійти висновку, що просодичні структури вважаються результатом взаємодії ментальних структур мовного знання. Сприйняття повчального повідомлення здійснюється квантами директивних інтенцій у вигляді наборів просодичних структур, які зафіксовані у нейродинамічних зв'язках головного мозку. При цьому емоційно марковані конфігурації інтонаційного контуру фонові інформації, яку містить притча, набувають ознак типових інваріантних інтонаційних моделей, утворюючи парадигму реалізації директивних інтенцій. Це, своєю чергою, уможлиблює актуалізацію та декодування притчового дискурсу.

Отже, такі просодичні контрасти виконують роль засобу, який забезпечує декодування директивної інтенції із негативною етичною ідеєю, а вживання до вгої паузи у фінальній інтоногрупі

уможлиблює слухача апелювати до своїх мисленевих процесів і свідомості та диференціювати між добром/злом, схваленням/несхваленням, розсудливістю/нерозсудливістю тощо.

Зіставлення результатів аудитивного аналізу дає змогу встановити, що інтонаційна інваріантна модель виділення прагматичних фокусів відображає тип відношення до об'єктів картин притчі та їх значущість у динаміці, що своєю чергою сприяє прогнозуванню інтонаційного оформлення закодованого директивного висловлення. При цьому цікаво простежити специфіку просодичного наповнення фігури і тла притчі різної за полярністю етичної ідеї. Пропонуємо узагальнити диференційні просодичні контури англійських притч, результати аудитивного аналізу яких подано в зіставних таблицях нижче (таблиця 1 і таблиця 2).

З огляду на вищезазначене можна дійти висновку, що просодичні структури вважаються результатом взаємодії ментальних структур мовного знання. Сприйняття повчального повідомлення здійснюється квантами директивних інтенцій у вигляді наборів просодичних структур, які зафіксовані у нейродинамічних зв'язках головного мозку. При цьому емоційно марковані конфігурації інтонаційного контуру фонові інформації, яку містить притча, набувають ознак типових інваріантних інтонаційних моделей, утворюючи парадигму реалізації директивних інтенцій. Це, своєю

Таблиця 1

Просодичне оформлення фігури і тла притчі з позитивною етичною ідеєю

Тло	Фігура
<p>«Вступ та зав'язка» – реалізується від середньої до широкої зон тонального діапазону; середній понижений, середньо-підвищений початок фрагмента; ступінчаста спадна шкала; помірна гучність й темп; простий регулярний ритм; емфатичні паузи; низькі висхідні та низхідні термінальні тони.</p> <p>«Розвиток дії» – підвищена гучність; прискорений темп; середньо-підвищений тональний рівень; низький або середній висхідний термінальний тон; високий спадний термінальний тон; ступінчасті низхідні шкали та ступінчасті низхідні з порушеною поступовістю шкали; притаманна реалізація пауз хезитацій; доброзичливе тембральне забарвлення; семантичний контраст, який оформлений підвищеною гучністю, підвищеним тональним рівнем, високим спадним термінальним тоном, спеціальним підйомом на семантичних словах, розширений тональний діапазон, інтенсифікація особових і присвійних займенників; наявність коротких перцептивних пауз.</p>	<p>– низький, середньо-підвищений, високий тональний рівень початку інтоногрупи; – середньо-знижений і низький тональний рівень завершення інтоногрупи; – варіювання тонального діапазону від звуженого на початку повчального повідомлення, середньо-звуженого всередині, розширеного наприкінці; – акцентуація повним і частковим наголосом особових займенників, допоміжних слів тощо; – підвищена гучність ініціальних директивних висловлень та знижена гучність фінальних висловлень; – помірний темп в ініціальній частині повчального фрагменту і сповільнений у його фінальній частині; – перцептивні, хезитаційні, внутрішньосинтагменні, психологічні паузи; – функціонування ступінчастої спадної шкали; ступінчастої спадної шкали з перерваною поступовістю; ковзної шкали; превалювання рівних середніх шкал; – високий спадний термінальний тон в ініціальній інтоногрупі та низький спадний термінальний тон у фінальній; – плавний, регулярний ритм</p>

Просодичне оформлення фігури і тла притчі з негативною етичною ідеєю

Тло	Фігура
<p>«Вступ та зав'язка» – високий тональний рівень такту в поєднанні з низьким висхідним термінальним тоном; високий спадний ядерний тон; низький висхідний-спадний термінальний тон в ініціальній синтагмі; помірний темп та гучність;</p> <p>«Розвиток дії» – прискорений темп; підвищена гучність; низхідні ковзні, ступінчасті спадні шкали та ступінчасті спадні з порушеною поступовістю шкали; стакатоподібний ритм; досить висока частотність вживання спеціального підйому на семантичних словах; наявність висхідного-спадного термінального тону низького рівня; локалізація максимальних параметрів ЧОТ і найвищих значень частотного інтервалу в шкалі; вживання максимальних параметрів інтенсивності в шкалі; різке та категоричне тембральне забарвлення; просодичне оформлення однорідних лексичних одиниць низьким висхідним термінальним тоном, хвилеподібним рухом тону, підвищеною гучністю та прискореним темпом; інтенсифікація особових і присвійних займенників; наявність коротких перцептивних пауз.</p>	<p>– найвища рекурентність середньо-підвищеного і високого тонального рівня початку інтоногрупи; – середньо-знижений і низький тональний рівень завершення інтоногрупи; – найвища рекурентність спадної ковзної шкали; регулярна спадна ступінчаста шкала та спадна ступінчаста шкала з перерваною поступовістю; – переважання високого або середньо-зниженого спадного термінального тону; низький спадний термінальний тон у фінальній частині фрагмента; функціонування низького спадного-висхідного термінального тону; – акцентуація слів з найбільшою семантичною вагою емфатичним наголосом; нетипове акцентування службових слів; – підвищена гучність в ініціальній інтоногрупі фрагмента з прискореним темпом та зниженою гучністю у фінальних інтоногрупах зі сповільненим темпом; властивий прискорений темп мовлення і підвищена, а здебільшого навіть висока гучність як на початку повчального фрагмента, так і наприкінці; – рекурентним є вживання довгої паузи на фоні коротких, перцептивних, хезитаційних тощо; – стакатоподібний ритм.</p>

чергою, впливає на актуалізацію і декодування притчового дискурсу.

Висновки і пропозиції. Результати аудитивного аналізу уможливають говорити про кореляцію просодичного оформлення тла і фігури притчі з позитивною етичною ідеєю та кореляцію просодичного оформлення тла і фігури притчі з негативною етичною ідеєю. У цьому світлі зрозумілим є принцип реалізації інтонаційного контуру притчі залежно від полярності її етичної ідеї. Установлено, що під час проголошення притчі з позитивною етичною ідеєю мовець оформлює своє мовлення такими просодичними засобами, які сприяють схваленню дій героя, виражають категоричність, акцентують увагу на раціональності вчинків, апелюють до емпатії слухача, готують його до прийняття певної позиції, роздумів тощо. Тому відповідне інтона-

ційне оформлення фонові інформації притчі уможливує декодування її директивної інтенції, яка на просодичному рівні реалізовується мовцем подібним набором інтонаційних засобів.

Цілком очевидно, що те саме відбувається і з фігурою і тлом притчі із негативною етичною ідеєю, під час проголошення якої мовець використовує такі просодичні контури, які налаштовують слухача на виникнення конфлікту, іронізують дії і вчинки героїв, виражають обурення і несхвалення тощо і викликають певні негативні емоції у свідомості слухача. Такий прийом, відповідно, уможливує успішне декодування директивної інтенції притчі. У цьому зв'язку перспективним видається дослідження синергетичного аспекту просодичного оформлення вираження повчальності у коротких повчальних текстах.

Список літератури:

1. Антипова А. М. Ритмическая система английской речи. Москва : Высшая школа, 1984. 199 с.
2. Багмут А. Й. Функціонально-семантичний аспект інтонації. *Записки з романо-германської філології*. 2008. Вип. 22. Одеса : Фенікс. С. 5–12.
3. Бровченко Т. О. Фонетика англійської мови (контрактивний аналіз англійської та української вимови). Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили. 2006. 300 с.
4. Валігура О. Р. Фонетична інтерференція в англійському мовленні українських білінгвів : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники. 2008. 288 с.
5. Дубовский Ю. А. Анализ интонации устного текста и его составляющих. Минск : Выш. шк., 1978. 140 с.
6. Калита А. А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники. 2007. С. 5–7.

7. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання : монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ. 2001. 351 с.
8. Остин Дж. Л. Слово как действие. *Новое в зарубежной лингвистике. Теория речевых актов*. Москва : 1986. Вып. 17. С. 22–130.
9. Серль Дж. Р. Классификация иллокутивных актов. *Новое в зарубежной лингвистике : Теория речевых актов*. Москва, 1986. Вып. 17. С. 170–194.
10. Сусов И. П. Лингвистическая прагматика. Винница : Нова Книга, 2009. 272 с.
11. Торсуева И. Г. Интонация. Лингвистический энциклопедический словарь. Москва : Большая Российская энциклопедия, 2002. С. 197–198.
12. Трубецкой Н. С. Основы фонологии. Москва : Изд-во ин. лит., 1960. 373 с.
13. Cook N. Tone of Voice and Mind: The connection between intonation, emotion, cognition and consciousness. Amsterdam. Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2002. 291 p.
14. Crystal D. The Cambridge Encyclopaedia of the English Language. New York : Cambridge University Press, 1999. 490 p.
15. Gimson A. C. An Introduction to Pronunciation of English. Habana : Editorial Pueblo y Education, 1980. 294 p.
16. Ladd D. R. Intonational Phonology. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. P. 8–93.
17. Laver J. Principles of Phonetics. Cambridge : Cambridge University Press, 1994. 707 p.
18. McCarthy M. Discourse Analyses for Language Teachers. Cambridge : Cambridge University Press, 1991. 213 p.
19. Pierrehumbert J. B. What People Know about Sounds of Language. *Studies in the Linguistic Sciences*. 2000. 29 (2). P. 111–120.
20. Roach P. English Phonetics and Phonology. A Practical Course. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 283 p.

Musiienko Yu. A. INTONATIONAL MEANS OF CONVEING MORAL IN THE PARABLE DISCOURSE

The article is devoted to the analysis of prosodic loading of the didactic messages conveyed in modern English parables. It has been established and experimentally proved that a linguo-cognitive approach of the prosodic analysis of the English parables such as “figure-background” is an essential part of discourse analysis. The theory of key words and informational centers works both on the level of text perception and speech production. The auditory analysis has enabled us to find, describe, and systematize the prosodic means that facilitate and enhance this impact; investigate peculiarities of human’s cognitive work and capacity during sound production and perception of directive utterances conveyed in the English parable discourse. The results of the auditory analysis prove a correlation between prosodic loading of a figure and background in the parable with a positive ethical idea and prosodic loading of a figure and background in the parable with a negative ethical idea. A specific intonational loading of background information facilitates a process of decoding its directive intention that is realized by the speaker using similar intonational means. Thus, it has been established that while preaching a parable with a positive ethical idea an addresser uses such prosodic means that appeal to addressee’s empathy aiming at approval of main character’s actions. A corresponding intonational loading of background information in the parable enhances a process of decoding its directive intention on the prosodic level by means of a specific number of intonational means (slowing tempo, moderate loudness, perceptive pauses, falling scales, a low nuclear tone, wide range). The same happens with a figure and background of the parable that has a negative ethical idea. While preaching it a speaker uses such prosodic contours as moderate tempo and loudness, a rising-falling nuclear tone, a high falling nuclear tone, a falling sliding scale and regular descending stepping scale, accidental rise, perceptive and long pauses. Such prosodic loading of the figure and background tunes a recipient on emerging of a conflict, disapproves of main characters’ actions, shows resentment and derision. The perspective of the study is in the analysis of synergetic aspect of the didactic discourse prosodic loading.

Key words: *parable, parable discourse, moral, prosodic means, speech influence, cognitive and pragmatic approach, figure, background.*

Нечипоренко В. А.

Винницький торгово-економічний інститут

Київського національного торгово-економічного університета

**ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ ВОЗДЕЙСТВИЯ
АНГЛОЯЗЫЧНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ РЕКЛАМЫ**

Статтю присвячено дослідженню питань, пов'язаних з емоційним впливом на реципієнта рекламних текстових повідомлень, зумовленим імпліцитним змістом соціальної некомерційної реклами. Сучасна реклама торкається найпотемніших ділянок психіки людини і надає споживачу великий обсяг інформації, психологічний вплив якої пов'язаний з процесами переробки рекламних повідомлень – емоціями, думками, що зумовлюють конкретні поведінкові акти адресата. Мета статті – охарактеризувати особливості соціальної некомерційної реклами з точки зору імпліцитної інформації та засобів її експлікації. Зазначена мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) охарактеризувати засіб впливу, що його використовує соціальна реклама; 2) визначити джерела імплікації соціальних реклам; 3) охарактеризувати мовні засоби створення ефекту емоційного впливу.

Більшість рекламних матеріалів за спрямуванням їхнього впливу можна поділити на раціональні та ірраціональні, тобто емоційні. Коли йдеться про соціальну рекламу, необхідно зазначити, що основним напрямом впливу є ірраціональний. Вплив на емоційну сферу ґрунтується на експлуатації в рекламі таких емоцій, як страх, відраза, подив, гнів, самоприниження, ніжність, і таких інстинктів, як інстинкт збудження, антипатії, цікавості, агресії, самознищення, батьківський інстинкт, розмноження тощо та деяких інших. Більша частина некомерційних реклам, проаналізованих у рецензованій роботі, спираються на архетипні імплікації, що пов'язані з темою смерті та знищення. Соціальна некомерційна реклама чинить на адресата перш за все емоційний вплив неманіпулятивного характеру. Потужний ефект впливу досягається завдяки кооперації, одночасного використання кількох різнопланових (вербальних і невербальних) знаків. Соціальна реклама є необхідною, вона відіграє значущу роль не лише у процесі розвитку так званої масової культури, а й культури традиційної, класичної. Окреслено перспективи подальших наукових розвідок.

Ключові слова: соціальна реклама, рекламний дискурс, комунікативний вплив, імпліцитна інформація, емоційний вплив.

Введение. Интерес к изучению рекламных текстов в последние десятилетия обусловлен всё возрастающими объёмами маркетинговой и рекламной деятельности, а также увеличивающимся с каждым днём потоком информации, передаваемой различными средствами массовой коммуникации. По данным аналитиков, средне-статистический городской житель ежедневно подвергается воздействию порядка 5000 рекламных объявлений, что в десять раз превышает показатели пятидесятилетней давности, когда американский потребитель сталкивался «всего» с 500 коммерческими объявлениями в день [9]. Закономерно, что у пользователя, или объекта воздействия, должен развиваться так называемый «рекламный иммунитет», своего рода психологическая устойчивость к подобным раздражителям. Некоторые сообщения просто игнорируются как такие, которые либо не привлекают внимание,

либо не производят должного впечатления. Создание запоминающейся, а иногда даже шокирующей рекламной кампании является основной задачей современного маркетолога. Достижение этой цели становится возможным благодаря совмещению вербальных и невербальных инструментов, когда яркая картинка дополняется удачным слоганом, эксплицирующим несколько дополнительных смыслов. Изучение рекламных сообщений с точки зрения лингвистики текста представляется актуальным и своевременным.

Традиционно рекламу принято рассматривать как вид или этап бизнеса, а также как составной элемент маркетинга. Однако сегодня возникает необходимость анализировать её с точки зрения культуры. Современная реклама затрагивает самые тайные участки психики человека и представляет потребителям огромный пласт информации, психологическое влияние которой связано

с процессами переработки рекламных сообщений – эмоциями, мыслями, обуславливающими конкретные поведенческие акты покупателя. Всё возрастающий объём информационного потока, в том числе и коммерческого содержания, не мог не привлечь внимание учёных.

Также представляют научный интерес вопросы, связанные с изучением культурологических аспектов рекламных сообщений, вопросы межкультурной коммуникации. Не секрет, что коммерческие объявления компании Coca-Cola уже давно и прочно воспринимаются как реклама американского образа жизни. А признанная роль английского языка как языка международного общения, языка Интернета и средств массовой коммуникации позволяет проникать англоязычной рекламе в информационное пространство практически любой страны мира, что обуславливает появление научных исследований, посвящённых проблемам культурного взаимодействия, как, например, в работе Jeffrey K. Johnson “American Advertising in Poland: A Study of Cultural Interactions Since 1990” [4]. С точки зрения социальной психологии рекламная деятельность – это прежде всего общение и взаимодействие как непосредственное, так и опосредствованное, один из видов активности людей и одновременно сильнейший психологический регулятор социальных отношений между ними [4, с. 13].

В последнее время лингвисты все чаще обращаются к проблемам дискурса рекламы (В. В. Зирка, В. И. Карасик, Е. В. Корнеева, Н. А. Кузьмина, А. А. Леонтьев, О. Д. Македонова, О. А. Мартынюк, Е. Э. Науменко, А. В. Олянич, П. Б. Паршин, Ю. К. Пирогова, Е. А. Селиванова, Н. В. Слухай, Ю. А. Сорокин, А. М. Шахнарович и др.). Н. В. Слухай в учебном пособии «Мифологические источники прагматикона текстов мас-медиа» подробно анализирует мифологичность рекламного дискурса и даёт исчерпывающую информацию о литературе по проблеме влияния мифа и других способов манипулирования сознанием на организацию современного масмедийного пространства [7, с. 16].

Особую актуальность в лингвистике и теории коммуникации сейчас приобретают вопросы коммуникативного влияния и манипуляции (С. Г. Кара-Мурза, А. Н. Лебедев-Любимов, Г. Г. Почепцов). Представляется актуальным обращение к изучению механизмов создания и функционирования текстов социальной рекламы, поскольку реклама как социально ориентированный стратегический дискурс способен, ассими-

лировавшись в информационном пространстве современного социума, с помощью особых коммуникативных стратегий оказывать воздействие на сознание, изменяя ценностные доминанты и модели поведения его отдельных представителей [6, с. 39].

Цель данной работы – охарактеризовать особенности социальной некоммерческой рекламы с точки зрения имплицитной информации и способов её экспликации. Поставленная цель предполагает решение следующих задач: 1) охарактеризовать способ воздействия, используемый в социальной рекламе; 2) определить источники импликации социальных реклам; 3) охарактеризовать языковые средства создания эффекта эмоционального воздействия.

Объект исследования – современный англоязычный рекламный дискурс.

Предмет анализа – лингвостилистические параметры и прагматическое функционирование англоязычных текстов социальной рекламы.

Поставленная цель, специфика изучаемого объекта обусловили выбор методов исследования, среди которых: структурно-семантический метод – для определения содержания лексико-фразеологических и синтаксических единиц, метод контекстно-ситуативного анализа – для определения лингвистических и экстралингвистических средств воздействия на адресата, метод коммуникативно-прагматического анализа – для определения стратегий и тактик рекламного сообщения.

Материалом исследования служат образцы англоязычных реклам, представленные в открытых интернет-источниках [11]. Выбор материала обусловлен тем, что традиции рекламной деятельности, в том числе в сфере некоммерческой рекламы, имеют в США глубокие исторические корни, что, соответственно, находит своё воплощение в креативном и концептуальном наполнении, средствах исполнения. Тематика долговременных широкомасштабных кампаний также разнообразна: защита окружающей среды (*Protecting Our Planet; Natural Environment; The Greenpeace Movement; WWF*); гуманитарная помощь бедным странам (*The Peace Corp*); кампании против насилия в семье и жестокого обращения с детьми; борьба с курением (*Campaign for Tobacco Free Kids; “The Truth” Campaign*), наркотиками (*Advertising Media Partnership for a Drug-free America*); защита животных от жестокого обращения (*Animal Protection from Abuse/Cruelty*); борьба с вождением в нетрезвом виде (*Drunk*

Driving; Mothers Against Drunk Driving); забота о пожилых людях (*American Society on Aging*); борьба с избыточным весом и ожирением (*Anti-Obesity Campaign*) и многие другие [5, с. 135].

Кроме того, представляется интересным изучить возможность сохранения адекватного эффекта оригинального рекламного сообщения при переводе его с английского языка на русский.

Основной материал исследования. Рассматриваемая с коммуникативной точки зрения сущность рекламного текста не может быть определена лишь одними языковыми признаками. Коммуникация как целенаправленный процесс, деятельность не ограничивается только вербальным компонентом, поэтому все анализируемые нами рекламные тексты содержат также графические элементы (рисунки, фотографии), сила воздействия которых не уступает по значимости языковым знакам. Поэтому далее мы будем именовать текстом рекламное сообщение в целом, содержащее вербальные и невербальные компоненты.

Большинство рекламных материалов по направлению их воздействия можно разделить на рациональные и иррациональные, то есть эмоциональные. Исследователи англоязычного аргументирующего дискурса отмечают, что основными видами вербальных рациональных апелляций являются апелляции к разуму и логике, которые реализуются при помощи представления фактов и аналогий. Иррациональный характер несут апелляции к чувствам (позитивным, негативным, чувству юмора), логике (авторитету, мнению большинства, незнанию традиций и т.д.), ценностям и аргументу смерти, под которым понимается окончательность принятого решения [1, с. 136]. Когда речь идёт о социальной рекламе, необходимо констатировать, что основным направлением влияния является иррациональное. Воздействие на эмоциональную сферу основывается на эксплуатации в рекламе таких эмоций, как страх, отвращение, удивление, гнев, самоутверждение, нежность, и таких инстинктов, как инстинкт возбуждения, антипатии, любопытства, агрессии, самоуничтожения, родительский инстинкт, а также размножения, стадности, накопления и некоторых других [2, с. 264].

Нельзя не согласиться с утверждением Н. В. Слухай, что эмоциональное воздействие рекламы усиливается за счёт импликаций разного происхождения [7, с. 30]. В лингвистической литературе нередко высказывается мнение, что имплицитное содержание важнее эксплицит-

ного. Одной из основных характеристик скрытой информации является то, что она возникает в силу свойственной нашему сознанию привычки связывать изложенное вербально с накопленным личным и общественным опытом. Без сомнения, воспринимая текст, получатель делает выводы, которые зависят не только от знания языка, но и от имеющихся у него знаний о мире, т.е. он с самого начала оперирует тем, что стоит за текстом. В процессе понимания реципиент оперирует не только языковыми знаниями, но и полным объёмом знаний энциклопедических, хранимых памятью человека, включая эмоциональные впечатления, накладываемые на имеющиеся знания, выработанную в социуме систему норм и оценок, единой информационной базой человека, которую А. А. Залевская называет информационным тезаурусом [3, с. 155].

Если учитывать тот факт, что англоязычная реклама в оригинальном или переводном виде воспринимается и теми, для кого английский язык не является родным, особый интерес для исследования представляют вопросы адекватной передачи смысла рекламного сообщения в условиях межкультурной коммуникации. С. Д. Чугу и С. В. Гладько проанализировали восемь лингвокультурных аспектов, которые существенно отличаются у носителей английского и украинского языков [8, с. 87], что, безусловно, не может не оказывать влияние на переводческую практику в этой сфере.

Проанализируем образцы социальной рекламы с точки зрения определения источника импликации и использования вербальных и невербальных средств для глубокого эмоционального воздействия на получателя информации. Большинство рассматриваемых в данной работе некоммерческих реклам в качестве усилителя эмоционального влияния опираются на архетипные импликации, связанные с темой смерти и разрушения.

Особую актуальность в наши дни приобрела проблема использования мобильных телефонов водителями транспортных средств во время движения. Для большего эмоционального воздействия рекламное агентство из Индии использует изображение мобильного телефона для демонстрации опасности, которую он представляет для водителя: собеседник на «другом конце провода» в качестве сообщения получает поток крови, символизирующий гибель звонящего. Усилению эффекта способствует и вербальное сообщение, фактически написанное кровью: *Don't talk while he drives/Don't talk while she drives.*

Все знают, что курение очень опасно для здоровья, но каждый год, по данным ВОЗ, употребление табака приводит к 8 миллионам смертей. Антитабачная социальная реклама в первую очередь вызывает к инстинкту самосохранения курильщика. На одной из специальных площадок для курения в китайской столице установлен контейнер для окурков. На крышке контейнера изображён рентгеновский снимок лёгких курильщика, в котором проделано отверстие для мусора. Лаконичная фраза *Cancer, which is thrown into your lung by yourself (Рак, который ты сам бросаешь в свои лёгкие)* подтверждает первоначальное предположение о символическом значении отверстия, наглядно демонстрирует результат, к которому приводит привычное поведение курильщика.

Для борьбы с табакозависимостью медицинские и общественные организации используют архетипные импликации, связанные со страхом старения. Особенно эффективным этот способ представляется для воздействия на женскую часть аудитории. Без визуальной поддержки сложно произвести подобный эффект, поэтому рекламисты из Австралии чёткое и однозначное сообщение *Smoking causes premature ageing (Курение приводит к преждевременному старению)* сопровождают красноречивой фотографией, на которой очень пожилая женщина прикуривает сигарету от свечей на именинном торте. Свечи выполнены в виде числа «42». Эффект достигается благодаря гиперболизации изображения – видимому диссонансу между внешним видом женщины и её фактическим возрастом.

Ещё одним эффективным средством, используемым в социальной рекламе, является метафоризация сообщения. Рекламный постер общественной организации, помогающей бороться с табакозависимостью, представляет собой фотографию разворота книги, где в самом неожиданном месте большими буквами напечатано слово *THE END*, маркирующее конец произведения. Ниже помещено сообщение: *If you smoke, statistically your story will end 15% before it should (Если ты куришь, твоя история будет на 15% короче, чем могла бы быть)*. Аллюзия на традиционную метафору «книга жизни» производит очень сильное эмоциональное воздействие.

Следующая группа – это некоммерческие рекламные сообщения, в основе которых лежат фоновые-энциклопедические импликации. Среди них доминируют те, что эксплицируют семантику отношений в семье, недопустимость насилия над женщинами, детьми и т.п. Невозможно не обратить внимание на следующее объявление, ини-

цированное общественной организацией *Moms Demand Action*, которая выступает за ужесточение законов, регламентирующих оборот огнестрельного оружия и контроль за его использованием: над изображением детей помещена фраза, выдержанная в стиле вопросов викторины или квеста: *One child is holding something that's been banned in America to protect them. Guess which one (Один ребёнок держит в руках предмет, который запрещён в Америке с целью защиты детей. Угадай кто)*. На самой фотографии мы видим двоих детей: один из них держит в руках шоколадное яйцо «Kinder», а второй – автомат. Изображение ребёнка с автоматом в руках сразу вызывает негативные ассоциации, попытку отрицания происходящего, и единственно правильное, на первый взгляд, предположение, что это и есть правильный ответ. Эффект неоправданного ожидания создаётся при помощи едва заметного сообщения под изображением детей: *We won't sell Kinder chocolate eggs in the interest of child safety. Why not assault weapons? (Мы не продаём шоколадные яйца «Kinder», чтобы обезопасить детей. Почему не сделать то же самое с оружием?)*. Текст эксплицирует норму закона, запрещающего продажу и ввоз на территорию США шоколадных яиц из-за содержащихся внутри мелких предметов, которые могут вызвать серьёзные проблемы со здоровьем у детей в случае попадания в дыхательные пути. Активисты обращают внимание общественности на то, что оружие, которое свободно продаётся в Америке, представляет ещё большую угрозу детским жизням.

Второй пример из этой группы апеллирует к проблеме защиты прав женщин. Кроме совмещения визуального и вербального компонентов сообщения, мы фиксируем и синтез традиционного, архаичного взгляда на роль женщины в семье и обществе с современным информационным методом его вербализации. На фото крупным планом изображена восточная женщина в традиционном национальном одеянии. Её рот закрыт фотографией строки поиска в Интернете. Начало фразы, которую кто-то вводит, выглядит так: *Women need to (Женщинам необходимо)*. А система поиска автоматически предлагает самые частотные запросы, которые начинаются именно с этой фразы: *women need to be put in their place (женщинам нужно указывать их место)*, *women need to know their place (женщинам нужно знать их место)*, *women need to be controlled (женщинам необходимо контролировать)*, *women need to be disciplined (женщинам нужно дисциплинировать)*.

Безумовно, все предложенные поисковой системой варианты идут в разрез с провозглашённой ООН политикой равенства, являются вербальным проявлением гендерной дискриминации. Поэтому создатели этой социальной рекламы в качестве антитезы предлагают единственно правильный ответ: *Women need to be seen as equal (Женщинам необходимо, чтобы их считали равными)*.

Необходимо отметить, что использование только языковых знаков не было бы столь эффективно и информативно. Именно комбинация знаковых систем (вербальных и невербальных) создаёт воздействие большой силы.

Выводы. Всё изложенное выше позволяет нам сделать следующие выводы: социальная некоммерческая реклама оказывает на адресата прежде всего эмоциональное воздействие, которое носит неманипулятивный характер. Как известно,

эмоциональная память человека является более устойчивой, чем другие виды памяти, и намного сильнее воздействует на принятие решения, то есть на поведение человека. Сильный воздействующий эффект достигается кооперацией, одновременным использованием нескольких разноплановых (вербальных и невербальных) знаков. Так называемые «визуальные тропы» благодаря их способности легко инкорпорироваться в рекламное сообщение широко используются и иногда только при помощи невербальных средств передают целые массивы информации. С точки зрения возможности перевода англоязычных рекламных текстов мы приходим к заключению, что их можно без значительных проблем перевести на русский или украинский языки, хотя в отдельных случаях требуются дополнительные экстралингвистические комментарии.

Список литературы:

1. Гладь С. В., Чугу С. Д. Лінгвопрагматичний аспект аргументативного дискурсу. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Вип. 10. Хмельницький : ФОП Бідюк Є.І., 2016. С. 134–139.
2. Джефкінс Ф. Реклама : практичний посібник. Київ : Знання-Прес, 2001. 455 с.
3. Залевская А. А. Информационный тезаурус человека как база речемыслительной деятельности. *Исследования речевого мышления в психолингвистике*. Москва : Наука, 1985. С. 150–171.
4. Лебедев-Любимов А. Н. Психология рекламы. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 368 с.
5. Науменко Е. Э. Композиционные и лексико-стилистические особенности англоязычной социальной рекламы. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов : Грамота, 2016. № 1 (55). Ч. 2. С. 134–139.
6. Рекламный дискурс и рекламный текст (2-е изд.) : кол. монография. Москва : ФЛИНТА : Наука, 2011. 296 с.
7. Слухай Н. В. Міфологічні джерела прагматикону текстів мас-медіа. Сімферополь : Кримський державний інженерно-педагогічний університет, 2004. 108 с.
8. Chugu S.D., Gladio S.V. Decoding Intercultural Diversity in Translation. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Вип. 15. Хмельницький : ФОП Бідюк Є.І., 2019. С. 85–89.
9. Holmes R. We Now See 5.000 Ads a Day... And It's Getting worse. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/have-we-reached-peak-ad-social-media-ryan-holmes> (дата обращения: 22.04.2020).
10. Johnson J. K. American Advertising in Poland: A study of Cultural Interactions Since 1990. McFarland&Company, Inc., Publishers, 2014. 244 p.
11. Lina D. 40 Of The Most Powerful Social Issue Ads That'll Make You Stop And Think. URL: https://www.boredpanda.com/powerful-social-advertisements/?utm_source=google&utm_medium=organic&utm_campaign=organic (дата обращения: 22.04.2020).

Nechyporenko V. A. EMOTIONAL ASPECT OF ENGLISH-LANGUAGE SOCIAL ISSUE ADS IMPACT

The article examines the problems connected with emotional impact on the advertising texts recipient, which is caused by implicit meaning of social non-commercial advertising. The scientific research of advertising messages from the linguistic point of view is seemed to be current and timely. The modern advertising affects the deepest spheres of human psyche and represents a huge massive of information which psychological influence is associated with advertising messages processing – emotions, thoughts which cause the addressee's specific behavioral activity.

The aim of the work is to analyze the characteristic features of social non-commercial advertising through studying its implicit information and methods of its explication. The announced aim presumes the solving of the following tasks: 1) to characterize the method of influence used in the social advertisement; 2) to define the sourced for social advertising implication; 3) to characterize language means of building the effect of emotional contagion.

In most cases advertising materials are divided into rational and irrational (emotional). Rational direction is realized through using rational motives of the recipient applying argumentation and pseudo argumentation. When talking about social advertising we should underline the major direction is irrational. The influence on emotional sphere is based on exploitation in the advertising message such emotions as fear, disgust, astonishment, anger, self-affirmation, tenderness, and such instincts as instinct of excitement, aggression, self-depreciation, antipathy instinct, breeding instinct, curiosity instinct, parental instinct, herding instinct and others. The majority of advertisements described in this work uses the archetypical implications connected with the theme of death and destruction as the enhancer of emotional impact. No doubt, social issue advertising is an important factor in the process of development both, so called mass culture and traditional, classic culture.

Key words: *social issue advertising, advertising discourse, communication impact, implicit information, emotional contagion.*

Полонская И. П.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СОКРАЩЕНИЕ КАК СПОСОБ ОБРАЗОВАНИЯ НОВЫХ ЛЕКСИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

У статті розглядається скорочення як один зі способів утворення нових слів у сучасній англійській мові. Вивчаються такі види скорочення, як: блендінг, аббревіація, усічення і зворотний словотвір. Показано, що блендінг, аббревіація й усічення належать до високопродуктивних способів утворення нових лексичних одиниць, редерівація займає периферійне положення. Бленд є результатом з'єднання або двох скорочених слів (glamping, quillow, sharrow), або одного повного та іншого скороченого слова (fatberg, solopreneur, mansplain). Продемонстровано, що здебільшого кількість складів у бленді відповідає кількості складів у другому слові, що бере участь в утворенні бленда, і наголос в них падає на один і той самий склад. Аббревіатури розділені на три підгрупи: ініціалізми, акроніми та змішані аббревіатури, які одночасно є і ініціалізмами, і акронімами. Описані рідкісні, атипові форми аббревіатур (комбінований ініціалізм d-bag, змішана аббревіатура UFO у значенні a project left uncompleted). Встановлено критерії віднесення усічених слів до групи простих і складних. До простих належать односкладові і двоскладові слова, утворені усіченням одного слова (guac). До складних відносимо слова, що утворюються поєднанням або двох усічених слів (fintech), або усіченого першого слова і повної форми другого слова (cannabusiness). Як серед простих, так і складних усічених слів переважають іменники. Прості усічені слова утворюються на основі іменників, складні – на основі прикметників та іменників. Усічення поділяються нами на стандартні і нестандартні. Нестандартні усічення зазнають ряд змін або тільки в написанні, або в написанні та вимові одночасно. Аналіз фактичного матеріалу показав, що і серед блендів, і серед усічених слів велике поширення набув ріспеллінг, тобто написання слова іншим чином, що відображає його вимову.

Ключові слова: скорочення, блендінг, аббревіація, ініціалізм, акронім, усічення, зворотний словотвір.

Постановка проблеми. Англійський язык имеет в своём распоряжении разнообразные способы образования новых лексических единиц. Имеющаяся давняя традиция в изучении сокращения как одного из словообразовательных способов не снимает всех противоречий и неоднозначностей в трактовке его видов. Изменяются с течением времени причины возникновения сокращённых единиц, специфика их оформления, сфера функционирования и т.д. Всё это является веским аргументом для пристального внимания лингвистов.

Анализ последних исследований и публикаций. Сокращению посвящён внушительный корпус публикаций. Разные виды сокращений изучаются как зарубежными, так и отечественными лингвистами, научные работы которых послужили общетеоретической базой для данного исследования (Ingo Plag [7], Bastian Heunen [6], М. С. Богачик [1], О. И. Максименко [4], В. В. Громовенко [2], Е. В. Кербер [3], П. А. Полухина [5] и др.).

Постановка задачи. Целью настоящей статьи является рассмотрение сокращения как одного из способов образования новых слов в современном английском языке. Под новым словом понимается такая лексическая единица, которая фиксируется в словаре впервые. Изучаются новые лексические единицы, вошедшие в 2018–2020 гг. в словарь Мерриам-Вебстер (Merriam Webster) и Оксфордский словарь английского языка (Oxford English Dictionary) в формате онлайн.

Изложение основного материала. Выделены четыре вида сокращения, на основе которых образуются исследуемые нами слова: блендинг, аббревиация, усечение, обратное словообразование. Рассмотрим каждый из них отдельно.

Блендинг. Бленд образуется в результате взаимодействия двух единиц, которые объединяются в единую лексему путём наложения. Если принимать во внимание структурные компоненты блендов, то их можно разделить на следующие группы.

1. Бленды, образованные из двух сокращённых слов, имеющих общий фрагмент в своей структуре и объединённых путём наложения букв в месте слияния:

schlockbuster = **schlock** + **blockbuster**

(schlockbuster (noun) – a film or book which is highly popular or commercially successful but is regarded as having no artistic merit)

mocktail = **mock** + **cocktail**

(mocktail (noun) – a usually iced drink made with any of various ingredients (such as juice, herbs, and soda water) but without alcohol; a nonalcoholic cocktail)

hangry = **hungry** + **angry**

(hangry (adjective, informal) – irritable or angry because of hunger)

glamping = **glamour** or **glamorous** + **camping**

(glamping (noun) – outdoor camping with amenities and comforts (such as beds, electricity, and access to indoor plumbing) not usually used when camping)

precariat = **precarious** + **proletariat**

(precariat (noun, with singular or plural agreement) – people whose employment, income, and living standards are insecure or precarious; such people considered collectively as a social class)

quillow = **quilt** + **pillow**

(quillow (noun) – a quilt that can be folded into an attached pocket to form a pillow)

chillax = **chill** + **relax**

(chillax (verb, colloquial) – to calm down and relax; to take it easy, to chill)

swellegant = **swell** + **elegant**

(swellegant (adj.) – wonderfully stylish, elegant, or fashionable)

sharrow = **share** + **arrow**

(sharrow (noun, North America) – a road marking in the form of two inverted V-shapes above a bicycle, indicating which part of a road should be used by cyclists when the roadway is shared with motor vehicles)

masstige = **masses** + **prestige**

(masstige (noun) – referring to cheap products marketed as luxurious).

2. Бленды, образованные из слагаемых в одно целое сокращённой формы первого слова и сокращённой формы второго слова и объединённых путём наложения звуков в месте слияния:

zoodle = **zucchini** + **noodle**

(zoodle (noun) – a long, thin strip of zucchini that resembles a string or narrow ribbon of pasta).

3. Бленды, образованные из полного первого слова и сокращённой формы второго слова:

fatberg = **fat** + **iceberg**

(fatberg (noun) – a large mass of fat and solid waste that collects in a sewer system)

solopreneur = **solo** + **entrepreneur**

(solopreneur (noun) – one who organizes, manages, and assumes the risks of a business or enterprise without the help of a partner; a solo entrepreneur)

mansplain (respelling) = **man** + **explain**

(mansplain (verb, informal) (of a man) – to explain something to someone, typically a woman, in a manner regarded as condescending or patronizing).

В последнем из приведённых примеров наблюдается так называемый респеллинг (англ. respelling), т.е. написание слова иным образом, отражающим его произношение.

Итак, бленд является результатом соединения либо двух сокращённых слов, либо одного полного и другого сокращённого слова. Интересно заметить, что количество слогов в бленде соответствует количеству слогов во втором слове, участвующем в образовании бленда. Главное ударение в них падает на один и тот же слог. Полагаем, что это является отличительной особенностью блендинга. Продемонстрируем сказанное на примерах (ударные слоги выделены жирным шрифтом):

solo (2 слога) + entrepreneur (4 слога) = solopreneur (4 слога)

zucchini (3 слога) + noodle (2 слога) = zoodle (2 слога)

glamour (2 слога) or glamorous (3 слога) + camping (2 слога) = glamping (2 слога)

schlock (1 слог) + blockbuster (3 слога) = schlockbuster (3 слога)

mock (1 слог) + cocktail (3 слога) = mocktail (3 слога)

swell (1 слог) + elegant (3 слога) = swellegant (3 слога)

quilt (1 слог) + pillow (2 слога) = quillow (2 слога)

chill (1 слог) + relax (2 слога) = chillax (2 слога)

share (1 слог) + arrow (2 слога) = sharrow (2 слога)

fat (1 слог) + iceberg (2 слога) = fatberg (2 слога)

man (1 слог) + explain (2 слога) = mansplain (2 слога).

Среди проанализированных примеров исключение составляет лишь бленд precariat: precarious (4 слога, 2-й ударный) + proletariat (5 слогов, 3-й ударный) = precariat (4 слога, 2-й ударный). В данном случае количество слогов в бленде такое же, как и в первом элементе, участвующем в формировании бленда. Ударный слог бленда совпадает

с ударным слогом первого слова. Такие случаи чрезвычайно редки, и их можно рассматривать, скорее, как исключения из общего правила.

Если принимать во внимание частеречную принадлежность слов, из которых образуются бленды, то можно выделить следующие компоненты:

Noun + Noun

zoodle [blend of zucchini (noun) and noodle (noun)]

fatberg [blend of fat (noun) and iceberg (noun)]

schlockbuster [blend of schlock (noun) and blockbuster (noun)]

quillow [blend of quilt (noun) and pillow (noun)]

masstige [blend of masses (noun) + prestige (noun)]

sharrow [blend of share (noun) + arrow (noun)]

Adjective + Adjective

hangry [blend of hungry (adjective) and angry (adjective)]

swellegant [blend of swell (adjective) and elegant (adjective)]

Verb + Verb

chillax [blend of chill (verb) and relax (verb)]

Noun + Verb

mansplain [blend of man (noun) and explain (verb)]

Adjective + Noun

mocktail [blend of mock (adjective) and cocktail (noun)]

precariat [blend of precarious (adjective) and proletariat (noun)]

solopreneur [blend of solo (adjective) and entrepreneur (noun)]

Noun (Adjective) + Gerund

glamping [blend of glamour (noun) or glamorous (adjective) and camping (gerund)].

Больше всего блендов выявлено среди имён существительных, образованных из компонентов других имён существительных.

Аббревиация. Аббревиатуры образуются из названий начальных букв или из начальных звуков слов. Мы разделяем аббревиатуры на три подгруппы.

1. Инициализмы, образованные из первых букв слов:

TL;DR/tl;dr/ (less commonly **TLDR** or **tdr** : too long; didn't read – used to say that something would require too much time to read

MLE (Linguistics): multicultural London English

TTC: trying to conceive

BFN: big fat negative (related to the results of a pregnancy test)

BFP: big fat positive (related to the results of a pregnancy test)

CIO: cry it out (as a means of baby sleep training).

Интересным представляется комбинирование инициализма со вторым полным элементом сложного слова:

d-bag (noun, US offensive)[shortening of **douchebag**] – an obnoxious, offensive, or disgusting person.

Такой случай, на наш взгляд, можно рассматривать как комбинированный инициализм.

2. Акронимы, образованные из первых звуков слов (произносятся как обычное слово):

GOAT/(less commonly) **G.O.A.T** (plural **GOATS** also **G.O.A.T.s**): the greatest of all time – the most accomplished and successful individual in the history of a particular sport or category of performance or activity/used to refer to or describe the person who has performed better than anyone else ever, especially in a sport

EGOT (noun): **Emmy, Grammy, Oscar, Tony** – the accomplishment of winning an Emmy, Grammy, Oscar, and Tony Award in one's lifetime.

3. Смешанные аббревиатуры, которые одновременно являются инициализмами и акронимами:

UFO (slang, humorous): **unfinished object** – (in knitting, sewing, quilting, etc.) an unfinished piece of work; a project left uncompleted (новое значение уже существующего инициализма/акронима).

F в данной смешанной аббревиатуре является первой буквой/первым звуком корня того же слова, а не нового, как мы это наблюдаем в других инициализмах и акронимах.

Усечение. Усечённые слова образуются на основе сокращения производящих основ. Среди усечённых слов выделяем простые и сложные.

1. К простым относим односложные и двусложные слова, образованные усечением одного слова:

marg (noun, informal, plural **margs**) [shortening of **margarita**]

guac (noun) [shortening of **guacamole**]

zuke (noun, plural **zukes**) [shortening of **zucchini**] (respelling)

fam (noun, informal) [shortening of **family**]

sesh (noun, informal, plural **seshes**) [shortening of **session**](respelling)

fave/(less commonly) **fav** (noun, plural **faves/fav**) [shortening of **favorite**]

avo (noun, plural **avos**) [shortening of **avocado**]

vacay (noun, informal, plural **vacays**) [shortening of **vacation**] (respelling)

rando (noun, slang, often disparaging, plural **randos**) [shortening of **random person**]

(слово *rando* относится к простым усечённым словам, поскольку оно образовано усечением одного слова *random*, а слово *person* просто опускается)

inspo (noun, slang) [shortening of **inspiration + o**]

tomoz (adverb) [shortening of **tomorrow + z**].

2. К сложным относим слова, образованные

а) соединением двух усечённых слов:

fintech [short for **financial technology**]

trapo [contraction of **traditional politician**]

spad [contraction of **special adviser**],

б) соединением усечённого первого слова и полной формы второго слова:

cannabusiness [contraction of **cannabis business**]

cannabutter [contraction of **cannabis butter**]

qubit [contraction of **quantum bit**].

Как видим, и среди простых, и среди сложных усечённых слов преобладают имена существительные (исключение составляет наречие *tomoz*). Простые усечённые слова образуются на основе имён существительных, сложные – на основе имён прилагательных и имён существительных.

Выделяем стандартные и нестандартные усечения. Стандартные усечения образуются на основе простого сокращения. Нестандартные усечения претерпевают ряд изменений:

а) в написании (риспеллинг)

zuke – **zucchini**

sesh – **session**

vacay – **vacation**,

б) в произношении и написании

inspo [inspiration + -o]

tomoz [tomorrow + -z] (образовано по аналогии с **soz** = sorry + z).

Иными словами, нестандартные усечения отличаются от исходной единицы либо только графически, либо графически и фонетически одновременно.

Обратное словообразование. Обратное словообразование (редеревация) представляет собой образование слов не в виде производных, а в виде производящих:

swag (noun, U.S. slang) [shortened **swagger** (noun)] – bold self-assurance in style or manner, an air of great self-confidence or superiority.

В приведённом нами примере обратное словообразование представлено десуффиксацией.

Выводы. Исследование показало, что новые слова, зафиксированные в словарях Merriam-Webster и Oxford English Dictionary в 2018–2020 годах, образованы на основе следующих видов сокращения: блендинга, аббревиации, усечения и редеревации. Блендинг, аббревиация, усечение являются высокопродуктивными способами словообразования. Что касается обратного словосложения, то оно занимает периферийное положение. Анализ фактического материала показал, что в большинстве случаев количество слогов в бленде соответствует количеству слогов во втором слове, участвующем в образовании бленда, и ударение в них падает на один и тот же слог. Аббревиатуры разделены на три подгруппы: инициализмы (*MLE*), акронимы (*GOAT*) и смешанные аббревиатуры (*UFO*), которые одновременно являются и инициализмами, и акронимами. Описаны редкие, атипичные формы аббревиатур. Установлены критерии отнесения усечённых слов к группе простых и сложных. К простым относятся односложные и двусложные слова, образованные усечением одного слова (*marg, avo*). К сложным относим слова, образованные соединением либо двух усечённых слов (*trapo*), либо усечённого первого слова и полной формы второго слова (*qubit*). Как среди простых, так и сложных усечённых слов преобладают имена существительные. Простые усечённые слова образуются на основе имён существительных, сложные – на основе имён прилагательных и имён существительных. Усечения подразделяются нами на стандартные и нестандартные. Нестандартные усечения отличаются от исходной единицы либо только графически (*ses*h), либо графически и фонетически одновременно (*inspo*). Анализ фактического материала позволил сделать вывод о том, что и среди блендов, и среди усечённых слов широкое распространение получил риспеллинг, то есть написание слова иным образом, отражающим его произношение (*mansplain, zuke*).

В последнее время бленды, аббревиатуры, усечённые слова набирают всё большую популярность в английском словообразовании, отражая современные лингвистические тенденции к экономии языковых усилий. Изучение подобных слов, которые будут включены в словари в последующие годы, покажет, сохранится ли данная тенденция.

Список литературы:

1. Богачик М. С. Особливості перекладу комп'ютерних скорочень в англomовних текстах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2014. Випуск 49. С. 8–11.

2. Громовенко В. В. Особливості словотворення неологізмів в англійському політичному дискурсі. *Молодий вчений*. 2016. № 4. С. 358–360.
3. Кербер Е. В. Сокращение как способ словообразования в современной немецкой экономической терминологии. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2017. № 4. С. 119–121.
4. Максименко О. И. Новые тенденции аббревиации (на материале русского, английского и немецкого языка). *Вестник РУДН. Серия «Теория языка. Семиотика. Семантика»*. 2017. Том 8. № 1. С. 174–181.
5. Полухина П. А. Отражение социокультурных концептов в аббревиатурах и акронимах английского языка XXI в. *Рема*. 2019. № 1. С. 65–78.
6. Bastian Heynen. *Recent Trends in English Word-Formation*. Norderstedt : GRIN Publishing, 2010. 14 p.
7. Ingo Plag. *Word-Formation in English*. Cambridge : Cambridge University Press, 2018. 258 p.

Polonska I. P. SHORTENING AS A WAY OF FORMING NEW LEXICAL UNITS IN MODERN ENGLISH

In the article, shortening is analyzed as one of the ways of forming new words in modern English. The following types of shortening are studied: blending, abbreviation, truncation, and back-formation. The study shows that blending, abbreviation, and truncation are among highly productive methods of the formation of new lexical units, back-formation occupies a peripheral position. The blend is the result of combining either two shortened words (glamping, quillow, sharrow) or one complete word and the other shortened one (fatberg, solopreneur, mansplain). It is demonstrated that in most cases the number of syllables in the blend corresponds to the number of syllables in the second word involved in the formation of the blend and the emphasis in them falls on the same syllable. Abbreviations are divided into three subgroups: initialisms, acronyms and mixed abbreviations, which are both initialisms and acronyms. Rare, atypical forms of abbreviations are described (a combined initialism d-bag, a mixed abbreviation UFO in the meaning of a project left uncompleted). The criteria for classifying truncated words as simple and complex are established. Simple truncated words include monosyllabic and disyllabic words formed by shortening one word (guac). Complex ones are composed of either two truncated words (fintech) or a truncated first word and the full form of the second word (cannabusiness). Nouns predominate among simple and complex truncated words. Simple truncated words are formed on the basis of nouns, complex ones – on the basis of adjectives and nouns. We subdivide truncations into standard and non-standard. Non-standard truncations undergo a number of changes either only in writing or in writing and pronunciation at the same time. The analysis of the factual material shows that respelling (spelling of a word in another way that reflects its pronunciation) is widespread among blends and truncated words.

Key words: *shortening, blending, abbreviation, initialism, acronym, truncation, back-formation.*

Попович Ю. В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Бялик В. Д.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПОНЯТТЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ТЕРМІНОСИСТЕМИ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Статтю присвячено дослідженню таких ключових питань термінознавства, як термінологія та терміносистема. У статті надаються визначення понять «термінологія», «терміносистема», з'ясовуються критерії їх розмежування чи ототожнення, визначаються підходи та погляди науковців до тлумачення вказаних понять, а також категоріальні ознаки їх виокремлення, що наявні у сучасному термінознавстві.

Термінологія є сукупністю термінів, що використовуються в тій чи іншій сфері наукового знання чи професійній діяльності для позначення її фахових понять, а терміносистема являє собою системно організовану сукупність подібних термінів. Натепер у термінознавстві є два ключові підходи до трактування цих понять та ознак їх виокремлення. Згідно з першим вони розмежовуються за критеріями свідомості – стихійності, впорядкованості – невпорядкованості, системності – асистемності. Ознака свідомості вказує на усвідомлене конструювання терміносистеми на основі тих одиниць, що віддзеркалюють впорядковану систему понять певної сфери знань чи професійної діяльності. Структура терміносистеми адекватно відображає структуру подібної сфери. Терміносистема як системне утворення формується на основі термінології відповідної галузі знань чи діяльності, актуалізованої сукупністю її терміноодиниць, що підлягли впорядкуванню, унормуванню та лексикографічній обробці.

Згідно з другим підходом визначені поняття ототожнюються або розглядаються як синонімічні. Такий підхід базується на уявленнях науковців про системність і терміносистеми, і термінології. Незважаючи на те, що системність вважається ознакою і терміносистеми, і термінології, якість її вияву в них є неоднаковою. Так, у терміносистемі її вияв є експліцитним, тоді як у термінології – імпліцитним. У межах когнітивного термінознавства поняття «терміносистема» розглядається як свідомо сконструйована система одиниць, що віддзеркалює процеси концептуалізації та категоризації фрагментів наукового знання чи професійної діяльності фахівців у певній сфері. Термінологія віддзеркалює результати впорядкування термінів у межах номінативної діяльності людини у певній сфері знання чи професійній діяльності. Саме ці критерії вважаються термінологами-когнітологами ключовими для розмежування термінології та терміносистеми.

Ключові слова: категоріальні ознаки, когнітивне термінознавство, системність, термінологія, терміносистема, терміноодиниця.

Хоча поняття «термінологія» та «терміносистема» зовсім не є новими для термінознавства, ще й дотепер у його межах точаться дискусії щодо розмежування чи ототожнення цих понять [1; 2; 6; 7; 14; 16; 18; 20], використання їх як взаємозамінних чи принаймні синонімічних [5; 17]. Цей факт і визначає мету наукової розвідки, а її завдання полягають у наданні визначень понять «термінологія» та «терміносистема», встановленні критеріїв їх розмежування чи ототожнення, з'ясуванні підходів і поглядів науковців до тлумачення вказаних понять і категоріальних ознак їх виокремлення чи розмежування, що наявні у сучасному термінознавстві.

Під термінологією розуміють сукупність термінів, що використовується в тій чи іншій сфері наукового знання чи професійній діяльності для позначення її фахових понять [15, с. 12], тоді як терміносистема вважається системно організованою сукупністю подібних термінів [15, с. 13]. Зазначимо, що у наданих дефініціях фактично визначається принаймні одна розбіжність між вказаними поняттями, а саме акцентування на ознаці системності терміносистеми. Проте не можна вважати, що термінологія є асистемною хоча б тому, що її одиниці є засобами позначення понять певної сфери наукового або професійного

знання чи діяльності, що є системними за своєю суттю, оскільки виокремилися з інших, ставши самостійними за певними критеріями.

Хотілося б зазначити, що в термінознавстві на тепер є щонайменше два підходи до розуміння понять «терміносистема» та «термінологія». Зазначені поняття розрізняються за критеріями *свідомості – стихійності, впорядкованості – невпорядкованості, системності – асистемності* згідно з першим [6; 7, с. 32–35; 14, с. 32–34]. У зв'язку з цим російський термінолог В. М. Лейчик вказує, що «під час формування терміносистем важливим є фактор усвідомленості цього процесу, тоді як термінології формуються стихійно» [7, с. 32]. Акцентуючи увагу на принципових розбіжностях між аналізованими поняттями, термінолог також відзначає, що «термінологія формується поступово, разом із відповідною галуззю знань і системою її понять, і не виступає закінченою системою; про терміносистему ж говорять лише тоді, коли система понять відповідної галузі вже склалася, а її термінологія пройшла етапи впорядкування, унормування, лексикографічної обробки» [8, с. 33]. Згідно з поглядами науковця терміносистема являє собою «результат свідомого втручання науковців у корпус термінів, які склалися стихійно в певній сфері знань чи професійній діяльності» [8, с. 34].

Внаслідок процесів впорядкування, стандартизації та систематизації термінології усуваються її недоліки та з'являється терміносистема – впорядкована множинність термінів із зафіксованими зв'язками між ними, що відображають зв'язки між термінованими поняттями. Терміносистема репрезентує фрагмент «наукової картини світу», характеризується такими рисами, як впорядкованість, відносна повнота та точність у позначенні наукових, технічних, професійних понять певної сфери.

Оскільки терміносистема *свідомо* конструюється з мовних одиниць у процесі формування положень спеціальної теорії чи галузі знань або професійної діяльності, змістова структура терміносистеми залежить від структури цієї галузі знань чи діяльності та від тієї теорії, що описує її. А. В. Суперанська розуміє *терміносистему* як впорядковану сукупність термінів, що адекватно виражає систему понять спеціальної сфери людської діяльності, між якими є обов'язковий і невід'ємний зв'язок [16, с. 62]. Між системою понять як логічною категорією та терміносистемою як мовним утворенням наявне відношення адекватності, за якого терміносистема може бути

і багатшою, і біднішою за систему понять за кількістю одиниць і характером зв'язку. С. Д. Шелов вважає *терміносистему* системою термінів, що базується на класифікації системи понять певної вже сформованої сфери знань [19, с. 24]. Отже, терміносистема, на відміну від термінології, виступає складною усталеною *системою*, елементами якої є лексичні одиниці (слова та словосполучення) певної мови для спеціальних цілей, структура якої адекватна структурі системи понять спеціальної галузі знань чи діяльності, а функція полягає в тому, щоб слугувати її знаковою (мовною) моделлю.

Відзначаємо, що вперше питання про системність термінології було порушене Д. С. Лотте [9]. Науковець вважав, що про терміносистему як сформовану систему термінологічних одиниць можна говорити лише за умов дотримання таких трьох вимог: терміносистема має базуватися на системі наукових (технічних) понять тієї галузі чи сфери, яку обслуговують її одиниці; ознаки чи поняття, що термінуються, необхідно виокремлювати, базуючись на класифікаційних схемах; терміни, що належать до однієї терміносистеми, мають відображати спільність термінованих понять та їх специфічність [9, с. 32].

У науковій праці В. Є. Брінгевич ідеться про наявність мікротерміносистем як однієї з головних ознак сформованої термінологічної системи [1, с. 26]. Важливо враховувати й ознаку сталості у разі відносної відкритості терміносистем: ця ознака дає змогу говорити про семантичну еволюцію всередині однієї системи. Але головною ознакою будь-якої терміносистеми, що впливає із самої назви, є системність сукупності її термінів.

Теоретичні обґрунтування системного підходу у мовознавчих дослідженнях детально викладаються також у працях І. В. Харитоновой, яка окреслює загальні характеристики системи взагалі: подільність системи на складові елементи (ієрархічність); наявність між елементами зв'язків, які забезпечують цілісність системи (організованість); закономірний характер зв'язку між її елементами [18, с. 88]. Л. В. Івіна виокремлює в своїй науковій праці такі ознаки терміносистем, як: наявність гніздових конструкцій; синонімічність; самостійність термінів системи; цілісність і повнота терміносистеми [5, с. 78].

Окрім науковців також говорять про наявність у терміносистемі термінополів, що вказує на системність терміносистеми [12; 13; 20]. Системність організації термінології віддзеркалюється в системності її понятійних полів. Значення будь-якої

лексичної одиниці існує не ізольовано, а в певному співвідношенні зі значеннями інших слів того поля, до якого вона належить.

На думку Л. В. Морозової, «термінополе – це уніфікована із системної точки зору багаторівнева класифікаційна структура, що об'єднує терміни сфери однорідної професійної діяльності» [12, с. 46]; «це суворо, логічно послідовна ієрархія зв'язків між термінами конкретної термінологічної системи на основі їх абсолютних показників – наукових дефініцій, які репрезентують логіко-понятійні відносини у відповідній галузі знання» [13, с. 47].

Під термінологічним полем розуміють своєрідну, штучно окреслену сферу існування терміна, в межах якої він володіє всіма ознаками, що властиві цій одиниці (терміну) [5, с. 48]. Поле для термінологічного поняття є системою понять, до якої воно належить, а для терміна-слова полем є та сукупність інших термінів-слів, з якими він взаємодіє у межах такої фахової мови, на базі якої формується сам і на які впливає своєю мовною нормою [5, с. 49].

Згідно з *другим підходом*, який наявний у сучасній лінгвістичній літературі з приводу питання співвідношення понять «термінологія» та «терміносистема», вони ототожнюються науковцями чи вважаються синонімічними. Так, наприклад, Е. Ф. Скороходько вважає ці поняття синонімічними: «Сукупність термінів, які належать до певної галузі науки, техніки або іншої сфери людської діяльності, утворюють галузеву термінологію або термінологічну систему» [15, с. 65]. «Термінологія – система знаків спеціальної сфери діяльності, ізоморфна системі її понять, яка обслуговує її комунікативні потреби. Терміносистема – це термінологія, у якій експліцитно представлені її системні властивості. Термін – елемент термінології (терміносистеми)» [11, с. 129].

Російський термінолог В. О. Татаринів зауважує: «Як би не називалася сукупність термінологічних одиниць, що обслуговує ту чи іншу галузь, сферу знання та людської діяльності, ці одиниці являють собою взаємопов'язаний набір термінологічних одиниць, які перебувають у певних системних відносинах» [17, с. 12]. Термінологіям не слід повністю відмовляти в системності, наділяючи подібною характеристикою лише терміносистему. Саме слово «терміносистема» виникло в науковій лінгвістичній літературі в ХХ столітті під впливом тотального поширення системного підходу та використання методів системного аналізу. Виходячи із такого стану речей, вважається нераціо-

нальним закріплювати за словом «термінологія» її розуміння як сукупності термінів, що формуються асистемно та абсолютно стихійно, а за словом «терміносистема» – суворо впорядкованої сукупності термінів» [17, с. 13].

Подібна точка зору базується на тих фактах, що, по-перше, будь-яка неорганізована та невпорядкована сукупність термінів конкретної сфери чи галузі знання складається з термінів, які певним чином пов'язані між собою, при цьому неважливо, чи має такий зв'язок свідомо сформований чи випадковий характер; по-друге, цей зв'язок об'єднує елементи в сукупності визначеної форми, що називається по-різному залежно від якості елементів, які входять до неї; по-третє, оскільки в подібній сукупності є зв'язок між елементами, то неминучим є прояв певних закономірностей та, відповідно, існування часового та просторового порядку цих елементів.

Цю точку зору поділяють також Б. Н. Головін, Р. Ю. Кобрін, вважаючи, що «термінологія системна перш за все тому, що системним є світ і сама дійсність, окремі сфери якої вона, термінологія, обслуговує та позначає» [3, с. 13]. Проте далі науковці підкреслюють необхідність розмежовувати термінології «вільні та кодифіковані» [3 с. 18]. Цю думку згодом уточнює Р. Ю. Кобрін, відзначаючи, що «термінологія є системою, але її системні якості представлені імпліцитно, на відміну від термінологічної системи, де системні якості виражені експліцитно» [6, с. 9]. Вважаючи термінологію сукупністю реальних термінологічних одиниць, науковець розглядає терміносистему як формалізоване представлення подібної сукупності [6, с. 10].

Новий акцент у багаторічну дискусію науковців про співвідношення понять «термінологія» та «терміносистема» привнесло *когнітивне термінознавство*, з позицій якого терміносистема визначається як «складна концептуальна структура знання про ту чи іншу професійну сферу дійсності, операції, що відбуваються в когнітивній системі людини в процесі сприйняття та породження нею професійного мовлення» [4, с. 12].

У межах когнітивного термінознавства Л. О. Манерко визначає терміносистему як «сукупність термінів, що свідомо конструюється та виявляється за посередництвом категоризованої і концептуалізованої інформації на основі логіко-понятійних, когнітивно-мовних, дискурсивних та власне термінологічних вимог» [10, с. 642]. Виходячи з цього, науковець вважає, що знак рівності між визначеними поняттями ставити не можна, оскільки поняття «термінологія» має відношення

до діяльності із впорядкування термінів, що здійснюється в межах процесу номінації термінованих понять, тоді як «терміносистема» пов'язана з класифікаційною діяльністю, спрямованою на сортування та квантифікацію відносин між термінами через поняття, позначені ними [10, с. 642–643].

Отже, термінологія, на думку науковця, являє собою вербалізований результат когнітивної діяльності фахівця, пов'язаний з осмисленням і засвоєнням ним професійного досвіду [10, с. 643]. Терміносистема певної сфери знання/діяльності є своєрідним відображенням того, як фахівець концептуалізує (осмислює та виокремлює), категоризує (відносить до певної категорії, класу) та впорядковує фрагменти дійсності певної наукової, технічної чи професійної сфери, які її елементи для нього є релевантними, найбільш значущими. Слідом за Л. О. Манерко та іншими науковцями, що розмежовують поняття «термінологія» та «терміносистема», дотримуємося подібної точки зору, що вважається панівною в сучасному термінознавстві [2; 4; 7; 10; 20].

Термінології вважаємо джерелами формування терміносистем. І термінології, і терміносистеми не можуть бути відірвані від свого субстрату – природної мови, на базі якої вони існують. Специфіка подібних сукупностей термінологічних одиниць полягає в тому, що вони являють собою структурні частини лексичної системи мови для спеціальних цілей, які надстроюються над мовою природною, обслуговуючи певну спеціальну галузь знань чи діяльності (наукову, технічну, виробничу сферу). Подібну думку підтверджує і В. М. Лейчик, вважаючи терміносистеми конструктами, що «фігурують не в природних мовах, а в їх функціональних різновидах, які називаються мовами для спеціальних цілей» [7, с. 153].

Терміносистема формується на певному етапі розвитку конкретної сфери наукового, технічного чи професійного знання, коли вже створено його наукову теорію, позначено його об'єкти та зв'язки між ними. Під час формування теорії, що описує цю сферу, або конструюється її терміносистема, або впорядковуються термінології, що склалися стихійно на початку формування теорії, перетворюючись на терміносистему в результаті уніфікації термінологічних варіантів, досягнення мінімального ступеня їх варіативності (напр., свідомому скороченні чи усуненні синонімії, багатозначності), впорядкування, унормування, лексикографічної обробки терміноодиниць. На відміну від інших мовних підсистем, терміносистема утворюється в ході свідомого відбору термінів із лексичних оди-

ниць природної мови. Від новоствореної термінології та інноваційної лексики терміносистема відрізняється також впорядкованістю, зафіксованістю в стандартах, межі яких чітко визначені.

Таким чином, поняття термінології та терміносистеми не здобули однозначного трактування в сучасному термінознавстві. Це зумовлене тим, що визначені поняття розглядаються науковцями з різних позицій, що базуються на різних теоретичних засадах. Проте натепер наявні загалом два погляди термінознавців на вказані поняття. Згідно з першим вони розмежовуються за критеріями свідомості – стихійності, впорядкованості – неупорядкованості, системності – асистемності. Подібні критерії розмежування є фактично категоріальними ознаками терміносистеми та термінології, що й визначають їх виокремлення та розмежування. Ознака свідомості вказує на усвідомлене конструювання терміносистеми, що здійснюється на основі одиниць, що віддзеркалюють впорядковану систему знань чи професійної діяльності та її понять. Структура терміносистеми адекватно відображає структуру системи понять спеціальної галузі знань чи діяльності. Терміносистема як системне утворення формується на основі термінології відповідної галузі знань чи діяльності, актуалізованої сукупністю її терміноодиниць, внаслідок їх впорядкування, унормування та лексикографічної обробки. Згідно з другим поглядом визначені поняття ототожнюються науковцями або розглядаються як синонімічні. Такий погляд базується на тому, що і терміносистему, і термінологію вважають системними утвореннями, оскільки системною є галузь знань чи професійної діяльності, поняття якої вони позначають, а також зв'язки між терміноодиницями, що формують і термінологію, і терміносистему. Незважаючи на те, що системність вважається ознакою і терміносистеми, і термінології, якість її вияву в них є різною. Так, у терміносистемі її вияв є експліцитним, тоді як у термінології – імпліцитним. У межах когнітивного термінознавства поняття «терміносистема» фактично розглядається як свідомо сконструйована система одиниць, що віддзеркалює процеси концептуалізації та категоризації фрагментів наукового знання чи професійної діяльності фахівців у певній сфері. Термінологія віддзеркалює лише результати впорядкування термінів у межах номінативної діяльності людини у певній сфері наукового знання чи професійної діяльності. **Перспективи** подальших досліджень вбачаємо в аналізі структурно-семантичних особливостей галузевих термінологій та терміносистем.

Список літератури:

1. Брингевич В. Е. Терминология и терминосистема: различия и способы создания. *Вестник Пятигорского государственного университета. Серия «Лингвистика»*. 2011. № 38. С. 24–31.
2. Голованова Е. И. Введение в когнитивное терминоведение : учебное пособие. Москва : ФЛИНТА, 2011. 224 с.
3. Головин Б. Н., Кобрин Р. Ю. Лингвистические основы учения о терминах. Москва : Высшая школа, 1987. 104 с.
4. Гринев С. В. Когнитивное терминоведение. *Научно-техническая терминология*. 2002. Вып. 1. С. 11–15.
5. Ивина Л. В. Лингвокогнитивные основы анализа отраслевых терминосистем. Москва : Академический Проект, 2003. 304 с.
6. Кобрин Р. Ю. О понятиях «терминология» и «терминологическая система». *Научно-техническая информация*. 1995. Сер. 2. № 8. С. 8–12.
7. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура. 3-е изд. Москва : Издательство ЛКИ, 2007. 256 с.
8. Лисиченко Л. А. Багатозначність у лексико-семантичній системі: структурний, семантичний, когнітивний аспекти. Харків : Видавнична група «Основа». 272 с.
9. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии: Вопросы теории и методики. Москва : Просвещение, 1961. 158 с.
10. Манерко Л. А. Терминоведческая наука XX столетия. *Горизонты современной лингвистики*. 2009. № 7. С. 641–650.
11. Маринова Е. В. Терминология и терминосистема: критерии рассмотрения. *Вестник ННГУ. Серия «Филология»*. Вып. 1 (6). 2005. С. 127–132.
12. Морозова Л. В. Дефиниционное описание терминопоя. *Проблема структуры английского языка : ученые записки Калининского гос. пед. ин-та*. 1970. С. 45–63.
13. Морозова Л. В. Теория и практика построения терминологических полей. *Терминоведение*. 1996. № 1–3. С. 49–54.
14. Панык Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство. Львів, 1994. 216 с.
15. Скороходько Е. Ф. Питання перекладу англійської технічної літератури (переклад термінів). Київ : Вид-во Київського університету, 1963. 91 с.
16. Суперанская А. В. Общая терминология: вопросы теории. Москва : Наука, 1999. 243 с.
17. Татаринов В. А. Общее терминоведение. Москва : Московский лицей, 2006. 528 с.
18. Харитонов И. В. Теоретические основы системного исследования языка : монография. Москва : Прометей, 2003. 106 с.
19. Шелов С. Д. Теория терминоведения и терминологическая лексикография: соотношение в терминологической базе знаний. *Scripta linguisticae applicatae. Проблемы прикладной лингвистики* : сб. статей / под. ред. Н. В. Васильева. Москва : Азбуковник, 2004. Вып. 2. С. 20–42.
20. Cabré M. T. Theories of Terminology: Their description, prescription and explanation. *Terminology*. 2003. No. 2. P. 163–199.

Popovych Yu. V., Balyk V. D. DIFFICULTIES AND WAYS OF TRANSLATING OF SOCIAL AND POLITICAL CULTURE-BOUND WORDS

The article is devoted to the study of such key notions of terminological studies as terminology and terminological system. The definitions of the notions of “terminology”, “terminological system” are given, the criteria for their differentiation or identification are viewed in it, approaches and views of scholars concerning their interpretation and categorical qualities of their differentiation, existing in modern terminology are analyzed in the article.

Terminology is a set of terms used in a particular field of scientific knowledge or professional activity for designation of its notions. Terminological system is a systemically organized set of such terms. Two main approaches of their interpretation exist in terminological studies nowadays. According to the first approach, they are differentiated on the basis of such criteria as consciousness – spontaneity, order – disorder, systematicity and its absence. Consciousness reveal such a characteristic of a terminological system as its conscious forming which is made on the basis of those units that reflect an ordered system of notions of a particular field of knowledge or professional activity. The structure of any terminological system reflects the structure of such a field. The terminological system as a systemic creation is formed on the basis of the terminology of the corresponding field of knowledge or activity, actualized by the set of its terminological units, subjected to ordering, normalization and lexicographic processing.

According to the second approach existing in modern terminological the above-mentioned notions are viewed as synonymous. This approach is based on ideas of scholars about the systematicity of terminological

systems and terminologies. Despite the fact that systematicity is considered to be an inherent characteristic of both notions, the quality of its revealing in them is not the same. It is revealed explicitly in terminological systems and implicitly in terminologies. In cognitive terminology the notion of terminological system is viewed as a consciously constructed system of units that reflects the processes of conceptualization and categorization of fragments of scientific knowledge or professional activity of specialists in a particular field. Terminology reflects the results of ordering terms in the nominative activity of a person in a particular field of knowledge or professional activity. These criteria are considered to be key ones for differentiating terminologies and terminological systems by terminologists-cognitologists.

Key words: *categorical features, cognitive terminological studies, systematicity, terminology, terminological system, terminological unit.*

Revenko Ye. S.
Kherson State University

FAKE NEWS ANALYSIS: LEXICAL AND SEMANTIC DECEPTION CUES

This article is devoted to the study of the lexical and semantic features of deception in modern media space. Language is a flexible and a most important tool for communication. It provides us with the opportunity to discover the world and share beliefs and opinions. Nowadays in the era of post-truth and information war the language, being misused, can become a dangerous weapon. Thus, in recent years many techniques and tools have been created to reduce the spread of disinformation. Fake news detection becomes one of the key tasks not only for professional journalists and researchers but also for tech giants like Google and Facebook. This research concentrates on the linguistic analysis of fake news texts as one of the most reliable methods of disinformation detection in the media space. The review of scientific sources on the research topic is presented. The concepts “post-truth” and the categories of fake news are also considered. The categories of the fake news include serious fabrications, large-scale hoaxes and humorous fakes. Using the content analysis of fake news corpus, the specific thematic focus that is characteristic of fake news is distinguished in the article. The article also includes the characteristic of fake news headlines. The predictive function of the headlines, which points at the content of the text and a phatic function, which is to attract the attention of, and establishing the first contact with any prospective reader are outlined. The studied corpus of fake news makes it possible to identify such lexical and stylistic features of fake news as the informal non-objective narrative character; the use of metaphors and stylistically marked vocabulary; an abnormality at all levels of content (thematic, informative, lexical, syntactic); the use of trigger words and hedging words; the frequent use of adjectives; an expressly ironic or sarcastic tone. It is concluded that fake news is characterized by a wider emotive space than denotative one.

Key words: post-truth, media discourse, disinformation, information war, clickbait.

Formulation of the problem. The modern global communicative culture exists in the “post-truth” or “post-communication” era. The Oxford Dictionary defines “post-truth” as “circumstances in which people respond more to feelings and beliefs than to facts” [12]. Under such circumstances, the deception can spread through media space much faster than the truth since the deception appeals to the lesser, baser instincts of the recipients.

Words in the media have significant power in shaping beliefs and opinions. Due to the rapid development of technology and increasing opportunities for any user to share their opinions with the public, the truthfulness of the words is endangered. Thousands of fake news are daily disseminated in the media space to maximize manipulative or propaganda impact. That is why it is so important to detect objective linguistic cues that indicate that we are dealing with misinformation in order to improve existing fact-checking resources.

Thus, the analysis of the semantic and linguistic features of fake news is relevant for understanding the role of fake news in creating the global infor-

mation space, and therefore the language space as a whole, which according to the cognitive science is the most important category in the perception of the world by a person.

Each text of fake news has a subjective frame of intentional orientation of the author and is designed to cause a corresponding reaction by the recipient of the message. Linguistic techniques are functional tools for realizing the interests of the author by influencing the processes of cognitive reflection of the recipient.

The objective of the article is to analyze the semantic and linguistic characteristics of fake news and to develop a system of aspects which can help identify the deception.

1. Literature review

Fake news with their direct impact on the information environment is the sphere of scientific interests of both domestic and foreign researchers. The issue of fake news was investigated mainly in two directions: (1) distribution channels of fake news and (2) analysis of the fake news content.

The issue of the distribution of fake information in Ukrainian social media is outlined in the scientific

works of M. Kitsa [6] and I. Mudra [9]. The fake news in the linguistic-cognitive and synergetic aspects were studied by Yu. Hlavatska [5] and Yu. Omelchuk [11].

Linguistic aspects of deception detection were studied in a variety of works. Rubin, V., Chen, Y., & Conroy, N. in the work *'Deception detection for news: Three types of fakes'* [14] separated the task of fake news detection by type of fake: serious fabrications, large-scale hoaxes and humorous fakes. Niall J Conroy et al. in the research work *'Automatic deception detection: Methods for finding fake news'* [1] provided a typology of veracity assessment methods emerging from two major categories – linguistic cue approaches and network analysis ones.

The most relevant work to our research is *'Truth of Varying Shades: Analyzing Language in Fake News and Political Fact-Checking'* written by Hannah Rashkin et al [13]. This scientific work presents an analytic study on the language of news media in the context of political fact-checking and fake news detection. The authors compare the language of real news with that of satire, hoaxes, and propaganda to find linguistic characteristics of the untrustworthy text.

2. Categories and thematic focus of fake news

In order to address the fake news problem, it is necessary to begin with distinguishing of fake news types. At the present time, there is no universally agreed definition and classification of fake news in the scientific community. Fake news becomes an object of studies which are based on various factors such as news distribution channels, its goals, countermeasures and so on. The researchers distinguished two types of fake news according to genre characteristics: 1) fake news which have all the genre signs of real news and whose purpose is to deceive recipients; 2) fake news which is a parody of real news and aims at entertaining recipients rather than reporting information [2].

Victoria L. Rubin et al. define three categories of fake news with their key differences depending on the author's intention [14]. They are the following:

- *Serious fabrications* are examples of exposed fraudulent journalistic writing.

Yellow journalism, political propaganda, click-baits, conspiracy theories belong to this category. Serious fabrications deliberately highlight topics such as sensational crime stories, astrology, gossip columns about celebrities, and junk food news.

- *Large-Scale Hoaxes* is another type of fabrications which look like real news

but contain false information. Hoaxes attempt to deceive recipients pretending to be real news and often mistakenly reported by respected news agencies.

- *Humorous Fakes* (news satire, news parody) – the main communicative purpose is directed at the entertainment of the reader but not at the message of information. The key difference between humorous fake news and other types is that the authors use the means and techniques of real news text and at the same time signal to the reader that it is a parody rather than a statement of facts. In order for authors' intentions to be clear to readers, the text is saturated with various obvious markers of comical and events are described in absurd manner.

The specific thematic focus can be cues of deception. It is usually about controversial topics and tends to cause strong emotional reactions. Using contextual analysis of fake news corpus, the following topics typical of fake news can be distinguished [3]:

- hyperbolic statements against one person or group;

E.g. *Putin has stated: Russian citizens (have) 2 options: Stay home for 15 days or in jail for 5 years* (Source: Instagram post).

- hyperbolic statements in favor of one person or group;

E.g. *Nate McMurray wants to reward illegals with amnesty* (Source: YouTube, "Across," Jacobs for Congress).

- sensational crimes and violence;

E.g. *Texas man admits kidnapping 79 people* (Source: Facebook post).

- racist messaging;

Donald Trump said, "Immigrants aren't people, they're animals." (Source: Facebook post).

- paranormal theories;

E.g. *Alien discovery: Two 'bases' spotted on Mars which add weight to life on Mars theory* (Source: the online edition "Express").

- conspiracy theories.

E.g. *Why Did Beyonce Name Blue Ivy "Blue Ivy"? Ask The Illuminati* (Source: the online edition "Romper").

One of the most common themes of fake news is the hyperbolic criticism of politicians. Fake news raises awareness by referring to well-known public figures, usually Donald Trump, Barack Obama, Hillary Clinton and Vladimir Putin. This can be explained by the fact that fake news is directly related to the information warfare, the purpose of which is the distortion of the facts for political propaganda and manipulation of the mass consciousness as well as creating the image of the enemy. The second most common thematic focus of fake news is conspiracy theories. Fake news with a focus on conspiracy theories are characterized by specific vocabulary, for

example, the use of the phrases “*a secret government*”, “*transnational corporations*”, “*a world government*” and the verbs “*to deceive*”, “*to hide*”, “*to conceal*”. Representations of sensationalist crimes are also common for fake news. Paranormal theories are more apparent in satirical fake news.

3. Linguistic cues of deception

Each segment of linguistic impact on public consciousness has its own set of manipulative tricks and techniques. Researchers believe that fake and real news has different ways of presenting the information.

3.1. Characteristic of fake news headlines

The headline can be considered as an independent communication unit that is also a part of the following text. All headlines are meta texts identifying their co-text and establishing the first contact with an audience. Researchers distinguish the predictive function of the headlines (it points at the content of the text) and a phatic one (it attracts the attention and establishes the first contact with any prospective reader) [10].

Namely, the headlines should attract readers' attention instantly since on average there are more people reading only headlines than reading the whole article. Most of the headlines appeal to the emotions of the reader, intend to shock, scare or terrify them, so an impressed person is no longer able to evaluate information critically. The mechanism of action behind crime articles, pseudoscientific, political and other types of fake news is often based on curiosity, anxiety or sexual undertones.

The following headline illustrates the foregoing: *L.A.'s Elite Cannibal Restaurant Boasts Katy Perry, Meryl Streep, Chelsea Clinton As Members*. The headline intends to shock and horrify the readers by mentioning the cultural prohibition – cannibalism. Such a topic causes readers a feeling of disgust and at the same time curiosity. The mention of famous personalities encourages readers to click and share the fake news.

The headlines of fake articles are often hyperbolic, sensational, and striking, or rather “clickbating”. The online dictionary by Merriam-Webster defines “a clickbait” as something (such as a headline) designed to make readers want to click on a hyperlink especially when the link leads to content of dubious value or interest [8].

In the following example, there is no evaluative vocabulary, but there is a trigger (the words that provoke a person to certain emotions or actions) word ‘*BREAKING*’ that will force the reader to follow the link and read the material: *BREAKING: Illegal Muslim From Iran Arrested For Starting California Wildfire*. Besides, the author of this fake news appeals

to religious conflicts using the expression “*Illegal Muslim*” and to tense relations between the United States and Iran, indicating that a person is from Iran.

Similar trigger words which can be found in headlines are “*warning*”, “*attention*”, “*you won't believe*”, “*you will be shocked*”; they are often written in capital letters. For example, *Man Tries To Hug a Wild Lion, You Won't Believe What Happens Next!; You'll Be SHOCKED By How Shredded His Abs Are After Eating This Superfood*.

Headlines formed in accordance with such a lexical and semantic construction are capable of producing expected effect even in the absence of other manipulative techniques and seemingly for the manipulator negative thematic content of the main part of the text. In the following example of the fake news the trigger words are not used but the semantic construction of the headline addresses reader emotions and arouse curiosity, implicitly pointing to the topic of pedophilia and death: *The bones of CHILDREN have been found on Epstein's island*.

The headline usually aims to provoke readers' emotions, thereby increasing the probability that the reader will share information through social media. Regarding this issue, Brooke Binkowski, an award-winning journalist and researcher, emphasizes that if after reading the headline, the reader has a feeling of fear, anger, or disappointment, then the news and source should be checked for deception.

3.2. Lexical and stylistic features of fake news

The emotive space of the fake news is noticeably wider than the denotative one. Fake news is distinguished by stylistically marked vocabulary and metaphorization, so the expression focus plays a much more important role than the content. While real news is created in order to convey information as objectively as possible, allowing the reader to evaluate events by themselves, the fake news is characterized by the informal non-objective narrative character and often giving a personal assessment of events by the author.

An example of the above statements is the fake news that was circulated in March 2020 throughout the media space: *This picture is from World War II, a soldier carrying a donkey. It is not that the soldier loves donkeys or has some sort of perversion. What's happening is that the field is mined and that if the donkey was free to wander as it pleased, it would likely detonate a charge and kill everyone. The moral of the story is that during difficult times the first ones you have to keep under control are the jackasses who don't understand the danger and do as they please*. This news was accompanied by a photograph of a soldier transporting a donkey on his back.

Fig. 1. Illustration for the fake news article about COVID-19

The author of the fake news gives a personal assessment of events metaphorically comparing World War II with the COVID-19 coronavirus pandemic and associating donkeys with people who can cause harm to others through their ignorance. The use of a non-literary word “*the jackasses*” and appeal to taboo topics “*It is not that the soldier loves donkeys or has some sort of perversion*” arouse interest among readers and indicate deception.

The correlation between norm and abnormality at all levels of content (thematic, informative, lexical and syntactic) may indicate falsity of news. Those facts or events that go beyond the norm rather attract the attention of the reader than ordinary things.

For example, the fake news which tells about the Russian Sleep Experiment has been distributed on many sites and social networks by thousands of users: *Russian researchers in the late 1940's kept five people awake for fifteen days using an experimental gas based stimulant. They were kept in a sealed environment to carefully monitor their oxygen intake so the gas didn't kill them, since it was toxic in high concentrations. This was before closed circuit cameras so they had only microphones and 5 inch thick glass porthole sized windows into the chamber to monitor them.* At first glance it seems that this is real news, since the language of this text is news-like, the author imitates the real press and the material is written in accordance with the canons of journalism. The deception cues, in this case, are the lack of a competent character system (the author does not indicate the persons' names who take part in the experiment), the uncertainty of the chronotope (the lack of exact dates) and abnormality of the described events. A hyperbolic description and a tense emotional background signalize that this is fake news.

The frequent use of adjectives in the fake news contributes to a clear visualization of the presented

information and can affect the emotional perception of the news.

For example, the fake news article with the headline “*On This Day In 2014, Obama Tried To Change The Presidential Seal*” tells about the intentions of Barack Obama to change the design of the Presidential Seal: *On this date, 5 short years ago, President Obama tried to make a radical change to the look of the office he held. He attempted to change the Presidential Seal with a new one that reflected his massive ego and tiny brain...The only other addition in imagery was a “\$” within the center circle, presumably symbolic of all the riches he intended to steal during his evil reign.* Even in such a short quotation, the expressive vocabulary which creates a dismissive connotation of the text can be distinguished: “*massive ego*”, “*tiny brain*”, “*evil reign*”. The excessive use of adjectives is an explicit cue of deception.

The authors of real news use assertive words as well as concrete figures and comparatives which indicate that they are more accurate about describing events. Fake news authors often use hedging or also known as vague language. Vague language is not precise and therefore allows speakers not to commit themselves or not to sound too definite [7]. They state a general idea but the precise meaning creates a recipient of information. The authors of fake news use hedging words such as “*assume*”, “*believe*”, “*suggest*”, “*allegedly*” in order to make news articles less direct, and limit or qualify claims and statements. The statements they make can't be proven, thus authors of fake news can protect themselves from criticism and potential legal action in the process. For example: *As Epstein Died, Guards Allegedly Shopped Online and Slept; Iran Says It Arrested 17 Iranians Allegedly Recruited by CIA; Marcus Bachmann Refused Service in Indiana, Store Owner Assumed He Was Gay.*

A reliable marker of deception is the lack of reference to the real source of information. Such expressions as “*an anonymous source*”, “*reportedly*”, “*witnesses say*”, “*according to witnesses*” are often used in fake news. For example, *Witnesses Say Greg Gianforte Grabbed Guardian Reporter and Slammed Him to the Ground; Trump Viewed Ukraine as Adversary, Not Ally, Witnesses Say; Navy Chief Reportedly Beat Up Kid at Youth Soccer Game; iPhone FaceTime Bug Reportedly Allows Eavesdropping.*

The call to share should cause readers to doubt the veracity of the news. Reliable news sites are often well-known, so they do not need advertising and do not encourage readers to spread the news on the Internet. Most fake news urge users to share the articles implicitly or explicitly: *Please, share this to reach*

as many people as possible!; PLEASE, SHARE THIS WITH OTHERS!

An expressly ironic or sarcastic tone of the news article indicates fake news with high probability. The essence of sarcasm realization is manifested in the grotesque, parody and absurdity of the situation, described the unfolding of the conflict: the “vivid” description of events in the text of the “fake” news is incompatible with real world events [4, p. 24]. Although satirical news sites such as *The Onion* position themselves as an entertaining source and do not correlate themselves with fake news, in some cases their news articles have been mistaken for actual reporting. For example, a lot of news editions spread a report by *The Onion* naming North Korean dictator Kim Jong-un as the sexiest man alive, not realizing it is a satire. The news editions cited the *Onion*: “Blessed with an air of power that masks an unmistakable cute, cuddly side, Kim made this newspaper’s editorial board swoon with his impeccable fashion sense, chic short hairstyle, and, of course, that famous smile. Photos with the story include Kim on horseback squinting into the light, Kim waving towards a military parade, Kim wearing sunglasses and smiling, and touring a facility with his wife.” In addition to obvious irony, the passage contains excessive use of the adjective, which also indicates fake news.

The unlimited functional potential of the language and the accessibility of the manipulative framework of communicative interaction determine the linguistic aspect as a key tool for latent influence on public consciousness, an effective mechanism for programming

the archetypes of behavior and thinking of social masses.

Conclusions. We conclude that fake news is a global issue that affects not only the political sphere and the information war as a phenomenon of modern media discourse but also intervenes in other informational aspects such as climate change, legislation, entertainment and others.

Fake news is different from high-quality journalism that conforms to the professional standards and ethics but at the same time. Emotions in modern media space become more important than objectivity and reliability. Thus, the fake news is often more attractive to the audience than reliable information. In the context of globalization and technological development everyone can publish and share beliefs and opinions that are in the public domain. A huge number of alternative sources make it difficult to verify the information for reliability. Therefore, not only professional journalists, researchers and developers of social networks but even ordinary citizens set themselves the task of detecting fake news, creating new tools for analyzing and evaluating information content.

In our article we try to collect and classify mechanisms of fake news detection. We present the categories and thematic focus of fake news and identify linguistic cues of deception that will help readers to indicate fake news and increase their media literacy.

We consider the analysis of linguistic and cognitive specificity and communicative and pragmatic peculiarities of fake news to be our research perspective.

References:

1. Conroy N., Rubin V., Chen Y. Automatic deception detection: Methods for finding fake news. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*. 2015. 52(1):1–4. DOI: 10.1002/pra2.2015.145052010082.
2. Edson C., Zheng W. Defining “Fake News”: A typology of scholarly definitions. *Digital Journalism*. 2017. DOI:10.1080/21670811.2017.1360143.
3. Golbeck J., Mauriello M., Auxier B., Bhanushali K., Bonk C., Bouzaghane M., et al. 2018. Fake news vs satire: A dataset and analysis. In *Proceedings of the 10th ACM Conference on Web Science*, P. 17–21. DOI: 10.1145/3201064.3201100.
4. Hlavatska Yu. L. “Fake” news via the comic: distortion of information. *Modern development trends in philology and social communication : collective monograph*. 2019. P. 18–33.
5. Hlavatska Yu. L. Kласифікація фейкових новин у сучасному медіапросторі: синергетичний аспект [Classification of “fake” news in modern media space: synergistic aspect]. *Germanic studies and intercultural communication*, 2019. № 1, P. 275–280.
6. Kitsa M. O. Фейковий інформаційний в українських соціальних медіа: поняття, види, вплив на аудиторію [Fake information in Ukrainian social media” concepts, types, impact on audience]. *Scientific Notes. Social communications*. 2016. №. 1 (52), P. 281–286.
7. Macmillan online dictionary. 2020. URL: <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/vague-language> (accessed: 09.04.2020).
8. Merriam-Webster online dictionary. 2020. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/clickbait> (accessed: 09.04.2020).

9. Mudra I. M. Poniattia “feik” ta yoho vydy u ZMI. *Tele- ta radiozhurnalistyka*. 2016. №. 15. P. 184–188.
10. Nord C. Text-Functions in Translation: Titles and Headings as a Case in Point. *Target. International Journal of Translation Studies*. 1995. Vol. 7, № 2, P. 261–284. DOI: <https://doi.org/10.1075/target.7.2.05nor>.
11. Omelchuk Yu. O. Pseudo News as a Genre of Modern English Media Discourse: Linguistic, Cognitive, Communicative and Pragmatic Parameters: Dissertation for PhD: 10.02.04 / Zaporizhzhia National University. Zaporizhzhia, 2018. 230 p.
12. Oxford Dictionary. Word of the year of 2016. URL: <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/> (accessed: 09.04.2020).
13. Rashkin H., Choi E., Jang J., Volkova S. Truth of varying shades: Analyzing language in fake news and political fact-checking. In *Proceedings of the Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing*. Association for Computational Linguistics. 2017. P. 2931–2937. DOI: 10.18653/v1/D17-1317.
14. Rubin V., Chen Y., Conroy N. 2015. Deception detection for news: Three types of fakes. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*. 52(1):1–4. DOI: 10.1002/pra2.2015.145052010083.

Ревенко Є. С. АНАЛІЗ ФЕЙКОВИХ НОВИН: ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ МАРКЕРИ НЕПРАВДИ

Стаття присвячена дослідженню лексико-семантичних маркерів неправди в сучасному медіапросторі. Мова – це гнучкий і найважливіший інструмент спілкування. Вона дає нам можливість відкривати світ та ділитися переконаннями та думками. Сьогодні, в епоху постправди та інформаційної війни, мова може стати небезпечною зброєю у разі її неправильного використання. Враховуючи це, останніми роками було створено багато методик та інструментів для зменшення поширення дезінформації. Виявлення фейкових новин стає одним із ключових завдань не тільки для професійних журналістів та дослідників, але й для таких технічних гігантів, як Google та Facebook. Наше дослідження зосереджене на лінгвістичному аналізі текстів фейкових новин як одному з найбільш надійних методів виявлення дезінформації в медіапросторі. У статті представлено огляд наявної літератури на тему дослідження. Також розглянуто поняття «пост правда» та окреслено категорії фейкових новин. До категорій фейкових новин належать серйозні фабрикації, масштабні містифікації та жартівливі фейки. За допомогою аналізу контенту корпусу фейкових новин встановлено специфічну тематичну спрямованість, характерну для фейкових новин. У статті наведено характеристику заголовків фейкових новин. Визначено прогностичну функцію заголовків, яка вказує на зміст тексту та фактичну функцію, що полягає у приверненні уваги та налагодженні першого контакту з будь-яким потенційним читачем. Вивчений корпус фейкових новин дає змогу виявити такі лексичні та стилістичні особливості фейкових новин, як неформальний необ’єктивний оповідальний характер; використання метафор та стилістично маркованої лексики; відсутність норми на всіх рівнях змісту (тематичний, інформативний, лексичний, синтаксичний); використання слів-тригерів та розпливчастих формулювань; часте вживання прикметників; виразно іронічний або саркастичний тон. Зроблено висновок, що фейкові новини характеризуються більш широким емоційним простором, ніж денотативним.

Ключові слова: *постправда, медіадискурс, дезінформація, інформаційна війна, клікбейт.*

Савченко О. В.

Український державний хіміко-технологічний університет

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ І СКЛАД ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

У статті розглянуто особливості компетентнісного підходу у навчанні іноземної мови. Автор вважає, що одним з ефективних засобів інтенсифікації процесу навчання іноземної мови, підняття рівня мотивації студентів, а також розвитку їхньої творчості є компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови. У статті представлено ієрархічну структуру системи компетентностей, яка складається з ключових, загальногалузевих та предметних компетентностей. У статті запропоновано найбільш ефективні методи та прийоми навчання іноземної мови з урахуванням компетентнісного підходу. Розглянуто пріоритетні напрями сучасної професійної підготовки, а саме: формування і зміцнення вміння сприйняття інформації зі складних текстів; розвиток компетенції сприйняття загальнонаукової інформації на слух, навчання розуміння інформаційних монологів оперативного-фактичного характеру, формування навичок конспектування, формування вміння вести зіставно-аналітичну роботу, що зазвичай починається з роботи над письмовими джерелами, навчання спілкування іноземною мовою через взаємодію, під час якої активність учасників вища, ніж активність ведучого, та створення позитивної відкритої атмосфери довіри та доброзичливості, навчання публічного виступу з презентацією англійською мовою із застосуванням багатofункціональних технологій. Окрему увагу автор присвячує складу професійно-комунікативної компетенції. Так, по-перше, розглянуто лінгвістичну спеціалізацію, яка включає лексичну та термінологічну, граматичну, семантичну і понятійну та фонологічну компетенцію; по-друге, розглянуто соціолінгвістичну компетенцію, зміст якої становлять лінгвістичні особливості соціальних і професійних відносин, правила ввічливості в їх національній специфіці, народна мудрість та здатність розпізнавати мовні особливості людини з точки зору її походження, місця проживання, соціальної та етнічної приналежності; по-третє, розглянуто прагматичну компетенцію, яка включає компетенцію дискурсу та функціональну компетенцію.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, професійна компетентність, професійна компетенція, ключові компетенції.

Постановка проблеми. У зв'язку із соціально-економічними перетвореннями в країні висунуте суспільно значуще завдання всілякої активізації людської особистості, що зумовило потребу в зміні системи вищої освіти. Входження України в загальноєвропейський освітній простір – неминучий наслідок і неодмінна умова реалізації демократичних перетворень, що відбуваються в нашій країні загалом і в системі освіти зокрема. В умовах глобалізації до пріоритетних завдань освіти висувається підготовка майбутніх дипломованих фахівців, здатних використовувати знання іноземної мови у професійній діяльності. На сучасному етапі розвитку суспільства особливого значення набуває володіння фахівцями іноземною мовою як основним засобом спілкування і співпраці між представниками різних народів. Навчання іноземної мови студентів необхідно розглядати як засіб передачі соціально і професійно значущої інформації, відпрацювання навичок використання

іншомовних джерел у своїй професійній діяльності, підготовки майбутнього фахівця до безперервної освіти.

Навчальні заклади несуть відповідальність за рівень і якість підготовки фахівців до професійної діяльності. Розуміння кожним викладачем частки своєї відповідальності за досягнення єдиного рівня освіти для всіх учнів, студентів виявляється істотно важливим для забезпечення: по-перше, певного рівня інтелектуального потенціалу країни; по-друге, задоволення індивідуальних запитів і потреб особистості в галузі освіти. На цьому етапі дуже важливо забезпечити готовність до практичної професійної діяльності. Навчальний заклад і кожен викладач мають усвідомлювати, що кінцевим результатом підготовки є не тільки засвоєння мінімуму змісту з окремих навчальних дисциплін, а й досягнення загального рівня освіченості, властивого фахівцю з вищою освітою.

Концепції розвитку освіти на період 2015–2025 рр. також викликали серію інновацій у системі професійної освіти, серед яких – компетентнісний підхід, який є одним з концептуально важливих способів управління якістю підготовки фахівців.

Постійний пошук нових підходів і методів у системі вищої освіти спрямований на підготовку компетентних фахівців. Вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах підвищує гуманітарний рівень студентів, дає можливість міжнародного співробітництва в майбутній професійній діяльності, дає змогу студентам отримати додаткові професійні знання. Сучасному суспільству потрібен компетентний фахівець, який володіє іноземною мовою в рамках своєї спеціальності. Своєю чергою навчання компетентних фахівців має відбуватися з урахуванням компетентнісного підходу в навчанні іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Компетентнісний підхід у системі освіти – предмет наукового дослідження І. Бабіна, П. Бачинського, Н. Бібік, Г. Гаврищак, І. Гудзик, І. Драча, Я. Кодлюк, О. Овчарук, Л. Пильгун, О. Пометун, І. Родигіна, К. Савченко, О. Садівник, Л. Сень, С. Сисоевої, О. Ситник, Г. Терещук, С. Трубачевої, Н. Фоменко та ін.

Аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень у галузі розроблення компетентності дав підставу дійти переконливого висновку, що науковці компетентність трактують як: характеристику особистості – здатності, якості, властивості (Г. Вершловський, Ю. Кулюткін, А. Новиков, О. Петров, Е. Шорт); процедуру розв'язання конкретної ситуації (І. Єрмаков, Г. Несен, Л. Сохань); якості педагога, потрібні для ефективної професійної діяльності (В. Баркасі, Т. Волобуєва, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, В. Нестеренко та ін.). Вагомий внесок у визначення поняття «професійна компетентність», сутність компетентнісного підходу до навчання зробили дослідники Е. Бібікова, Н. Гришахова, Г. Кручиніна, Н. Патяєва, І. Секрет, Ю. Татур, В. Тенішева та ін.

Шляхи вдосконалення підходів і методів під час навчання іноземних мов з урахуванням компетентнісного підходу розробляли в своїх роботах: В. Гумбольд (натуральний метод навчання іноземних мов); О. Есперсен, Г. Пальмер, Г. Суїт (прямий метод навчання іноземних мов); Ж. Вітлін, М. Колковий, А. Миролобов, С. Фоломкіна (сучасні методи навчання іноземних мов); І. Бім, В. Костомаров, Е. Пасів, Г. Рогова, С. Шатилов (комунікативний підхід навчання іноземних мов,

комунікативно-когнітивний підхід навчання іноземних мов); І. Зимова (комунікативно-діяльнісний підхід навчання іноземних мов); М. Давидова.

Проведений аналіз наукової літератури свідчить про те, що на сучасному етапі розвитку теорії і практики освіти в літературі поки не повною мірою розкриті питання цілісної підготовки студентів на основі компетентнісного підходу до використання знань іноземної мови, який не розглядався як самостійна педагогічна проблема. Крім цього, немає розробленого конкретного змісту методик визначення і якісних характеристик рівнів готовності майбутніх фахівців до використання знань іноземної мови.

Виділене протиріччя вказує на значущість проблеми, яка полягає у виявленні педагогічних умов, що підвищують ефективність підготовки студентів на основі компетентнісного підходу до використання знань іноземної мови.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати представлені у науковій літературі підходи українських і зарубіжних учених до визначення поняття «компетентність», охарактеризувати можливість практичного використання компетентнісного підходу у викладанні іноземних мов, а також визначити склад професійно-комунікативної компетенції.

Виклад основного матеріалу. Поняття «компетентність» щодо характеристики рівня професійної підготовки використовується відносно недавно. У «Словнику іншомовних слів» (1977) подаються такі тлумачення цього поняття: «Компетентність – проінформованість, обізнаність, авторитетність. Натомість «компетенція» (від лат. *competo* – взаємно прагну; відповідаю, підходжу) – коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи; коло питань, з яких така особа має певні повноваження, знання, досвід. Компетентний (від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний): 1) досвідчений у певній галузі, якомусь питанні; 2) повноважний, повноправний у розв'язанні якоїсь справи» [8].

Міжнародна комісія Ради Європи розглядає поняття «компетентність» як загальні, або ключові вміння, базові вміння, фундаментальні шляхи навчання, ключові кваліфікації, ключові уявлення, опори, або опорні знання [5].

Англійський вчений Дж. Равен дає таке визначення: «Компетентність – це специфічна здатність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії у певній галузі, яка охоплює вузькоспеціальні знання, уміння, способи мислення, а також відповідальність за свої дії» [6, с. 76].

В. Краєвський і А. Хуторський зазначають, що компетентність у визначеній галузі – це поєднання відповідних знань і здібностей, що дають змогу обґрунтовано судити про цю сферу й ефективно діяти в ній [2, с. 60].

На думку А. Баранникова, компетентність – це здатність, заснована на здобутих знаннях студента, його навчальному й життєвому досвіді, цінностях і нахилах, які він розвинув під час пізнавальної діяльності та освітньої практики [2, с. 65].

На думку Н. Любчак, компетентність – це цілісна, інтегративна якість особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід діяльності дослідника, ціннісні ставлення й особистісні якості і виявляється в готовності та здатності здійснювати дослідницьку діяльність з метою отримання нових знань шляхом застосування методів наукового пізнання, застосування творчого підходу в цілепокладанні, плануванні, прийнятті рішень, аналізі та оцінці результатів дослідницької діяльності. Компетентність є способом поведінки, способом життя майбутнього фахівця, в якому інтегруються його пізнавальні і творчо-перетворювальні здібності. У самій природі компетентності закладений потенціал професійного саморозвитку, професійної кар'єри, причому дослідницька компетентність фахівця виявляється у самовпевненості, самореалізації тощо [3, с. 33–40].

Система компетентностей в освіті має ієрархічну структуру, рівні якої становлять:

– ключові компетентності (міжпредметні та надпредметні компетентності) – здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культурно доцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи актуальні індивідуальні та соціальні проблеми;

– загальногалузеві компетентності – компетентності, які формуються впродовж засвоєння змісту тієї чи іншої освітньої галузі на всіх етапах навчання у ВНЗ і які відбиваються у розумінні «способу існування» відповідної галузі, тобто того місця, яке ця галузь займає у суспільстві, а також уміння застосовувати їх на практиці у рамках професійної діяльності;

– предметні компетентності – складник загальногалузевих компетентностей, що стосується конкретної галузі знань або конкретної спеціальності [7, с. 73–82].

Поняття «компетентність» у сучасній системі освіти набуло якості повнішого, особистісно та соціально інтегрованого підходу. Тому сутність компетентнісного підходу пов'язана з осо-

бистісно орієнтованим і діяльнісним підходами до навчання та визначається спрямованістю на набуття студентами компетенцій, які відображають реалії професійного й соціального життя.

Компетентнісний підхід, за Т. Сорочан, означає переорієнтацію з процесу на результат у діяльнісному вимірі, уміння не тільки оперувати знаннями, а й змінюватися і пристосовуватися до нових потреб ринку праці, управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя [9, с. 9–12].

Комунікативна компетентність – це здатність особистості застосовувати в конкретному виді спілкування знання мови, способи взаємодії з людьми, які оточують її та перебувають на відстані, навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями [10, с. 135–157].

Комунікативна компетентність – це здатність використовувати засоби мови, актуальні для особистості та соціуму задачі спілкування в особистій сфері (сфері комунікації, пов'язаній з діяльністю особистого характеру: друзі, інтереси), публічній (сфері комунікації, в якій людина функціонує як член суспільства загалом або конкретна організація), професійній (сфері комунікацій, пов'язаній з роботою, спеціальністю), освітній (сфері комунікацій, пов'язаній з організованим навчанням як у навчальному закладі, так і поза ним).

Зупинимось детальніше на характеристиках цього наріжного поняття методики в контексті професійно орієнтованого навчання. Як відомо, комунікативна робота – у сучасній інтерпретації – заснована на низці інших різновидів компетенції. Вона інтегрує в себе складники, які (за своєї професійної орієнтації в рамках навчання) здатні формувати засобами мови конкурентоздатного спеціаліста. Так, її компонент лінгвістична спеціалізація включає:

1) лексичну та термінологічну компетенцію – знання словарного, у тому числі загальнонаукового та термінологічного складу мови, та вміння ним користуватися в мові рецептивно і продуктивно; включає наукову фразеологію, стійкі моделі і поєднання слів (мати в складі; класифікувати за функціональними ознаками.), окремі слова з урахуванням наявних у лексиці і терміносистемі мови конкретної науки парадигматичних і синтагматичних зв'язків, а також віднесеності слів до певної тематичної і понятійної групи;

2) граматичну компетенцію – знання граматичних засобів мови спеціальності і вміння використовувати їх у мовленні; здатність розуміти і висловлювати певний сенс, оформляючи його

у вигляді пропозицій, надфразових єдностей, текстів, побудованих за правилами наукового стилю мовлення такої мови; включає володіння граматичними елементами (морфи, морфеми, коріння, афікси), категоріями (рід, число, відмінок, минуле, сьогодення, майбутнє час, перехідність – неперехідність, вид, зворотність – незворотність), класами, структурами (складні слова, словосполучення), видами зв'язку (узгодження, управління, примикання), процесами (чергування звуків, трансформація, афіксація) для реалізації професійно орієнтованих комунікативних завдань;

3) семантичну і понятійну компетенцію – знання можливих способів вираження значення, визначення термінологічних одиниць і вміння їх використовувати в мові через референцію, конотацію, вміння розуміти і встановлювати відносини між мовними одиницями (родовидові, синонімічні); знання і вміння використовувати в професійному спілкуванні значення граматичних структур, категорій, процесів – сфери граматичної семантики; знання і вміння використовувати в професійно орієнтованій комунікації логічні відносини індукції, імплікації – сфери прагматичної семантики;

4) фонологічну компетенцію – знання і вміння відтворювати і сприймати фонему, їх варіанти, артикуляційно-акустичні характеристики (дзвінкість – глухість, твердість – м'якість, лабіалізацію та ін.), фонетичну організацію слова, в тому числі терміна (його понятійно-смыслову структуру, словесний наголос), просодіку (наголос, ритм, інтонацію), фонетичну редукцію (редукцію голосних, асиміляцію, випадання голосного тощо). Фонологічна компетенція формується разом з орфографічною (в алфавітній системі треба вивчати форму букв: друковані, рукописні, великі, малі, написання слів: наприклад, загальноприйнятих звернень) і необхідне вміння правильно вголос прочитати текст або слово відповідно до його графічної форми, використовуючи правила правопису й орфоєпії, знання системи транскрипції, співвіднесення членування та інтонаційного оформлення тексту зі знаками пунктуації та ін.

Соціолінгвістична компетенція – другий базовий складник професійно-комунікативної компетенції. Як уже зазначалося, мова загалом і мова науки зокрема належать до соціокультурних явищ. Знання та вміння, необхідні для використання мови в науково-соціальному контексті, становлять зміст соціокультурної компетенції. До них належать:

1) лінгвістичні особливості (прикмети, риси, маркери) соціальних і професійних відносин, які варіюються залежно від статусу і взаємин людей, що спілкуються, від регістру спілкування і виражаються у використанні прийнятних формул вітання, форм звернення (застарілих: пані, офіційних: пан + прізвище, неофіційних: по імені або без певної форми звернення);

2) правила ввічливості в їх національній науковій специфіці: так звана позитивна ввічливість (прояв інтересу до співрозмовника, вираз подяки, обмін думками, враженнями) і негативна, стримана ввічливість у разі відмови, незгоди, заборони та ін. А також навмисне відхилення від норм ввічливості у разі вираження нерозуміння, нерозділеності, незгоди, докору, нетерпіння, недружелюбності та ін.;

3) народна мудрість: вираження, узагальнення багатоговікового досвіду народу (прислів'я, приказки, крилаті вирази, прикмети та повір'я);

4) соціолінгвістична компетенція включає також здатність розпізнавати мовні особливості людини з точки зору її походження, місця проживання, соціальної і етнічної приналежності, які проявляються на різних рівнях – у фонетиці, лексиці, граматиці, манері говорити (ритм, гучність) [1, с. 8–14].

Прагматична компетенція – один із ключових складників професійно-комунікативної компетенції. У це поняття входить організація комунікативних дій, що використовуються в спілкуванні. Прагматична компетенція забезпечує учнів уміннями реалізовувати висловлювання відповідно до комунікативних намірів, ситуації та іншими умовами спілкування в контексті мови. Прагматична компетенція включає:

1) компетенцію дискурсу – володіння правилами і вміннями побудови висловлювань, їх об'єднання в текст (відмінність між текстом і дискурсом, яка полягає в тому, що якщо під текстом розуміється абстрактно-формальна конструкція, то під дискурсом – тексти, що виникають у процесі спілкування);

2) функціональну компетенцію – сукупність умінь, пов'язаних з використанням висловлювання для виконання різних професійно значущих комунікативних функцій: пошуку, узагальнення та повідомлення інформації, висловлення власної думки і з'ясування думки інших (згоди, впевненості, інтересу і т.д.), залучення уваги, вираження поради, спонукання. З цією метою використовують різні функціонально-семантичні типи усних і письмових текстів: опис наукових і професійних

подій, розповідь про факти, їх коментування; міркування, пояснення, наставляння, інструктування, аргументація, переконання та ін.

Один з пріоритетних напрямів сучасної професійно-комунікативної підготовки – формування і зміцнення вміння сприйняття інформації зі складних наукових текстів; розвиток компетенції сприйняття загальнонаукової інформації на слух. При цьому важливим є дотримання таких умов: матеріали наукових дисциплін мають бути меншою мірою адаптовані і максимально наближатися до використовуваних під час навчання студентів за допомогою підручників та посібників. У зв'язку з цим дуже важливим є обміркований темп проходження тем з кожної дисципліни. Цей темп не може бути рівномірним, як це практикується у навчанні мови повсякденного спілкування. Практика показує, що до першої проміжної атестації зусилля викладачів мають бути спрямовані на формування і зміцнення професійного понятійного апарату з дисциплін та поглиблення вміння оперувати науковими термінами. Після цього пріоритетний напрям може бути переміщено на розвиток навичок розуміння інформаційних міні-монологів і оперативно-фактичного характеру. У рамках розвитку продукування мовлення проводиться тренування в переказі почутого або прочитаного тексту мінімальної адаптації.

Ще один важливий напрям навчання в рамках компетентнісного підходу – навчання розуміння інформаційних монологів оперативно-фактичного характеру, формування навичок конспектування. Динаміці цього процесу сприяє вироблення умінь виділяти основну і другорядну інформацію у разі сприйняття інформації письмових джерел, вміння представляти логічну схему розгортання письмового тексту. Однак у разі сприйняття інформації на слух може спостерігатися «відставання» однієї компетенції (слухової) від іншої (зорової). Коли увага студентів концентрується на «уловлюванні» загального сенсу звукової інформації, то рука «не встигає»; коли увага концентрується на записуванні почутого, то страждає при цьому загальне розуміння мови. Таке явище, природно, свідчить про ще не досить високий рівень володіння мовою, але вказує на внутрішній зв'язок і взаємодію різних каналів мовної діяльності. Має сенс розділити на початку два види діяльності: «слухати» і «письмово фіксувати», а потім поступово їх об'єднувати.

До ключових аспектів навчання іноземної мови належить формування вміння вести зіставно-аналітичну роботу, що зазвичай починається з роботи

над письмовими джерелами. У разі першого знайомства зі складними текстами тренування насамперед спрямоване на вироблення вміння вести цільовий пошук інформації, потім – вміння співвідносити інформацію двох письмових текстів, виокремлювати нову інформацію і вміння оцінити важливість і корисність інформації для подальшого її використання.

Зважаючи на наведені вище визначення, у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності майбутнього фахівця потрібно враховувати специфічні вимоги й умови професійної діяльності, систему виробничих зв'язків, її предметно-технологічний, соціальний і психологічний контексти. Тому викладачам іноземної мови потрібно тісно співпрацювати з профільними кафедрами, узгоджуючи тематику занять і стиль мовної поведінки, який найбільш доцільний у тій чи іншій ситуації професійного середовища.

Варто зазначити, що викладач виступає в ролі організатора процесу навчання, лідера групи. Він має зважати на рівень володіння мовою студентами та рівень сформованості комунікативних навичок. Потрібно стежити, щоб теоретичні знання в процесі активного навчання ставали усвідомленими, щоб студент розвивав і вдосконалював не лише знання з мови, а й міг пов'язувати їх із майбутньою професійною діяльністю.

Не менш важливим для формування іншомовної професійної комунікативної компетентності, на нашу думку, є навчання публічного виступу з презентацією англійською мовою із застосуванням багатофункціональних технологій. Уміння інтерактивного спілкування, які вдосконалюються під час навчання, а саме прийоми ефективної взаємодії доповідача й аудиторії, доречно використання ресурсів мови та невербальних засобів спілкування, проведення ефективних публічних виступів, презентацій і правильне їх оформлення та представлення, стають нагальними в академічному житті студентів і вирішальними у професійній діяльності, відповідають вимогам ринку праці, сприяють кар'єрному росту фахівців різних галузей. Навчання фахової презентації іноземною мовою сприяє розвитку професійно орієнтованих комунікативних мовленнєвих компетенцій; дає змогу застосувати знання, отримані в процесі навчання, у розв'язанні практичних завдань, пов'язаних із фахом; забезпечує розвиток культури іншомовлення, ініціативи, самостійності, творчого мислення; веде до створення умов для розвитку вмінь і навичок самоосвіти через організацію творчо-дослідницької навчальної роботи

студентів, спрямованої на інтеграцію та актуалізацію знань із різних предметів [4].

Ще один метод інтерактивного навчання, на який варто звернути увагу, – метод тренінгу. Тренінг – це навчання через взаємодію, під час якого активність учасників вища, ніж активність ведучого; створення позитивної відкритої атмосфери довіри та доброзичливості; діяльність, яка дає учасникам задоволення, активізує їх, стимулює інтерес до пізнання, допомагає стати більш компетентними [4].

З огляду на викладене вище, безперечним є той факт, що зазначені технології допомагають підвищити ефективність занять, інтерес студентів до майбутньої професійної діяльності, розуміння суті професії; розвивати комунікативні навички та вміння, здатність ефективно працювати індивідуально й у команді; формувати аналітичні здібності, відповідальне ставлення до власних вчинків, навички самоконтролю та самооцінки; розвивати творчий пошук у межах професії, усві-

домленість потреби й здатності до навчання впродовж усього життя

Висновки і пропозиції. З позицій компетентнісного підходу рівень освіти визначається здатністю фахівця розв'язувати проблеми різної складності на основі наявних знань та досвіду. Особливістю навчання іноземної мови професійного спрямування є створення компетентнісного підґрунтя змісту навчання, формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутнього фахівця певної галузі. Крім того, запропонована методична система дає змогу розвинути дискурсивну професійну компетенцію, сформувати навички та вміння участі і/або ведення дискусії.

Реалізація компетентнісного підходу має сприятливий вплив на саме освітнє середовище, оскільки посилюється мотивація студентів до навчання, підвищується зацікавленість у його результатах, стимулюється ставлення до знань як до особистісно значущих.

Список літератури:

1. Болотов В. А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В. А. Болотов, В. В. Сериков. *Педагогика*. 2003. № 10. С. 8–14.
2. Краевский В. В., Хуторской А. В. Основы обучения: Дидактика и методика : учебное пособие для студентов высших учебных заведений. 2-е изд., стер. Москва : Издательский центр «Академия», 2008. 352 с.
3. Любчак Н. М. Теоретичні аспекти визначення сутності дослідницької компетентності майбутнього вчителя. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39(4). С. 33–40.
4. Панасюк Ю. Компетентнісний підхід у викладанні іноземної мови. URL: <http://visnuk.iatp.org.ua>.
5. Пометун О. Запровадження компетентнісного підходу – перспективний напрям розвитку сучасної освіти. URL: <http://visnuk.iatp.org.ua>.
6. Равен Дж. Педагогическое тестирование: проблемы, заблуждения, перспективы. Москва : Когито-Центр, 2001. 142 с.
7. Рудь М. Компетентнісний підхід в освіті. *Вісник Львівського університету. Серія «Педагогіка»*. 2006. Вип. 21, ч. 1. С. 73–82.
8. Словник іншомовних слів / за ред О. С. Мельничука. Київ : Головна редакція УРЕ, 1977. 775 с.
9. Сорочан Т. Характеристика професіоналізму управлінської діяльності керівників шкіл на засадах компетентнісного підходу. *Шлях освіти*. 2005. № 3. С. 9–12., с. 10.
10. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования. Ученик в обновляющейся школе. Москва : ИОСО РАО, 2002. С. 135–157.

Savchenko O. V. COMPETENCE APPROACH IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING AND COMPOSITION OF PROFESSIONAL-COMMUNICATIVE COMPETENCE

The article considers the peculiarities of the competence approach in foreign language teaching. The author believes that one of the effective means of intensifying the process of teaching a foreign language, raising the level of motivation of students, as well as the development of their creativity is a competency-based approach to teaching a foreign language. The article presents the hierarchical structure of the system of competencies, which consists of key, industry-wide and subject competencies. The article proposes the most effective methods and techniques of teaching a foreign language, taking into account the competence approach. The priority directions of modern professional training are considered, namely: formation and strengthening of ability of the information perception from complicated texts; development of competence of general scientific information perception aurally, training of understanding informative monologues of an operative-factual character, formation of skills of taking notes, formation of ability to conduct comparative-analytical work,

which usually begins with work on written sources, teaching to communicate in a foreign language through interaction, during which the activity of the participants is higher than the activity of the teacher, and the creation of a positive open atmosphere of trust and friendliness, teaching public speaking through giving a presentation in English with the use of multifunctional technologies. The author pays special attention to the composition of professional and communicative competence. Thus, first, linguistic specialization is considered, which includes lexical and terminological, grammatical, semantic and conceptual and phonological competence; second, sociolinguistic competence is considered, the content of which consists of linguistic features of social and professional relations, rules of politeness in their national specifics, folk wisdom and ability to recognize linguistic features of a person in terms of their origin, place of residence, social and ethnicity; finally, pragmatic competence is considered, which includes discourse competence and functional competence.

Key words: *competence, competence approach, professional competence, professional competence, key competencies.*

УДК 802.0-56 (075.8)

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/39>**Сазонова В. С.**

Український державний хіміко-технологічний університет

Анатайчук І. М.

Український державний хіміко-технологічний університет

ЗАСТОСУВАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті досліджено особливості комунікативного методу навчання студентів немовних спеціальностей у процесі застосування нетрадиційних форм проведення уроку англійської мови, акцентуючи увагу на лексико-граматичних особливостях англійської мови, проаналізовано специфіку застосування цього методу та виділено основні його характеристики.

Комунікативний метод розвиває всі мовні навички – від усного та писемного мовлення до читання та аудіювання. Як і будь-які інші методики з навчання іноземним мовам, комунікативна методика має як позитивні, так і негативні сторони. Так, серед негативних характеристик назвемо такі: з початку навчання студенту немовної спеціальності складно буде підібрати потрібні лексеми через зазвичай недостатній словниковий запас; комунікативна методика сама собою не передбачає спеціального вивчення граматичних особливостей мови.

Щодо позитивних характеристик досліджуваного методу навчання, то можна виділити такі: процес навчання передусім цікавий і захоплюючий. Для занять обираються такі теми, які викликають бажання спілкуватись і дізнаватись більше.

Можна виділити такі риси комунікативного методу: відмова від мови-посередника: іноземна для студентів немовних спеціальностей викладається виключно мовою, котра вивчається. Переклад слів допускається тільки в одиничних випадках із метою економії часу. Ефективності методики сприяє атмосфера, в якій проходять заняття. Для обговорення вибираються цікаві теми, заохочується вільне спілкування іноземною мовою, виконуються групові завдання. У ситуації постійного сприйняття іноземної мови на слух дуже важливо, щоб ця мова звучала правильно і природно. Численні ігрові елементи у викладанні мови вносять позитивні зміни в заняття, підтримують позитивний емоційний настрій студентів, підсилюють їх мотивацію.

Нетрадиційні форми уроку англійської мови реалізуються, як правило, після вивчення будь-якої теми або кількох тем, виконуючи функції навчального контролю. Нетрадиційні форми проведення уроків дають можливість не тільки підвищити рівень цікавості студентів до досліджуваного предмета, а й розвивати їх творчу самостійність, навчати роботі з різними джерелами знань.

Ключові слова: комунікативний метод, процес навчання, відеоурок, урок-проект, урок-екскурсія, нетрадиційний урок, іноземна мова.

Постановка проблеми. У сучасному світі вивчення іноземних мов стає все більш необхідним для кожної людини незалежно від сфери її діяльності. Щодо студентів, які здобувають сучасні професії, опановують спеціальності, які нещодавно з'явилися на ринку праці, то спілкування іноземною для них мовою взагалі стає невід'ємною частиною їх навчання у вищому закладі освіти. Крім іноземної мови, як правило, студенту немовних спеціальностей доводиться приділяти належну увагу вивченню цілої низки інших дисциплін, пов'язаних із його майбутньою сферою діяльності. Саме тому викладачеві інозем-

ної мови необхідно знайти такий метод навчання, який дозволить би студенту швидко поповнити його словниковий запас і надав би можливість ефективно його використовувати.

Урок іноземної мови має свою специфіку, тому що, на відміну від інших предметів, як основна мета навчання висувається формування комунікативної компетенції тих, хто навчається. У наш час глобальною метою оволодіння іноземною мовою вважається залучення до іншої культури й участь у діалозі культур. Ця мета досягається шляхом формування здатності до міжкультурної комунікації. Саме викладання, організоване на основі

завдань комунікативного характеру, навчання іншомовної комунікації, використовуючи всі необхідні для цього завдання і прийоми, є відмінною рисою уроку іноземної мови.

Найбільш популярним і дієвим, на наш погляд, є комунікативний метод, основна мета якого – подолати так званий мовний бар'єр, використовувати мовні навички у спілкуванні. А коли студенти перестають відчувати «дистанцію» між собою й викладачем, коли їм цікаво, весело і приємно з ним спілкуватись – їм простіше почати розмовляти чужою для них мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комунікативний метод навчання іноземним мовам на сьогодні найпопулярніший у світі. Я. М. Колкер докладно зупиняється на такому моменті: «В останні десятиліття традиційного навчання іноземним мовам прийнято протиставити комунікативні та інтенсивні методи» [5, с. 48].

Мовленнєва діяльність являє собою процес активного, цілеспрямованого, опосередкованого мовою та ситуацією спілкування, взаємодії людей між собою (один з одним) і навчання мовленнєвої діяльності іноземною мовою повинно здійснюватись із позиції формування самостійної діяльності [4, с. 93].

На думку Є. І. Пассова, автора комунікативного методу, комунікативність передбачає мовну спрямованість навчального процесу, яка полягає не настільки в тому, що переслідується мовна практична мета, скільки в тому, що шлях до цієї мети є саме практичне використання мови. Практична мовна спрямованість є не тільки мета, але й засіб, де і те, і те діалектично взаємозумовлено [7]. Комунікативний метод розвиває всі мовні навички – від усного та писемного мовлення до читання та аудіювання. Граматика ж освоюється у процесі спілкування: студент спочатку запам'ятовує слова, вислови, мовні формули й тільки потім починає розуміти, що вони собою являють у граматичному сенсі.

Постановка завдання. Метою статті є дослідити особливості комунікативного методу навчання студентів немовних спеціальностей у процесі застосування нетрадиційних форм проведення уроку іноземної мови, проаналізувати специфіку застосування цього методу та виділити основні його характеристики.

Виклад основного матеріалу. Комунікативний метод спрямований на одночасний розвиток основних мовленнєвих навичок (усного та писемного мовлення, граматики, читання і сприйняття на слух або аудіювання) у процесі живого, невимушеного спілкування. Лексика, граматичні

структури, вислови чужої мови підносяться студенту в контексті реальної, емоційно забарвленої ситуації, яка сприяє швидкому й міцному запам'ятовуванню досліджуваного матеріалу.

Можна виділити такі риси комунікативного методу:

- відмова від мови-посередника: іноземна для студентів немовних спеціальностей викладається виключно мовою, що вивчається. Переклад слів допускається тільки в одиничних випадках із метою економії часу. Однак, загалом, проведення аналогії між рідною мовою й мовою, яка вивчається, не допускається. Це ставить студентів у ситуацію «занурення» в мовне середовище і практично змушує їх говорити;

- ефективності методики сприяє атмосфера, в якій проходять заняття. Для обговорення вибираються цікаві теми, заохочується вільне спілкування іноземною мовою, виконуються групові завдання. Це дозволяє кожному студенту відчувати себе вільно й не боятись зробити помилку;

- у ситуації постійного сприйняття іноземної мови на слух дуже важливо, щоб ця мова звучала правильно і природно. Саме тому комунікативну методику в основному застосовують викладачі, для яких досліджувана мова є рідною (носії мови, котра викладається). Студент спочатку звекає до мови в найбільш живій формі, що, звичайно ж, виявиться корисним у ситуаціях повсякденного спілкування в подальшому навчанні;

- численні ігрові елементи у викладанні мови вносять позитивні емоції, підтримують позитивний емоційний настрій студентів, підсилюють їх мотивацію. Участь у дискусіях із питань, які цікавлять студентів, дозволяє викладачеві врахувати їх індивідуальні особливості, зробити заняття творчими і цікавими, і водночас дає викладачеві можливість непомітно для студентів здійснювати повний контроль над процесом навчання.

Як й інші методики з навчання іноземним мовам, комунікативна методика має як позитивні, так і негативні сторони. Так, серед негативних характеристик наведемо такі:

- спочатку навчання студенту немовної спеціальності складно буде підібрати потрібні лексеми через зазвичай недостатній словниковий запас, тому все ж викладачеві варто запропонувати студентам певний набір слів і висловів іноземною мовою, які вони потім зможуть відпрацювати на практиці у процесі дискусій, обговорень тощо;

- комунікативна методика сама собою не передбачає спеціального вивчення граматичних

особливостей мови. Англійська мова, наприклад, має складну граматичну систему, що вимагає докладного її вивчення, перш ніж студент зможе граматично правильно висловити свою думку мовою, яка вивчається. Граматичні правила даються безсистемно, часто у вигляді коментарів, унаслідок чого студентам немовних спеціальностей важко зрозуміти логіку мови, котра вивчається.

Щодо позитивних характеристик досліджуваного методу навчання, то можна виділити такі: процес навчання, передусім, цікавий і захоплюючий. Для занять обираються такі теми, які викликають бажання спілкуватись і дізнаватись більше. Вибір тем зумовлюється віковими інтересами й потребами тих, хто навчається, або професійною спеціалізацією. На заняттях використовуються додаткові навчальні ресурси, включно з використанням автентичних (преса, фільми, пісні) й мультимедійних матеріалів (інтернет, комп'ютерні програми). Крім того, комунікативна методика ідеально підходить для роботи у групах. На заняттях викладач об'єднує студентів у невеликі підгрупи й дає їм колективні завдання. Мінігрупи дозволяють викладачеві більш активно працювати з кожним зі слухачів і робити акценти на проблемних моментах мови. Крім того, групова форма навчання сприяє розширенню словникового запасу студентів унаслідок постійного обміну знаннями і сприйняття нового мовного матеріалу з вуст не тільки викладача, але і своїх одногрупників.

Комунікативний метод відрізняється від інших методів тим, що студенти, які працюють за цією методикою, не знають, чим закінчиться заняття, хто і як відповість на те чи те питання, це все залежить від конкретної ситуації. На кожному занятті – нові теми для обговорень, нові види вправ.

Застосування такої системи вимагає від викладача вищої кваліфікації: він повинен володіти навичками живої, не книжкової мови, бути відкритим для спілкування. Він зобов'язаний знати всі відтінки значень слів і висловів, які вивчаються, і вміти донести їх до студентів. Щоб зробити заняття дійсно цікавими, викладачеві доводиться постійно застосовувати максимально різноманітні види навчальної діяльності, брати на себе різні ролі: вчителя, організатора спілкування (аніматора), оратора, опонента в дискусіях тощо. Для пояснення значення нових лексичних конструкцій викладачі зазвичай звертаються до вже відомих слів та висловів, до фотографій і малюнків,

слайдів і відеофрагментів, жестів і міміки. Дуже допомагають пісні, кінофільми, телепередачі, газети, журнали і навіть комікси. Так, студенти поступово занурюються в культуру тієї країни, мову якої вони вивчають, дізнаються цікаві або просто важливі факти з її історії, знайомляться з її географією.

Під час вивчання іноземної мови в рольових іграх, сценках і навіть невеликих виставах студенти навчаються обігравати повсякденні ситуації, які вимагають застосування мовних навичок. Це може бути придбання квитків у касі або спроба відшукати дорогу в незнайомому місті. Головне – знайти логічне рішення поставленого завдання, користуючись виключно лексикою іноземної мови (і, зрозуміло, невербальними засобами спілкування). За допомогою таких завдань викладач намагається максимально наблизитись на занятті до умов реального спілкування.

У процесі навчання студентів немовних спеціальностей іноземній мові великою є роль колективних дискусій, або так званих дискусійних ігор. Перед студентами ставлять проблему, щодо якої кожен із них повинен висловити свою думку. Викладач розкриває тему все більше й більше, ділиться власними міркуваннями, ставить запитання. Така форма спілкування знімає психологічний страх, напругу й сором'язливість. Завдання поступово ускладнюються, теми для обговорення вимагають вдумливості, ігри – уваги до деталей.

Зважаючи на вищесказане, комунікативний метод навчання іноземним мовам має таку специфіку: сучасний комунікативний метод являє собою поєднання багатьох способів навчання іноземним мовам; використання комунікативного методу навчання усуває мовний бар'єр; граматиці студенти навчаються у процесі спілкування мовою, котра вивчається: студент спочатку запам'ятовує слова, вислови, мовні формули й тільки потім починає розуміти, що вони собою являють у граматичному сенсі; у процесі навчання іноземній мові можуть використовуватись також комп'ютери із CD, інтернет, ТВ-програми, газети, журнали тощо. Усе це сприяє пробудженню у студентів цікавості до історії, культури, традицій країни мови, яка вивчається. Отже, класичний граматико-перекладний метод навчання орієнтований на наукове дослідження мови: він дає поглиблене розуміння граматичної структури, стійкі навички письмової мови (більш високу грамотність). Комунікативний метод – прикладний, він націлений на успішний розвиток здібностей до усного спілкування, створює у студентів додаткову

мотивацію до вивчення мови, яка й забезпечує їх зацікавленість у навчанні, а отже, ефективність і результативність занять. Цей метод навчання найбільше підходить тим, хто вже має певну граматичну та лексичну базу. У процесі навчання іноземної мови необхідно використовувати різні методики одночасно, звертаючи увагу на індивідуальні особливості студентів.

Нетрадиційні форми уроку англійської мови реалізуються, як правило, після вивчення будь-якої теми або кількох тем, виконуючи функції навчального контролю. Такі уроки проходять у незвичайній, нетрадиційній атмосфері. Така зміна звичної ситуації доцільна, оскільки вона створює атмосферу свята під час підведення підсумків виконаної роботи, знімає психічний бар'єр, котрий виникає у традиційних умовах через страх зробити помилку. Нетрадиційні форми уроку іноземної мови здійснюються за обов'язкової участі всіх студентів групи, а також реалізуються з неодмінним використанням засобів слухової й зорової наочності. На таких уроках удається досягти найрізноманітніших цілей методичного, педагогічного і психологічного характеру, які можна підсумувати так:

- здійснюється контроль знань, навичок і вмінь студентів із певної теми;
- забезпечується ділова, робоча атмосфера, серйозне ставлення студентів до уроку;
- передбачається мінімальне втручання викладача.

Методично високоефективно реалізуються такі нетрадиційні форми навчання, розвитку та виховання студентів: урок-спектакль, урок-свято, відеоурок, урок-екскурсія, урок-інтерв'ю та інші форми занять [1; 2; 3].

Опанувати комунікативну компетенцію іноземною мовою, не перебуваючи у країні мови, яка вивчається, – справа дуже важка. Тому важливим завданням викладача є створення реальних та уявних ситуацій спілкування на уроці іноземної мови з використанням різних прийомів роботи. Нетрадиційний урок – органічне поєднання освіти, розвитку й виховання. Нетрадиційні уроки подобаються студентам, тому що вони творчі й незвичайні, а найголовніше – ефективні.

Не менш важливим вважається залучення студентів до культурних цінностей народу – носія мови. Із цією метою велике значення мають автентичні матеріали, зокрема відеофільми. Їх використання сприяє реалізації найважливішої вимоги комунікативної методики – представити процес оволодіння мовою як осягнення живої іншомов-

ної культури; індивідуалізації навчання й розвитку і вмотивованості мовної діяльності студентів. Ще однією перевагою відеофільму є його емоційний вплив. Тому увага повинна бути спрямована на формування у студентів особистісного ставлення до побаченого. Використання відеофільму допомагає також розвитку різних сторін психічної діяльності тих, хто навчається, і насамперед уваги й пам'яті. Під час перегляду у класі виникає атмосфера спільної пізнавальної діяльності. У цих умовах навіть неуважний учень стає уважним. Для того, щоб зрозуміти зміст фільму, студентам необхідно докласти певних зусиль. Використання різних каналів надходження інформації (слухове, зорове, моторне сприйняття) позитивно впливає на міцність фіксації країнознавчого та мовного матеріалу.

Формування комунікативної компетенції як мети навчання іноземних мов у вищому закладі освіти, природно, досягається у процесі активної мовленнєвої діяльності студентів, організованої викладачем. Але як сформувати стійку позитивну мотивацію щодо іноземної мови, щоб домогтись найбільш оптимального засвоєння її базового рівня в умовах навчання студентів немовної спеціальності, де на вивчення іноземної мови відведено меншу кількість годин.

Є, безумовно, безліч нестандартних форм роботи вчителя, котрі активізують увагу, а отже, й цікавість до іноземної мови. Однією з них вважаємо роботу над фільмом, яку успішно практикує вже багато років. Це ефективна форма навчальної діяльності, яка не тільки активізує увагу студентів, а і вдосконалює їх навички аудіювання й говоріння, оскільки зорова опора іншомовного звукового ряду допомагає більш повному й точному розумінню сенсу іноземної мови.

Цікавість до фільму підвищує цікавість студентів до іноземної мови, що підтверджує їх очевидне прагнення стати активними учасниками модельованих учителем умовно-мовних ситуацій, спрямованих на виконання різних граматичних вправ комунікативної орієнтації для відпрацювання в мові студентів досліджуваних явищ іноземної мови [6; 8; 9]. Отже, психологічні особливості впливу навчальних відеофільмів на студентів сприяють інтенсифікації навчального процесу і створюють сприятливі умови для формування комунікативної компетенції тих, хто навчається. Практика показує, що відеоуроки є ефективною формою навчання.

У сучасних умовах навчання іноземній мові все гострішу необхідність набувають постановка

й вирішення важливих загальнодидактичних, педагогічних і методичних завдань, які мають на меті розширити загальноосвітній кругозір студентів, прищепити їм прагнення оволодіти знаннями ширше обов'язкових програм. Одним зі шляхів вирішення цих завдань є інтеграція навчальних дисциплін у процесі навчання іноземної мови. Міжпредметна інтеграція дає можливість систематизувати й узагальнювати знання студентів із суміжних навчальних предметів. Особливо це є актуальним у навчанні студентів немовних спеціальностей.

Дослідження показують, що підвищення освітнього рівня навчання за допомогою міжпредметної інтеграції посилює його виховні функції. Особливо помітно це проявляється в галузі гуманітарних предметів. Крім того, науки гуманітарного циклу пропонують предмет для розмови, привід для комунікації.

Багатий матеріал для організації зацікавленого іншомовного спілкування дає, наприклад, література. Предмети гуманітарного циклу звернені до особистості людини, її духовних і моральних цінностей. Використання інтеграції формує художні смаки студентів, уміння правильно розуміти й цінувати твори мистецтва. Основними цілями інтеграції іноземної мови з гуманітарними дисциплінами є: вдосконалення комунікативно-пізнавальних умінь, спрямованих на систематизацію та поглиблення знань та обмін цими знаннями в умовах іншомовного спілкування; подальший розвиток і вдосконалення естетичного смаку студентів. Мова виступає як засіб збереження й передачі від покоління до покоління всіх знань, не тільки лінгвістичних. Тому іноземна мова інтегрує з усіма іншими навчальними предметами. За допомогою іноземних мов студент може отримати знання з області історії та літератури, природознавства й техніки, з усіх сфер практичної діяльності й мистецтва.

Унаслідок розширення кола знань створюється можливість для формування й розвитку більш широких і різноманітних інтересів студентів, їх нахилів та здібностей.

На таких уроках вирішуються виховні, навчальні та розвиваючі завдання:

- засвоєння придбання нових знань;
- розвиток здатності до розподілення уваги, здогаду на основі зорової наочності та контексту, узагальнення фактів і формулювання висновків із прочитаного й почутого;
- формування умінь і навичок читання, аудіювання, говоріння (зокрема спонтанного).

Бінарна форма уроку дозволяє викладачам:

- посилити прикладне значення іноземної мови як засобу для розширення кругозору студента;
- підвести студента до усвідомлення важливості обраної ним професії;
- сприяти вихованню у студентів необхідності у практичному застосуванні іноземної мови в майбутній професійній діяльності [9].

Метод проєктів також набуває останнім часом усе більше прихильників. Він спрямований на те, щоб розвинути активне самостійне мислення людини й навчити її не просто запам'ятовувати й відтворювати знання, а вміти застосовувати їх на практиці.

Проєктна методика відрізняється кооперативним характером виконання завдань під час роботи над проєктом, діяльність яких водночас здійснюється, є за своєю суттю креативною та орієнтованою на особистість студента. Вона передбачає високий рівень індивідуальної та колективної відповідальності за виконання кожного завдання з розробки проєкту. Спільна робота групи студентів над проєктом невіддільна від активної комунікативної взаємодії. Так, наприклад, можна запропонувати студентам виконання певного проєкту іноземною мовою, пов'язаного з їх майбутньою професією. Проєктна методика є однією з форм організації дослідницької пізнавальної діяльності, в якій самі студенти займають активну суб'єктивну позицію. Тема проєкту може бути пов'язана з однією предметною областю або носити міждисциплінарний характер. Під час підбору теми проєкту викладач повинен орієнтуватися на інтереси й потреби студентів, їх можливості й особисте значення майбутньої роботи, практичне значення результатів роботи над проєктом. Виконаний проєкт може бути представлений у найрізноманітніших формах: стаття, рекомендації, альбом, колаж і багато іншого. Різноманітні й форми презентації проєкту: доповідь, конференція, конкурс, свято, спектакль. Головним результатом роботи над проєктом будуть актуалізація наявних і придбання нових знань, навичок і умінь та їх творче застосування в нових умовах.

Робота над проєктом здійснюється в кілька етапів і зазвичай виходить за межі навчальної діяльності на уроках: вибір теми або проблеми проєкту; формування групи виконавців; розробка плану роботи над проєктом, визначення термінів; розподіл завдань серед студентів; виконання завдань, обговорення у групі результатів виконання кожного завдання; оформлення спільного результату; звіт із проєкту; оцінка виконання проєкту.

Робота за проєктною методикою вимагає від студентів високого ступеня самостійності

пошукової діяльності, координації своїх дій, активної дослідницької і комунікативної взаємодії. Роль учителя полягає в підготовці студентів до роботи над проектом, виборі теми, в наданні допомоги під час планування роботи, в поточному контролі й консультуванні по ходу виконання проекту на правах співучасника [8].

Отже, основна ідея методу проектів полягає в тому, щоб перенести акцент із різного виду вправ на активну розумову діяльність студентів у процесі спільної творчої роботи. Урок-проект формує вміння самостійної роботи. Головною особливістю уроку-проекту є доступність теми й можливість її варіювання.

У наш час, коли все ширше й ширше розвиваються зв'язки між різними країнами й народами, знайомство з національною культурою країни, яка вивчається, стає необхідним елементом процесу навчання іноземної мови. Крім того, студент повинен уміти провести екскурсію містом, розповісти іноземним гостям про самобутність національної культури тощо, принцип діалогу культур передбачає використання культурознавчого матеріалу про рідну країну, який дозволяє розвивати культуру подання рідної країни, а також формувати уявлення про культуру країн мови, котра вивчається. Викладачі, усвідомлюючи стимулюючу силу країнознавчої й культурологічної мотивації, прагнуть розвивати у студентів пізнавальні потреби шляхом нетрадиційного проведення уроку.

Навряд чи варто доводити, що надійним свідченням освоєння іноземної мови є здатність студентів вести бесіду цією мовою. У такому разі доцільно проводити урок-інтерв'ю. Урок-інтерв'ю – це своєрідний діалог з обміну інформацією. На такому уроці, як правило, студенти опановують певну кількість частотних кліше й користуються ними в автоматичному режимі. Оптимальне поєднання структурної повторюваності забезпечує міцність і свідомість засвоєння.

Залежно від поставлених завдань тема уроку може охоплювати окремі підтеми. Наприклад:

«Вільний час», «Плани на майбутнє», «Біографія» тощо.

У всіх цих випадках ми маємо справу з обміном інформацією. Однак під час роботи з такими темами, як «Мій університет» або «Мое місто», рівноправний діалог утрачає сенс, оскільки партнерам нема чого обмінюватись інформацією. Комунікація набуває суто формального характеру. У такій ситуації логічно вдатись до елементів рольового діалогу. Водночас один із партнерів продовжує залишатись самим собою, тобто українським студентом, тоді як другий повинен зіграти роль його закордонного однолітка.

Така форма уроку вимагає ретельної підготовки. Студенти самостійно працюють над завданням за рекомендованою вчителем країнознавчою літературою, готують питання, на які хочуть отримати відповіді.

Підготовка і проведення уроку такого типу стимулює до подальшого вивчення іноземної мови, сприяє поглибленню знань унаслідок роботи з різними джерелами, а також розширює кругозір [7].

Висновки і пропозиції. Отже, як відомо, метою навчання іноземної мови є формування міжкультурної компетенції студентів, яка реалізується у здатності до мовного спілкування. Запорукою успішної мовної активності студентів є нетрадиційні форми уроків іноземної мови, під час яких студенти долучаються до культури країн мови, котра вивчається, а також розширюють знання про культурну спадщину рідної країни, що дозволяє їм брати активну участь у діалозі культур.

Нетрадиційні форми проведення уроків дають можливість не тільки підвищити рівень цікавості студентів до досліджуваного предмета, а й розвивати їх творчу самостійність, навчати роботі з різними джерелами знань. Однак необхідно зазначити, що занадто часте звертання до таких форм організації навчального процесу недоцільно, оскільки нетрадиційне може швидко стати традиційним, що, в кінцевому підсумку, призведе до падіння у студентів зацікавлення предметом.

Список літератури:

1. Баграмова Н. В. Коммуникативно-интерактивный подход как способ повышения овладения иностранным языком. *Материалы XXXI Международной научно-методической конференции преподавателей и аспирантов*. Вып 18. 2001. С. 3–6.
2. Грішнова О. Розвиток вищої освіти в Україні: тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення. *Вища школа*. 2001. № 2–3. С. 22–33.
3. Денисова Л. Г., Мезенин С. М. *Snowball English*. Москва. 2000. 238 с.
4. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. Москва. 1989. 222 с.
5. Колкер Я. М. Практическая методика обучения иностранному языку. Москва. 2000. 340 с.
6. Лопатухина Т. А., Рябова М. В. Современные методические подходы к обучению иностранному языку в техническом вузе. Ростов-на-Дону : РВВКИУ РВ. 1998. С. 27–59.

7. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. Москва. 1985. 208 с.
8. Communication in the modern languages classroom / by Joe Sheils. Strasbourg : Council of Europe Press. 1993. 235 p.
9. Nikonova S. I. Humanization of higher technical education: the axiological aspect. *International Journal Of Applied And Fundamental Research*. 2013. № 2. URL: www.science-sd.com/455-24300.

Sazonova V. S., Anataichuk I. M. THE USAGE OF NON-TRADITIONAL FORMS OF CONDUCTING THE ENGLISH LANGUAGE LESSON FOR THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATION SKILLS AMONG STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES

Communicative method develops all language skills – from speaking and writing to reading and listening.

The purpose of the article is to study the features of communicative method of teaching students of non-linguistic specialties in the process of applying non-traditional forms of conducting the English language lesson, paying attention to the lexical and grammatical peculiarities of the English language, to analyze the specifics of this method and highlight its main characteristics.

Like other methods of teaching foreign languages, communicative method has both positive and negative sides. So, among the negative characteristics we will name the following: first, for students of non-linguistic specialties it will be difficult to find the right phrases because of usually insufficient vocabulary; The communicative technique itself does not provide for a special study of the grammatical features of the language.

As for the positive characteristics of the studied teaching method, the following can be distinguished: learning process, first of all, is interesting and fascinating. Topics are selected thoroughly that cause a desire to communicate and learn more.

It is possible to distinguish the following features of communicative method: refusal of the language-mediator: foreign language for students of non-linguistic specialties is taught only in the language being studied. Word translation is only allowed on a case-by-case basis to save time. The efficiency of the technique is facilitated by the atmosphere in which the classes take place. Interesting topics are selected for discussion, free communication in foreign language is encouraged, and group tasks are performed. In a situation of constant perception of foreign language by ear, it is very important that this language sounds right and natural. Numerous game elements in language teaching add to the excitement of the classroom, support the students' positive emotional mood, enhance their motivation.

Unconventional forms of an English lesson are realized, as a rule, after studying a topic or several topics, performing the functions of educational control. Non-traditional forms of conducting lessons provide an opportunity not only to increase students' interest in the subject studied, but also to develop their creative independence, to teach them how to work with various sources of knowledge.

Key words: *communicative method, learning process, video lesson, lesson-project, lesson-excursion, non-traditional lesson, foreign language.*

Svyrydjuk V. P.

Nationale linguistische Universität

AUSTRIAZISMEN IM DEUTSCHUNTERRICHT FÜR DIE ENTWICKLUNG DER SPRACHKOMPETENZ BEI DEN STUDENTEN-PHILOLOGEN

The article deals with the development of sociocultural competence through the use of Austrianism in German language classes, and also focuses on the pluricentricity of German as a prerequisite for the formation of linguistic and cultural competence in foreign language communication in the German language. Particular attention is focused on the complex of exercises for acquaintance with the Austrian version of German at the lexical level.

The article draws attention to the formation of phonetic skills and abilities in order to promote and interchange Austracisms in German classes.

This article presents some examples of exercises for learning to use different online-exercises the Austrian words. The benefits of different methods of using the Austrian words the content of German lesson based on the estimated-activity methodology.

The paper presents the results of the National Linguistic University during self-education of students of bachelors. The author analyzed modern strategies of teaching new words in the communicative situations.

The article deals with the sociolinguistic component literally affects all linguistic communication between representatives of different cultures, although the participants may not be aware of this influence.

It is presented those linguistic features of Austrian German that are codified as standard German in the dictionaries.

The article is devoted to finding ways to optimize the development of writing skills students philologists. The description of interactive online exercises for application in the German language spontaneous language training is provided. The article uncovers examples of interactive exercises for teaching formulations of sentences in German language.

Key words: *methods, development of educational material, national version of Austrian German, sociolinguistic competence, phonetic competence, lexical competence.*

Für die Entwicklung der kommunikativen Kompetenz in der deutschen Sprache orientieren sich die Lehrenden an den Lernzielen, die im Gemeinsamen Europäischen Referenzrahmen festgelegt und im Curriculum für DaF-Lernende und -Lehrende beschrieben worden sind [1; 12]. Im Rahmen des Gesamtlernziels kommunikativer Kompetenz werden die Fähigkeiten hervorgehoben, die die nationalen Brücken zwischen den deutschsprachigen Ländern bilden. In diesem Zusammenhang soll nach der Meinung vieler europäischer Didaktiker die deutsche Sprache nicht nur monozentristisch, sondern vielmehr plurizentristisch verstanden werden [2; 4; 6; 9].

Die Analyse einiger Lehrwerke [1; 2; 3], die den Deutschlernenden zur Verfügung stehen, zeigt, dass die plurizentristischen Merkmale der deutschen Sprache implizit vermittelt werden. Das betrifft in erster Linie die Hörfertigkeiten, wenn die Lernenden das Gehörte wahrnehmen und verstehen müssen. Nach den Anfor-

derungen der oben genannten Dokumente sollen die DaF-Lernenden schon auf dem Niveau B2 globales Verstehen von nationalen Standardvarietäten beherrschen. So sollen sie auf diesem Niveau österreichische und Schweizer Varianten des Deutschen üben, damit dann auf dem Niveau C1 das vollständige Verstehen erreicht werden kann [1; 12].

Im Gemeinsamen Europäischen Referenzrahmen für Sprachen ist unter dem Punkt soziokulturelles Wissen aufgeführt, dass ab B1-Niveau passive Kenntnisse über die nationalen Varietäten des Deutschen verlangt werden dürfen und im weiteren Prozess des Deutschlernens sollen die DaF-Lernenden und -Lehrenden auf C1-Niveau soziolinguistische Unterschiede der nationalen Varietäten identifizieren [12, S.104]. *Soziolinguistische* Kompetenzen sind definiert durch die *soziokulturellen* Bedingungen der Sprachverwendung. Die soziolinguistische Komponente wirkt buchstäblich auf alle sprachliche Kom-

munikation zwischen Repräsentanten verschiedener Kulturen, obgleich die Gesprächsteilnehmer sich dieses Einflusses oft gar nicht bewusst sein mögen [12, S. 25].

Die Deutschlernenden an den linguistischen Fakultäten sollen sich hinsichtlich des Curriculums auf dem B1-Niveau mit den Merkmalen der nationalen Varietäten auseinandersetzen, während auf dem C1-Niveau alle Gesprächspartner/-innen aus dem ganzen deutschsprachigen Raum verstanden werden müssen [1, S. 105].

Ausserdem sollten die DaF-Lernenden die nationalen Varietäten selber kennen lernen, weil sie oft in einem deutschsprachigen Land weiterstudieren oder beruflich tätig wollen. Im Unterricht sollen deshalb Kenntnisse zu den Varietäten aufgebaut werden.

Als Einstieg in die Plurizentrik sollen zumindest passive Kenntnisse darüber vorhanden und einige Grundbegriffe geklärt sein. Die Untersuchungen der Didaktiker in diesem Bereich zeigen, dass das Erlernen der nationalen Varietäten eine spezielle Vorbereitung braucht, weil sie auf der Basis des Standarddeutschen beherrscht werden sollen.

In der ersten Phase der Bekanntschaft mit der plurizentrischen Sprache erfahren die Lernenden, dass drei interagierende Zentren (Deutschland, Österreich und Schweiz) jeweils über eigene nationale Standardvarietät verfügen, die eigene kodifizierte Normen aufweisen [2; 8; 9]. Wenn die DaF-Lernenden in den Varietäten aus einem der deutschsprachigen Ländern kommunizieren, sollen sie soziolinguistische Merkmale des Deutschen wahrnehmen und verstehen, um bei der Kommunikation erfolgreich zu sein.

Es gibt drei wesentliche Gründe für die Vermittlung von Standardvarietäten im DaF-Unterricht:

- 1) Bedarfserhebung durch offene Grenze zwischen den Ländern;
- 2) die Realität der gesprochenen Sprache miterleben;
- 3) Vorgaben des Europäischen Referenzrahmens [12].

Auf diese Weise sollen die nationalen Varietäten im DaF-Unterricht berücksichtigt und zielbewusst vermittelt werden.

In diesem Beitrag wird anhand aktueller Forschungsergebnisse und durch praktische Erfahrung die nationale Varietät des österreichischen Deutschen im Bereich rezeptiver Aussprachefertigkeiten im DaF-Unterricht thematisiert.

Die von R. de Chillia, P. Wiesinger, K.Reinke und anderen Didaktikern diskutierte Frage der österreichischen Varietäten im DaF-Unterricht ermuntert zum Heraussuchen der neuen Methoden für die Entwick-

lung der Lern- und Lehrmaterialien [9; 10; 14] In diesem Fall sollen von den Lehrenden die DACH-Prinzipien eingehalten werden, damit die Lernenden sich bewusst sind, dass die deutsche Sprache in jedem deutschsprachigen Land ihre linguistische Besonderheiten hat. Dazu kommen folgende Prinzipien:

- 1) das rezeptionsorientierende Prinzip;
- 2) das lernorientierende Prinzip und
- 3) das prozessorientierende Prinzip [3; 9; 10; 13]

Dabei soll betont werden, dass wir diejenigen linguistischen Besonderheiten des österreichischen Deutsch anbieten, die in den Wörterbüchern als Standarddeutsch kodifiziert sind [2; 4; 8]. Wir unterstützen die Meinungen von U.Hirschfeld, R.Muhr K.Reinke, dass im DaF-Unterricht immer die Vielfalt des deutschsprachigen Raums anzuerkennen ist und die Zielsprache Deutsch auf mehr als ein Land verteilt ist [6; 8; 9]. Wir sind überzeugt, dass sich im Sprachunterricht gleichzeitig Landeskunde anhand der deutschsprachigen Lernmaterialien vermitteln lässt. Den Lernenden stehen beim Hören und Sprechen nationale Varianten z.B. des österreichischen Deutsch zur Verfügung, damit sie sie aktiv und rezeptiv benutzen können. Das Lernziel der praktischen Übung ist, dass die Lernenden im gesamtdeutschsprachigen Raum möglichst viel verstehen und mit linguistischen Unterschieden und Gesamtheiten gut umzugehen lernen. Hinsichtlich der heutigen Anforderungen auf dem Arbeitsmarkt und moderner Innovationen sollte sich der DaF-Unterricht der sprachlichen Realität annähern.

Man muss sagen, dass die Plurizentrik des Deutschen in den ukrainischen Lehrwerken kaum Berücksichtigung finden. Die Thematik des plurizentrischen Deutsch wird implizit eingebettet [1; 2; 3].

Unsere Untersuchungen zeigen, dass die Lernmaterialien, die die nationalen Merkmale des österreichischen Deutsch enthalten, von den Lehrenden oft nicht erklärt werden und damit erzeugt die Angelegenheit bei den Lernenden keine Aufmerksamkeit. Ausserdem gibt es beim Modellieren der Gesprächssituationen kein entsprechendes Land, in welchem die nationalen Merkmale des Deutschen auftauchen können. Überwiegend wird im Unterricht eine Gesprächssituation im allgemeinen deutschsprachigen Raum modelliert, die in erster Linie Deutschland repräsentiert. Man soll demnach öfter berücksichtigen, dass österreichisches oder Schweizer(hoch)deutsch also genauso korrekt und akzeptabel wie das Standarddeutsche der Bundesrepublik Deutschland [7; 8; 11].

Im Laufe des Deutscherlernens sollte der Reichtum an Vielfalt der Kultur und Sprache den Lernenden vermittelt werden. Dadurch werden die linguistischen

Spezifika z.B. von Österreich präsentiert. Die Lernenden können damit im alltäglichen Leben leichter mit den Muttersprachlern ins Gespräch kommen und sich im Land sicherer fühlen.

Wir bieten einige Übungen und Aufgaben hinsichtlich der praktischen Phonetik an, weil dieser Aspekt als wichtiger Bestandteil der Kommunikationskultur eine wesentliche Rolle spielt. Von den Fähigkeiten des Wahrnehmens und des Verstehens hängt ja die gelingende Kommunikation ab.

Die von U.Ammon beschriebenen linguistischen Merkmale des österreichischen Deutsch sind in den Beiträgen von R.Muhr, P.Wiesinger und B.Kellermeier-Rehbein weiter auf den grammatischen, lexikalischen und phonetischen Ebenen konkretisiert [2; 7; 8; 14].

Da im DaF-Unterricht überwiegend viele lexikalische Einheiten gelernt werden sollen, beachten wir phonologische Prozesse, die sich auf die Aussprache einiger Laute im österreichischen Deutsch beziehen.

Beim Erarbeiten von solchem phonetischen Lernmaterial steht nicht nur die Entwicklung rezeptiver Fähigkeiten, sondern auch die Vermittlung des Wissens zur Verfügung. Hierfür genügt es nicht, sich z.B. auf die Inhalte des Hörverstehens zu konzentrieren, man muss ebenso die Lern- und Wissenskompetenz berücksichtigen. Dabei sollen die Deutschlernenden unseres Erachtens zu folgenden Punkten etwas wissen und lernen:

1) lexikalische Einheiten, dazu gehören auch Austriazismen in verschiedenen Bereichen des alltäglichen Lebens;

2) Aussprachebesonderheiten der Vokale und Konsonanten im österreichischen Deutsch;

3) soziokulturelles Verhalten beim Sprechen, z.B. Toleranz zeigen; Blickkontakt halten.

Es steht ausser Zweifel, dass der Aufbau einer Wahrnehmungstoleranz gegenüber dem Deutschen in jedem Fall mit der Standardaussprache beginnen sollte.

Eine Reihe der Übungen und Aufgaben, die in diesem Beitrag angeboten werden, hat das Ziel, auf der linguistischen Ebene einen Einstieg in den plurizentrischen Ansatz für die deutsche Sprache zu schaffen und die sprachliche Realität in Österreich zu präsentieren.

Auf sprachlicher Ebene stehen die Erweiterung und das Üben des Lese- und Hörverstehens und des mündlichen Gebrauchsstandards der österreichischen Varietät im Zentrum. Zur Entwicklung der phonetischen Fertigkeiten werden in diesem Beitrag die von K. Reinke formulierten methodischen Prinzipien eingehalten, unter denen eines die Plurizentrik der deutschen Spra-

che betont: „Berücksichtigung von Angemessenheit, Intention und Wirkung-Autentität, Emotionalität und Variantenbreite“ [9]. Es wird hier neben der phonostilistischen Variation auch Bezug geschaffen zu regionalen Varianten und zu den Varietäten (Österreich, Schweiz, Bundesrepublik Deutschland).

Das vorbereitete Material wurde von uns auf drei Ebenen entwickelt. Die erste Ebene enthält Übungen, die Vorwissen und Wissen aktivieren. Es folgen das Kennenlernen der lexikalischen Bestandteile der österreichischen Standardvarietät und die Aussprachemerkmale derjenigen Laute, durch welche sich österreichisches Deutsch im Vergleich zum Standardaussprache des Deutschen in der BRD unterscheidet. Auf der dritten Ebene wird den Deutschlernenden globales Hören angeboten, wobei sie die Besonderheiten des österreichischen Deutsch erkennen sollen. Nach dem selektiven Hörverstehen desselben Textes kommt die vierte Ebene des Sprachgebrauchs, wobei die Lernenden eine entsprechende Gesprächssituation anhand des gelernten linguistischen Materials abspielen können. Um die Übungen und Aufgaben nach den obigen Lernebenen zu entwickeln, werden folgende Übungstypen berücksichtigt: rezeptive, rezeptiv-reproduktive, reproduktive, produktive; sprachliche und kommunikative Übungen zum freien Sprechen. (s. Tabelle 1).

Wir betrachten den Lernprozess aus der Bekanntheit mit dem österreichischen Deutsch auf der phonetischen Ebene, indem wir die Aussprache des Schwa [ə] im Suffix -el und eigentlich des [l]-Lautes im Auslaut kennen lernen. Ausserdem beobachten wir die Standardaussprache des österreichischen Deutsch einer Ansagerin und eines Gastes durch die Präsentation eines Films im österreichischen Fernsehen (ORF).

Übung 1. Ziel: Vorwissen wecken und Wissen vermitteln

Aufgabe: Lesen Sie den Text und informieren Sie sich über die plurizentrische Sprache Deutsch. Danach absolvieren Sie einen kurzen Test zum Leseverstehen.

Beim Lesen erfahren die Lernenden, dass Deutsch eine plurizentrische Sprache ist und es unterschiedliche Standardvarietäten hat. Dazu kommen die ersten Austriazismen aus dem Text.

In der nächsten Übung erhält man einige Kenntnisse im Bereich der Plurizentrik.

Übung 2. Ziel: Wissen vermitteln

Aufgabe: Lesen Sie die folgenden Begriffe. Ordnen Sie die richtige Definition zu.

Notieren Sie den richtigen Buchstaben in der letzten Spalte.

1	die Varietät	a	typisch österreichische Ausdrücke	1c
2	der Dialekt	b	typisch schweizerische Ausdrücke	
3	das Standarddeutsch	c	Eine Sprachform innerhalb einer Sprache mit spezifischen sprachlichen Eigenheiten	
4	die plurizentrische Sprache	d	Die Sprache mit einer lokalen regionalen Färbung	
5	die Umgangssprache	e	typisch deutsche Ausdrücke	
6	die Austriazismen	f	Die Sprache, die im Alltag benutzt wird	
7	die Teutonismen	g	Die standardisierten Sprachvarietäten im deutschen Sprachraum	
8	die Helvetismen	h	eine Sprache mit mehreren Standardvarietäten	

Die Lernenden machen sich mit den Begriffen und Definitionen vertraut, welche die nationalen Varietäten der deutschsprachigen Länder klären.

Um die ersten Austriazismen zu lernen, werden den Lernenden Sätze angeboten, in denen sie die österreichischen Wörter bestimmen sollen. Beim Vorlesen der Sätze lenken wir ihre Aufmerksamkeit darauf, dass die Standardaussprache, die Soll-Norm eingehalten wird.

Übung 3. Ziel: Austriazismen im Satz erkennen.

Aufgabe: Lesen Sie die folgenden Sätze vor. Halten Sie sich an die Norm der Standardaussprache im Deutschen. Ersetzen Sie die fett gedruckten typisch österreichischen Wörter durch bundesdeutsche Wörter.

1. Die Hochzeit war sehr schön. **Das Gewand** der Brautmutter war sehr elegant.

2. Die Bananenschale kannst du in **den Mistkübel** werfen.

3. Musst du deine **Hausübungen** nicht machen? Du hast doch morgen Schule.

4. Ich brauche was Süßes. Hast du **ein Zuckerl**?

.....

Die Aktivitäten mit den Substantiven, die dem Land Österreich zuzuordnen sind, können bereits mit dem theoretischen Material der Phonetik ergänzt werden. Man beachtet diejenigen Laute, die im österreichischen Deutsch anders ausgesprochen werden können, z.B. das R. Im österreichischen Deutsch wird

Tabelle 1

Übungsteilung für Entwicklung der soziolinguistischen Kompetenz

Ebenen	Ziele des Lernmaterials	Übungen und Aufgaben	soziolinguistische Kompetenz
1. Einstieg (z.B. nationale Varietät)	Bekannschaft mit Begriffen; Vorwissen wecken	sprachliche, rezeptive, rezeptiv-reproduktive	
2. Leseverstehen	Segmentalia und suprasegmentalia der Standardaussprache Deutsch beachten; Austriazismen anerkennen; die Aussprache des Suffixes –el; des R-Lautes; des Schwas [ə], bemerken.	sprachliche und kommunikative; rezeptive	
3. Hörverstehen	Lautmerkmale [l], [ə], [R], [ʁ] im Auslaut bei den Österreichern beachten; österreichische Realisierung des [l]-Lautes im Suffix –el identifizieren; die Aussprache des [l]-Lautes im bundesdeutschen und österreichischen Deutsch; vergleichen.	kommunikative; rezeptiv-reproduktive	
4. Kommunikation	das phonetische Phänomen durch die erlernten segmentalen Merkmale verknüpfen; das phonetische Basismaterial unterscheiden; sich die neuen lexikalischen Einheiten und die neuen Sprachcharakteristika bewusst machen und einprägen; Selbstvertrauen gewinnen; wählen und entscheiden lernen; sich der österreichischen Sprachkultur nähern.	rezeptiv-produktive; kommunikative produktive	

das R in der Regel als uvularer Vibrant [R] realisiert. Anlautend nach dem Plosiv [k] kommt gelegentlich auch der uvulare Frikativ [ʀ] vor. Das Suffix -er wird das [ɐ] sehr oft ausgesprochen.

Was die weiteren segmentalen Merkmale des österreichischen Deutsch betrifft, kann man aufgrund der Übungen sagen, dass [E], [a], [i] mit Längung ausgesprochen werden [4, S. 45; 8, S. 45].

Auf diese Weise kann in der nächsten Übung mit den Austriazismen die Aussprachevarietät des Deutschen vorgestellt werden. Die Deutschlernenden erklären die Austriazismen durch bundesdeutsche Wörter. Die rezepriv-reproduktive Übung hilft den Lernenden, die neuen Wörter zu lernen und ihre Aussprache mit Hilfe der Lehrkraft kennen zu lernen.

Übung 4. Ziel Austriazismen vorlesen und erschliessen.

Aufgabe: Was bedeuten folgende Austriazismen im standardsprachlichen Deutsch der BRD? Beachten Sie die Aussprachemerkmale des österreichischen Standarddeutsch. Ordnen Sie zu.

1	der Jänner	[jɛnɐ]	a	der Eimer	lj
2	der Kübel	[kybɛ]	b	das Würstchen	
3	der Fiaker	[fiakɐ]	c	die Hefe	
4	das Würstel	[vʏrstl̩]	d	der Kutscher	
5	der Germ	[gɛʁm]	e	die Grundschule	
6	das Zuckerl	[tsʊkɐ]	f	das Abitur	
7	die Volksschule	[fɔlksʃu:lə]	g	der Aufkleber	
8	das Keks	[ke:ks]	h	das Bonbon	
9	die Matura	[matu:ra]	i	der Keks	
10	das Pickerl	[pikɐ]	j	der Januar	

Die Zielsetzung der nächsten Aufgabe ist es, die Lernenden an eine Kommunikation heranzuführen und die fremdsprachlichen Fertigkeiten zu entwickeln und zu erweitern. So wird eine Aufgabe mit den Austriazismen angeboten, damit die Lernenden die Bedeutung jedes Wortes klären können.

Übung 5. Ziel: Austriazismen kennen lernen und ihre Bedeutung erschliessen.

Aufgabe: Erklären Sie die Wörter oder notieren Sie das bundesdeutsche Wort.

1	das Sackerl	
2	das Kuvert	
3	der Fiaker	
4	der Steckerl	
5	das Häferl	
....		

Diese rezeptiv-produktive kommunikative Aufgabe kann man sowohl mündlich als auch schrift-

lich erfüllen. Beim mündlichen Erfüllen der Übung sollen die Lernenden die Realisierung des Suffluxes -erl beachten, indem es als [..ɐɫ] ausgesprochen wird [8, S. 50].

Wenn man die Aufgabe schriftlich lösen möchte, können die Austrizismen transkribiert und dann geklärt werden.

Nachdem die Lernenden die einzelnen lexikalischen Einheiten und deren Bedeutungen gelernt haben, kann man virtuell in Österreich verschiedene Dinge in der modellierten Gesprächssituation benennen.

Das Ziel der nächsten Übung ist es, die Austriazismen anhand von Bildern zu nennen. Die Bilder lassen sich beschriften und dann beschreiben. Die Lernenden haben die Möglichkeit, mit neuen Wörtern eigene Sätze zu bilden.

Übung 6. Ziel: Begriffe nennen und Sätze formulieren

Aufgabe: Wie heisst das in Österreich? Nennen Sie die Begriffe, die Sie schon in den obigen Aufgaben gelernt haben. Halten Sie sich dabei an die Standardaussprache, indem die österreichische Standardaussprache nicht ausgeschlossen werden kann. Formulieren Sie eigene Sätze.

Nach der lexikalisch-phonetischen Arbeit wird den Lernenden ein Text zum Lesen und Hören angeboten. Als phonetische Vorübung kann die Aussprache des [l]-Lautes im Auslaut geklärt werden, damit man österreichische Merkmale der Aussprache beim Wahrnehmen nicht übergehen kann. Dazu demonstriert die Lehrkraft die Bilder mit den Datteln, Lebensmitteln und Mandeln. Dazu kommt die Erklärung, dass das auslautende [l] im Suffix -erl nach Frikativen und Plosiven im Vergleich zur bundesdeutschen Standardaussprache nicht weich realisiert wird. [8, S.50]

Zu den phonetischen Eigenschaften, die für die Standardaussprache in Österreich verbindlich sind, gehört z.B. die Aussprache des [ɫ]-Lautes am Ende des Wortes im Suffix -erl. Diese Aussprache kommt besonders im Raum Wien vor, man spricht ihn dunkel

aus. Ausserdem fällt das Schwa [ə] in den Endungen aus. Nach den Velaren g, k und dem Nasal [ŋ]; nach Frikativ, Plosiv und Affrikaten fällt das Schwa beim Sprechen aus. [5, S.73; 8. S.50]

Übung 7. Ziel: Die österreichischen Merkmale der Aussprache hören und die Informationen wahrnehmen und verstehen

Aufgabe: Sehen Sie sich eine österreichische Kochsendung "Köstlich kulinarisch mit „Süße Rohkost“ unter der Internet-Adresse <https://www.youtube.com/watch?v=jal3A4b7iuc> an. Was sagt B. Heider? Beachten Sie seine Realisierung des [ɥ]-Lautes am Ende des Wortes.

Die Lernenden sehen sich den Film noch einmal an und notieren sich das Rezept einer Torte. Dabei berücksichtigen sie die Aussprache des Konditors B. Heider und markieren die Wörter mit dem auslautenden -el, die er erwähnt. Dabei beachten sie die Realisierung des [ɥ]-Lautes am Ende des Wortes. Folgende Wörter sind beachtenswert: Viertel, Lebensmittel, Mandel, ein bisschen, Dattel.

Zum Schluss erhalten die Lernenden eine Liste der Bilder, die sie beschriften sollen. Sie versuchen die österreichische Aussprache zu imitieren, um die Sprachkultur des Landes zu identifizieren. Es ist eine kreative und produktiv-kommunikative Aufgabe, wenn die Deutschlernenden fiktiv im österreichischen Supermarkt ein Gespräch mit einer Verkäuferin zu führen versuchen. Da gibt es zwei Personen. Eine Kundin sucht Lebensmittel heraus und eine Verkäuferin ist aufgrund ihrer Höflichkeit stets behilflich.

Übung 8. Ziel: ein Gespräch führen; österreichische Identität tolerieren

Aufgabe: Sie haben beschlossen, eine Kokostorte zuzubereiten. So sind Sie im österreichischen Supermarkt „Hofer“ und suchen die passenden Zutaten. Dabei hilft Ihnen eine Verkäuferin aus Wien. Sie nennt alle Lebensmittel, die Sie für die Torte brauchen, und möchte Ihnen ein paar Bonbons anbieten.

Führen Sie das Gespräch.

Mit einer solchen Aufgabe können die Lernenden das gelernte Vokabular im Alltag benutzen und im deutschsprachigen Land tolerant gegenüber neuen sprachlichen Erscheinungen sein.

Zusammenfassend lässt sich sagen, dass die Lehrkraft ohne Weiteres mithilfe einer Übungsreihe

eine virtuelle Reise ins deutschsprachige Land Österreich mit seinen linguistischen Besonderheiten machen kann. Wichtig ist, dass die angebotenen Lernmaterialien den DaF-Lernenden ein Bewusstsein für die Differenziertheit des Deutschen geben.

Die Entwicklung der soziokulturellen Kompetenz ist kein selbstverständlicher Prozess. Das Vorhandensein der soziokulturellen Beziehungen im Leben eines Menschen, z.B. unter Kollegen oder Mitarbeitern, die aus einer anderen Kultur stammen und deren nationalen Merkmale sich (auch) durch die Sprache zeigen, macht die Lernenden nicht automatisch soziokulturell kompetent. Die günstige Entwicklung erfordert sowohl langfristige Arbeit und Bemühungen der Lernmaterialherstellenden als auch bewusste Auseinandersetzung der Lernenden mit dem Lernmaterial. Dabei ist die Verbindung von Theorie und Praxis sehr wichtig.

Unseres Erachtens soll das soziolinguistische Erlernen des Deutschen in der alltäglichen Unterrichtsplanung berücksichtigt werden und zum expliziten Unterrichtsprinzip werden. Man kann sagen, dass die Deutschlernenden normtolerant sind, wenn sie die Gleichwertigkeit und Standard-sprachlichkeit des österreichischen und schweizerischen Deutsch kennen und den plurizentrischen Ansatz in die Tat umsetzen.

Man kann sicher sein, dass die Präsentation der Lernmaterialien in Aufgaben und Übungen, wo die soziokulturellen Besonderheiten der deutschsprachigen Länder unterstrichen sind, den DaF-Lernenden erleichtert, die verschiedenen Varietäten der deutschen Sprache kennen zu lernen oder über aktuelle Themen zu informieren.

Es sei betont: Ohne das Internet und die damit verbundenen Recherche- und Kommunikationsmöglichkeiten wäre die Bekanntschaft mit den soziokulturellen Besonderheiten des Deutschen hinsichtlich der nationalen Varietäten wohl kaum möglich. In erster Linie helfen den DaF-Lehrenden und -Lernenden die Internet-Seiten von ORF und SRF (österreichisches Fernsehen und schweizerisches Fernsehen), unterschiedliche Formen des authentischen Deutschen kennen zu lernen und zu erkennen, wo die österreichische und schweizerische deutsche Standardsprache benutzt wird.

Die vorgestellte Untersuchung und der gewählte Zugang zur Förderung der soziokulturellen Kompetenz hat Modellcharakter für die Entwicklung der fremdsprachlichen Kompetenzen auch in den anderen Fremdsprachen.

Literatur:

1. Бориско Н.Ф. Curriculum für den sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen. Kiew : Lenwit, 2004. 256 S.
2. Ammon U. Die Standardsprache in Deutschland, Österreich und der Schweiz. Das Problem der nationalen Varietäten. Gruyter Verlag. 1991. 575 S.
3. Czinglar Ch. Österreichische Varietäten in der DaF/DaZ-Lehrerbildung. Universität Wien, 2009. 54 S.
4. Ebner J. Duden Österreichisches Deutsch Eine Einführung von Jakob Ebner. Dudenverlag Wien 2008. 52 S.
5. Ehrlich K. Stimm- und Sprecherziehung. Ein Lehr- und Übungsbuch / Karoline Ehrlich. Böhlauscher Verlag, Weimar. 2001. 336 S.
6. Hirschfeld U. Phonetik im Kontext mündlicher Fertigkeiten / Ursula Hirschfeld. *Babylonia* № 2. 2011. S. 10–17.
7. Kellermeier-Rehbein B. Plurizentrik Einführung in die Nationalen Varietäten des Deutschen / Birte Kellermeier-Rehbein Erich Schmidt Verlag, Berlin. 2014. 264 S.
8. Muhr R. Österreichisches Aussprachewörterbuch. Österreichische Aussprachedatenbank. 2007. Wien. 525 S.
9. Reinke K. Phonetiktrainer B1 / Kerstin Reinke. Ernst Klett Sprachen Stuttgart. 2012. 104 S.
10. R. de Chillia Varietäten Deutsch. Deutsch als plurizentrische Sprache und DaF-Unterricht / in Begegnungssprache Deutsch – Motivation, Herausforderung, Perspektiven / Rudlof de Chillia / StudienVerlag. 2006. Wien. – S. 51–65.
11. Takahashi H. Verschiedene Varietäten des Deutschen und deren Beziehung zum Unterricht Deutsch als Fremdsprachen (DaF) / Hideaki Takahashi. in: Zeitschrift für angewandte Linguistik. 2000. S. 19–33.
12. Trim J., North B. und Coste D. Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen / John Trim, Brian North und Daniel Coste. Langenscheidt 2001. 244 S.
13. Takahashi H. Die richtige Aussprache des Deutschen in Deutschland, Österreich und der Schweiz. 1996. 300 S.
14. Wiesinger P. Das österreichische Deutsch in Gegenwart und Geschichte / 3., aktual. und neuerl. erweit. Aufl., Wien. 2014. 428 S.

Lehrwerke:

1. Навчально-методичний комплекс DU 2; Підручник для студ. вищ. навч. закладів / Бориско Наталія, Каспер-Хене Хільтрауд, Бондаренко Ельвіра та ін. – Вінниця: Нова Книга, 2011. – 344 с.
2. DU 3. Навчально-методичний комплекс: підручник / Бориско Наталія, Каспер-Хене Хільтрауд, Васильченко Елена та інші. – Вінниця: Нова Книга, 2013. – 200 с.
3. Aspekte Mittelstufe Deutsch (B1+) Cover Ute Koithan, Nana Ochmann, Helen Schmitz, u. a. Langenscheidt KG, Berlin und München. – 2007. – S. 192

**Свирідюк В. П. ВИКОРИСТАННЯ АВСТРІАЦИЗМІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ
МОВНОЇ І МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ**

У статті йдеться про розвиток соціокультурної компетентності через застосування австріацизмів на занятті з німецької мови, а також акцентується увага на плуріцентричності німецької мови як передумови формування лінгвосоціокультурної компетентності володіння інішомовним спілкуванням у німецькомовному просторі. Особливу увагу зосереджено на комплексі вправ для ознайомлення з австрійським варіантом німецької мови на лексичному рівні. У статті звертається увага на формування фонетичних навичок і вмій із метою сприйняття та розуміння австріацизмів на заняттях з німецької мови. Приділяється увага роботі над лексичними одиницями, австріацизмами на граматичному та фонетичному рівнях. Представлено опис фонетичних особливостей лексичних одиниць та описані їхні сегментарні ознаки в потоці мовлення. Наведені приклади вправ для демонстрації використання австріацизмів у комунікативних ситуаціях для розвитку усного та писемного мовлення німецької мови. Стаття присвячена пошуку шляхів оптимізації розвитку навичок використання австріацизмів у письмі та говорінні студентів-філологів. Наведено опис інтерактивних онлайн-вправ для застосування у навчанні формування комунікативних навичок і вмій із німецької мови. У статті розкриваються приклади інтерактивних вправ для навчання формулювання речень німецькою мовою із застосуванням австріацизмів. У роботі підкреслюється важливість ознайомлення з національними варіантами німецької мови та розширення тезаурусу студентів через використання австріацизмів і вдосконалення ними лінгвосоціокультурної компетентності.

Ключові слова: методи, розробка навчального матеріалу, національний варіант австрійської німецької мови, соціолінгвістична компетентність, фонетична компетентність, лексична компетентність.

УДК 81'233:821.111.09(092)
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/41>

Сеньків О. М.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Петриця Л. І.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

МОВЛЕННЄВИЙ ПОРТРЕТ ГЕРОЯ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ ДЕНІЕЛА КІЗА «КВІТИ ДЛЯ ЕЛДЖЕРНОНА» ТА ВІНСТОНА ГРУМА «ФОРЕСТ ГАМП»)

У статті проаналізовано мовленнєві портрети героїв з особливими потребами у творах «Квіти для Елджернона» Деніела Кіза та «Форест Гамп» Вінстона Грума. Інклюзія активно вивчається протягом останніх двох десятиліть. Сьогодні ця проблема – в центрі уваги таких наук, як психологія, соціальна та інклюзивна педагогіка. Однак в останні роки її вивчають у лінгвістиці з погляду мовної різноманітності.

Вибір романів для аналізу не є випадковим. Головними героями обох книг є чоловіки (майже одного віку) з особливими потребами та низьким IQ. Метою статті є аналіз мовленнєвих портретів героїв з особливими потребами у творах Деніела Кіза «Квіти для Елджернона» та Вінстона Грума «Форест Гамп». Окрім загальнонаукових методів дослідження – аналізу й синтезу – використано власне лінгвістичні. Дослідження здійснено за допомогою структурно-фрагментарного опису та методу лінгвістичного аналізу за мовними рівнями мовлення головних героїв, зокрема на лексичному та синтаксичному рівнях. Застосовано також семантико-стилістичний метод для виявлення стилістичної належності слів і словосполучень у досліджуваних дискурсах.

У процесі дослідження було виявлено, що для мовлення головних героїв з особливими потребами проаналізованих творів характерні спільні риси. Насамперед це наявність графонів. На синтаксичному рівні – це повтори та риторичні запитання. Використання однакових лексико-синтаксичних засобів спричинено прагненням авторів зобразити низькі інтелектуальні можливості героїв. Мовлення Ч. Гордона у творі представлено у двох ракурсах: протягом інтелектуального росту та регресу. Мовлення Ф. Гампа є однорідним, тобто на одному інтелектуальному рівні. Більша кількість риторичних запитань у мовленні Чарлі Гордона порівняно з Форрестом Гампом зумовлена формою викладу писемного мовлення, а саме – щоденника-звіту. Більша кількість повторів у його ж мовленні зумовлена емоційним станом та душевними переживаннями щодо власних розумових здібностей. Уважаємо, що використання героями обох творів ненормативної лексики є не показником їх низького інтелекту, а вираженням експресивності їхнього мовлення.

Отже, відмінність у представленні мовленнєвих портретів героїв з особливими потребами можна пояснити жанровою специфікою проаналізованих творів («Квіти для Елджернона» – науково-фантастичний роман, а «Форрест Гамп» – роман виховання). Власне, лише у фантастичному творі герой з особливими потребами може використовувати складні лексичні (стилістичні) та синтаксичні засоби.

Ключові слова: мовлення, протагоніст, інтелект, Чарлі Гордон, стилістичні засоби.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві є тенденція до залучення людей з особливими потребами до громадської діяльності, а не до їх ізоляції. Відповідно, проблема інклюзії набирає все більшої актуальності. Варто зазначити, що сьогодні в науковій літературі здебільшого використовується поняття «людина з особливими потребами», а не «інвалід» чи «людина з вадами». Тому в поданій розвідці дотримуватимемось саме цього терміну.

Наявність людей з особливими потребами зумовлює появу художньої літератури для них і, відповідно, про них. До середини ХХ століття персонажі з особливими потребами здебільшого були другорядними дійовими особами, а не головними. У своєму творі «Квіти для Елджернона» американський письменник Деніел Кіз одним із перших зробив 32-річного прибиральника з особливими потребами головним персонажем роману.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання літератури для людей з особливими потребами та літературних героїв з особливими потребами є порівняно малодослідженими в українському мовознавстві. У зарубіжній лінгвістиці ця проблема почала вивчатись протягом останніх двадцяти років [12, с. 23]. “The Journal of Literary & Cultural Disability Studies” – британський науковий журнал, який висвітлює культурні та літературні уявлення про інклюзію, заснований лише у 2006. Р. Чейн досліджує цю тему в текстах різних жанрів [13]. Майлз Бошамп, Венді Чанг та Александра Могільнер повідомляють про значну кількість героїв з особливими потребами в дитячій літературі [12, с.133]. Твори Д. Кіза та В. Грума вивчали в перекладацькому аспекті, зокрема І. Анурина [1] та Н. Грінченко [3]. Питанням мовленнєвого та мовного портрету займалися такі дослідники, як Н. Деренчук [4], О. Пожарицька [6]. Не зайвим буде згадати дослідження з лінгвоперсоналогії, оскільки мовний і мовленнєвий портрети є складниками мовної особистості. Серед них – праці українських учених: І. Морякіної [5], О. Семеног [8], О. Семенюк [9], І. Синиці [10] та інших. А серед зарубіжних варто відмітити дослідження Т. Полжеля [18].

Постановка завдання. Метою статті є схарактеризувати мовленнєві портрети героїв з особливими потребами у зазначених творах.

Виклад основного матеріалу. Вибір матеріалу дослідження не є випадковим. По-перше, Деніел Кіз та Вінстон Грум – американські письменники одного історичного періоду. По-друге, головні герої їхніх творів – чоловіки з особливими потребами. У Д. Кіза це – 32-х річний прибиральник Чарлі Гордон, а у В. Грума – Форест Гамп – 38-и річний чоловік із різноманітною діяльністю.

Варто уточнити дефініцію поняття «мовленнєвий портрет». У поданій розвідці ми дотримуємось визначень О. Горошкіної та І. Савельєвої, мовленнєвий портрет – «зображення людини крізь призму її мовленнєвих здібностей, знання мовних норм і вміння застосовувати ці норми у власному мовленні» [2, с. 205]. Мовленнєвий портрет – «це сукупність ознак мовної особистості, які вербалізуються мовними засобами й характеризуються соціальними, віковими, етнокультурними ознаками та проявляються безпосередньо в мовленнєвій ситуації, котру створюють учасники комунікації» [7, с. 121].

Мовленнєвий портрет головного героя є відображенням «авторського начала у творі» [6]. Адже саме мовлення героя розкриває характер пер-

сонажа та ставлення до нього автора твору [там само]. Стилістичні засоби, які використовує Деніел Кіз для розкриття образу головного героя, є свідченням інтелектуального розвитку Чарлі, а потім і його регресу. На початку твору Деніел Кіз навмисне використовує графони («фігури мовлення, які являють собою стилістично значимі відхилення від графічного стандарту та/або від орфографічної норми») [11, с. 106], щоб зобразити розумові вади головного героя Чарлі Гордона. Наприклад, “I think and **remembir** and **evreying** that **happins** to me from now on” [17, с. 1]. “He kept **terning** all the cards and I **told** him somebody **spilled** ink on all of them red and black. I **thot** that was a easy test but when I got up to go Burt **stoppd** me and said now sit down Charlie we are not **thru** yet” [там само, с. 2]. У доопераційний період він удається до фонетичного правопису: “he says I **shud rite** just like I talk and like I **rite** compushishens in Miss Kinnians class at the beekmin collidge center for retarded adults where I go to lern 3 times a week on my time off” [там само, с. 1]. Коли інтелект Чарлі підвищується, вибір слів також змінюється і він уживає складніші та граматично правильні структури: *порівняння* “I’m like a man born blind who has been given a chance to see light” [там само, с. 107], “Like a dry-mouthed lamb at the udder” [там само, с. 261], “The nausea swept over me, the choking tension, the buzzing in my ears, my stomach knotting and stretching as if it wanted to tear itself out of my body” [там само, с. 275], “His bowels feel as if they will burst and he knows he should go to the bathroom as” (порівняння на основі гіперболи) [там само, с. 74]; *метафору*: “Shadows out of the past clutch at my legs and drag me down” [там само, с. 132], “Each time, sitting through the picture, I would **find myself whipped with guilt**” [там само, с. 196], “I want to stop time, **freeze** myself **at this level** and never let go of her” [там само, с. 295], “He reminds me that **language** is sometimes a **barrier** instead of a pathway” [там само, с. 114], “I am an expanding **universe swimming** upward in a silent sea” [там само, с. 282]; *уособлення*: “The **warm sweet smell**, the white walls, the **roar of the oven** when Frank opens the door to shift the loaves” [там само, с. 59]; *вульгаризми*: “You’re **damned** right, something is happening!” [там само, с. 91], “What I mean is ... oh **hell!**” [там само, с. 80]. Головною особливістю мовлення Чарлі є неоднорідність, яка свідчить про нестабільність персонажа.

На синтаксичному рівні у своєму мовленні Чарлі Гордон використовує антитезу, зокрема у протиставленні його інтелектуальних можли-

востей. Напр., "... I wantid to be **smart** and not **dumb** and my mom always tolld me to try and lern" [там само, с. 4], "Charlie Gordon, whether he's a **moron** or a **genius**" [там само, с. 247]. Також часто наявні *повтори*: "hope they use me becaus Miss Kinnian says mabye they can make me **smart**. I want to be **smart** (епіфора)" [там само]. "I **think** I faled it and I **think** mabye now they wont use me" (анафора) [там само]. Ч. Гордон у своїх роздумах удається до *риторичних запитань*: "How could they know I wasn't making fools of them by saying things I didn't really imagine?" [там само, с. 59], "Why haven't I ever noticed how beautiful Alice Kinnian is?" [там само, с. 76].

До операції Чарлі не використовує пунктуацію, окрім крапки, а опісля він починає вживати інші розділові знаки у своїх звітах. Також у період покращення розумових здатностей він уживає складні речення, а не прості, як раніше.

Так само, як і Чарлі Гордон, Форрест Гамп має низький рівень IQ. Ось чому в його мовленні також наявні графони, зокрема пропуски останніх літер у словах. Наприклад: "cause I reckon I done live a pretty **interestin** life, so to speak" [15, с. 3]. "**Proibly, tho**, I'm closer to **bein** a imbecile or maybe even a moron, but personally, I'd rather think of **myself** as like a halfwit" [там само]. Ідентично в мовленні головного героя наявні порівняння. Наприклад: "I feel **like** I'm jus spinnin in place" [там само, с. 247]. "... runnin all over us as if we was made of cardboard or somethin" [там само, с. 42]. "Snake's eyes are wild as a tiger's" [там само, с. 43]. Для його мовлення також властиві вульгаризми: *damned*, *hell*, *idiot*, *moron*, *shit* та інші. На початку твору він застосовує прийоми гри слів (на основі метафоричного перечення) "Let me say this: **bein** a idiot is *no box of chocolates*" [там само, с. 3] і обіграє відоме англійське прислів'я "Life is not a bed of roses". На відміну від Ч. Гордона, Ф. Гамп правильно вживає пунктуацію.

У мовленні Форреста Гампа домінують складнопідрядні і складносурядні речення. Рідко використовуються риторичні запитання. Наприклад: "You see what I mean?" [там само, с. 4], "What idiot wouldn't?" [там само, с. 13]. Менша й кількість повторів, хоча поодинокі трапляються. Напри-

клад: "One time I heard some men talkin bout the accident – say it was a helluva mess, half ton of all them **bananas** an my daddy squished underneath. I don't care for **bananas** much myself, cept for banana puddin. I like that all right" (симплока)" [там само, с. 5], "I do remember that it **blowed** the roof off the mess hall an **blowed** all the winders out an the doors too" (симплока [там само], "**They was** bout a billion Chinamen along the streets, an **they was** wavin an bowin an all when I went by" [там само, с. 96]. Властиво неправильно узгоджувати підмет і присудок. Наприклад, "**We is** about thru with the ping-pong games..." [там само], "by that time **we has** got four ponds operatin an everthin is lookin rosy" [там само, с. 234].

Висновки і пропозиції. Отже, для мовлення головних героїв з особливими потребами проаналізованих творів характерні певні спільні риси. Насамперед, це наявність графонів. Мовлення Чарлі Гордона подається у творі у двох ракурсах: протягом інтелектуального росту та регресу. Під час росту розумових здатностей він уживає складніші стилістичні фігури та пунктуацію. Мовлення Форреста Гампа є однорідним, тобто – на одному інтелектуальному рівні. Це можна пояснити жанровою специфікою проаналізованих творів («Квіти для Ельджерона» – науково-фантастичний роман, а «Форрест Гамп» – психологічний роман). Необхідно зауважити, що за практично однакового IQ, мовлення Ф. Гампа є граматично правильним порівняно з Ч. Гордоном у його регресивній фазі. Більша кількість риторичних запитань у мовленні Чарлі Гордона порівняно з Форрестом Гампом зумовлена формою викладу писемного мовлення, а саме – щоденника-звіту. Більшість повторів зумовлена емоційним станом та душевними переживаннями щодо власних розумових здібностей. Уважаємо, що використання героями обох творів ненормативної лексики не є показником їх низького інтелекту, – це вираження експресивності мовлення.

Проведене дослідження не вичерпує всіх завдань щодо висвітлення проблеми дослідження. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у вивченні героїв з особливими потребами певного жанру та їх мовними особистостями.

Список літератури:

1. Анурина І. Прийом компенсації як основний засіб відтворення порушеної мовної норми в художніх творах (на матеріалі перекладів роману Д. Кіза «Квіти для Елджерона» українською та російською мовами). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2016_20%282%29__3 (дата звернення: 24.03.2020).
2. Горошкіна О. Мовленнєвий портрет сучасного старшокласника. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2012_16_48 (дата звернення: 24.03.2020).

3. Грінченко Н. Проблеми перекладу вербальних репрезентацій фонових знань у назвах англомовних кінофільмів. *Науковий Вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2016. № 5(1). С. 93–95.
4. Деренчук Н. Мовний портрет сучасного українського політика : дис. ... канд. філ. наук : 10.02.01. Луцьк, 2018. 228 с.
5. Морякіна І. Мовна особистість у художній прозі Дж. Голсуорсі: лінгвокогнітивний та прагматичний аспекти (на матеріалі романів форсайтівського циклу) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2005. 20 с.
6. Пожарицька О. Мовленнєвий портрет головного героя як вираження авторського начала у творі. URL: <http://www.sworld.com.ua/simpoz2/114.pdf>. (дата звернення: 24.03.2020).
7. Савельєва І. Порівняльний аналіз криміналістичних понять «мовленнєвий портрет» і «словесний портрет». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 50. С. 119–122.
8. Семенов О. Мовна особистість учителя в художній літературі. Навчальний посібник. Київ : Фенікс, 2008. 224 с.
9. Семенюк О. Мова епохи та мовна особистість у сатирико-гумористичному тексті : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01 ; 10.02.02. Київ, 2002. 33 с.
10. Синиця І. Мовна особистість автора у науково-гуманітарному тексті XIX ст. (комунікативний, культурологічний, образно-стилістичний аспекти) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.02. Київ, 2007. 36 с.
11. Сковородников А. Графон. Выразительные средства русского языка и речевые ошибки и недочеты : энцикл. словарь-справочник. Москва : Наука, 2005. С. 106–109.
12. Beauchamp M. Disabled Literature: A Critical Examination of the Portrayal of Individuals with Disabilities in Selected Works of Modern and Contemporary American Literature. Universal-Publishers, 2015. 272 p.
13. Cheyne R. Disability, Literature, Genre: Representation and Affect in Contemporary Fiction. URL : <https://www.jstor.org/stable/j.ctvsn3pp7> (access 20.03.2020).
14. Flowers for Algernon. Analysis. URL: <https://www.studienet.dk/engelsk/analyse/flowers-for-algernon/language> (access 20.03.2020).
15. Groom W. Forrest Gump. Pocket Books. 1994. 248 p.
16. Hobgood Allison P. Early Modern Literature and Disability Studies *The Cambridge Companion to Literature and Disability*. 2018. pp. 32–46.
17. Keyes D. Flowers for Algernon. Houghton Mifflin Harcourt, 2007. 304 p.
18. Polzehl T. Personality in Speech: Assessment and Automatic Classification. Springer, 2014. 176 p.

Sen'kiv O. M., Petrytsia L. I. SPEECH PORTRAIT OF A CHARACTER WITH SPECIAL NEEDS (IN 'FLOWERS FOR ALGERNON' BY DANIEL KEYES AND 'FORREST GUMP' BY WINSTON GROOM)

Inclusion has received much attention over the last two decades. The problem is of considerable interest to social sciences like psychology, social and inclusive pedagogy. In recent years it has been studied in linguistics in terms of linguistic diversity.

The choice of the novels for analysis is not random. Protagonists of both books are men (nearly of the same age) with special needs and low IQ. The objective of the article is to analyze speech portraits of characters with special needs in Daniel Keyes' 'Flowers for Algernon' and Winston Groom's 'Forrest Gump' novels. Besides general scientific methods of research: analysis and synthesis, linguistic methods are used. The research was carried out using a structural description of language data and a method of linguistic analysis of the language levels, especially at the lexical and syntactic levels. The stylistic analysis is also applied to identify the stylistic colouring of words and phrases and stylistic devices taken from the novels.

The findings of this study suggest that protagonists' speech in the works under analysis is characterized by some common features. First of all, it is the use of graphons. At syntactic level repetitions and rhetorical questions are used. The use of identical lexical and syntactic means is caused by the authors' desire to show characters' low intelligence. Ch. Gordon's speech is presented in two ways: during intellectual growth and regression. F. Gump's speech is homogeneous – at the same intellectual level. The greater number of rhetorical questions in Charlie Gordon's speech than in Forrest Gump's speech is caused by another form of presenting writing, namely, diary reports. There are more repetitions in his speech because of his emotional state and worries about his mental abilities. We believe that the use of nonstandard language and swear words in the characters' speech does not show their low intelligence, but are used as expressive language means.

Therefore, the difference in the representation of speech portraits of protagonists with special needs can be explained by the genre specificity of the novels under analysis ('Flowers for Algernon' is a science fiction novel, and 'Forrest Gump' is a bildungsroman). In fact, only in fantasy a character with special needs can use complex lexical (stylistic devices) and syntactic units.

Key words: *speech, protagonist, intelligence, Charlie Gordon, stylistic devices.*

УДК 81`255:330.341.1(047.31)
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/42>

Сусіденко Є. М.

Сумський державний університет

Баранова С. В.

Сумський державний університет

ВІДТВОРЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ТЕКСТУ В ПЕРЕКЛАДІ

У статті проаналізовано ...представлено дослідження з питання перекладності елементів науково-технічного дискурсу однієї мови, їх функцій, семантичної ролі та відтворення мета-засобами іншої мови, тобто у процесі перекладу. Розглянуто характерні властивості текстів англійськомовного науково-технічного дискурсу, ключові критерії, котрі роблять їх відмінними від українськомовного дискурсу; проаналізовано низку особливостей, методів, прийомів, а також складнощів перекладу на українську мову з англійської текстів науково-технічного спрямування. Зокрема, увагу зосереджено на важливості професійних умінь перекладача та його здатності відтворити правильний, чіткий, адекватний переклад, зміст якого цілковито відповідав би змісту оригінального тексту. Розглянуто поняття науково-технічного дискурсу, його визначальних рис та їх відображення у процесі перекладу; поняття терміну й особливої специфіки вживання загальнонаукової та вузькопрофільної термінології текстів науково-технічного жанру. Виокремлено основні лінгвістичні, лексичні та граматичні конститутивні характеристики різних видів текстів англійськомовної науково-технічної літератури та їх безпосередній зв'язок із фундаментальним завданням перекладу. Корпус дослідження сформовано з використанням вибірки текстів, словосполучень та окремих слів із науково-технічної літератури різних галузей, що дозволило представити, детально проаналізувати та об'єктивно порівняти різні способи перекладу повідомлень поданого виду дискурсу. На основі проведеного дослідження виявлено можливість чи неможливість здійснення адекватного перекладу; основні методики, котрі сприяють його здійсненню; професійні прийоми, які мають бути використані перекладачем під час процесу перекладу будь-якого тексту (зокрема, науково-технічного), а також засоби відтворення інформативного посилу того чи іншого оригінального тексту в перекладній одиниці. Доведено актуальність поданої теми, важливість вивчення її предмета та об'єкта. Підсумовано найчастіше використовувані у процесі перекладу шляхи та способи інтерпретації вихідного тексту, унаслідок чого виведено наглядну діаграму

Ключові слова: переклад, науково-технічний дискурс, особливості, термін, інформативність, англійська мова, прийоми перекладу.

Постановка проблеми. Україна ХХІ століття характеризується стрімким налагоджуванням зв'язків з іноземними державами, що знаходить своє відображення майже в кожній сфері людської діяльності. Науково-технічний напрямок – не виняток: поширення науково-технічної інформації приводить до все більшої актуалізації питання порозуміння між представниками різних країн, а це, головним чином, спричиняє важливість дослідження особливостей науково-технічного дискурсу та реалізації його елементів у перекладі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-технічний переклад неодноразово ставав об'єктом наукових розвідок багатьох учених, найвідомішими з яких є В. І. Комісаров, Л. М. Черноватий, І. М. Носенко, В. І. Карабан та інші. Розглянувши

деякі із праць зазначених фахівців та реально оцінюючи тенденції сучасного світу, можна правдиво зауважити, що переклад текстів науково-технічного спрямування остаточно набирає більш суттєвого значення, виходить на новий рівень і, очевидно, вимагає закріплення за собою статусу незалежної науки. Саме це зумовлює актуальність дослідження статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми перекладу науково-технічних текстів неодноразово ставали об'єктом наукових досліджень мовознавців. В історії перекладознавчих студій особливо помітними є праці таких учених, як В. І. Карабан, М. О. Вакулєнко, Г. О. Корбут, Н. М. Абабілова.

До основних завдань дослідження належить аналіз особливостей науково-технічних текстів

з огляду на виокремлення та пошук шляхів адекватного відтворення одиниць вихідного повідомлення.

Постановка завдання. Метою статті є визначення способів перекладу з англійської мови на українську одиниць науково-технічної літератури з дотриманням основного завдання перекладу – передачі чіткого змісту, що є особливо важливим, зокрема, під час відтворення цільовою мовою текстів науково-технічної тематики.

Об'єктом поданого дослідження є окремі слова та словосполучення, а також тексти науково-технічної літератури. Предметом виступають лексико-граматичні та лінгвопрагматичні особливості текстів англійської науково-технічної дискурсу та складності, які виникають у їх перекладі у зв'язку з істотною відмінністю україномовної наукової лексики від англійських одиниць.

Виклад основного матеріалу. Науково-технічна література представлена такими різновидами:

- власне наукові тексти, до яких належать наукові статті, монографії, доповіді, дисертації, дипломні та курсові роботи;
- науково-навчальні джерела, котрі охоплюють підручники, посібники, довідники;
- інформаційно-реферативні матеріали: реферати, автореферати, тези, резюме, анотації;
- науково-оцінні праці, до яких належать відгуки та рецензії;
- науково-популярні тексти;
- власне технічні тексти: паспорти, формуляри, авторські свідоцтва, патенти, специфікації, мануали (інструкції з експлуатації машин і механізмів), стандарти, накладні, проєкти, розрахунки, креслення.

Мова науково-технічної літератури є складником загальнонаціональної мови, та попри це має своє власне відображення – певний стиль у використанні різноманітних лексичних та граматичних засобів.

Переклад – це чітке перетворення повідомлення, вираженого засобами однієї знакової системи, в повідомлення, відтворене засобами іншої знакової системи. Перекладач науково-технічного тексту має пам'ятати про його основне завдання – передачу реципієнту точної, конкретної інформації шляхом логічної інтерпретації фактичного матеріалу, котра не підкріплена емоційним вираженням. Саме такими особливостями характеризується поняття «науково-технічний дискурс».

Науково-технічний дискурс представлений «сукупністю всіх вербальних та невербальних

засобів, котрі використовує людина для обміну інформацією в науково-технічній сфері спілкування» [8, с. 169], де дискурс, зі свого боку, за визначенням Л. М. Науменко, пояснюється як «поле комунікативних практик як сукупності <...> подій, динамічна мовленнєва діяльність у певному соціальному просторі, яка має ознаку процесуальності та пов'язана з реальним життям і реальним часом, а також мовленнєві утворення, що виникають у процесі цієї діяльності, взяті у взаємодії лінгвістичних, паралінгвістичних та екстралінгвістичних факторів» [7, с. 4].

За своєю прагматичною спрямованістю англійський науково-технічний дискурс визначається як інформативний. Його домінантною комунікативною функцією є інформативна, і саме інформація, яку він несе, є ключовим елементом, котрий сприймається реципієнтом повідомлення через мовленнєвий акт.

Комунікативна сила переконливості – це визначальний показник прагматичної цінності науково-технічного дискурсу, який забезпечує його абсолютне сприймання як достовірного джерела. Потік інформації в науково-технічному дискурсі спрямований від відомого до невідомого, адже його комунікативна мета полягає в передачі знань із метою сприйняття, засвоєння, збереження та використання адресатом нової інформації [5, с. 117].

Інформативність названого виду дискурсу відбивається на структурі текстів науково-технічного стилю та підкреслює їхню предметність, однозначність, лаконічність і доказовість. Наприклад: *The first US uncrewed satellite was Explorer 1, which started as an ABMA/JPL project during the early part of the Space Race. It was launched in January 1958, two months after Sputnik. At the creation of NASA, the Explorer project was transferred to the agency and still continues to this day. Its missions have been focusing on the Earth and the Sun, measuring magnetic fields and the solar wind, among other aspects. A more recent Earth mission, not related to the Explorer program, was the Hubble Space Telescope, which was brought into orbit in 1990* [10].

Як можна побачити, науково-технічний текст не несе іншої очевидної функції, окрім інформативної, єдине прагматичне завдання – донести інформацію, передати факти, організувати увагу читача.

Серед лінгвістичних характеристик, котрі відрізняють науково-технічні тексти від інших типів тексту, а також відіграють важливу роль у перекладі, більшість науковців виділяють такі:

- 1) складність синтаксичних конструкцій;
- 2) лексична, синтаксична та композиційна стереотипізація;
- 3) регламентований характер використання емоційних можливостей;
- 4) насиченість синтаксичними й лексичними штампами;
- 5) переважання об'єктивності у викладі, поєднання безсуб'єктивного способу викладу з вираженням суб'єктивної думки автора;

6) широке використання символів, формул, таблиць тощо [5, с. 111].

Значна насиченість інформативного поля специфічною термінологією – ще одна і чи не найважливіша особливість лінгвістичного характеру, притаманна науково-технічному тексту. Терміни – це слова або словосполучення, які визначають чітко й однозначно окреслене поняття та його співвідношення з іншими поняттями в межах спеціальної сфери [2, с. 27]. Понятійність – головний елемент стійкості будь-якого термінологічного сполучення. Кожна термінологічна одиниця описує певне професійне поняття і є стійкою лише в поданій системі понять. За межами професійного використання цей самий термін не має стійкості й не сприймається як зв'язана мовна одиниця. За кожним складеним терміном закріплена стійка, стандартно відтворена структура складного професійного поняття, що фахівець повинен обов'язково враховувати в перекладі. Саме терміни найчастіше становлять причину виникнення труднощів у перекладі, адже репрезентують національну варіативність та відсутність перекладних еквівалентів [4, с. 56].

Розглянемо декілька прикладів термінологічних одиниць та їх перекладацьких відповідників:

- accessories* – кріплення
- bridging* – перекриття (напр. прольоту будинку);
- cable network laying* – прокладка кабельної мережі;
- cramp* – скоба;
- cushioned rotary* – амортизований поворотний якір
- cutting-edge technologies* – передові технології;
- direct current* – постійний струм
- to draw* – передавати потужність;
- frame rate* – частота кадрів;
- hand-held remote* – пульт дистанційного керування;
- maintenance expenses* – вартість технічного обслуговування;
- to plug* – підключати, з'єднувати;
- speakers* – колонки;

- transmission line* – лінії електропередачі;
- turnkey* – готовий до здачі «під ключ»;
- vacuum tube* – електро-променева трубка;
- white goods* – великі побутові електроприлади.

До основних лексичних труднощів, з якими стикається перекладач науково-технічного тексту, належить багатозначність слів та правильність у виборі їх словникового відповідника. У мові науки й техніки це явище розповсюджено через часте використання в терміносистемах різних галузей так званого семантичного словотворення, коли вже наявній формі певного слова надається те чи інше, відмінне від загальноприйнятого, значення. Один і той же термін може неоднаково трактуватись у межах різних наук або пояснюватись по-різному залежно від приладу чи обладнання, тим самим значно ускладнюючи завдання для перекладача. У такому разі завжди необхідно зважати на контекст.

Це питання у своїх працях детально досліджує Г. О. Корбут. Наприклад:

- actuator* – силовий привод (машинобудування), соленоїд (електроніка);
- bearing* – підшипник (машинобудування), азимут (авіація);
- gear* – шестерня (машинобудування), снасті (морський флот);
- linkage* – зчеплення (машинобудування), зв'язок (хімія);
- pressure* – тиск (машинобудування), атмосферний тиск (авіація);
- shaft* – вал (машинобудування), шахта (гірництво);
- valve* – клапан (машинобудування), електронна лампа (радіотехніка) [6, с. 36–41].

Уживання в науково-технічній літературі термінів-неологізмів також може становити перешкоду для того, хто здійснює переклад. У такому разі рекомендується використовувати описовий переклад, експлікацію. Експлікація (від лат. *explicatio* – роз'яснення) – це лексико-граматична трансформація, за якої лексична одиниця мови-оригіналу замінюється словосполученням, яке дає пояснення або визначення цієї одиниці. Нові терміни, ще не зафіксовані у словниках, мають бути детально дослідженими в контексті описуваного ними явища й передані іншими, вже усталеними в науці, термінологічними словами чи словосполученнями [5, с. 283].

Найчастіше за допомогою експлікації перекладають багатокомпонентні термінологічні словосполучення зі сфери інформаційних технологій, комп'ютерної галузі. Наприклад:

burning – запис компакт-диска;
bandwidth – пропускна здатність;
cloud computing – «хмарні» обчислення, які здійснюються в комп'ютерних мережах, підключених до інтернету для надмірності сервера;
gigaflops – мільярд операцій із рухомою (плаваючою) комою (крапкою) за секунду;
 jumper – комбінація двох або більше електричних контактів для створення механічних з'єднань, котра дозволяє виставити режим роботи пристрою замиканням чи розмиканням кількох контактів;
logic gate – логічний вентиль цифрової схеми, що перетворює вхідні логічні сигнали у вихідні;
markup language – мова розмітки даних;
overclocking – розгін комп'ютерів;
parallel port – інтерфейс, розроблений для підключення різних периферійних пристроїв;
payload – частина тексту приватного користувач, яка містить зловмисне програмне забезпечення;
throughput – швидкість успішної доставки повідомлень певними каналами зв'язку;
wizard – інтерактивний інструмент для покрокового виконання різних операцій.

У зв'язку із наявними проблемами з передачею термінів у перекладі чимало науковців детальніше досліджують це питання, намагаючись знайти остаточні шляхи їх вирішення. Більшість рекомендують використовувати такі прийоми:

- 1) опис – передача слова за допомогою поширеного пояснення його значення;
- 2) переклад за допомогою використання;
- 3) калькування, тобто переклад слова чи словосполучення мови оригіналу за його частинами з наступним складанням цих частин;

Рис. 1 Використання основних прийомів перекладу в науково-технічному тексті

4) транскрибування, який передбачає передачу літерами рідної мови звучання слова мови оригіналу;

5) граматичні заміни на кшталт таких: переклад за допомогою використання родового відмінку, прийменників тощо.

У перекладі фахівці використовують трансформативні способи відтворення тексту оригіналу [1, с. 126–127]. Нижче наведена узагальнена порівняльна діаграма використання основних прийомів перекладу (рис. 1), створена на основі аналізу способів передачі змісту оригіналу щодо розглянутих у дослідженні прикладів.

Тексти науково-технічної літератури характеризуються багатим вмістом скорочень та аббревіатур у своєму складі. Наприклад:

Modern word processors also have publishing capabilities, meaning the line separating such programs from DTP software is becoming less clear.

Microcontroller can be programmed incircuit using separate download unit, download software is included. On-chip 32kbytes of Flash Program Memory and 2kBytes of RAM. 8 Channel 10-bit Analog to Digital Converter and 4 PWM channels. Programmable serial USART and SPI included within the microcontroller.

KT type AC-controlled AC magnetic contactors and DCcontrolled AC magnetic contactors have been designed for remote switching of electric circuits of stationary drives (frequent start of AC squirrel-cage motors, reversible motors) [9].

Водночас зустрічається активне використання як загальноновживаних і зафіксованих у словниках скорочень, так і абсолютно нових, авторських – таких, котрі були створені для певного, окремого випадку, й використані лише в одному тексті. Трапляються й випадки вживання спеціальних технічних фразеологічних одиниць. Зазвичай у такому випадку загальноновживане слово, поєднуючись з одним чи декількома іншими, набуває нехарактерного собі термінологічного значення. Для здійснення адекватного перекладу таких одиниць тексту перекладач має володіти необхідними компетенціями та вільно оперувати знаннями технічної сфери, аби точно ідентифікувати та правильно передати зміст укладеної в повідомлення інформації.

Говорячи про особливості текстів науково-технічного дискурсу, не можна оминати і специфічні граматичні характеристики, властиві науково-технічній літературі. Звичайно, вони є менш виразними за лексичні, але не менш суттєвими та варіативними. Однією з найголовніших граматичних

особливостей є значна кількість переважно складнопідрядних речень, завдання яких полягає в передачі типових для наукового викладу логічних взаємозв'язків між фактами, діями, об'єктами й подіями.

Розглянемо декілька прикладів:

англ. – *Where a distinction is made, usually outside of the United States, electrical engineering is considered to deal with the problems associated with large-scale electrical systems such as power transmission and motor control, whereas electronic engineering deals with the study of small-scale electronic systems including computers and integrated circuits.*

укр. – *Якщо проводити розмежування, зазвичай за межами США, вважається, що електротехніка стосується вирішення проблем, пов'язаних із масштабними електричними системами, такими як передача енергії та управління двигунами, у той час як електронна інженерія займається вивченням маломасштабних електронних систем, до яких належать комп'ютери та інтегральні схеми.*

англ. – *Another application of the resonant transformer is to couple between stages of a superheterodyne receiver, where the selectivity of the receiver is provided by tuned transformers in the intermediate frequency amplifiers.*

укр. – *Іншим застосуванням резонансного трансформатора є з'єднання між стадіями супергетеродинового приймача, де вибірковість приймача забезпечується настроєними трансформаторами в підсилювачах проміжних частот.*

Грамматична структура речення науково-технічних текстів також відрізняється від звичайної побудови речення тексту будь-якого іншого стилю, таким чином викликаючи труднощі під час перекладу. Найчастіше це виражається в наяв-

ності ускладнених речень, котрі містять низку однорідних членів, уживанні пасивних конструкцій, зворотів і спеціального випущення службових слів (здебільшого в таблицях, графіках, спеціфікаціях).

англ. – *The coil may be energized at the same voltage as the motor, or may be separately controlled with a lower coil voltage better suited to control by programmable controllers and lower-voltage pilot devices.*

укр. – *Котушка може перебувати під тою ж напругою, що і двигун, або може управлятися окремо за допомогою більш низької напруги, яка краще підходить для управління програмованими контролерами та пілотними пристроями низької напруги.*

Грамматичні відмінності двох різних мов також відіграють суттєву роль у перекладі. Тому фахівцю під час роботи варто звертати увагу на це також. Адже саме граматична будова, затверджені приписи і правила наукового мовлення часто слугують каменем спотикання для спеціаліста й заважають процесу здійснення правильного перекладу.

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз основних особливостей текстів науково-технічної літератури та труднощів у здійсненні їх перекладу дозволяє дійти висновку, що обізнаність у деталях теми та професійна робота перекладача – запорука отримання правильного та адекватного тексту перекладу. Як показує дослідження, варіативність характеристик текстів із різних наукових галузей створює широку площину для роботи перекладача, й очевидно, що володіння необхідною інформацією допоможе фахівцеві зберегти цілісність та ідентичність тексту оригіналу у відтвореному тексті, що, зі свого боку, є пріоритетним завданням будь-якого процесу перекладу.

Список літератури:

1. Абабілова Н. М., Білокамінська В. Л. Особливості перекладу термінів українською мовою. *Молодий вчений*. 2015. № 2(17). С. 126–128.
2. Вакулєнко М. О. Сучасні проблеми термінології та української наукової термінографії. Київ : ВПЦ Київський університет, 2009. 64 с.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: 1 ч. Вінниця : Нова книга, 2001. 271 с.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: 2 ч. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця : Нова книга, 2001. 303 с.
5. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу : підручник. Київ : Інкос, 2002. 317 с.
6. Корбут О. Г. До проблеми труднощів перекладу технічних термінів у студентів машинобудівних спеціальностей. *Advanced education*. 2014. Вип. 1. С. 36–41.
7. Науменко Л. П. «Текст» – «Діалог» – «Дискурс» : до розмежування понять. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2005. Вип. 18. Кн. 2. С. 3–8.
8. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: Підручник. 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль : Навчальна книга, 2000. 248 с.

9. Concise ICT Fundamentals / Ed. Lauren Hunt Wilson. Bloomington : Trafford Publishing. 502 p.
10. NASA. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/NASA> (Date of access : 15.04.2020).

Susidenko Ye. M., Baranova S. V. CONVEYING THE PECULIARITIES OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL TEXT IN TRANSLATION

This article deals with the research on the translatability of elements of scientific and technical discourse, their functions, semantic role, and rendering by meta-means of one language by means of the other, that is, in the process of translation. The characteristic properties of the texts of English-language scientific and technical discourse and the key criteria that make them different from the Ukrainian ones are considered; a number of features, methods, techniques and difficulties of translation of texts of scientific and technical direction from English into Ukrainian are analyzed. In particular, the focus is on the importance of the professional skills of the translator and his/her ability to reproduce a correct, clear, adequate translation, the content of which would be fully consistent with the content of the source text. The concept of scientific and technical discourse, its defining features and their reflection in translation process are also regarded; as well as the concept of term and the specifics of the use of general scientific and narrow-profile terminology of scientific and technical texts. The article also highlights the main linguistic, lexical and grammatical constitutive characteristics of different types of English-language scientific and technical texts and their direct relation to the fundamental task of translation. The body of the research was formed using a selection of texts, phrases and separate words from scientific and technical literature of different fields, which made it possible to present, analyze in detail and objectively compare different ways of translating messages of this kind of discourse. On the basis of the conducted research the possibility or impossibility of adequate translation realization is revealed, basic techniques that facilitate its implementation and professional techniques to be used by a translator in the process of translating any text (including scientific and technical), as well as means of conveying the informative message of a source text in the target units are mentioned. In this article the relevance of this topic and the importance of studying its subject and object are proved. The most commonly used ways and interpretations of the source text in translation are summarized and generalized in the graphical diagram.

Key words: translation, scientific and technical discourse, peculiarities, term, informativeness, English, translation techniques.

УДК 811.111.2'276.6:636
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/43>

Усова І. В.

Поліський національний університет

Хант Г. О.

Поліський національний університет

ЗАПОЗИЧЕННЯ ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНИХ АВІАЦІЙНИХ ТЕРМІНІВ

Стаття присвячена вивченню запозичення термінів та їхніх елементів у процесі формування англійських авіаційних термінологічних одиниць. Підкреслюється, що такий спосіб термінотворення зумовлений потребами науково-технічного прогресу та сприяє інтернаціоналізації термінологічних одиниць. В умовах сучасної тенденції до глобалізації виникає потреба в ефективній взаємодії фахівців різних країн, зокрема, під час спілкування пілотів у процесі радіообміну. Результати проведеного дослідження свідчать про активізацію інтернаціональних морфем і словотворчих моделей у процесі термінотворення. Зважаючи на цю тенденцію, характерною рисою спеціалізованих авіаційних текстів є зростаюча частка іноземних і гібридних слів. Інтернаціональні елементи легко поєднуються між собою та сприяють подальшому термінотворенню. Велика частина інтернаціоналізмів, що входять до складу спеціальної авіаційної лексики англійської мови, позначають загальнонаукові та міжгалузеві поняття. Нові авіаційні терміни переважно походять із латинської та грецької мов, при цьому багато номенклатури традиційно базуються на латинських моделях. Наприклад, найпродуктивнішими афіксами латинського та грецького походження є ge-, dis-, de-, які функціонують поряд із англійськими афіксами out-, pre-, in-, off-, over-. На фразовому рівні зазначаємо, що інтернаціоналізми входять до складу англійських вузькоспеціальних авіаційних термінів. При цьому розрізняємо пряме запозичення, що означає повне прийняття термінів із сучасних мов у процесі формування вторинних термінів. Деякі запозичення такого типу є успішними і повністю інкорпуються іноземною мовою. В інших випадках початкове навантаження замінюється на більш пізньому етапі формою, більш сумісною з лінгвістичними структурами мови перекладу. Слід зазначити, що процес інтернаціоналізації має також негативні властивості, такі як денационалізація терміносистем, витіснення національних термінів і терміноелементів.

Ключові слова: авіаційні терміни, запозичення, інтернаціоналізм, радіообмін, термінотворення.

Постановка проблеми. Екстралінгвістичні чинники впливу на розвиток англійської авіаційної термінології зумовили її сучасне функціонування як системи, що складається з термінів – лексичних одиниць англійської мови та термінів – запозичень з інших мов (наприклад, з французької, німецької мов).

«Інтернаціоналізація науково-технічної термінології зумовлена всім ходом розвитку науково-технічної думки, міжнародним характером її існування та поширення, потребою в систематизації, уніфікації та міжнародній впізнаваності її словесно-понятійного фонду» [2, с. 84]. Розширення фонду спеціальної лексики завдяки лексичним інтернаціоналізмам полегшує професійне спілкування фахівців різних країн, їхній ступінь поширення в різних мовах говорить про

те, що вони виражають поняття міжнародного значення. Включаючись у систему національної мови, інтернаціональні одиниці асимілюються й адаптуються до відповідних морфологічних, фонетичних та орфографічних особливостей цієї мови. Їхня специфічна особливість – це властивість бути одиницею лексичної системи кожної окремої мови та бути одиницею всього мовного союзу, здатність виявляти інтернаціональні риси під час зіставлення з відповідними аналогами в інших мовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як показав аналіз публікацій із цього питання [2–5; 7–9] та фахових авіаційних текстів, значну частину термінологічної лексики становлять запозичення. Невипадково В. І. Вернадський вказував, що «наука і тісно пов'язана з нею техніка

викликають єдність культури для всього людства» [1, с. 47]. Процес інтеграції знань сприяє збільшенню числа інтернаціональних елементів у термінології різних галузей науки і техніки, зокрема й авіаційної галузі.

Постановка завдання. Метою статті є визначення ролі запозичених термінів або їхніх елементів під час формування англійської авіаційної термінології, а також виявлення процесів, що сприяють інтернаціоналізації авіаційних термінів в умовах глобалізації суспільства. **Об'єктом** дослідження є англійська авіаційна термінологія, а **предметом** – термінотворення авіаційних термінів шляхом запозичення.

Виклад основного матеріалу. У лінгвістиці є декілька принципів класифікації інтернаціональних елементів: за способом запозичення та за вибором джерела запозичення. Наприклад, В. В. Акуленко пропонує такий принцип *класифікації інтернаціоналізмів за способом запозичення*, розрізняючи сім типів міжнародних лексичних знаків: 1) слова, об'єднані схожістю значення, вимови, написання й умотивованості, тобто інтернаціоналізми з однаковою словотворчою або змістовою структурою; 2) слова, основи, морфеми, об'єднані схожістю значення, вимови й написання; 3) слова, об'єднані схожістю значення, вимови й умотивованості, але не написання; 4) слова, морфеми та словосполучення, об'єднані спільністю значення, написання й умотивованості за різної вимови; 5) слова, основи, морфеми, що об'єднуються схожістю лише значення й вимови за різниці в написанні й мотивації; 6) слова, об'єднані спільністю значення й схожістю написання за різної вимови й умотивованості; 7) слова й форми, що об'єднані схожістю значення й умотивованості [3, с. 256].

Що стосується авіаційної термінології, то нами виявлено 57 термінів-інтернаціоналізмів на зразок *dédveïm – deadweight – deadweight; димáйз-чáртер – demise charter – Demise Charter; контéйнер – container – Container; фpaxт – freight – Fracht; чáртер – charter – Charter*. Усі зазначені лексеми в чотирьох мовах (російській, українській, англійській, німецькій) відбивають одні й ті ж поняття, об'єднані схожістю значення, вимови, написання й умотивованості, тобто є інтернаціоналізмами з однаковою словотворчою або змістовою структурою.

Велика частина інтернаціоналізмів, що входять до складу спеціальної авіаційної лексики англійської мови, висловлюють загальнонаукові та міжгалузеві поняття. Наші спостереження

показують, що переважна частина запозичень складається з терміноелементів греко-латинського походження: **to transfer** (лат. *transfero* – перемістити); **to accommodate** (лат. *accomodatio* – пристосування), **to course** (лат. *cursus* – біг, течія). На думку багатьох дослідників, інтернаціоналізація спеціальної термінології зумовлена потребами науково-технічного прогресу, що розсовує національні рамки та виявляє вплив на розвиток мов. На етапі системного й цілеспрямованого формування конкретної галузі знання спостерігається активізація інтернаціональних морфем і словотворчих моделей у процесі термінотворення. Наприклад, у своєму дослідженні Л. Ю. Буянова стверджує, що дериваційна система вузькоспеціального ярусу представлена власним фондом термінотворчих основ (греко-латинське коріння – понад 90 %) [4, с. 128].

Прагнення будувати мотивовані терміни з передбачуваною семантикою зумовлюють системність відповідної термінології. «Максимальна спеціалізація греко-латинських терміноутворюючих морфем дає змогу будувати найбільш оптимальні моделі термінів, відповідно до яких у різних мовах аналогічно формуються конкретні терміни» [5, с. 86].

Для вираження спеціального складеного поняття в досліджуваній сфері використовуються давньогрецькі та латинські елементи. Цей спосіб творення «потенційних термінів» вирізняється продуктивністю та регулярністю:

to battle-train (лат. *battuo* бити + англ. **training** підготовка) – *проходити бойову підготовку*;

to circumnavigate (лат. *circum* оточувати + **navigo** пливу на судні) – *здійснювати кругосвітній політ; обходити який-небудь район у польоті*.

Інтернаціоналізми входять до складу англійських вузькоспеціальних термінів, які в авіаційній сфері представлені словосполученнями:

to expose the trainee to operational procedures – *піддавати стажиста бойовим процедурам*;

to localize enemy radars – *визначати місцезнаходження ворожих РЛС*;

to monitor a stream of intelligence – *вести радіоперехоплення*.

Власномовна ЛО будь-якої мови може інтернаціоналізувати, якщо і поняття, виражене цим словом, стає міжнародним. Зокрема, багато термінів повітроплавання утворені від французьких, німецьких і англійських слів, що зумовлено екстралінгвістичними чинниками їх створення:

to eject < фр. **ejecter** – викидати > укр. *ежектувати*;

to pilot < фр. **piloter** – вести літак > укр. *пілотувати*;

to damp out (oscillation) < нім. **dampfen** – гасити, зменшувати > укр. *демпферувати* (гасити коливання);

to park (англ. **park** < лат. **parrcus** – відгороджене місце) > укр. *паркувати, ставити на місце*;

to feather (англ. **feather** – перо пташине, нім. **Flugel** – крило, нідер. **vleuge** – крило) > укр. *флюгерувати*;

barrage < фр. **barrage** – загородження > укр. *баражувати*.

Наприклад: *Літак може баражувати в зоні очікування протягом тривалого часу з урахуванням заправки в повітрі* [6].

Термінування понять науки і техніки здійснюється в результаті планомірного пошуку відповідних позначень фахівцями цих галузей спільно з лінгвістами. Справжнє термінування технічних

наук, зокрема й авіації, належить до ХХ ст. Велику роль у цьому відіграли роботи С. А. Чаплигіна і Д. С. Лотте. Цей етап термінотворення є організаційно-цілеспрямованим і дефініційним, за якого термін як об'єкт штучного регулювання створюється за допомогою спеціалізованих національних і міжнародних мовних засобів, посідаючи конкретне місце в понятійно-термінологічній системі. А. А. Реформатський, зазначаючи різні види термінів, представлені власними та іншомовними словами, а також штучно створеними словами, велике значення надавав термінологічному словотворенню: а) утворенню власне термінів, б) утворенню похідних від термінів [7, с. 121].

Дослідники зазначають, що в термінології переважно використовується той самий інвентар словотворчих засобів, що і для слів загальної лексики, проте на окремі словотворчі засоби лягає різне навантаження [8, с. 284]. Під час

Таблиця 1

Інтернаціональні терміни в терміносистемі авіації

	№	Термін	Функціонування в українській терміносфері авіації	Мова запозичення
Загальнонаукові терміни	1.	analyze	аналізувати	двн. грец. ἀνάλυσις – дозвіл, звільнення
	2.	control	контролювати	фр. controle – нагляд, перевірка
	3.	limit	лімітувати (обмежувати)	фр. limite < лат. limes (limitis) межа, кордон
	4.	correct	коректувати, коригувати	лат. correctus – виправлений
	5.	test	тестувати (випробувати)	англ. test – дослідження, проба
	6.	train	тренувати	англ. training – планомірна підготовка
	7.	experiment	експериментувати (досліджувати)	лат. experimentum – проба, дослідження
Міжгалузеві терміни	1.	accumulate	акумуляувати	лат. accumulare – накопичувати, збирати
	2.	park	паркувати (ставити на місце)	англ. park < лат. parccus – відгороджене місце
	3.	signal	сигналізувати	нім. signal < лат. signum – знак
	4.	charter	фрахтувати	нідер. vracht, нім. Fracht – перевезення на зафрахтованому судні
	5.	maneuver	маневрувати	фр. manoeuvre – здійснювати маневр
	6.	diagnose	діагностувати	двн. грецьк. διάγνσις – здатний розпізнавати
	7.	equip	екіпірувати	фр. equipper – споряджати, обладнати
Галузеві терміни	1.	pilot	пілотувати	фр. piloter – вести літак
	2.	patrol	патрулювати	фр. patrouiller – ходити дозором, вартою
	3.	throttle	дроселювати	нім. drosseln – душити
	4.	escort	ескортувати	фр. escorter – конвой, охорона, прикриття
	5.	amortize	амортизувати	лат. amortisatio – погашення
	6.	orientate	орієнтувати (ся)	фр. orientation < лат. oriens (orientis) – схід
	7.	contact	контактувати (встановлювати зв'язок)	лат. contactus – дотик, зіткнення

дослідження утворення військових термінів В. М. Шевчук виділяє активність перших терміноелементів **anti-**, **counter-**, **out-**, **post-**, **in-**, **self-**, **mini-** [9, с. 10]. Аглоutinативний характер давньогрецьких і латинських елементів, їхня здатність виступати в різних комбінаціях для вираження спеціального складеного поняття роблять цей спосіб термінотворення вельми продуктивним для поповнення будь-якої термінології.

Серед англійських авіаційних термінів запозичені елементи **re-**, **dis-**, **de-** володіють найбільшою продуктивністю термінотворення порівняно з власномовними **out-**, **pre-**, **un-**, **off-**, **over-**.

1) **re-** (лат.) – вказує на відновлення або повторність дії. За допомогою **re-** утворено значну кількість термінів у досліджуваних авіаційних текстах. Наприклад:

to restart (motors) – повторно запускати (двигун);

to retarget – повторно вразити (ціль);

to re-equip – переобладнати;

to re-radiate – вдруге випромінювати;

to reassembly – повторно зібрати літак (після ремонту);

to reconfigure – змінити конфігурацію (компонування ЛА);

to re-identify (the aircraft) – повторно визначити ЛА.

Досить продуктивними для утворення англійських авіаційних термінів є запозичені приставки **de-**, **dis-**.

de- (лат.) – 1) означає видалення, відділення, скасування, усунення, 2) рух донизу, зниження.

1) *to deorbit* – сходити з орбіти;

to depart – відокремити від (літака), відхилитися;

to decouple – від'єднати;

to depress (a switch) – відключити;

to depressurize – розгерметизувати.

2) *to derate* – зменшити (потужність) тягу;

to deice – усунути обмерзання;

to de-spin – припиняти, уповільнювати обертання;

to deplete (the inventory) – скорочувати озброєння.

Приставка **dis-** (лат., грец.) у значенні «порушення, поділ, заперечення, видалення» трапляється в таких англійських авіаційних термінах:

to disassemble – демонтувати, розбирати;

to disengage – відключати, роз'єднувати;

to disembark – висаджувати пасажирів;

to disappear from radar screen – зникати з екранів радара;

to disable (tanks) – пошкоджувати паливні баки;

to discharge – розвантажувати, розряджати.

Висновки і пропозиції. Нині запозичання в термінології набуло особливого значення, зважаючи на посилення міжнародного характеру наукових досліджень й активізацію термінів-інтернаціоналізмів. Інтернаціоналізація терміносистем особливо чітко простежується у молодих наукових галузях (авіація, обчислювальна техніка, екологія тощо).

Незважаючи на те, що процес інтернаціоналізації вважається об'єктивним і прогресивним, бо поповнює та видозмінює термінології, на нашу думку, він має і негативні властивості, які ведуть до денационалізації терміносистем, витіснення національних термінів і терміноелементів.

Список літератури:

1. Вернадский В. Н. Размышление натуралиста. *Научная мысль как планетное явление*. Москва, 1977. С. 47–59.
2. Володина М. Н. Теория терминологической номинации. Москва : Изд-во МГУ, 1997. 214 с.
3. Акуленко В. В. Интернациональные элементы в лексике языков. *Национальное и интернациональное в литературе, фольклоре и языке*. Кишинев : Штиинца, 1971. С. 251–264.
4. Буянова Л. Ю. Термин как единица логоса. Краснодар, 2002. 206 с.
5. Володина М. Н. Когнитивно-информационная природа термина (на материале терминологии средств массовой информации). Москва : Изд-во МГУ, 2000. 257 с.
6. Справочник авиационного техника / А. Е. Акиндеев, В. Г. Брага, В. В. Константинов, С. С. Суханов, Ю. П. Тихомиров, П. С. Шевелько. Москва, 1974. 587 с.
7. Реформатский А. А. Термин как член лексической системы языка. *Проблемы структурной лингвистики*. Москва, 1967. С. 103–125.
8. Даниленко В. П. Русская терминология : Опыт лингвистического описания. Москва : Наука, 1977. 246 с.
9. Шевчук В. Н. Производные военные термины в английском языке. Москва : Воениздат, 1983. 231 с.

Usova I. V., Khant G. O. BORROWING AND INTERNATIONALIZATION UNDER THE FORMATION OF ENGLISH AVIATION TERMS

The paper seeks to provide the analysis of borrowed terms as well as their elements aimed to form English aviation terminological units. Nowadays international terminological units play an important role in the language of science and technology of many languages for facilitating the development of scientific and technical ties between different countries. As a result of the growth of terminologization of foreign loans and of internationalization, most of the present day languages manifest an increased international character in their professional communication. Therefore, the English technical language of aviation displays dynamism in its word-formation, marked traditionally by a continuous tendency towards internationalization. By dint of this tendency and of contemporary globalization, a further characteristic feature of specialized aviation texts is a growing share of foreign and hybrid words, including the adoption of the motivation of foreign terms. International elements can be easily combined with each other and contribute to the future word formation. Most of the internationalisms that are a part of the special aviation vocabulary of the English language denote general scientific and cross-sectoral concepts. New aviation terms are derived to a greater or lesser degree from Latin and Greek with many nomenclatures being traditionally based on Latin models. The most productive affixes of Latin and Greek origin comprise re-, dis-, de- which function along with the native elements out-, pre-, un-, off-, over-. At the phrase level, we note that internationalisms are a part of English sector-specific aviation terms. Thus we distinguish between direct borrowing referring to the full adoption of terms from contemporary languages during the process of secondary term formation. Some terms of this type of borrowing prove successful and are fully incorporated into a foreign language. In other cases, the initial borrowing is replaced at a later stage by a form more compliant with the linguistic structures of the target language. It should be noted that the process of internationalization also has negative properties, such as denationalization of term systems, displacement of national terms and term elements.

Key words: aviation terms, borrowings, internationalism, radio traffic, term formation.

Yurko N. A.

Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi

Styfanyshyn I. M.

Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi

Protsenko U. M.

Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi

Romanchuk O. V.

Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi

DENUMERALS IN THE ENGLISH TOURISM TERMINOLOGY

The article deals with the denumeral features of English tourism terminology. Comprehension of quantitative relationships is reflected in different languages, specifically in English. Therefore, there is a need for systemic investigation of quantitative units in English terminology of various spheres, in particular the area of international travel as one of the fastest growing industries in the world. Due to the necessity to study quantitative terms of travel industry and its evident gaps in the English language, the aim of the research was to examine the denumeral issues of English tourism terminology. The purpose of the study comprised identifying and exploring the denumeral features of English tourism terms. The object of research was the English tourism terminology, and the subject concerned the denumeral characteristics of the English tourism terms. Methods of research: literature analysis, comparative method and method of system analysis. The material under research was the sample of English tourism terms from printed and internet resources. The results of the study preconditioned comprehensive analysis of denumeral issues and defining the quantitative ratio of their productivity in the English tourism terminology. Based on the research findings, the following conclusions were made. English tourism terms feature the adjectival, substantive and adverbial denumerals. Adjectival denumerals are the most peculiar for English tourism terminology. English denumerals of tourism industry are represented by simple, compound and compound derivative types. The study revealed the simple and compound denumerals to be the most common in the area of tourism. The English denumerals of compound and compound derivative types are most productively displayed by the pattern Num+N, which is predetermined by the subject meaning of noun, as one of the most common parts of speech in any professional terminology, particularly in the area of international travel. The perspectives of further research have been defined as the terms systematization and compiling a tourism glossary considering the denumeral features of English terminology in the field of tourism.

Key words: denumerals, professional terminology, quantitative characteristics, English terms, tourism.

1. Introduction

Quantity, as well as quality, is one of the most common features of human life. The concept of measure and weight appeared at the beginning of human development and played a significant role in daily activities. Quantification and measurement remain to be of great importance in the life of any society. Study of quantitative characteristics of objects and phenomena is essential in the process of man's cognition and understanding of the environment.

Statement of the problem. Comprehension of quantity and quantitative relationships is reflected

in different languages. In English, the quantification of objects is displayed by morphological, lexical, word-forming and syntactic means, which are closely related and interdependent, permeating the entire system of the English language [8, p. 19]. This, therefore, necessitates systemic investigation of quantitative units in English terminology of various spheres, in particular the area of international travel as one of the fastest growing industries in the world.

Recent studies and publications. The overview of previous research provides clear evidence of great attention being paid to analysis of different termi-

nological systems [1; 3; 4; 6; 9; 15]. Some recent surveys have also been focused on various aspects in the field of international travel [7; 12; 14; 16; 17; 18; 19]. Few researchers referred to quantitative lexical units of the English language [2; 8; 10] as well. Much survey, though, remains to be done in terms of denumeral issues of English terminology in tourism sphere.

Purpose and objectives of the article. In view of the actual need to study quantitative terms of travel industry and its evident gaps in the English language, the *aim* of the research is to examine the denumeral issues of English tourism terminology. **Objectives** of the study include identifying and exploring the denumeral features of English terms in the field of tourism. Consequently, the *object* of research is the English terminology of tourism industry, and the *subject* concerns the denumeral characteristics of the English tourism terms. **Methods of research:** literature analysis, comparative method and method of system analysis. The *material* under research is represented by the sample of English tourism terms from printed [5; 13] and internet [11] resources.

2. Main material.

Numerals, like any part of speech, are capable of word-building potentials. The ability of numerals to form new lexical units contributes significantly to vocabulary enhancement of the language. One of the features of dynamic word-building peculiar to English numerals is the formation of denumerals, secondary structures beyond one part of speech. By denumeral we mean the secondary construction, the initial morpheme for which is the root morpheme of the numeral [8, p. 138]. Shvachko S. distinguishes adverbial, adjectival, substantive and auxiliary denumerals.

Due to analysis of the research database, the main denumeral groups of English terms in the area of tourism appear to be the following:

- adjectival (*biennial festival, double booking, first-class accommodation, first course, five-star rating system, four-poster bed, half-price offer, multiple visa, one-way ticket, second-class hotel, single supplement, third-party insurance, triple room, twin-bedded room, two-bedroomed bungalow, etc.*);
- substantive (*double-decker, duopoly, duplex, monorail, single-decker, twinning, two-seater, etc.*);
- adverbial (*to travel first class, etc.*).

The sample under research have shown to be particularly well-presented by the adjectival denumerals (92.8%), while the substantive denumerals proved to be less productive (6.3%). The adverbial denumerals are rather occasional and account for less than 1%

of the terms sample, and no auxiliary denumerals are found to be observed in the research database. The quantitative prevalence of the adjectival denumerals is preconditioned by their features of definitional function and differential attribute of any notion, particularly in the field of international travel.

Denumeral derivatives are distinguished to be simple, complex and compound denumerals [8, p. 137]. The study findings suggest that English denumerals of tourism industry reveal to be represented by each of the three types:

- simple – 46.3% (*double bed, double booking, double occupancy, double room, first class of service, first course, half board, single occupancy, single price, single room, single supplement, single trip, sole agent, sole trader, triple room, twin beds, twin towers, twin town, etc.*);
- compound – 41.6% (*first-rate service, five-star hotel, four-star restaurant, half-day excursion, number-one destination, one-man tent, second-class ticket, single-entry visa, third-class travel, three-course dinner, two-star hotel, etc.*);
- compound derivative – 12.1% (*double-decker, multi-bedded room, semi-skilled job, single-decker, twin-bedded room, two-bedroomed bungalow, two-seater, etc.*).

The above percentage points out the evident dominance of simple and compound denumerals in the English tourism terminology. This prevalence is naturally predetermined by the common claiming that the term contradiction in conciseness and precision are the least peculiar for these terms.

The English denumerals of the compound and compound derivative types are found to be displayed in the research material by the following patterns:

- Num+N – 72.1% (*first-class accommodation, first-rate service, five-star restaurant, four-star hotel, half-day excursion, half-price offer, one-man tent, one-time entry, one-way fare, second-class ticket, second-rate accommodation, single-entry visa, single-ride ticket, third-class travel, third-party insurance, three-course dinner, two-star hotel, etc.*);
- Num+N-ed – 14.9% (*half-ruined castle, half-timbered house, multi-bedded room, semi-skilled job, twin-bedded room, twin-spired cathedral, two-bedroomed bungalow, etc.*);
- Num+N-er – 8.5% (*double-decker, double-decker bus, single-decker, two-seater, etc.*);
- Num+N-ing – 2.4% (*double booking, etc.*);
- N+Num – 2.1% (*number-one destination, etc.*).

The above data clearly illustrate the prevailing productivity of the Num+N pattern in English

denumeral terminology of tourism industry. This apparent productiveness of substantive component in the denumeral structures of English tourism terms is explained by the fact that noun, denoting the subject meaning, is one of the most common parts of speech in professional terminology, particularly in the area of tourism.

3. Conclusions.

Despite the growing bulk of research on different issues in the area of tourism, there was still a need for detailed analyses of denumeral features in the English terminology of tourism sphere.

English tourism terminology features the three main groups of denumerals: adjectival, substantive and adverbial. Adjectival denumerals, due to their definitional function and differential attribute of any notion, are the most peculiar (92.8%) for English terms in the field of tourism.

The research database analysis suggests that English denumerals of tourism industry are represented

by simple, compound and compound derivative types. The study reveals the simple (46.3%) and compound (41.6%) denumerals to be the most common in the area of tourism, the fact being predetermined by the main term requirements for conciseness and precision.

The English denumerals of compound and compound derivative types in the material under research are most productively displayed by the pattern *Num+N* (72.1%). The evident productiveness of its substantive component in the denumeral structures of English tourism terms is preconditioned by the subject meaning of noun, as one of the most common parts of speech in any professional terminology, particularly in the area of international travel.

The perspectives of further research are the terms systematization and compiling a tourism glossary considering the denumeral features of English terminology in the field of tourism.

References:

1. Боровська О., Юрко Н. Уживання запозичень у термінології гандболу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2007. № 593. С. 87–89.
2. Кобякова І.К., Швачко С.О. Лингвистические атрибуты английских числительных и денумеративов. *Записки з романо-германської філології*. 2019. Вип. 2(43). С. 136–148. DOI 10.18524/2307-4604.2019.2(43). 186298.
3. Коваль Р.С. Структурні моделі термінів для найменування засобів та методів реабілітації у французькій та українській мовах. *Молодий вчений*. 2019. № 4.2(68.2). С. 101–104.
4. Литвин А.А., Юрко Н.А., Стифанишин І.М. Лінгвальна характеристика інновацій англійської мови соціальної мережі FACEBOOK. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологія». 2018. Вип. 1(69). Ч. 1. С. 258–262. DOI 10.25264/2519-2558-2018-1(69)/1-258-262.
5. Мальська М.П., Микитенко Н.О., Котловський А.М. Англо-український словник термінів сфери туризму : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 448 с.
6. Романчук О.В., Матвіяс О.В., Юрко Н.А. Термінологія тенісу в англійській та українській мовах. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2009. № 5. С. 212–215.
7. Стифанишин І., Юрко Н., Проценко У., Романчук О. Комунікативні аспекти іншомовної професійної підготовки фахівців сфери туризму. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологія». 2019. Вип. 6(74). С. 200–203. DOI 10.25264/2519-2558-2019-6(74)-200-203.
8. Числівник англійської мови : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С.О. Швачко, С.В. Баранова, І.К. Кобякова та ін. Суми : Вид-во СумДУ, 2010. 171 с.
9. Юрко Н.А. Синонімічні характеристики термінів гандболу в англійській мові. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 2015. Вип. 56. С. 343–345.
10. Юрко Н., Романчук О., Матвіяс О., Проценко У., Стифанишин І. Словотвірні аспекти денумеральних утворень в англійській спортивній лексиці. *Молода спортивна наука України*. 2012. Вип. 4(16). С. 176–179.
11. Beaver A. Oxford Dictionary of Travel and Tourism. Oxford : OUP, 2012. URL : <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780191733987.001.0001> (accessed: 24.04.2020).
12. Lytvyn A. Linguocultural parameters of English innovative vocabulary in the field of sports and tourism. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal)*. 2017. № 8(24). С. 19–22.
13. Medlik S. Dictionary of travel, tourism and hospitality. Oxford : Butterworth-Heinemann, 2003. 283 p.
14. Yurko N. A. Abbreviations in tourism industry: the main peculiarities of structural components. *Актуальні питання наукових досліджень : матеріали XLIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 29-30 червня 2016 р.)*. Київ : Лабораторія думки, 2016. Т. 2. С. 9–11.
15. Yurko N. A., Styfanyshyn I. M., Protsenko U. M., Romanchuk O. V. The characteristics of word formation in English track-and-field terminology. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 1(9). С. 146–149.

16. Yurko N. A., Styfanyshyn I. M., Protsenko U. M., Romanchuk O. V. The word-formation features of English terminology in tourism industry. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2019. Вип. 2(38). С. 185–187.

17. Yurko N., Styfanyshyn I., Protsenko U., Romanchuk O. Tourism English: the fields of occupational benefits. *Економіко-соціальні відносини в галузі фізичної культури та сфери обслуговування* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 23-24 травня 2019 р.). Львів : ЛДУФК, 2019. С. 66–68.

18. Yurko N. A., Styfanyshyn I. M., Romanchuk O. V. The characteristics of English terms structure in tourism industry. *Львівський філологічний часопис*. 2019. № 5. С. 178–182. DOI 10.32447/2663-340X-2019-5-30.

19. Yurko N. A., Styfanyshyn I. M., Protsenko U. M., Slodynytska Yu. R. Tourism translation: the key peculiarities. *ЛОГОС. ОНЛАЙН*. 2020. № 7. DOI 10.36074/2663-4139.07.04 URL : <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139> (accessed: 24.04.2020).

Юрко Н. А., Стифанишин І. М., Проценко У. М., Романчук О. В. ДЕНУМЕРАТИВИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТУРИЗМУ

У статті розглянуто денумеральні особливості англійської туристичної термінології. Розуміння кількісних співвідношень відображено в різних мовах, зокрема в англійській. Відтак є потреба системного дослідження квантитативних одиниць англійської термінології в різних сферах, особливо в галузі міжнародного туризму, що зазнає досить швидкого розвитку в усьому світі. З огляду на необхідність дослідження квантитативних термінів туристичної галузі та очевидні її прогалини в англійській мові метою нашої розвідки було вивчення денумеральних аспектів англійської туристичної термінології. Мета дослідження полягала у визначенні та дослідженні денумеральних особливостей англійських туристичних термінів. Об'єктом дослідження була англійська туристична термінологія, а предметом дослідження стали денумеральні характеристики англійських туристичних термінів. Методи дослідження: аналіз літературних джерел, компаративний метод та метод системного аналізу. Матеріалом дослідження слугувала вибірка англійських туристичних термінів із друкованих та Інтернет-ресурсів. Результати дослідження зумовлюють детальний аналіз денумеральних аспектів та визначення кількісного співвідношення їх продуктивності в англійській туристичній термінології. На підставі результатів досліджень зроблено такі висновки. Англійські терміни туризму містять ад'єктивні, субстантивні та адвербіальні денумеративи. Найбільш властивими для англійської туристичної термінології є ад'єктивні денумеративи. Англійські денумеративи туристичної галузі представлені простими, складними та складно похідними термінами. За результатами дослідження, прості та складні денумеративи є найпоширенішими у сфері туризму. Складні та складнопохідні денумеративи найбільш продуктивно відображені в моделі N_{ит}+N, що зумовлено предметним значенням іменника як однієї з найпоширеніших частин мови в будь-якій фаховій термінології, особливо в галузі міжнародного туризму. Перспективними напрямками подальших досліджень було визначено систематизацію та укладання фахового словника туристичних термінів з урахуванням денумеральних особливостей англійської термінології в галузі туризму.

Ключові слова: денумеративи, фахова термінологія, квантитативні характеристики, англійські терміни, туризм.

Відомості про авторів

Анастасєва О. А. – доцент кафедри мовної підготовки Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Анатайчук І. М. – старший викладач кафедри іноземних мов економічного факультету Українського державного хіміко-технологічного університету

Байбакова І. М. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Національного університету «Львівська політехніка»

Баланик І. Д. – магістр кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Баранова С. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології Сумського державного університету

Бездітко А. Р. – викладач кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій Національної академії Національної гвардії України

Бехта І. А. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології Львівського національного університету імені Івана Франка

Білик О. І. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Бойван О. С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики перекладу Донецького національного університету імені Василя Стуса

Бялик В. Д. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Вашист К. М. – асистент кафедри германської філології факультету іноземної філології та соціальних комунікацій Сумського державного університету

Гасько О. Л. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Національного університету «Львівська політехніка»

Гернер Ю. І. – студентка факультету іноземних мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Главацька Ю. Л. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри перекладознавства та прикладної лінгвістики факультету іноземної філології Херсонського державного університету

Гордієнко О. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Запорізького державного медичного університету

Гром О. І. – викладач кафедри англійської філології Інституту іноземної філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Гуменюк І. І. – кандидат філологічних наук, завідувач кафедри іноземних мов Подільського державного аграрно-технічного університету

Гуменюк Н. Г. – кандидат філологічних наук, доцент Київського університету імені Бориса Грінченка

Гуцул І. П. – викладач Чернівецького вищого комерційного училища Київського національного торговельно-економічного університету

Данилюк Е. В. – магістр кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Деркевич Н. А. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології та методики навчання німецької мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Задорожна І. П. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Івасюк Н. О. – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри англійської мови Національного університету «Одеська морська академія»

Карпенко Г. М. – доцент кафедри іноземних мов Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Кійко Ю. Є. – доктор філологічних наук, доцент кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Книшова Я. О. – асистент кафедри філології Одеського національного морського університету

Ковбасюк Л. А. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри німецької та романської філології Херсонського державного університету

Ковтун О. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і практики перекладу Донецького національного університету імені Василя Стуса

Колісниченко Т. В. – кандидат філологічних наук, асистент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Коропатницька Т. П. – кандидат філологічних наук, асистент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

- Коротка Л. А.** – викладач кафедри філології Одеського національного морського університету
- Костенко В. Г.** – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов з латинською мовою та медичною термінологією Української медичної стоматологічної академії
- Кришталь С. М.** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу Донецького національного університету імені Василя Стуса
- Кулина О. В.** – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка»
- Лабунець Ю. О.** – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов і методик їх навчання Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка
- Львівська І. А.** – докторантка кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка
- Луньова Т. В.** – кандидат філологічних наук, докторант кафедри англійської філології, перекладу і філософії мови імені професора О. М. Мороховського Київського національного лінгвістичного університету
- Матвієнків О. С.** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка
- Матієнко-Сільницька А. В.** – викладач кафедри іноземних мов № 1 Національного університету «Одеська юридична академія»
- Магішин А. Я.** – аспірантка кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
- Мирошниченко В. М.** – доцент кафедри мовної підготовки Харківського національного університету сільського господарства імені Петра Василенка
- Михайлова К. В.** – асистент кафедри філології Одеського національного морського університету
- Мусієнко Ю. А.** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської і фіно-угорської філології імені професора Г. Г. Почепцова факультету германської філології Київського національного лінгвістичного університету
- Нечипоренко В. О.** – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземної філології та перекладу Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету
- Петриця Л. І.** – старший викладач кафедри практики англійської мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
- Полонська І. П.** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка
- Попович Ю. В.** – магістр кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
- Проценко У. М.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української та іноземних мов Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
- Ревенко Є. С.** – аспірантка кафедри англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету
- Романчук О. В.** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та іноземних мов Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
- Савченко О. В.** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Українського державного хіміко-технологічного університету
- Сазонова В. С.** – викладач кафедри іноземних мов економічного факультету Українського державного хіміко-технологічного університету
- Самаріна В. В.** – доцент кафедри прикладної лінгвістики Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
- Свиридюк В. П.** – кандидат педагогічних наук, доцент Київський національний лінгвістичний університет
- Сеньків О. М.** – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри практики англійської мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
- Стифанишин І. М.** – старший викладач кафедри української та іноземних мов Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
- Сусіденко Є. М.** – магістрант факультету іноземної філології та соціальних комунікацій Сумського державного університету
- Трубчак О. О.** – студентка кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
- Усова І. В.** – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Поліського національного університету
- Хант Г. О.** – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Поліського національного університету
- Юрко Н. А.** – старший викладач кафедри української та іноземних мов Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського

Науковий журнал

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Філологія. Соціальні комунікації

Том 31 (70) № 2 2020

Частина 2

Коректура • *Н. Пирог*

Комп'ютерна верстка • *Н. Кузнецова*

Адреса редакції:

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

м. Київ, вул. Івана Кудрі, 33

Електронна пошта: editor@philol.vernadskyjournals.in.ua

Сторінка журналу: www.philol.vernadskyjournals.in.ua

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 27,76. Ум.-друк. арк. 30,23. Зам. № 0720/182

Підписано до друку 09.06.2020. Наклад 150 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

03150, м. Київ, вул. Велика Васильківська 74, оф. 7

Телефон +38 (048) 709 38 69,

+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6424 від 04.10.2018 р.